

T
11

لۇشۇن فېلىپ تونلىرى
لۇشۇن فېلىپ تونلىرى
لۇشۇن فېلىپ تونلىرى

لۇشۇن فېلىپ تونلىرى

(2)

لۇشۇن فېلىپ تونلىرى
لۇشۇن فېلىپ تونلىرى
لۇشۇن فېلىپ تونلىرى

755158343

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

索书号: 718915
书名: لۇشۇن فېلىپ تونلىرى
Y 270 定价: 11.50
I 270 注册号: 11250
借者 借期 还(2)期

借者	借期	还(2)期

كىتابنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ۋاقىت ئىچىدە تاپشۇرۇش لازىم
下列最后之日期本书必须归还

爱护图书 按期交还
مۇدەرىشكە قايىتىرايلىن
كىتابنى ئاسراپ

بۇ كىتاب خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتىنىڭ 1989 - يىلى 5 - ئاي 1 - نەشرى، 1990 - يىلى 7 - ئاي 2 - باسىمىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据人民文学出版社1989年5月第1版1990年7月第2次印刷本翻译出版。

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەكبەر ئېلى
 مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: مەكىخان
 مەسئۇل كوررېكتورى: تۆمەرجان

لۇشۇن فېلىيەتونلىرى (2)

تەرجىمە قىلغۇچى: توختى باقى

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
 (ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
 شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
 شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى كومپيۇتېر ئىشخانىسىدا تىزىلدى
 شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
 فورماتى: 850×1168 مىللىمېتىر 1/32
 باسما تاۋىقى: 10 قىستۇرما ۋارىقى: 2
 1998 - يىلى 6 - ئاي 1 - نەشرى
 1998 - يىلى 6 - ئاي 1 - بېسىلدى
 تراژى: 1—4000
 ISBN 7 - 228 - 04156 - 9/I • 1518
 ئاھاسى: 11.50 يۈەن

مۇندەرىجە

1 نەققە دۈم چۈشۈپتۇ 1
 5 ئۇنتۇش ئۈچۈن ئەسلەيمەن 5
 25 جەنلۆ مۇناسىۋىتى بىلەن 25
 28 ئەسلەتمە: ئوقۇمىغانلار ئارماندا قالدىغان غەلبە ماقالە 28
 33 «ئادەملەرنى خاتا ئۆلتۈردى» گە لوقىما 33
 36 ئادەملەرنى خاتا ئۆلتۈردى 36
 40 جۇڭگو خەلقىنىڭ ھايات چەمبىرى 40
 43 ماقالە ۋە تېما 43
 48 ھەييارلىق سەنئىتى 48
 جۇڭگو بىلەن گېرمانىيەنىڭ كىتاب كۆيدۈرۈشىنىڭ پەرقى ۋە
 51 ئوخشاشلىقى توغرىسىدا 51
 56 «ساختا ئەركىنلىكنامە» گە خاتىمە 56
 103 جۇڭگو ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى پىغان 103
 107 فېلىيەتون بوھرائى 107
 114 قىتغۇرلۇقنىڭ ھېكمىتى 114
 119 ياك سۇنرېن ئەپەندىنىڭ ئوچۇق خېتىگە ئوچۇق خەت 119
 134 جۇڭگودىكى بەزى ئىشلار توغرىسىدا 134
 148 بىرنەچچە كىتاب ئوقۇش كېرەك 148
 153 ئەكىلىشپەرۋەرلىك 153
 158 سۇنىڭ تىلى 158
 161 جەدىتلىك ۋە مۇتەئەسسەپلىك 161
 166 «گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە» نىڭ خاتىمىسى 166
 208 ئۇنى - بۇنى ئوقۇپ قويۇش كېرەك 208
 216 جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى جىن - شەيتانلار 216

228..... ھازىرقى زامان جۇڭگوسىدىكى كۇڭفۇزى

239..... مەشھۇر ئادەم ۋە مەشھۇر سۆز

247..... « چىلتەكلىك ئەدەبىيات » قا كىرىش سۆز

255..... « كونس بوتكىسى زاۋىنلىرى » غا كىرىش سۆز

259..... تروتسكىچىلارنىڭ خىتتىگە جاۋاب

275..... ھازىرقى ئەدەبىيات ھەرىكىتىمىز توغرىسىدا

267..... يازنىڭ يېرىمىدىكى پارچە خاتىرىلەر

شۇي ماۋيۇڭغا جاۋاب ۋە ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىر-

272..... لىكسەپ مەسىلىسى ھەققىدە

293..... بۇمۇ تۇرمۇش

300..... ئۆلۈم

308..... تەيپەن ئەپەندىنىڭ بەزى ئەھۋاللىرى توغرىسىدا

نەققە دۇم چۈشۈپتۇ ①

ئەمەلىيەت ھەمىشە يازما نەرسىدەك چىرايلىق بولۇپ چىقىۋەرمەيدۇ .
 مانا بۇ « ئەر كىن پاراڭ » نى ئالساق ، ئەمەلىيەتتە ئەر كىن ئەمەس .
 ھازىر « ئەر كىن پاراڭ » دېيىلىۋاتقانلىقى ئۈچۈن ، ھەر ھالدا بۇ يەردە مانا
 مۇشۇنداق ئەر كىن پاراڭ قىلىۋاتىمىز .

ھازىر بېيىڭدىكى ئاسار ئەتىقىلەرنىڭ كۆچۈرۈلۈپ بېرىلغانلىقىنى ② ۋە
 ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ پاناھ ئىزلەپ قېچىشىغا رۇخسەت
 قىلىنمايۋاتقانلىقىنى ③ ئالساق ، بۇ ھەقتە بۇيرۇق بەرگەنلەرنىڭمۇ داۋ-
 لىسى بار ، تەنقىد قىلىۋاتقانلارنىڭمۇ داۋلىسى بار ، بىراق بۇلارنىڭ
 ھەممىسى قەغەز يۈزىدىكى گەپ ، مەسىلىنىڭ ماھىيىتى ئەمەس .

ئەگەر ، ئاسار ئەتىقىلەر قەدىمدىن قالغان تېپىلماس تەۋەرىۈك ،
 قىممەتلىك گۆھەر ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنى دەرھال يۆتكەپ كېتىش
 كېرەك ، دېيىلىدىغان بولسا ، دەرۋەقە بۇ گەپمۇ ئاقىدۇ . لېكىن بىزدە
 ئىككى بېيىڭ يوق ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بېيىڭ ھازىرقى ۋاقىتتا تەۋەرىۈك
 بولۇپ تۇرغان ئاسار ئەتىقىلەردىنمۇ كونا . شيا دەۋرىدىكى يۇي بولسا
 ھايۋان ئىكەنمىش ④ ، ئۇنىڭ دەۋرىدىكى گەپلەرنى قويۇپ تۇرۇپ ،
 شاڭ ، جۇ دەۋرىنى ئالىدىغان بولسا ، بېيىڭ شۇ چاغلاردىمۇ بار ئىكەن .
 نېمىشقا مۇشۇنداق بىر جاينى تاشلاپ قويۇپ ، ئۇ جايدىكى ئاسار ئەتىقى-
 لەرنىلا كۆچۈرۈپ كېتىشىدىن كەن ؟ گەپنىڭ راستىنى ئېيتسام ، بۇنىڭ
 سەۋىيىسى ئاسار ئەتىقىلەرنىڭ « تەۋەرىۈك » بولغانلىقى ئەمەس ، بەلكى بېي-
 ىڭ قولىدىن كېتىپ قالغاندىن كېيىنمۇ ئۇ نەرسىلەرنى ئېلىپ كەتكىلى ،
 ھەرچاقان پۇل قىلغىلى بولىدىغانلىقى .

ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى جەمئىيەتنىڭ « تۈۋرۈكى » ⑤
 بولسىمۇ ، لېكىن ئۇلارنىڭ نەرقى يوق ؛ ئەگەر ياۋرۇپا ، ئامېرىكا بازارلىرىدا
 ئۇلارنىڭ بىرى 500 ئامېرىكا دوللىرىغا يارايدىغان بولسا ، ئۇلارنىمۇ

ساندۇقلارغا ئاساسلانغاندا، ئۇلار ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنى تىنچلىرى بىلەن بىرلىكتە ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنى كونىسىبىيىلەردىكى چەت ئەللىك بىرلىككە ئۆتكۈزۈپ بەرگەن بولاتتى .

لېكىن ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى كۆپ ، ئۇنىڭ ئۇستازى تەۋەرىۋك ئەمەس ، بەلكى يېڭى ، ھەي ئىست ! قۇرۇق گەپنى ئاز قىلىپ ، سۈي خاۋنىڭ « سېرىق تۇرنا راۋىقى » ناملىق شېئىرىگىلا ⑥ تەقلىد قىلىپ ، ھەسرەتتىكى بىلدۈرەي —

كەتتى ئۆكتەملەر مىنىپ مەدەنىيەتنىڭ يەلكىسىگە ،
قالدى بۇندا مەدەنىيەت شەھرى قۇرۇپ — قۇرۇقداپ .
كەتتى كەلمەس مەدەنىيەت ، قايتماس خەلقىم ئىلىكىگە ،
قالدى مەڭگۈ قەدىمىي شەھەر خارابىلىشىپ ھۇۋۇلداپ ؛
چىنەنمېن ۋوگزالدىن مەخسۇس پويىز سەپ تارتتى ،
چۆمدى قات — قات ھەسرەتكە ئالىي مەكتەپ باللىرى ،
يالىمغاندا يۈيگۈەننى ياپۇنلارنى كىم توستى ؟
ئەيش — ئىشرەت سورۇندا چۇچىغانلار بارمىكى !؟

1 — ئاينىڭ 31 — كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1933 — يىلى 2 — ئاينىڭ 6 — كۈنى ، خې جياگەن ئىمزاسىدا « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ قوشۇمچە بېتى « ئەر كىن پاراك » غا بېسىلغان .

② 1933 — يىلى 1 — ئايدا ، ياپونلار شەنخەيگۈەننى بېسىۋالغاندىن كېيىن ، گومىنداڭ ھۆكۈمىتى « ياپون قوشۇنلىرىنىڭ نىشانىنى ئازايتىش » نى باھانە قىلىپ ، تىل — تارىخ تەتقىقات ئورنى ۋە خان سارىيى مۇزېيىدا ساقلىنىۋاتقان ئاسارەتلىقلەرنى ئالدىراپ — تېنەپ تۇر كۈملەپ بېيىڭدىن نەنجىڭ ، شاڭخەيلەرگە يۆتكىگەن .

③ 1933 — يىلى 1 — ئاينىڭ 28 — كۈنى ، گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ مائارىپ ۋازارىتى بېيىڭدىكى ئالىي مەكتەپلەرگە « گېزىتلەرنىڭ خەۋەر قىلىشىچە ،

يۈيگۈەن خەۋپ ئاستىدا قالغان پەيتتە بېيىڭدىكى ئالىي مەكتەپلەردە ئىمتىھاندىن قېچىش ، بالدۇر تەتىل قويۇۋېتىش ئىشلىرى سادىر بولغان ... ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى پۇقرالار ئىچىدىكى تۇۋرۇك . شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۆزلىرىچە ئالاقزادە بولۇپ ، مەكتەپ ئىنتىزامىنى بۇزماقتا . مەكتەپ دائىرىلىرى بولسا ، يۇقىرىغا مەلۇم قىلماي بولۇشىغا قويۇۋەتكەن . بۇنى توغرا ئىش دېگىلى بولماس » دېگەن مەزمۇندا تېلېگرامما ئارقىلىق بۇيرۇق چۈشۈرگەن .

④ بۇ ، گوجيىگاڭنىڭ 1923 — يىلى قەدىمكى تارىخلارنى مۇلاھىزە قىلىپ يازغان ماقالىسىدە ئوتتۇرىغا قويغان كۆز قارىشى . ئۇ يۈي سۆزىنى دەلىللىگەندە « تىل — يېزىق توغرىسىدا ئىزاھلار » دا يۈي (禹) قوڭغۇز (虫) قىلىپ ئىزاھلاند . خىنىغا ئاساسلىنىپ ، يۈي (كەسلەنچۈك تىپىدىكى « قوڭغۇز ») دەپ قىياس قىلغان .

⑤ سۈي خاۋ (754 — ؟) — بەنجۇ (ھازىرقى خېنەن كەيفىڭ ناھىيىسى) دىن . تاڭ سۇلالىسىدىكى شائىر . ئۇنىڭ « سېرىق تۇرنا راۋىقى » شېئىرىنىڭ ئەسلى تېكىستى :

« كەتتى ئەجداتلار سېرىق تۇرنا مىنىپ ،
قالدى تۇرنا راۋىقى قۇرۇقدىلىنىپ .
كەتسە كەلمەسكە ئۇچتى تۇرنا غايىب ،
كۆكتە بۇلۇت پىراقىدا ئاھ ئۇرۇپ .

گۈزەل كۆرۈنەر خەنىياڭ دەرىخى ،
ئۇندىن قالماس يىڭۇجۇ بوستان بولۇپ ،
چۈشۈپ گۈگۈم كۆرۈنمەيدۇ دەرگاھىم ،
كۆڭۈلنى دەريا تېخىمۇ غەش قىلىپ .»

⑥ 1932 — يىلى 10 — ئايدا ، ياپون ئارمىيىسى شەنخەيگۈەننىڭ ئىچكىرىدە سىگە قىستاپ كىرىپ ، شىمالىي جۇڭگو جىددىي خەۋپ ئاستىدا قالغاندا ، بېيىڭ شەھىرىدىكى مەدەنىي — مائارىپ ساھەسىدىكى جياڭ خەن قاتارلىق ئوتتۇزدىن ئارتۇق كىشى گومىنداڭ ھۆكۈمىتىگە پىكىرنامە سۇنۇپ ، بېيىڭدا « دۆلەتنىڭ جان تۇمۇرى ، خەلقنىڭ روھىي جەۋھىرى بولغان مەدەنىي يادىكارلىقلار ساقلانغان » ۋە « پۈتۈن مەملىكەتتىكى ئىلىم — بىلىم ئەھلىلىرىنىڭ كۆپچىلىكى بېيىڭغا توپلانغان » دېگەننى باھانە قىلىپ ، « بېيىڭنى مەدەنىيەت شەھىرى قىلىپ ئېنىق

بەلگىلەش» نى ، « بېيپىڭدىكى ھەربىي ئەسلىھەلەرنى كۆزدىن يىراقلاشتۇرۇپ » ،
بېيپىڭنى ياپون ئارمىيىسىنىڭ توپ - زەمبىرىكىدىن مۇداپىئەسىز ئامان - ئېسەن
ساقلاپ قېلىشنى تەلەپ قىلغان . بۇ ، ئەمەلىيەتتە ، گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ ۋەتەن
ساتقۇچلۇق ، تەسلىمچىلىك سىياسىتىگە ماسلىشىپ ، ياپون جاھانگىرلىكىنىڭ تا-
جاۋۇزچىلىقىغا پايدا كەلتۈرگەنلىك ئىدى .

① ئۈنۈش ئۈچۈن ئەسلىھە يېمەن

1

ئىككى يىلدىن بېرى قاينۇ - ئەلەم مېنى قاپلاپ كەلدى ، ئۇلار مې-
نىڭ يۈرىكىمگە تېخىمۇ قادىلىپ كەلمەكتە .

بىرقانچە ياش يازغۇچىنى ئەسلەش ئۈچۈن ، بىرەر نەرسە يېزىشنى
ئاللىقاچانلاردىن بېرى ئويلاپ كەلگەندىم ، بۇنىڭدىن مەقسەتتىم ، بىرلا
سىلكىنىپ ، ئۆزۈمنى قاينۇ - ھەسرەتنىڭ ئېغىر يۈكىدىن بوشتىش ،
توغرىسىنى ئېيتقاندا ، ئۇلارنى ئۈنۈش ئىدى .

مۇندىن ئىككى يىل ئىلگىرىكى دەل مۇشۇ ۋاقىتتا ، يەنى 1931 -
يىلى 7 - فېۋرال كېچىسى ياكى 8 - فېۋرال تاڭ ئاتار ۋاقتى بىزنىڭ بەش
نەپەر ياش يازغۇچىمىز ② ھالاك قىلىنغان ۋاقت . شۇ چاغدا ، شاڭخەيدە
چىقىدىغان گېزىتلەرنىڭ بىرىمۇ بۇ ۋەقە توغرىلۇق بىرەر نەرسە يېزىشقا
پىتىنالمىدى ياكى يېزىشنى خالىمىدى ، ياكى بولمىسا ئەتەيلەپ كۆزگە ئى-
لىشىمىدى بولغاي ، پەقەت « ئەدەبىيات - سەنئەت ئاخباراتى » (25 - ماي)
③ نىڭ 11 - سانىدا لىن ماڭ ④ ئەپەندىنىڭ « بەي ماڭ ھەققىدە
تەسىراتلىرىم » دېگەن تۇتۇقراق يېزىلغان ماقالىسىلا بېسىلدى . بۇنىڭدا
مۇنداق دېيىلگەن :

« ئۇ خېلى كۆپ شېئىرلارنى يازغان ، ۋېنگرىيە شائىرى پېتوفنىڭ ⑤
بىرقانچە شېئىرلىرىنىمۇ تەرجىمە قىلغان . شۇ ۋاقىتتىكى < ئۆركەش > ⑥ ژۇر-
نىلىنىڭ مۇھەررىرى لۇشۇن ئۇنىڭ ماقالىلىرىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، ئۇنىڭ
بىلەن كۆرۈشۈشنى تەكلىپ قىلىپ خەت يازغانىدى ، لېكىن ئۇ بۇنداق نامدار
كىشى بىلەن كۆرۈشۈشنى خالىمىغانلىقى ئۈچۈن لۇشۇن ئۆزى ئۇنى ئىزلەپ تاپقان
ۋە ئەدەبىيات ئىشىنى تىرىشىپ ئىشلەشكە ئىلھاملاندۇرغان . بىراق ، ئۇ يېزىشقا
ھۇجرىسىدا بېسىپ ئولتۇرالمى ، ئۆز يولى بىلەن مېڭىشقا باشلىدى ، ئۇزۇن ئۆت-
مەيلا يەنە قولغا ئېلىنىپ كەتتى ... » .

ئۇ يەردە بىزنىڭ مۇناسىۋىتىمىزگە دائىر ئېيتىلغان گەپلەر توغرا ئەمەس. بەي مالا ئۆزىنى ئۇنداق چوڭ تۇتمايتتى. ئۇ مېنىڭ ئۆيۈمگە بىرقانچە قېتىم كەلگەن. لېكىن بۇ ئۇنىڭ بىلەن يۈز كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلغانلىقىدىن ئەمەس. مەنمۇ ئۆزۈمنى چوڭ تۇتمايمەن، تونۇشمايدىغان ئاپتورنى يەڭگىللىك بىلەن خەت يېزىپ چاقىرتىپ ئولتۇرمايمەن. بىزنىڭ ئۇچرىشىشىمىزنىڭ سەۋەبى ناھايىتى ئاددىي، شۇ چاغدا ئۇنىڭ زۇرنالغا ئەۋەتكەن ماقالىسى نېمىسچىدىن تەرجىمە قىلىنغان. پېتوفىنىڭ تەرجىمە ھالى ئىدى، مەن ئۇنىڭدىن پېتوفىنىڭ شېئىرلار توپلىمىنىڭ بېشىغا كىرگۈزۈلگەن بۇ تەرجىمىھالىنىڭ ئەسلى نۇسخىسىنى ماڭا ئەۋەتىپ بېرىشىنى سوراپ خەت يازدىم. بۇنى پوچتىدىن ئەۋەتىپ بېرىش ئەپسىز بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆزى ئەكەلدى. ئۇ 20 ياشلار چامىسىدىكى قەددى - قامىتى كېلىشكەن، قارىمۇتۇق يىگىت ئىكەن. شۇ چاغدا ئۇنىڭ بىلەن نېمە توغرىلۇق پاراڭ سېلىشقانلىقىم ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ. پەقەت ئۇنىڭ: پەمىلەم شۇي، شياڭشەن ناھىيىسىدىن، دېگىنى تېخىچە ئېسىمدە. مەن ئۇنىڭدىن سىزگە ۋاكالىتەن خەتنى تاپشۇرۇپ ئالغان خا. نېمىنىڭ ئىسمى غەلىتەكەن (نېمە ئۇچۇندۇر ماڭا غەلىتە تۇيۇلغانلىقى ھازىر ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ) دەپ سورىغىنىدا، ئۇ ماڭا، بۇ خانىمنىڭ ئاشۇنداق غەلىتە ئىسمىنى ياخشى كۆرىدىغان روماننىڭ ئايال ئىكەنلىكىنى، ئۆزىنىڭمۇ بەزى جەھەتتىن ئۇنىڭ بىلەن ئېيى كېلىشمەيدىغانلىقىنى ئېيتقاندى. مېنىڭ خاتىرەمدە قالغان نەرسە مانا شۇنچىلىك.

شۇ كېچىسى بەي ماڭنىڭ تەرجىمىسى بىلەن ئەسلى نۇسخىسىنى چالا - پۇچۇق سېلىشتۇرۇپ چىقتىم، ئايرىم ئورۇنلارنى خاتا تەرجىمە قىلىپ قويغاندىن تاشقىرى، بىر سۆزنى قەستەن بۇرمىلاپ تەرجىمە قىلغانلىقىنى سەزدىم. ئۇ « مىللىي شائىر » دېگەن ئىبارىنى ياخشى كۆر-مىسە كېرەك ئەتمەلم، بۇنىڭ ئورنىغا « خەلق شائىرى » دېگەن سۆزنى ئىشلىتىپتۇ.

ئىككىنچى كۈنى ئۇنىڭ يەنە بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدىم.

خەتتە مېنىڭ بىلەن يۈز كۆرۈشكىنىگە پۇشايان قىلغانلىقىنى، ئۆزى جىقراق گەپ قىلىپ مېنىڭ ئازراق گەپ قىلغانلىقىمنى، ئۇنىڭ ئۈستىگە سوغۇق مۇئامىلىدە بولغانلىقىم ئۈچۈن ئوڭايسىزلانغانلىقىنى يېزىپتۇ. مەنمۇ دەرھاللا بىر پارچە خەت يېزىپ، دەسلەپكى ئۇچرىشىشتا گەپنى ئاز قىلغانلىقىم ئادەتتە ئادەملەردە بولىدىغان ئەھۋال ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈر-دۈم ۋە تەرجىمىدە ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرۈش - كۆرمەسلىكىگە قاراپ سۆزنىڭ مەنىسىنى ئىختىيارىيچە ئۆزگەرتەسلىك لازىملىقىنى ئېيتتىم، ئۇ تەرجىمە قىلغان كىتابنىڭ ئەسلى نۇسخىسى مەندە قالغانلىقى ئۈچۈن پېتوفىنىڭ ئۆز كىتابخانامدە ساقلانغان ئىككى توپلىمىنى ئۇنىڭغا ئەۋەت-تىپ، كىتابخانلارنى تەمىنلەش ئۈچۈن يەنە بىرقانچە شېئىر تەرجىمە قىلىپ بېرىشىنى سورىدىم. دەرۋەقە ئۇ بىرقانچە شېئىرنى تەرجىمە قىلىپ ئۆزى ئەكەلدى. بۇ نوۋەت بىرىنچى قېتىمقى ئۇچرىشىشقا قارىغاندا جىقراق سۆھبەتلەشتۇق. پېتوفىنىڭ تەرجىمىھالى ۋە شېئىرلىرى « ئۆركەش » ژۇرنىلىنىڭ 2 - جىلد 5 - سانغا، يەنى ئاخىرقى سانغا بېسىلىپ چىقتى. بىزنىڭ ئۈچىنچى قېتىمقى ئۇچرىشىشىمىز ھاۋا راسا قىزغان كۈن-لەرنىڭ بىرىدە بولغانلىقى ئېسىمدە. بىر كىشى ئىشىكىنى قاقتى. مەن بېرىپ ئىشىكىنى ئاچتىم - دە، بەي ماڭنى كۆردۈم. ئۇ ئۇچىسىغا قېلىن پاختىلىق ئۇزۇن چاپان كىيگەن، ئۈستىبېشىدىن تەر قۇيۇلۇپ تۇراتتى. ھەر ئىككىمىز ئىختىيارسىزلا كۈلۈۋەتتۇق. ئۇ ئۆزىنىڭ ئىنقىلابچى ئىكەن-لىكىنى، قولغا ئېلىنىپ ئەمدىلا تۇرمىدىن چىققانلىقىنى، كىيىم - كېچەك ھەم كىتابلىرىنىڭ - ھەتتا مەن بەرگەن ھېلىقى ئىككى كىتابنىڭمۇ مۇ-سادىرە قىلىنغانلىقىنى، ئۇچىسىدىكى پاختىلىق ئۇزۇن چاپاننى بىر دوستىدىن ئۆتىنىڭ ئالغانلىقىنى، كىيىدىغان كۆيىنكى بولمىغانچقا، ئۇزۇن چاپان كىيىشكە توغرا كەلگەنلىكىنى، شۇڭا ئۈستىبېشىدىن توختىماي تەر قۇيۇلۇپ تۇرغانلىقىنى ئەنە شۇ چاغدا سۆزلەپ بەردى. مەن ئۆز ئىچىمدە، لىن مالا ئەپەندىنىڭ « يەنە بىر قېتىم قولغا ئېلىنىپ كەتتى » دېگىنى ئەنە شۇ قېتىمقىسى بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدىم.

ئۇنىڭ تۇرمىدىن چىققانلىقىغا بەكمۇ خۇرسەن بولدۇم، كۆيىنەك

ئېلىپ كېيۋالسۇن دەپ قەلەم ھەققىنى دەرھاللا ئېلىپ بەردىم . لېكىن يەنە بىر تەرەپتىن ھېلىقى ئىككى كىتابىمنى پولىتسىيە قولغا چۈشۈپ كېتىپ ، گۆھەرنىڭ قاراڭغۇدا قالغانلىقى ئۈچۈن قاتتىق ئېچىندىم . ئۇ ئادەتتىكى كىتابلاردىن بولۇپ ، بىرى پروزا ، يەنە بىرى شېئىرلار توپلىمى ئىدى . نېمىسچىغا تەرجىمە قىلغۇچىنىڭ يېزىشىغا قارىغاندا ، بۇ ماتېرىياللارنى تەرجىمان ئۆزى توپلىغان ، ۋېنگرىيىنىڭ ئۆزىدىمۇ بۇنىڭچىلىك تولۇقلانغان توپلىمى يوق ئىكەن ، ئەمما گېرمانىيىدە « رىكلامنىڭ ئۈندۈرۈش مەجمۇئەسى » ⑦ (Reclam , s Universal Bibliothek) غا كىرگۈزۈپ بېسىلغانلىرىنى ئوڭايلا سېتىۋېلىشقا بولىدىكەن ، باھاسى بولسا ، بىر دوللارغىمۇ تۇرمايدىكەن ، بىراق ئۇ مەن ئۈچۈن قىممەت باھالىق گۆھەر ئىدى ، چۈنكى مەن ئۇنى بۇندىن 30 يىل بۇرۇن پېتوفىنى ناھايىتى ياخشى كۆرۈپ يۈرگەن چاغلىرىمدا ۋەنەشەن كىتابخانىسىغا ⑧ ئالاھىدە ھاۋالە قىلىپ گېرمانىيىدىن ئالدۇرغانىدىم . ئۇ چاغدا كىتابنىڭ باھاسى ناھايىتى تۆۋەن بولغانلىقتىن ، دۇكاندار ۋاستىچىلىك قىلغىلى ئۇنىمىي قالارمىكەن دەپ ، مىڭ تەسلىكتە ئېغىز ئاچقاندىم . كېيىنكى ۋاقتلاردا بۇ كىتابنى يېنىمدا دائىم بىللە ئېلىپ يۈرگەن بولساممۇ ، ئەھۋالنىڭ ئۆزگىرىشى بىلەن ئۇلارنى تەرجىمە قىلىش نىيىتىدىن قالغاندىم . كېيىن ئۇنى پېتوفىنىڭ شېئىرلىرىنى خۇددى بۇرۇنقى چاغلىرىمدىكىگە ئوخشاشلا ياخشى كۆرىدىغان بىر ياشقا تەقدىم قىلىپ ، ئۇنى ئۆز جايىغا قارار تاپتۇرماقچى بولۇپ يۈرگەندىم . شۇڭا بۇ كىتابنى ئالاھىدە ئېتىۋار بىلەن رۇشى ئارقىلىق ئەۋەتىپ بەرگەندىم . بۇ كىتابنىڭ « ئۈچ بالداق » لىق يەك بەلگىسى ⑨ بار بىر نېمىلەرنىڭ قولغا چۈشۈپ كېتىشى كىمنىڭ ئويىغا كەلسۇن ، بۇ كىشىگە ئەلەم قىلمامدۇ !

2

مېنىڭ ئاپتورلارنى كۆرۈشۈپ كېتىشكە ھەرگىز تەكلىپ قىلماسلىقىم پۈتۈنلەي كەمتەرلىكتىنلا ئەمەس ، بۇنىڭدا ئۆزۈمنى ئارتۇقچە ئاۋازىگەرچىلىكتىن قاجۇرۇش ئامىلىمۇ خېلى كۆپ . ئۇزۇن يىللىق

تەجرىبىلىرىمگە ئاساسەن ، شۇنى ياخشى بىلىمەنكى ، ياشلارنىڭ بولۇپمۇ ئەدەبىياتچى ياشلارنىڭ ئوندىن توققۇزى ناھايىتى سەزگۈر ؛ ئۇلارنىڭ ئىززەت - نەپسىمۇ كۈچلۈك ؛ سەل ئېھتىياتسىزلىق قىلساڭ ، ئاسانلا ئو- قۇشماسلىق كېلىپ چىقىدۇ ، شۇ سەۋەبتىن ، قەستەن ئۆزۈمنى قاجۇرىدىغان چاغلىرىم كۆپرەك . يۈز كۆرۈشۈشتىن ئېھتىيات قىلىپ تۇر- غاندا ، ئۇلارغا بىرەر تاپشۇرۇق بېرىشتىن تېخىمۇ ئېھتىيات قىلىدىغانلىقىم تۇرغان گەپ . مەن شۇ چاغلاردا شاڭخەيدە بولغىنىم ئۈچۈن ، پەقەت بىرلا ياش بىلەن پاراك سېلىشقا ۋە ھەتتا بەزى شەخسى ئىشلىرىمنى تاپشۇ- رۇشقا جۈرئەت قىلالايتتىم ، ئۇ بولسىمۇ بەي ماڭغا كىتابىمنى ئاپىرىپ بەرگەن رۇشى ئىدى .

مەن رۇشى بىلەن بىرىنچى قېتىم قەيەردە ۋە قاچان ئۇچراشقۇ- نىمىنى بىلىمەيمەن . ئۇ بېيجىڭدە مېنىڭ لېكسىيەمنى ئاڭلىغانلىقىنى ئېيتقاندا قىلىۋېدى ، شۇنىڭغا قارىغاندا سەككىز - توققۇز يىل ئىلگىرى ئۇچراشقان بولساق كېرەك . مەن ئۇنىڭ بىلەن شاڭخەيدە قانداق بولۇپ باردى - كەلدى قىلىدىغان بولۇپ قالغانلىقىمنى ئۇنتۇپ قالدىم . قىسقىسى ، ئۇ شۇ چاغدا جىڭيۇن كوچىسىدا ، مېنىڭدىن تۆت - بەش قورا نېرىدىلا ئولتۇراتتى ، نېمە ئۈچۈندۇر ، باردى - كەلدى قىلىشىدىغان بولۇپ قالدۇق . ئۇ ماڭا بىرىنچى قېتىمدا ئۆزىنىڭ فامىلىسى جاۋ ، ئىسمى پىڭفۇ ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگەندەك قىلغان ھەمدە ئۆز يۇرتىدىكى تۆرىلەرنىڭ ، بايلارنىڭ كۆرۈنمەكچىلىكىنى ، قايسىبىر تۆردىكى نىڭ « پىڭفۇ » دېگەن ئىسمىنى ياقىتۇرۇپ قېلىپ ، بۇ ئىسمىنى ئۆز ئوغلىغا قويماقچى بولغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ بۇ ئىسمىدىن ۋاز كېچىشىنى ئېيتقانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەندەك قىلغان . ئۇنىڭ ئەسلى ئىسمى ئېغىر بېسىق ۋە بەختىيار دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان « پىڭفۇ » بولغاچقا ، تۆرىگە يېقىپ قالغان بولسا كېرەك ، ئەگەر تەكرارلاش ، دۈم كۆمتۈرۈش دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان « فۇ » بولغان بولسا ، ئۇنىڭغا ئۇ قەدەر زوقلانمىغان بولاتتى . رۇشى تەيجۇ ۋىلايىتىنىڭ نىڭخەي ناھىيىسىدىن ، بۇنى ئۇنىڭ تەيجۇلۇقلارغا خاس تەرساراق مەجەزىدىنلا بىلگىلى بولىدۇ .

شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ خېلىلا گىرى ئىدى ، ئۇنىڭ بەزى قىلىقلىرى گا-
يىدا فاڭ شاۋرۇ ⑩ نى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەتتى ، چۈنكى ئۇنىڭ
قىلىقلىرى خېلىلا ئوخشىشىپ كېتەتتى .

ئۇ ئۆيىدە ئەدەبىيات بىلەن شۇغۇللىنىپ ، ھەم يازاتتى ، ھەم تەر-
جىمە قىلاتتى . بىز خېلى كۈنلەرگىچە بېرىش - كېلىش قىلىپ يۈردۈق ،
ئاستا - ئاستا پىكىرلىرىمىز بىر يەردىن چىقىشقا باشلىدى . شۇنداق قى-
لىپ ، بىز بىلەن بىر نىيەتتىكى باشقا بىرنەچچە ياش بىلەن
كېلىشىپ ، « سەھەر غۇنچىسى » تەھرىراتىنى ⑪ قۇردۇق ، مەقسىتىمىز
كىتابخانلارنى شەرقىي ۋە شىمالىي ياۋرۇپانىڭ ئەدەبىياتى ۋە چەت
ئەللەرنىڭ ئويما رەسىملىرى بىلەن تونۇشتۇرۇش ئىدى ، چۈنكى بىز
ھەممىمىز ئۆز يېرىمىزدە مەزمۇت ، ساغلام ئەدەبىياتنى ئۆستۈرۈش لازىم ،
دەپ قارايتتۇق . كۆپ ئۆتمەي ، ئون كۈندە بىر چىقىدىغان « سەھەر
غۇنچىسى » ژۇرنىلى ⑫ ، « يېقىنقى زامان دۇنيا ھېكايىلىرى » ⑬ ،
« سەنئەت گۈلزارلىقىنىڭ سەھەر غۇنچىلىرى » ⑭ دېگەن توپلاملارنى
چىقاردۇق . ئىش ئەنە شۇنداق يول بىلەن كېتىۋەردى ، ئەمما شۇ قاتاردا
« لوگۇخۇڭئېرنىڭ تاللانغان سۈرەتلىرى » دېگەن كىتاب شاڭخەيدىكى
« سەنئەتكار » نى سۈپۈرۈپ تاشلاش ئۈچۈن نەشر قىلىنغانىدى ⑮ .

رۇشىنىڭ قولىدا پۇل يوق ئىدى ، ئۇ باسما خىراجىتى ئۈچۈن بىر
يەردىن 200 نەچچە دوللار قەرز ئالغان . قەغەز سېتىۋېلىشتىن باشقا
ئىشلارنى ، يەنى ماقالىلەرنى كۆرۈپ چىقىش ۋە باشقا ئۇششاق - چۈششەك
ئىشلارنى - باسما زاۋۇتىغا يۈگۈرۈش ، رەسىملەرنى قېلىپقا ئالدۇرۇش ،
كوررېكتورلۇق قىلىش قاتارلىق ئىشلارنى رۇشىنىڭ ئۆزى بېجىرگەن .
لېكىن ، ئىشنىڭ كۆپىنچە كۆڭۈلدىكىدەك بولۇپ چىقىمىغانلىقى تىلغا
ئېلىنغاندا ، ئۇ ھەر دايم قوشۇمىسىنى تۈرەتتى . ئۇنىڭ بۇرۇنقى ئەسەرلى-
رىنىڭ ھەممىسىدە ئۈمىدسىزلىك چىقىپ تۇرغاندەك قىلىسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە
ئۇنداق ئەمەس ئىدى . ئۇ ئادەملەرگە ياخشى دەپ ئىشەنەتتى . بەزىدە مەن
ئۇنىڭغا ئادەملەرنىڭ قانداق قىلىپ كىشىلەرنى ئالدايدىغانلىقى ،
دوستلىرىغا قانداق خىيانەت قىلىدىغانلىقى ، قانداق قىلىپ قان شورايىد-

غانلىقىنى سۆزلەپ بەرسەم ، ئۇنىڭ چېبرىسى ئېچىلىپ كېتەتتى ، ئۇ بىر
ئاز خىرەلىشىپ قالغان كۆزلىرىنى ھەيران بولغان ھالدا يوغان ئې-
چىپ ، « شۇنداقمۇ بولارمۇ ؟ ئۇنچىۋالا ئەمەستۇ ؟ ... » دەپ ئېتىراز
بىلدۈرەتتى .

« سەھەر غۇنچىسى » تەھرىراتى ئۇزۇن ئۆتمەيلا يېپىلدى . نېمە
سەۋەبتىن يېپىلغانلىقىنى ئېيتقۇمۇ كەلمەيدۇ . قىسقىسى ، رۇشىنىڭ
غايىبچان كاللىسى ھەممىدىن ئاۋۋال پەشۋاغا ئۇچرىدى ، ئۇنىڭ ھەممە
كۈچى بىكارغا كەتكەننىڭ ئۈستىگە قەغەزنىڭ ھەققىنى تۆلەش ئۈچۈن
100 دوللار قەرز ئېلىشقا توغرا كەلدى . كېيىن ئۇنىڭ مېنىڭ « كىشىلەر-
نىڭ ئىچىدە ئوغا قاينايدۇ » ⑯ دېگەن سۆزلىرىمگە بولغان گۇمانىمۇ
ئازايدى . بەزىدە ئۇ « شۇنداقمۇ بولارمۇ ؟ ... » دەپ ، ئۇلۇغ - كىچىك تە-
نىسپ قوياتتى ، شۇنداق بولسىمۇ ئىلگىرىكىدە كالا ئادەملەرگە ياخشى ، دەپ
ئىشەنەتتى .

شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر تەرەپتىن ئازراق بولسىمۇ دىرىنى تولتۇرۇش
ئارزۇسى بىلەن « سەھەر غۇنچىسى » تەھرىراتىدىكى ئۆزىگە تېگىشلىك
قالدۇق كىتابلارنى « ئەتە » ۋە « نۇرلۇق جۇڭگو » كىتابخانلىرىغا ئا-
پىراتتى ، يەنە بىر تەرەپتىن ، قەلەم ھەققى تېپىپ قەرزلىرىنى تۈگىتىش
ئۈچۈن پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تەرجىمە قىلىشقا بېرىلەتتى . ئۇ ، « دانىيە
ھېكايىلىرى » ⑰ نى ، ماكسىم گوركىنىڭ « ئارتامانوۋلارنىڭ ئىشى » ⑱
دېگەن رومانىنى تەرجىمە قىلىپ « تىجارەت نەشرىياتى » غا سېتىپ بەر-
گەن . بۇ تەرجىمە ماقالىلىرى بۇلتۇرقى يېغىلىقتا كۆيۈپ كەتكەن بولسا
كېرەك .

رۇشىنىڭ گىرىلىكى ئاستا - ئاستا تۈگەشكە باشلاپ ، ئاخىرىدا ئۇ
كوچىدا بىر يۇرتلۇق ئاياللار ياكى دوستلىرى بىلەن بىللە يۈرۈشكە جۈر-
ئەت قىلىدىغان بولۇپ قالدى ، ئەمما ئۇ ، ئاز دېگەندە ئۈچ - تۆت قەدەم
ئارىلىق قالدۇرۇپ يۈرەتتى . بۇ ئانچە ئۇبدان چارە ئەمەس ئىدى ، بەزىدە
كوچىلاردا ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالغان چاغلىرىمدا ، ئۇنىڭ ئارقىسىدا
ياكى ئۇنىڭ ئوڭ ياكى سول تەرىپىدە بىرنەچچە قەدەم ئارىلىق تاشلاپ

كېلىۋاتقان ياش ۋە چىرايلىق بىرەر قىزنى كۆرۈپ قالسام ئۇنىڭ دوستى شۇ بولسا كېرەك ، دەپ پەرەز قىلاتتىم . ئەمما ، ئۇ مەن بىلەن بىللە يۈر-گەندە ، ماڭا ناھايىتى يېقىن ماڭاتتى ، ھەتتا مېنى ئاپتوموبىل ياكى ترامۋايغا سوقۇلۇپ ئۆلۈپ قالمسۇن دېگەندەك ، مېنى قولتۇقلىۋالاتتى . مەنمۇ ئۇنىڭ كۆزى ئاجىز تۇرۇپ يەنە ماڭا شۇنچىۋالا غەمخورلۇق قىلىۋاتقانلىقىغا تەشۋىشلىنەتتىم ، ھەر ئىككىمىز يول بويى ناھايىتى خا-تىر جەمسىزلىنەتتۇق . شۇنىڭ ئۈچۈن ، زۆرۈر تېپىلغاندا ئىلاجسىزلىقتىنلا ئۇنىڭ بىلەن بىللە يۈرمىسەم ، باشقا ۋاقىتلاردا ئانچە بىللە يۈرمەيتتىم . مەن راستىنلا ئۇنىڭ ناھايىتى قىيىنلىۋاتقانلىقىنى سېزەتتىم . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزۈممۇ قىيىنلىپ كېتەتتىم .

مەيلى كونا پەزىلەت ياكى يېڭى پەزىلەت نۇقتىسىدىن بولسۇن ، ئۆزىگە زىيانلىق بولسىمۇ لېكىن باشقىلارغا پايدىلىق ئىشلا بولىدىكەن . ئۇ دەرھال ئۆز ئۈستىگە ئالاتتى .

ئۇ ئاخىر يولىنى قەتئىي ئۆزگەرتتى . بىر كۈنى ئۇ ماڭا ئەسەرلەر-نىڭ مەزمۇنىنى ۋە شەكلىنى بۇندىن كېيىن ئۆزگەرتىدىغانلىقىنى ئۇچۇق ئېيتقانىدى . مەن : بۇ سىز ئۈچۈن قىيىنراق بولارمىكەن ، چۈنكى قى-لمىچۈزلىققا ئۆگىنىپ قالغان ئادەم توخماق ئالسا قانداق بولىدۇ ، دېدىم . ئۇ : « ئۆگەنسلا بولىدۇ ! » دەپ ئىخچام جاۋاب بەردى .

ئۇنىڭ دېگىنى قۇرۇق سۆز ئەمەس ئىدى . ئۇ راستىنلا باشقىدىن ئۆگىنىشكە باشلىدى . شۇ كۈنلەردە ئۇ ئۆزىنىڭ دوستى فېڭ كېڭ خانىمى مېنىڭ قېشىمغا باشلاپ كەلدى ، بىر ئاز پاراڭلاشتۇق ، ئاخىر فېڭ كېڭ خانىمدىن ئۆزۈمنى چەتنەشتۈردۈم ، فېڭ كېڭ خانىمنى بىر ئاز رو-مانتىك ئىكەن ، ئالدىراقسان ئىكەن ، دەپ گۇمان قىلدىم ؛ رۇشنىڭ يېقىنىدىن بېرى چوڭ رومان يېزىشقا قىزىقىۋاتقانلىقى مانا شۇ خانىمنىڭ تەشەببۇسى بىلەن بولسا كېرەك ، دېگەن گۇمانغىمۇ كەلدىم . لېكىن يەنە ، رۇشنىڭ ئىلگىرىكى قەتئىيلىك بىلەن بەرگەن جاۋابى مېنىڭ ئەمەلىيەتتە ھورۇنلۇقنى تەشەببۇس قىلىدىغان يارامغا تەگكەنلىكى ئۈچۈن ئەنتىمنى فېڭ كېڭ خانىمدىن ئالغان ئوخشىمەن ، دەپ ئۆزۈمدىن قالدۇم . ئەسلىدە

مەن ئۆزۈممۇ يۈز كۆرۈشۈشتىن قورقۇپ يۈرگەن ھېلىقى ئەسەبىي ۋە لېكىن ئىززەت - نەپىسى بار ئەدەبىياتچى ياشلاردىن پاراسەتلىك ئەمەس ئىدىم .

بۇ خانىمنىڭ تېنى ئاجىز ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھۆسن - جامالى كۆرۈمسىز ئىدى .

3

ھېلىقى ماڭا تۇنۇش بولغان بەي ماڭنىڭ « بوز يەر ئاچقۇچى » ⑩ ژۇرنىلىغا شېئىر يېزىپ تۇرىدىغان يىن فۇ ئىكەنلىكىنى « سولقانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » قۇرۇلغاندىن كېيىنلا بىلدىم . بىر كۈنى مەجلىسكە بارغىنىدا ئامېرىكا مۇخبىرى تەرىپىدىن يېزىلغان « جۇڭگودىكى ساياھەت خاتىرىلىرى » دېگەن كىتابنىڭ نېمىسچە تەرجىمىسىنى ئالغاچ بارغانىدىم . چۈنكى ، يىن فۇنىڭ نېمىسچىنى مەشق قىلىشىغا بىر ئاز بولسىمۇ پايدىسى تېگەر ، دەپ ئويلىغانىدىم ، بۇنىڭدىن باشقا نىيىتىم يوق ئىدى ، ئەمما ئۇ كەلمىدى . كىتابنى يەنە رۇشى ئارقىلىق بېرىشكە توغرا كەلدى . لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىلا قولغا ئېلىنىپ كەتتى ، ھېلىقى كىتابىمۇ مۇسادىرە قىلىنىپ « ئۈچ بالداق » لىق يەڭ بەلگىسى بار بىرىنچىلەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتتى .

4

« ئەتە » كىتابخانىسى ژۇرنال نەشر قىلماقچى بولۇپ ، رۇشنى شۇ ژۇرنالنىڭ مۇھەررىرلىكىگە تەكلىپ قىلغانىكەن ، ئۇ تەكلىپنى قوبۇل كۆرۈپتۇ ؛ كىتابخانا مېنىڭ تەرجىمە ئەسەرلىرىمنىمۇ نەشر قىلماقچى بو-لۇپ ، رۇشنى نەشر ھەققى توغرىسىدىكى مەسلىھەتنى سوراپ كېلىشكە ئەۋەتتى . مەن ئۇنىڭغا « شىمال يېڭىلىقلىرى » باسمىخانىسى بىلەن تۈ-زۈشكەن توختاملىرىمىدىن بىر نۇسخا كۆچۈرۈپ بەردىم ، ئۇ توختام قەغەزىنى پۈكلەپلا يانچۇقىغا سالدى - دە ، ئالدىراپ چىقىپ كەتتى . شۇ

چاغ 1931 - يىلىنىڭ 16 - يانۋار كۈنى كېچىسى ئىدى . شۇ قېتىمقى ئۇچرىشىش بىزنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئۇچرىشىشىمىز ھەم مەڭگۈلۈك ۋىئالدى شىشمىز بولۇپ قالدىغانلىقىنى خىيالىمىمۇ كەلتۈرمىگەنلىكىمەن .

ئىككىنچى كۈنى ئۇ بىر يىغىندا قولغا ئېلىنىپتۇ ، ئۇنىڭ يانچۇغىدىن مەن كۆچۈرۈپ بەرگەن ھېلىقى توختاممۇ چىقىپ قاپتۇ ، ئاڭلىسام شۇ توختام مۇناسىۋىتى بىلەن ساقچى ئىدارىسى مېنى ئىزلەپ يۈرگۈدەك . توختامنىڭ كىتاب باسقۇچىنى توغرىسىدىكى توختام ئىكەنلىكىدە گەپ يوق ئىدى ، شۇنداق بولسىمۇ مەن ئۇنداق ناشايان ئورۇنغا بېرىپ داۋالاشىنى خالىمىدىم . « يۈي فېينىڭ قىسسىسى » دېگەن كىتابقا قارىغاندا بىر دانا راھىبىنى يامۇلنىڭ دوغىسى بۇتخانا ئالدىغا ئىزلەپ كەلگەندە ، ئۇ راھىب « خېلى كەلدى شەرقتىن ، مەن يول ئالدىم غەربتىن » دېگەن بېيىتىنى يېزىپ قالدۇرۇپ ، ئىبادەتخانىدا ئولتۇرغىنىچە « غايىب » بولۇپ كەتكەن . « شاھىي مەردان » لارغا ئۈمىد باغلىغىلى بولمىغاچقا ، قۇللار بۇنى ئازاب - ئوقۇبەتتىن قۇتۇلۇشنىڭ ئۆزلىرى ئارمان قىلىپ كەلگەن بىردىنبىر ياخشى ۋە ئەڭ كۆڭۈلدىكىدەك چارىسى قىلىۋالغان . مەن دانا راھىب ئەمەس ، مېنىڭ نېرۋانىي ئەر كىنلىكىم يوق ، ئەكسىچە مەن ھايات ياشاشقا ھېرىسمەن ، شۇنىڭ ئۈچۈن قېچىپ كەتتىم . دوستلىرىمدىن كەلگەن كونا خەتلەرنى شۇ كېچىسىلا كۆيدۈرۈپ تاشلىدىم - دە ، ئايالىم بىلەن ئوغۇمنى ئېلىپ ، بىر يولۇچىلار سارىيىغا كەتتىم . بىرقانچە كۈن ئۆتەر - ئۆتمەيلا مېنى « قولغا ئېلىنىپتۇ » « ئۆلتۈرۈلۈپتۇ » دېگەن گەپ سۆزلەرنى ئاڭلىدىم . بىراق ، رۇشى توغرىلۇق خەۋەر يوق ئىدى . بەزىلەر ، رۇشىنى پولىتسىيە ئادەملىرى « ئەتە » كىتابخانىسىغا ئاپىرىپ ، مۇھەررىرىمۇ - ئەمەسمۇ سەن ، دەپ سوراپتۇ دېيىشسە ، بەزىلەر ئۇنى « شىمالىي يېڭىلىقلىرى » باقمىخانىسىغا ئاپىرىپ « رۇشى دېگەن شۇمۇ ئەمەسمۇ ؟ » دەپ سورۇشتۇرۇپتۇ . قولغا كويۇپ سېلىنغانلىقىغا قارىغاندا ، ئۇنىڭ مەسلىسى ئېغىر ئوخشايدۇ ، دېيىشەتتى . لېكىن مەسلىنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى . مەن ئۇنىڭ تۈرمىدە تۇرۇپ يۇرتداشلىرىغا يازغان ئىككى پارچە

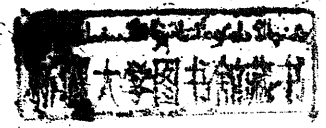
خېتىنى كۆرگەندىم . بىرىنچى خېتىدە مۇنۇلار يېزىلغان -

« مېنى تۈنۈگۈن ئوتتۇز بەش مەھبۇس بىلەن بىللە (بۇنىڭ ئىچىدە يەتتە نەپەر ئايال بار) لۇڭخۇاغا ئېلىپ كېلىشتى ، كېچىسى ھەممىمىزنىڭ پۇتىغا كىشەن سېلىپ ، سىياسىي مەھبۇسلارغا كىشەن سېلىشتا يېڭى رېكورت يارىتىشتى . بىزنىڭ مەسلىمىزنىڭ چېتىلىش دائىرىسى ناھايىتى كەڭ ، يېقىن ئارىدا تۈرمىدىن چىقالمىسام كېرەك ، كىتابخانىدىكى ئىشلارنى ماڭا ۋە كالىتەن بېجىرىپ قويارسىز . ھازىر ئەھۋالىم يامان ئەمەس ، يىن فۇدىن نېمىسىچە ئۆگىنىۋاتىمەن ، بۇ ئەھۋالىدىن جۇ ئەپەندىنى ① خەۋەردار قىلىپ قويارسىز ، جۇ ئەپەندى ئەندىشە قىلىسۇن ، بىزنى تېخى قېيىن - قىستاققا ئالدى . تۈرمە ۋە ساقچى ئىدارىسى جۇ ئەپەندىنىڭ تۇرار جايىنى مېنىڭدىن بىرقانچە مەرتىۋە سورىدى ، لېكىن مەن نەدىن بىلەي ؟ مەندىن ئەندىشە قىلماڭلار .

ئامانلىقىڭىزنى تېلەپ :

جاۋ شياۋشۇڭ
24 - يانۋار

يۇقىرىدىكىلەر خەتنىڭ ئالدى تەرىپىگە يېزىلغان ، ئەندى ئۇنىڭ ئارقا تەرىپىگە يەنە مۇنداق سۆزلەر يېزىلغان :
« ماڭا تاماق يېيىش ئۈچۈن ، ئىككى - ئۈچ دانە تۇنىكە قاچا كېرەك ، ئەگەر كۆرۈشۈشكە رۇخسەت قىلىنمىسا ، قاچىلارنى جاۋ شياۋشۇڭغا تەگسە بولىدۇ ، دەپ تاپشۇرۇپ بەرسەڭلار ماڭا تېگىدۇ » .
بۇنىڭدىن مەلۇم بولىدۇكى ، ئۇنىڭ ئىچكى ھېسسىياتى مۇتلەق ئۆزگەرمىگەن ؛ نېمىسىچە ئۆگىنىشكە تېخىمۇ تىرىشقان . ئۇ مېنى خۇددى كوچىلاردا ماڭغان چاغدىكىدەكلا سېغىنىدىكەن . ئەمما ئۇنىڭ خېتىدىكى بەزى گەپلەر توغرا ئەمەس . سىياسىي مەھبۇسلارغا كىشەن سېلىشنى ئۇلار بىرىنچى قېتىم باشلاۋاتقىنى يوق . رۇشى بولسا ، ھۆكۈمدارلار ناھايتى مەدەنىي ئىدى ، بىزگە كەلگەندە ۋەھشىيلىشىپ كەتتى دەپ ، ناھايىتى ئاللىجاناب ھېسابلىغان . ئەمەلىيەتتە بولسا ئۇنداق ئەمەس . دەرىۋەقە ، ئىككىنچى خېتى پۈتۈنلەي باشقىچە يېزىلغان ، بۇ خەتتە فېڭ كېڭ خانىمنىڭ يۈز - كۆزى ئىششىپ كەتكەنلىكى قاتتىق ئېچىنىش بىلەن با-

يان قىلىنغان . ئەيسۇسكى ، بۇ خەتنى كۆچۈرۈۋالمايتىمەن . شۇ كۈنلەردە سۆز - چۆچەكلەرمۇ كۆپىيىپ كەتتى . رۇشنى پۇل تۆلەش يولى بىلەن قۇتقۇزۇپ چىقىشقا بولىدىكەن ، دېگۈچىلەرمۇ بولدى ؛ رۇشنى نەنجىنگە يۆتكەپ كېتىپتۇ ، دېگۈچىلەرمۇ بولدى ؛ ئەمما بۇ خەۋەرلەرنىڭ ھېچقايسىسى ئىشەنچلىك ئەمەس ئىدى . مېنىڭ ھال - ئەھۋالىمنى سوراپ خەت ، تېلېگراممىلار ئەۋەتكۈچىلەرمۇ كۆپىيىپ كەتتى ، ھەتتا بېيجىڭدە تۇرۇشلۇق ئانامۇ دەرتكە چىدىماي ئاغرىپ قاپتۇ . مەن بۇلارغا بىر - بىر - لەپ خەت يېزىپ ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى تىنچىتىم . شۇ ئىشلار بىلەن ئارىدىن يىگىرمە كۈنچە ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى .

سوغۇق بارغانچە كۈچەيمەكتە . رۇشنىڭ يوتقان - كۆرپىسى بارمىكىن تاڭ ؟ بىزدە بولسا ، يوتقان - كۆرپە بار ، تۈنكى قاچىلارنى تاپشۇرۇپ ئالغاندىمۇ ؟ ... لېكىن تۇيۇقسىزلا ئىشەنچلىك بىر خەۋەر يېتىپ كەلدى . رۇشى ۋە يەنە 22 كىشى سەككىزىنچى فېۋرالغا ئۆتەر كېچىسى لۇڭخۇادىكى شەھەر قوغداش شتابىدا ئېتىپ ئولتۇرۇلۇپتۇ ، ئۇنىڭغا ئون پاي ئوق تېگىپتۇ .

ئەھۋال ئەنە شۇنداق بوپتۇ - دە !..

بىر كۈنى قاراڭغۇ كېچە ، ساراينىڭ ھويلىسىدا تۇراتتىم ، ئەتراپقا ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەر دۆۋىلەنگەن ؛ كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇخلى - شاتتى ھەتتا ئايلىم بىلەن ئوغلۇممۇ ئۇخلاپ ياتاتتى . مەن شۇ چاغدا ئەڭ ياخشى دوستلىرىمدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىمغا جۇڭگونىڭ ئەڭ ياخشى ياشلاردىن ئايرىلغانلىقىغا ئېچىندىم ؛ ئىچىمدە مۇڭغا چۆكتۈم ، لېكىن ئۇ - زۇن يىلىدىن بۇيان داۋام قىلىپ كەلگەن ئادىتىم بويىچە ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم - دە ، تۆۋەندىكى مىسىرالارنى توقۇدۇم :

«ئۆتەر باھار چاغلىرىم قاراڭغۇ تۈندە ،

ئايالىم مەن بىلەن ئوغلۇممۇ ھەمدە .

مۇڭلۇق سەرگەردانىم مائەمدە - غەمدە ،

ساناقسىز ئاق ئىزلار ئىككى چېكەمدە .

كۆزىدىن ياش تامچىپ تۇرغان مېھرىبان -
ئانامنى چۈشۈمدە پات - پات كۆرىمەن ،
دوستلىرىم زۇلمەتتە بولغاندا قۇربان ،
مىڭبىر ئۆرتىنىمەن ، مىڭبىر كۆيىمەن .
دەريادەك شارقىراپ ئاققان قانلارنىڭ ،
غەزەبلىك نالىدىن يازمەن شېئىر .
مىڭ لەنەت !

ئالمىشىدۇ زالىم ۋاڭلارنىڭ

بايرىقى راۋاقتا ھەر كۈنىگە بىر .

مىسكىن ناخشام بىلەن چېكىمەن پەريات ،

سەجدىدە تۇرغاندەك ئېگىلگەن بېشىم ،

ئاھ نۇر تۆكۈپ تۇرار شۇ سۇمبات

ئاسماندا تولۇن ئاي ئۇماق سىردىشىم .»

ئەمما شېئىرنىڭ ئاخىرقى ئىككى مىسىراسى بۇرۇنقى ئۆز ئەينى ئە - مەس . مەن بۇ شېئىرنى ئاخىر ياپونىيىدىكى بىر ناخشىچىغا ① ئەۋەتىپ بەردىم .

ھەقىقەتەنمۇ جۇڭگودا ئۇ چاغلاردا بىرەر نەرسە يازغۇدەك ئورۇن يوق ئىدى ، چۈنكى قەلەم ئىگىلىرى كونسېرۋا قۇتسىدىنمۇ قاتتىق بەند قىلىنغانىدى . ئەسلىشىچە ، رۇشى يىل ئاخىرىدا ئۆز يۇرتىغا قايتىپ بىر ئاز ۋاقىت تۇرغاندىن كېيىن شاڭخەيگە قايتىپ كەلگەندە ، دوستلار ئۇنى ، ھايال بولۇپ قالدىڭ ، دەپ ئەيىبلىگەندە ، ئۇ ماڭا ئاپامنىڭ ھەر ئىككىلا كۆزى كۆرمەس بولۇپ قالغانىكەن ، مېنى ئۆز يېنىمدا كۆپرەك تۇرغىن دەپ تۇرسا ، قانداقمۇ تاشلاپ كېرەلەيتتىم ، دەپ ئاغرىنىپ بەرگەندى . مەن بۇ ئىككى كۆزدىن ئايرىلغان ئانىسىنىڭ ئۆز ئوغلغا قانچىلىك تارتى - شىدىغانلىقىنى ، رۇشنىڭ يۈرىكىنىڭ قانچىلىك مىجىلغانلىقىنى بىلەتتىم . «قۇتۇپ يۇلتۇزى» ژۇرنىلى نەشر قىلىنىشقا باشلىغاندا ، رۇشى ھەققىدە بىرەر نەرسە يېزىشنى ئويلىغانىدىم . لېكىن مۇنكىن بولمىدى . ئاخىر يالغۇز

ئۆزۈملا كۆڭلۈمدە بىلىدىغان رۇشنىڭ خاتىرىسى بولۇپ قالسۇن دەپ ، شۇ زۇرنالغا كەيس كوللۇتس (Kathe kollwitz) خانىم تەرىپىدىن ئىشلەنگەن «قۇربان» ماۋزۇلۇق ، غەمكىن ئانىنىڭ ئۆز ئوغلنى تەقدىم قىلىۋاتقانلىقى تەسۋىرلەنگەن بىر پارچە ئويما سۆرەتنى تاللاپ بەردىم .

رۇشى بىلەن بىللە ھالاك بولغان تۆت نەپەر ياش ئەدەبىياتچىلاردىن لى ۋېيسنى كۆرمىگەنمەن ، خۇ يېپىنى شاڭخەيدە بىرلا قېتىم كۆرگەن ، بىرنەچچە ئېغىزلا پاراك سېلىشقانىدىم . بۇلارنىڭ ئىچىدە ياخشىراق بىلىدىغىنىم بەي ماڭ ، يەنى يىن فۇئىدى . ئۇ مەن بىلەن خەت يېزىشقان ۋە ئۆزىنىڭ ماقالىلىرىنى ئەۋەتىپ تۇرغانىدى . لېكىن ھازىر بۇ ماقالىلەرنىڭ بىرسىنىمۇ تاپالمىدىم . بەلكى ئەشۇ 17 - كۈن كېچىسى ئوتقا تاشلانغاندۇ ، ئۇ چاغدا مەن تېخى بەي ماڭنىڭمۇ ئەشۇ قولغا ئېلىنغانلارنىڭ ئىچىدە بار ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىم . لېكىن ھېلىقى «يېتتو- فىنىڭ شېئىرلىرى» دېگەن توپلام قولۇمدا بار ئىكەن ، مەن ئۇنى بىرقۇر ۋاراقلاپ قارىسام ، ھېچنەرسە تېپىلمىدى ، پەقەت Wahspruch (ئىبرەت-لىك سۆز) نىڭ يېنىغا يېزىلغان تۆت مىسرا تەرجىمىسىلا بار ئىكەن :

«ھايات ھەممىدىن قىممەت ،

ھاياتتىنمۇ قىممەت مۇھەببەت .

لېكىن كېچىمەن ھەر ئىككىسىدىن

ئەركىن - ئازادلىق ئۇچۇنلا پەقەت !»

2 - بەتتە «شۇي پېيگېن» دېگەن سۆزمۇ يېزىلغانىكەن . بۇ بەي ماڭنىڭ ئەسلى ئىسىم - فامىلىسى بولسا كېرەك .

5

ئالدىنقى يىلنىڭ بۇگۈنكى كۈنىدە مەن سارايدا يوشۇرۇنۇپ يۈرەتتىم . ئۇلار بولسا جازا مەيدانىغا يول ئالدى ؛ ئۆتكەن يىلنىڭ بۇگۈنكى كۈنىدە ، مەن گۈمبۈرلەپ ئېتىلىۋاتقان توپ ئاۋازلىرى ئىچىدە ئەنگىلىيە

كونسېسىيىسىدە ② قېچىپ يۈرگەندىم ، ئۇلار بولسا ، زېمىننىڭ ئاللىقانداق بىر يېرىگە كۆمۈلۈپ ياتتى ، پەقەت مۇشۇ يىلنىڭ بۇگۈنكى كۈنىدە مەن ئۆزۈمنىڭ بۇرۇنقى ئۆيۈمدە ئولتۇرۇۋاتىمەن . كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇخلاپ ياتماقتا ، ھەتتا ئايالىم بىلەن ئوغلۇمۇمۇ ئۇخلاپ ياتماقتا . مەن ئەڭ ياخشى دوستلىرىمدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىمغا ، جۇڭگونىڭ ئەڭ ياخشى ياشلاردىن ئايرىلغانلىقىغا يەنە قاتتىق ئېچىنىپ ، غەزەپ - نەپرەت ئىچىدە مۇڭغا چۆكتۈم ، لېكىن ئۇزۇن يىلدىن بۇيان داۋام قىلىپ كەلگەن ئادىتىم بويىچە ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم - دە ، يۇقىرىقىلارنى يازدىم .

يازىۋىرىي دېسەم ، جۇڭگودا ھازىرقى كۈندە تېخى يازغۇدەك ئو-رۇن يوق . ياش ۋاقتىمدا شياڭ زىچىنىڭ ① «ئۆتمۈشنى ئەسلىمەن» دېگەن قەسىدىسىنى ئوقۇغىنىمدا ، ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن بىرنەچچە مىسرا يېزىپ ، دەرھال ئاخىرىنى تۈگەتمەيلا يىغىشتۇرۇپ قويغانلىقىغا ئەجەبلەنگەندىم . ئۇنىڭ سەۋەبىنى ئەمدى چۈشەندىم .

بۇ ، ياش ئادەمنىڭ قىرلار ئۈچۈن خاتىرە يېزىشى ئەمەس ، مۇشۇ 30 يىل ئىچىدە كۆزۈمگە چېلىققان بىرمۇنچە ياشلارنىڭ قانلىرى قانمۇ قات توپلىنىپ ، مېنى دەم ئالالماستىن دەرىجىدە كۆمۈۋەتتى ، لاي ئىچىدىن كىچىككەنە تۆشۈك ئېچىپ ، شۇ يەردىن نەپەس ئېلىش ئورنىدا ئەنە شۇ يۇقىرىقىدەك سۆزلىرىم بىلەن مۇشۇ ماقالىنى يېزىشقا مەجبۇر بولدۇم .

ئاھ ، بۇ قانداق دۇنيا؟! تۇن ئۇزۇن ، يولمۇ يىراق ، ئۇنتۇلغىنىم ، گەپ قىلمىغىنىم ياخشى بولسا كېرەك . لېكىن ، ئۆزۈم بىلىمەنكى ، مەن ئەسلىپ يازمىساممۇ ، كەلگۈسىدە ئۇلارنى ئەسلىپ يازىدىغان ئادەملەر چىقىدۇ ، ئۇلار ھەققىدە گەپ قىلىدىغان ۋاقىت كېلىدۇ ...

2 - ئاينىڭ 7 - ، 8 - كۈنى

ئىزاھات

- ① بۇ ماقالە دەسلەپ ، 1933 - يىلى 4 - ئاينىڭ 1 - كۈنى ، « ھازىرقى زامان » نىڭ 2 - جىلد 6 - سانغا بېسىلغان .
- ② 5 نەپەر ياش يازغۇچى - لى ۋېيسىن ، رۇشى ، خۇيېيىن ، فېڭ

كېڭ ، (ئايال) ، يىنفۇ . ئۇلار « سۇلقانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » نىڭ ئەزالىرى . شۇنداقلا ، ھەممىسى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ئەزالىرى . لى ۋېيىسېن قولغا ئېلىنغاندا جۇڭگو كومپارتىيىسى مەركىزىي كومىتېتى تەشۋىقات بۇسدا خىزمەت قىلاتتى ، قالغان تۆت كىشى قولغا ئېلىنغاندا « سۇلقانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » نىڭ مەسئۇل خىزمەتچىلىرى ئىدى . 1931 - يىلى 1 - ئاينىڭ 17 - كۈنى ، ئۇلار ۋاڭ مىڭ قاتارلىق كىشىلەر چاقىرىغان جۇڭگو كومپارتىيىسىنىڭ 6 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 4 - ئومۇمىي يىغىنىغا قارشى تۇرۇش ئۈچۈن ، شاڭخەي شەرق مېھمانخانىسىدا يىغىنغا قاتنىشىۋاتقاندا قولغا ئېلىنغان . شۇ يىلى 2 - ئاينىڭ 7 - كۈنى ، گومىنداڭ تەرىپىدىن لۇڭخۇادا مەخپىي ئۆلتۈرۈۋېتىلگەن . لى ۋېيىسېن (1903 — 1931) . يەنە بىر ئىسمى جېۋشى ، خۇبېي ۋۇچاڭ شەھىرىدىن ، « دوستوۋىۋىسكى » ، « داۋالغۇش ئىچىدىكى يېڭى رۇس يېزىلىرى » دېگەنلەرنى تەرجىمە قىلغان . رۇشى — ئەسلى ئىسمى جاۋ پىڭفۇ ، يازغۇچى خۇبېيىن (1905 — 1931) ، فۇجىيەن ئۆلكىسى فۇجۇ شەھىرىدىن ، يازغان ئەسەرلىرى « مونسكۋاغا بېرىش » ، « يورۇقلۇق بىزنىڭ ئالدىمىزدا » دېگەنلەردىن ئىبارەت . فېڭ كېڭ (1907 — 1931) ، يەنە بىر ئىسمى لىنى ، ئايال ، گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسىنىڭ چاۋجۇ دېگەن يېرىدىن . ئەسەرلىرى « ئەڭ ئاخىرقى نىجاتلىق يولى » ، « قىزىل خاتىرە » دېگەن رومانلاردىن ئىبارەت . يىنفۇ (1909 — 1931) ، يەنە بەي ماڭ ، ئەسلى ئىسمى شۈي بەي ، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاڭشەن دېگەن يېرىدىن . ئەسەرلىرى « بالا مۇنارى » ، « ۋولگىنىڭ قارا دولقۇنلىرى » قاتارلىق يېڭى ئۇسلۇبتا يېزىلغان شېئىرلىرى بولۇپ ، ھايات چېغىدا يىغىپ توپلام قىلىپ نەشر قىلىشقا ئۇلگۈرمىگەن .

⑧ « ئەدەبىيات - سەنئەت ئاخباراتى » — ھەپتىلىك ژۇرنال ، « سۇلقانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » رەھبەرلىك قىلغان ژۇرنال ، 1931 - يىلى 3 - ئاينىڭ 16 - كۈنى ، شاڭخەيدە نەشر قىلىشقا باشلىنىپ ، 1932 - يىلى 6 - ئاينىڭ 20 - كۈنى توختىتىلغان ، بۇنىڭدا ئاساسەن ، ئەدەبىيات - سەنئەت پائالىيەتلىرى خەۋەر قىلىنغان ؛ ئەسەرلەرمۇ بېسىلغان . 1931 - يىلى 3 - ئاينىڭ 30 - كۈنى ، « ئەدەبىيات - سەنئەت ئاخباراتى » نىڭ 3 - سانىدا « يازغۇچىلار دوزاقتىمۇ - ئالەمدىمۇ ؟ » دېگەن سەرلەۋھىدە ، كىتابخانلارنىڭ تەھرىرگە يازغان خېتى شەكلىدە ھەممىدىن ئاۋۋال « سۇلقانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » نىڭ رۇشى قاتارلىق يازغۇچىلىرىنىڭ زىيانكەشلىككە ئۇچرىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى ئاشكارىلىغان .

④ لىن ماڭ — يەنى لۇشى ، جېجياڭ ئۆلكىسى يۇتاۋ ناھىيىسىدىن ،

يازغۇچى ، تەرجىمان . شۇ چاغدا « سۇلقانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » نىڭ ئەزاسى ئىدى .

⑤ پېتوفى — (Petofi Sandor ، 1823 — 1849) ۋېنگرىيە ۋەتەنپەرۋەر شائىرى . ئاساسىي شېئىرلىرى « باتۇر جۇنسۇن » ، « مىللەت ناخ-شىسى » دېگەنلەردىن ئىبارەت .

⑥ « ئۆركەش » — ئەدەبىي - سەنئەت ئايلىق ژۇرنىلى ، لۇشۇن ، يۇدافۇلار تەھرىرلىگەن . 1928 - يىلى 6 - ئايدا ، شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلاپ ، 1929 - يىلى 12 - ئايدا 2 - جىلد 5 - سانغىچە نەشر قىلىنغاندىن كېيىن توختىتىلغان .

⑦ « رىكلامنىڭ ئۈنۈپۇرسال مەجمۇئەسى » — 1867 - يىلى گېرمانىيە نەشر قىلغان ئەدەبىيات مەجمۇئەسى .

⑧ ۋەنشەن كىتابخانىسى — ياپونىيىنىڭ توكيو شەھىرىدىكى غەرىپچە كىتابخانىسى ساتىدىغان كىتابخانا .

⑨ « ئۈچ بالداق » لىق يەڭ بەلگىسى — شۇ چاغلاردىكى شاڭخەي جامائەت كونسېيلىرىدىكى ساقچىلار كىيىملىرىنىڭ يەڭلىرىدە ئۈچ تال « 入 » شەكىللىك بەلگە بار ئىدى . بۇ ئۈچ بالداقلىق يەڭ بەلگىسى دەپ ئاتالغان .

⑩ فاڭ شياۋرۇ — (1357 — 1402) — جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ نىخەي ناھىيىسىدىن ، مىڭ سۇلالىسىنىڭ جىيەنۋېن پادىشاھى جۇيۇڭۋېن زامانىسىدا مىرزا بەگ ، ئەدەبىيات مۇددەرىسى بولغان . 1402 - يىلى (مىڭ سۇلالىسى جىيەنۋېن 4 - يىلى) جىيەنۋېن پادىشاھنىڭ تاغىسى يەنۋاڭ جۇلى ئەسكەر تارتىپ نەنجىڭنى قولغا چۈشۈرۈپ ، ئۆز - ئۆزىنى پادىشاھ قىلىپ تىكلەنگەن (يەنى يۇڭلې پادىشاھ) ، ئۇ فاڭ شياۋرۇنى تەختكە چىقىش يارلىقىنامىسى يېزىشقا بۇيرۇغاندا ، فاڭ شياۋرۇ قەتئىي رەت قىلغان ، شۇنىڭ بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن ۋە نەسلى قۇرۇتۇلغان .

⑪ « سەھەر غۇنچىسى » تەھرىراتى — ئەدەبىيات تەشكىلاتى بولۇپ ، ئۇنىڭ ئاساسىي ئەزالىرى لۇشۇن ، رۇشى قاتارلىقلار . 1928 - يىلى 11 - ئايدا شاڭخەيدە قۇرۇلغان . بۇ تەھرىرات ئاساسەن شەرقىي ياۋروپا ۋە شىمالىي ياۋروپانىڭ ھۈرىيەتپەرۋەرلىك ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى ۋە چەت ئەلنىڭ ئوپىئا رەسىملىرىنى تو-نۇشتۇرغان .

⑫ « سەھەر غۇنچىسى ئون كۈنلۈك ژۇرنىلى » — « سەھەر غۇنچىسى » تەھرىراتى « سەھەر غۇنچىسى ھەپتىلىك ژۇرنىلى » دىن كېيىن چىقارغان ئەدەبىيات - سەنئەت قەرەللىك ژۇرنىلى . لۇشۇن ، رۇشى تەھرىرلىك قىلغان ، 1929 - يىلى 6 - ئاينىڭ 1 - كۈنى شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلىغان . شۇ يىلى

9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى 12 - سانغىچە چىقىرىلىپ توختىلغان .

⑬ « يېقىنقى زامان دۇنيا ھېكايىلىرى » « سەھەر غۇنچىسى » تەھرىراتى نە-
شىر قىلغان توپلاملارنىڭ بىرى ، جەمئىي « ئاجايىب خەنجەر ۋە باشقىلار » ،
« قۇملۇقتا دېگەن ئىككى توپلام نەشىر قىلىنغان ، بېلگىيە ، چېخ - سلوۋاكىيە ،
فىرانسىيە ، ۋېنگرىيە ، روسىيە ۋە سوۋېت ئىتتىپاقى ، يەھۇدىي ، يۇگوسلاۋىيە ،
ئىسپانىيە قاتارلىق مەملىكەت ۋە مىللەتلەرنىڭ 24 پارچە يېقىنقى زامان ھېكايىسىنى
ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ ، 1929 - يىلى 4 - ئايدا ۋە 9 - ئايدا ئايرىم - ئايرىم
نەشىر قىلىنغان .

⑭ « سەنئەت گۈلزارىنىڭ سەھەر غۇنچىلىرى » - « سەھەر غۇنچىسى »
تەھرىراتى نەشىر قىلغان چەت ئەل گۈزەل سەنئەت مەجمۇئەسى ، ئەسلىدە 12 خىل
نەشىر قىلىش بەلگىلىنىپ ، كېيىن ئاران « يېقىنقى زامان ياغاچ ئويما تاللانمىلىرى
(1) ، « لوگو خۇڭئېلىرىنىڭ تاللانما سۈرەتلىرى » ، « يېقىنقى زامان ياغاچ ئويما
رەسىم تاللانمىلىرى » (2) ، « پىرىزىلېر رەسىملىرىدىن تاللانما » ، « يېڭى روسىيە
رەسىملىرىدىن تاللانما » دېگەن بەش خىللا نەشىر قىلىنغان . ئاخىرقى بىر خىلى
تەھرىرلىنىپ بولغان چاغدا ، « سەھەر غۇنچىسى » تەھرىراتى ئىشتىن توختاپ ،
نۇرلۇق جۇڭگو باسما ئىدارىسى تەرىپىدىن نەشىر قىلىنغان .

⑮ يې لىڭفېڭ - (1904 - 1975) جياڭسۇ ئۆلكىسى نەنجىڭ شەھىرىدىن .
يازغۇچى ۋە رەسسام . ئەسلىدە ئىجادىيەت تەھرىراتىنىڭ ئەزاسى ئىدى . ئۇ شۇ
چاغدا ژۇرناللارنىڭ مۇقاۋىسىغا رەسىم سىزىشتا ۋە كىتابلارنىڭ قىستۇرما
رەسىملىرىنى سىزىشتا ياپونىيىلىك لوگو خۇڭئېلىرىنىڭ ئەسەرلىرىگە تەقلىد قىلاتتى ،
ھەتتا ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىن ئوغرىلاپ كۆچۈرەتتى .

⑯ « كىشىلەرنىڭ ئىچىدە ئوغا قاينايدۇ » - بۇ سۆز « نەسىرنامە . دابۇنىڭ
پىلانى » دىن ئېلىنغان .

⑰ « دانىيە ھېكايىلىرى » - رۇشى تەرجىمە قىلغان ئاندىرسېن قاتارلىق
كىشىلەرنىڭ 11 پارچە ئەسىرى كىرگۈزۈلگەن . تەرجىمە قىلغۇچى جىڭچياۋ دەپ
ئىمزا قويغان . « شىمالىي ياۋرۇپا ئەدەبىياتى - سەنئەت مەجمۇئەسى » نىڭ 4 - سى
قىلىنغان ، 1929 - يىلى 4 - ئايدا نەشىر قىلىنغانلىقى ھەققىدە ئىلان چىقىرىلغان .
ئەمما نەشىر قىلىنمىغان . 1937 - يىلى 3 - ئايدا ئۇنىڭغا دەن چىيۇ تەرجىمە قىلغان
ئالتە پارچىسى قۇشۇلۇپ ، « تىجارەت نەشرىياتى » تەرىپىدىن نەشىر قىلىنغان .

⑱ « ئارتامونوۋلارنىڭ ئىشى » - ھازىر « ئارتامونوۋ ئائىلىسىنىڭ ئىشى » دەپ
تەرجىمە قىلىنغان ، رۇشى تەرجىمىسىنىڭ سەرلەۋھىسى « چۈشكۈنلىشىش »
دېيىلگەن ، جاۋ خۇاڭ دەپ ئىمزا قويۇلغان ، 1934 - يىلى 3 - ئايدا « تىجارەت

نەشرىياتى » تەرىپىدىن نەشىر قىلىنغان .

⑲ « بوز يەر ئاچقۇچى » ئەدەبىيات ئايلىق ژۇرنىلى جياڭ گۇاڭسى
تەھرىرلىگەن . 1930 - يىلى 1 - ئايدا شاڭخەيدە نەشىر قىلىنىشقا باشلىغان . 3 -
سانىدىن باشلاپ « سولقانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » نىڭ ژۇرناللىرىدىن بىرى
بولۇپ قالغان ، 1930 - يىلى 5 - ئايدا 4 - ، 5 - بىرلەشمە سانغىچە نەشىر قىلىندى
خاندىن كېيىن ، گومىداڭ ئەكسىيەتچىلىرى تەرىپىدىن مەنى قىلىنغان .

⑳ « يۆ فېينىڭ قىسسىسى » - چىڭ دەۋرى كاڭشى يىللىرىدىكى قىسسى
شەكلىدە يېزىلغان رومان بولۇپ ، جەمئىي 80 باپ ، ئۇنىڭ تېمىلىرىنى چيەن مەي
تۈزۈپ تەرتىپكە سېلىپ چىققان . جىن فىڭ كۆپەيتىپ تۈزۈپ چىققان . بۇ
كىتابنىڭ 6 - بابىدا جېڭجياڭ دېگەن جايدىكى ئىبادەتخانىدا داۋرۇي دېگەن بىر
راھىب بولۇپ . ئۇ يۆ فېيغا ھېسداشلىق بىلدۈرگەنلىكى ئۈچۈن ، چىن خۇي ئۇنى
تۇتۇشقا « ئۆي خىزمەتچىسى » خې لىنى ئەۋەتكەنلىكى ، راھىب ئىبادەتخانىنىڭ
ئىچىدە « بەدەشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇپ تەبىر ئېيتىۋاتقان » ئىكەن : خې لىنىڭ
كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ بىر ئايەت ئوقۇپلا ئۆلۈپ كەتكەنلىكى يېزىلغان . « غايىب بو-
لۇپ كەتكەن » - بۇدا دىنى ئاتالغۇسى . بۇدا دىنىدا رىۋايەت قىلىنىشىچە : بەزى
راھىبلار ئۆلۈش ئالدىدا بەدەشقان قۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ ئارمانسىز ئۆلۈپ
كەتكىنىنى « غايىب بولۇپ كەتكەن » دەپ ئاتايدىكەن .

㉑ نېرۋانىي - بۇدا ئاتالغۇسى . بۇ سۆز ۋاپات بولۇش ، ئادا - جۇدا بولۇش
دېگەن مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ . بۇدا ياكى دانىشمەن سامگا (راھىب) لارنىڭ ئۆلۈ-
مى « نېرۋانىي » دەپ ئاتالغان ، بۇنىڭ ئىستېمال مەنىسى « ئۆلۈم » دېگەن سۆز .

㉒ رۇشى قولغا ئېلىنغاندىن كېيىن ، ئاپتور 1931 - يىلى 1 - ئاينىڭ 20 -
كۈنى ئائىلە تەۋەلىرى بىلەن خۇاڭلۇ كوچىسى خۇايۈەنجۇاڭ دېگەن جايغا بېرىپ
يوشۇرۇنۇپ تۇرغان ، 2 - ئاينىڭ 28 - كۈنى ھۇجرىسىغا قايتىپ بارغان .

㉓ ۋاڭ يۈيخېنى دېمەكچى ، ئۇ جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ نىڭخەي ناھىيىسىدىن ،
شۇ چاغدا شېنچاڭ سائەت دۇكىنىنىڭ خىزمەتچىسى ئىدى ، رۇشى بىلەن بىللە زا-
بېي جىڭيۈن كوچىسى 28 - نومۇرلۇق قورادا ئولتۇراتتى . رۇشى تۈرمىدە تاماق
ئاپىرىپ بەرگۈچى ئارقىلىق ئۇنىڭغا خەت ئەۋەتكەن ، ئۇ جۇجىيەنرەن ئارقىلىق
ئاپتورغا يەتكۈزۈپ بەرگەن .

㉔ ياپونىيىدىكى بىر ناخشىچى - شەننېنچۇجى (1898 - 1967) نى دېمەكچى .
« لۇشۇننىڭ كۈندىلىك خاتىرىلىرى » گە قارىغاندا ، 1932 - يىلى 7 - ئاينىڭ 11 -
كۈنى ئاپتور بۇ شېئىرنى كىچىك پىلاكاتقا يېزىپ ، ئۇنىڭغا ئەۋەتىپ بېرىشنى نېيى-
شەن كىتابخانىسىغا ھاۋالە قىلغان .

② « شۇي پېيىگىن » — بەي ماڭنىڭ ئاكىسى ، گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ ئاۋىئاتسىيە مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى بولغان .

② 28 — يانۋار ئۇرۇشىدا ئاپتونىڭ تۇرغان جايى ئۇرۇش بولغان رايونغا يېقىن بولۇپ ، 1 — ئاينىڭ 30 — كۈنى ئۇ بالا — چاقىلىرى بىلەن ۋاقىتنىچە شىمالىي سىچۈەن كوچىسىدىكى نېيسەن كىتابخانىسىغا بېرىپ يوشۇرۇنۇپ تۇرغان . 2 — ئاينىڭ 6 — كۈنى نەنجىڭ كوچىسىدىكى نېيسەن كىتابخانىسىنىڭ شۆبە دۇكىنىغا كۆچۈپ بارغان . 3 — ئاينىڭ 19 — كۈنى ئۆز ھۇجرىسىغا قايتىپ بارغان .

② شاك زىچى — شاك شىۋ ، تەخەللۇسى زىچى ، ۋېي — جىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى ئەدىب ، ئۇ جې كاڭ ، لۇي ئەنلەر بىلەن ياخشى ئۆتكەن . « ئۆتمۈشنى ئەسلەيمەن » — ئۇنىڭ جې كاڭ ، لۇي ئەنلەر سماجاۋ تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن يازغان تەزىيە ماقالىسى بولۇپ ، جەمئىي 156 خەت .

جەنلۆ مۇناسىۋىتى بىلەن ①

پايتەختتە چىقىدىغان « ۋەتەن قۇتقۇزۇش » گېزىتىدە ② مۇنداق مەشھۇر سۆز بار ئىكەن :

« جەنلۆ مۇناسىۋىتى بىلەن دۈشمەنلەرنى ئېزىقتۈرۈپ ئىچكىرى كىرگۈزۈش ئۈچۈن بېيىپىڭنى ۋاقىتنىچە تاشلاپ قويۇشقا توغرا كەلدى ... بۇنىڭغا جاڭ شۆلياڭ ③ قەتئىي مەسئۇل بولۇپ ، بۇنىڭغا قارشى ھەرىكەتلەرنى قوراللىق تو-سۇشى لازىم . بۇ يولدا قان تۆكۈلسمۇ مەيلى » (« شاڭخەي گېزىتى » 2 — ئاينىڭ 9 — كۈنى كۆچۈرۈپ باسقان) .

قان تۆكۈلسمۇ مەيلىمىش ! كاتتا جەنلۆچىلەر قالتىس باتۇر ئىد-كەنغۇ !

قان ھەقىقەتەن كۆپ تۆكۈلدى ، ھازىر تېخىمۇ كۆپ تۆكۈلۈۋاتىدۇ ، يەنە قانچىلىك تۆكۈلەر كىنتاڭ . بۇلارنىڭ ھەممىسى قارشى ھەرىكەت قىلغۇچىلارنىڭ قېنى . نېمە ئۈچۈن تۆكۈلدى ؟ جەنلۆ مۇناسى-ۋىتى بىلەنمىش .

بۇلتۇر شاڭخەيدە جەڭ بولغاندا ، جەنلۆچىلەر: ④ « جەنلۆ مۇناسىۋىتى بىلەن ، ئىككىنچى مۇداپىئە سېپىگە چېكىنىش كېرەك » دې-يىشكەنىدى ، شۇنىڭ بىلەن ئەسكەرلەر چېكىنگەندى ؛ ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ، يەنە : جەنلۆ مۇناسىۋىتى بىلەن « ئەگەر ياپونىيە ئەسكەرلىرى بىزنىڭ ئەسكەرلىرىمىزگە ئوق چىقارمىسا ، بىزنىڭ ئەسكەرلىرىمىز ئوق چىقارمىسۇن ، بۇنىڭغا ئەمەلدارلارمۇ ، ئەسكەرلەرمۇ بىردەك رىئايە قىلىشى شەرت » دېگەنىدى ، شۇنىڭ بىلەن جەڭ توختىغانىدى . ئۇنىڭدىن كېيىن ، « ئىككىنچى مۇداپىئە سېپى » غا يېپى بولۇپ كەتتى ، شاڭخەيدە يارىشىش كېڭىشى ⑤ باشلىدى ، تەنپەن ئۆتكۈزۈلدى ، ئىمزا قويۇلدى ، ئىش تۈگىدى . شۇ چاغدىمۇ جەنلۆ مۇناسى-

سىۋىتى بىلەن قان تۆكۈلگەن بولۇشى مۇمكىن . ھەربىي سىر بولغاچقا ، پۇخرالارنىڭ بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىشى مۇمكىن ئەمەس — ئۆزىنىڭ ئىسسىق قانلىرىنى بەرگەنلەرنىڭ بۇنىڭدىن خەۋىرى بولسىمۇ ، لېكىن ئۇلار ئاللىقاچان تىلىدىن ئايرىلىپ قالغان . شۇ چاغدا دۈشمەنلەر نېمە ئۈچۈن «ئېزىقتۇرۇپ ئىچكىرى كىرگۈزۈل» مېگەن ؟

مانا ئەمدى بىلىۋاتىمىز : ئۇ چاغدا دۈشمەنلەرنىڭ «ئېزىقتۇرۇپ ئىچكىرى كىرگۈزۈل» مېگەنلىكىنىڭ سەۋەبى ھەرگىز ئۆز ۋاقتىدىكى جەنلۆچىلەرنىڭ قولىدىن ئىش كەلمىگەنلىكى ئەمەس ، قارشى ھەرىكەت قىلغۇچىلارنىڭ قانلىرىنىڭ «تولسۇ ئاز» تۆكۈلگەنلىكىمۇ ئەمەس ، ئۇنىڭ باشقا سەۋەبىمۇ بار ئىكەن : ئەسلىدە ئەنگىلىيە ئوتتۇرىغا چۈشۈپ سالا قىلغانىكەن — ئەنگىلىيە : ھەي ياپونىيە ، سىلەرنىڭ قوشۇنۇڭلار شاڭ-خەيدىن ۋاقتىنچە چېكىنىپ كەتسۇن ، بىز ئەنگىلىيە سىلەرگە تېخىمۇ ئوبدان ياردەم بېرىمىز ، مانجۇرىيە دۆلىتى ⑥ نى خەلقئارا ئىتتىپاق ⑦ ئىنكار قىلىپ قويمىسۇن ، ھازىرقى خەلقئارا ئىتتىپاقنىڭ پالان-پوكۇن لايىھىلىرى ⑧ ، ئاقچى - كۆكچى ۋېييۈەنلەرنىڭ پوزىتسىيىسى ⑨ ئەنە شۇنداق بولۇۋاتىدۇ ، دەپ ، ياپونىيە بىلەن يەك ئىچىدە پۈتۈشۈپ قويغانىكەن . بۇ سۆز ئەمىلىيەتتە : سەن بۇ يەرگە ئىچكىرىلەپ كىرمە ، بۇ يەردە ھەممىمىز تەڭ ئۇلۇشۇپ ئالىدىغان ئولجا بار ، سەن ئاۋۋال شىمال تەرەپكە ئىچكىرىلەپ كىرىپ تۇر ، كېيىن بىر گەپ بولار ، دېگەن سۆز . ئىچكىرىلەپ كىرىشنى كىرمەكچى ، بىراق ئىچكىرىلەپ كىرىدىغان جايى ۋاقتىنچە باشقا .

دېمەك ، «دۈشمەنلەرنى بېيىپىڭغا ئىزىقتۇرۇپ ئىچكىرىلەپ كىرگۈزۈش» جەنلۆسى ھازىر زۆرۈر بولۇپ قاپتۇ . يەنە بىرقانچە قېتىم قان تۆكۈلۈشى تۇرغان گەپ .

ئەمەلىيەتتە ھازىر ھەممە تەييارلىقى تەپتەق بولۇپ قالدى : قونالغۇ پايتەخت ، يانداش پايتەخت ⑩ نىمۇ ھازىرلاپ قويۇشتى ، تەۋەرىرۈك مە-دەنىي ئاسارەتلىقلەرنى كۆچۈرۈپ بولۇشتى ، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىمۇ كۆچۈپ بولدى . مەيلى سېرىق چىراي ، ئاق چىراي

دۈشمەن بولۇپ كىرىپ كەتتى . ئۇلارنىڭ قان تۆكۈلۈشى مۇمكىن ئەمەس ، پۇخرالارنىڭ بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىشى مۇمكىن ئەمەس — ئۆزىنىڭ ئىسسىق قانلىرىنى بەرگەنلەرنىڭ بۇنىڭدىن خەۋىرى بولسىمۇ ، لېكىن ئۇلار ئاللىقاچان تىلىدىن ئايرىلىپ قالغان . شۇ چاغدا دۈشمەنلەر نېمە ئۈچۈن «ئېزىقتۇرۇپ ئىچكىرى كىرگۈزۈل» مېگەن ؟

2 - ئاينىڭ 9 - كۈنى

ئوقۇمىغانلار ئارىمىدا قالدىغان غەلىتە ماقالە

جۇجىڭچى

كاتتا غوجاملار « خان سارىيىدىكى ئاسارەتلىقلەر » نى قىممىتى « شەھەرگە تەڭ » بولۇپ ئۇنىڭدىن ئېشىپ چۈشىدىغانلىقى ، توشۇش ، پۇل قىلىش ئاسان بولغانلىقى ئۈچۈن جاندىك (ئەلۋەتتە ، پۇخرانىڭ جېنى ئەمەس) قەدىرلەپ ، جەنۇبقا يۆتكەپ كەتمەكچى بولۇۋاتىدۇ . مۇشۇ ئەھۋالنىڭ ئۆزىمۇ سىلەرنىڭ ھەيران قىلىشىڭلارغا ، تەنە قىلىشىڭلارغا ئەرزىيدۇ ! ئەنە شۇنداق خىيال ئۈستىدە تۇرغان چېغىمدا ، پايتەختتىكى بىر گېزىتنىڭ « ئاسارەتلىقلەرنى جەنۇبقا يۆتكەش » نى قۇۋۋەتلەپ يازغان باش ماقالىسىگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى ؛ ئۇ گېزىت شۇ باش ماقالىسىدە « قارشىلىقنى قوراللىق توسۇش » كېرەك ، « قان تۆكۈلسىمۇ مەيلى ، » « ھۆكۈمەتنىڭ ئۆز ئىناۋىتىنى ساقلاپ ، » « سىياسەتنى ئىز-چىللاشتۇرۇشى » نى تەلەپ قىلىمىز ! دەپ تەكلىپمۇ بېرىپتۇ . بۇ ئېسىل ، ئۇلۇغ سۆزلەرنىڭ كۆمۈلۈپ قېلىشىغا كۆڭلۈم ئۈنىمدى ، شۇنىڭ ئۈچۈن جاپاسىغا چىداپ ، ئەينەن كۆچۈرۈپ ، ھەممىڭلارغا تەقدىم قىلدىم :

« ... بېيىڭدىكى تەشكىلاتلار ئاسارەتلىقلەرنى جەنۇبقا كۆچۈرۈشكە قارشى تۇرۇپ ، جەنۇبقا كۆچۈرۈلسە بېيىڭنىڭ كەلگۈسى گۈللىنىشىگە زىيانلىق ، دەيدۇ . بېيىڭدىكى تەشكىلاتلار دۆلەت مەنپەئەتىنى زادىلا كۆزگە ئىلمايدىغان ئەنە شۇنداق شەخسىيەتچىل باھا-نىنى ئاغزىدىن چىقىرىشقا پىتىنغان . بۇ بىزنىڭ نەزەرىمىزدە ئۇچىغا چىققان شەرمەندىلىك ، ئۇلارچە بولغاندا ، بېيىڭنى گۈللەندۈرۈش ئۈ-چۈن ، بىرقانچە مىڭ يىللىق ئاسارەتلىقلەرنى دۈشمەنلەرنىڭ پۈتۈنلەي

بۇلاپ كېتىش خەۋىپىگە تەۋەككۈل قىلىش كېرەك ئىكەن . بۇ تولىمۇ كورلۇق بولسا كېرەك . ھۆكۈمەت جەنۇب مۇناسىۋىتى بىلەن بېيىڭنى ۋاقتىنچە تاشلاپ قويۇپ ، دۈشمەنلەرنى ئىچكىرى كىرگۈزۈپ تۇرۇپ يو-قىتىشى كېرەك . ئەگەر ئاسارەتلىقلەرنى دۈشمەنلەر بۇلاپ ئېلىپ كەتسە ، ئېيتىپ باقسۇنچۇ ، كەلگۈسىدە بېيىڭنى نېمە بىلەن گۈللەندۈرىمىز ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن ئاۋۋال كۆچۈرۈش كېرەك . ياپونلار يوقىتىلىپ ، بېيىڭ تىنىچلانغاندىن كېيىن ، يەنە قايتۇرۇپ كېلىش كېرەك . بېيىڭدىكى تەش-كىلاتلارنىڭ شەخسىيەتچىلىكى يىرگىنىشلىك ۋە شەرمەندىلىك ؛ يىراقنى كۆرەلمىگەنلىكى بىچارىلىك . ئۇلارنىڭ كۆچۈرۈشكە قارشى تۇرۇشقا كۆرسەتكەن يەنە بىر ۋەجىسى شۇكى ، ئۇلار ، ھۆكۈمەت ئاۋۋال زېمىنلىرىمىزنىڭ غېمىنى يېيىش كېرەك ، دەيدۇ . بۇ سۆز قارماققا توغ-رىدەك تۇرسۇمۇ ، ئەمەلىيەتتە توغرا ئەمەس . چۈنكى ، بىر قىسىم زېمىننى دۈشمەنلەر قولغا ۋاقتىلىق تاشلاپ بېرىپ ، شۇ يول بىلەن دۈشمەنلەرنى يوقىتىپ ، ئاندىن كېيىن يەنە قايتۇرۇۋالغانلىق جەھەتتىكى مىساللار قە-دىمدە ، ھازىر جۇڭگودا ۋە چەت ئەللەردە كۆپ . مەسىلەن : 1812 - يىلىدىكى ئۇرۇشتا رۇسلار موسكۋانى تاشلاپ بېرىش بىلەنلا قالماستىن ، بەلكى ئوت يېقىپ كۆيدۈرۈۋېتىپ ، ناپولىئوننى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويغان ؛ ياۋرۇپا ئۇرۇشى ۋاقتىدا بېلگىيىمۇ ، سېرۋىيىمۇ ئۆزلىرىنىڭ بارلىق زېمىنلىرىنى دۈشمەنلەرنىڭ ئايىغى ئاستىغا تاشلاپ بېرىپ ، ئاندىن كېيىن قۇدرەتلىك نېمىسلارنى تارمار كەلتۈرگەن . چۈنكى دۈشمەنلەر زېمىننى پارچىلاپ بېرىش شەرتنامىلىرىگە ئىمزا قويمىسا ، دۈشمەنلەر شۇ يەرلەرنى ئىلگىگە ئالالمايدۇ . خان سارىيىدىكى ئاسارەتلىقلەرنى كۆچۈرمىسەك ، مۇبادا دۈشمەنلەر بېيىڭنى بېسىۋېلىپ ، ئاسارەتلىقلەرنى بۇلاپ ئەكەتسە ، جۇڭگو قايسى يول بىلەن قايتۇرۇۋالالىسۇن ؟ جۇڭگونىڭ مەدەنىي جەۋھەرلىرىنى دۈشمەنلەرگە ئولجا ئالدۇرۇپ قوي-ساق ، بۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق رەسۋاچىلىق بولامدۇ ؟ ... ئاخىرىدا ھۆكۈمەتكە شۇنى تەۋسىيە قىلىمىزكى ، ھۆكۈمەت ئاسارەتلىقلەرنى كۆچۈرۈش سە-ياسىتىنى بەلگىلىگەنلىكى ، ھەرقانداق توسقۇنلۇقلارغا ئۇچرىسىمۇ ، ئۇنى

ئىزچىلاشتۇرۇشى كېرەك؛ ئەگەر نادان، يىراققا كۆزى يەتمەيدىغان تەل-
ۋىلەرنىڭ قارشى چىقىشى بىلەن ئۆز قارارىدىن يالتىيىپ قالسا،
ھۆكۈمەتنىڭ ئابرويى قالمىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن شۇنى تەشەببۇس قىلد-
مىزكى، جاڭ شۆلىياڭ قەتئىي مەسئۇل بولۇپ، قارشى ھەرىكەتلەرنى
قوراللىق توسۇسۇن، ئىلاجى بولمىغاندا، قان تۆكۈلسىمۇ مەيلى...» .

«شېنباۋ» گېزىتىنىڭ «ئەركىن پاراڭ» بېتىدىن

ئىزاھات

① بۇ ماقالە 1933 - يىلى 2 - ئاينىڭ 13 - كۈنى «شېنباۋ» گېزىتى،
«ئەركىن پاراڭ» غا خې جياگەن ئىمزا سىدا بېسىلغان .

② «ۋەتەن قۇتقۇزۇش گېزىتى» — 1932 - يىلى 8 - ئايدا نەنجىندە گۇن
دېيەي باش مۇھەررىرلىكىدە چىققان ئەكسىيەتچىل گېزىت بولۇپ، 1949 -
يىلى 4 - ئايدا نەشردىن توختىغان . ماقالىدە كەلتۈرۈلگەن نەقىللەر مەزكۇر گې-
زىتنىڭ 1933 - يىلى 2 - ئاينىڭ 6 - كۈنىدىكى «خان سارىيىدىكى
ئاسارەتلىقلەرنى كۆچۈرۈش ئۈچۈن ھۆكۈمەتكە مۇراجىئەت» سەرلەۋھىلىك باش
ماقالىسىدىن ئېلىنغان .

③ جاڭ شۆلىياڭ — يەنە بىر ئىسمى خەن چىن، لياۋنىڭ ئۆلكىسى
خەيپىڭ ناھىيىسىدىن . «18 - سېنتەبىر» مەزگىلىدە گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ قۇ-
رۇقلۇق، دېڭىز، ھاۋا ئارمىيىسىنىڭ مۇئاۋىن باش قۇماندانى، قوشۇمچە شەرقىي
شىمال چېگرا مۇداپىئە ئارمىيىسىنىڭ قوماندانى بولۇپ، جاڭ جېشىنىڭ قارشى
تۇرماسلىق بۇيرۇقىغا بىنائەن شەرقىي - شىمالدىكى ئۈچ ئۆلكىدىن ۋاز كەچكەن .
«18 - سېنتەبىر» دىن كېيىن گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ ھەربىي ئىشلار كومىتېتى
بېيجىڭ شۆبىسىنىڭ مۇۋەققەت مۇدىرى قاتارلىق ۋەزىپىلەردە بولغان .

④ جەنلۆچى (ستراتېگىيىچى) — گومىنداڭ ھەربىي دائىرىلىرى كۆزدە
تۇتۇلىدۇ . 1932 - يىلى 28 - يانۋار شاڭخەيدە ئۇرۇش باشلانغاندىن كېيىن، ئۇلار
جۇڭگو قوشۇنلىرىغا ئارقا - ئارقىدىن چېكىنىشكە بۇيرۇق چۈشۈرگەن . بۇنى
«ستراتېگىيىنى ئۆزگەرتكەنلىك»، «دۈشمەننى ئېزىقتۇرۇپ ئىچكىرى كىرگۈزۈش
ئۈچۈن»، «مەغلۇپ بولغانلىق ئەمەس» دەۋلغان .

⑤ 28 - يانۋار ئۇرۇشى يۈز بەرگەندىن كېيىن، گومىنداڭ ھۆكۈمىتى
پۈتۈن مەملىكەت خەلقىنىڭ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى تۇرۇش تەلپىگە

قارىماي، «قارشى تۇرماسلىق» سىياسىتىدە چىڭ تۇرۇپ، 19 - يۆنىلىش ئارمىيى-
سىنىڭ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش قىلىشىغا بۇزغۇنچىلىق قىلغان .
ئەنگلىيە، ئامېرىكا، فرانسىيە قاتارلىق جاھانگىر دۆلەتلەرنىڭ ئارىلىشىشى ئارقىسىدا
ياپون تاجاۋۇزچىلىرىغا تېز يۈككەن ھالدا سۈلھىلىشىپ، 1932 - يىلى 5 - ئاي-
نىڭ 5 - كۈنى «شاڭخەي يارىشىشى كېڭىشى» نى ئىمزالانغان .

⑥ مانجۇرىيە دۆلىتى — ياپونلار شەرقىي شىمالنى بېسىۋالغاندىن كېيىن
قۇرغان قورچاق ھاكىمىيەت . ئۇ 1932 - يىلى 3 - ئايدا چاڭچۈندە قۇرۇلۇپ، چىڭ
سۇلالىسىنىڭ تەختىدىن چۈشكەن پادىشاھى فۇيىنى «ھاكىمىيەت بېشىغا چىقار-
غان» 1934 - يىلى 3 - ئايدا ئۇ «مانجۇرىيە ئىمپېرىيىسى» گە ئۆزگەرتىلگەندىن
كېيىن فۇيى «پادىشاھ» بولۇپ قالغان .

⑦ خەلقئارا ئىتتىپاق — بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدىن كېيىن 1920 - يىلى
قۇرۇلغان ھۆكۈمەتلەر ئارىسىدىكى خەلقئارا تەشكىلات . ئۇ «خەلقئارا ھەمكارلىقنى
ئىلگىرى سۈرۈپ، خەلقئارا تىنچلىق ۋە خەۋپسىزلىكنى قامداش» نى مەقسەت قىل-
لىدۇ دەپ پەش قىلىشىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئەنگلىيە، فرانسىيە قاتارلىق جاھانگىر
دۆلەتلەرنىڭ كونترۇللىۋىدىكى ھەم تاجاۋۇزچىلىق سىياسىتى ئۈچۈن خىزمەت قىل-
لىدىغان قورال . ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى پارتلىغاندىن كېيىن بۇ ئىتتىپاق ئۆز -
ئۆزىچە تارمار بولۇپ، 1946 - يىلى 4 - ئايدا تارقالغانلىقىنى رەسمىي جاكال-
غان . 18 - سېنتەبىر ۋەقەسىدىن كېيىن ئۇ ياپون جاھانگىرلىكىنىڭ جۇڭگوغا
قىلغان تاجاۋۇزچىلىقىغا يان باسقان .

⑧ پىلان — پۈكۈن لايىھىلەر — 1932 - يىلى 12 - ئاينىڭ 15 - كۈنى
خەلقئارا ئىتتىپاقنىڭ 19 دۆلەت كومىتېتىنىڭ ئالاھىدە يېغىنىدا ماقۇللانغان جۇڭگو -
ياپونىيە ماجىراسىنى كېلىشتۈرۈش توغرىسىدىكى «قارار لايىھىسى» كۆزدە
تۇتۇلىدۇ . 1933 - يىلى 1 - ئايدا بۇ لايىھىگە ئاساسلىنىپ «تېررىمىنى لايىھىسى»
گە ئۆزگەرتىلگەن . بۇ لايىھىلەردە ياپونىيىگە ئوچۇقتىن - ئوچۇق يان بېسىلغان .
«مانجۇرىيە دۆلىتى» دىن ئىبارەت قورچاق ھاكىمىيەت يەك ئىچىدە ئېتىراپ قىلىن-
غان .

⑨ ئاقچى — كۆكچى ھەيئەتلەرنىڭ پوزىتسىيىسى — خەلقئارا ئىتتىپاقنىڭ
19 دۆلەت كومىتېتىنىڭ ئەنگلىيە ۋەكىلى، تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىكىنىڭ مىنىس-
تىرى سىمونتىنىڭ پوزىتسىيىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ . ئۇ خەلقئارا ئىتتىپاق يېغىنىدا
سۆزگە چىقىپ، ياپون باسقۇنچىلىرىنىڭ جۇڭگوغا قىلغان تاجاۋۇزىنى ئاقلانغان ۋە
شۇ چاغدىكى جۇڭگو جامائەتچىلىكىنىڭ ئەيىبلىشىگە ئۇچرىغان .

⑩ قونالغۇ پايتەخت — زۆرۈر تېپىلغاندا ھۆكۈمەتنىڭ ۋاقىتلىق تۇرىدىغان

جايى . يانداش پايتەخت — پايتەختتىن باشقا يەنە قۇرۇلغان پايتەخت . گومىنداڭ ھۆكۈمىتى نەنجىنى پايتەخت قىلغان . 1932 - يىلى 28 - يانۋار ئۇرۇشى ۋاقتىدا ، 1 - ئاينىڭ 30 - كۈنى ئالدىراپ - تېنەپ «لويانغا كۆچۈپ بېرىپ ئىش قىلىش» نى قارار قىلغان . 3 - ئايدا گومىنداڭ 4 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 2 - ئومۇمىي يىغىنىدا قارار ماقۇللىنىپ ، لوياننى قونالغۇ پايتەخت قىلىپ ، شىئەننى يانداش پايتەخت دەپ رەسمىي بېكىتكەن . شۇ يىلى 12 - ئاينىڭ 1 - كۈنى لوياندىن نەنجىنگە كۆچۈپ كەتكەن .

«ئادەملەرنى خاتا ئۆلتۈردى» گە لوقما ①

ساۋ جۇيرېن ② ئەپەندىنىڭ «ئادەملەرنى خاتا ئۆلتۈردى» سەر- لەۋھىلىك ماقالىسىنى ئوقۇپ ، ناھايىتى ھۇزۇرلاندىم ، لېكىن كېيىن ئويلاپ قارىسام ، ئاچچىقىغا پايلىماي قىلغان سۆزدەك تۇرىدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن بىرنەچچە ئېغىز لوقما سالغۇم كەلدى —

شىنخەي ئىنقىلابىدىن كېيىن ، يۈەن شىكەي ③ ئىنقىلابچىلارنى كۆپلەپ ئۆلتۈرۈۋەتتى ، يۈەن شىكەينىڭ نەزەرى بىلەن قارىغاندا ، بۇنداق ئۆلتۈرۈشنىڭ قىلچە خاتا بولغان يېرى يوق ، چۈنكى يۈەن شىكەينىڭ ئۆزى ساختا ئىنقىلاب قىلىدىغان ئەكسىلىنىقچى .

خاتالىق شۇ يەردىكى ، ئىنقىلابچىلار ئالدىدى ؛ ئۇلار يۈەن شىكەينى شىمالنىڭ باش ۋەزىرلىكىدىن بىر موللا قىلاپلا ئىنقىلابچى بولۇپ كەتتى دەپ ئويلاپ ، ئۇنى مەسلە كىدەش قىلىۋېلىپ ، كۆپچىلىكنىڭ قانلىرىنى تۆكتۈرۈپ ، ئۇنى شۇ قانلار ئۈستىدە لەيلەتتۈرۈپ ، زۇڭتۇڭلۇق تەختىگە چىقىرىپ قويدى .

ئىككىنچى قېتىملىق ئىنقىلاب ④ ۋاقتىدا ئۇ كۆرۈنۈشتە يەنە بىر موللا قىلاپ ، «خەلقنىڭ خىزمەتكارى» ⑤ دىن يالماۋۇزغا ئايلانغاندەك بولدى . ھەقىقەتتە ئۇنداق ئەمەس ، ئۇ ئەسلى تەبىئىتى يەنە بىر قېتىم ئاشكارىلىدى ، خالاس .

شۇنىڭ بىلەن قىرىش ، چېپىش ، ئۆلتۈرۈش ئەۋج ئېلىپ كەتتى . بېيجىڭ شەھىرى ، ھەتتا مېھمانخانا ، ساراي - دەڭلەرمۇ پايلاقچىلار بىلەن تولۇپ كەتتى ؛ «ھەربىي مەمۇرىي قانۇن باشقارمىسى» ⑥ مۇ قۇرۇلدى ، گۇمانلىق بولۇپ قولغا ئېلىنغان ياشلارنىڭ شۇ باشقارمىغا ئېلىپ كېتىلگەنلىكىنىلا كۆرەتتۇق ، ئۇلارنىڭ تىرىك قايتىپ چىققانلىقىنى كۆر- مەيتتۇق ؛ «ھۆكۈمەت ئاخباراتى» دىمۇ ئىنقىلابچىلارنىڭ ؛ ئىلگىرى دوستلىرىمىزنىڭ سايە قىلىشى بىلەن بۇ پارتىيىگە ئېزىپ كىرىپ قاپتىكەن .

مەن ، ھازىر پەندىيات قىلدىم ، بۇندىن كېيىن بۇ پارتىيە بىلەن ئالاقەمنى ئۈزۈپ ، ئىچ - تېشىمنى پاكلاپ ، ياخشى ئادەم بولمەن ، دەپ پارتىيىدىن چىققانلىقىمنى ئېلان قىلغانلىقىنى ھەر كۈنى كۆرۈپ تۇراتتۇق .
ئۇزۇن ئۆتمەيلا يۈەن شىكەي ئادەملەرنى خاتا ئۆلتۈرمىگەنلىكىنى ئىسپاتلاپ ، پادىشاھ بولۇش كويىغا چۈشتى .

بۇ ۋەقەلەرگە كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە 20 يىل بولۇپ قالدى ، ھازىر 20 ياشلارغا كىرىپ قالغان ياشلار ئۇ چاغلاردا تېخى ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا سۈت ئېمىپ ياتاتتى ، ۋاقىت نېمىدىگەن تېز ئۆتكەن - ھە !
لېكىن يۈەن شىكەي پادىشاھ بولۇش كويىدا يۈرگەن تۇرۇقلۇق ، نېمىشقا ئۆزىنىڭ ھەقىقىي رەقىبى بولغان كونا پادىشاھ ⑦ نى ئايپ قالدۇ ؟ بۇ ھەقتە كۆپ گەپ قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق ، ھازىرقى جۇنپالار ئۇرۇشىغا قارايدىغان بولساقلا ئەھۋالنى چۈشۈنۈۋالالايمىز . ئۇلار خۇددى پۇرچىقى پىششىمايدىغاندەك ، ئىككى كالا بىر قازاندا قاينمايدىغاندەك جانبازلىق بىلەن سوقۇشۇۋاتىدۇ . لېكىن كېيىنچە ئۇلارنىڭ بىرى « چەتكە چىقسا » ، بىر - بىرى بىلەن ئەپلىشىپ قالىدۇ ؛ لېكىن ئىنقىلابچىلارنى بولسا ، شۇ ئىنقىلابچىلار جەڭگە كىرمىگەن بولسىمۇ ، ئۇلارنىڭ بىرىنىمۇ بوش قويمايدۇ . چۈنكى ، ئۇلار بۇنداق قىلىشقا پىشىپ كەتكەن .
شۇنىڭ ئۈچۈن ، مەن ئويلايمەنكى ، جۇڭگو ئىنقىلابىنىڭ مۇشۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىشىغا ئۇلارنىڭ « ئادەملەرنى خاتا ئۆل - تۈرگەن » لىكى ئەمەس ، بىزنىڭ ئادەمنى خاتا چۈشەنگەنلىكىمىز سەۋەبچى بولماقتا .

ئاخىرىدا ، « ئوتتۇرا ياشتىن يۇقىرى ئادەملەرنى كۆپرەك ئۆلتۈرۈش كېرەك » دېگەن تەشەببۇسقىمۇ ئازراق لوقما سالماقچىدىم ، لېكىن ئۆزۈم ياشتا « ئوتتۇرا ياشتىن يۇقىرى » بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈن ، گۇمانلىق بولۇپ قېلىشتىن ھەزەر ئەيلەپ ، يەرگە قارىۋېلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالدىم .

4 - ئاينىڭ 10 - كۈنى

ئەسلى ماقالەمدە « ئەپلىشىپ قالدۇ » دېگەن سۆزنىڭ ئاخذ

رىدا « چەت ئەلگە چىقىدىغان چاغدا كاتتا ئۇزىتىش يىغىنى ئۆتكۈزۈشمۇ ئېھتىمال » دېگەندەك مەنىدىكى جۈملىلەر بار ئىدى . كېيىن شۇ جۈملىلەرنى چىقىرىپ تاشلىشىپتۇ .

4 - ئاينىڭ 12 - كۈنى ئەسلەپ يازدىم

ئادەملەرنى خاتا ئۆلتۈردى

ساۋ جۇيرېن

ئالدىنقى كۈنى مەلۇم بىر گېزىت مەلۇم بىر كىشىنىڭ چاڭچۈندىن قايتىپ كەلگەن مېھماننىڭ سۆھبەتلىرى توغرىسىدىكى مۇنداق بايانى بېسىپ چىقىرىپتۇ: ياپونلار قورچاق دۆلەتتە « ئەپپۇننى مەخسۇس سېتىش » ۋە « پۇلنى بىرلىككە كەلتۈرۈش » توغرىسىدىكى ئىككى چوڭ سىياسەتنى ئىجرا قىلىپ بولدى. ئىلگىرى چوڭ چاڭ، كىچىك چاڭ دەۋرىدە ھەممە ئادەم بۇ ئىككى ئىشنى رەتكە چۈشۈرۈش مۇمكىن ئەمەس، دەپ ئويلايتتى؛ ھازىر ئۇلار بىر دەمدىلا رەتكە چۈشۈرۈۋەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ھېلىقى كىشى ھەسرەت بىلەن مۇنداق دەپتۇ: « پېقىر شەرقىي شىمال ئەربابلىرى بىلەن پۇل تۈزۈمىنىڭ مالمان بولۇپ تۇرغانلىقىنىڭ زىيانلىرى توغرىسىدا پاراڭلىشىپ قالغىنىدا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى، چېرگىش بولۇپ كەتكەن مەسىلىنى ئوڭشاش تەس، دېگەن ۋەجىنى كۆرسىتەتتى. ياپونلار نېمىشقا بىر دەمدىلا ئوڭشاپ كەتتى؟ < ئىش قىلالماسلىقتىن ئەمەس، قىلاماسلىقتىن قالدۇ > دېگەن ماقال بار، خەلقىمىزدىكى چوڭ ئىللەت ئەنە شۇ! » .

ئۇ « مىللەت » لىكىدىلا قالۇپىمىدۇ ؟ جۇڭخۇا مىللەتلەرنىڭ ھالاك بولۇشىغىمۇ، جۇڭخۇا مىنگونىڭ گۇم بولۇشىغىمۇ ئەنە شۇ مەزە سەۋەبى بولىدۇ. ھەرقانداق جەمئىيەت، ھەرقانداق مىللەت چۈشكۈنلۈك دەۋرىگە يەتكەندە، ئۇنىڭ ھەممە نەرسىسى « ئوڭشاپ كەتكىلى بولمايدىغان چىگىش » بولۇپ قالىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن « ئىنقىلاب » قىلماي بولمايدۇ. ئىنقىلاب — جەمئىيەتنى ئۇشتۇمتۇت ئۆزگەرتىش جەريانى. بۇ جەرياندا ياخشى ئادەملەرمۇ، يامان ئادەملەرمۇ، ياخشىمۇ ئەمەس ياكى يامانمۇ ئەمەس

ئادەملەرمۇ ھەر ھالدا ئاز — تولا ئۆلتۈرۈلىدۇ. ئادەملەرنىڭ ئاز — تولا ئۆل- تۈرۈلۈشى بىكارغىمۇ كەتمەيدۇ، چۈنكى ئۇ جەمئىيەتنى پارچىلاش رولىنى ئوينايدۇ، كونا جەمئىيەت بىلەن يېڭى جەمئىيەتنى چوتلا ئىككى بۆلەككە بولۇۋېتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن رەزىل كۈچلەر ئۆز تەسىرىنى يېڭى ئورگانىزمغا يۇقتۇرالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىنقىلاب مۇناسىۋىتى بىلەن ئادەم ئۆلتۈرۈشنىڭ ئۆلچىمى بولۇش كېرەك؛ ئوتتۇرا ياشتىن يۇقىرى ئادەملەرنى، كونا كۈچلەرگە ۋەكىللىك قىلىدىغان ئادەملەرنى كۆپرەك ئۆلتۈرۈش كېرەك. فرانسىيىدىكى زور ئىنقىلاب زور ۋەھىمىلىك دەۋردە كونا كۈچلەرنى سۇپۇرۇپ تاشلىغانلىقى ئۈچۈن مۇۋەپپەقىيەت قازانغان. لېكىن جۇڭگودا ھەرقاچان ئىنقىلاب بولغاندا، ھامان ئادەتتىن تاشقىرى ئىش قىلىپ كەلدى. بىرمۇنچە ياشلار ئىنقىلابىي ھەرىكەتلەرگە قاتناشقانلىقى مۇناسىۋىتى بىلەن قۇربان بولۇپ كەتتى؛ ئىنقىلاب داۋامىدا كونا كۈچلەر ئۆزلىرىنى ۋاقىتنىچە دالدىغا ئېلىۋالدى، ئۇلارنىڭ بەزىسى ئوتاپ تاشلانمىدى؛ ئىنقىلاب مۇۋەپپەقىيەت قازانغاندىن كېيىن، كونا كۈچلەر خۇددى سۇ ئۇرغۇپ چىققاندا، يېڭىباشتىن يامراپ چىقىپ، يەنە ياشلارنى قۇربان قىلدى، نۇرغۇن ياشلارنى ئۆلتۈردى. سۇن جۇڭ- شەن ئەپەندى مىڭ مۇشەققەتتە ئون يىلدەك ئىنقىلاب قىلغانىدى. شىنخەي ئىنقىلابىنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشى بىلەن چوڭ ھوقۇقنى يۈەن شىكەي ئۆز قولىغا ئېلىۋېلىپ، ئىنقىلابچىلارنى ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۆلتۈردى، ھەتتا 15 - 16 ياشلىق بالىلارنىمۇ ئۆلتۈردى. بۇنداق ئىنقىلاب پارچىلاش رولىنى ئويناپ بۇ ياقتا تۇرسۇن، بەلكى كونا كۈچلەرگە پاسىۋان بولدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، مىنگو قۇرۇلغاندىن بۇيان ھەممىنى غەمكىنلىك بېسىپ كەتتى، جۇشقۇنلۇقتىن ئەسەر قالمىدى، ھەرقانداق ئىش توغرىسىدا ئىسلاھاتتىن ئېغىز ئېچىشقا ھاجەت قالمىدى، ئىسلاھاتتىن ئېغىز ئېچىلسا، « چېگىش بولۇپ كەتكەن مەسىلىنى ئوڭشاش تەس » دېگەن ۋەج كېلىپ چىقىدىغان بولدى. ئەنە شۇنداق رەزىل كۈچلەر تاكى ھازىرغىچە ئۆز تەسىرىنى سىڭدۈرۈپ كېلىۋاتىدۇ.

مۇشۇنداق غەيرىي تەبىئىي ئەھۋالغا « ئادەملەرنى خاتا ئۆلتۈردى »

دەپ ئات قويدۇم . مەن دائىم يار - بۇرادەرلىرىمگە مۇنداق دەيمەن :
« قان تۆككەيدىغان ئىنقىلاب يوق ، لېكىن (قان تۆكۈش) نە ئادەم-
لەرنىڭ قېنىنى خاتا تۆككەنلىك كېرەك . فۇيى بالدۇرراق ئۆلتۈرۈلگەن
بولسا ، جېڭ شياۋشۇيىدەك بىرنېمىلەر كۆپرەك ئۆلتۈرۈلگەن بولسا ، دۆلەت
ئۇچۇن زور ياخشىلىق قىلىنغان بولاتتى . ئەگەر 25 ياشتىن تۆۋەن ياشلار
ئۆلتۈرۈلسە ، تەتۈرلىك قىلىپ ، جەمئىيەتنىڭ دەرىجىسى كەتتۈرۈلسە ،
(دۆلەتنى يوقىتىپ ، نەسىلنى قۇرۇتۇش) ئاقىۋىتىگە قېلىش
مۇمكىن .»

« ئىرىك پاراك » ، 4 - ئاينىڭ 10 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1933 - يىلى 4 - ئاينىڭ 12 - كۈنى خې جياگەن
ئىزاسىدا « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ قوشۇمچە بېتى « ئىرىك پاراك » غا بېسىلغان .
② شاۋ جۇيرېن (1972 - 1900) — جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ فۇجياڭ
ناھىيىسىدىن . شۇ چاغدا جىنەن داشۆسىنىڭ پروفېسسورى ۋە « شاۋتۇن » ھەپتە-
لىك ژۇرنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى بولۇپ ئىشلىگەن .

③ يۈەن شىكەي (1916 - 1859) — يەنە بىر ئىسمى ۋىنتىن بولۇپ ،
خېنەن ئۆلكىسى شاڭجېن ناھىيىسىدىن : ئەسلى چىڭ خانىدانلىقىدا شىمال مىللىتى .
رىستلىرىنىڭ باشلىقى ، چىڭ خانىدانلىقىنىڭ ۋەزىرى بولغان . شىنخەي
ئىنقىلابىدىن كېيىن جۇڭخۇا مىنگونىڭ دازۇڭتۇڭلۇقىنى ئىگىلىۋالغان . 1916 - يىلى
1 - ئايدا پادىشاھلىق تۈزۈمىنى تىرىلدۈرۈپ ، ئۆزىنى « خۇڭشەي » پادىشاھى
دەپ جاكارلىغان . شۇ يىلى 3 - ئايدا پۈتۈن مەملىكەت خەلقنىڭ لەنەت ياغدۇرۇشى
ئارقىسىدا پادىشاھلىق تۈزۈمىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا مەجبۇر بولغان . 6 - ئايدا
كېسەل بىلەن ئۆلگەن .

④ ئىككىنچى قېتىملىق ئىنقىلاب — يۈەن شىكەي شىنخەي ئىنقىلابىنىڭ
مېۋىلىرىنى تارتىۋالغاندىن كېيىن تىرىلىش ئۈچۈن (جۇڭخۇا مىنگونىڭ ۋاقىتلىق
قانۇنى) غا بۇرغۇنچىلىق سېلىپ ، ئىنقىلابچىلارنى ئۆلتۈرگەن . 1913 - يىلى 7 -
ئايدا سۇڭ جۇڭشەن قوزغىغان يۈەن شىكەيگە جازا يۈرۈشى ئۇرۇشى (ئىككىنچى
قېتىملىق ئىنقىلاب) دەپ بېلىنغان . ئەمما ، ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي ئىنقىلاب يۈەن

شىكەي تەرەپتىن مەغلۇب قىلىنغان . ئىككىنچى قېتىملىق ئىنقىلاب مەغلۇب بولغان-
دىن كېيىن يۈەن شىكەي تېخىمۇ غالجىرلىشىپ ، ئىنقىلابچىلارنى تۇتۇپ
ئۆلتۈرگەن ۋە (توپىلاڭچىلارغا قوشۇلغانلارنىڭ ئۆزلىرىنى مەلۇم قىلىش) توغ-
رىسىدا ئالاھىدە كەچۈرۈم قىلىش پىروگراممىسى ئېلان قىلىپ ، ئىنقىلابچى كۈچلەرنى
پارچىلىغان .

⑤ (خەلق خىزمەتكارى) — يۈەن شىكەي جۇڭخۇا مىنگونىڭ زۇڭ-
تۇڭلۇقىنى تارتىۋالغاندا ئۆزىنى (خەلقنىڭ بىر ئەزاسى) دەۋالغان ۋە (زۇڭتۇڭ
ئەزەلدىن خەلقنىڭ خىزمەتكارى) دېگەن گەپلەرنى قىلغان .

⑥ (ھەربىي مەمۇرىي قانۇن خىزمەتكارى) — يۈەن شىكەينىڭ
ئىنقىلابچى ۋە ۋەتەنپەرۋەر خەلقلەرنى مەخسۇس قولغا ئېلىپ ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن
تەسىس قىلغان ئىشپويۇنلۇق ئورگىنى .

⑦ بۇ يەردە كونا پادىشاھ فۇيى (شۈەنتۇڭ) كۆزدە تۇتۇلدى . شىنخەي
ئىنقىلابىدىن كېيىن نەنجىن ۋاقىتلىق ھۆكۈمىتى مەنچىڭ خانىدانلىقى بىلەن تەنپەن
ئۆتكۈزۈپ تەختتىن چۈشكەن مەنچىڭ پادىشاھىغا ئېتىبار بېرىپ ، پادىشاھلىق نا-
مىنى ساقلاپ قېلىشىغا كېلىشىشكەن . يۈەن شىكەي پادىشاھلىق تۈزۈمىنى
تىرىلدۈرۈرگەندە (چىڭ خانىدانلىقىغا ئېتىبار بېرىش شەرتلىرى مەڭگۈ
ئۆزگەرتىلمەيدۇ) دەپ پىروگراممىسى چۈشۈرگەن .

جۇڭگو خەلقنىڭ ھايات چەمبىرى ①

« چۆمۈلگىمۇ جان تاتلىق » دېگەن گەپ بار . جۇڭگودا پۇخرالار ئەزەلدىن ئۆزلىرىنى « چۆمۈلدەك خەلق » دەپ ئاتىشىدۇ . مەن ئۆز جېنىمنى ۋاقىتنىچە بولسىمۇ ئامان ساقلاش ئۈچۈن ، دائىم خاتىرجەم رەك جايغا كۆز سالغۇم ، باتۇر - غازىلاردىن باشقا ئادەملەر ماڭا كۈلمىسە كېرەك . شۇنداق بولسىمۇ ، زاھىرىي خاتىرىلەرگە ئانچە ئىشىنىپ كەتمەيمەن ، ئۇلارغا تولا چاغلاردا باشقىچە قارايمەن . مەسلەن : گېزىتتە بېيىڭدا ھازىر ھاۋا مۇداپىئەسىگە تەييارلىق كۆرۈلۈۋاتىدۇ ، دەپ يېزىلغان . نىكەن . مەن ئۇنىڭغا ئانچە ئىشىنىپ كەتمىدىم ؛ ئاسارەتلىقلەرنىڭ جەنۇبقا توشۇلغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرنى كۆرۈپ ، دەرھال ، قەدىمىي شەھەر خەۋپ ئاستىغا چۈشۈپ قاپتۇ ، دېگەن ھېسسىياتقا كەلدىم ۋە شۇ ئاسارەتلىقلەرنىڭ ئىزىنى ئىزلەپ ، جۇڭگودا جەننەتنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلىدىم . ھازىر تۈركۈم - تۈركۈم ئاسارەتلىقلەرنى شاڭخەيگە ئەكىلىپ تويلاشتى ② ، بۇنىڭدىن مەلۇمكى ، ھەممىدىن خاتىرجەم جاي شاڭخەيدىكى كونسېسىيە ئىكەن .

شۇنداق بولسىمۇ ، ئۆي ئىجارىسى قىممەتلىشىمەي قالمايدۇ . بۇ قىممەتلىك « چۆمۈلە خەلق » ئۈچۈنمۇ چوڭ زەربە ، شۇنىڭ ئۈچۈن باشقا جايىنى تېپىش توغرا كېلىدۇ .

ئۇيان ئويلاپ ، بۇيان ئويلاپ ، « ھايات چەمبىرى » نى تاپتىم . بۇ « چەمبەر » « ئىچكىرى جاي » مۇ ئەمەس ، « چېگرا ئۆلكە » ③ لەرمۇ ئەمەس ، شۇ ئىككى جايىنىڭ ئوتتۇرىسى ، ھالقى ياكى چەمبەرگە ئوخشايدىغان جاي ؛ شۇ يەردە ئېھتىمال « × زاماندا جان ساقلىماق » ④ مۇمكىن بولسا كېرەك .

« چېگرا ئۆلكە » لەرگە ئايروپىلانلار بومبا تاشلاۋاتىدۇ . ياپونىيە گېزىتلىرىنىڭ خەۋەرلىرىگە قارىغاندا ، « قوراللىق باسمىچى » لارنى يوقىتىدۇ .

تسېۋىتسىيەنىڭ خەۋەرلىرىگە قارىغاندا ، خەلقنى قىرغىۋېتىپتۇ ، يېزا بازارلىرىنى خارابلىققا ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ . « ئىچكىرى جاي » لارغىمۇ ئايروپىلانلار بومبا تاشلىماقتا . شاڭخەي گېزىتلىرىنىڭ ئېيتىشىچە ، « كوممۇنىست باسمىچىلار » نى يوقىتىۋېتىپتۇ ، ئۇلارنى بومباردىمان قىلىپ ، ئەبجىقنى چىقىرىۋېتىپتۇ ، « كوممۇنىست باسمىچىلار » نىڭ گېزىتلىرىدە نېمە دەۋاتقانلىقى بىزگە مەلۇم ئەمەس ، لېكىن ، قىسقىسى ، چېگرا ئۆلكىلەردە گۇمبا - گۇمباڭ ؛ ئىچكىرى ئۆلكىلەردىمۇ گۇمبا - گۇمباڭ . بىر تەرەپنى باشقىلار بومباردىمان قىلىۋاتقان ، بىر تەرەپنى ئۆزلىرى بومباردىمان قىلىۋاتقان ، يەنى بومباردىمان قىلغۇچىلار باشقا - باشقا بولغان بولسىمۇ ، لېكىن بومباردىمان قىلىنغۇچىلار بولسا ئوخشاش بىر ، بۇ ئىككىيلەننىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرغانلارنىڭ بېشىغا بومبا سەۋەن تاشلانمىسىلا ، « قىما - چىما » بولۇشتىن خالىي بو- لۇپ قالىدىغانلىقىدىن ئۈمىد بار ، شۇڭا مەن يەرنى « جۇڭگو خەلقىنىڭ ھايات چەمبىرى » دەپ ئاتايمەن .

يەنە تاشقىرىدىن بومباردىمان قىلىپ كىرىدىغان بولسا ، بۇ « ھايات چەمبىرى » تارىيىپ ، « ھايات سىزنى » غا ئايلىنىپ قالىدۇ ؛ يەنە بېسىپ كىرىدىغان بولسا ، ھەممە ئادەم ھېلىقى بومباردىمان قىلىنغان « ئىچكىرى جاي » لارغا قېچىپ كىرىۋالىدۇ - دە ، بۇ « ھايات چەمبىرى » تۈگەپ ، « ھايات 0 » ⑤ گە ئايلىنىپ قالىدۇ .

ئەمەلىيەتتە ھەممە ئادەم شۇنداق پەرەز قىلىشماقتا . بىر يىلدىن بۇيان ماقالىلەردە « مەملىكىتىمىز جۇڭگونىڭ يېرى كەڭ ، بايلىقى مول ، نوپۇسى كۆپ » دېگەن گەپلەرنىڭ ئانچە كۆپ ئۇچرىماس بولۇپ قالغاندەكلىقى بۇنىڭغا دەلىل بولالايدۇ . قايسى بىر ئەپەندى ئۆزىنىڭ نۇتقىدا ئۆز ئاغزى بىلەن : جۇڭگولۇقلار « ئاجىز ، ئۇششاق مىللەت » ، دەپتۇ تېخى . لېكىن بۇ گەپكە دۆلەتمەن كاتتا ئادەملەر تەن بەرمەيدۇ ، چۈنكى ئۇلارنىڭ ئايروپىلانلىرى بار ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلارنىڭ « چەت ئەل » لىرىمۇ بار .

4 - ئاينىڭ 10 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1933 - يىلى 4 - ئاينىڭ 14 - كۈنى خې جياگەن ئىجازىسىدا « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ قوشۇمچە بېتى « ئەر كىن پاراك » غا بېسىلغان .

② ئاسارەتلىك تىقلىرىنىڭ جەنۇبقا توشۇلغانلىقى — 1933 - يىلى 2 - ئاي بىلەن 5 - ئاي ئارىسىدا گومىنداڭ ھۆكۈمىتى بېيىڭدىكى خان ساراي مۇزېيى بىلەن تارىخ - تىل تەتقىقات ئورنى قاتارلىق ئورۇنلاردا ساقلانغان ئاسارەتلىكلەردىن تەخمىنەن يىگىرمە مىڭ ساندۇقنى تۈر كۈملەرگە بۆلۈپ ، شاڭخەيگە توشۇپ ، كونسېسىيىدىكى ئامبارلارغا قويغان .

③ « ئىچكىرى جاي » — جياڭشى قاتارلىق رايونلاردىكى ئىشچى - دىخ خان قىزىل ئارمىيىسىنىڭ بازىلىرى كۆزدە تۇتۇلدى . 1933 - يىلى 2 - ئاي بىلەن 4 - ئاي ئارىسىدا جياڭ جىيىشى 4 - قېتىملىق ئەكسلىتىلگەن قورشاپ يوقىتىش < نىڭ ئاخىرقى مەزگىللىرىدە 500 مىڭ ئەسكىرى كۈچىنى توپلاپ مەركىزىي ئىنقىلابىي بازىغا ھۇجۇم قىلغان ۋە ئايروپىلانلارنى ئىشقا سېلىپ بومبار - دىمان قىلغان . « چېگرا ئۆلكە » — شۇ چاغدىكى رېخى قاتارلىق جايلار كۆزدە تۇتۇلدى . 1933 - يىلى 3 - ئايدا ياپون قوشۇنلىرى چېندېنى ئىشغال قىلىۋالغاندىن كېيىن يەنە لىڭكۇ ، گۇبەيكۇ ، شىڭكۇ قاتارلىق جايلارغا قىستاپ كېلىپ ، ئايرو - پىلانلىرىنى ئىشقا سېلىپ ، غالجىرلارچە بومباردىمان قىلغان . خەلق پاجىئەلىك ھالدا يارىدار بولغان ۋە ئۆلگەن .

④ × « زاماندا جان ساقلىماق » — بۇ گەپ جۇڭي لياڭنىڭ « جەڭگە چىقىش باياناتنامىسىنىڭ بىرىنچىسى » دىن ئېلىنغان . ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن : « قالايمىقانچىلىق بولۇۋاتقان زاماندا ، جان ساقلاشنى خالايمەن ، بەگلىكلەرگە ئىلا تىجا قىلىشنى خالايمەن . »

⑤ « ھايات 0 » دېگەن سۆز پاناھلانغۇدەك جاينىڭ پۈتۈنلەي يوقلۇقىنى دېمەكچى .

ماقالە ۋە تېما ①

بىرەر تېما ئۈستىدە ئۇنداقتىمۇ ، بۇنداقتىمۇ يازىۋەرسەڭ ، گەپ ئاخىر تۈگەيدۇ ؛ ئەگەر يەنە يېڭى پوسۇن چىقىرىدىغان بولساڭ ، ماقالەڭ كىشىلەرگە ئادەم گېپى ئەمەس بىرنەرسە بولۇپ تۇيۇلىدۇ . شۇنداق بولسىمۇ ئۆكسىتىپ قويماي يازىۋەرسەڭ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەتراپىڭدا دۇمباقچىلار ھە - ھۇ دەپ دۇمبىقىنى چالۋەرسە ، كىشىلەرنىڭ قۇلىقى پىشىپ قالىدۇ - دە ، ئۇ ھالدا يەنە يازىۋەرسەن ۋە ئۇ نەرسىلەرگىمۇ ئاقتۇرايلى . مەسىلەن ، يېقىندىن بۇيانقى ، « ئىچى تىنچلاندىرۇش ۋە تاشقىرىدىن مۇداپىئە قىلىش » ② دېگەن ئەڭ ئاساسىي تېمىنى ئالاھىدى ، بۇ ھەقتە يېزىۋاتقانلار ھەقىقەتەن ئاز ئەمەس . ئىچى تىنچلاندىرۇش ئۈچۈن ئاۋۋال تاشقىرىدىن مۇداپىئە قىلىش كېرەك ، دەۋاتقانلار بار ؛ ئىچى تىنچلاندىرۇش بىلەن تەڭ تاشقىرىدىن مۇداپىئە قىلىش كېرەك ، دەۋاتقانلار بار ؛ تاشقىرىدىن مۇداپىئە قىلىنغاندا ئىچى تىنچلاندىرۇش بولمايدۇ ، دەۋاتقانلار بار ؛ تاشقىرىدىن مۇداپىئە قىلغاندا ئاندىن ئىچى تىنچلاندىرۇش بولىدۇ ، دەۋاتقانلار بار ؛ ئىچى تىنچلاندىرۇش بولغاندا ئاندىن تاشقىرىدىن مۇداپىئە قىلىش بولىدۇ ، دەۋاتقانلار بار ؛ ئىچى تىنچلاندىرۇش تاشقىرىدىن مۇداپىئە قىلىشتىن زۆرۈر ، دەۋاتقانلارمۇ بار .

بەس ، شۇ ماقالىلەرمۇ ئەمدى يېتەر ، ھەر ھالدا ناھايىتىغا يېتىپ قالغاندەك تۇرىدۇ .

شۇنىڭ ئۈچۈن ، يەنە يېڭى پاسون چىقىرىدىكەنەن ، كىشىلەرنى ئادەم گېپى ئەمەس دېگەن ھېسسىياتقا كەلتۈرۈپ قويىسەن ؛ ھازىر مودا بولۇپ قالغان سۈپەت بېرىش ئۇسۇلى بىلەن ئېيتسام ، « خائىن » دېگەن گۇمانغا قالمەن . نېمە ئۈچۈن ؟ يېڭى پاسوندا ماقالە يېزىشقا پەقەت « ئىچى تىنچلاندىرۇش كېرەك ، تاشقىرىدىن مۇداپىئە كۆرۈشنىڭ ھا -

جىتى يوق» ، « ئىچىنى تاشقىرىدىكىلەرنى چىلاش يولى بىلەن تىنچلاندۇرغان ياخشى» ، « تاشقىرى دېگەن سۆز ئىچى دېگەن سۆز ، ئەسلىدە مۇداپىئە كۆرۈشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى» دېگەن ئۈچ تۈرلۈك تېمىلا قالدى .

بۇ ئۈچ تۈرلۈك پىكىر بىلەن ماقالە يازساڭ تولىمۇ غەلىتە تۇرىدۇ ، لېكىن ئەمەلىيەتتە شۇنداق ماقالىلەر بار . بۇ ھەقتە جىن ، سۇڭ سۇلالىلىرى دەۋرىدىكى ۋەقەلەر ③ دىن دەلىل كەلتۈرۈشنىڭمۇ ھاجىتى يوق ، مىڭ سۇلالىسى دەۋرىگە قارىساڭلا كۇپايە قىلىدۇ . مانجۇلار خېلى بۇرۇندىن پەيتلەپ - ماراپ تۇرۇۋاتسا ، مەملىكەت ئىچىدىكىلەر خەلقنى خۇددى ئوت ئورغاندەك قىردى ، ④ نەزايەتلەرنى ئۆلتۈردى ، دېمەك بىرىنچى تۈرلۈگىنى يازدى ، لى زىچېڭ ⑤ بېيجىڭغا بېسىپ كىرگەندە ، دۆلەتمەن غوجاملار قۇلنى پادىشاھ قىلىشقا رايبى بارماي ، « ئۇلۇغ چىڭ خاندانلىقى لەشكەرلىرى » نى تەكلىپ قىلىپ ، لى زىچېڭنى يوقاتتۇردى ، دېمەك ئۇلار ئىككىنچى تۈرلۈگىنى يازدى . ئۈچىنچى تۈرلۈكىگە كەلسەم ، « چىڭ تارىخى » نى ئوقۇپ كۆرمىگەنلىكىم ئۈچۈن بىلمەيمەن ، لېكىن كونا تەمسىللەرگە قارىغاندا ، مۇنداق دېيىش توغرا كېلىدۇ : ئايسىن گور ⑥ ئۇرۇقىدىن بۇرۇن ، پادىشاھ شۇەنيۇەن ⑦ نىڭ قانچىنچى ئوغلىنىڭ ئەۋلادلىرى شىمال تەرەپتە ئىستىقامەت قىلىپ ، خەلقى ئالەمگە شەپقەت ياغدۇرۇپ ، شۇنىڭ بىلەن خەلقى ئالەمنى ئۆزىگە قارىتىلغان ، قىسقىسى ، ئەسلىدە ھەممىزنىڭ زاتى بىر .

كېيىنكى زامانلاردىكى تارىخشۇناسلار بۇنداق سۆزنى بارلىق كۈچى بىلەن رەت قىلغان ؛ ھەتتا ھازىرقى مەشھۇر ئەربابلارمۇ ماكانسىز قاراقچىلارغا جان - جەھلى بىلەن ئۆچمەنلىك قىلماقتا . لېكىن بۇ كېيىنكى ۋە ھازىرقى گەپ ، ئەينى ۋاقىتتا ئۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى ، ئۇ چاغلاردا تايغانلار پاشىپ بولۇۋالغان ، ئاسراندىلار ھاكىم بو- لۇۋالغان ئەمەسمىدى ، ۋېي جۇڭشېن ھايات تۇرۇپلا كۆڭزىنىڭ مازىرىغا پالاشمىغانىدى ⑧ ؟ ئۇلارنىڭ چارە - تەدبىرلىرىگە ئەينى ۋاقىتتا ھەممە ئادەم بارىكالا ئېيىشقانىدى .

ئىپتىدائىي چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا مانجۇلار ئىنقىلابىنى جان - جەھلى بىلەن باستۇرۇشقا ھەرىكەت قىلغانىدى ، « دوستلارغا ھەدىيە قىلسام قىلمەنكى ، قۇللىرىغا بەرمەيمەن » ⑩ دېگەن شۇئارىنى ئوتتۇرىغا قويغانىدى ، بۇ شۇئارىنى ئاڭلىغان خەنزۇلار غەزەبتىن تېخىمۇ ئۆرتەنگەندى . ئەمەلىيەتتە خەنزۇلار شۇنداق قىلمىدىمۇ ؟ ۋۇ سەنگۇيىنىڭ چىڭ لەشكەرلىرىنى سەددىچىن دەرۋازىسىدىن تەكلىپ قىلىپ ئەكىرگەنلىكى ئۆزىنىڭ پايدا - زىيىنىنى ئويلىغاندا « ھەممە ئادەمنىڭ كۆڭلى ئوخشاش بولۇپ قالىدۇ » غانلىقىنىڭ ئەمەلىي مىسالى ...

4 - ئاينىڭ 29 - كۈنى

قوشۇمچە ئىلاۋە :

ئەسلى ماۋزۇسى « ئىچىنى تىنچلاندۇرۇش ۋە تاشقىرىدىن مۇداپىئە كۆرۈش » ئىدى .

5 - ئاينىڭ 5 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1933 - يىلى 5 - ئاينىڭ 5 - كۈنى « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەركىن پاراك » بېتىگە خې جياگەن ئىمزا سىدا بېسىلغان .

② (ئىچىنى تىنچلاندۇرۇش ۋە تاشقىرىدىن مۇداپىئە كۆرۈش) - 1931 - يىلى 11 - ئاينىڭ 30 - كۈنى گومىنداڭنىڭ تاشقى ئىشلار بۇجائى گۇ ۋېيجۇنىڭ قەسەم بېرىپ خىزمەت تاپشۇرۇۋېلىش يىغىنىدا جياڭ جىيىشى (ئۆز قولى بىلەن يازغان يوليورۇقى) دا (تاشقىرىدىن مۇداپىئە قىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئىچىنى تىنچلاندۇرۇش) دېگەن ئەكسىيەتچىل يۆنىلىشنى ئوتتۇرىغا قويغان .

1933 - يىلى 4 - ئاينىڭ 10 - كۈنى جياڭ جىيىشى نەنجىڭدا گومىنداڭ ھەربىي باشلىقلىرىغا يەنە (ئىچىنى تىنچلاندۇرغاندىلا تاشقىرىدىن مۇداپىئە قىلغىلى بولىدۇ) دەپ ، ئۆزىنىڭ كوممۇنىزمغا قارشى ۋە تەن ساتقۇچلۇق سىياسىتىنى ئاق- لىغان . شۇ چاغلاردا بەزى گېزىت - ژۇرناللاردا (ئىچىنى تىنچلاندۇرۇش ۋە تاشقىرىدىن مۇداپىئە كۆرۈش) مەسىلىسى ھەققىدە يېزىلغان ماقالىلەر كەينى - كەينىدىن ئېلان قىلىنغان .

③ جىن ، سۇڭ سۇلالىلىرى دەۋرىدىكى ۋەقەلەر - غەربىي جىن

سۇلالىسىنى ھون ئاقسۆڭەكلىرى قۇرغان خاقانلىق يوقاتقان؛ شىمالىي سۇڭ سۇلالىسىنى نۇجىن مىللىتى قۇرغان جىن خاندانلىقى يوقاتقان؛ جەنۇبىي سۇڭ سۇلالىسىنى موڭغۇللار قۇرغان يۈەن سۇلالىسى (يەنى چىڭگىزخان ھاكىمىيىتى) يوقاتقان.

④ خەلقىنى خۇددى چوپ ئوزغاندەك قىردى. ساپ ۋىجدان ئىگىلىرىنى ئۆلتۈردى — مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ھەرەم ئاغىسى ۋېي جۇڭشەنلەر دۇڭچاڭ كىمخاھلىق قاراۋۇل تىنچىتىش مەھكىمىسى قاتارلىق ئىشپىيونلۇق ئاپپاراتلار ئارقىلىق خەلقنى دەھشەتلىك ئەزگەن ۋە قىرغان. ۋېي جۇڭشەننىڭ شېرىكلىرى ئۆزلىرىگە قارشى كۆڭلى تۈز ئەمەلدارنى، يەنى دۇڭلىنىچىلارنى (شاھانە تىزىم)، «يوقلىما دەپتىرى» دېگەندەك يوقلىما دەپتەرلىرىگە كىرگۈزۈپ، ئىسمى بويىچە ئۆلتۈرگەن. شۇ چاغدا ئېلىمىزنىڭ شەرقىي شىمالدا مانجۇلارنىڭ ھەرقايسى قەبىلىلىرىنى بىرلىككە كەلتۈرگەن نۇرغاچ (يەنى چىڭ تەيزۇ) مىڭ سۇلالىسىنىڭ ۴4 - يىلى (1616 - يىلى) خانلىق تەختىگە چىقىپ، لەشكەر تارتىپ، مىڭ سۇلالىسىگە ھۇجۇم قىلىۋاتقانىدى.

⑤ لى زىچىڭ (1645 — 1606) — شەنشى ئۆلكىسى مىجى ناھىيىسىدىن، مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدىكى دېھقانلار قوزغىلىڭىنىڭ داھىيىسى. 1629 - يىلى قوزغىلاڭ كۆتۈرگەن. 1644 - يىلى 2 - ئايدا شىئەندە داشۇن دۆلىتىنى قۇرغان. شۇ يىلى 4 - ئايدا بېيجىڭنى ئىشغال قىلىپ، مىڭ سۇلالىسىنى ئاغدۇرغان كېيىن شەنخەيگۈەننى ساقلاپ ياتقان مىڭ سۇلالىسىنىڭ لەشكەر بېشى ۋۇسەنگۇي مانجۇ لەشكەرلىرىنى باشلاپ شەنخەيگۈەندىن ئۆتۈپ قوزغۇلاڭچى قوشۇننى باستۇرغان. لى زىچىڭ مەغلۇب بولۇپ، بېيجىڭدىن چېكىنىپ چىقىپ، 1645 - يىلى خۇبېي ئۆلكىسىنىڭ تۇڭشىيەن ناھىيىسىدىكى جۇگۇن تېغىدا پومبىشچىك قوراللىق قوشۇنلىرى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن.

⑥ ئايسىن گور — چىڭ سۇلالىسى خان جەمەتنىڭ پەمىلىسى. مانجۇ تىلىدا ئالتۇننى «ئايسىن»، مىللەتنى «گور» دەپ ئاتىغان.

⑦ شۈەنيۈەن — رىۋايەتتىكى خەنزۇ مىللىتىنىڭ تۇنجى بوۋىسى. «تارىخنامە»، بەش پادىشاھ تەزكىرىسى «دە خۇاڭدى شاۋ دەننىڭ بالىسى، فامىلىسى گۇڭسۇڭ، ئىسمى شۈەنيۈەن» دەپ يېزىلغان.

⑧ ۋېي جۇڭشەن (1627 — 1568) — خېجەنسۇنىڭ (ھازىر خېبېي ئۆلكىسىگە تەۋە جاي) دىن، مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدىكى تەنچى يىلىدا ھەممە ھوقۇقنى تارتىۋالغان ياۋۇز، ئۆز بېشىمچى ھەرەم ئاغىسى بولۇپ، دۇڭچاڭ ناملىق ئىشپىيونلار ئىدارىسىنى باشقۇرۇپ، نۇرغۇن كىشىنىڭ جېنىغا زامىن بولغان، شۇ

چاغدا ئۇنىڭ قولتۇغىغا كىرىۋالغانلار بەس - بەس بىلەن خۇشامەت قىلىش قان. «مىڭ يىلنامىسى. ۋېي جۇڭشەن تەزكىرىسى» دە يېزىلىشىچە: «ئائەھلىلەر ھەدەپ خۇشامەت قىلغان»، «ۋېي جۇڭشەننىڭ قولتۇغىغا ئارقا - ئارقىدىن كىرىپ ئۇنىڭ ئاسرانىدى بالىسى بولغان»، «تالىپ لۇ ۋەنلىن ۋېي جۇڭشەننىڭ ھەيكىلى كۇڭزى ئىبادەتخانىسىغا قويۇلسۇن دەپ تەكلىپ بەرگەن».

⑨ «دوستلارغا ھەدىيە قىلىسام قىلىمەنكى، قۇللىرىمغا بەرمەيمەن» — بۇ گاڭ يىنىڭ سۆزى. گاڭ يى (1900 — 1834) مانجۇ كۆكقىرغاق تۇغلۇقلىرىدىن، ئۇ چىڭ سۇلالىسىدە ۋاڭ، بەگ، ۋەزىرلەردىن چىققان جاھىل ئۇنسۇر بولۇپ، ھەربىي مەخپىيەتلىك ئىشلىرى ۋەزىرى بولغان. چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدىكى يېڭىلىققا كۆچۈش. قانۇن ئۆزگەرتىش ۋاقتىدا، ئۇ دائىم كىشىلەرگە «ئائىلەمنىڭ تەئەللىق قاتلىرىنى دوستلىرىمغا ھەدىيە قىلىسام قىلىمەنكى، قۇللىرىمغا بەرمەيمەن» دېگەن (لىياڭ چىچاۋنىڭ «ۋۇشۇي سىياسىي ئۆزگىرىش خاتىرىسى» 4 - تومغا قارالسۇن). ئۇنىڭ دوستلىرىم دېگىنى جاھانكىر دۆلەتلەرنى كۆرسىتىدۇ.

ھەييارلىق سەنئىتى ①

شەرقىي جېجياڭنىڭ قايسىبىر يېرىدىكى ② چاڭچىلە ئارتىسلىرى ئىچىدە « مۇغەمبەر » دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىل رول بار ، چىرايلىقراق قىلىپ ئېيتساق ، « ھەييار » دېگەننىڭ ئۆزى شۇ . ئۇنىڭ قىزىقىغا ئوخشىمايدىغان يېرى شۇكى ، ئۇ زوراۋانلىق قىلىشتىن تەپ تارتمايدىغان سەتەڭ بايۋەچچىلەرنىڭ رولىنى ئالمايدۇ ، ۋەزىرىنى ھېمات قىلىپ ئۆكتەملىك قىلىدىغان دورغىلارنىڭ رولىنىمۇ چىقمايدۇ ، ئۇ پەقەت بايۋەچچىلەرنى قوغدايدىغان ئاتارمەنلەرنىڭ ياكى بايۋەچچىلەرنىڭ كەينىدىن سوڭۇلداپ يۈرىدىغان چاپارمەنلەرنىڭ رولىنى ئورۇندايدۇ . قىسقىسى ، ئۇنىڭ مەرتىۋىسى قىزىقىدىن ئۈستۈن . خۇلق - مەجەزى بولسا قىزىقىدىنمۇ بەتتەر .

مالايىنىڭ ③ رولىنى ، قېرىلارنىڭ رولىنى ئوينىيدىغانلار ئو-رۇندايدۇ . مالاي ئاۋۋال يەندە - نەسەت قىلىدۇ ، ئاخىر ئۆز خوجايىنى يولىدا جان بېرىدۇ ؛ كازاپنىڭ رولىنى قىزىقى ئورۇندايدۇ ، ئۇ يامانلىق قىلىپ ، ئاخىر ئۆز بېشىنى يەيدۇ . لېكىن ، ھەييارنىڭ ھۈنرى باشقىچە بولىدۇ ، ئۇ تۇرقىدىن يۇقىرى تەبىقىدىكىلەرگە بىرئاز ئوخشاپ كېتىدۇ ، ئۇنىڭ قولىدىن مۇزىكا چېلىشۇ ، شاخىمات ئويناشۇ ، يېزىش - سىزىشۇ كېلىدۇ ، ۋاقتى كەلگەندە ساقىيلىقمۇ قىلالايدۇ ، تېپىشماق تېپىش ئويۇنى-نىمۇ ئوينالايدۇ ؛ لېكىن ئۇنىڭ پاناھ قىلىدىغىنى دۆلەتمەن ھوقۇقدار ، خارلايدىغىنى پۇخرا ؛ كىمكى زۇلۇمغا ئۇچرىغان بولسا ، خۇشال بولۇپ گۈل قەقەلىرى ئېچىلىپ كېتىدۇ ، كىمكى تۆھمەتكە قالغان بولسا ، ئۇ ھايت - پايىت دەپ ئۇنى قورقۇتۇپ قويدۇ . لېكىن ئۇ ھەمىشە شۇ ھالدا تۇرىۋەرمەيدۇ ، كۆپ چاغلاردا يەنە سەھنە ئالدىدا ئولتۇرغان تاماشىچىلارغا قاراپ ، ئۆزىنىڭ بايۋەچچىسىنىڭ كەمچىلىكلىرىنى كۆرسىتىپ : « قاراڭلار بۇ بىرنېمىنى ، مانا ئەمدى ئەدىبىنى يەدىغان بولدى ! » ④ دەپ ، غەلىتە

قىلىق بىلەن بېشىنى چايقايدۇ .

مانا مۇشۇ ئاخىرقى قىلىقى ھەييارنىڭ خۇسۇسىيىتى . چۈنكى ئۇ مالايىدەك كالۋا ئەمەس ، كازاپتەك چاندۇرۇپمۇ يۈرمەيدۇ ، ئۇ زىيالىي . ئۇنىڭ ئۆزى پاناھ تارتىپ تۇرىدىغان مۇز تاغنىڭ مەڭگۈلۈك بولماسلىقىغا ، كېيىنكى كۈنلەردە باشقىلارغا گۇپپاڭچىلىق قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدىغانلىقىغا كۆزى يېتىدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۆز خوجايىنى ئاش - نان بېرىۋاتقان ، ئۆز خوجايىنىنىڭ سايسىدە گىدىيىپ يۈرۈۋاتقان چاغلىرىدىمۇ شۇ خوجايىنى - شۇ ئېسىلزادە بىلەن بىر قوۋم ئەمەستەك قىياپەتكە كىرىۋالىدۇ .

ھەييارلار تەييارلىغان سەھنە ئەسەرلىرىدە بۇنداق رول بولمايدۇ ، ئەلۋەتتە ؛ ئۇلار بۇنى تەن ئالمايدۇ . قىزىقىچىلار يەنى سەتەڭ بايۋەچچىلەر تەييارلىغان سەھنە ئەسەرلىرىدىمۇ بولماسلىقى مۇمكىن ، چۈنكى ئۇلار بىر تەرەپتىنلا كۆرۈپ ، يەنە بىر تەرەپتىن خىيالغا كەلتۈرەلمەيدۇ . لېكىن ، مۇغەمبەرلەرنى بولسا پۇخرالار تازا ئوبدان بىلىدۇ ، شۇڭا ئۇلارنى تىپىكلەشتۈرۈپ ، رولغا كىرگۈزىدۇ .

جاھاندا دۆلەتمەن ھوقۇقدارلارلا بولىدىكەن ، ياۋۇز كۈچلەر بول-ماي قالمايدۇ ؛ ياۋۇز كۈچلەر بولىدىكەن ، مۇغەمبەرلىك بولماي قالمايدۇ ، مۇغەمبەرلىك سەنئىتىمۇ بولماي قالمايدۇ . بىرەر تۈرلۈك زۇرنالىنى ئېلىپ ، ئۇنى بىرەر ھەپتە ئوقۇيدىغان بولساق ، ئۇنىڭ بىردەم باھاردىن زارلىنىدىغانلىقىنى ، بىردەم ئۇرۇشنى مەدھىيەلەيدىغانلىقىنى ، بىردەم بىر-نارد . شاۋ ⑤ نىڭ نۇتۇقلىرىنى تەرجىمە قىلىدىغانلىقىنى ، بىردەم نىكاھ مەسىلىسى توغرىسىدا سۆزلەيدىغانلىقىنى كۆرىمىز ؛ لېكىن شۇ ئارىلىقتا دۆلەتنىڭ ئىشلىرىغا نارازى بولغانلىقىنى مەردانىلىك بىلەن بىلدۈرۈپمۇ قويدۇ ، مانا بۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى ھۈنرىنى ئىشلەتكەنلىكى .

بۇ ئاخىرقى ھۈنرى بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ گۇپپاڭچى ئەمەسلىكىنى پەردىلەپ تۇرسىمۇ ، لېكىن پۇخرالار چۈشىنىپ بولغان ، شۇڭا ئۇنىڭ تىپى سەھنە ئاللىقاچان پەيدا بولۇپ قالغان .

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1933 - يىلى 6 - ئاينىڭ 18 - كۈنى فىڭ جىيۇي (يەنى فىئودېۋىش - فىئودالزىمنىڭ پۇشتى) دېگەن ئىسىمزا بىلەن « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەر كىن پاراك » بېتىگە بېسىلغان .

② بۇ يەردە « شاۋ شىڭ چاڭچىلىسى » كۆزدە تۇتۇلغان .

③ « مالاي » - چاڭچىلىلەردە ئۆز خوجىسىغا ئىخلاس قىلىپ سادىقلىق بىلەن خىزمەت قىلىدىغان ئادەم . « مالاي » ئوبرازى ئىجابىي قەھرىمان سۈپىتىدە تەرىپلىنىدۇ ؛ بۇنداق رولنى « مويسىپىت ئارتىست » ئويناپ چىقىدۇ .

④ بۇ سۆز ئەسلىدە « شاۋ شىڭ چاڭچىلىسى » دىكى ئەنئەنىلىك سەھنە ئەسىرى « بەش گۈزەل » دىكى « باغدا ئېسىپ ئۇرۇش » دېگەن كۆرۈنۈشتىن ئېلىنغان ، بىر خۇمسا بايۋەچچە باشقا بىراۋنىڭ قىزىنى ئېلىپ قېچىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ چاكارلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ بارغىنىدا تۇتۇلۇپ قالىدۇ ، قىز ئىگىسى ئۇنى ئېسىپ قويۇپ ئۇرىدۇ . خۇمسا بايۋەچچە تارىسلىداپ قامچا يەۋاتقاندا ، قېرى چاكار تۆۋەندە ئويۇن كۆرۈۋاتقانلارغا قاراپ : « قاراڭلار ! بۇ بىرنېمىنى مانا ئەمدى پالاكەتچىلىككە قالىدىغان بولدى ! » دەيدۇ .

⑤ گۇرگى بىرناد شاۋ (1856 - 1950) - ئەنگىلىيەلىك دراماتورگ ئەدەبىي تەنقىدچى . ئۇ 1933 - يىلى جۇڭگوغا زىيارەتكە كەلگەن .

جۇڭگو بىلەن گېرمانىيىنىڭ كۆيدۈرۈشنىڭ پەرقى
ۋە ئوخشاشلىقى توغرىسىدا ①

گېرمانىيىدىكى گىتلىر ئەپەندىلەر كىتابلارنى كۆيدۈرۈۋىدى ② ، جۇڭگونىڭ ۋە ياپونىيىنىڭ مۇلاھىزىچىلىرى بۇ ئەھۋالنى چىن شىخۇاڭغا ③ ئوخشىتىشىۋاتىدۇ . لېكىن ، چىن شىخۇاڭغا ھەقىقەتەن ناھايىتى ئۇۋال قىلىشماقتا ، ئۇنىڭ زىيان تارتقان يېرى ئىككى ئەۋلاد ھۆكۈم سۈرۈش بىلەنلا ھالاك بولۇپ كەتكەنلىكى ④ ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن ، بەزى گۇپپاچىلار ئۆزلىرىنىڭ يېڭى خوجايىنىنى دەپ ، ئۇنىڭ غەيۋەت - شىكايىتىنى قىلماقتا .

دۇرۇس ، چىن شىخۇاڭ كىتابلارنى كۆيدۈرۈۋەتكەن ، كىتابلارنى كۆيدۈرۈشتە ئىدىيىنى بىرلىككە كەلتۈرۈشنى كۆزلىگەن . لېكىن ، ئۇ دېھ-قانچىلىق ۋە تىبابەتچىلىك كىتابلىرىنى كۆيدۈرمىگەن ؛ ئۇ بىرمۇنچە غەيرىي ئىقلىملىق « مېھمان مەنسەپدار » ⑤ لارنى قوبۇل قىلىپ ئۆز خىز-مىتىگە سالغان ، نۇقۇل « چىن ئىدىيىسى » گىلا بېرىلىپ كەتمەي ، ئەكسىچە ھەر خىل ئىدىيىلەرنىڭ جەۋھىرىنى قوبۇل قىلغان . چىن دەۋ-رىنىڭ ئادەملىرى كىچىك بالىلارنى قەدىرلەيتتى ؛ چىن شىخۇاڭنىڭ ئانىسى جاۋ ئىقلىمىدىن بولغان ئايال ئىدى ، جاۋ ئىقلىمى ئاياللارنى قەدىرلەيتتى ، شۇنىڭ ئۈچۈن « ئۆمرى كوتى چىن » نىڭ يادنامىلىرىدىمۇ ئاياللارنى ئاياغ ئاستى قىلغانلىقىنىڭ ئالامەتلىرىنى كۆرگىنىمىز يوق .

لېكىن گىتلىر ئەپەندىلەر ئۇنداق ئەمەس ، ئۇنىڭ كۆيدۈرگىنى ھەممىدىن ئاۋۋال « غەيرىي نېمىس ئىدىيىسى » دىكى كىتابلار ؛ ئۇ غەيرىي ئىقلىملىق مېھمان مەنسەپدارلارنى قوبۇل قىلىشقا جۇرئەت قىلالىمىغان ؛ ئاندىن قالسا ، جىنس توغرىسىدىكى كىتابلارنى كۆيدۈردى ، يەنى جىنسىي ئەخلاقنىڭ ئازادلىقىنى ئىلمىي يول بىلەن تەتقىق قىلىشنى يوقاتتى ، بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئاياللار ۋە كىچىك بالىلارنىڭ قەدىمكىگە ئوخشاش ھالغا

چۈشۈپ ، يورۇقلۇقنى كۆرەلمەسلىكى چوقۇم . ئۇلار چىن شىخۇاڭنىڭ يوللارنى ، ئىملانى ئوخشاش قېلىپقا چۈشۈرۈش ⑥ ... دېگەندەك ئىشلىرىنىڭ بىرىنىمۇ قىلالىغان ئەمەس .

ئەرەبىلەر ئىسكەندەرىيە قەلئەسىگە بېسىپ كىرگەندە ئۇ يەردىكى كۈتۈپخانىنى كۆيدۈرۈۋەتكەن ⑦ . ئۇلار : ئەگەر ئۇ كۈتۈپخانىدىكى كىتابلاردا ئېيتىلغان گەپلەر « قۇرئان » دىكى بىلەن ئوخشاش بولىدىغان بولسا ، « قۇرئان » كۇپايە قىلىدىغۇ ، شۇڭا ئۇلارنى قالدۇرۇش شەرت ئەمەس ؛ ئەگەر ئوخشاش بولمايدىغان بولسا ، كۇپۇرلۇق ، ئۇلارنى قالدۇرۇش شەرت ئەمەس ، دېگەن پەتىۋانى چىقارغان . گىتلىپ ئەپەندە لىرنىڭ بىۋاسىتە پىرى ئەنە شۇ ئەرەبىلەر ؛ — گەرچە ئۇلار « غەيرىي نېمىس » بولسىمۇ ؛ — ئۇلارنىڭ كىتاب كۆيدۈرۈشلىرىنى چىننىڭ كىتاب كۆيدۈرۈشىگە ئوخشاشتىكى بولمايدۇ .

لېكىن نەتىجە كۆپ چاغلاردا قەھرىمانلارنىڭ مۆلچەرلىرىدىن باشقا قىچە بولۇپ چىقىدۇ . چىن شىخۇاڭ پادىشاھلىقنى ئەۋلادتىن ئەۋلادقا ئەبەدىي داۋاملاشتۇرۇشنى ئارزۇ قىلغان بولسىمۇ ، لېكىن قېرىشقاندا كىلا ، ئاران ئىككى ئەۋلادقا يەتكۈزەلمىدى ، دېھقانچىلىق كىتابلىرى بىلەن تىبابەتچىلىك كىتابلىرىنىڭ گۇناھىدىن ئۆتتى ، چىندىن بۇرۇنقى بۇنداق كىتابلارنىڭ ئۇنىڭغىچە بىرىمۇ قالغىنى يوق ئىدى . گىتلىپ ئەپەندى تەختكە چىقىش بىلەنلا كىتابلارنى كۆيدۈرۈپ ، يەھۇدىيلارنى قىرىپ ، جاھانغا پاتماي كەتتى ، ھەتتا ئۇنىڭ بۇ يەردىكى سېرىق تەنلىك ساقلاندىلىرىمۇ ⑧ بۇ ئەھۋالنى ئاڭلاپ خۇشاللىقنى ئىچىگە پاتۇرالمىدى ، ئېزىلگۈچىلەرنى ھە دەپ مەسخىرە قىلماقتا ، بۇ ھەقتە يېزىلغان تەنلىك ماقالىلەرگە نەشتەردەك ئوقلىرىنى ئاتماقتا ، يەنى ئاشكارا ھالدا ھومىيىشىپ : سىلەرگە زادى ئەركىنلىك كېرەكمۇ ، يوق ؟ ⑨ ئەركىن بولمىغاندىن كۆرە ئۆلگەن تۈزۈك ئىدىغۇ ، ھازىر نېمىشقا بۇ يولدا جان تىكەمەيسىلەر ؟ دېيىشمەكتە .

مانا ھازىر ، ئىككى ئەۋلادقا بېرىش بۇ ياتقا تۇرسۇن ، پەقەت يېرىم يىل بولغان بىر ۋاقىتتا ، گىتلىپ ئەپەندىنىڭ مۇرىتلىرى ئاۋستىرىيەدە

تەقىپ قىلىنىۋىدى ، پارتىيە ئىزىنىكى (۱۴) مۇ ئۈچ رەڭلىك ئەتىر گۈلگە ⑩ ئۆزگىرىپ كەتتى . ھەممىدىن قىزىقى شۇكى ، شۇئار توۋلاشقا رۇخسەت قىلمىغاندى ، كۆپچىلىك ئادەملەر قولى بىلەن ئاغزىنى توسۇپ تۇرۇۋالىدىغان ، يەنى « ئاغزىنى ئېتىۋېلىش ئۇسۇلى » نى قوللىنىدىغان بولدى .

بۇ ھەقىقەتەن چوڭ بىر تەنە . بۇ تەننىڭ كىمگە قارىتىلغانلىقى سورىمىسىمۇ چۈشىنىشلىك ، تەننىڭمۇ « چۈشتىكى چۆيۈش » ئەمەسلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ . سېرىق تەنلىك ساقلاندىلىرى بۇنىڭغا نېمە دەيدىكىن تاڭ ؟

6 - ئاينىڭ 28 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپتە 1933 - يىلى 7 - ئاينىڭ 11 - كۈنى « شېنياۋ » گېزىتىنىڭ « ئەركىن پاراك » بېتىگە « رۇنيۇ » دېگەن تەخەللۇسى بىلەن بېسىلغان .

② 1933 - يىلى گىتلىپ گېرمانىيەدە تەختكە چىقىپ ، دۆلەت باشلىقى بولۇۋېلىپ « غەيرىي نېمىس ئىدىيىسى » دەپ ئاتالغان كىتابلارنى نەشر قىلىشنى ۋە تارقىتىشنى مەنئى قىلغان . 1933 - يىلى 5 - ئايدا بېرىلن ۋە باشقا شەھەرلەردە كىتابلارنى كۆيدۈرگەن .

③ چىن شىخۇاڭ (مىلادىدىن بۇرۇن 210 — 259 - يىللار) - جەنگۇ دەۋرىدىكى چىن بەگلىكىنىڭ پادىشاھى ، ئۇ مىلادىدىن 221 يىلى ئىلگىرى مەملىكىتىمىز بويىچە ھوقۇقنى مەركەزگە توپلىغان تۇنجى فېئودال خانلىقنى قۇرغان . « تارىخنامە » دىكى خاتىرىلەرگە قارىغاندا ، چىن شىخۇاڭ ئۆز ۋەزىرى لى سىنىڭ تەكلىپىگە ئاساسەن ، چىن دەۋرىدىن ئىلگىرىكى دېھقانچىلىق ، تىبابەتچىلىك كىتابلىرىدىن باشقا قەدىمكى كىتابلارنىڭ ھەممىسىنى كۆيدۈرۈۋەتكەن .

④ چىن شىخۇاڭ ئۆزىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى ئەۋلادتىن ئەۋلادقا ئەبىدىي قالدۇرۇش ئۈچۈن ، قەدىمدىن بۇيانقى تەۋەرىۋك سۈپەتلەرنى بىكار قىلىپ ، ھۆكۈم سۈرگەن دەۋرىنى سان بىلەن ھېسابلاپ ، ئۆزىنى « شىخۇاڭ » (ئىپتىدائىي پادىشاھ) دەپ ئاتىغان . ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن ، ۋەزىرى لى سى ۋە ھەرم بەگى جاۋ گاۋ شاھزادە فۇسۇنى قەست بىلەن ئۆلتۈرۈپ ، چىن شىخۇاڭنىڭ 18 - ئوغلى

خۇخەينى پادىشاھ قىلىپ ، ئۇنى چىن Ⅱ دەپ ئاتىدى . چىن Ⅱ تەختتە ئۈچ يىل (مىلادىدىن 209 — 206 يىل ئىلگىرى) ئولتۇردى ، كېيىن جاۋ گاۋ تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن . چىن Ⅱ تەختتە ئولتۇرغان مەزگىلدە چىن شېڭ ، ۋۇگۋاڭ ، ليۇ باڭ ۋە شىياڭ جىلار ئىلگىرى - كېيىن قوزغىلاڭ كۆتۈرگەن . مىلادىدىن 206 يىل ئىلگىرى ليۇباڭ شىيەنياڭغا بېسىپ كىرگەن ، شۇنىڭ بىلەن چىن سۇلالىسى ھالاک بولغان .

⑤ جەنگۇ دەۋرىدە بىرەر بەگلىك باشقا بەگلىكلەردىن بولغان ئادەملەرنى خىزمەتكە قويسا ، ئۇلار (مېھمان مەنەسپدار) دەپ ئاتىلاتتى ، مەسىلەن ، چىن شىخۇاڭنىڭ ۋەزىرى لى سى بولسا چۇ بەگلىكلىك ئادەم ئىدى .

⑥ جەنگۇ دەۋرىدە بەگلەر ، ۋاڭ خوجىلار ئۆز ئالدىغا زېمىن تۇتاتتى ، ئۇلارنىڭ تۈزۈملىرى بىر - بىرىگە ئوخشمايتتى ، چىن شىخۇاڭ ئالتە بەگلىكنى بىرلىككە كەلتۈرگەندىن كېيىن ، ھارۋا يوللىرىنى ئوخشاش بىر قېلىپقا چۈشۈرگەن . ئىملاسىمۇ ئوخشاش قېلىپقا چۈشۈرگەن ، پۇل ۋە ئۆلچەملەرنىمۇ بىرلىككە كەلتۈرگەن .

⑦ ئىسكەندەرىيە — مىسىردىكى ئەڭ چوڭ شەھەر ، مىلادىدىن 305 — 30 يىل ئىلگىرى ئوتتۇرا دېڭىز بويىچە ئىقتىساد ۋە مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ بىرى بولغان . ئىسكەندەرىيە كۇتۇپخانىسى تورىمى سۇلتانلىقى دەۋرىدە قۇرۇلغان ، ئۇ - نىڭدا كىتاب ناھايىتى مول ئىدى . مىلادىدىن 48 يىل ئىلگىرى رىملىقلار ئىسكەندەرىيە شەھرىگە بېسىپ كىرگەندىن كېيىن بېرىمى كۆيدۈرۈلگەن ، قالغان قىسمى ئەرەبلەر بېسىپ كىرگەندىن كېيىن كۆيدۈرۈلگەن .

⑧ سېرىق تەنلىك ساقلاندىلار — بۇ يەردە گىتلىپنى دورىغان گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

⑨ بۇ يەردە 1933 - يىلى 6 - ئاينىڭ 11 - كۈنى شاڭخەيدىكى « ئۇلۇغ ئاخشام گېزىتى » نىڭ « مەشئەل » ناملىق ئەدەبىي بېتىگە فالۇ ئىمزاىسى بىلەن بېسىلغان « زادى ئەركىنلىك كېرەكمۇ ، يوقمۇ ؟ » دېگەنگە ئوخشاش ماقالىلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

⑩ 1933 - يىلىنىڭ باشلىرىدا گىتلىپ تەختكە چىققاندىن كېيىن دەرھال گېرمانىيە بىلەن ئاۋستىرىيەنى بىرلەشتۈرۈش ھەرىكىتىنى پائال يولغا قويغان . ئاۋستىرىيەدىكى فاشىستلار پارتىيىسىمۇ ئاۋستىرىيەنىڭ گېرمانىيەگە پاتراق قوشۇلۇپ كېتىشىنى ئارزۇ قىلغانىدى . شۇ چاغدا ئاۋستىرىيە زۇڭلىسى تولفىس فاشىستلارنىڭ قوشۇلۇش ھەرىكىتىگە قارشى تۇرۇپ ، 5 - ئايدا دۆلەت بايرىقىدىن باشقا پارتىيىلەر بايراقلىرىنى ئېسىشنى مەنئى قىلىش بۇيرۇقى چۈشۈرگەن ، 6 - ئاينىڭ 19 - كۈنى

ئاۋستىرىيە دۆلەت سوتسىيالىستلار پارتىيىسىنى تارقىتىۋەتكەن ، شۇ پارتىيەنىڭ ئىز - ناكلېرىنى ئېسىشنى مەنئى قىلغان ، فاشىستلار پارتىيىسىنىڭ بەزى ئەزالىرى 卍 دېگەن بەلگە ئورنىغا قارا ، قىزىل ۋە ئاق رەڭلىك ئەتىراپتىكى قولىنى قوللانغان ، بەزىسى شۇئار توۋلىغانغا ئىشارەت ئورنىدا تىك تۇرۇپ ، ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ ، سول قولى بىلەن ئاغزىنى ياپقان .

« ساختا ئەركىنلىكنامە » گە خاتىمە ①

« ئەركىن پاراك » غا ماقالە بەرگەنلىكىمنىڭ سەۋەبلىرىنى « مۇ-قەددىمە » مدە يازدىم . شۇنىڭ بىلەن ، ئەسلى ماقالە تۈگىگەندى ، لېكىن ئېلېكتىر چىراغ يورۇپ تۇرۇپتۇ ، پاشىلار بىرئاز جىمىقىپ قاپتۇ ، « ئەركىن پاراك » بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىم سەۋەبىدىن چىققان بەزى ئۇششاق - چۈششەك گەپ - سۆزلەرنى « ئاخىرقى جوۋىسى » سۈپىتىدە ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن قاچا بىلەن قەلەمنى قولۇمغا ئالدىم .

بىر قاراش بىلەنلا بىلگىلى بولىدۇكى ، مەن قىسقا مۇلاھىزىلەرنى ئېلان قىلغان چاغلىرىمدا ماڭا ھەممىدىن قاتتىق ھۇجۇم قىلغىنى « ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتى بولدى . بۇ ئۇنىڭ مەن بىلەن ئاتام زاماندىن تارتىپ ئاداۋىتى بولغانلىقىدىن بولغان ئەمەس ، ئۇنىڭدىكى سۆزلەرنى نەقىل كەلتۈرگەنلىكىمدىن بولدى . لېكىن مېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ئاتام زاماندىن تارتىپ ئاداۋىتىم بولغانلىقىدىنمۇ بولغان ئەمەس ، مېنىڭ ئوقۇيدىغىنىم پەقەت « شېنباۋ » گېزىتى بىلەن « ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتى بولغانلىقىدىن بولدى . « ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتىنىڭ سۆزلىرى كۆپ چاغلاردا تولىمۇ غەلىتە تۇيۇلغاچقا ، ئۇنىڭدىن نەقىل كەلتۈرۈپ ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقىراتتىم . مانا ھازىر ئالدىمدا تاماكا ئوراپ كەلگەن ، 3 - ئاينىڭ 30 - كۈنى چىققان كونا « ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتى تۇرۇپتۇ ، بۇنىڭدا مۇنداق گەپلەر بار ئىكەن —

« پۈدۈڭلۈك ياك جياڭشېڭ ، 41 ياش ، قىياپىتى سەت ، ئۇنىڭ ئۈستىگە كەمبەغەل ؛ ئۇ ئەزەلدىن تامچى ئىكەن . ئۇ سۇجۇلۇق شېڭ باۋشەننىڭ ئۆيىدە تامچىلىق قىلىۋاتقان ئىكەن ، شېڭ باۋشەننىڭ ئەمدىلا 15 ياشقا كىرگەن ، ناھايىتى ۋىجىڭ ، سايلاق بولۇپ كەتكەن شېڭ جىندى ئىسىملىك بىر قىزى بار ئىكەن . تۇنۇڭگۈن ئاخشام سائەت سەككىزدە ياك جياڭشېڭ خۇڭگۇ رايونىنىڭ تېننتوڭ كوچىسىدا شېڭ جىندىنى ئۇچرىتىپ ، ئۇنىڭغا باسقۇنچىلىق قىپتۇ . ساقچىلار ياك

جياڭشېڭدىن سورىسا ، ئۇ ئۆتكەن يىل 28 - يانۋاردىن تارتىپ ئون نەچچە قېتىم باسقۇنچىلىق قىلغانلىقىنى قىلچە تانماستىن ئىقرار قىپتۇ . شۇنىڭ بىلەن ، ساقچىلار شېڭ جىندىنى دوختور خانىغا ئاپىرىپ تەكشۈرتۈپ كۆرسە ، دوختورلار ئۇنىڭ قىزلىقىنىڭ يوقالغانلىقىنى ئېنىقلاپ بېرىپتۇ . بۇگۈن سەھەردە ياك جياڭشېڭنى 1 - ئالاھىدە رايونلۇق سوتقا ئەۋەتىپ بەرگەن ئىكەن ، سوراقچى ليۇ يۇيگۈي سوراق قىپتۇ ؛ پولىتسىيە ئىدارىسىنىڭ ئادۋوكاتى ۋاڭ ياۋتاڭ : جاۋابكار 16 ياشقا توشمىغان قىزنى ئازدۇرغان ، كېيىنكى بىرنەچچە قېتىمدا قىز جاۋابكارنىڭ ئۆيىگە ئۆزى بېرىپ تېپىشقان بولسىمۇ ، قانۇن بويىچە يەنىلا باسقۇنچىلىق جىنايىتىگە ھېسابلاپ جاۋابكارلىققا تارتىش كېرەك ، دەپتۇ . شۇنىڭ بىلەن ، قىزنىڭ ئانىسى شېڭ باۋشەننى چاقىرتىپ سورىسا ، ئۇ : دەسلەپتە بۇ ئىشتىن خەۋىرىم يوق ئىدى ، ئالدىنقى كۈنى ئاخشىمى بىرەر سەۋەب بىلەن قىزىمغا كايغانىدىم ، قىزىم شۇ چىقىپ كەتكىنىچە يوقىلىپ كېتىپ ، تۇنۇڭگۈن سەھەردە قايتىپ كەلدى ، قاتتىق سۇرۇشتۇرۇپ سورىسام ، جاۋابكارنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالغانلىقىنى ، جاۋابكارنىڭ ئازدۇرۇپ باسقۇنچىلىق قىلغانلىقىنىڭ ئۆتمۈشىنى سۆزلەپ بەردى ، ئەنە شۇ چاغدىلا ئەھۋالنى چۈشىنىپ ، جاۋابكارنى ياقىسىدىن تۇتقىنىمچە پولىتسىيە ئىدارىسىگە ئېلىپ باردىم ، دەپتۇ . ئاندىن كېيىن ، شېڭ جىندى : جاۋابكار بۇلتۇر 2 - ئايدىن تارتىپ ئون نەچچە قېتىم باسقۇنچىلىق قىلدى ، ھەر قېتىمدا جاۋابكار مېنى قىچىرىپ ئاپاردى ۋە ئاتا - ئانامغا ئېيتماستىن تاپشۇردى ، دەپتۇ . ياك جياڭشېڭنى سوراق قىلسا ، ئۇ : شېڭ باۋشەننىڭ قىزى ئىلگىرىدىن مېنى تاغام دەپ ئاتايتتى ، باسقۇنچىلىق قىلغۇم كەلگەن بولسىمۇ لېكىن بۇ ئىشقا قولۇم بىرمىدى ، زادىلا ئۇنداق ئىش بولغىنى يوق ؛ ئون نەچچە قېتىم دېگىنى مېنىڭ شېڭ باۋشەننىڭ قىزىنى ئون نەچچە قېتىم بىللە ئاچىقىپ تاماشا قىلدۇرغانلىقىمغا قارىدە تىلغان گەپ دەپتۇ . شۇنىڭ بىلەن ، سوراقچى ليۇ يۇيگۈي بۇ ۋەقەنى تەكشۈرۈپ كۆرۈشنى زۆرۈر تېپىپ ، جاۋابكارنى كېيىنچە سوراق قىلىش ئۈچۈن قاماپ قويۇپ تۇرۇشنى تاپشۇرۇپتۇ .

بۇ باياندىن ئېنىق بولۇپ تۇرۇپتۇكى ، شېڭ باۋشەن ياك جياڭشېڭ بىلەن « ئەركان » لىق مۇناسىۋىتىم بار دېگەن گەپنى قىلدى . ياك جياڭشېڭ بولسا ، قىز مېنى « تاغا » دەپ ئاتايتتى ، دېگەن ؛ بۇ جۇڭگولۇقلارنىڭ ئادىتى ، جۇڭگولۇقلار ئۆزىدىن ئون ياشلار چامىسىدا چوڭراق بولغان ئادەملەرنى كۆپ چاغلاردا « تاغا » ، « ئاتا » دەپ ئاتايدۇ .

دۇ . لېكىن « ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتى قانداق ماۋزۇ قويغان ؟ 4 - ۋە
1 - نومۇرلۇق چوڭ ھەرپ بىلەن مۇنداق ماۋزۇ قويغان —

« يولدا توسۇۋېلىپ ، ياقسىدىن سۆزىگىنچە پولىتسىيە ئىدارىسىگە ئېلىپ
بېرىپ ئەرز قىپتۇ ، ئۆگەي تاغىسى تاغىسىنىڭ قىزىغا باسقۇنچىلىق قىپتۇ ، قىز ئون
نەچچە قېتىم باسقۇنچىلىق قىلغانلىقىنى ئېيتتۇ ، ئەركەك ھەۋەسكە
بېرىلمىگەنلىكىنى ، تاماشا قىلدۇرغانلىقىنى ئېيتتۇ . »

باياندا « تاغا » دېگەن سۆزنىڭ ئالدىغا « ئۆگەي » دېگەن سۆز
قويۇلغان ، نەتىجىدە « قىز » « تاغىسىنىڭ قىزى » غا ئايلانغان ، شۇنىڭ
بىلەن ياكى جېڭشېڭمۇ شۇ مۇناسىۋەت بىلەن راۋا بولمايدىغان ئىشنى قىل-
غان يەنى « قەۋم - قېرىندىشىنىڭ نومۇسىغا تەگكەن » ياكى شۇنىڭغا
يېقىنراق كېلىدىغان ئېغىر گۇناھنى ئۆتكۈزگەن ئادەم بولۇپ قالغان .
جۇڭگونىڭ موللىلىرى ئىنسانلاردا ئىنساپ - تەۋپىقنىڭ كۆتۈرۈلۈپ
كەتمىگەنلىكىگە ھەسرەت چېكىدۇ ، ئادەمزات ئارىسىدا شەرىئەتتىن چىق-
قانلار توغرىسىدا ھېكايە چىقماي قالمىسۇن دەپ ، بۇنداق ۋەقەلەرنى
ئاتايتەن قەلەم بىلەن ئاڭغا ئايلاپ ، پەس ئارزۇ - ھەۋەسلەرگە بېرىلىدىغان
كىتابخانلارنى خۇماردىن چىقىرىشقا تىرىشىدۇ . ياكى جياڭشېڭ تامچى ، ئۇ
بۇنداق ماقالىلەرنى كۆرمەيدۇ ، كۆرگەن تەقدىردىمۇ ئېتىراز بىلدۈرۈشكە
ئامالى يوق ، شۇڭا موللىلار قانداق يازسا ئۆزىنىڭ مەيلى ؛ لېكىن
ئىجتىمائىي تەنقىدچىلەرنىڭ ئەيىبلەش ۋەزىپىسى بار . بىراق ، ئەيىبلەش
بۇ ياقتا تۇرسۇن ، پەقەت بىرنەچچە جۈملە غەلىتە سۆزلىرىنى نەقىل
كەلتۈرۈپ قويغانغىلا ، ئۇلارنىڭ « غوجام » لىرى ، « ئاڭلاقچى كۈچۈك »
لىرى ② ئۆزلىرى خۇددى قورسىقىنى تاختا بېشىغا ئېلىپ قويۇپ ،
ئۆزلىرىنىڭ بالا - چاقىلىرىدىن تارتىپ جەمئىيەتكە خىزمەت قىلىۋاتقان
جىگەرلىك ئادەملەردەك كاڭشىپ قاۋاپ كېتىشتى . دۇرۇس ، گېزىتخانا
باشلىقىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىمىز ، لېكىن غوجىسىنىڭ يەنى « دوكا »
سىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەلگىنىمىز يوق ؛ دوكا سودىگەرلەرنىڭمۇ
ئىلكىدە ئەمەس ، ھۆكۈمەتنىڭ ئىلكىدىمۇ ئەمەس دەيلى دېسەك ، مەتبۇئات

ساھەسىدە ئۇنداق گېزىتنى تېپىش تەس . لېكىن بۇ سىرنى بۇ يەردە تەت-
قىق قىلمىغىنىمىزمۇ ياخشى .

« ئەركىن پاراڭ » غا دىققەت قىلىشتا « ئۇلۇغ ئاخشام گېزىتى »
دىن قېلىشمايدىغانلار ئىچىدە « ئىجتىمائىي ئاخبارات » ③ مۇ بار . لېكىن
بۇ ژۇرنال چۈشىنىشلىك يېزىشقا بولمايدىغان ياكى چۈشىنىشلىك يېزىشنى
خالمايدىغان ماقالىلەرنى ئىشلەتمەي ، پەقەت جىڭ بىلەن جاسى
ئۇماچتەك ئارىلاشتۇرۇلغان بايانلارنىلا ئىشقا سالىدۇ . مەسىلەن : « ئەركىن
پاراڭ » نى ئىسلاھ قىلىشنىڭ سەۋەبلىرى توغرىسىدا ئېيتقانلىرىنىڭ جىڭ
ياكى جا ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلغىلى بولمىسىمۇ ، لېكىن سىرنى
ئۇنىڭ 2 - جىلد 13 - سانى (2 - ئاينىڭ 7 - كۈنى نەشىردىن چىققان)
دىن بىلىپ قالدۇم —

گەپنى « يىلنامە » ۋە « ئەركىن پاراڭ » دىن باشلايمىز

جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدە يېڭى ۋە كونا دېگەن پەرق ئەسلىدە يوق
ئىدى ، 4 - ماي ھەرىكىتى باشلانغان يىلى چېن دۇشيۇ « يېڭى باش »
ژۇرنىلىدا بىر پاي توپ ئېتىپ ، باشقا بىر تۇغنى تىكلەپ ، ئەدەبىيات ئىنقىلابىنى
نەشەبىۋىس قىلدى ؛ خۇشچى ، چېن شۇنتۇڭ ، لىۇ بەننۇڭ قاتارلىق كىشىلەر
ئۇنىڭ كەينىدىن ئەلەم چۆرۈپ دوست تارتتى . شۇ چاغدا جۇڭگو ياشلىرى تاشقى
جەھەتتە چەت ئەللەرنىڭ جەبىر - زۇلمىدىن زارلىنىپ ، ئىچكى جەھەتتە سى-
ياسسى جەھەتتىن سىقىلىپ ، ئۈمىدىسىزلىنىپ ۋە تىت - تىت بولۇپ تۇرغانىدى ،
شۇڭا ياشلار پارلاق نىجاد يول تېپىش ئارزۇسى بىلەن ھەر خىل يېڭى پىكىر ئې-
قىملىرىنى قىزغىن ھېمايە قىلىپ ، ئەدەبىيات ئىنقىلابىنى ئۇلۇغ مۇۋەپپەقىيەتلەرگە
ئېرىشتۈردى . شۇندىن كېيىن جۇڭگودىكى ئەدەبىيات مۇنبىرىدە يېڭى بىلەن كو-
نىنىڭ چەك - چېگرىسى خۇددى ئوتتۇرىدا كەڭ ھاك پەيدا بولغاندەك
ئايرىلدى ؛ بىراق كونا ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭ تەسىرى جەمئىيەتتە ئۇزۇن تارىخقا
ئىگە بولۇپ ، چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ كەتكەچكە ، ئۇنى دەرھال تەۋرىتىش قىيىن
بولدى . شۇ چاغلاردا كونا ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭ مەشھۇر نەشىر ئەپكارى « شەن-
بە » ئىدى . جاھاندىكى قۇيرۇقلىرىنى شىپاڭلىتىپ يۈرىدىغان ئەدىبلەرنىڭ
ھەممىسى دېگۈدەك « شەنبە » داستانىغا توپلانغان ! « شەنبە » گە بېسىلغان ما-
قالىلەرگە كەلسەك ، ئۇلارنىڭ ئوندىن توققۇزى « يار - ۋاپادارم » ، « ئاھ

جېنىم - ۋاي خېنىم « دەيدىغان ھېكايىلەر بولۇپ ، مىللىي خۇسۇسىيەتنى چېكىگە يەتكۈچە خۇنۇكلەشتۈردى ، چېرىكلەشتۈردى ! قوشماق ئۆردەك ، جۇپ كېيىنەكچىلەر ئەدەبىياتى دېگەن نەرسە ئەنە شۇ . ئۇلاردىن شۇي جېنىيا ، ۋۇ شۇئاگرې ، جۇ شۇجۇەن دېگەن كىشىلەر قوشماق ئۆردەك ، جۇپ كېيىنەكلەرنى تەسۋىرلەشتە داڭق چىقارغان . جۇ شۇجۇەن بولسا « شەنبە » چىلەرنىڭ چاپار-مىنى . شۇ چاغلاردا يېڭى ئەدەبىيات مۇنبىرى كونا كۈچلەرنىڭ چوڭ ماكانى بولغان « شەنبە » گە كۈچلۈك ھۇجۇم قىلغانىدى ، شۇنىڭ بىلەن يېڭى كۈچلەر-نىڭ قۇۋۋىتى ئاجىز بولغاچقا ، كونا ئېقىمغا فېئوداللىق جەمئىيەت تىرەك بولۇپ تۇرغانلىقتىن ۋە شۇنداق ھىماننىڭ بولغانلىقى ئۈچۈن تەشۋىشى بولمىغاچقا ، بىر - بىرىگە يول بەرمەي ، ئۆز گېيىنى يورغىلىتىپ يۈرگەندى . كېيىن يېڭى ئېقىمدىكىلەرنىڭ ئەدەبىي تەتقىقات جەمئىيىتى ، ئىجادىيەت تەھرىراتى دېگەندەك تەشكىلاتلىرى كەينى - كەينىدىن قۇرۇلدى ، ئادەملىرى كۆپەيدى ، تەسىرىمۇ كۈچىيىشكە باشلىدى ، شۇنىڭ بىلەن « شەنبە » گە پەلەكنىڭ گەردىشى بىلەن ئاخىر « ئەجەل يەتتى ! » لېكىن شەنبەچىلەرنىڭ قالدۇقلىرى ھازىرمۇ قۇتراۋاتىدۇ ، ئۇلار تازىلىنىپ تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ، شاڭخەيدىكى چوڭ گېزىتلەردە ئەدەبىيات - سەنئەت تەھرىرلىكىنى ھازىرمۇ قوشماق ئۆردەكچىلەر ، جۇپ كېيىنەكچىلەر دېگەن بىرىمىلەر ئۆز چاڭگىلىدا تۇتماقتا . شۇنداق بولسىمۇ ، يېقىندىن بۇيانقى نەشرىيات ساھەسىگە نەزەر سالدىغان بولساق ، يېڭى گۈللەنگەن ئەدەبىيات - سەنئەت جەھەتتە نەشر قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ كۆپلۈكى كونا كۈچ-لەرنى باش كۆتۈرەلمەيدىغان ھالغا چۈشۈرۈپ قويدى ! شەنبەچى ئەدىبلەر ئەمدى بىر - بىرىگە « شەنبە » دېگەن نىشان بىلەن چاقىرىق قىلالايدىغان بولۇپ قالدى ، چۈنكى ئۇلار كىرىپىنى قويۇۋەتكەن كامايلىكتەك بوشىشىپ قالغان بىر ھالغا چۈشۈپ قالدى ! كونا ئۇدۇمنى ساقلاپ كېلىۋاتقان « شېنباۋ » گېزىتى يېقىندا « ئەركىن پاراڭ » نىڭ تەھرىرى ، « شەنبە » چىلەرنىڭ سەركىسى جۇ شۇجۇەننى ۋەزىپىسىدىن بوشىتىپ ، ئۇنىڭ ئورنىغا يېڭى ئېقىمدىكى يازغۇچى لى لىيۇپىنى قويدى ، بۇ ئەھۋال كونا كۈچلەر ئۈچۈن ناھايىتى چوڭ ئۆزگىرىش بولۇپ ، بۈگۈنكى يېڭى ئەدەبىيات مۇنبىرى ئوتتۇرىسىدا كەسكىن توقۇنۇشنى پەيدا قىلدى . جۇ شۇجۇەن بىر تەرەپتىن كىچىك گېزىتلەرنى قۇتۇرتىپ ، لى لىيۇپىگە قارشى ئومۇمىي ھۇجۇم قوزغىدى . جېڭ يىمپىننىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكى بىلەن چىقىۋاتقان « ئالماس » ژۇرنىلىنىڭ جۇ شۇجۇەننىڭ « ئەركىن پاراڭ » دىكى ئەسلى ئورنىغا قايتىپ بېرىشى ، لى لىيۇپىنىڭ « يىلنامە » گە مەسئۇل مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىشىنى تەشەببۇس قىلغانلىقىغا قارايدىغان بولساقمۇ كونا ئې-

قىمىدىكى ئەدىبلەرنىڭ ئاللىقاچان قولدىن كەتكەن ماكانىدىن مېھرىنى ئۈزلەلمەيۋاتقانلىقىنى بىلىۋالالايمىز . يەنە بىر تەرەپتىن ، جۇ شۇجۇەننىڭ ئۆزى تەھرىرلەۋاتقان « يىلنامە » دە : تۈرلۈك قوشۇمچە بەتلەرنىڭ ئۆزىگە خاس خۇسۇسىيىتى بار ، دەريا سۈيى قۇدۇق سۈيىنىڭ نەسۋىسىگە چىقىلماسلىقى كېرەك ، دېگەنلىكىدىنمۇ جۇ شۇجۇەننىڭ ئۆزىنىڭ ھازىرقى مەۋقەسىنىڭ خەۋپكە ئۇچرىشىدىن دەككە - دۈككە بولۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرگۈلى بولىدۇ . جۇ شۇجۇەن مەسئۇل بولمىغان يەن دۇخىنى ئۆز ئىلكىدىكى ، ساپ سۇجۇلۇقلارنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت تەشكىلاتى بولغان « يۇلتۇز » تەھرىراتىغا ئۆزىنىڭ مەۋقەسىنى مۇستەھكەملەش غەرىزى بىلەن زورمۇ زو ئۆز تەرىپىگە تارتقان . دېمەك ، كونا ئېقىمدىكى كۈچلەرنىڭ مەغلۇب بولماسلىق يولىدا تىرىشىشى جۇ شۇجۇەن باشلاپ بەرگەن . مېنىڭ ئاڭلىشىمچە ، جۇ شۇجۇەننىڭ ئۆز مەۋقەسىدىن ئەنسىرىشىنىڭمۇ سەۋەبى بار ، ئۇ ئادەتتە ماقالە تاللاش جەھەتتە تولسۇ قاتتىق قوللۇق ۋە ئىچى تارلىق قىلاتتى ، تونۇش ئادەملىرى ئەۋەتكەن ماقالىلەر بولىدىكەن ، مەزمۇنىغا قاراپ ئولتۇرماستىن بېسىپ چىقىرىۋېرەتتى ؛ نامسىز شاكىچىكلەر ياكى يات ئادەملەر ئەۋەتكەن ماقالە بولسا ، ئۇلارنىڭمۇ مەزمۇنىغا قاراپ باقمىستىن ، تۇتاملاپ - پۇرلاپ ، ئەخلەت ساندۇقلىرىغا ئەسىر قىلىپ تاشلايتتى . جۇ شۇجۇەن تەھرىرلىكىدە چىقىۋاتقان ژۇرنالدىكى ئادەملەر ئىچىدە بىرنەچچە تىلنىتۇمارى بار ئادەملەر بولغاچقا ، ئۇلار ماقالىلەرنى ئىچى تارلىق بىلەن ئىشلەتكەنلىكى ئۈچۈن ، ئۇ ژۇرنالنىڭ مەزمۇنى ئېغىزغا ئالغۇسىز دەرىجىدە ئوساللىشىپ كەتكەن ! باشقىلارمۇ ئۇنىڭغا بارغانسېرى قاتتىق ھۇجۇم قىلىدىغان بولۇپ كەتكەن ، مەسىلەن : شۇي شياۋتېيەننىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكى بىلەن چىقىۋاتقان « قىزىل يوپۇرماق » مۇ جۇ شۇجۇەنگە بىرقانچە قېتىم قاتتىق پەشۋا بەرگەن . شۇنىڭ ئۈچۈن ، شى لياڭسەي باشقىلارنىڭ ئۇنىڭغا نارازى بولۇپ تۇرغانلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ ، ئۇنى ۋەزىپىسىدىن بوشىتىۋەتتى . شى لياڭسەينىڭ بۇ ھەرىكىتىگە جۇ شۇجۇەننىڭ ئۆزى تۇتۇق بولۇپ قالغانلىقىنى ، يېڭى ئېقىمدىكىلەر بىلەن كونا ئېقىمدىكىلەرنىڭ بارغانسېرى كەسكىن تۇتۇشۇشىغا زامان بولغانلىقىنى كىم بىلسۇن ؟! كېيىنچە يەنە قىزىق تاماشىلار خېلى جىق چىقىشى مۇمكىن ، كىتابخانلار ، قاراپ تۇرۇڭلار !

(ۋېيىچى)

لېكىن 2 - جىلد 21 - ساندا (3 - ئاينىڭ 3 - كۈنى نەشرىدىن چىققان) ھاڭ - تاڭ بولۇپ ، « كونا مەدەنىيەتنى قوغدىغۇچى قورغان »

سولقانات مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ باش كۆتۈرۈشى

شۈي شۇ

سولقانات مەدەنىيەت ھەرىكىتى ھەر تەرەپتىن قاتتىق زۇلۇمغا ئۇچراۋاتقان ، ئۆز ئىچىدىن پارچىلىنىۋاتقان بولسىمۇ ، لېكىن يېقىندىن بۇيان يەنە بارا - بارا باش كۆتۈرۈۋاتقانداك تۇرىدۇ . شاڭخەيدە سولقانات مەدەنىيەت گۇرۇپپىسىدا ئىلگىرىكىگە ھەمىشە بىلەن ئالاقىلىشىش « لۇشىەننىڭ سايسىدە ھەقىقەتەن ئىلگىرىكىگە قارىغاندا بىر ئاز جانلىنىپ قالدى . ژۇرنال جەھەتتە ، ھەتتا تۇنجى نادىر ژۇرناللارمۇ سولچىللىشىپ كەتتى . خۇيۈجىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكىدە چىقىۋاتقان « شەرق ژۇرنالى » ئەسلىدە جۇڭگو بويىچە تارىخى ھەممىدىن كونا ، ھەممىدىن سالماقلىق ژۇرنال ئىدى ؛ لېكىن ئۇنىڭ خوجايىنى ۋاڭ يۇنۋۇنىڭ پىكىرىگە قارىغاندا ، خۇيۈجى يېقىندىن بۇيان تولىمۇ سولچىللىشىپ كەتكەن . شۇنىڭ ئۈچۈن ، خۇيۈجى كۆرۈپ بولغان ماقالىلەرنىڭ مەتبەئە نۇسخىلىرىنى ۋاڭ يۇنۋۇ يەنە بىر قېتىم كۆرۈپ چىقىدىكەن . لېكىن ۋاڭ خوجايىن قىغىغىراق بىلەن توغرىغان ، پالتا بىلەن چاپقان بولسىمۇ ، « شەرق ژۇرنالى » يەنىلا تولىمۇ سولچىللىقىدىن قالمىغاچقا ، خۇيۈجىنىڭ ئېشىغا توپا سالماي بولماپتۇ ، شۇڭا ئۇنىڭ ئورنىنى لى × ئالغان . يەنە « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەر كىن پاراڭ » بېتى شەنچىلەردىن بولغان جۇ × نىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكى بىلەن چىقىدىغان چاغدا تولىمۇ چىرىكىلىشىپ كەتكەندى ، لېكىن ئۇمۇ ھازىر سولقاناتلار ئىتتىپاقىنىڭ قولىغا كىرىپ كەتتى . لۇشۈن بىلەن شېن يەنىڭ ھازىر « ئەر كىن پاراڭ » نىڭ ئىككى چوڭ تۈۋرۈكى بولۇپ قالدى . « شەرق ژۇرنالى » تىجارەت نەشرىياتىغا ، « ئەر كىن پاراڭ » بولسا « شېنباۋ » گېزىتىگە قارايدۇ ، تىجارەت نەشرىياتى بىلەن شېنباۋ گېزىتخانىسى كونا مەدەنىيەتنى قوغدىغۇچى قورغان ، لېكىن بۇ ئىككى قورغان ھازىر تەۋرەشكە باشلىغانداك تۇرىدۇ ، قالغانلىرىنى ئەنە شۇنىڭدىن پەمەلەپ بىلىۋالغىلى بولىدۇ ، ئەۋەتتە . بۇلاردىن باشقا ، يەنە بىرنەچچە ئوتتۇرا دەرىجىلىك يېڭى باسىمخانىلارمۇ پۈتۈنلەي سولقانات يازغۇچىلارنىڭ قولىغا كىرىپ قالدى ؛ مەسىلەن : گومورۇ ، گاۋ يۇيخەن ، دىڭ شياۋشەن ۋە شېن يەنىڭلەر بىردىن باسىمخانىنى ئۆز ئىلكىدە تۇتۇپ ، شۇلارغا تۈۋرۈك بولۇپ تۇرماقتا ؛ بۇلارنىڭ ھەممىسى مەشھۇر قىزىل ئەر باب ، باسىمخانىلارنىڭ خوجايىنلىرى ھازىر شۇلارنىڭ

.....

ئۈچ ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ، لۇشۈن بىلەن شېن يەنىڭنى ④ « ئەر كىن پاراڭ » نىڭ تۈۋرۈكى (3 - ئاينىڭ 24 - كۈنى نەشرىدىن چىققان 2 - جىلد 28 - ساندا) ، دەپ ئېنىق ئېيتىشتى —

لى لېيۋېن مەدەنىيەت مەركىزىگە كىرمەپتۇ

« شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەر كىن پاراڭ » بېتىنىڭ تەھرىرى لى لېيۋېن بولسا فرانسىيىدە ئوقۇغان ، ئانچە ئاتىقى چىقىمىغان يېڭى يازغۇچى . ئۇ « ئەر كىن پاراڭ » نى ئۆتكۈزۈۋالغاندىن بۇيان ، « ئەر كىن پاراڭ » نىڭ گەپ - سۆزلىرى ئۆزگىرىپ كەتتى ، ئۇنىڭغا ماقالە يازدىغانلارمۇ « يۇلتۇز » تەھرىراتىنىڭ « شەنبە » سىدىكى كۈنچە ئەدىبلەر بولۇپ ، ئۇلار سولقانات پىروپىتار يازغۇچىلاردىن بولۇۋالدى . ھازىر « ئەر كىن پاراڭ » نىڭ ماشايىخ قىلىۋالغىنى لۇشۈن بىلەن شېن يەنىڭ . لۇشۈن « ئەر كىن پاراڭ » دا « خې جياگەن » دېگەن ئىمزا بىلەن ھەممىدىن كۆپ ماقالە ئېلان قىلماقتا . لۇشۈن بىلەن شېن يەنىڭنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، باشقا ئەسەرلەرنىڭ ئوندىن توققۇزىنى سولقانات يازغۇچىلار ، مەسىلەن شى جىيىسۇڭ ، ساۋ جۇيرېن ، لى خۇيىڭ قاتارلىق ئادەملەر يازغان . ئادەتتىكى ئادەملەر « ئەر كىن پاراڭ » غا ماقالە بەرگۈچىلەرنىڭ ھەممىسىنى جۇڭگو سولقانات مەدەنىيەت مەركىزى ئىتتىپاقى (قىسقارتىپ ئاتىلىشى مەدەنىيەت مەركىزى) غا تەۋە دەپ ئويلايدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن لى لېيۋېننىمۇ مەدەنىيەت مەركىزىدىكى ئادەم دەپ گۇمان قىلىدۇ . لېكىن لى لېيۋېن ئەپەندى بۇنى رەت قىلىپ ، مەدەنىيەت مەركىزىگە كىرگىنىم يوق ، يۇقىرىدىكى ئادەملەر بىلەن پەقەت بۇرادەرچىلىك مۇناسىۋىتىملا بار ، دەيدۇ .

(يى)

يەنە بىر ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ، بۇ ئىككىلەرنىڭ « چوڭ پىلانى » (5 - ئاينىڭ 6 - كۈنى نەشرىدىن چىققان 3 - جىلد 12 - ساندا) نى تېپىپتۇ .

لۇشۇن بىلەن شېن يەنىڭنىڭ چوڭ پىلانى

لۇشۇن ۋە شېن يەنىڭ « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەركىن پاراك » بېتىنى پاناھ قىلىپ تۇرۇپ ، ئوڭ - تەنۈر مۇقاملىرىنى بازارغا سېلىۋەرگەندىن كېيىن ، ئاممىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىۋېلىپ ، مۇرادىدىكىدەك نەتىجىگە ئېرىشىۋالدى . لۇشۇن (؟) بىلەن شېن يەنىڭنىڭ مۇددىئاسى بويىچە ئالغاندا ، بۇ ئۇلارنىڭ مەدەنىيەت ھەرىكىتىنى تىرىلدۈرۈشتە كارغا يارايدىغان سىناقلىرىدىن بىرى ، ئەلۋەتتە . ئاڭلىشىمچە ، ھازىر ئۇلارنىڭ تەشكىلات قۇرۇش ۋاقتى پېشىپ يېتىپ قاپتۇ . بۇ ھەرىكەتكە قاتنىشىۋاتقان ماشايخىلار ئىچىدە شۇ ئىككىيلەندىن باشقا يۇي دافۇ ، جېڭ جېندو قاتارلىقلارمۇ بار . ئۇلار پىكىرلىشىش نەتىجىسىدە : جۇڭگو بويىچە ئەڭ دەسلەپكى مەدەنىيەت ھەرىكىتى تىل رىشتىسى تەھرىراتى ، ئىجادىيەت تەھرىراتى ۋە ئەدەبىي تەتقىقات جەمئىيىتىنى مەركەز قىلغانىدى ، بۇ تەھرىراتلار غايىب بولۇپ كەتكەندىن كېيىن ، تىل رىشتىسى بىلەن ئىجادىيەتنىڭ ئادەملىرى تولمۇ بەك تەبىقلىنىپ كەتتى ، پەقەت ئەدەبىي تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ كۆپچىلىك ئادەملىرى مەسىلەن ۋاڭ تۇڭجاۋ ، يې شاۋجۇن ، شۇي جى قاتارلىق ئادەملەر - ھازىرمۇ بىر پىكىردە بولۇپ تۇرماقتا ، دېگەن قاراشقا كەلگەن . شېن يەنىڭ بىلەن جېڭ جېندو ئەدەبىي تەتقىقاتچىلارنىڭ سەركەردىسى بولغاچقا ، شۇلارنىڭ يولى بويىچە ئىش قىلىش قارارىغا كەلگەن . يېقىندا ھەتتا تىيەنخەنمۇ ئۆز لەشكەرلىرىنى باشلاپ ئەل بولۇشنى خالايتۇ . تەشكىلات قۇرۇش ئىشى پېشىپ قالغان بولسا كېرەك ، بەلكىم مۇشۇ قىزىل ماي ئېيىدا ۋۇجۇدقا چىقىدىغاندەك تۇرىدۇ .

(نۇڭ)

بۇ خاتىرىلەرنىڭ تەھرىرى لى لېيۋېنگە زىيىنى يوق ؛ لېكىن « مە - نىلىك سۆز » ⑤ دېگەن كىچىك گېزىتكە ئوخشاش يەنە بىر ژۇرنالنىڭ « ئەدەبىيات مۇنبىرى مارشى » سەرلەۋھىلىك ستونىدا مۇنداق خاتىرە بار :

« ساۋ جۇيرېن لى لېيۋېن ۋە باشقىلارنىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن سولقانلار ئىتتىپاقىغا كىردى » (7 - ئاينىڭ 15 - كۈنىدىكى 9 - ساندا) .

بۇ ئىككى ژۇرنالنىڭ گەپ - سۆزلىرىنىڭ بىر - بىرىدىن پەرقلىق

بولغانلىقىغا خۇسۇسىي ئاداۋەتنىڭ بار - يوقلۇقى سەۋەب بولغانلىقى ئۆز - ئۆزىدىن چۈشىنىشلىك . لېكىن « مەنىلىك سۆز » تېخىمۇ ئۈستىلىق قىلغان : ئۇ پەقەت بىر جۈملە سۆز بىلەنلا ئىككى ئادەمنى قارىلاپ ، ئۇلارنى زۇلۇمغا ۋە دەرد - ئەلەمگە مەھكۇم بولۇشقا تېگىشلىك ئادەملەرگە ئايلاندۇرۇپ قويغان .

5 - ئاينىڭ باشلىرىدا « ئەركىن پاراك » ئۈستىدىكى زۇلۇم بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ كەتتى ، مېنىڭ بەرگەن ماقالىلىرىمنى كېيىنچە بېسىپ چىقىرالمىدىغان بولۇپ قالدى . لېكىن ، مەن بۇنى « ئىجتىمائىي ئاخبارات » ۋە باشقىلارنىڭ ئەرز قىلغانلىقىدىن بولمىدى ، بەلكى شۇ ۋاقت دەل ئېقىم مەسىلىلىرى ئۈستىدە مۇھاكىمە قىلىش مەنىسى قىلىنغانلىقىدىن ، مېنىڭ قىسقا مۇلاھىزىلىرىم بولسا بەزىدە ۋەزىيەت توغرىسىدىكى غەزەپلىك سۆزلەر بىلەن يېزىلغانلىقىدىن بولدى ، دەپ ئويلىدىم . بۇ زۇلۇم « ئەركىن پاراك » غىلا كەلگىنى يوق ، شۇ چاغدىكى زۇلۇمنى ھۆكۈمەت ئىختىيارىدا بولمىغان گېزىت - ژۇرناللارنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا تارتقان بولسا كېرەك . شۇ چاغدا قوشماق ئوردەكنىڭ ئۇزۇپ ئوينىشى ۋە جۇپ كېيىنەكنىڭ ئۇچۇپ ئوينىشى توغرىسىدا يېزىلغان ماقالىلەر باب كېلەتتى . « ئەركىن پاراك » نىڭ ئىشى تەس بولۇپ قالغانىدى . 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى ئاخىر مۇنداق ئېلان چىقاردى -

تەھرىر بۆلۈمىدىن

بۇ ئاي ، بۇ كۈنلەردە گەپ قىلىش تەس بولۇپ قالدى . قەلەم تەۋرىتىش تېخىمۇ تەس . بۇ سۆزدىن « بالا - قازا ۋە بەخت - سائادەت كۆرۈنۈپ كەلمەس ؛ ھەركىم ئۆزى تېپىۋالدى » دېگەن مەنە چىقمايدۇ . ھەقىقەتتە « جاھاندا ھەر ئىشنىڭ ئۆز يولى بار » ، « رەئىيە » ، « مەمەدانلىق قىلماسلىق » كېرەك . كەمىنە تەھرىر مەملىكەت ئىچىدىكى ئەدىبلەرگە شۇنى سەمىمىيەت بىلەن تەۋسىيە قىلىدۇكى ، بۇندىن كېيىن گۈلشەن توغرىسىدا كۆپ يېزىڭلار ، كوت - كوت گېپ - پىڭلارنى ئازايتىڭلار ، شۇنداق بولغاندا بۇنىڭ خاسىيىتىنى ئاپتورلارمۇ ، تەھرىرلەرمۇ كۆرەلەيدۇ . ئەگەر دۆلەتنىڭ چوڭ ئىشلىرى توغرىسىدا ئاق - كۆك دەپ بىھۆدە سۆزلەپ يازدىغان بولساڭلار ، ئۇ ماقالىلىرىڭلارنى ئەخەت ساندىغىغا

تاشلىۋېتەيلى دېسەك كۆڭلىمىز ئۇنمايدۇ ، گېزىتىن ئورۇن بېرەيلى دېسەك مۇمكىن بولمايدۇ . دېمەك ، تەھرىرىمۇ تەڭلىكتە قالدۇرسىلەر ، رەھىمسىزلىكىگە سەۋەب بولۇپ قالسىلەر . زامانغا يېقىپ ئىش قىلىدىغان ئادەم دانا بولىدۇ ، دېگەن ماقال بار ، دۆلىتىمىز ئىچىدىكى ئەدىبلەرنىڭ بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قېلىشىنى ئۆتۈنسىز . قەلبىمىزنى چۈشىنىشىڭلارنى تىلەيمىز !

تەھرىردىن .

بۇ ھادىسە « ئىجتىمائىي ئاخبارات » جامائىتىنىڭ كۆڭلىگە ناھايتى يېقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ . ئۇلارنىڭ 3 - جىلد 21 - سانى (6 - ئاينىڭ 3 - كۈنى) دىكى « مەدەنىيەت ساھەسىدىكى سىرلىق خەۋەر » ستونىدا مۇنداق خاتىرە بار —

« ئەركىن پاراك » نىڭ پوزىتسىيىدە بۇرۇلۇشى

« شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەركىن پاراك » بېتى لى لىيۇنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكىدە چىقىشقا باشلىغاندىن كېيىن ، سولقاتان يازغۇچى لۇشۇن ، شېن يەننىڭ ۋە قۇزغۇنىمىچى ساۋ جۇيېن قاتارلىق ئادەملەرنى ئاساسىي خادىملاردىن قېلىۋېلىپ ، بىر مەزگىل ئوڭ - تەتۈر بىر نېمىلەرنى سۆزلەپ ، مۇشتەرىلارنى ناھايتى نارازى قىلغانىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە « ئازىمىچى » لەرنى ھاقارەتلەپ ، جاڭ روگۇ قاتارلىق ئادەملەرنىڭ چىشىغا تەگكەن ؛ « بىكېرەكچى » لىك تەقلىدىنىدىكى سوتسىيالىزم نەزەرىيىسىگە ھۇجۇم قىلىپ ، يەن لىڭفېڭ قاتارلىق ئادەملەر بىلەن ئاداۋەتلىشىپ قالغان ؛ « زامان بىلەن مۇھەببەتنىڭ ئاچا يولى » غا پەشۋا بېرىپ ، جاڭ زىپىڭچىلارنىمۇ رەنجىتكەندى . لى لىيۇن « ئەركىن پاراك » غا مەسئۇل مۇھەررىر بولۇپ بىرنەچچە ئاي چىقىرىش نەتىجىسىدە بىر قورغان شەكىل لەندى ، بۇ قورغان تىجارىتىمىچى « شېنباۋ » نىڭ كۈشەندىسى بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە شى لياڭسەي خوجايىن تاشقىرىدىمۇ ھەر خىل نارازى گەپلەرنى ئاڭلاپ ، ئالاھىدە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ ، گېيىمگە قۇلاق سالىمىساڭلار شەرتنامىنى كېرەكسىز قىلىۋېتىمەن ، دېگەن . ئاخىر ، شېرىكلەر خوجايىنغا بوي ئەگكەن . شۇنىڭ بىلەن « كونا گەپ » ، « سەتەڭلەر ئىشنى يىغىشتۇردى » دېگەنگە ئوخشاش ماقالىلەر يېقىندىن بۇيان كۆرۈنمەس بولۇپ كەتتى .

(ۋېن)

شۇندىن ئىلگىرى ، يەنى 5 - ئاينىڭ 14 - كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت 1 دە ، دىڭ لىڭ @ بىلەن پەن زىنيەن دېرەكسىز يوقىلىپ كەتتى ، دېگەن ۋەقە كېلىپ چىققانىدى ، ھەممە ئادەم ئۇلارنى يوشۇرۇن سۈيىقەستكە ئۇچرىدى ، دەپ پەرەز قىلىشقانىدى . بۇ پەرەزمۇ كۈندىن - كۈنگە ئىسپاتلىنىپ تۇردى . شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئىغۋامۇ ناھايىتى كۆپىيىپ كەتتى . پالانى ئادەممۇ بىللە قەستكە ئۇچرايدىغاندەك تۇرىدۇ ، دېگەن گەپلەرمۇ بار ؛ ئاگاھلاندۇرۇش ۋە ۋەھىمە سېلىش خېتىنى تاپشۇرۇپ ئاپتۇ ، دېگەن گەپلەرمۇ بار . مەن ھېچقانداق خەت تاپشۇرۇۋال - مىدىم ، پەقەت بىر ئادەم مېنىڭ ئادرېسىمنى سۈرۈشتۈرۈپ نېپىشەن كىتابخانىسىنىڭ @ شۆبىسىگە ئۇدا 5 - 6 كۈن تېلېفون بېرىپتۇ . مېنىڭچە بۇ خەت ۋە تېلېفونلار قەستلىگۈچىلەرنىڭ قىلغان ئىشى ئەمەس ، پەقەت ئەدىب دېگەن بىرنەچچە بىر نېمىلەرنىڭلا رەڭگۈزۈلۈشى ؛ دېمەك بۇنداق ئادەملەر ، تەبىئىيىكى ، « ئەدەبىيات مۇنبىرى » دىمۇ بار . لېكىن ئەگەر چا - تاقتىن قورقىدىغان ئادەم بولسا ، بۇ ئەرزىمەس رەڭگۈزۈلۈش رول ئويناپ قالىدۇ . 6 - ئاينىڭ 9 - كۈنىدىكى « ئەركىن پاراك » غا « ئۆتەڭدىكى شېرىن سۆز » @ دېگەن ماقالە بېسىلغاندىن كېيىن ، تۆۋەندىكىچە سۆزلەر ئۇنىڭ ئاخىرىغا قىستۇرۇلغان ، مانا بۇ سۆز ئەنە شۇ رەڭگۈزۈلۈشلەرنىڭ كار قىلغانلىقىنىڭ دەلىلى بولسا كېرەك —

تەھرىردىن قوشۇمچە ئىلاۋە : زىجەن ئەپەندىنىڭ تۇنۇگۈن يازغان خېتىگە قارىغاندا ، ئۇ ھازىر پۈتۈن كۈچى بىلەن مەلۇم بىر ئەسەر يېزىش بىلەن شۇغۇللىنىۋېتىپتۇ ، باشقا ئىشلارغا چولسى تەگمەيدىكەن ، « ئۆتەڭدىكى شېرىن سۆز » نى مۇشۇ يەردە ئاخىرلاشتۇرىدىكەن .

« ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتى بىر ئايدىن كۆپرەك ۋاقىت جىمجىت بولۇۋېلىپ ، ئەھۋالنى كۆزەتكەندىن كېيىن ، ئاخىر 6 - ئاينىڭ 11 - كۈنى كەچقۇرۇندا ئۆزىنىڭ « مەشئەل » ناملىق قوشۇمچە ئەدەبىيات بېتىدىن پىللىدە يورىغان نۇردەكلا بىر شەپە چىقتى ، ئۇ ناھايىتى قاتتىق قېيىدىغان :

ئەركىنلىك زادى كېرەكمۇ ، يوق ؟

فالۇ

ئۇزۇندىن بۇيان تىلغا ئېلىنماي كېلىۋاتقان « ئەركىنلىك » مەسىلىسى يېقىندا يەنە بەزىلەر ئالاھىدە ۋە كۆپ تىلغا ئالدىغان بولۇپ قالدى . دۆلەتكە ئائىت ئىشلار چوققا ئوخشايدۇ ، ئۇ ھەقتە ئېغىز ئاچقان ئادەمنىڭ تىلى كۆيدۇ ، شۇڭا بەزىلەر ئۇ ھەقتە ئېغىز ئاچماستىن ، ئىلگىرىكى پەيلىدىن يېنىپ ، « گۈلشەن » توغرىسىدا سۆزلەيدىغان بولدى ، لېكىن « گۈلشەن » توغرىسىدا يازغانلىرى كۆڭ-لىدىكىدەك بولمىغاچقا ، « ئەركىنلىك » كېرەك دېگەن سۆزنى ئاندا - ساندا تۆتۈتلەيدىغان بولدى ، بىرنەچچە ئېغىز غۇتۇلداپ قويۇش ھېچكەپ ئەمەس ، لېكىن گەپنىڭ ئاشكارىسىنى قىلىۋېتىش چاتاق بولسا كېرەك ، دەپ يەنە چوڭ چاتاقلارغا قالدۇرغانلىقىنى ھېس قىلماقتا . دېمەك ، مەسىلىنى توغرىدىن توغرا ئۆت-تۇرغا قويۇشقا جۈرئەت قىلىشمايۋاتىدۇ ، قىلىچ - نەيزىلىرىنى يۈزمۇ يۈز پۇلاڭلىتىپ تەڭلەشتىن قورقۇدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن سۆزنى باشقىلار قىرىنى تاپالمايدىغان قىلىپ ئەگىتىپ سۆزلەيدۇ ، ئوڭ يۈزىنى تېپىۋالسا ، ئۇنى تەتۈر يۈزى دەپ تۇرۇۋالىدۇ - بۇ ، ئەسلىدە « يۈمۈر » ماقالىلەردە قوللىنىلىدىغان ئۇسۇل ئىدى .

كۆڭلىدە ئەركىنلىكنى ئارزۇ قىلىدۇ يۇ ، ئاغزىدا ئوچۇق ئېيتالمايدۇ ، دېمەك ئاغزى كۆڭلىگە ۋەكىللىك قىلالمايدۇ ، بۇنىڭدىن ئەنە شۇ ئېغىزنىڭ ئۆزىنىڭ ئەركىن ئەمەسلىكىنى كۆرگىلى بولىدۇ . ئەركىن بولمىغاچقا ، كىنايە ، تەنە قىلدۇ ، بىردەم « ئەركىنلىك كېرەك » دەيدۇ ، بىردەم « ئەركىنلىك كېرەك ئەمەس » دەيدۇ ؛ بىردەمدىن كېيىن يەنە « ئەركىنسىز ئەركىنلىك » ۋە « ئەركىن ئەركىنسىزلىك » كېرەك دەيدۇ ؛ بىر ئۇنداق ، بىر بۇنداق دەپ ، گۈل ئادەملەرنى « نېرۋا ئاجىزلىقى » غا گىرىپتار قىلىپ ، مەسىلىنىڭ مەركىزىنى بىلەلمايدىغان قىلىپ قويىدۇ . زادى ئەركىنلىك كېرەكمۇ ، يوق ؟ دېگەن گەپ ئوچۇق ئېيتىلسا ، ھەممە ئادەم راۋان يولغا چۈشەلەيدۇ ، كولدۇرلاپ قېلىشتىن خالىي بولالايدۇ ، چۈشىنىش ئەركىنلىكىدىن مەھرۇم بولۇشتىن خالىي بولالايدۇ . مەندەك بىر « مەدەنىي » بولمىغان ئادەمنىڭ پىكىرىمچە ، گەپنىڭ لوندىسىنى قىلىش كېرەك ؛ « بىزگە ئەركىنلىك كېرەك ، ئەركىنلىك بولمايدىكەن ، جاننى تىكىپ

تۇتۇشۇش كېرەك !»

ئەسلىدە « ئەركىنلىك » ھېچقانچە بىر مەسىلە ئەمەس ئىدى ، كۆپچىلىك نىڭ تىلغا ئېلىشى بىلەنلا جىددىي مەسىلە بولۇپ قالغان . دېمەك مەسىلىنى ئۆزىمىز جىددىيلەشتۈرۈۋالدۇق . ئەمدى ئەگەر قىلىچ - نەيزىلىرىمىزنى ئىشلەتمىسەك ، بۇ زۇلمەتنى قانداقمۇ بۆسۈپ تاشلىيالايمىز ؟ تىكىپ - سۆكۈپ ئىش قىلىش ئانچە ئەسقاتمايدۇ ، چوڭ مەسىللەرگە دال بولمايدۇ ؛ تەنە - كىنايە بولسا باشقا نەرسە ئەمەس . بىز زېرەك زىيالىيلار تەنە - كىنايىنىڭ ھازىرقى دەۋردە ئۆز كۈچىدىن قالغانلىقىنى بىلىمىزغۇ . لېكىن قىلىچ - نەيزىنى كۆتۈرۈپ چىقايلى دېسەك ، ئوڭ تەرەپتىنمۇ ، سول تەرەپتىنمۇ پۈتلىكاشاڭغا ئۇچرايدىغاندەك تۇرىمىز . ھازىرقى كۈندە پەننىي كەشپىياتلار كۆپەيمەكتە ، قىلىچ - نەيزە مىلىتى - زەمبىرەككە يەتمەيدۇ ، ئەلۋەتتە . ئۆزىمىز چۆمۈلىدەك قەدىرسىز ئىكەنمىز ، ھاياتىمىزغا تارتىششنىڭ نېمە ھاجىتى ، بىز زەئىپ زىيالىيلارغا جاننى ئايشنىڭ نېمە كېرىكى !؟

دېمەك ، بۇ گەپچە ، ئەركىنلىك ھېچقانداق قەدىرلىك بىرنەرسە ئەمەس ئىكەن ، سېنىڭ تىلغا ئېلىشىڭ بىلەنلا قەدىرلىك بولۇپ قالغاندەك . ۋەزىيەتكە ئەگىتىپ كىنايە قىلىشىڭ ئەسلىدىلا ھاجەتسىز ئىمىش . ھازىر بۇ ئاپتور « گەپنىڭ لوندىسى » نى قىلىپ ، تەنەچىلەرنىڭ جان پىدا قىلىشىنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ . بۇ ئاپتور كۆڭلى تۈز ، ئاغزى ئىتتىك ئادەم ئىكەن ، ھازىر باشقىلارنىڭ كاساپىتى بىلەن « ئەركىنلىك كېرەكمۇ ، يوق » لۇقىنىمۇ ئاڭقىرالماي قاپتۇ .

لېكىن 6 - ئاينىڭ 18 - كۈنى سەھەر سائەت 8.15 دە جۇڭگو خەلق ھوقۇقىنى قوغداش ئىتتىپاقىنىڭ مائاۋىن رەئىسى ياڭ شىڭفۇ ① سۈيىد-قەستكە ئۇچراپ ئۆلدى .

مانا بۇ ھەر ھالدا « جاننى تىكىپ » تۇتۇشقانلىق بولدى . فالۇ ئەپەندى « مەشئەل » دە ئوچۇق گەپ قىلمايدىغان بولدى . پەقەت « ئىجتىمائىي ئاخبارات » لا 4 - جىلد 1 - ساندا (7 - ئاينىڭ 3 - كۈنى نەشىردىن چىققان) سولقانات يازغۇچىلارنىڭ قورقۇنچاقلىقىنى تەسۋىرلەپتۇ —

سولقانات يازغۇچىلار بىر - بىرلەپ شاڭخەيدىن كەتتى

شاڭخەيدىكى سولقانات يازغۇچىلار ، خۇددى ھەممىنى قىزىل رەڭ بىلەن بويىپ ، ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنى سولقاناتقا قارىتىۋالدى. دىغاندەك ، 5 - ئايدا بىرمەھەل شاۋقۇن - سۆرمەن سالغانىدى . لېكىن 6 - ئاينىڭ ئاخىرىدا ھالى باشقىچە بولۇپ قالدى : غەيرىي سولقانات يازغۇچىلارنىڭ قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتۈش سەپلىرى تەقىلىنىپ بولدى ، سولقاناتلارمۇ ئۆز ئىچىدىن پارچىلاندى ، يېقىندا شاڭخەيدە سۇيقەست بىلەن ئولتۇرۇش شامىلى كۈچىيىش بىلەن تەڭ ئەدىبلەر چېچەنلىشىپ قالدى ، ئۇلار توخۇ بولسىمۇ ، ئايغى ناھايىتى تېزلىشىپ كەتتى ، ئۇلار يازلىق سەيلىگە بارىمەن دېگەن باھانە بىلەن شاڭخەيدىن كېتىشتى . ئېنىق خەۋەرگە قارىغاندا ، لۇشۇن چېگداۋغا ، شېن يەنېڭ پۇدۇڭدىكى يۇرتىغا ، يۇي دافۇ خاڭجۇغا ، چىن ۋاڭداۋ يۇرتىغا كېتىپتۇ ؛ فېڭرى ، بەي ۋېي دېگەن بىرنىمىلەرمۇ كۆزدىن غايىب بولۇپ كەتتى .

(داۋ) ①

شىخۇ كۆلى شائىرلار يازدا سەيلە قىلىدىغان يەر ، گۈلنىڭ بولسا باي غوجاملار يازدا سەيلە قىلىدىغان يەر . مەن ئۇ يەرلەرگە سەيلىگە بېرىش بۇ ياقتا تۇرسۇن ، ئارزۇ قىلىپ تەلپۈنۈشكۈم پېتىنالمىمەن . ياڭ شىڭفۇنىڭ ئۆلۈشى بىلەن باشقىلارمۇ ئىسسىقتىن قورقىدىغان بولۇپ كەتمىسە كېرەك . چىڭداۋمۇ ياخشى جاي ئىمىش ، لېكىن ئۇ يەر جياۋشۇ لياڭ شىچيو ② مۇدەررىسلىك قىلغان مۇقەددەس جاي ، ماڭا ئۇ جايغا ھەتتا يىراقتىن كۆز تاشلاشمۇ نېسىپ بولغان ئەمەس . « داۋ » * ئەپەندە - نىڭ كارامىتى بار ئىكەن ، ئۇنىڭ مېنىڭ غېمىمنى يەپ تەسەۋۋۇر قىلغان ۋەھىملىرى ئەمەلىيەتتە يوق گەپ . ئەگەر بولىدىغان بولسا ، بىر تۈركۈم لۈكچەكلەر بىرنەچچە تاپانچا بىلەنلا ئالەمنى سورىغان بولاتتى .

لېكىن ھىدلاش ئىقتىدارى ئالاھىدە ئۆتكۈردەك كۆرۈنگەن « مەنىلىك سۆز » ئۆزىنىڭ 9 - سانىدا (7 - ئاينىڭ 15 - كۈنى نەشرىدىن چىققان) باشقا بىر خەۋەرنى باستى -

① « داۋ » سۆزى « كارامەت » دېگەن مەنىنى ئاڭلىتىدۇ . - تەر جىمان .

ئەركىن گۈلشەن

ۋەنشى ①

لى لېيۋېننىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكىدە چىقىۋاتقان « ئەركىن پاراڭ » « گۈلشەندىنلا گەپ ئۇرۇش ، ئازراق كوت - كوت قىلىش » نى جاكارلىغاندىن كېيىن ، يېڭى ئاپتورلارنىڭ ھەقىقەتەن گۈلشەندىن گەپ ئۇرۇپ يازغان ماقالىلىرىنىمۇ چىقارمايدىغان بولۇۋالدى . يېقىندىن بۇيان بېسىپ چىقىرىۋاتقانلىرى بىر بولسا پىشقەدەم يازغۇچىلارنىڭ تەخەللۇس بىلەن ئەۋەتكەن كىنايە ماقالىلىرى ، بىر بولسا ئۇلارنىڭ پايلاقچىلىرىنىڭ مەنىسىز ئاسارەتلىشىۋاتقانلىقى ماقالىلىرى . بۇ قېتىم كونا چاڭچىلىرىدىكى جاڭ ، دۇمباق مەسىلىسى ئۈستىدە مۇنازىرە قىلىپ ، « لوفۇ » دېگەن تەخەللۇس بىلەن ماقالە يازغان كىشى چېن زىجەن ئىكەن ؛ « خېرۇ » بولسا قاماققا چۈشۈپ چىققان خۇاڭ سۇ ئىكەن . ئۇلار ئەنە شۇ ئادەم ئەخمەق قىلىدىغان دەۋا بىلەن كۆز بويىپ بىرمۇنچە قەلەم ھەققى ئېلىۋاپتۇ .

بۇمۇ بىر خىل « كوت - كوت » بولسىمۇ ، لېكىن « ھەقىقەتەن گۈلشەندىن گەپ ئۇرۇش » ۋە « قاماققا چۈشۈپ چىققان » دېگەن سۆزلەر مېنىڭچە ناھايىتى قىزىق ئىشلىتىلگەن . ئەپسۇسكى ، « ۋەنشى » نىڭ ھەدىدىنى ماڭا ئوخشاش ئادەملەر پۇراپ بىلەلمىگەچكە ، ئۇنىڭ « يېڭى يازغۇچى » ياكى « پىشقەدەم يازغۇچى » ئىكەنلىكىنى پەرقلەندۈرۈپ بېرىش .

« خاتىمە » نى بولدى قىلساممۇ بولاتتى ، لېكىن « جاڭ زىيىڭغا پەشۋا بېرىش » ② دېگەن ۋەقەنى تىلغا ئېلىپ ئۆتۈشۈممۇ كېرەك ئىكەن . « ئەركىن پاراڭ » دا بۇ يازغۇچىنىڭ ھېكايىسى بېسىۋاتاتتى .

ئايغى تۈگىمەستىنلا توختىتىپ قويۇلۇپتۇ . شۇنىڭ بىلەن ، بەزى گېزىت - چاقلار « جاڭ زىيىڭغا پەشۋا بېرىلىپتۇ » دەپ پۇر كەتتۈرۈۋەتتى . ئۆز ۋاقتىدا بۇ ھەقتە تەھرىر بىلەن تاكالىشىپ يازغان ماقالىلىرىمۇ بولسا كېرەك . لېكىن مەن سەپسالماپتىمەن ، شۇڭا توپلاپ قويغانلىرىم يوق ، ھازىر قولۇمدا پەقەت « ئىجتىمائىي ئاخبارات » نىڭ 3 - جىلد 13 - سانى (5 - ئاينىڭ 9 - كۈنى نەشرىدىن چىققان) غا بېسىلغان بىر پارچە ماقالە تۇرۇپتۇ ، بۇ ماقالىدە يېزىلىشىچە ، خۇددى تۆۋەندىكىدەك ، ئۇنىڭ باش

① « ۋەنشى » - « قوتۇر تاش » دېگەن مەنىدە . - تەر جىمان .

جاڭ زىپىڭنىڭ « ئەر كىن پاراڭ » دىن سىقىپ چىقىرىلىشى

سۇيگۈڭ

« ئەر كىن پاراڭ » بۈگۈنكى كۈندە قولىدىن كەلگەنلىكى ئىشنى قىلىدىغان بىر ئورۇن ، « قاغا - قۇزغۇن » « ئا » نىڭ تەگىر ئېيتىش پەشتىقى ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئۆزىنىڭ ساپلىقىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ، « ئۈچ تەرەپلىمە ، تۆت تەرەپلىمە ئىشقى مۇھەببەت » چى زىپىڭنى ئۆزىگە يېقىن يولاتمايدۇ .

لېكىن بەزىلەر : نېمىشقا ئىشقىۋاز ئاشىقلاردىن بولغان « گۇمراھ » ① غا ، يەنى يۈي دافۇغا ئۇنداق مۇئامىلە قىلمايدۇ ؟ ئۇمۇ جاڭ زىپىڭغا ئوخشاشلا « ئىجا - دىيەت تەھرىراتى » دىن كېلىپ چىققانغۇ ؟ ئۇمۇ ئوخشاشلا « قەلەم قاش يارىم ، سېنىڭ ئىشقىڭدا كۆيمەن » دەيدىغان مۇقاملارغا توۋلايدىغۇ ؟ دېگەن سوئالنى قو - يار . مەن ئېيتىپ بېرەي : ئۇنىڭغا ھەقىقەتەن ئۇنداق مۇئامىلە قىلمىدى . چۈنكى ، ئۇ — يۈي دافۇ — ئىشقىۋاز بولسىمۇ ، « سولقاناتلار ئىتتىپاقى » غا كىرە - لەيدۇ ، « خەلق ھوقۇقىنى قوغداش ئىتتىپاقى » دىكى كاتتا ئادەملەر بىلەن تونۇش ، « ئەر كىن پاراڭ » نىڭ ھازىرقى ئارقا تىرەك خوجايىنى لۇ (؟) موللام بىلەن يولداش ، ئۇ « قاغا - قۇزغۇن » « ئا » نىڭ ئىلپىتى بولۇپ قالغان .

« ئەر كىن پاراڭ » نىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى لى ليۇۋېننىڭ جاڭ زىپىڭنى چەتكە قېقىشنىڭ سەۋەبى كىتابخانلارنىڭ « زامان بىلەن مۇھەببەتنىڭ ئاچا يولى » دېگەن ماقالىگە نازارى بولغانلىقى ئىكەن ، شۇڭا ئۇنىڭغا پەشۋا بەرگەن ئىكەن . بۇ بىر باھانە ، ئەلۋەتتە . شېنباۋ گېزىتخانىسىنىڭ سەمىرىپ كەتكەنلىكىدىن ۋۇجۇدىدىن ياغ تەپچىپ تۇرىدىغان خوجايىنىغا مىڭ ھەرىپى 10 دوللارغا توختايدىغان بىرەر پارچە ماقالىنى بىرنەچچە مىڭ دوللارغا سېتىۋېلىپ ئەخەت ساندۇقىغا پۇرلاپ تاشلىۋېتىش ھېچ گەپ ئەمەس ، لېكىن ماقالىسىنى سېتىپ جان بېقىپ كېلىۋاتقان جاڭ زىپىڭغا ئۆلۈم جازاسى ئېلان قىلغاندىنمۇ بەك ئېچىنچىلىق ، ئۇ تېخى كىشىلەرنىڭ ئالدىدا يۈز كۆتۈرۈپ يۈرۈشى كېرەككۇ !

ئۇنىڭ « ئەر كىن پاراڭ » غا ماقالە يېزىشىمۇ بۇلتۇر 11 - ئايدا باشلانغان ، لى ليۇۋېن قايسى بىر زىيارەت ئۈستىدە ئۇنى ماقالە يېزىشقا تەكلىپ قىلغان . لۇ(؟) ئەپەندى ئورۇننى سۇيۇرۇپ تازىلايمەن دېگەن تەقدىردىمۇ بىر ئاز ئاياپ قويۇشى ، ئۇنداق قاتتىق قوللۇق قىلماسلىقى كېرەك ئىدى . گەپ شۇ يەردىكى ، لۇ ئەپەندى

① (گۇمراھ — ئازغىن ، يولدىن ئازغان ئادەم . — تەرجىمان .)

ئەدەبىيات - سەنئەت (؟) نى گۈللەندۈرۈش ھەرىكىتى مۇناسىۋىتى بىلەن بىرىنچى قەدەمدە بىر يولدا بولمىغانلارنىڭ ھەممىسىنى ئاۋۋال يوقىتىۋەتمەكچى بولغان ، ئەلۋەتتە . شۇڭا زىڭ جىنكى ، جاڭ روگو ، جاڭ يىپىڭلارنى « ئازىنچى » دەپ تەنقىد قىلدى . جاڭ زىپىڭ ئەقلى ھوشى جايدا بولغان بولسا ئۆزىنىڭ ئۇلارنىڭ تۆشىكى يېنىدا شېرىن ئۇيقۇدا ئۇخلاپ ياتقانلىقىنى ، دەرھال كۆتەرگەن تېپىلىدىغان . لىقىنى پەملەپ ئالايىتى ! مىڭ ھەرىپى 10 دوللارغا توختايدىغان قەلەم ھەققى ئۇنى ئۆزىگە خۇشتار قىلىۋېلىپ ، ئەنە شۇنداق چوڭ پالاكەتكە قالدۇردى . ئەلۋەتتە ، بىرەر ئادەمنى يوقىتىشتا قانچىكى زەردىلىك بولساڭ شۇنچە ياخشى ، ئۆلۈم جازاسى بەرسەڭمۇ ، قاماق جازاسى بەرسەڭمۇ مەيلى !

جاڭ زىپىڭ « ئەر كىن پاراڭ » دىن سىقىپ چىقىرىلغاندىن كېيىن ، ئادەت بويىچە ئېيتقاندا ، بۇ دوغابىنى ھېچكىم سىڭدۈرەلمەيتتى . بىراق جاڭ زىپىڭنىڭ قورقۇنچاقلىقى ھەممىگە مەشھۇر ، ئۇ ئۆزىنىڭ بالا - چاقىلىرىنىڭ غىمى بىلەن بو - لۇپ قالغاچقا ، ئۇلارغا قارشى كۈرەش قىلالمايدۇ . ئۇلارنىڭ سەپلىرى تەقلىنىپ قالغان گۇرۇھىغا قارشى كۈرەش قىلىشقا تېخىمۇ پىتىنالمىدا . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ رەسۋا بولۇپ يۈرمەي دەپ ، « جۇڭخۇا » گېزىتىنىڭ « كىچىك تۆھپە » بېتىدە ماغدۇرسىز بىر پاي ئوق ئېتىپ قويدى .

ھازىر ھەممە ئىش بېسىق كەتتى . ئۇنىڭ ئورنىنى « تۇرۇپ چامغۇرنىڭ بۇرۇتلىرى » ئالدى ، شېن يەنىڭ يېڭىدىن تەشكىللىگەن ئەدەبىيات - سەنئەتتىن ئۆلگە ئېلىش ئۆمىكى « ئەر كىن پاراڭ » غا كۆپلەپ كۆچۈپ كېلىش ئالدىدا تۇ - رىدۇ .

يەنە ، « ئەر كىن پاراڭ » دا زىڭ جىنكىنىڭ ② « نەزم ئازادلىقى » غا ھۇجۇم قىلىنغانىدى ، « ئىجتىمائىي ئاخبارات » نىڭ 3 - جىلد 22 - سانى (6 - ئاينىڭ 6 - كۈنى نەشرىدىن چىققان) دا ئېيتىشىچە ، ئۇنىڭ غىمۇ مەن زامىن بويىتۇمىشمەن . مانا قاراڭلار —

زىڭ جىنكى قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتمەكچى

لۇشۇن قاتارلىق ئادەملەرنىڭ ھۇجۇمى دەستىدىن زىڭ جىنكى ناھايىتى پۇچىلىنىپ كەتكەندى ، شۇڭا ئۇ ھەرقاچان قايتۇرما ھۇجۇم قىلىش كويىدا ي - ۈرمەكتە ، بىراق كۈچ - قۇۋۋىتى ئاجىز بولغاچقا مەقسەت - مۇرادىغا يېتەلمەيۋاتىدۇ ! شۇنداق بولسىمۇ لۇشۇن قاتارلىق ئادەملەرگە سولقاناتلار ئىتتىپاقى

ھىمات بولۇپ تۇرغانلىقىنى ، ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە ھە - ھۇ دەپىشىپ مەدەت بېرىدىغان ئادەملەرنىڭ كۆپ بولغانلىقىنى ، ئۇلارغا يەككە - يېگانە قارشى تۇر - غىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلىپ ، ئۆز تەرىپىگە ئادەم تارتىشقا كىرىشتى ؛ لۇشۇن قاتارلىق ئادەملەر تەرىپىدىن خورلانغانلار بۇنى تېخىمۇ قارشى ئالماقتا . يېقىندا ئۇ جاڭ زىپىڭ ، خۇخۇەيشېن ، جىڭ فېڭ ، لۇڭ يۇيشېڭ قاتارلىق ئون نەچچە ئادەمنى ئۆز تەرىپىگە تارتىپ ، ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبەت يىغىنى ئۇ - يۇشتۇرۇپ ، « يېڭى دەۋر » كىتابخانىسىنى ماكان قىلدى ، ئۇلار مەخسۇسلا سولقاتان يازغۇچىلارغا قارشى يېرىم ئايلىق ژۇرنال چىقارماقچى ، بۇ ژۇرنال مۇشۇ ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدا نەشر قىلىنىشى مۇمكىن .

(رۇ)

شۇ كۈنلەردە ئەسلىشىمچە ، زېڭ جىنكى توغرىسىدا مەخسۇس ماقالە يازمىغان بولساممۇ ، لېكىن « غەزەلىيانىڭ ئازادلىقى » (مۇشۇ توپلامدىكى 15 - ماقالە) دا ئاز - پاز توختىغانىدىم . ئېھتىمال شۇنى « خورلاش » دېگىلى بولسا كېرەك . خۇ خۇەيشى ⑩ بىلەن ئالاقەم بولمىغان بولسىمۇ ، «ئەركىن پاراڭ» دا ئۇنىڭ « موزى بولسا ھىندىستان - لىق ئادەم » دېگەن سۆزىنى مەسخىرە قىلغانىدىم . جاڭ فېڭ بىلەن لۇڭ يۇيشىڭچۇ ؟ ئەسلىشىمچە ئۇلار بىلەن قىلچە رابىتم يوق . بۇ ھەق - تىكى گۇمان « شاۋقۇن » ⑪ نىڭ 2 - جىلد 26 - سانى (7 - ئاينىڭ 8 - كۈنى نەشرىدىن چىققان) نى كۆرگىنىمدىن كېيىن يېشىلدى -

« ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبىتى » تېگىل بولدى

جۇيرېن

« ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبىتى » ⑩ دېگەن گەپ نەزمىچى زېڭ جىنكىنىڭ قايتۇرما ھۇجۇم قىلىدىغان ناشر ئەپكارى دېگەن سۆز ؛ تېگىل بولدى دېگەن سۆز ياغدۇرغان مېھىر - شەپقەتلىرى تەگدى دېگەن سۆز . يېقىر سۆھبەتكە داخىل بولمىغان بولساممۇ ، ياغدۇرغان مېھىر - شەپقەتلىرىنىڭ تىگىل بولغانلىقىنىڭ ئۆتمۈشىنى يازاي .

ماۋزۇنى يېشىپ بولدۇم ، ئەمدى ئەسلى مەسلىگە ئۆتەي . بىر كۈنى جىنەن داشۆسىگە دەرس ئۆتۈش ئۈچۈن بارغانىدىم ، دەم ئېلىش

بۆلۈمىنىڭ ئۈستىلىدە ھەشەمەتلىك بىر پارچە تەكلىپ قەغىزى تۇرۇپتۇ ، ئۇنى ئېچىپ ھۆرمەت بىلەن ئوقۇپ قارىسام ، « يېڭى دەۋر » ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ تەكلىپ قەغىزى ئىكەن . بۇ تەكلىپ قەغىزى بەختىمنىڭ ئوڭلىقىدىن كەلگەن بولسا كېرەك ! بۇنى تېپىلماس تەۋھىررۇك بىلىپ ، قاتلاپلا يانچۇغۇمغا سالدىم .

« يېڭى دەۋر » مېھمان چاقىرىتۇ - دە ، « ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبىتى » دۇنياغا كەپتۇ ، قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتۈش سېپىمۇ ۋۇجۇدقا چىقىپتۇ . بۇنى گېزىتلەر تەنتەنە بىلەن خاتىرىلەپ يېزىپتۇ ، ئادەملەرنىڭ ئىسىملىرىنىمۇ چىقىرىپ تۇ . ئالدىنقى كۈنى مۇئەللىم جاڭ فېڭنى ئۇچىرىتىپ ، ئەھۋالنى سوراپ باقسام ، ئۇ : « سۆھبەت - پۆھبەت دېگەن نېمىسىنى كىم بىلسۇن ؟ بالدۇرراق خەۋەردار قىلىپمۇ قويماپتىكەن ، قول قويۇپ بېرىپتىمەن ، ئەتسى گېزىتتە شۇ قول قوي - خانلارنىڭ ھەممىسىنى تەشەببۇسكار دەپ يېزىپتۇ » دېدى . تۇنۇگۈن لۇڭ يۇيشىڭ ئەپەندى بىلەن ئۇچىرىشىپ قالدىم ، ئۇ : « شاڭخەي دېگەن يەردە كۈن كەچۈرمەك ھەقىقەتەن تەس بولۇپ قاپتۇ ، ئۇلار مېنى كەلگىن ، پاراڭلىشىپ دەپ تەكلىپ قىلىۋەردى ، بېرىپ ئازغىنا چاي - گېزەكلىرىگە داخىل بولۇپ قويغۇنۇمغىلا مەنمۇ شۇ قاتارغا ھېساب بولۇپ قاپتىمەن ؛ ئېلان خىراجىتىنى تۆلىيەلسەم كاشكى » دېدى . مەن : « خەقنىڭ چېيىنى ئىچكەندىن كېيىن ، ئەلۋەتتە شۇ خەقنىڭ ئادىمى بولۇپ قالسىن - دە ! » دېدىم .

بەختىمگە يارىشا ، مەن بارمىدىم ، چېيىنى ئىچمىدىم ، شۇڭا بۇلغىنىشتىن ساقلىنىپ قالدىم . ياغدۇرغان مېھىر - شەپقەتلىرى تېگىل بولدى ، رەخمەت ، ھەشقاللا !

لېكىن بۇ « ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبەت يىغىنى » نىڭ ناشر ئەپكارى بولغان « ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبىتى » نىڭ بىرىنچى سانىغا ئون نەچچە يازغۇچىنىڭ ئىسمى قاتار يېزىلىپتۇ ، ئۇ 7 - ئاينىڭ 1 - كۈنى نەشرىدىن چىقتى . ئۇنىڭدىكى ماقالىلەرنىڭ بىرى مەخسۇسلا ماڭا قارىتىپ يېزىلىپتۇ -

نېيشەن كىتابخانىسىدا

بەي يۇيشيا

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن مەن يەنە بىر بۇرادىرىم بىلەن بىللە شاڭخەي شىمالىي سىچۈەن رەستىسىدە تاماشا قىلىپ كېتىۋېتىپ ، شۇ رەستىنىڭ ئاخىرىغا

بېرىپ قالدۇق . مەن خۇڭكۇ باغچىسىنى ئايلىنىپ چىقايلى دېدىم ، بۇرادىرىم بولسا ئاۋۋال نېپىشەن كىتابخانىسىغا كىرەيلى ، يېڭى كىتاب كەلدىمكىن قاراپ باقايلى ، دېدى . شۇنىڭ بىلەن نېپىشەن كىتابخانىسىغا كىردۇق .

نېپىشەن كىتابخانىسى ياپونىيىلىك سەرگەردان نېپىشەن ۋەنزىۋا ئاچقان كىتابخانا . ئۇ كۆرۈنۈشتە كىتابپۇرۇشلۇق قىلىدۇ ، ئەمەلىيەتتە ياپونىيە ھۆكۈمىتىگە ئىشپىيولۇق قىلىدۇ . ئۇ ھەرقاچان جۇڭگولۇقلار بىلەن نېمە گەپ قىلىشقان بولسا ، دەرھال ياپونىيە كونسۇلخانىسىغا مەلۇم قىلىپ تۇرىدۇ . بۇ ئاللىقاچان « ئاشكارا سىر » بولۇپ قالغان ، نېپىشەن كىتابخانىسى بىلەن ئاز - تولا باردى - كەلدى قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسىگە مەلۇم .

مەن بۇرادىرىم بىلەن كىتاب - ژۇرناللارنىڭ ۋاراقلاپ كۆرۈپ تۇراتتىم . نېپىشەن بىزنى كۆرۈپ ، دەرھال ئالدىمىزغا كېلىپ سالاملاشتى ۋە بىزنى ئورۇنغا تەكلىپ قىلدى ، ئادەتتىكىچە پاراڭغا چۈشۈپ كەتتۇق . نېپىشەن كىتابخانىسىغا كېلىپ تۇرىدىغان جۇڭگولۇقلارنىڭ تولىسى ئەدىب ئىدى ، نېپىشەنمۇ جۇڭگونىڭ مەدەنىيىتىدىن ئاز - تولا خەۋىرى بار ئادەم ئىدى . ئۇ دائىم جۇڭگولۇقلار بىلەن پاراڭلاشقىنىدا جۇڭگونىڭ مەدەنىيىتى ۋە جۇڭگو جەمئىيىتىنىڭ ئەھۋالى ئۈستىدە پاراڭلاشتاتتى ، لېكىن جۇڭگونىڭ سىياسىي ئەھۋالى توغرىسىدا ئانچە ئېغىز ئاچمايتتى ، جۇڭگولۇقلارنىڭ گۇمانلىنىپ قېلىشىدىن ئېھتىيات قىلسا كېرەك .

« جۇڭگونىڭ ھەرقانداق ئىشىغا ئانچە چۈمۈتۈپ كەتمەسلىك كېرەك ، ئەسەرلىرىمۇ شۇنداق . (ئۇ قاردەك ئاققارغان چاچلىرى ئۈچ مىڭ غۇلاچ كېلەتتى) دېگەن تەمسىللىرى ئۆتۈپ كەتكەن يالغان گەپ ! بۇنىڭغا زادىلا چىنىپۈتمەسلىك كېرەك . جۇڭگونىڭ باشقا مەسلىلىرىنىمۇ شۇنداق پەرز قىلىش مۇمكىن ... ھا - ھا - ھا ! »

نېپىشەننىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ قىلچىلىكمۇ چىنغىمىزغا ئالمىدۇق ، شېئىرىنى پەن ئۇسۇلى بىلەن باھالىغىلى بولمايدۇ . نېپىشەن بولسا جۇڭگونىڭ بۇلۇڭ - پۇچمىغىدىن چىققان كىچىككىنە بىر سودىگەر ، ئىشپىيولۇق ؛ بىز ئۇنىڭغا كۈلۈپ قويۇش يولى بىلەن جاۋاب بەرگەندىن باشقا ، ئۇنىڭ بىلەن گەپ تاللىشىپ ئولتۇرمىدۇق . بۇندىن ئاز ۋاقىت ئىلگىرى « ئەركىن پاراڭ » دا خې جياگەن ئە . پەندىنىڭ بىر پارچە ماقالىسىنى ئوقۇغانىدىم . ئۇنىڭدا يېزىلغانلىرى نېپىشەننىڭ ھېلىقى سۆزلىرىنىڭ دەل ئۆزى شۇ ، دېمەك ، ئاتالمىش « نوپۇزلۇق مۇتە - پەككۇر » . ئاتالمىش « ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭ سەرگەردىسى » شۇنچىلىك ماقالىسىمۇ « ئۆز قورسىقىدىن چىقىرىپ » يازمىغانىكەن !

نېپىشەن بىز بىلەن خېلى كۆپ پاراڭلاشتى ، « ۋەتەننى ئاۋىئاتسىيە يولى

بىلەن قۇتقۇزۇش » قاتارلىق مەسلىنىمۇ تىلغا ئالدى ، ئۇ مەسلىلەرنىڭ بەزىسىنى خې جياگەن ئەپەندى كۆچۈرۈۋېلىپ ، « ئەركىن پاراڭ » دا ئېلان قىلغان . بىز ئۇنىڭ سۆزلىرىگە زورمۇ زو ھەدەپ قويغاندىن باشقا ھېچقانچە گەپ قىلمىدۇق ، ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىدۇق . چۈنكى ، نېپىشەننىڭ قانداق بىر نەرسە ئىكەنلىكىنى بىلەتتۇق ، ئۇنىڭدىن نىجاتلىق تىلگىنىمۇ يوق ، باشپاناھلىق تىلگىنىمۇ يوق ، بۇندىن كېيىنمۇ ھەرگىز نىجاتلىق ، باشپاناھلىق تىلگەنمىز .

مەن بۇرادىرىم بىلەن نېپىشەن كىتابخانىسىدىن چىقىپ ، خۇڭكۇ باغچىسىغا تاماشا قىلىپ كەتتىم .

بىر ھەپتە ئۆتمەيلا (7 - ئاينىڭ 6 - كۈنى) « ئىجتىمائىي ئاخبارات » (4 - ئاينىڭ 2 - سانى) گۇپياڭچىلىق قىلدى ۋە « سولقا - ناتلار ئىتتىپاقى » ۋە « غىمۇ تىل تەڭگۈزدى . ئۇنىڭدا « لۇشۇن » دەپ يېزىشنىڭ ئورنىغا قەستەن خاتا قىلىپ « ماۋدۇن » دەپ يېزىپتۇ ، بۇنىڭدا باشقىلارنى ئوخشاش بىر ئادەم يېزىپتۇ دېگەن گۇمانغا كەلتۈرۈپ قويمايلى دەپ ، ئويلىغان بولسا كېرەك —

نېپىشەن كىتابخانىسى ۋە سولقانلار ئىتتىپاقى

« ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبىتى » ئۆزىنىڭ 1 - سانىدا ، ياپونىيىلىك سەرگەردان نېپىشەن ۋەنزىۋا شاڭخەيدە كىتاب دۇكىنى ئاچقان بولۇپ ئىشپىيولۇق قىلىدۇ ، دەپتۇ . بۇ راست ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بولۇپمۇ سولقانلار ئىتتىپاقى بىلەن ئالاقىسى بار . ئەسلىشىچە گومورو خەنكۇدىن شاڭخەيگە قېچىپ كەلگەندە نېپىشەن كىتابخانىسىنىڭ بالىخانىسىغا يوشۇرۇنغانىدى ، كېيىن يەنە شۇ نېپىشەن كىتابخانىسىنىڭ پاراخوت بېلىتى ئېلىپ بېرىشى بىلەن ياپونىيىگە ئۆتۈپ كەتكەنىدى . ماۋدۇنمۇ بېشىغا كۈن چۈشكەندە نېپىشەن كىتابخانىسىنى بىردىنبىر پاناھ جاي قىلىشقا بولغانىدى . لېكىن ، بۇ كىتابخانىنىڭ رولى زادى نېمە ؟ جۇڭگودا كوممۇنىست باسقىچىلارنىڭ بولغانلىقى ياپونىيە ئۈچۈن پايدىلىق ؛ شۇڭا ، جۇڭگودىكى باسقىچىلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا ياپونىيە ژۇرناللىرى تەكشۈرۈپ يازغان ماقالىلەر جۇڭگونىڭ ئۆزىنىڭ بىلىپ يازغانلىرىدىنمۇ كۆپ ، بۇنداق ماتېرىياللارنىڭ تەڭ يېرىمىنى بېشىغا كۈن چۈشكەندە نىجاتلىق ئىلتىپاتقا ئېرىشكەن كوممۇنىست ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر تېپىپ بەرگەن ؛ تەڭ يېرىمىنى بولسا گۇڭچەنداڭنىڭ ئۆزى ئۆز تەسىرىنى كېڭەيتىش ئۈچۈن سۇڭلاپ بەرگەن ؛ تېنقىسىز ئەدىبلەر

ئىچىدە ئىشپىيىۋاتقان سېتىلغان ئادەملەرمۇ ئاز ئەمەس . ئاڭلىشىمىزچە شۇنداق ئىشپىيىۋاتقان ئورگانلىرى قاتارىدا ، نېپشەن كىتابخانىسىدىن باشقا ، « كۈندىلىك ئاخبارات » تەھرىراتى ، مانجۇرىيە تۆمۈر يولىنى تەكشۈرۈش ئىدارىسى قاتارلىق ئورگانلارمۇ بار ئىكەن ؛ مەشھۇر ئىشپىيىۋاتقان قاتارىدا ، نېپشەن ۋەنزاۋدىن باشقا ، تىبەنجۇڭ ، شياۋداۋ ، جۇڭسۇن ۋە باشقىلارمۇ بار ئىكەن .

(شېنۋەن)

بۇ ئىككى پارچە ماقالىدە ئىككى خىل نەپەس بار : بىرى ، ئىلگىرىكى تۆھمەتخورلارنىڭ ھەممىسى ، سولقاتان يازغۇچىلارنى سوۋېت ئىتتىپاقىدىن رۇبلى ئېلىۋاتىدۇ ، دېيىشكەندى ؛ ھازىر ياپونىيىنىڭ ۋاسىتىلىك ئىشپىيىۋاتقان ئۆزگەر-تسۈپىلىشىپتۇ . يەنە بىرى ، ئىلگىرىكى ياش قىلغۇچىلار : باشقىلارنىڭ كۆچۈرۈۋالغۇچىلار كىتابىنى ئاساس قىلماي قالمايدۇ ، دېيىشكەندى ، ئەمدى باشقىلارنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىۋالدىغان ، مەخسۇسلا ئۆزىنىڭ قۇلقىغا سۆيۈنىدىغان بولدى ، دەپتۇ . نېپشەن كىتابخانىسى توغرىسىدىكى گەپكە كەلسەم ، ئۈچ يىلدىن بۇيان ھەقىقەتەن پات - پات ئۇ يەرگە بېرىپ تۇرۇۋاتىمەن ، كىتاب تاللايمەن ، سۆھبەتلىشىمەن ، ئۇ يەردىن شاڭخەيدىكى بەزى ئاتالمىش ئەدىبلەرگە قارىغاندا نىسپىي خاتىرىلەش مەن ، چۈنكى نېپشەننىڭ تىجارەت قىلىدىغانلىقىغا ، پۇل تېپىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىغا ، لېكىن ئىشپىيىۋاتقان قىلمايدىغانلىقىغا ئىمانىم كامىل . ئۇنىڭ كىتابپۇرۇشلۇق قىلىشتىن مەقسىتى پۇل تېپىش ، لېكىن ئۇ ئادەم قېنىنى ساتمايدۇ ؛ بۇنى ئۆزىنى ئادەم قاتارىدا ساناپ كەلگەن ، ئەمەلىيەتتە ئىتچىلىكمۇ بولمايدىغان ئەدىبلەر تىرىشىپ ئۆگىنىشى كېرەك !

لېكىن بۇنىڭغا قورسىقى كۆپىدىغانلارمۇ بار ئىكەن ، 7 - ئاينىڭ 5 - كۈنى نەشرىدىن چىققان « ئەر كىن پاراڭ » دا مۇنداق بىر ماقالە بېسىلدى -

« ئەدىبلەر تاپسىز ① بولىدۇ » توغرىسىدا

گۇ چۈنفەن

مەن ئۆزۈمنىمۇ ئاتالمىش « ئەدىب » لەر « قاتارى » دا تۇرۇۋاتىمەن دەپ

① تاپ - يول ، ئىز دېگەن مەنىدە ؛ تاپسىز - يولسىز ، يولدىن چىقىپ كەتكەن دېگەن مەنىدە ، - تەرجىمان .

ھېسابلاپ يۈرگەن بولساممۇ ، لېكىن « ئەدىبلەر تاپسىز بولىدۇ » دېگەن سۆزگە يېقىندىن بۇيان خېلىلا قوشۇلىدىغان بولۇپ قالدىم . « ئادەملەرنىڭ نىيەت - ئىقبالى بۇرۇنقىغا تەبىئەتتە ، زامانە كۈندىن - كۈنگە بەتتەرلىشىپ كەتتى » دېگەن ئاھ - ھەسرەتلەرنىمۇ پۈتۈنلەي « تەبىئەتتە تەبىئەتتە تەبىئەتتە » لەرنىڭ ئاھ - زارى ، دەپ قارىمايدىغان بولدۇم . دەرھەقىقەت ھازىرقى كۈندە « ئادەملەرنىڭ نىيەت - ئىقبالى » ناھايىتى قورقۇنچلۇق دەرىجىدە زەھەرلىشىپ كەتتى ، بولۇپمۇ ئاتالمىش « ئەدىب » لەر يوقنى ئويلاپ تاپىدىغان ، ئويلىغىنىنى قىلىدىغان بولۇپ قالدى ، ئۇلارنىڭ سۇيىقەست بىلەن دىل خەستە قىلىشى ، پىتتە - ئىغۋا بىلەن قارىلاش ، ئاشكارا چېقىمچىلىق قىلىش ، دوستلىرىغا خىيانەت قىلىش ھېسابىغا شان - شۆھرەت قازىنىش ، بىراۋلارغا سېتىلىپ ئۇنىڭ قاننى ئاستىغا كىرىۋېلىش دېگەندەك رەزىللىكلىرىنى ئېيتىپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۆزىنى ئۆزى ماختاپ ، « تالانت » ۋە « يازغۇچى » بولۇۋېلىپ ، باشقىلارنىڭ تۈكۈرۈۋەتكەن خەپىرىك - بەلغەملىرىنى ئوغرىلاپ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە تېخى مەزە قىلىپ ھوزۇرلىنىش ھادىسىلىرىمۇ يوق ئەمەس ، « قىلمىغان شەرمەندىچىلىكى ۋە يامانلىقى يوق » ، مۇشۇنداق ئېچىنىشلىق پاكىتلارنى كۆرۈپ تۇرۇپ ، « ئەدىبلەر تاپسىز بولىدۇ » دېگەن سۆزنىڭ خېلى راست ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلالايمىزمۇ ؟ (تەبىئەت - ئىككى ، ئەدىب بولغانلىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى تاپسىز كېلىدۇ دەۋاتقىنىم يوق) « زامان ، ئادەملەرنىڭ نىيەت - ئىقبالى » توغرىسىدا ئاھ ئۇرمىساق بولامدۇ ؟

ئەلۋەتتە ، بۇ تەسىرات ئاساسسىزمۇ ئەمەس . پاكىتى بىلەن ئېيتىدىغان بولسام ، ئىلگىرى زېڭ پالانى دېگەن ئادەم ئۆزىنىڭ « نەزىمىنىڭ ئازادلىقى » دېگەن بىر نېمىسىنى « پۇستان نېمەمگە قويدۇم » ، « شىشخال ئويناش كېرەك » دېگەن سېسىق گەپلەر بىلەن ئوتتۇرىغا قويغاندا ، بىراۋ ئۇنى « شاللاق يىگىت » ، « ئىشقى سەۋدايسى » دەپ ئەيىبلەنگەندى ، زېڭ پالانىمۇ ئۆزىنى ئاقلاش بولىدا ئاغزى بېسىلماي ۋاتىدىغانىدى . ھازىرچۇ ، يېڭى پاكىتلار زېڭ پالانىنىڭ شاللاق يىگىت بولۇش بىلەنلا قالماستىن ، بەلكى ئىچىدە ئوغا قاينايدىغان زەھەرلىك چايان ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بەردى ، ئۇ « سۈي ۋەنجىۋو » دېگەن نام بىلەن ئۆزىنى ماختاپ كۆككە كۆتۈردى (سۈي ۋەنجىۋو 2 - ئايدا شۇ گېزىتكە بەرگەن ئېلانغا قاراڭ) ، ھەتتا بىر ماشىنىكىچى ياپون ئايال بىلەن بىر ئوتتۇرا مەكتەپ مۇ - ئەللىمىگە « ئايال شائىر » ، « ئالىي مەكتەپ جياۋ شۇسى » دېگەن نامنى چاپلاپ ، ئۆزىنى بولۇشىچە ماختاتتۇردى ؛ ئۇ كىچىك گېزىتلەرگە ئەڭ زەربىل ۋاستىلەر بىلەن ماقالە بېرىپ ، ئۆز دوستلىرىنى × × × دەپ قارىلىدى ۋە ئۇلارنىڭ ئاد -

رېسلىرىنى ئاشكارا ئېلان قىلىپ ، دوستلىرىغا ئاشكارا خىيانەت قىلدى (« جۇڭگو ۋە چەتئەل گېزىت - ژۇرناللىرىدىن خەۋەر » نىڭ 5 - سانىغا قارالسۇن) . يۈرۈپ كىمىنىڭ شۇنداق يوغانلىقىنى ، ئىچىدە شۇنداق ئوغا قاينايدىغانلىقىنى ، شۇنداق تېتىقسىزلىقىنى كۆرۈپ ، بۇ ئىشلارغا ئار ۋە نومۇسىنى بىلىدىغان « ئا- دەم » - بولۇپمۇ « ئەدىب » - نىڭ قولى بارىدىغانلىقىغا ھەقىقەتەن ئىشەنگۈم كەلمىدى . لېكىن زىڭ پالانى شۇلارنى ئويلاپ تاپقان ۋە ئويلىغىنىنى قىلغان ؛ مەن ئويلايمەنكى ، زىڭ پالانىنىڭ شىر يۈرەكلىكىگە قايىل بولمايدىغان ئادەم بولمىسا كېرەك .

ئاڭلىشىمچە ، زىڭ پالانى تېخى ياش ئادەم ئىكەن ، ئۇنىڭ ئۆگىنىش ، ئوقۇش پۇرسىتىمۇ يوق بولمىسا كېرەك . ئەگەر زىڭ پالانى لاپ ئۇرۇش ، خوشا- مەتچىلىك قىلىش ئۈچۈن سەرپ قىلغان كۈچىنى ، زەھەر خەندىلىك ۋە تۈلكىلىك قىلىش ئۈچۈن سەرپ قىلغان زېھنىنى بىر ئاز ئەمەلىي ئىلىم - بىلىم ئېلىش ئۈچۈن سەرپ قىلغان بولسا ، تېخىمۇ كۆپ نەپ ئالغان بولماسمىدى ؟ لېكىن زىڭ پالانى- نىڭ ھەرقاچان خوشامەتچىلىك ، پىتتىنخورلۇق بىلەن شۇغۇللانغانلىقى بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ ناھەلى بىر ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرسە ، يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزىنىڭ ياشلىقىنى ھارام كەتكۈزۈۋاتقانلىقىنىمۇ كۆرسىتىپ بېرىدۇ .

يەنە ئەسلى سۆزۈمگە قايتىپ كېلەي ، ئالىي تەلىم ئالغان ئادەملەرنىڭمۇ ئۆ- زىنى ئوبدان تۇتالغىنى ناتايىن . مەسىلەن ، مەخسۇسلا ئۈچ تەرەپلىمە ئىشقى مۇھەببەت ھىكايىلىرى يېزىش بىلەن داڭق چىقارغان ۋە شۇ يول بىلەن پۇل تېپىپ بېيىغان جاڭ × × ئىككى گەپنىڭ بىرىدە ئۆزىنىڭ ياپونىيىدىكى مەلۇم مەكتەپنى ئوقۇپ پۈتتۈرگەنلىكىگە تەمەننا قىلاتتى ، ئۇمۇ يېقىندا خۇددى ئىچىدە ئوغا قايناپ تۇرىدىغان « ئېرى تاشلىۋەتكەن ئايال » غا ئوخشاش ، بەزى گېزىتچىلاردا ۋارقىرايدىغان ، جارقىرايدىغان بولۇپ قالدى ، ئۇ باشقىلارغا سۇيىقەست بىلەن پەشۋا بېرىۋاتىدۇ ، پىتتە - ئىغۋا بىلەن نىزا پەيدا قىلىۋاتىدۇ ، باشقىلارنى زورمۇ زو بۇخارىغا ياكى لېنىغا ئوخشىتىپ ، ئۇلارغا بۆھتان قىلىۋاتىدۇ ، ئەگەر قولىدىن كەلسە ، باشقىلارنى ئۆرەككە ئىتتىرىپ خۇماردىن چىققۇسى بار ، ئۇنىڭ تەبىئىيىتى- نىڭ پەسلىكىنى ، ۋاستىلىرىنىڭ قەبىھلىكىنى دۇنيادا كۆرۈلۈپ باقمىغان ، دەپ ئېيتىش مۇمكىن . ئەھۋال شۇنداق ئىكەن ، ئالىي تەلىمنىڭ نېمە كىرىكى بولسۇن ؟ يەنە ، يېڭى نەشىردىن چىققان مەلۇم بىر تېتىقسىز ژۇرنالغا « بەي يۇيشيا » ئىمزا- لىق « نېيشەن كىتابخانىسىدا » دېگەن بىر پارچە ماقالە بېسىلدى ، ئۇنىڭدا ئاشكارىدىن - ئاشكارا ؛ مەلۇم بىر ئادەم دائىم نېيشەن كىتابخانىسىغا بارىدۇ ، ئۇ نېيشەن كىتابخانىسىدىن باشپاناھلىق تىلگەنكەن ، دېيىلگەن . مۇشۇنداق ئاشكارا

چىقىمچىلىقىمۇ شۇنداق تائىبىدىكى ئادەملەرنىڭ ئۆز ئىسمىنى ئۆزگەرتىپ تۇرۇپ قىلغان نەپىرەڭلىرى بولسا كېرەك .

لېكىن ، ئۇلار ھەرقانداق پىتتىنخورلۇق قىلىشىمۇ ، ھەرقانچە سۇيىقەست ، ھىيلە - مىكىر ئىشلەتسىمۇ ، چېچەن ئادەملەر بىر قاراپلا سىرنى بىلىۋالالايدۇ ؛ دېمەك ئۇلار زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ ، ئۆزلىرىنىڭ پەسكە شلىگىنى ۋە رەزىللىكىنىلا ئاشكارىلاپ قويدۇ ، خالاس .

شۇنداق بولسىمۇ ، مەن ئويلايمەنكى ، « تاپلىق » « ئەدىب » لەر بۇنداق ناھەلىلەرگە ھازىرقىدەك پەرۋاسىزلىق قىلىۋەرمەسلىكى كېرەك ، يەڭلىرىنى تۇرۇپ ، بىلىنى چىڭ باغلاپ ، ئۇلارنى ئەدەبىيات مۇنبىرىدىن سۇرۇپ چىقىرىشى كېرەك ، تولىمۇ ئىپلاشلىشىپ كەتكەن جۇڭگو ئەدەبىيات مۇنبىرىنى سۇپۇرۇپ تازىلاش يولىدا ئىشلىشى كېرەك !

بۇنىڭ كاساپىتى « ئەركىن پاراڭ » غىمۇ تەگدى ، ئەتسى نە- شىردىن چىققان « يېڭى ئېقىم مەسىلىسى گېزىتى » ⑦ دە ماۋزۇسى چوڭ ھەرپلەر بىلەن بېسىلغان مۇنداق بىر ئېلانى كۆردۈم -

جاڭ زىپىڭنىڭ ئېلانى

« شېنباۋ » گېزىتىنىڭ 5 - كۈنىدىكى سانىنىڭ « ئەركىن پاراڭ » بېتىگە چىققان « ئەدىبلەر تاپسىز بولىدۇ > توغرىسىدا « سەرلەۋھىلىك ماقالىنىڭ ئاخىرىدىكى سۆزلەر ماڭا قارىتىلغان بولسا كېرەك . مەن ھېچقاچان ۋە ھېچقانداق جايدا ئىسىم - فامىلىمنى ئۆزگەرتكەن ئادەم ئەمەس ، بەزىدە باشقا تەخەللۇس ئىشلەتكەن بولساممۇ ، لېكىن ئېلان قىلغان ماقالىلىرىمنىڭ ھەممىسىگە ئۆزۈم جاۋابكار - بۇ ، ئېلان قىلىپ قويۇشۇم زۆرۈر بولغان ئىشلارنىڭ بىرى . بەي يۇيشيا دېگەن بۆلەك ئادەم : « نېيشەن كىتابخانىسىدا » مۇ يامان دېگۈدەك ئەسەر ئەمەس ، لېكىن ئۇنى مەن يازغان ئەمەس ، ئۇنى تەن ئالمايمەن - بۇ ئېلان قىلىپ قويۇشۇم زۆرۈر بولغان ئىشلارنىڭ ئىككىنچىسى . مەن ماقالىلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىشەنچىم بىلەن يازمەن ، سىياسىي تەشەببۇسلىرىمدا ۋە خەلقئارا ۋەزىيەت توغرىسىدىكى تەتقىقاتلىرىمدا سەۋەنلىك ياكى باشقىلارنىڭ دىققەت ئېتىبارىنى بۇزۇپ قويدىغان قۇسۇرلار بولسا ، ئۇلارنى تۈزىتىشتىن باش تارتمايمەن ؛ « پىتتە - ئىغۋا پەيدا قىلىش ، ساختا خەت يېزىش ۋە پىكىردە ئوخشاش بولمىغان ئادەملەرنى مەيلىچە قارىلاش » لارغا ئەزەلدىن قارشىمەن - بۇ ، ئېلان قىلىپ

قويۇشۇم زۆرۈر بولغان ئىشلارنىڭ ئۈچىنچىسى . مېنىڭ كاپىتالىست نەشرىياتچىلاردىن ئارقا تىرىنىكىم يوق ؛ بىرەر مۇھەررىرلىك ۋەزىپىسىنى قولغا كەلتۈرۈۋېلىپ ، شۇنىڭ بىلەن تەمەننا قىلىش ۋە شۇ يول بىلەن « بۆھتان قىلىش ، پىتنە - ئىغۋا قىلىش ، ساختا خەت يېزىش » دېگەندەك رەزىللىكلەرنى قىلىش مەقسىتىدە ئاچام ياكى سىڭلىمنى چوڭ سودىگەرگە توقاللىققا بەرگىنىمۇ يوق . سىياسىي ئەھۋال ، خەلقئارا ۋەزىيەت توغرىسىدا بەزى قاراشلىرىمنى ئېلان قىلغۇم كەلگەن بولسىمۇ تېخى ئېلان قىلغىنىم يوق ، شۇنداق ماقالىلىرىمنى قوبۇل قىلىدىغان ژۇرنال بولسا ، ماقالە بېرىشكە تەييارمەن . لېكىن شۇ ژۇرنالدىكى باشقا ماقالىلەرگە مەن جاۋابكار ئەمەس - بۇ ، ئېلان قىلىپ قويۇشۇم زۆرۈر بولغان ئىشلارنىڭ تۆتىنچىسى . بۇندىن كېيىن ئومۇمەن كاپىتالىستلارنى يۆلەنچۈك قىلىپ تۇرۇپ ، ماڭا بۆھتان قىلىدىغان ژۇرناللا بولىدىكەن ، مەن ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئىتتىڭ كاڭشىشىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ، دەپ قارايمەن ، جاۋاب يازمايمەن ، بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قىلىڭلار .

مېنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، گەپلەرنىڭ تولىسىنىڭ « ئەر كىن پاراك » نىڭ مۇھەررىرى لى لىيۇپىنگە قارىتىلغانلىقى بۇنىڭدىن ناھايىتى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن « يېڭى ئېقىم مەسىلىلىرى گېزىتى » نىڭ ئىككىنچى كۈنى چىققان سانىدىمۇ ئۇنىڭغا يارىشا بىر ئېلان بېسىلىپ چىقتى -

لى لىيۇپىننىڭ ئېلانى

پېقىرى لى لىيۇپىن بۇلتۇر ياۋرۇپادىن قايتىپ كەلگەندىن بۇيان شاڭخەيدە تۇرۇۋاتىمەن ، « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ باش جىڭلىسى شى لياڭسەي ئەپەندى بىلەن ئاتا - بوۋىمىزدىن تارتىپ رابىتىمىز بولغاچقا ، پات - پات ئۇنى يوقلاپ بېرىپ تۇرۇمەن . پېقىرى لى لىيۇپىن ھېچقانداق پارتىيە - گۇرۇھقا كىرمىگەنلىكىم ، ياۋرۇپادا تۇرغان چېغىمدا مەخسۇسلا ئەدەبىيات ئوقۇغانلىقىم ئۈچۈن شى لياڭسەي ئەپەندى مېنى شېنباۋ گېزىتخانىسىدا « ئەر كىن پاراك » نى تەھرىرلەپ چىقىرىشقا قويغانىدى . ئەپسۇسكى ، ئۈچ تەرەپلىمە ئىش - مۇھەببەت ھېكايىلىرىنى يازغۇچى سودىگەر جاڭ زىپىڭ ئۆزىنىڭ رومانلىرىنى گېزىتتە بېسىپ چىقىرىشنى توختىتىپ قويغانلىقىم ئۈچۈن داغ - ھەسرەتتە ئۆرتىنىپ ، يېقىنقى ئىككى ئايىدىن بۇيان

چوڭ - كىچىك گېزىت - ژۇرناللاردا پىتنە - ئىغۋا ، بۆھتان ۋە تۆھمەتلەرنى قىلىپ كەلدى ، ئۇنىڭ بۇ يولدا قىلىمىغان ئەسكىلىكلىرى قالدى . ئۇنىڭ ۋاسىتىلىرى ۋە مەقسەتلىرىنىڭ تولمۇ پەس - رەزىللىكىنى پېقىرى لى لىيۇپىن بىر قارايلما بىلگەنلىكىم ئۈچۈن ھازىرغىچە زادىلا جاۋاب قايتۇرمىغانىدىم . لېكىن جاڭ زىپىڭ ئەپەندى تۇنۇگۈن « كۆك نۇر » ستۇندىدا بىر ئېلان چىقىرىپ ، دارىتلىما گەپلەر بىلەن قولىدىن كەلگىنىچە بۆھتان قىپتۇ . ئۇنىڭ شۇ ئېلاندىكى « ئاچام ياكى سىڭلىمنى چوڭ سودىگەرگە توقاللىققا بەرگىنىم يوق » دېگەن سۆزى كىمگە قاراتقانلىقىنى بىلمەيمەن . جاڭ زىپىڭ ئەپەندى ئۆز ئېلانىنى « ئەر كىن پاراك » غا قاراتقاندىن ، پېقىرى لى لىيۇپىن « ئەر كىن پاراك » نىڭ مۇھەررىرى بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئەھۋالنى ئىزھار قىلىپ ، كۆپچىلىكنىڭ گۇمانىنى يېشىۋېتىشكە توغرا كەلدى . پېقىرى لى لىيۇپىننىڭ پەقەت ئىككىلا سىڭلىسى بار : چوڭى يىڭيۇەن ، ئۇ ياتلىق بولماي تۇرۇپلا ئۆلۈپ كەتكەن ؛ ئىككىنچىسى يۇيۇەن ، ئۇ ھازىر چاڭشايدا مەلۇم بىر مەكتەپتە ئوقۇيدۇ ، ئۇمۇ ياتلىق بولمىغان ، بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى خۇنەندىن بىر قەدەم نېرى چىقىپ باققىنى يوق . ئەمدى ئۆزۈمنىڭ بىلىدىغانلىرىمنى ئېيتىم ، شياڭتەنلىك لى ئۇرۇقىدىن بولغان ئاچا - سىڭىللاردىن مەيلى يېقىن بىر تۇغقان ياكى يىراق تۇغقان بولسۇن باشقىلىرىغا توقال بولغىنى يوق ، « چوڭ سودىگەر » لەر بىلەن تۇرمۇش قۇرغىنىمۇ يوق . جاڭ پالانىنىڭ سۆزى چىن قەلبىدىكى نادامىتىمۇ (چوڭ سودىگەرلەرگە توقاللىققا بەرگۈدەك ئاچا - سىڭىلىنىڭ بولمىغانلىقىدىن ھەسرەت قىلغىنىمۇ) ياكى ئەسەبىيلىك كېسىلى تۇتۇپ قېلىپ ، غالىجر ئىتتەك قاۋىغىنىمىمۇ ، بۇنى پېقىرى لى لىيۇپىن بىلمەيمەن .

شۇندىن كېيىن ، يەنە بىرنەچچە ئېلان چىققاندى ، ئاۋارىچىلىكتىن قېچىپ ، ئۇلارنى بۇ يەردە نەقىل كەلتۈرۈپ ئولتۇر-مىدىم . قىسقىسى : « ئاچا - سىڭىلىمنى چوڭ سودىگەرگە توقاللىققا بەرگەن » كىم ؟ دېگەن مەسىلە خېلى مۇھىم مەسىلە ، لېكىن بۇ مەسىلىنى « ئىسىم - فەمىلىسىنى ئۆزگەرتىپ باقمىغان » نوچى جاڭ زىپىڭنىڭ ئۆزىدىنلا سوراپ كۆرگەندە ئاندىن بىلگىلى بولىدۇ . لېكىن جۇڭگودا ھەقىقەتەن زېغىر تەشتى ئادەملەرمۇ يوق ئەمەس ، دەرۋەقە كىمدۇر بىرى تومۇزدا ئىسسىق ئۆتۈپ كېتىشتىن قوقماي ، جىنرۇدىكى « پەلەككە تەلمۈرۈپ ئۆلتۈرىدىغان كىچىك دېھقاننىڭ رۇز-غارى » دېگەن دەرگاھقا بېرىپ ، جاڭ زىپىڭدىن سوراپ كۆرۈپتۇ . بۇ

ھەقتىكى « زىيارەت خانىرىسى » « جۇڭگو ۋە چەتئەل كىتاب - ژۇرنال - لىرىدىن خەۋەر » ⑩ نىڭ 7 - سانىغا (7 - ئاينىڭ 15 - كۈنى نەشرىدىن چىققان) بېسىلغان . تۆۋەندىكىسى « توقال » توغرىسىدىكى مەسىلىنىڭ بىر قىسمى —

ئېلاندىكى گۇمان

يۇقىرىدىكى گەپلەر پەقەت داۋاملىق بېشى ۋە بېشىنى توختىتىپ قويۇشنىڭ ئۆتمۈشى توغرىسىدىلا بولدى . ئۇنىڭدىن كېيىن مەن ئۇنى ئېلاندىكى بىرنەچچە گۇماننى بېشىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدىم .

— ئېلاندىكى بىر مۇنچە گەپلەرنى باشقىلار چۈشەنمەيدىكەن ، ماڭا سۆزلەپ بەرسىڭىز قانداق ؟

— قايسى سۆز ؟

— « ئاچا - سىڭلىسىنى سودىگەرگە توقال قىلىپ بەرگەن » دېگەن سۆز بىرەر ئادەمگە دارىتىلغانمۇ ؟

— ئۇ لى ليېۋېننىڭ خۇدۇكىسىرىگە ئىلىكىدىن كېلىپ چىققان ؛ مەن ئەسلىدە ئېلاندا باشقا بىر ئادەمنى كۆزدە تۇتقان .

— ئۇ ئادەم كىم ؟

— ئۇنى ئاشكارىلىغىلى بولمايدۇ ، — ئۇ ئاشكارىلىغىلى بولمايدىغانلىقىنى ئېيتقاچقا ، سۇرۇشتۇرۇپ سوراشقا ئەپسىز بولدى .

— يەنە بىرى ، « سىياسىي ئەھۋال ، خەلقئارا ۋەزىيەت توغرىسىدا بەزى قاراشلىرىمنى ئېلان قىلغۇم كەلگەن بولسىمۇ ، تېخى ئېلان قىلىدىم » دېگەن سۆزىڭىز نېمە مەنە بېرىدۇ ؟

— ئۇ مېنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتتىن باشقا سىياسىي قاراشلىرىم توغرىسىدىكى گەپ ، ئۇلار تەسراتقا ئوخشاش بىر نەرسىلەر .

— ئۇنداق بولسا ئۇلار « يېڭى دەۋر » دىكى « پەلەككە تەلمۈرۈپ ئولتۇرىدىغان كىچىك دېھقاننىڭ كۈندىلىك خاتىرىسى » گە ئوخشاش بىر نەرسىلەر

(« يېڭى دەۋر » نىڭ 7 - سانىغا قارالسۇن) مۇ ؟ — دەپ سۆز ئارىلىدىم .

— ئۇ لۇشۇنگە قارىتىلغان تەنقىد . مېنىڭ ئېيتىۋاتقىنىم سىياسىي ئەھۋال توغرىسىدىكى قاراشلىرىم ، شۇنداق قاراشلىرىم « ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبىتى »

دە بار . (« ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبىتى » نىڭ 1 - جىلد 1 - سانى

دىكى « ئەتىگەندىن پېشىنكىچە » گە قارالسۇن .)

— لۇشۇنگە قارىتىلغان قانداق تەنقىد ؟

— بۇ باشقا بىر مەسىلە ، مېنىڭچە بۇ ھەقتە يازمىڭىز ياخشى .

مانا بۇ « نىيىتى يامان ئادەمنىڭ كۆز نۇرى خۇنۇك بولىدۇ » ⑩ دېگەن گەپنىڭ دەل ئۆزى . بىرنەچچە قۇر تەسۋىر بۇ ئەدەبىياتنىڭ ئەپت - بەشىرىنى سۈرەتلەپ بەرگەن . « ئىجتىمائىي ئاخبارات » نىڭ ئۇنى « پەس ئادەم » دېيىشتىكى غەربى جەمئىيەت - نىڭ « ئاجىز - بىچارىلەرگە مەدەت بېرىدۇ » غان ھېسسىياتىنى قازىنىش « بۇنىڭغا ئىشىنىپ كەتكىلى بولمايدۇ . لېكىن ئېلاندا ئېيتقانلىرىڭمۇ ، جۇڭگو ئەدەبىياتىدىكى مىساللار بويىچە ، چىنپۇتۇپ كەتمەسلىك كېرەك (ئەگەر بەي يۇيشيا ئەپەندى « مەلۇم بىر كۈنى » يەنە « نېيشەن كىتابخانىسىغا بېرىپ بىر دەم ئولتۇرسا » ، يەنە خوجايىننىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىشى چوقۇم) ، چۈنكى ئۇ ئۆز « فامىلىسىنى ئۆزگەرتىمگەن » دىن كېيىنمۇ ، « بەزىدە باشقا تەخەللۇسنى ئىشلەتكەن بولساممۇ » دېگەن . « لېكىن ئېلان قىلغان ماقالىلىرىمنىڭ ھەممىسىگە ئۆزۈم جاۋابكار » دەپ تۇرۇقلۇق ، « بۇ ھەقتە يازمىڭىز ياخشى » دېگىنى نېمىسى ؟ « بۇ ھەقتە يازمىڭىز ياخشى » دېگەنمىكەن ، مېنىڭ ھەققىمدە قىلغان سۆزى توغرىسىدا مەنمۇ چوڭقۇرراق بىرنەرسە دېمەي تۇراي .

قەلەمنى بىر تەۋرىتىش بىلەنلا ئىككى مەسىلىنى تەڭ يازغىلى بولمايدۇ ؛ ئىلگىرى « ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبىتى » نىڭ تۆۋەن رىسى ، « ئازاد نەزمىچى » زېڭ جىنكى ئەپەندىنى ھەقىقەتەن بىكارچى قىلىۋەتكەندىم . لېكىن ، بۇ ئەھۋالنى يېزىش ھېچقانچە ئىش ئەمەس . ئۇ « قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتۈشكە ھازىرلىنىش » تىن باشقا ، « چېقىمچىلىق » نەپىرىگىنلا ئىشلەتمەكتە .

سۈي ۋەنچىيۇ ⑩ ئەپەندى ئەسلىدە بۇ نەزمىچى بىلەن ئىلپەت ئىدى ، لېكىن ئازغىنا چاتاق سەۋەبى بىلەن بۇ نەزمىچى قەدىناس دوستىغا بۆھتان قىلىپ ، كىچىك بىر گېزىتكە يوشۇرۇن ئىمزالىق ماقالە

ئەۋەتكەنكەن ، بەختكە قارشى ئۇنىڭ ئورنىغا خۇددى قېرىشقا ئىگە سۇي ۋەنچىيۇ ئەپەندىنىڭ قولغا چۈشۈپ قاپتۇ ، شۇنىڭ بىلەن سۇي ۋەنچىيۇ ھېلىقى ئورنىغا سېلىنغان ئالدۇرۇپ ، « جۇڭگو ۋە چەتئەل گېزىت - ژۇرناللىرىدىن خەۋەر » (5 - سان) گە راسا كېلىشتۈرۈپ بېسىپ چىقىرىپتۇ —

سۇي ۋەنچىيۇ دۆلەتچىلەر قاتارىغا كىرىپتۇ

« ئۇلۇغ ئاشام » گېزىتىنىڭ كۆتۈرۈش مۇھەررىرى سۇي ۋەنچىيۇ ياپونىيەدىن قايتىپ كېلىپلا بىزنىڭ ھەقىقەتەنمۇ زو شۇنشىڭنىڭ 68 - نومۇرلۇق ئۆيىدە ئولتۇردى ، كېيىن زو شۇنشىڭ بىلەن ۋاڭ زاۋشى ئۇنى « ئۇلۇغ ئاشام گېزىتى » گە خىزمەتكە تونۇشتۇرغان . يېقىندىن بۇيان ئۇ دۆلەتچىلىكنى ۋە گۇاڭدۇڭ تەرەپنى بارلىق كۈچى بىلەن تەشۋىق قىلىۋېتىپتۇ ، كېچىسى بولسا تانىغانلاردا ياكى پاهىشخانلاردا قونۇپ قالىدىكەن .

جىنايىتى ، ئادىبى ئېنىق بولسا قولغا ئېلىش ناھايىتى ئاسان . شۇنىڭ بىلەن بىللە ، مۇنداق كىچىككەن ئەيىبلەرمۇ تېپىلغان : بۇ نەزمىچى « سۇي ۋەنچىيۇ » دېگەن ئىسىم بىلەن ئۆزىنىڭ شېئىرلىرىغا كىرىش سۆز يېزىپ ، ئۆزى يازغان كىرىش سۆزدە ئۆزىنىڭ شېئىرىنى راسا ماختىغان . ① يېنىك - ئېغىر كېسەللەرنىڭ تەرەپ - تەرەپتىن ھۇجۇم قىلىپ كېلىشى ئارقىسىدا ، بۇ نازۇك - ناتىۋان شائىر ھەم نەزمىچى بەرداشلىق بېرەلمەي ، ياقىغا چىقماقچى بولۇپ ، شۇ چاغدىكى ئەدەبىيات مۇنبىرى گويىا « ئېلان دەۋرى » گە كىرىپ قالغاندەك ، « يېڭى ئېقىم مەسىلىلىرى گېزىتى » (7 - ئاينىڭ 10 - كۈنى) دە يەنە بىر ئېلان بەردى —

زېڭ جىڭنىڭ ئېلانى

يېقىندا شاڭخەيدىن ساياھەتكە بارماقچىمەن ۋە يازغۇچىلىق ئىشىدىن قول ئۈزمەكچىمەن . بۇندىن كېيىن باشقىلارنىڭ ماڭا قىلغان بۆھتان ۋە تۆھمەتلىرىگە پىسەنت قىلمايمەن . بۇ ئاي - بۇ كۈنلەردە كۈچلۈكلەرنىڭ دۇمبالشىغىلا

يول بار ئىكەن ، ئاجىزلارنىڭ دات - پەرىيات قىلىشىغا يول يوق ئىكەن ، مەن بۇنىڭغا نېمە دېيەلەيمەن ؟! مەن ئۆزۈمنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكىمنى ، قارشىلىق كۆرسىتىشكە قادىر ئەمەسلىكىمنى ئىقرار قىلىمەن ؛ بانۇلارنىڭ غەلبە كۈلكە ساداسى ئىچىدە بۇ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىن ئۆزۈمنى ئاستا تارتماقچىمەن . ئەگەر كىمكى مېنى « قورقۇنچاق » دەپ مەسخىرە قىلىدىكەن ، مەن ئۇنى مېنى « باتۇر » دەپ ھۆرمەتلىدى ، دەپ قارايمەن . بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قېلىڭلار .

مانا ، ئىش تۈگىدى . لېكىن ، مېنىڭچە بۇ ماقالە قىزىق يېزىلغان ، بولۇپمۇ ئاخىرقى ئىككى ئېغىز سۆزى تېخىمۇ قالتىس .

مەن يۇقىرىدا نەقىل كەلتۈرگەن « ئەدەبلەر ئاپسىز بولىدۇ » توغرىسىدا « دېگەن ماقالە ئەمەلىيەتتە مۇشۇ زېڭ جىڭنىڭ بىلەن جاڭ زى - پىڭنىڭ بىرلەشمە سۆزى ئىدى . شۇنداق بولسىمۇ بۇ ۋەقەنىڭ تېخىمۇ يامانلىشىپ كېتىشىگە كۆزۈم يەتكەچكە قىسقىچە بىر مۇلاھىزە يېزىپ ، « ئەركىن پاراڭ » غا ئەۋەتكەندىم . ۋاقىت خېلى ئۆتۈپ كەتتى ، بېسىملىق چىقىمىدى ، ئورنىڭنىڭ قاپتۇرۇۋېلىپ قارىسام ، ھەممىلا يېرى مەتبەئە سىياھلىرى تەگكەن قولىنىڭ ئىزى بىلەن كىرىلىپ كېتىپتۇ ، بۇ ئۇ ماقالىنىڭ تىزىلغانلىقىنىڭ ، كېيىن ئۇنى كىمدۇر بىراۋنىڭ چىقىرىۋەتكەنلىكىنىڭ دەلىلى . بۇنىڭدىن مەلۇم بولۇپ تۇرۇپتۇكى ، « ئاچا - سىڭلىسىنى چوڭ سودىگەرلەرگە توقاللىققا بەرمىگەن » بولسىمۇ ، « كاپىتالىست نەشرىياتچى » لار يەنىلا شۇنداق مەشھۇر جانابقا « ئارقا تىرەك » بولماقتا . لېكىن بەزى بىراۋلار لۇشۇن مەشھۇر جانابنىڭ چىشىغا تېگىپ قويۇپ ، دەرھال بىرەر قىزىل قالىپ كىيىپ قالمىسۇن ، دېگەن ئەندىشىگە كېلىپ ، مېنىڭ ھاياتىمنى ئاسراپ قېلىش نىيىتى بىلەن باسماي قويىدۇمۇ ، بۇنىڭمۇ بىرنېمە دېگىلى بولمايدۇ . مېنىڭ ھېلىقى ماقالەم مانا مۇنداق —

« ئەدەبلەر ئاپسىز بولىدۇ » غا رەددىيە

« ئەدەب » دېگەن نىشان كىشىلەرنى ناھايىتى ئاسان ئالدىلايدۇ . ھازىرقى كۈندە ئاتالمىش « ئەدەب » لەرنىڭ ئۆزىنى ئۆزى خورلىشى ھەتتا جەمئىيەتنىڭ

ئەدىبلەرنى خورلىشىدىنمۇ ئېشىپ چۈشمەكتە . بەزى مۇھاكىمىچىلەر ھەتتا « ئادەم » نىڭ قولى بارمايدىغان ئىشلارنى قىلغان ئادەمنى كۆرسە ، ئۇنى « تاپسىز » ، « تاپتىن چىققان » دەيدۇ ؛ « ئالچىغان » دېيىشتىن ئاينىدۇ ، « بىچا-رىلىكى » نى ئەپۇ قىلىدۇ . ئەمەلىيەتتە ئۇ ئادەملەر ئەسلىدە چېچەنلىكتە ئۇچىغا چىققان بىدىك ؛ ئۇلارنىڭ ئىلگىرى قىلغان - ئەتكەنلىرىنىڭ ھەممىسى « ھاياتكەش-لىك » تىن باشقا نەرسە ئەمەس ؛ ھازىر قىلىۋاتقانلىرىمۇ « تاپسىز » لىق ئەمەس ، بەلكى « تاپنى ئۆزگەرتىش » يولىدىكى ھەرىكەت .

تولىمۇ پەس - چاكىنا ئۈچ تەرەپلىمە ئىش - مۇھەببەت ھېكايىلىرىنى بىر-ئاز سېتىش ئىمكانىيىتى بولغان بولسىمۇ ، ئۇلار ئۆز تىجارىتىنىڭ كاساتلىشىپ قالغانلىقى ئۈچۈن « تاپنى ئۆزگەرتىش » كە مەجبۇر بولۇپ قالغان . كېچىلەردە كوچا بويلىرىدا ماڭىدىغان بولساق ، بەزى كىچىك ئەبىگالارنى ئۇچرىتىپ قالسىمۇ ، ئۇلار قاراڭغۇدا ئالدىمىزغا غايىبەتتە كېلىپ : « جاھان رەناسى ① كېرەكمۇ ؟ جاھان رەناسى كېرەكمۇ ؟ جۇڭگو رەناسى كېرەك بولسىمۇ بار ، شەرق رەناسى كېرەك بولسىمۇ بار ، غەرب رەناسى دېسىڭىزمۇ بار ، قانداق ، كېرەكمۇ ؟ » دەپ سورايدۇ . ئۇلارنىڭ بازىرى ئانچە كاسات ئەمەس . دامغا چۈشىدىغانلار شاڭخەيگە يېڭى كەلگەن ياشلار ۋە سەرىقچىلار . لېكىن ئۇلارمۇ كۆپ بولسا تۆت - بەش قېتىم بارىدۇ ، بىرنەچچە قېتىم شۇنداق دۇكاننى كۆرگەندىن كېيىن بىزار بولىدۇ ، ھەتتا ھۆقلىغۇسى كېلىدۇ ، « جۇڭگونىڭمۇ ، شەرقنىڭمۇ ، غەربنىڭمۇ بار » دەپ ھەرقانچە بازارغا سالساڭمۇ بىكار . ئۇنىڭ ئۈستىگە زاماننىڭ ئۆتۈشى بىلەن كىتابخانلاردىمۇ ئۆزگىرىش تۇغۇلدى ، كىتابخانلارنىڭ بىر قىسمى ئۇنداق بىر نەرسىلەرنى ئوقۇمايدىغان بولدى ؛ يەنە بىر قىسىمى بولسا توپتوغرا بېرىپ تانسا ئوينىدىغان ، جالاپ ئوينىدىغان بولۇپ كەتتى ، چۈنكى بۇلارغا خەجلىنىدىغان پۇل قول شەھۋەتپەرەسلىكى ھېكايىلىرى توپلىمىنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن كېتىدىغان پۇلغا قارىغاندا ئاز كېتىدۇ . مانا بۇ ئەھۋال ئۈچ تەرەپلىمىچىلەرنىڭ ھالىنى خارابلاشتۇرۇپ قويدى . بەزى ئادەملەر ئېسىل - كاتتا ئىبارەت سېلىۋالسىلا قانائەت تاپىدۇ ، دەپ ئويلىمىسلىقىمىز كېرەك ، ئۇ ، ھەربىر ئوغلى ئۈچۈن ئاز دېگەندە ئون مىڭ كويچەن پۇلۇمۇ ھازىرلاپ قويۇشقا مەجبۇر .

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ پەيلى بۇزۇلغان . لېكىن ئۇنىڭغا « ئۈچ تەرەپ » تىن نىجات يولى تېپىلمىدى ، شۇڭا ئۆز قاپاشلىرىدىن بىر تۈركۈم ئادەم بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ ئولتۇرۇش قىلدى ، كىچىك گېزىت چىقىرىپ ، پىتتە - ئىغۋا

① رەنا — بۇ سۆز بۇ يەردە « پاهىشە » دېگەن مەنادا قوللىنىلغان . — تەرجىمان .

تاراتتى ؛ خۇددى ئۇلارنىڭ كاتتا - چوڭ ئەسەرلىرىگە نەزەر سالىدىغان ئادەملەرنىڭ چىقىمىغانلىقىغا پەقەت بىرنەچچە ئادەمنىڭلا ئەھلى ئالەمنىڭ كۆزىنى بىر قول بىلەن توسۇپ قويغانلىقى زامىن بولغاندەك ، ھەتتا ئۆزلىرىنىڭ دوست - يار-لىرىغىمۇ خىيانەت قىلدى . لېكىن ئۇنى مۇشۇنىڭ بىلەنلا چەكلەندۈرۈپ ، دەپ سەۋەن چۈشىنىپ قالماڭلار . ئۇ چېچەنلىكتە ناھايىتىگە يەتكەن ، ئەمەلىيەتتە ئۇ شۇنىڭ بىلەنلا چەكلەنمەيدۇ ، ئۇنىڭ ھازىرقى قىلمىش - ئەتمىشلىرى يەنىلا « ھا-يانكەشلىك » . يەنى « ئۈچ تەرەپ » تىن تاپقان تىرىكچىلىك يولىدىن ئىبارەت . قىسقىسى ، ئۇ ھازىر مۇشۇنداق تىجارەت بىلەن شۇغۇللانغاندىلا بىر ئاز پۇل تا-پالايدۇ .

مەسىلەن ، ئېيتايلى ، بەزى « 3 - خىل ئادەم » لەرمۇ « ئىنقىلابىي ئەدەب » بولۇۋېلىپ ، باسمىخانا ئېچىپ ، گومورونىڭ بىر مۇنچە نەشر ھەققىنى پۇھ دەپمۇ موڭ سالغانىدى ، ئۇلار ھازىر ئولتۇرۇۋاتقان زامانىۋى ئىبارەتلەرنىڭ بىر قىسمىمۇ گو مورونىڭ قان - تەرلىرى بەدىلى بىلەن زىننەتلەنگەن بولسا كېرەك . ئۇلار ئەمدى نەدىمۇ شۇنداق ئوقۇت قىلالىمۇ ؟ ئۇلار ھازىر شېرىكلىشىپ تۇرۇپ سولقا-ئاتلارغا ھۇجۇم قىلغاندا ، ئۆزلىرىنىڭ قىلمىشلىرىنى بىلىدىغان ئادەملەر ئۈستىدىن پىتتە - ئىغۋا قىلىپ ، ئۇلارنى ئورغا ئىتتەرگەندە ، ئاندىن ، ئۆزلىرى پاك - توغرا يازغۇچى بولالايدۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە چېقىمچى ماقالىلىرى بىلەنمۇ خېلى كۆپ پۇل تاپالايدۇ .

ئىلگىرىكى ئانالىزم ھېكايىلىرى ئەۋرەتكە ئائىت بىرنەمبەلەر ئىدى ، لېكىن بۇ يول ئاقمىدى ، ئۇلارغا يۈكسىلىش توغرا كەلدى ، بىراق بۇنىڭدا ئۇلارنىڭ — بولۇپمۇ ئۆزلىرىنىڭ قەدىناس يار — بۇرادەرلىرىنىڭ — بې-شىغا خەۋپ چۈشەتتى . بۇنداق يۈكسىلىش پۈتۈنلەي « تاپسىز » بولۇپ كەتكەن ئەدىبلەرنىڭ قانداقمۇ قولدىن كەلسۇن !؟

يۇقىرىقى سۆزلىرىمنىڭ بىرنەچچە يېرى ، تەبىئىيىكى ، زېڭ جىنكى ۋە جاڭ زىپىڭ دېگەندەك بىرنەمبەلەرگە بىر ئاز دارىتلىغاندەك تۇرىدۇ . لې-كىن ئىلگىرى « جاڭ زىپىڭغا پەشۋا بېرىلگەن » لىكى ھەقىقەتەن مېنىڭ پىكىرىم ئەمەس . بۇ يازغۇچىنىڭ كاتتا ئەسەرلىرىنى مەن ئۆزۈم ئوقۇماي-مەن ، بۇنىڭ سەۋەبلىرى ناھايىتى ئاددىي . مېنىڭ مېڭەمگە ئۈچ تەرەپ ، تۆت تەرەپ دېگەندەك بىر مۇنچە تەرەپ كېرەك ئەمەس . ئەگەر بىرەر ياش

مېنىڭدىن ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇسام بولارمۇ دەپ سوراپىدىغان بولسا ، مەن ئۇنى ئوقۇماسلىققا دەۋەت قىلىمەن ، بۇنىڭ سەۋەبىمۇ ناھايىتى ئاددىي . ئۇنىڭ مېڭىسىگىمۇ ئۈچ تەرەپ ، تۆت تەرەپ دېگەندەك بىر مۇنچە تەرەپنىڭ زۆرۈرى يوق . ئەگەر ئۇنىڭ ئۆزى بالا - ۋاقىلىرىنى بېقىشقا مەجبۇر بولمىغان تەقدىردىمۇ ماقالە يېزىپ قەلەم ھەققى ئالسا ، نەشىر قىلدۇرۇپ پۇلغا ساتسا ، بۇنىڭ بىلەنمۇ كارم يوق ، بۇنىڭ سەۋەبىمۇ ناھايىتى ئاددىي : مەن ئۇنىڭ ئۈچ تەرەپ ، تۆت تەرەپ دېگەندەك ئاخىرى ئۈزۈلمەيدىغان بىر مۇنچە تەرەپلىرىنى ئەزەلدىن خىيالغا كەلتۈرۈپ باققان ئەمەسمەن .

لېكىن شۇنداق كۆپ تەرەپلىمچىلەر مېنى « جاڭ زىپىڭغا پەشۋا بېرىش » كە ئەقىل كۆرسەتتى ، دەپتۇ . ئۇلار شۇنداق گەپنى قىلغانىكەن ، مەن ئۇلارنىڭ ئىچ - قارىنى X نۇرى (رېنتگېن) بىلەن ئاشكارىلىۋېتىمەن .

« خاتىمە » مېنى ئەمدى راستتىن تاماملىشىم كېرەك ئىدى ، بىراق ، سەۋر قىلاي ، يەنە بىر ئاز قالدى - قۇتتىڭمۇ قالدى - قۇتتىسى بار ئىكەن . چۈنكى ، يىغىپ قويغان ماتېرىياللار ئىچىدە بىر پارچە كارامەت ماقالە تۇرۇپتۇ . بۇنى زايە قىلىۋەتسەم ناھايىتى ئېسىت كېتىدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يەردە ساقلىنىپ تۇرسۇن .
بۇ ماقالە 6 - ئاينىڭ 17 - كۈنىدىكى « ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتىنىڭ « مەشەل » بېتىگە بېسىلغان —

يېڭى ئۆلىمالارنىڭ غەيرىي رەسىمى قىسسىسى

لېۋىسى

بىرىنچى قىسسە

تۇغ كۆتۈرۈپ چىقىپ ، قۇرۇق بارگاھ تىكىلىشى ،

لەشكەر تارتىپ ، تىلىم سەپ تۈزۈشى

ئەلقىسسە ، كارل بىلەن ئىلىچ بىر كۈنى ئەرىشتە جۇڭگو ئىنقىلابى توغرىدا

سىدىكى مەسىلىلەرنى مۇزاكىرىلىشىۋېتىپ ، زېمىنغا شۇنداق بىر قارايتكەن ، قارىسا جۇڭگو ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭ دەشت - باياۋىنىدا قىيا - چىيا بىلەن گەردە نامايان بوپتۇ ؛ سولقاناتلارنىڭ مۇداپىئە رايونىدا بىر سەر كەردە بىر نەۋكەرنى ئىز باشتۇرۇپ قوغلاپ يۈرۈپتۇ ، جەڭ دۇمباقلىرى ياڭراپ كېتىپتۇ ، نەرە تارتىلىپتۇ . شۇ ئەسنادا ھېلىقى سەر كەردە ئاغزىدىن ئاق تۇمان چىقارغانىكەن ، كارل بۇ تۇماننىڭ ھىدىنى يۇراش بىلەنلا ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپتۇ ، ئىلىچ دەرغەزەب بولۇپ جوزىغا مۇشتلاپ : «زەھەرلىك گاز ، زەھەرلىك گاز!» دەپ توۋلاپتۇ - دە ، كارلنى قولتۇقلىغىنىچە بەدەر تىكىۋېتىپتۇ . ئەسلىدە زېمىندىكى جۇڭگو ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭ دەشت - باياۋىنىدا ، سولقاناتلارنىڭ مۇداپىئە رايونىدا يېقىندا بىر يېڭى قۇرۇق بارگاھ تىكلەنگەنىكەن ، ئۇنىڭغا ئۇششاق بۇرۇن ئىنقىلابى ئەدەبىياتىنىڭ تۇغى قالدغانىكەن ، پىرۇلېتارىيات ئەدەبىياتى - سەنئەت قورغىنىدىكىلەر مەككەلارنىڭ قۇتۇرتىشى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەدىبىي بېرىش ئۈچۈن لەشكەر تارتىپ كەلگەنىكەن .

شۇ كۈنى نۇرغۇن لەشكەر دەۋرەپ كەلگەندە ، يېڭى تىكلەنگەن قۇرۇق بارگاھنىڭ تۆرسى ھەم ئەمەلدارى ۋە ھەم ئەسكىرى بولغان ياك سۇنرېن قەلەم نەيزىسىنى كۆتۈرۈپ ، ئېتىنى چاپتۇرۇپ ئالدىغا چىقىپتۇ ، قارىسا جەڭ دۇمباقلىرى ياڭراپ كېتىپتۇ ، نەرە تارتىلىپتۇ ، ھەممىسىنىڭ ئالدىدا قىلىچىنى يالغاچلاپ - ئوينىتىپ ، ئېتىنى چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقىنى سەر كەردە لۇشۇن ئىكەن . ياك سۇنرېن ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ : « ھۆرمەتلىك سەر كەردەم ، ئايرىلغاندىن بۇيان سالامەت تۇرغاندۇرلا ؟ » دەپتۇ . سەر كەردە لۇشۇن ئىلىك ئالماستىن ، ئېتىنى چاپتۇرۇپ ، قىلىچىنى ئوينىتىپ ، توپتوغرا ئېتىلىپتۇ ، ياك سۇنرېن قەلەم نەيزىسىنى قالقان قىلىپ توسۇپ ، يەنە : « سەر كەردەم ، گەپلىرى بولسا ئېيتىسلا ، تىغ تەڭ - لەشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ كەمىنە نەۋكەرلىرى بىر بايراق كۆتۈرۈپ چىقىپ ، ئۆز ئالدىغا قۇرۇق بارگاھ تىكىلدىم ؛ بۇ ئىشتا ئالدىراپ قالغانلىقىم ئۈچۈن ، يوليورۇق - لىرىنى سوراپ مۇراجىئەت قىلىشقا ئۈلگۈرەلمىدىم ، مېنىڭ مۇددىئايىم جانابلىرىدىن يۈز ئۆرۈش ئەمەس ، پەقەت ئۆز ئالدىغا ئىش تۇتۇش . بۇ نىيىتىم خۇدايىمغىمۇ ، بەندىلەرگىمۇ ئايان . ھۆرمەتلىك سەر كەردەم ، سولقانات سەر كەردىلەرنى كۆز ئالدىلىرىغا كەلتۈرۈپ باقسىلا ، ئۇلار قۇرۇق گەپكە بېرىلىپ كەتتى ، ھاكاۋۇرلىق شىپ كەتتى ، سېلىۋېتىۋېتىۋاتىدۇ ، قورال ئۇششاق قىلىمايۋاتىدۇ ، ئەھۋال شۇنداق بولسا ، جەڭ توغرا كەلگەندە قوشۇن رەتلىك بولالمايدۇ ، جەڭگە كىرگەندە مىللىتىنى سۆرەپ بەدەر قاچىدۇ ؛ ئەگەر مۇشۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولسا ، ئابروينى قانداقمۇ ساقلاپ قالغىلى بولار ؟ ھۆرمەتلىك سەر كەردەم ، ئىنتىزامنى

رەتكە سېلىشقا چولپىرى تەگمەيۋاتسا ، مالال بولۇپ يىراقتىن لەشكەر تارتىپ كەپتىلا ، ئىنقىلابىي ئامما ئالدىدا تولىمۇ يەرگە قاراپ قالارلىكىن !» دەپتۇ . سەركەردە لۇشۇن يەنە زۇۋان سۈرمەي ، كۆزلىرىنى جامدەك قىلىپ ، بۇرۇتلىرىنى تەتۈرسىگە دىگىگىتىپ ، ئاغزىدىن ئاق تۇمان چېچىپتۇ . نەۋكەر ياكى سۇنرېن سەركەردىنىڭ زەھەرلىك گاز چاچىدىغانلىقىنى بايقاپ ، ھايت - ھۇيت دېگۈچە گازدىن ساقلىنىش نىقابىنى تارتىۋاپتۇ . ھېسسىياتىنىڭ رولىغا ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ ؛ قايسىسىنىڭ يوللۇق ، قايسىسىنىڭ يولسىز ، خۇدايىمنىڭ ئۆزىلا بىلىدۇ ! سەركەردىنىڭ نەۋكەرنى زەھەرلىك گاز بىلەن بۇرۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋېتەلەيدىغان ياكى ئۆلتۈرۈۋېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلمەكچى بولسىڭىز ، كېيىنكى قىسىمغا قاراڭ .

ئەتىسلا تەھرىرنىڭ بىر پارچە خېتىنى تاپشۇرۇۋالدىم ، ئۇ خەتتە ئومۇمەن : لىيۇسى ئىمزالىق بىر كىشى (ئەپەندىم ، ئۇنىڭ خېتىنىڭ مەزمۇنىنى ئوقۇپ كۆرسىڭىز ، ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلىشىڭىز مۇمكىن) ناھايىتى قىزىق بىر ماقالە ئەۋەتتىمۇ ، ماۋ-زۇسى « يېڭى ئۆلىمالارنىڭ غەيرىي رەسمىي قىسىمى » ئىكەن ؛ لېكىن بۇ ماقالىدە شەخسلەرنىڭ نامىنى بۇلغايدىغان گەپلەر يوق ئىكەن ، بۇنى بېسىپ چىقىرىش قارارىغا كەلدۇق ، ئەگەر رەددىيە بېرىدىغان ماقالە بولسا ، ئۇنىمۇ بېسىپ چىقىرىمىز ، دېگەن گەپلەر بار ئىكەن . گېزىت - ژۇرناللارنى ۋاقىتنىچە جەڭ مەيدانىغا ئايلاندۇرۇپ بىر قۇر قىزىتىۋېتىش گېزىت - ژۇرنال چىقىرىدىغان ئادەملەرنىڭ ناھايىتى ئومۇملاشقان چارىسى . يېقىندىن بۇيان مەن تېخىمۇ « جاھانناز » بولۇپ قالدىم ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھاۋا مانا مۇشۇنداق ئىسسىق ، شۇنىڭ ئۈچۈن تەرگە چۆمۈپ ئۇلار بىلەن بىللە موللاق ئېتىپ يۈرمەيمەن . قىزىق ماقالىگە « رەددىيە » بېرىشنىڭ ئۆزىمۇ كام ئۇچرايدىغان غەلىتە ئىش . « شەخس - لەرنى نامىنى بۇلغايدىغان گەپ » بولغان تەقدىردىمۇ ماڭا ئۆزۈمنىڭمۇ « كونا ئۆلىمالارنىڭ غەيرىي رەسمىي قىسىمى » دىن بىرنى يېزىپ ، « كارل بىلەن ئىلىچ » ۋە نىڭ سۆزلىرىنىڭ راست ۋە يالغانلىقىنى ئايدىڭلاشتۇرۇپ بەرمەكتىن باشقا ئامال يوق . لېكىن مەن رەھىمال ئەمەسمەن ، « جەننەت » نى نەدىن بىلەي ؟ « لىيۇسى » — بۇ

ياك سۇنرېن ئەپەندى ۋە « پرولىتارىيات ئىنقىلابى ئەدىبى » بولۇپ تۇرغان چاغدىلا ئىشلەتكەن تەخەللۇسى ، بۇنى ماقالىنىڭ مەزمۇنىنى كۆرمەي تۇرۇپمۇ بىلگىلى بولىدۇ . ئۇ تېخى يېقىندىلا « ئۇششاق بۇرۇرۇئا - زىيە ئىنقىلابىي ئەدەبىياتى » دېگەن بايراق ئاستىدا شۇنداق شېرىن چۈشلەرنى كۆرۈپ ، ئۆزىنى شۇنداق سۈپەتلىگەندى . پەلەكنىڭ چارخى ئادەملەرنى ھەقىقەتەن ئەنە شۇنداق رەھىم قىلماستىن يەنجىپ تاشلىۋېتەلەيدۇ . لېكىن ، بەختكە يارىشا ، ئەنە شۇنداق بىر يەنە - جىلىش نەتىجىسىدە ، خەن شىخېڭ ئەپەندى ۋە « نەۋكەر » نىڭ « ئاق كۆڭۈل » لۈكۈلۈكىنى ئۆز زۇۋانىدىن بىلىپ قاپتۇ .

بۇ ، ئەسەرنىڭ بىرىنچى قىسىمى ؛ ئۇنىڭ داۋامىنىڭ بارلىقى تەبىئىي . مېنىڭ « رەددىيە » بېرىش نىيىتىم زادىلا يوق ، شۇنداق بولسىمۇ شۇ « ئاق كۆڭۈل » لۈك ئەدەبىياتىنى كۆرگۈم بار ئىدى ، ئەپسۇسكى شۇندىن كېيىن كۆرۈنمىدى . مانا ھازىر بىر ئايىدىن ئېشىپ كەتتى ، « كارل بىلەن ئىلىچ » نىڭ « جەننەت » تىكى ، « سەركەدە » بىلەن « نەۋكەر » نىڭ دوزاختىكى ئەھۋالىدىن بىرەر خەۋەر ئاڭلىمىدىم . لېكىن « ئىجتىمائىي ئاخبارات » (7 - ئاينىڭ 9 - كۈنىدىكى 4 - جىلد 3 - سانى) نىڭ ئېيتىشىچە ، ئۇ خەۋەرنى يەنە « سولقاتلار ئىتتىپاقى » توسۇپ قويۇپتىمىش —

ياك سۇنرېن B A گۇرۇھىغا ئۆتۈپ كېتىپتۇ

سولقاتلار ئىتتىپاقىدىن يۈز ئۆرۈپ ، ئۇششاق مۇلۇكدارلارنىڭ جەڭگىۋار بايرىقىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ يېزىۋاتقان ياك سۇنرېن B A گۇرۇھىنىڭ چايرىمىنى شۇي شياڭنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋېتىپتۇ ۋە شۇ گۇرۇھقا كىرىپ ھەرىكەت قىلىۋېتىپتۇ . ئىلگىرى « ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتىدە لىيۇسى بىلەن بېسىلغان « يېڭى ۋەلى - ئەۋلىيالار شەجىرىسى » دېگەن ماقالىنى ئەنە شۇ ياك سۇنرېن يازغان ، ئۇ ماقالەدە لۇشۇننىڭ قاتتىق كىنايە قىلىنغان ، لېكىن ئۇ ماقالىنىڭ داۋامى بېسىلماي توختاپ قالدى . ئاڭلىشىمىزچە سولقاتلار ئىتتىپاقى ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپتۇمىش . (يۈي)

سولقاناتلار ئىتتىپاقى « كىنايە » بىلەن يېزىلغان بىرەر پارچە نەرسىنى شۇنچە يامان ئېلىپ كېتىرمىش ، ئۇنىڭ ئۈستىگە « سولقاناتلار ئىتتىپاقىدىن يۈز ئۇرۇپ ، ئۇششاق مۈلۈكدارلارنىڭ جەڭگىۋار بايرىغىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ يېزىۋاتقان ياڭ سۈنرېن » غا « ئاگاھلاندىرۇش » بەرگەنمىش . غەلىتى ئىش دېگەن مانا شۇ . بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىچە ، « 3 - خىل ئادەم » لەر سولقانات نەزەرىيىچىلەرنىڭ خۇنخور تەنقىدلىرى تۈپەيلىدىن « ئۆزىگە سادىق سەنئىتى » نى يازالمىتىكەن ، ھازىر بۇ « ئۇششاق مۈلۈكدارلارنىڭ جەڭگىۋار » باتۇرلىرىمۇ سولقاناتلار ئىتتىپاقىنىڭ ئاگاھلاندىرغانلىقى تۈپەيلىدىن « جەڭ » قىلالماس بولۇپ قاپتۇمىش . مەن ئويلايمەنكى ، يەنە بىر ئاز ۋاقىت ئۆتسە ، دۆلەت زېمىنىنى پارچىلاپ بەرگەن ، خەزىنىدىكى پۇللارنى ئۆز يانچۇقىغا سېلىۋالغانلارنىڭ جىنايەتلىرى ، يېغىلىق ۋە سۇ ئاپەتلىرى ، ئاسارەتلىرىنىڭ غايىب بولۇپ كەتكەنلىكى ، دۆلەتمەنلەرگە ئاغرىق چاپلاشقانلىقى — مانا بۇلار . نىڭ ھەممىسى سولقاناتلار ئىتتىپاقىنىڭ ، بولۇپمۇ لۇشۈننىڭ جىنايىتى بولۇپ قالدىغان ئوخشايدۇ .

ئەمدى جياڭ گۇاڭسى ئەپەندى ⑥ ئېسىمگە چۈشتى . بۇ ئىش ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتتى ، بۇنىڭغا تۆت - بەش يىل بو . لۇپ قالدى ، جياڭ گۇاڭسى ئەپەندى « قۇياش » تەھرىراتىنى ⑦ تەشكىللەپ ، « ئىجادىيەت » تەھرىراتى بىلەن ئىتتىپاق تۈزۈپ ، مېنى قورشاپ يوقىتىش مەقسىتى بىلەن « نەۋكەر » لىرىنى باشلاپ كەلگەندە ، بىر پارچە ماقالە يازغانىدى ، ئۇنىڭدا ئومۇمەن : لۇشۈن ئەزەلدىن باشقا قىلارنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ باقمىغاچقا ، جاھانغا پاتماي قالغانىدى ، مانا ئەمدى تېتىنىپ قويۇش كېرەك ، دېگەن گەپلەر بار ئىدى . ئەمەلىيەتتە بۇ گەپلىرى خاتا ، مەن مۇھاكىمە ماقالىلەرنى يېزىشقا باشلىغاندىن بۇيان ھۇجۇمغا ئۇچرىمىغان ۋاقىت بولمىدى ، مۇشۇ ئۈچ - تۆت ئاي ئىچىدە « ئەركىن پاراڭ » توغرىسىدا ئەنە شۇنداق كۆپ ماقالىلەر چىقتى ، مېنىڭ نەقىل كەلتۈرگەنلىرىم ئازغىنا بىر قىسمىدىنلا ئىبارەت . ئۇنىڭدىن

ئىلگىرىمۇ شۇنداق ئىدى ، لېكىن ئۇ ماقالىلەر خۇددى يۇلتۇز ساقىغاندەك غايىب بولۇپ كەتتى ، باشقىلارنىڭ نەزەرىدىنمۇ قالدى . بۇ نۆۋەت قولۇمدا بىرنەچچە خىل گېزىت - ژۇرنالنىڭ ساقلىنىپ قالغانلىقىنى غەنىيەت بىلىپ ، شۇ ماقالىلەرنىڭ بىر قىسمىنى « خانىمە » مدە نەقىل كەلتۈردۈم . بۇ ئەمەلىيەتتە يالغۇز ئۆزۈمگىلا چوڭ تارتقانلىقىم ئەمەس ، كۈرەشنىڭ ئاخىرى بولمايدۇ ، كونا دەستەكنى كۆتۈرۈپ چىقىدىغانلار يەنە بولۇپ تۇرىدۇ ، باشقىلارنىڭ ھۇجۇملىرىغا قارشى تۇرۇشتىمۇ مۇ . شۇنداق ئۇسۇلنى ئىشلىتىدىغانلار بولىدۇ ؛ ئەلۋەتتە ، ئۇ چاغدا ھۇجۇم قىلىنغان ئادەملەرنىڭ ئىسمىنى ئۆزگەرتىشىدۇ . كەلگۈسىدىكى كۈرەشچان ياشلار مۇشۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كېلىپ قالغىنىدا ، مۇشۇ خاتىرىنى ئۇچرىدى . تىپىپ قالسا ، مەن ئويلايمەنكى ، ئۇلار چوقۇم چېھرىسىنى ئېچىپ خۇش بولىدۇ ، دۈشمەن دېگەن نەرسىنىڭ قانداق بىرنەرسە ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ ئوبدان چۈشىنىۋالالايدۇ .

نەقىل كەلتۈرۈلگەن ماقالىلەرنىڭ خېلى كۆپ بىر قىسمى ئىلگىرىكى « ئىنقىلابىي ئەدەبىياتچى » لارنىڭ قولىدىن چىققان بولسا كېرەك . لېكىن ئۇلار ھازىر باشقا تەخەللۇسنى قوللانماقتا ، ئۇلارنىڭ ئەپت - بەشىرىسىمۇ ئىلگىرىكىگە ئوخشىمايدۇ . بۇنداق بولۇشىمۇ مۇقەررەر . ئىنقىلابىي ئەدەبىياتچى ئىنقىلابنىڭ تېخىمۇ چوڭقۇرلىشىشىغا ، قانات يېيىدىشىغا ئۆزىنىڭ ئەدەبىياتى بىلەن مەدەت بېرىش ئارزۇسىدا بولماي ، ئۆزىنىڭ « ئەدەبىيات » نى ئىنقىلابنىڭ سايىسىدە بازارغا سالدىغان بولسا ، ئىنقىلاب ئەۋج ئېلىۋاتقان چاغدا ، ئۇ شىرنىڭ تېنىگە چاپلاشقان سالجا ⑧ بولۇپ قالىدۇ ، ئىنقىلاب مۇشكۈلچىلىككە ئۇچرىغان چاغدا بولسا ، ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى « ئاق كۆڭلى » نى تېپىۋېلىپ ، ياكى « ۋاپادار » ⑨ دېگەن نام بىلەن ، ياكى « ئىنسانپەرۋەر » دېگەن نام بىلەن ۋە ياكى « مۇشكۈلچىلىككە ئۇچراپ تۇرۇۋاتقان ئىنقىلابچىلاردىنمۇ بەكرەك ئىنقىلابچى » دېگەن نام بىلەن سەپتىن چىقىپ كېتىدۇ ، ياخشىراقلىرى جىم بولۇۋالىدۇ ، يامانراقلىرى پىستە كۈچۈك بولۇپ قالىدۇ . بۇ مېنىڭ « زەھەرلىك گاز » نام ئەمەس ، ھەممىمىز كۆرۈپ تۇرغان

1933 - يىلى 7 - ئاينىڭ 20 - كۈنى چۈش ۋاقتىدا يېزىلدى .

گىزاھات

① « ساختا ئەر كىنلىك نامە » — ئاپتورنىڭ 1933 - يىلى 1 - ئايدىن 5 - ئايغىچە « شىنباۋ ئەر كىن پاراك » غا بەرگەن فېلىيەتونلىرىنىڭ توپلىمى ؛ 1933 - يىلى 10 - ئايدا شاڭخەي « كۆك نۇر » باسماخانىسى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان ، جەمئىي 43 پارچە ماقالە (ئېلان قىلىنغىنى 37 پارچە ماقالە بولۇپ ، بۇنىڭدىن 36 پارچىسى كىرگۈزۈلگەن . بۇلاردىن باشقا يەنە يەتتە پارچىسى ئېلان قىلىنمىغان) . بۇ ماقالە توپلام بېسىلىشتىن ئىلگىرى يېزىلغان « خاتىسە » بولۇپ ، ئايرىم ئېلان قىلىنمىغان .

« ساختا ئەر كىنلىك نامە » توغرىسىدا ، لۇشۈن مۇشۇ كىتابنىڭ « مۇقەددىمە » سىدە مۇنداق دېگەندى : « بۇ قىسقا مۇلاھىزىلەرنىڭ بەزىلىرى شەخسىي تەسىراتلىرىمدىن كېلىپ چىققان ، بەزىلىرى ئېقىم مەسىلىلىرىنىڭ نەشتەردەك سانجىشىدىن پەيدا بولغان . لېكىن مەنىسى ئىنتايىن ئاددىي . گەپ - سۆزلەرمۇ بەزىدە ناھايىتى تۇتۇق . (ئەر كىن پاراك) نىڭ سەپداشلىرىمىنىڭ ژۇرنىلى ئە - مەسلىكىنى ، (ئەر كىن) دېگەن سۆزنىڭ ياپتا گەپ ئىكەنلىكىنى بىلەتتىم . شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇ يەردە چېپىپ يۈرۈشنى خالىمىدىم . مەن ئۇنىڭغا بىرىنچە - دىن دوستلارنىڭ سۆزىنى يەردە قويماسلىق ، يەنە بىر تەرەپتىن ئىچى تىت - تىت بولۇپ قالغانلارغا چۇقان سېلىپ بېرىش مەقسىتى بىلەن ماقالە بەرگەندىم ، بۇمۇ ئۆزۈمنىڭ كونا بىر مىجەزى . لېكىن مېنىڭ قاملاشمىغان بىر يېرىم شۇكى ، ئېقىم مەسىلىلىرى ئۈستىدىن سۆز ئاچقىنىمدا يۈز - خاتىرە قىلىپ ئولتۇرمىدىم ، كونا ئىللەتلەر ئۈستىدىن سۆز ئاچقىنىمدا تىپنى قولدىن بەرمىدىم ، ۋەھالەنكى ، كېيىنكى ئۇسۇلۇم ۋەزىيەتكە ئۇيغۇن كەلمەيتتى . لۇشۈننىڭ بۇ فېلىيەتونلار توپ - لىمىغا « ساختا ئەر كىنلىك نامە » دەپ نام بەرگەنلىكى گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە نەشتە سانجىشتىن ئىبارەت .

بۇ ماقالە 30 - يىللارنىڭ دەسلەپكى چاغلىرىدىكى ئىدىيە ، مەدەنىيەت سېپىدىكى « قورشاپ يوقىتىش » بىلەن « قورشاپ يوقىتىش » قا قارىشى .

② « غوجام » ، « ئاغلاقچى كۈچۈك » دېگەنلەر ئەكسىيەتچىل ئەدىبلەرنىڭ ئاپتورغا قاراتقان ھاقارىتى بۇ ھەقتە ئاپتورنىڭ « ئۆزىنىڭ يېغىدا ئۆ - زىنىڭ گۆشىنى قۇرۇش » نىڭ قوشۇمچە ئىلاۋىسى « جۇڭگولۇقلارنىڭ يېغىدا

جۇڭگولۇقلارنى قۇرۇش » سەرلەۋھىلىك ماقالىسىگە قاراڭ .

③ « ئىجتىمائىي ئاخبارات » — ژۇرنال ، 1932 - يىلى 10 - ئايدا شاڭخەيدە چىقىشقا باشلاپ ، ئىلگىرى - ئاخىر ئۈچ كۈنلۈك ، 10 كۈنلۈك ، يېرىم ئايلىق بولۇپ نەشر قىلىنىپ ، (يېڭى نۇر) كىتابخانىسى تەرىپىدىن سېتىلغان . 1935 - يىلى 10 - ئايدىن ئېتىبارەن « جۇڭگو ۋە چەت ئەل مەسىلىلىرى » گە ئۆزگەرتىلىپ ، 1937 - يىلى 10 - ئايدا نەشرىدىن توختىغان .

④ شېن يەنىڭ - تەخەللۇسى ماۋدۇن . جېجياڭ ئۆلكىسى تۇڭشياڭ نا - ھىيىسىدىن ، يازغۇچى ، ئەدىبىي ئوبزۇرچى ، جامائەت ئەربابى ، ئەدىبىي تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ مۇھىم ئەزاسى ، « ئايلىق ھېكايە ژۇرنىلى » نىڭ باش مۇھەررىرى . « چىرىتىش » ، « تۇن يانغاندا » قاتارلىق ئەسەرلەرنىڭ ئاپتورى .

⑤ « مەنىلىك سۆز » — ھەپتىلىك ژۇرنال . 1933 - يىلى 5 - ئايدا شاڭ - خەيدە چىقىشقا باشلىغان .

⑥ دىڭ لېڭ - خۇنەن ئۆلكىسى لىڭلى ناھىيىسىدىن ، يازغۇچى ، ئۇنىڭ « زۇلمەت ئىچىدە » دېگەن ھېكايىلەر توپلىمى ۋە « سۇ » ناملىق پوۋېستى بار . فەن زىنيەن (1893 - 1972) — جياڭسۇ ئۆلكىسى يىشىڭ ناھىيىسىدىن . پەيلا - سوپ ، ئۇلار 1933 - يىلى 5 - ئاينىڭ 14 - كۈنى شاڭخەيدە بىللە قولغا ئېلىنغان .

⑦ نېيشەن كىتابخانىسى — ياپونىيىلىك نېيشەن ۋەنزائۇ تەرىپىدىن شاڭخەيدە ئېچىلغان كىتابخانا . نېيشەن ۋەنزائۇ (1885—1959) — 1927 - يىلى 10 - ئايدا لۇشۈن بىلەن تونۇشقان . كېيىن دائىم بېرىش - كېلىش قىلىشقان . لۇشۈن ئۇنىڭ كىتابخانىسىدىن ئالاقىلىشىش ئورنى سۈپىتىدە پايدىلانغان .

⑧ « ئۆتەڭدىكى شېرىن سۆز » — پارچە خاتىرىلەر ، چېن زىجەن يازغان . 1933 - يىلى 2 - ئاينىڭ 21 - كۈنىدىن باشلاپ ، « شىنباۋ گېزىتى » ئەر كىن پاراك » دا ئېلان قىلىنغان .

⑨ ياك شىڭفو (1893 - 1933) — ئەسلى ئىسمى چۈەن ، جياڭشى ئۆل - كىسى چىڭجياڭ ناھىيىسىدىن . ئۇ ئىلگىرى ئىتتىپاقداشلار جەمئىيىتىگە قاتناشقان ، ئامېرىكىغا بېرىپ ئوقۇغان . ۋەتەنگە قايتقاندىن كېيىن شەرقىي - جەنۇب ئۈند - ۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى ، مەركىزىي تەتقىقات ئورنىنىڭ باش خادىمى قاتارلىق ۋەزىپىلەردە بولغان . 1932 - يىلى 12 - ئايدا سۇڭ چىڭلىڭ ، سەي يۈەنپېي ، لۇ - شۈنلەر بىلەن جۇڭگو خەلق ھوقۇقىنى قوغداش ئىتتىپاقىنى تەسىس قىلىپ ، جياڭ جىيېننىڭ فاشىستىك ھۆكۈمرانلىقىغا قارشى تۇرغان . 1933 - يىلى 6 - ئايدا شاڭخەيدە گومىنداڭ ئىشپۇنچىلىرى تەرىپىدىن يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈلگەن .

⑩ لىياڭ شىچىۈ — جېجياڭ ئۆلكىسى شاڭشەن (بۈگۈنكى يۇخاڭ) ناھى -

يىسىدىن ، يېڭى ئايچىلارنىڭ مۇھىم ئەزالىرىدىن بىرى . ئەينى ۋاقىتتىكى چىڭداۋ داشۆسىنىڭ پروفېسسورى .

⑩ < جاڭ زىپىڭغا پەشۋا بېرىش > — جاڭ زىپىڭ (1893 — 1959) گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسى مىشەن ناھىيىسىدىن . ئىلگىرى ئىجادىيەت تەھرىراتىنىڭ ئەزاسى بولغان . ئۈچ تەرەپلىمە ئىشقا — مۇھەببەت ھېكايىلىرىنى ناھايىتى كۆپ يازغان . ياپونغا قارشى ئۇرۇش مەزگىلىدە چۈشكۈنلىشىپ خاتىن بولۇپ كەتكەن . ئۇنىڭ « زامان بىلەن مۇھەببەتنىڭ ئاچا يولى » دېگەن رومانى 1923 — يىلى 12 — ئاينىڭ 1 — كۈنىدىن باشلاپ « شىنباۋ گېزىتى . ئەر كىن پاراك » دا داۋاملىق بېسىلغان . ئىككىنچى يىلى 4 — ئاينىڭ 22 — كۈنى « ئەر كىن پاراك » تەھرىر بۆلۈمى نامىدا چىقىرىلغان بىر ئېلاندا : < جاڭ زىپىڭ ئەپەندىنىڭ ، زامان بىلەن مۇھەببەتنىڭ ئاچا يولى ، دېگەن رومانى گېزىتىمىزگە بىرنەچچە ئايدىن بۇيان بېسىلىپ كەلگەنىدى . تەھرىر بۆلۈمىمىز يېقىندىن بۇيان كىتابخانلارنىڭ بۇ رومانىدىن زېرىككەنلىكىنى بىلدۈرۈپ يازغان خەتلەرنى تاپشۇرۇپ ئالدى . گېزىتتىمىز كىتابخانلارنىڭ پىكىرىگە ھۆرمەت قىلىپ ، بۇ ئەسەرنى بېسىشنى ئەتىدىن باشلاپ توختىتىدۇ > دېيىلگەن . شۇ چاغدا شاڭخەيدىكى گېزىتچىلارنىڭ ھەممىسى بۇ توغرىدا خەۋەر تارقاتقان . بۇ ماقالىدە نەقىل كەلتۈرۈلگەن < ئىجتىمائىي ئاخباراتتىن > باشقا ، شۇ يىلى 4 — ئاينىڭ 27 — كۈنى « خەۋەر » گېزىتىگە « ئەر كىن پاراكدا جاڭ زىپىڭغا پەشۋا بېرىلدى » دېگەن ماقالىچاق بېسىلغان .

⑪ زىڭ جىنىڭ (1901 — 1971) — جياڭشى ئۆلكىسى تەيخې ناھىيىسىدىن .

⑫ خۇ خۇيشىن (1886 — 1938) — ئەنخۇي ئۆلكىسى جىڭشەن ناھىيىسىدىن . ئۇ « شەرق ژۇرنىلى » نىڭ 25 — جىلد 8 — 1928 — يىلى 4 — ئاينىڭ 25 — كۈنى (شۇ يىلى 8 — ئاينىڭ 25 — كۈنى) سانىدا ئىلگىرى — ئاخىر بولۇپ « موزى بولسا ھىندىستانلىق » ، « يەنە موزىنى ئاقلايمەن » نى ئېلان قىلغان . قارىسىغىلا ؛ موزى ھىندىستانلىق ، ئۇنىڭ تەلىماتى بۇددىزمنىڭ بىر تارمىقى دېگەن . 1933 — يىلى 3 — ئاينىڭ 10 — كۈنى « ئەر كىن پاراك » غا شۇەن (ماۋدۇن) تەخەللۇسىدا « ئازاد قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ » دېگەن ماقالە بېسىلغان . ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن : « بۇنىڭدىن بىرنەچچە يىل ئىلگىرى بىر ئەپەندى موزىنىڭ ھىندىستانلىق ئىكەنلىكىنى < بايقاپ ، گويا راستتەك نۇرغۇن دەلىللەش ئېلىپ بارغان . > خۇ خۇەيشىن بۇ گەپلەرنى < غەرەزلىك مەسخىرە قىلىش > ، < شەخسنىڭ ئابرويىغا داغ چۈشۈرگەنلىك > » دەپ تونۇپ ، « ئەر كىن پاراك » غا خەت يېزىپ سۈرۈشتە قىلغان .

⑬ « شاۋقۇن » — ھەپتىلىك ئەدەبىي ژۇرنال . 1931 — يىلى 8 — ئايدا ساۋ جۇپىرنىڭ مۇھەررىرلىكىدە شاڭخەيدە چىقىشقا باشلىغان . 1933 — يىلى 11 — ئايدا نەشىردىن توختىغان . مەزكۇر ژۇرنالنىڭ بىرىنچى جىلد 21 — سانىدىن باشلاپ مۇقاۋىسىگە قاغا — قۇزغۇنلارنىڭ دولقۇن بىلەن ئېلىشقان رەسمى ۋە « ياشانغانلار كۆرگەندە بېشىنى لىڭشىتىدۇ ، ياشلار كۆرگەندە دەپمۇ ئىچىگە چۈشۈپ كېتىدۇ . مانا بۇ بىزنىڭ قاغا — قۇزغۇنىمىز » دېگەن بېغىشلىما بېسىلغان . ئالدىنقى نەقىللەر — دىكى « قاغا — قۇزغۇنىمىز » توغرىسىدىكى سۆزلەر مانا مۇشۇنى كۆرسىتىدۇ .

⑭ « ئەدەبىيات — سەنئەت سۆھبىتى » — يېرىم ئايلىق ژۇرنال . زىڭ جىنىڭ قاتارلىقلارنىڭ مۇھەررىرلىكىدە 1933 — يىلى 7 — ئايدا شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلاپ ، جەمئىي تۆت سان چىقىرىلغان . « يېڭى دەۋر نەشرىياتى » تەرىپىدىن تارقىتىلغان .

⑮ « سولقانلار ئىتتىپاقى » — يەنى سولقانلار يازغۇچىلار ئىتتىپاقى ، جۇڭگو كوممۇنىستلار پارتىيىسى رەھبەرلىكىدىكى ئىنقىلابىي ئەدەبىي تەشكىلات . 1930 — يىلى 3 — ئايدا شاڭخەيدە قۇرۇلغان . 1935 — يىلىنىڭ ئاخىرىدا ئۆزلۈكىدىن تارقالغان . لۇشۇن ، شاينەن ، فېڭ شۇفېڭ ، فېڭ نەيچاۋ ، جۇياڭ قاتارلىق كىشىلەر بۇ تەشكىلاتنىڭ رەھبىرى ئەزالىرى ئىدى .

⑯ « يېڭى ئېقىم مەسىلىسى گېزىتى » — 1907 — يىلى 12 — ئايدا شاڭخەيدە چىقىشقا باشلىغان . دەسلەپكى نامى « ئېقىم مەسىلىسى گېزىتى » بو-لۇپ ، كېيىن « جامائەت پىكرى گېزىتى » گە قوشۇۋېتىلىپ ، « جامائەت پىكرى ئېقىم مەسىلىسى گېزىتى » گە ئۆزگەرتىلگەن . 1911 — يىلى 5 — ئاينىڭ 18 — كۈنىدىن باشلاپ ئۇنىڭ نامى « يېڭى ئېقىم مەسىلىسى گېزىتى » ئۆزگەرتىلگەن . دەسلەپ چىققاندا بۇرژۇئا ئىسلاھاتچىلىرىنىڭ گېزىتى بولۇپ ، شىڭخەي ئىنقىلابىدىن كېيىن ، شىمالىي مىللەتلەر دۈەن چىرۋىنى ھىمايە قىلىدىغان سىياسەتچىلەرگە گۇرۇھىدىكى تەتقىقاتچىلار مەزھىپىنىڭ گېزىتىگە ئايلانغان ، 1927 — يىلىدىن كېيىن ، شى لىياڭسەي تاپشۇرۇپ ئالغان ، 1935 — يىلىدىن كېيىن گومىنداڭ مالىيە زومىگىرى كۇڭ شاڭشى سېتىۋالغان . 1949 — يىلى 5 — ئايدا شاڭخەي ئازاد بولغاندا نەشىردىن توختىغان . بۇ يەردە كۆچۈرۈلگەن ئېلان 1933 — يىلى 7 — ئاينىڭ 16 — كۈنى مەزكۇر گېزىتنىڭ قوشۇمچە بېتى « كۆكنۈر » غا بېسىلغان .

⑰ « جۇڭگو ۋە چەتئەل كىتاب — ژۇرناللىرىدىن خەۋەر » — 1933 — يىلى 6 — ئايدىن باشلاپ نەشر قىلىنغان . بۇ ھەپتىلىك ژۇرنالدا كىتاب — ژۇرناللارنىڭ ئېلانلىرى ئاساس قىلىنىپ ، ئەدەبىيات مۇنبىرى خەۋەرلىرىمۇ قوشۇمچە بېسىلغان . بۇ ژۇرنال باۋ كېخۇانىڭ باش مۇھەررىرلىكىدە چىقىرىلىپ ، « جۇڭگو — چەتئەل

نەشرىياتى « تارقاتقان . كېيىن « جۇڭگو ۋە چەتئەل مەدەنىيىتىدىن خەۋەرلەر » گە ئۆزگەرتىلگەن .

⑩ « نىيىتى يامان ئادەمنىڭ كۆز نۇرى خۇنۇك بولىدۇ » — بۇ ، مېڭزىنىڭ سۆزى بولۇپ ، تولۇق تېكىستى مۇنداق : « ھەرقانداق ئادەمنى كۆزەتمە كەندە ، ئەڭ ياخشى ئۇنىڭ كۆزىگە قاراش كېرەك ، چۈنكى ئۇنىڭ كۆزى ئۇنىڭ نىيىتىنىڭ يامانلىقىنى يوشۇرالمىدۇ ! نىيىتى توغرا ئادەمنىڭ كۆزى روشەن بولىدۇ . نىيىتى بۇزۇق ئادەمنىڭ خۇنۇك بولىدۇ . »

⑪ سۈي ۋەنجيۇ — شەندۇڭ ئۆلكىسى گەنجىڭ (ھازىر خېنەننىڭ فەنشەن ناھىيىلىرىگە قوشۇۋېتىلگەن) دىن ، ئەينى ۋاقىتتىكى « ئۇلۇغ ئاخشام گېزىتى » نىڭ ئەدەبىي بېتى « مەشەل » نىڭ باش مۇھەررىرى .

⑫ زېڭ جىنكې سۈي ۋەنجيۇ دېگەن نام بىلەن ئۆزىنىڭ شېئىرلىرىغا كىرىش سۆز يازغان — بۇ ، 1933 — يىلى 3 — ئايدا زېڭ جىنكې ئۆزىنىڭ « ئىككى يۇلتۇز » ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى نەشر قىلدۇرغاندا سۈي ۋەنجيۇ نامىدا « كىرىش سۆز ئورنىدا » نى يېزىپ چىقىپ ، ئۆزىنى راسا ماختىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ . سۈي ۋەنجيۇ بۇ ئىشنى ئىنكار قىلغاندىن كېيىن ، زېڭ جىنكې گېزىتتە ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن ئېلان چىقىرىپ ، « كىرىش سۆز ئورنىدا » نى جانابىي سۈي ۋەنجيۇدىن كەلگەن خەتتىن كۆچۈرۈۋالغانىدىم ، دېگەن .

⑬ كارىل بىلەن ئىلىچ — كارىل — ماركس ، ئىلىچ — لېنىن .

⑭ ياكى سۈنرېن (1901 — 1955) — گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسى چاۋئەن ناھىيىسىدىن . 1925 — يىلى جۇڭگو كوممۇنىستلار پارتىيىسىگە ، 1928 — يىلى قۇياش تەھرىراتىغا قاتنىشىپ ، 1932 — يىلى ئاسىيلىق قىلغان . 1933 — يىلى 2 — ئايدا ئۇ « كىتاب كۆرۈشتۈرۈش خاتىرىلەر » ژۇرنىلىنىڭ 3 — جىلد 1 — سانىدا « پارتىيە تۇرمۇشى ئاكوپلىرىدىن چىقىپ كېتىشىم » سەرلەۋھىلىك ماقالىسىنى ئېلان قىلىپ ، ئىنقىلابىي ئىنتايىن زەھەر خەندىلىك بىلەن ھاقارەتلىگەن . ئۇ ، ئەكسىيەتچىلەرنىڭ ئىنقىلابىي ئەدەبىيات — سەنئەت ھەرىكىتىنى پارچىلاش ئېھتىياجىغا ماسلىشىش ئۈچۈن ، شۇ يىلى 2 — ئايدا « ھازىرقى زامان » ژۇرنىلىنىڭ 2 — جىلد 4 — سانىدا « ئۇششاق بۇرژۇئازىيە ئىنقىلابىي ئەدەبىياتىنىڭ بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقىشىم » دېگەن ماقالىسىنى ئېلان قىلىپ ، « 3 — جىلد ئەدەبىيات — سەنئەت » نى تەرغىپ قىلغان .

⑮ خەن شېخىڭ — تىيەنجىلىك ، « سولقاتان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » غا قاتناشقان . كېيىن ، « 3 — جىلد كىشىلەر » گە ئايلىنىپ كەتكەن . ياكى سۈنرېن « پارتىيە تۇرمۇش ئاكوپلىرىدىن چىقىپ كېتىشىم » ۋە « ئۇششاق بۇرژۇئازىيە

ئىنقىلابىي ئەدەبىياتىنىڭ بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقىشىم » دېگەن ماقالىلىرىنى ئېلان قىلغاندىن كېيىن ، ئۇ « كىتاب ئوقۇشتىن خاتىرىلەر » ژۇرنىلىنىڭ 3 — جىلد 6 — سانى (1933 — يىلى 6 — ئاي) دا « ئەدەبىيات — سەنئەت ۋە زىيىتىگە باھا . ئۇششاق بۇرژۇئا ئىنقىلابىي ئەدەبىيات بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقىشىم » سەرلەۋھىلىك ماقالىسىنى ئېلان قىلىپ ، ياكى سۈنرېننى بىر سەمىي — سادىق كىشى ، ئۆزىنىمۇ ئالدىمايدىغان ، تەشكىلاتنىمۇ ئالدىمايدىغان سەمىي — سادىق كىشى ، ئۇنىڭ سۆزلىرى « پۈتۈنلەي ھەقىقەتنى ئىزلىگۈچى زىيالىينىڭ ئەدەبىيات ھەققىدىكى نۇتقى » دېگەن .

⑯ سۇۋېن « ھازىرقى زامان » ژۇرنىلىنىڭ بىرىنچى جىلد 6 — سانى (1932 — يىلى 10 — ئاي) دا ئېلان قىلغان « (3 — جىلد كىشىلەرنىڭ چىقىش يولى » دېگەن ماقالىسىدە : « يازغۇچى مۇبادا ئۆزىگە سادىق بولىدىغان بولسا ... ئۇ ئۆزىدىن ئۆزىدە يوق نەرسىنى تەلەپ قىلالمايدۇ . ئەمما ، نەزىرىيىچىلەر يەنىلا ھەدەپ مۇقام توۋلاپ ، ئاپتوردىن ئۇنىڭدا يوق نەرسىنى تەلەپ قىلىدۇ ، ئالدىداشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان يازغۇچىلار ئۆزلىرىدە بار نەرسىلەرنى ئاچقىشقا جۈرئەت قىلالمايدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە باشقىلار تەلەپ قىلغان نەرسىنىمۇ ئاچقالمايدۇ . شۇنىڭ بىلەن قانداق قىلىش كېرەك ؟ — قەلەمنى تاشلاش كېرەك » دەپ يازغان .

⑰ جياڭ گۇاڭسى (1901 — 1931) — يەنە بىر ئىسمى جياڭ گۇاڭچى ، ئەنخۇي ئۆلكىسى لۇئەن ناھىيىسىدىن . يازغۇچى ، قۇياش تەھرىراتىنىڭ غوللۇق ئەزاسى . ئۇنىڭ « يېڭى چۈش » ناملىق شېئىرلار توپلىمى ، « قىسقا ئىشتانلىقلار پارتىيىسى » ناملىق پوۋېستى ، « دالا شامىلى » قاتارلىق رومانلىرى بار .

⑱ قۇياش تەھرىراتى — 1928 — يىلى جياڭ گۇاڭسى ، چيەن شىڭسۇڭ (ئاينىڭ) قاتارلىقلار شاڭخەيدە تەسىس قىلغان ئەدەبىي تەشكىلات . ئۇلار ئىنقىلابىي ئەدەبىياتىنى تەشەببۇس قىلىپ ، ئىلگىرى — ئاخىر « قۇياش ئايلىق ژۇرنىلى » ، « دەۋر ئەدەبىيات — سەنئىتى » ، « دېڭىز بورنى ھەپتىلىك ژۇرنىلى » ، « يېڭى ئېقىم » قاتارلىق ژۇرنال ۋە « قۇياش تەھرىراتى مەجمۇئەسى » قاتارلىقلارنى نەشر قىلغان . 1930 — يىلى « سولقاتان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » قۇرۇلغاندىن كېيىن ئۆزلۈكىدىن تارقاپ كەتكەن .

⑳ شىرنىڭ تېنىگە چاپلاشقان سالجا — بۇ سۆز ئەسلىدە بۇددىستلارنىڭ تەمسىلى بولۇپ ، راھىبلار ئىچىدىكى بۇددا قانۇنلىرىغا بۇزغۇنچىلىق قىلغانلارغا قارىتىلغان . بۇ يەردە ئىنقىلاب لاگېرىغا كۆز بويلاپ كىرىۋالغان پۇرسەتپەرەسلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

② « ۋاپادار » — بۇ يەردە ياك سۇنرېن كۆزدە تۇتۇلدى. ئۇ « پارتىيە تۇرمۇشىنىڭ ئاكوپلىرىدىن چىقىپ كېتىشىم » سەرلەۋھىلىك ماقالىسىدە : « ئارقامغا يېنىپ ئۆز ئەھۋالىغا نەزەر سالسام ، ئاتام قېرى ، ئائىلىمىز كەمبەغەل ، ئۇكىلىرىم گۆدەك ، ئۆمرۈمنىڭ يېرىمى رىيازەتتە ئۆتتى . ھېچبىر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارغىنىم يوق . ئىنقىلاب قاچان مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشەر كىنناڭ . ئائىلەمدىكىلەر ھازىر ئاچ - يالساڭاچلىقتا تۇرماقتا ؛ كەلگۈسىدە ئىنقىلاب مۇۋەپپەقىيەت قازانغان تەقدىردىمۇ ، غەربىي خۇنەن ، غەربىي خۇبېي سوۋېت رايونىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ پەرز قىلىدۇ . خان بولسام ، مېنىڭ ئائىلەمۇ ئاچارچىلىقنىڭ قۇربانى بولۇشتىن ، قەلەندەرگە ئايلىنىشتىن خالىي بولالمايدىغاندەك تۇرىدۇ . جان بولسلا ھەممە نەرسە تەييار دېگەندەك ، ئۆز غېمىمنى يېڭىنىم تۈزۈك ئىكەن ! كېسەل يېتىپ تۇرۇپ ، ئۇنداق ئويلاپ ، بۇنداق ئويلاپ ، ئاخىر ئۆز ئەقلىم بىلەن بىر قارارغا كېلىپ ، جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىدىن چىقىپ كەتتىم » دېگەندى .

جۇڭگو ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى پىغان ①

نازاكەتلىك تالىپلار ئىچىدىمۇ ناھايىتى ئاسانلا كۆز يېشى قىلىدۇ . خان ئادەملەر بار ، ئۇلار جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرى يېقىندىن بۇيان خۇددى جۇنغالارنىڭ ئۆز ئالدىغا زېمىن تۇتۇۋالغىنىغا ئوخشاش مالىمانلىق شىپ كەتتى ، دەپ ئۆزىنى توختىتىۋالماي ، بولۇپمۇ بۆھتان - تۆھمەتلەردىن زارلىنىپ ، « داد - پەريات » چەكمەكتە . ئەمەلىيەتتە ئەسەر يېزىپ ئۇنى « مەشھۇر غارلارغا كۆمۈپ قويۇپ ساقلايدۇ » غان دەۋر كېتىپ قالدى ، ھازىر « مۇنبەر » بار ، بۇ « مۇنبەر » كۈرەشتىن ، ھەتتا تىل - ھاقارەت ۋە تۆھمەت - بۆھتاندىن خالىي ئەمەس . مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى دەۋرىدىكى ئەھۋالنى مىسالغا ئالاي دېسەم ، ئۇ تولىمۇ كونا ، ئۇنى تىلغا ئېلىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يۇق ؛ چىڭ خانىدانلىقى دەۋرىدىمۇ چاڭ شىزەي بىلەن يۈەن زىسەي ② ، لى چۇنىكى بىلەن جاۋ ۋېيشۇ ③ خۇددى ئوت بىلەن سۈدەك چىقىشالماپتىكەن ؛ ئۇلاردىن كېيىنرەك بولغان ئەھۋاللارنى ئالساق ، « خەلق گېزىتى » بىلەن « يېڭى خەلق مەجمۇئەسى » ئوتتۇرىسىدا كۈرەش بولغان ④ ، « يېڭى ياش » چىلار بىلەن پالانى - پۈكۈنچىلەر ⑤ ئوتتۇرىسىدىمۇ ناھايىتى كەسكىن كۈرەش بولغان . بۇ كۈرەشلەر ئۆز ۋاقتىدا تىدا بېگانە ئادەملەرنى ھەسرەتلەندۈرمەي قالمىغان دەمسىز ؟! لېكىن غالىب بىلەن مەغلۇبىنىڭ ئېنىقلانغانلىقى ، زامانىنىڭ ئاستىلاپ ئۆتۈشى بىلەن ، جەڭدە پەيدا بولغان قان داغلىرى يامغۇردا پاكپاكىز يۇيۇلۇپ تۈگىگەندىن كېيىن ، كېيىنكى ئەۋلادلار ئىلگىرىكى چاغلاردا ئەدەبىيات مۇنبىرى تىنچ بولسا كېرەك ، دەپ ئويلايدۇ . چەت ئەللەردىمۇ ئەھۋال شۇنداق ، بىز ھازىر ئومۇمەن ۋېكتور ھىيئوگو بىلەن گىرخارت خائوپتىماننىلا مەشھۇر ئەدىب دەپ بىلسەك كېرەك ، لېكىن ئۆز ۋاقتىدا ئۇلارنىڭ سەھنە ئەسەرلىرى سەھنەشتۈرۈلگەندە ، كۈلۈپتىلا ئادەم تۇتۇش ، ئادەم ئۇرۇش

ۋە قەسى يۈز بەرگەنكەن ؛ تەپسىلىيەك يېزىلغان ئەدەبىيات تارىخلىرىدا شۇ چاغدىكى ئۇرۇش - جىددەلەرنىڭ تەپسىلاتىمۇ بار ⑥ .

دېمەك ، مەيلى جۇڭگودا ، چەت ئەللەردە بولسۇن ، مەيلى قەدىمكى زاماندا ۋە ھازىر بولسۇن ، ئەدەبىيات مۇنبىرىدە نازاكەتلىك تالىپلارنى « غەمكىن » قىلىدىغان بەزى مالىملىق يوق ئەمەس . لېكىن ، بىر مۇنچە ئاتالمىش ئەدىبلەر ۋە ماقالىلەر ئاخىر يوقىلىپ كېتىدۇ ؛ ياشاپ تۇرۇشقا مۇناسىپ بولغانلىرى بولسا ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭمۇ ھەر ھالدا پاكىز جاي ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ ھايات ياشاۋېرىدۇ . لېكىن مالىملىقنى بەزى پىغمانچىلار كۆپەيتىپ قويدۇ ، ئۇلار تەكشۈرۈپ ، تەھلىل قىلىپ كۆرمەستىن ، « ئۇنىڭدىمۇ ئەيىب بار ، بۇنىڭدىمۇ ئەيىب بار » دېگەن پە- تىۋانى تېپىپ ، يازغۇچىلارنىڭ ھەممىسىنى « بىر جاڭگالنىڭ بۆرسى » گە چىقىرىۋېتىدۇ . بۇنداق بولغاندا ، مالىملىق مەڭگۈ تۈگىمەيدۇ . لې- كىن ، پەلەك ھەمىشە شۇنداق بولۇپمۇ يەيدۇ ، ئاينىڭ ئون بەشى قاراڭغۇ بولسا ، ئون بەشى ئايدىڭ بولىدۇ . ئويلاپ كۆرەيلى ، لىن چىڭنەننىڭ ئەدەبىيات ئىنقىلابىغا ھۇجۇم قىلغان ھېكايىسىنىڭ ⑦ ئوتتۇرىغا چىققىنىغا ھېچقانچە ۋاقىت بولمىدى ، قېنى ھازىر نەگە كەتتى ؟

پەقەت يېقىندىن بۇيان تۆھمەتخورلۇق ناھايىتى ئاجايىپ نەيرەڭلەر بىلەن ئەۋج ئالماقتا ، لېكىن شۇنداق بولسىمۇ قەدىمكى زامانلاردىكىدىنمۇ يامان ئەمەس ، بۇنىڭغا چىڭ خاندانلىقنىڭ دەسلەپكى چاغلاردا كەڭ ئەۋج ئالغان يېزىق زىندانى ⑧ توغرىسىدا ھازىرمۇ تۈگەپ كەتمىگەن گەپ - سۆزلەر دەلىل بولۇپ تۇرۇپتۇ . بۇنداق نەيرەڭلەرنى ئىشلىتىۋاتقانلارنىڭ ھەممىسىنىلا ئەمەلىيەتتە ئەدىب دېگىلى بولمايدۇ ، ئۇلارنىڭ ئوندىن توققۇزى ئېتى ئۇلۇغ سۇپۇرىسى قۇرۇق ، سەللىسى يوغان ئىمانى يوق ئوغرىلار ؛ ئۇلارنىڭ ئىچىدە گايىدا قەلەم ئىشى بىلەن شۇغۇللانغان ئادەملەر قالسىمۇ ، لېكىن بۇلار ئەينى ۋاقىتتا ئۆزىنىڭ ئەسلى ئەپىت - بەشىرىسىنى ئاشكارىلاپ ، ئۆزلىرىنىڭ زاۋال تاپقانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ . ئەدەبىيات مۇنبىرى ھەرگىزمۇ بۇنداق ئادەملەرنىڭ سەۋەبى بىلەن مالىملىشىپ كەتمەيدۇ ، ئەكسىچە تېخىمۇ سۇپۇزۇك ، تېخىمۇ روشەن

بولدۇ .

تارىخنىڭ چاقى ھەرگىز ئارقىسىغا يانمايدۇ ، ئەدەبىيات مۇنبىرى توغرىسىدا پىغان بىلەن ئاھ ئۇرماسلىق كېرەك . پىغان ئۆزىنى چىكارىگەر قىلىۋېلىپ ، ئەدەبىيات - مۇنبىرىگە ھەق - ناھەقنى ئايرىماستىن تۇرۇپلا جان كۆيدۈرگەنلىكتىن ياكى زاۋال تاپقان لاگىردا ئولتۇرغانلىقتىن كىلىدۇ .

8 - ئاينىڭ 10 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1933 - يىلى 8 - ئاينىڭ 14 - كۈنى « شېنباۋ ، ئەر- كىن پاراك » غا ئەسلى « پىغاننىڭ كېرىكى يوقلۇقى توغرىسىدا » دېگەن سەرلەۋھە بىلەن بېسىلغان .

② جاڭ شۆچېڭ (1738 - 1801) - يەنە بىر ئىسمى جاڭ شىزەي ؛ جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ خۇيجى (ھازىرقى شاۋشىڭ) ناھىيىسىدىن . چىڭ سۇلا- لىسىنىڭ تارىخچىسى . يۈەن زىسەي (1716 - 1797) - يەنە بىر ئىسمى يۈەن مى . جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ چيەنتاڭ (ھازىرقى خاڭشېن) ناھىيىسىدىن چىڭ سۇلالىسى شائىرى . 1797 - يىلى يۈەن مى ۋاپات بولغاندىن كېيىن ، جاڭ سۆچېڭ « دىڭجى خاتىرىلىرى » دېگەن ئەسىرىدە ، يۈەن مىنىڭ ئۆز شېئىرلىرىدا ئىچكى دۇنيانى تەسۋىرلەشنى تەرغىپ قىلغانلىقىغا ۋە ئايال تالىپلارنى قوبۇل قىلغانلىقىغا قارشى چىقىپ ، ئۇنىڭغا « شەرمەندە ئادەم ؛ ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلىپ ، ئايال تالىپلارنى ئازدۇرغان » دەپ ھۇجۇم قىلغان . ئۇ « ئاياللار توغرىسىدا بىلىم » ، « ئاياللار توغرىسىدا بىلىمگە خاتىمە » ، « مەدرىسىدە نەزىملەرنى كۆچۈرگەندىن كېيىن » دېگەندەك ئەسەرلىرىدىمۇ يۈەن مىگە ھۇجۇم قىلغان .

③ لى چۈنكې (1829 - 1894) - يەنە بىر ئىسمى لى سىمىن ؛ جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ خۇيجى ناھىيىسىدىن ؛ چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىكى ئەدىب . جاۋزىچىيەن (1829 - 1884) - يەنە بىر ئىسمى جاۋ ۋېيشۇ ؛ جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ خۇيجى ناھىيىسىدىن ؛ چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىكى خەتتات . لى چۈنكې « يۈيمەنتاڭ خاتىرىلىرى » دېگەن ئەسىرىدە جاۋزىچى- يەننى « تەلۋە » ، « بىمەنە ، نائەھلى » دەپ ئاتىغان .

④ بۇ يەر چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىكى تۇڭمېنخۇينىڭ نەشر

ئەپكارى « خەلق گېزىتى » بىلەن لياڭ چىچاۋنىڭ ئىلكىدىكى « يېڭى خەلق مەج-
مۇئەسسەسى » نىڭ دېموكراتىك ئىنقىلاب بىلەن پادىشاھلىق ئاساسى قانۇن ھەققىدە
مۇنازىرىلەشكەنلىكى كۆزدە تۇتۇلدى.

⑤ بۇ يەردە « يېڭى ياش » چىلار بىلەن شۇ چاغدىكى يېڭى مەدەنىيەت
ھەرىكىتىگە قارشى تۇرغۇچىلار ئوتتۇرىسىدىكى مۇنازىرە كۆزدە تۇتۇلدى.

⑥ ۋىكتور ھىيوگو (1802 — 1885) — فرانسىيە ئەدىبى . ئۇنىڭ
« پاجىئەلىك دۇنيا » قاتارلىق رومانلىرى بار . گېر خارت . خائۇپتىمان — گېرمانىيە
دراماتورگى . 1889 — يىلى 10 — ئاينىڭ 20 — كۈنى خائۇپتىماننىڭ سەھنە ئەسىرى
« قۇياش چىقىشتىن ئىلگىرى » بېرىلىدىكى ھۇرىيەت تىياتىرىدا قويۇلغان . بۇلار
ئىككى گۇرۇھنىڭ جىددىي كۈرىشىنى قوزغىۋەتكەن . ھېمايە قىلغۇچىلار بىلەن
قارشى تۇرغۇچىلار كۈلۈپتلا مۇشتلىشىپ كەتكەن .

⑦ لىڭ چىڭنەن — تەرجىمان . ئۇ « 4 — ماي » دەۋرىدە يېڭى مەدەنىيەت
ھەرىكىتىگە قارشى تۇرۇپ ، « دەردەن » ، « مىكجىننىڭ چۈشى » ناملىق ئىككى
پارچە ھېكايە يېزىپ ، مەدەنىيەت ھەرىكىتىگە دارىتىپ ھۇجۇم قىلغان .

⑧ بۇ يەردە مەنچىڭ خاندانلىقىنىڭ مىللىي زۇلۇم سىياسىتىنى يولغا قو-
يۇپ ، خەنزۇ خەلقىنىڭ قارشىلىقىنى ۋە مىللىي ئىدىيىسىنى تۈگىتىش ئۈچۈن
« يېزىق زىندانى » لىرىنى كۆپەيتكەنلىكى كۆزدە تۇتۇلدى .

فېلىپتون بوھرانى ①

بۇندىن بىر — ئىككى ئاي ئىلگىرى قايسىبىر گېزىتتە بىر ئادەمنىڭ
ئۆلۈپ كەتكەنلىكى توغرىسىدا يېزىلغان بىر ماقالىنى كۆرگەنلىكىم چالا —
پۇچۇق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ . شۇ ماقالىدە ئېيتىلىشىچە ، ئۆلۈپ كەتكەن ئادەم
« ئويۇق بېزەكلىرى » توپلاشتا داڭدار ئادەم ئىكەن . ئاپتور ئۆز
ماقالىسىنىڭ ئاخىرىدا ، بۇ ئادەمنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى بىلەن جۇڭگودا
« ئويۇق بېزەكلىرى » نى توپلايدىغان ئادەملەرنىڭ نەسلى قۇرۇپ كېتى-
دىغان بولدى ، دەپ ئاھ ئۇرۇپتۇ .

ئېست — ھەي ، شۇ چاغدا ئانچە كۆڭۈل بۆلمىگەنلىكىم ئۈچۈن ،
شۇ كۈنكى گېزىتنىڭ ۋە شۇ بېزەك توپلىغۇچىنىڭ ئىسمى ئېسىمدىن
كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ .

ھازىرقى ۋاقىتتىكى يېڭى ياشلار ، ئېھتىمال ، « ئويۇق بېزەكلىرى »
دېگەن نەرسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئانچە بىلمىسە كېرەك . لېكىن ، ئەگەر
كونا ئائىلىدىن كېلىپ چىققان ، ئىلگىرى قەلەم ئىشى بىلەنمۇ شۇغۇللانغان
بولسا ، ئانچە خارابىلىشىپ كەتمىگەن ، كېرەكسىز نەرسىلىرىنى رەزگىچە
لەرگە سېتىۋەتمىگەن بولسا ، ئۆيىنىڭ بىرەر بولۇك — يۇچقاقلرىغا تاشلاپ
قويغان بوقچا — بوغۇنچىلىرى ئىچىدىن كۆرگۈ ئەينەكنىڭ ھەل ياكى سىر
بىلەن گۈل چېكىلگەن كىچىككەن تۈنىكە ياپقۇچلىرى ، ئەينەكتەك سىلىق
بولۇپ كەتكەن چىرايلىق سۈزۈك تاش ، بامبۇكتىن نەقىش قىلىنغان
ھەيكەل ، قەدىمكى قاش تېشىدىن ئويۇپ ياسالغان ھايۋان ، مىستىن قۇ-
يۇلغان ۋە لېكىن داتلىشىپ كۆكرىپ كەتكەن ئۈچ پۇتلۇق پاقا تېپىلىمۇ
قالدى ، « ئويۇق بېزەكلىرى » دېگىنىمىز ئەنە شۇ . ئىلگىرىكى چاغلاردا بۇ
نەرسىلەر ئويۇق — تاكچىلارغا تىزىپ قويۇلغاندا ، ھەر قايسىسىنىڭ ئۆزىگە
يارىشا چىرايلىق ئاتىلىرى بار ئىدى ، مەسىلەن ، ھېلىقى ئۈچ پۇتلۇق پاقىنى
« پاقا دۇۋەت » دەپ ئاتىشاتتى ، بۇنى « ئويۇق بېزەكلىرى » نى

توپلىغۇچىلارنىڭ كەنجىلىرى بىلەتتى . ھازىرچۇ ، بۇ توپلىغۇچىلار شۇ بېزەكلەرنىڭ شەرىپى بىلەن بىللە يوقىلىپ كېتىدىغان بولدى .

ئۇنداق بېزەكلەر كەمبەغەللەردە ھەرگىز بولمايدۇ ، ئەلۋەتتە . لېكىن ، كاتتا مەنەسپدارلارنىڭ ، بايلارنىڭ بېزەكلىرىمۇ ئەمەس ، چۈنكى بۇلارنىڭ تۇتىدىغىنى ئۈنچە - مەرۋايىتلارنى تىزىش يولى بىلەن ياسالغان گۈل تەشتەكلىرى ، رەڭگارەڭ بوياقلار بىلەن ئىشلەنگەن گۈللۈك لوڭقا ، بۇلار پەقەت دۆلەتمەن جانابلارنىڭ « ئىچ پۇشۇقنى چىقىرىش » ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان نەرسە . بۇنداق دۆلەتمەن جانابلارنىڭ تاشقىرىدا ئاز دېگەندە نەچچە ئون قوشلۇق مۇنبەت يەر - سۈيى ، جاي - زېمىنىدا بىرنەچچە ئېغىز ئېسىل ئايۋان ئۆيى بولىدۇ ؛ شاڭخەيگە كېلىپ تۇرغان چاغلاردا بىز سۇ تۇرمۇشى راھەتتە ئۆتىدۇ ، چۈشكەن سارىيىدىمۇ چوڭ ئايۋان ھۇجرىسى بولىدۇ . ھۇجرىسىدا يېزىق ئۈستىلى ، كارۋىتنىڭ بېشىدا ئەپپۇن چىرىغى بولىدۇ ، ئۇلار خۇماردىن چىققاندىن كېيىن كۆڭلىنى ئارام تاپتۇرۇپ ، كۈنىنى ھۇزۇر - ھالاۋەتتە ئۆتكۈزىدۇ . لېكىن ، بۇنداق ماكانلارنى ھازىر دۇنيانىڭ رەھىمسىز ئېقىن دولقۇنلىرى خۇددى مەۋج ئۇرۇپ تۇرغان دەريادىكى قىيىققا ئوخشاش لەپەڭشىتىپ ، ئۇ ياقىتىن - بۇ ياققا ئۇرۇپ - سوقۇپ چايقىماقتا .

« ئويۇق بېزەكلىرى » دېگەن نەرسە ھەتتا « مەمۇرچىلىق دەۋرى » دىمۇ ئانچە مۇھىم بىر نەرسە ئەمەس ئىكەن . چوڭلۇقى ئاران بىر پىنگىفاڭ سۇڭ كېلىدىغان پىل چىشى تاختىسىغا « لەنتىڭ شىياڭى قەسەدىسىگە مۇقەددىمە » ② نىڭ تولۇق نەقىش قىلىنغانلىقى ھازىرقى كۈندىمۇ « بەدىئىي ئەسەر » دەپ دەپ ئاتالماقتا ؛ لېكىن ئەگەر ئۇنى ئۇزۇن سېپىلنىڭ بېشىغا ئېسىپ قويىدىغان ياكى يۇنگاڭ غارىدىكى ③ ئېگىزلىكى 17 مېتر كېلىدىغان چوڭ بۇتنىڭ ئالدىغا قويۇپ قويىدىغان بولسىڭىز ، ئۇ ھەتتا كۆز بىلەن كۆرگۈلى بولمايدىغان دەرىجىدە كىچىككىنە بىرنەرسە بولۇپ قالىدۇ ، ھەتتا جان كۆيدۈرىدىغان ئادەملەر زوق بىلەن كۆرىشتىپ بەرگەن تەقدىردىمۇ ، تاماشىچىلارغا كۈلكىلىك بىر ئەھۋال بولۇپ تۇيۇلىدۇ . بوراندا قۇم - تۇپراق ئادەملەرنىڭ يۈزىگە ئۇرۇپ تۇرغان ، بۆرە

ۋە يولۋاسلار توپ - توپ بولۇپ ھوۋلاپ يۈرگەن چاغلاردا ، ئەنەبەر - يا - قۇت مارجانلىرى جۇلا قىلىپ تۇرغان بېزەكلەرنى ، سەدەپ - زۇمرەت كۆزلۈك ئۈزۈكلەرنى تاماشا قىلىپ كۆرۈشكە ھەپسىلە قىلىدىغان ئادەم بولسا كاشكى . شۇنىڭ ئۈچۈن شۇ زاماندىكى ئادەملەر كۆزگە چىرايلىق كۆرۈنىدىغان نەرسىلەرنى ئارزۇ قىلغان تەقدىردىمۇ ، ئۇلارنىڭ زۆرۈر تا - پىدىغىنى بوران - قۇم ئىچىدە چوخچىيىپ تۇرىدىغان مۇستەھكەم ۋە بۈيۈك بىنا ؛ بۇلارنىڭ نەپىس بولۇپ كېتىشى ھاجەت ئەمەس ؛ ئۇلار كۆڭلىگە ياقىدىغان نەرسىلەرنى ئارزۇ قىلغان تەقدىردىمۇ ، ئۇلارنىڭ زۆرۈر تاپىدىغىنى ئۆتكۈر ۋە جانغا ئەسقاتىدىغان خەنجەر ھەم نەپىزە ، بۇلارنىڭ ئېسىل بولۇپ كېتىشى ھاجەتسىز !

تەسۋىرىي سەنئەت جەھەتتە « ئويۇق بېزەكلىرى » گە خۇشتار بولىدىغان شېرىن چۈشلەرنىڭ ئاللىقاچان بۇزۇلۇپ كەتكەنلىكىنى ھېلىقى گېزىتتىكى ماقالىنىڭ ئاپتورى توغرىدىن توغرا بىلسە كېرەك . شۇنداق بولسىمۇ ، ئەدەبىيات جەھەتتە « ئويۇق بېزەكلىرى » - « فېلىيەتون » - گە بولغان تەلەپ بارغانسېرى ئەۋج ئالماقتا ، تەلەپكارلار بولسا ئەنە شۇنداق « فېلىيەتون » نىڭ ياردىمى بىلەن ئاز - تولا پىغان ئۇرۇپ ، دەردى - ھالىمىزنى بايان ئەيلەپ ، ئۇرغۇپ تۇرغان يۈرەك - باغرىمىزنىڭ تىغىنى بارا - بارا گاللىتالايمىز ، دەپ ئويلايدۇ . بۇ ئەھۋال خۇددى بەزى لەرنىڭ باشقىلار « ئالتە سۇلالىنىڭ ئىبىرەتنامىلىرى توپلىمى » ④ نى ئىخلاس بىلەن ئوقۇشنى ئارزۇ قىلغانلىقىغا ، لېكىن ئۆزىنىڭ خۇاڭخې دەرياسىنىڭ كەلكۈنىگە غەرق بولۇپ كەتكەندە سۇنىڭ ئۈستىگە سەل - پەل چىقىپ تۇرغان دەرەخ سېخىغا يامشىپ قالغانلىقىنى ئېسىدىن چىقىدۇ رېپ قويغانلىقىغا ئوخشايدۇ .

لېكىن شۇنداق بىر ۋاقىتتا سەئىي قىلىش ۋە كۈرەش قىلىش كېرەك بولىدۇ .

فېلىيەتونمۇ سەئىي ۋە كۈرەش قىلىش يولى بىلەنلا ھايات تۇرالايدۇ . جىن سۇلالىسى دەۋرىدىكى قۇرۇق گەپلەر ⑤ ئۆز سۇلالە - دەۋرى بىلەن تەڭلا يوقالدى . تاڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى چاغلاردا شې -

ئىر - نەزمىنىڭ دەۋرى كېتىپ قېلىپ، فېلىيەتون گۈللىنىپ كەتتى. لېكىن لويىڭنىڭ ⑥ «غەيۋەتنامە» ناملىق ئەسىرى پۈتۈنلەي دېگۈدەك ئىسيان ۋە غەزەپ بىلەن تولغان؛ پى رىشىۋ ⑦ بىلەن لۇگۈيمېڭ ئۆزلىرىنى دەرۋىش دەپ ئويلىغان، باشقىلارمۇ دەرۋىش دەپ ئاتىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار «پى موللىنىڭ ئەسەرلىرى توپلىمى» ۋە «لىزى دىيارىنىڭ مەجمۇئەسى» دېگەن ئەسەرلىرىدە رېئال دۇنيانى ئۇنتۇپ قالمايغان، بۇ فېلىيەتونلارنى قارا پاتقاق ئىچىدە پارقىراپ تۇرغان نۇر ۋە نەشتە دەپ ئېيتىشقا بولىدۇ. مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدىكى فېلىيەتونلار ⑧ خارابىلىق بولسىمۇ، لېكىن پۈتۈنلەي تەبىئەت - گۈلشەن لىرىكىسى ئەمەس، ئۇلاردا ئۆكتە، كىنايە، ھۇجۇم، قارشىلىق بار. بۇ ئۇسلۇب مانجۇ تۆرىلىرىنىڭ تىتاك تومۇرىغىمۇ تەگكەن، شۇڭا ئۇلار يامانغا يانتايلاق بولىدىغان لەشكەر باشلىقلىرىنىڭ بىرمۇنچە قىلىچلىرىنى، گۇپپاڭچى ئەدىبلەرنىڭ قەلەملىرىنى ئىشقا سېلىپ، چىيەنلۇڭ يىللىرىدا بۇنداق ئۇسلۇبىنى ئاران باستۇرۇۋېتەلىگەن. ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن «ئويۇق بېزەكلىرى» كېلىپ چىقتى.

«ئويۇق بېزەكلىرى» نىڭ ئانچە راۋاج تاپالماسلىقى تەبىئىي ئىدى. «4 - ماي ھەرىكىتى» دەۋرىدە يەنە قانات يېيىپ كەتتى، نەسە رىي فېلىيەتون مۇۋەپپەقىيەت قازىنىپ، ھېكايە، سەھنە ئەسەرلىرى ۋە غەزەللەردىنمۇ ئېشىپ كەتتى. ئۇلارنىڭ مەزمۇنىدا تىرىكشىش ۋە كۈرەش بار ئىدى، لېكىن كۆپۈنچە ئەنگىلىيىنىڭ پارچە خاتىرە (Essay) دېگەن ئۇسلۇبىدىن ئۈلگە ئالغاچقا، ئاز - پاز يۇمۇر ۋە لىرىكا ھەم بار ئىدى؛ يېزىلىشىمۇ گۈزەل ۋە نەپىس ئىدى؛ بۇنداق يېزىشتىن مەقسەت كونا ئەدەبىياتقا نامايىش قىلىپ، كونا ئەدەبىيات ئۆزىنىڭ ئارتۇقلىقى دەپ ھېسابلىغان ماھارەتنىڭ جانلىق تىل - ئەدەبىياتىنىڭمۇ قولىدىن كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈش ئىدى. كېيىنكى يولنىڭ تېخىمۇ ئېنىق تىرىكشىش ۋە كۈرەش تەرىپىگە يۈز تۇتقانلىقى روشەن ئىدى، چۈنكى ئۇ يول ئەسلىدە «ئەدەبىيات ئىنقىلابى» ۋە «ئىدىيە ئىنقىلابى» دىن بىخ سۈرۈپ چىققانىدى. لېكىن، ئېسىل ئادەملەر قولغا ئېلىپ - سىلاپ

بەھىرلەنسۇن، ياشلارمۇ ئۇنى قولغا ئېلىپ - سىلاپ كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ قاراملىقىنى تاشلاپ ئېسىل سۈپەتلىك بولۇپ قالسۇن دېگەن مەقسەت بىلەن ھازىر كونا ئەدەبىياتقا ئۇيغۇن كېلىدىغان تەرەپلىرىنى - لىرىكىلىكىنى، گۈزەللىكىنى، نەپىسلىكىنى - ئالاھىدە تەرغىپ قىلىشىپ، ئۇنى «ئويۇق بېزەكلىرى» گە ئايلاندۇرماقچى بولۇشۇۋاتىدۇ.

ھالبۇكى، ھازىر ئويۇقلار قالدى. ئەپيۇن ئاشكارا سېتىلىۋاتقان بولسىمۇ، ئەپيۇن چىراغلىرى مەنى قىلىندى، ئەپيۇن چېكىش ئانچە ئالسا ئەمەس. جەڭ مەيدانلىرىدىكى ياكى ئاپەت تەگكەن جايلاردىكى ئادەملەر بەھىرلەنسۇن دېسىڭىز، ھەممىگە مەلۇمكى، بۇ تېخىمۇ غەلىتە چۈش كۆرگەنلىك بولۇپ قالىدۇ. ئۇنداق بېزەكلىر (بۇ يەردە فېلىيەتون دېگەن مەنەدە - ت) شاڭخەيدە چاي، مەي سورۇنلىرىدا، گېزىتچىلار بىلەن كۆمۈلۈپ كەتكەن بوتكىلاردا تولۇپ تۇرغان بولسىمۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە بۇ ئەھۋال خۇددى قاشلىرىنى ئوينىتىپ جىلۋە بىلەن خېرىدار ئىزلەيدىغان ئاياللارنىڭ تار - خالىسى كويچىلاردا ئۆز تىجارىتىنى ئاقتۇرالمى، ئائىلاج ئۇيا - ئەڭلىك بىلەن ئۆزىگە پەرداز بېرىپ، كېچىدە لەردە چوڭ كويچىلاردا چېكىپ دەسسەپ - غىپىلداپ يۈرگىنىگە ئوخشاش بىرىش.

فېلىيەتون ئەنە شۇنداق قىلىپ بۆھرانغا يولۇقتى. مېنىڭ بۆھران دېگىنىمۇ، خۇددى تىببىي ئىلىمدىكى «كرىزىس» (Krisis) - يەنى سەكرات (ۋاقتى دېگەنگە ئوخشاش، ھايات بىلەن ماماتنىڭ چېگرىسى، ئۇ مۇشۇ چېگرىدىن توپتوغرا ئۆلۈمگە بېرىپمۇ قالىدۇ، مۇشۇ چېگرىدىن مېڭىپ سەللىمازا بولۇپمۇ قالالايدۇ. بېھۇش قىلىدىغان ئەسەرلەر بېھۇش قىلىغۇچى ۋە بېھۇش قىلىنغۇچىلار بىلەن بىللە يوقىلىدۇ. ھايات بەخش ئەسەرلەر كىتابخانلار بىلەن بىرلىكتە كۈرەش قىلىپ، ھاياتلىققا يول ئېچىپ بېرەلەيدىغان خەنجەر، نەيزە بولۇشى كېرەك؛ لېكىن، تەبىئىكى، ئادەملەرگە خۇرسەنلىك ۋە راھەت بېغىشلاپ بېرەلىشى ۋە لېكىن «ئويۇق بېزەكلىرى» بولۇپ قالماستىن، كىشىلەرنى ھەرگىزمۇ تەسەللى بىلەن غەپلەتكە چۆكۈرۈپ قويماسلىقى كېرەك؛ ئۇنىڭ كىشىلەرگە بېغىشلىغان

خۇرسەنلىكى ۋە راھىتى دەرماندىن ، مەشغۇلات ۋە جەڭ ئالدىدىكى ھازىر-
لىقتىن ئىبارەت بولۇشى كېرەك .

8 - ئاينىڭ 27 - كۈنى

ئىزاھات

- ① بۇ ماقالە دەسلەپ 1933 - يىلى 10 - ئايدا « ھازىرقى زامان » ژۇرنىلىنىڭ 3 - جىلد 6 - سانغا بېسىلغان .
- ② « لەنتىڭ شىپاڭى قەسىدىسىگە مۇقەددىمە » — جىڭ دەۋرىدە ياشىغان ۋاڭ شىجى يازغان ، پۈتۈن ماقالە 320 نەچچە خەت .
- ③ يۈنگاڭ — يۈنگاڭ غارىنى دېمەكچى ، سەنشى داتۇڭدىكى ۋۇجۇ تېخنىكا جەنۇبىي ئېتىكىدە ، شىمالىي ۋېي دەۋرىنىڭ ئوتتۇرا مەزگىلىرىدە قۇرۇلغان . ھازىر ئاساسىي غاردىن 53 ى ، تاش ئويما بۇت ، پەرىزات قاتارلىقلاردىن 51 مىڭدىن كۆپرەك ھەيكەل ساقلىنىپ قالغان ، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ئېگىز بۇت 17 مېتر كېلىدۇ .
- ④ « ئالتە سۇلالىنىڭ ئىبىرەتنامىلىرى توپلىمى » — ئالتە سۇلالىنىڭ جۈپلۈك يېزىش ئۇسلۇبىدا يېزىلغان ئەسەرلىرى توپلىمى ، جەمئىي تۆت توم ، چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ياشىغان شۈي لىيەن تۈزگەن .
- ⑤ قۇرۇق گەپلەر - ئۈچ پادىشاھلىق دەۋرىدىكى ۋېي خېيەن ، شاخۇشۇەن ، ۋاڭ بى قاتارلىقلار لاۋزى - جۇاڭزى ئىدىيىسى ئارقىلىق رايىش ئۆلەمالارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئىزاھلىغان . غايىبقا چوقۇنۇپ ، جاھاندىن كېچىپ ، مەخسۇس سىرلىق ھېكمەتلەرنى بازارغا سېلىش بىلەن شۇغۇللانغان . بىلىمدارلار ئۇلارنى بەس - بەس بىلەن دورىغان ، ئۇ بىر كەيپىيات بولۇپ شەكىللىنىپ قالغان ، بۇلار « قۇرۇق گەپلەر » دەپ ئاتالغان ، « قۇرۇق پاراڭ » ، « سىرلىق سۆزلەر » دەپمۇ ئاتالغان . جىڭ سۇلالىسى دەۋرىگە كەلگەندە ۋاڭ يەن قاتارلىق كىشىلەرنىڭ تەشەببۇس قىلىشى ئارقىسىدا ، تېخىمۇ ئەۋج ئالغان .
- ⑥ لويىڭ (833 — 909) — تەخەللۇسى جاۋجىيەن ، يۇكاڭ (ھازىرقى جېجياڭغا تەۋە) دېگەن جايدىن . تاڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ئۆتكەن ئەدىب ، ئۇنىڭ 10 توملۇق « ئا . ب توپلىمى » ، بەش توملۇق « غەيۋەتنامە » قا تارلىق ئەسەرلىرى بار .

⑦ پى رىشىيۇ (834 — 883) — تەخەللۇسى شىمىي ، شاڭياڭ (ھازىرقى خۇبېيغا تەۋە) دېگەن جايدىن . تاڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ئۆتكەن ئەدىب ، دەسلەپتە لۇمىن شەن تېغىغا يوشۇرۇنغان ، خۇاڭ ساۋ قوزغىلاڭچى قوشۇنىغا قاتناشقان . ئۇنىڭ « پى موللىنىڭ ئەسەرلىرى توپلىمى » دېگەن ئەسىرى بار . لۇگويىنىڭ (؟ — تەخمىنەن 881) تەخەللۇسى لۇۋاڭ ، گۇسۇ (ھازىرقى جياڭسۇنىڭ سۇجۇ دېگەن يېرى) دىن . تاڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىكى ئەدىب . لىزېدا يوشۇرۇنۇپ تۇرغان . « لىزې مەجمۇئەسى » دېگەن تۆت توم ئەسىرى بار .

⑧ مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدىكى فېلىيەتونلار — مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىكى يازغۇچى يۈەن خۇڭداۋ ، جۇڭ شىڭ ، جاڭ دەي قاتارلىق كىشىلەرنىڭ فېلىيەتونلىرىنى دېمەكچى .

قىتىغۇرلۇقنىڭ ھېكمىتى ①

جۇڭگو ئادەملىرى ئىچىدە غەلىتە - ئاجايىپ كۆرۈنۈشلەرنى ، قىتىغۇرلۇق - شەيتانلىقنى ياخشى كۆرىدىغان ، كونا دەرمەخنىڭ پارقىرىشىنى بۇغداينىڭ چېچەكلىشىدىن ياخشى كۆرىدىغانلار كۆپ ، ئەمەلىيەتتە بۇغداينىڭ چېچەكلىگەنلىكىنى زادىلا كۆرمىگەن . شۇنىڭ ئۈچۈن ، غەلىتە تۇغۇلغان بالىلار ، ئاجايىپ قىياپەتلەر گېزىت - ژۇرناللار ئۈچۈن ياخشى ماتېرىيال بولۇپ ، بىئولوگىيە ساۋاتلىرىنىڭ ئورنىنى ئالدىدىغان بولۇپ قالدى . يېقىندىن بۇيان چىقىۋاتقان ئېلانلارغا قارىسام ، ئىككى باشلىق ئىلانغا ئوخشايدىغان ئىككى بېشى ، تۆت قولى بار بالا تۇغۇلۇپتۇمۇ ، دوۋىسىۋىدىنىمۇ يەنە بىر پۈت ئۆسۈپ چىققان ئۈچ پۈتلۈك ئوغۇلمۇ بار ئىكەن . ئاجايىپ تۇغۇلغان بالىلار ، غەلىتە قىياپەتلىك ئادەملەرنىڭ تۇغۇلۇشى تەبىئىي ، شۇنداق بولسىمۇ تەڭرىنىڭ ئىقتىدارى چەكلىك ؛ تۇغۇلغانلار ھەرقانچە غەلىتە ، ئاجايىپ بولسىمۇ ، لېكىن ئومۇمەن بىر چەكتىن خالىي بولالمايدۇ ؛ بەزى قوشكېزەك بالىلارنىڭ دۈمبىسى تۇتاش ، قورسىقى ، بېشى تۇتاش بولۇشى مۇمكىن ، لېكىن بېشى كۆتىدە بولماس ؛ قەددى - قامىتىدىن ئالغاندا پۈتۈننىڭ بارماقلىرى قوشماق ، ئاچا بارماق ، پۈتى ياكى قولى كەم ، كۆپ ئەمچەكلىك بولۇشى مۇمكىن ، لېكىن ئىككى پۈتىدىن باشقا ، خۇددى « ئىككىنى سېتىۋېلىپ بىرىنى باشقىلارغا بېرىۋەتكەن » دەك ، يەنە بىر پۈت ئۆسۈپ چىقماس . دېمەك قىتىغۇرلۇقتا تەڭرى ھەقىقەتەن ئادەمگە يېتىشەلمەيدۇ .

لېكىن ئادەم قىتىغۇرلۇقتا تەڭرىنى بېسىپ چۈشمىمۇ ، ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ئىقتىدارىمۇ چەكلىك بولىدۇ . چۈنكى قىتىغۇرلۇقنىڭ ھېكمىتى شۇ يەردىكى ، ئۇ ئاشكارا ئېيتىۋېتىشتىن ھەزەر ئەيلەيدۇ ، يەنى پەردىلەشنى زۆرۈر تاپىدۇ . چۈنكى ئاشكارا ئېيتىۋەتسە ، قىتىغۇرلۇقنى ئېچىلىپ قالىدۇ ، چەكلىنىپمۇ قالىدۇ ، دېمەك پەردىلىك قىلغاندەك چوڭقۇر مەنىلىك بولماي

قالىدۇ ، تەسىرىمۇ غۇۋالىشىدۇ . « پايدا بار يەردە زىيان بار » دېگەن گەپ بار ، مېنىڭ « چەكلىك » دېگەن سۆزۈمنىڭ مەنىسى ئەنە شۇ .

چىڭ خاندانلىقى دەۋرىدىكىلەرنىڭ خاتىرىلىرىدە لو لياڭفېڭ ② نىڭ « شەيتانلار سۈرىتى » دائىم تىلغا ئېلىنىدۇ ، ئۇ خاتىرىلەردە شەيتانلىق تولمۇ كېلىشتۈرۈپ تەسۋىرلەنگەن . كېيىنكى چاغلاردا شۇ سۈرەتنى « مەدەنىيەت » نەشرىياتى بېسىپ چىقىرىپتۇ ، قارىسام بىر تازا ئاۋاق ، بىر پاكى ھەم سېمىز ، بىر كۈپتەك ئىشىپ كەتكەن نەرسىنىڭ قەيپىياتى ئىكەن ، غەلىتە دېگۈچىلىكى يوق ئىكەن ، يەنە ھېلىقى خاتىرىلەردىكىدەك قىزىقارلىق ئەمەس ئىكەن . ھېكايىلەردە جىن - شەيپ تانلارنى تەسۋىرلەشكە كۆپ ئەجىر قىلىنغان بولسىمۇ ، لېكىن كىشىنى ئەجەبلەندۈرەلمەيدۇ ، مېنىڭچە ھەممىدىن قورقۇنچىلۇقى جىن خاندانلىقى دەۋرىدىكىلەر تەسۋىرلىگەن يۈزىدە بەش ئەزاسى يوق ، خۇددى تۇخۇمغىلا ئوخشايدىغان سوقۇچاق تاغ جىنى ئىكەن ③ . چۈنكى بەش ئەزا ، قانداقلا بولمىسۇن ، بەش ئەزا - دە ، ھەرقانچە ئەجرە قىلىپ ، ئۇنى مۇدھىشلەشتۈرمەن دېگەن تەقدىردىمۇ بەش ئەزانىڭ دائىرىسىدىن چىقىپ كېتىش مۇمكىن ئەمەس . ھازىر ئۇ ھېچنەرسىگە ئوخشاشماقلىقى بولمايدىغان دومىلاق - سوقۇچاق بىرنەرسە قىلىپ قويۇلسا ، ئوقۇغۇچىلارمۇ ئۇنىڭ ئاجايىبلىقىدىن چۆچۈشى مۇمكىن . شۇنداق بولسىمۇ بۇنىڭ « نۇقسان » لىرى شۇكى ، تەسىرات غۇۋالىشى قالىدۇ . بىراق ، « يۈزى سۆزۈن ، ھۆڭگۈل چىش » ، « ئاغزى - بۇرىدىن قان قۇيۇلۇپ تۇرىدۇ » غان كالۋا قىلىپ تەسۋىرلىگەندىن كۆرە كۆپ دانالىق بولىدۇ .

جۇڭخۇا مىنگونىڭ ئادەملىرى جىنايەتنى ئېلان قىلىشتا كۆپۈنچە 10 ماددىلىق قىلىپ ئېلان قىلىدۇ ، لېكىن نەتىجىدە تولسى بىكار بولۇپ چىقىدۇ . قەدىمدىن تارتىپ يامان ئادەملەر كۆپ چىققان ، لېكىن ئۇلارنىڭ جىنايىتى 10 ماددىدىن باشقا نەرسە ئەمەس ، بۇنىڭ بىلەن باشقىلارنىڭ دىققىتىنى تارتىش ، ھەتتا باشقىلارغا ئىبرەت قىلىش مۇمكىن ئەمەس . لو بىڭۋاڭ مەلىكە ۋۇ زېتپەنگە نەپەت قىلىپ يازغانىكەن ④ ، ئۇ « ئور - دىغا كىرگەندىن كېيىن ھەسەتتىن قول ئۈزۈمىدىڭ ، قاشلىرىڭنى قەلەم

قىلىپ باشقىلارغا يول قويمىدىك ، كۆزلىرىدىن ياش قۇرۇتمايسەنۇ ، تىلىنى غەيۋەتتىن يىغمىدىك ، قاشلىرىك بىلەن جىلۋە قىلىپ ، پادىشاھنى ئىشىق دامىدىن بوشاتمىدىك » دېگەن جۈملىلەرنى ئىشلەشتە خېلى ئەجىز قىلغان بولسا كېرەك ، لېكىن مەلىكە ۋۇ زېتتەن بېيىتنى ئوقۇپ شۇ جۈملىلەرگە كەلگەندە ، مېيىقىدا كۈلۈپ قويغانمىش . شۇنداق ، شۇنداق بولماي قانداق بولاتتى ؟ ئاشكارا ئەزان چىلاپ تۇرۇپ لەنەت - نەپرەت قىلىدىغان ماقالىلەرنىڭ قۇدرىتى قۇلاقنى قۇلاققا يېقىپ سۆزلەيدىغان كۇس - كۇس گەپنىڭ قۇدرىتىگە يەتمەيدۇ ، چۈنكى بىرى ئاشكارا ، يەنە بىرى بولسا سىرلىق . ئەگەر لو بىڭۋاڭ جامائەتنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ ، قاپاقلىرىنى تۇرۇپ ، باشلىرىنى چايقاپ ، « ناھايىتى يامان ، تولىمۇ يامان » دېگەن بولسا ، يامان دېيىشنىڭ ئەمەلىي مىساللىرىنى ئېيتىمىسا ، ئۇنىڭ ئۈنۈمى يازغان ماقالىسىنىڭكىدىن ئۈستۈن تۇرغان بولاتتى . « قويۇن » چى ئەدەبىي گاۋ چاڭخۇڭ ⑥ ماڭا ھۇجۇم قىلغاندا ، يامانلىقلىرى كۆپ ، ئەگەر ئاشكارا ماقالە يېزىپ ئېلان قىلىۋېتىدىغان بولسام ، تەختى - بەختى بىلەن يەكسان بولىدۇ دېگەندى ، لېكىن ئېلان قىلمىدى ، ئۇ قىتتىغۇرلۇقنىڭ يو-لىنى ئوبدان بىلىدىكەن . لېكىن چوڭراق ئۈنۈمنىڭ بولماسلىقىمۇ سىرنىڭ ئۆزى بىلەن بىللە پەيدا بولىدىغان « غۇۋا » لىقنىڭ كاساپىتى . بۇ ئىككى مىسالنى چۈشەنگەندە ، ئەلگە ھۆكۈمرانلىق قىلىشنىڭ ئۇسۇلى — كۆپچىلىككە قانۇن بارلىقىنى ئېيتىپ قويۇش ۋە لېكىن قانداق قانۇن ئىكەنلىكىنى ئېنىق ئېيتىماسلىقتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ . چۈنكى ، ئېيتىپ قويسا ، سۆزنى ئوتتۇرىغا چىقارغان بولىدۇ ، سۆزنى ئوتتۇرىغا چىقارغاندىن كېيىن ، ئۇنى ھەرىكىتى بىلەن سېلىشتۇرۇش ئىمكانىيىتى تۇغۇلىدۇ ، شۇڭا سىرلىق بولغىنى ياخشىمىش . سىرنىڭ سۈرى ئادەمنى دىل خەستە قىلىدۇ ، سىرنىڭ ھېكمىتى ئادەمدە ئۈمىد پەيدا قىلىدۇ — قەھەتچىلىك بولغاندا كېسەل بولۇپ قالىدىغان ، جەڭ بولغاندا بېيىت توقۇيدىغان ئەھۋال ئەلگە ھۆكۈمرانلىق قىلىش بىلەن مۇناسىۋەتسىز بولسىمۇ ، لېكىن كىشىلەر بۇنىڭ سىرنى چۈشەنمەي ، بۇنى ئەلگە ھۆكۈمرانلىق قىلىشنىڭ كارامىتى بولسا كېرەك ، دېگەن خىيالغا كې-

لىپ قالىدۇ ؛ — لېكىن بۇنىڭ « نۇقسان » لىرى شۇكى ، كىشىلەر ئادەتتە غۇۋالىق ئىچىدە تۇرۇپمۇ ، ھېكمەت دېگىنى ئەمەلىيەتتە قىلچە ئامالسىزلىق تىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىكەنغۇ دېگەن گۇمانغا كېلىپ قالىدۇ . قىتتىغۇرلۇقنىڭ ھېكمىتى بار ، ئۈنۈمىمۇ بار ، لېكىن چەكلىك ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن قىتتىغۇرلۇق بىلەن زور ئىشلارنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەنلەر قەدىمدىن تارتىپ بولغان ئەمەس .

11 - ئاينىڭ 22 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپتە « شېنباۋ » ئايلق زۇرنىلىنىڭ 1934 - يىلى 1 - ئاينىڭ 15 - كۈنى نەشرىدىن چىققان 3 - جىلد 1 - سانغا « لوفۇ » دېگەن تەخەلىس بىلەن بېسىلغان .

② لولىياڭفېڭ (1733 — 1799) ئىسمى لوپىن ، تەخەللۇسى دۇنغۇ ، جىياڭسۇ ئۆلكىسى گەنجۈمەن (ھازىرقى دۇجىياڭ) دېگەن يەردىن . چىڭ دەۋرىنىڭ رەسسامى . « شەيتانلار سۈرىتى » — جەمئىيەتنىڭ ئەھۋالىدىن تەنە قىلىنغان رەسم ، شۇ چاغدا نۇرغۇن ئەدىبلەر بۇنىڭغا ئاساسەن شېئىر يازغانىدى .

③ بۇ يەردە ئېيتىلغان تاغ جىنى ھەققىدىكى ۋەقە جەنۇبىي سۇڭ سۇلالىسىدا ياشىغان گوجىسەننىڭ « ئاجايىپ - غارايىپ ئىشلار ھەققىدە خاتىرىلەر » دە : « لىيۇشۈم دېگەن بىر ئادەم بولۇپ ، يۇپىڭ شەھىرىدە تۇرىدىكەن ، بىر كۈنى قاراڭغۇ چۈشكەندە تۇيۇقسىزدىن قارا كىيىم كىيگەن بىر ئادەمنىڭ كەلسۇناتقىنىنى كۆرۈپ قاپتۇ . چىراغ يېقىپ قارىغۇدەك بولسا ، ئۇنىڭ يۈزىدە بەش ئەزاسى يوق ئىكەن . يۈزىمۇ ناھايىتى سەت ئىكەن » دەپ خاتىرىلەنگەن .

④ لوىيڭۋاڭ (تەخمىنەن 640 — ؟) يىۋۇ (ھازىرقى جېجياڭغا تەۋە) دېگەن يەردىن . تاڭ دەۋرىنىڭ شائىرى . ئۇ شۇي جىڭيېغا ئەگىشىپ ۋۇزېتتەنگە قارشى تۇرغان ، « شۇي جىڭيېنىڭ ئورنىدا ۋۇزېتتەننى ئېيىلاشنامىسى » دېگەن ئەسىرى بار . « يېڭى تاڭ سۇلالىسى ، سالنامىلىرى ، لوىيڭۋاڭ تەرجىمىھالى » دا : ئۇ « شۇي جىڭيېنىڭ ئورنىدا ئېيىپنامە يېزىپ ، ۋۇزېتتەن خانىشنىڭ جىنايەتلىرىنى ئېيىپلىگەن ، خانىش مېيىقىدا كۈلۈپ قويغان » دەپ خاتىرىلەنگەن .

⑤ گاۋ چاڭخۇڭ — سەنشى يۈشەين ناھىيىسىدىن . 1924 - يىلى بېيجىڭدا ئەدەبىي تەشكىلات - « قۇيۇن » تەھرىراتى ئۇيۇشتۇرغان ، 1926 - يىلى 10 - ئايدا

شاڭخەيدە «قۇيۇن» ھەپتىلىك ژۇرنىلى نەشر قىلغان ، ئۇ دائىم شۇ ژۇرنالدا لۇ- شۇن ھۇجۇم قىلىدىغان ماقالىلەرنى ئېلان قىلغان . بۇ يەردە نەقىل كەلتۈرۈلگەن سۆز «قۇيۇن» نىڭ 17 - سانى (1927 - يىل 1 - ئاي) دىكى « تاشقا ئايلانغانلار دۇنياسىدىن چىقىپ كەتتىم » سەرلەۋھىلىك ماقالىسىدىن ئېلىنغان . ئەسلى سۆزى مۇنداق : «باشقا ئۇششاق - چۈششەك ئىشلارنى ، مەسىلەن «قۇيۇن» تەھرىراتىنىڭ نالە - زارغا توغرىلىق بىلەن جاۋاب بەرمىگەنلىكىنى ئالسام ، لۇشۇننى جىسمانىي ۋە مەنىۋى جەھەتتىن كېسەلگە گىرىپتار قىلىش بىلەنلا قالماستىن ، بەلكى ئۇنى تەختى - بەختى بىلەن يەكسان قىلىۋېتىدۇ ! بىز بولساق ياشلارمىز ، بىزدە خەير - خاھلىق كۆپ ، شۇڭا بىز ھەرگىز ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەيمىز .»

ياڭ سۇنرېن ئەپەندىنىڭ ئوچۇق خېتىگە ئوچۇق خەت ①

« مەدەنىيەت پويىزى » ② ئۆز ئادىتىنى بۇزۇپ ، مېنىڭ ئۈستىدىمكىمىڭ ئۈستىگە يېتىپ كەلدى ، ئۇ 12 - ئاينىڭ 10 - كۈنى يولغا چىققان 3 - سانى ئىكەن . بۇنىڭ خاسىيىتى بىلەن يېقىندىن بېرى مۇشۇنداق بىر ژۇرنالنىڭ پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىۋالدىم ھەم ياڭ سۇنرېن ③ ئەپەندىنىڭ ماڭا يازغان ئوچۇق خېتىنى كۆردۈم ، ئۇ جاۋاب بېرىشىنىمۇ تەلەپ قىلىپتۇ تېخى . مۇنداق ئوچۇق خەتلەرگە جەزمەن جاۋاب بېرىشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى ، چۈنكى ئۇ ئوچۇق بولغاندىن كېيىن ، ئەمەلىيەتتە ، كۆپچىلىك ئوقۇسۇن ، دېگەن مەقسەت بىلەن يېزىلغان ، مېنىڭ ئوقۇشۇم بولسا ، ئىككىنچى گەپ . خەير ، مەن جاۋاب بەرسەممۇ بېرىي ، بىراق ، مەنمۇ كۆپچىلىك ئوقۇسۇن ، دېگەن مەقسەت بىلەن يازمەن . بولمىسا ، توپتوغرا ئۆزىڭلار ئەۋەتسەم ئىش تۈگىمەمتى ؟ يۇقىرىقىدەك سەۋەبلىرى بولغانلىقى ئۈچۈن ، جاۋاب قايتۇرۇشتىن بۇرۇن ، ئالدى بىلەن ، ئەسلى خەتنى تۆۋەندىكىچە قايتا كۆچۈرۈپ كۆرسىتەي - لۇشۇن ئەپەندى :

لىشۇ ئەپەندى (لى يۈرەن ئەپەندىنىڭ تەخەللۇسىمۇ ياكى ساۋجۇيرېن ئەپەندىنىڭ تەخەللۇسىمۇ ، بۇنى بىلىمىدىم) نىڭ « ساختا ئەر كىنىلىكى نامىنى ئوقۇغاندىن كېيىن » دېگەن ماقالىسىنى ئوقۇسام ، ئۇنىڭ ئاخىرىدىراق مۇنداق گەپ بار ئىكەن :

« لۇشۇننىڭ (ساختا ئەر كىنىلىكى نامە) سىنى ئوقۇۋېتىپ ، لۇ- شۇن ئەپەندىنىڭ تاماق يېيىشىگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى ، ئۇ تاماقنى چاينىغاندا ماكاشلاپ چاينايىتى ، ھەتتا چايناشتا قىيىنلىقىدىن كۆكرەك قەپىزىمۇ كۆتۈرۈلۈپ - كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى ، لۇشۇن ئەپەندى قېرىپتۇ ! شۇ چاغدا ، ئىختىيارسىز ھالدا ، ئىچىم سېرىلىپ كەتتى . بۇرۇن دادامنىڭ قېرىلىق تۇرقىنى كۆرگىنىمدە شۇنداق كەيپىياتتا بولغانلىقىم ئېسىمدە . شۇ

كۈنى ، لۇشۇن ئەپەندىنىڭ قېرىلىق تۇرقىنى كۆرۈپ يەنە شۇنداق بول-
دۇم . بۇ ھال ئاللىقاچان نىيىتى بۇزۇلۇپ ياندا قاراپ تۇرغان ۋېي يەن
تۇڭگۈل ، ھەتتا سىمايدەك بىرنېمىلەرنىمۇ خۇشال قىلىدۇ . «بۇ ئاخىرقى
جۈملە ئەسلى تېكىستتىن سۆزمۇ سۆز ئەينەن كۆچۈرۈۋېلىندى ، بۇ
ھەقىقەتەن كارامەت يېزىلغان ! . بۇ ئەھۋال كىشىنى ئىختىيارسىزلا ئىككى
خىل ئويغا : بىرى — ھۈرمەتلىك لۇشۇن ئەپەندىمىز قېرىپ كېتىپتۇ ؛
يەنە بىرى — بىزنىڭ ھۈرمەتلىك لۇشۇن ئەپەندىمىز قانداقسىگە جۈگى
لياڭ بولۇپ قالغاندۇ ؟ « ئاللىقاچان نىيىتى بۇزۇلغان ۋېي يەن » ئەپەندىمىزنىڭ « يېنى » غا نەدىن كېلىپ قالغاندۇ ؟ پىروپىلئارلار ئاممىسى قاچان ئادۇغا ئايلىنىپ قالغاندۇ ؟ دېگەن ئويلارغا سالىدۇ .

بىرىنچى ئوي مېنى قاتتىق تەشۋىشكە سالدى ! ھۈرمەتلىك لۇشۇن ئەپەندىمىز قېرىپتۇ ، بۇ ، كىشىنى نەقەدەر ئالاقىزادە قىلىدىغان ئىش — ھە ! ئېسىمدە قېلىشىچە ، « چۇقان » بېيجىڭدە تۇنجى قېتىم نەشر قىلىنغان چاغدا (ئالاھەزەل بۇندىن ئون يىل بۇرۇن) ، مەن ئۇنى ئوقۇپ چىقىپ ، كۈچلۈك ھۈرمەت بىلەن تونۇشتۇرۇپ ۋە مەدھىيىلەپ ماقالە يېزىپ ، جاڭ دۇڭسەن ئەپەندىنىڭ مۇھەررىرلىكىدە چىقىدىغان « ئىلىم چىرىغى » دا ئېلان قىلغانىدىم ، ئۇ چاغدا سىزگە بولغان ھۈرمىتىم « ئىجادىيەت » تەھرىراتىدىكى تۆت جانا بىقا بولغان ھۈرمىتىمىمنى ئېشىپ چۈشەتتى . كېيىن ، 1928 — يىلى جانابىڭىز « تىل رىشتىسى » گە ماقالە يېزىپ ، بىزنى سۆكتىڭىز ، ئىككى تەرەپ بىر — بىرىمىزنىڭ كۆڭلىنى زادىلا ئايىماي بەس — مۇنازىرە قىلىشقان بولساقمۇ ، بىراق ، بەس — مۇنازىرە ئۆز يولى بىلەن بارىدىغان ئىش بولغاچقا ، سىزگە بولغان ھۈرمىتىم يەنىلا باشتىكىدەك ساقلىنىۋەردى . 1930 — يىلى كۈزدە مەن جانابىڭىزنىڭ 50 ياشقا كىرگەنلىكىڭىزنى تەبرىكلەش ئولتۇرۇشىغا تەبرىكلەشچىلەرنىڭ بىرى سۈپىتىدە ئىشتىراك قىلغان ، بەلكى جانابىڭىز بىلەن ناھايىتى سەمىمى پاراڭ سېلىشقان ، بۇنىڭدىن ئۆزۈمنى ناھايىتى بەختلىك ھېس قىلغانىدىم . سولقانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ بىر يىغىنى ياپونىيىلىك بىر يولداشنىڭ ئۆيىدە ئېچىلىۋاتقاندا ، مەن جانابىڭىز بىلەن يەنە دىدار

كۆرۈشۈپ ، بەكمۇ خۇرسەن بولغانىدىم . بىراق ، بۇ يىل مەن گۇڭ-
چەنداڭدىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ، ئىككى ياندىن ھۇجۇمغا
ئۇچرىغان ۋاقىتىدا ، « سەنئەت خەۋەرلىرى » بىلەن « نەشرىيات خەۋەر-
لىرى » جانابىڭىزنىڭ مېنى « پوش — پوش » دېمەكچى بولغانلىقىڭىز ،
ئەسىرىڭىزگە « بېيىڭدىكى بەش لېكسىيە ۋە شاڭخەيدىكى ئۈچ پوش —
پوش » دەپ نام بەرمەكچى بولغانلىقىڭىز ، ماڭا « پوش — پوش دېيىش
يولى بىلەن ھۇجۇم قىلماقچى » بولغانلىقىڭىز ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مېنى لياڭ
شىچىيۇ ، جاڭ روڭۇلار بىلەن بىر تايىقتا ھەيدىمەكچى بولغانلىقىڭىز
توغرىسىدا خەۋەر تارقاتتى . تەبىئىكى ، بۇ مېنى رەنجىتتى . مەن « يېڭى
ئۆلىمالارنىڭ غەيرىي رەسمىي قىسسىسى — بىرىنچى قىسسە » دىكى
جانابىڭىزنى مەيدانغا چۈشۈپ ئېلىشقاندا قىلىچ ئىشلىتىدۇ دېگەن سۆز
قايتۇرما ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن ئېيتىلغان كىنايدىنلا ئىبارەت . ماقالىدىكى
نەقىللەر جانابىڭىزنى ھۈرمەتلەش تۇيغۇسى ۋە پوزىتسىيىسى بىلەن
ئېلىنغان . ماقالىدىن پەقەت سىزنىڭ ماڭا « پوش — پوش » دەپ ھۇجۇم
قىلماقچى بولغانلىقىڭىز دۈشمەننى خاتا تونۇپ قېلىشتىن خالىي بولالمىغان
بولسا كېرەك ، دېگەنلا مەنە چىقىدۇ . « ئىككى يەردىن مەكتۇپ » دېگەن
بۈيۈك ئەسىرىڭىزنى ھۈرمەت بىلەن ئوقۇغاندىن كېيىن ، ئۇنى تونۇشتۇ-
رۇپ يازغان ماقالەمنىمۇ سىزنى ئىنتايىن ھۈرمەت قىلىدىغان ئىبارىلەر
بىلەن يازغانىدىم ، ئۇنىڭدا تىل — ھاقارەتكە ياتىدىغان سۆز زادىلا يوق
ئىدى ، بىراق جانابىڭىز « مېنىڭ چېچەك چەكتۈرۈشۈم » دېگەن
ماقالىڭىزدە ، ئوقۇشماسلىق بولغاندەك ، ماڭا ھە دېگەندىلا ئىككى — ئۈچ
تال تەنە ئوقى ئېتىپسىز . بىراۋ ماڭا قېرىپ قايتۇ دەپ ھۇجۇم قىلدى ،
دەپ ئالاھىدە تىلغا ئېلىپسىز . مەن جانابىڭىزنى قېرىپ قايتۇ ، دېگەن
ئويىدا بولغىنىم يوق ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېلىقى ماقالەمدىمۇ جانابىڭىزغا قېرى
دەپ ھۇجۇم قىلغىنىم يوق ، سىز ئۆزىڭىز قېرىپ قالدىم ، دېگەن ئويىدا
بولۇۋاتقان ئوخشاپسىز . بىرنارد شاۋنىڭ يېشى سىزنىڭكىدىنمۇ چوڭ ،
چېكە چاچلىرى سىزنىڭكىدىنمۇ ئاپئاققۇ . بىرنارد شاۋ قېرىمىغان يەردە ،
سىز نېمىشقا مۇنداق قېرىدىم ، دېگەن ئويىدا بولسىز ؟ مەن ئەزەلدىن جا-

نابىڭىزنى قېرىپتۇ دېگەن ئويدا بولغان ئەمەس ئىدىم ، جانابىڭىزنى ياش
 يىگىتتەك ياپىياش تۇرۇۋاتىدۇ ، دەپلا ئويلىغان ، بەلكى جانابىڭىزنىڭ
 مەڭگۈ ياش يىگىتتەك ياپىياش تۇرۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىپ كەلگەندىم .
 لېكىن ، لىشۇ ئەپەندىنىڭ ماقالىسىنى ئوقۇغاندىن كېيىن ، مەن تەشۋىشكە
 چۈشتۈم ، ھەيران بولدۇم ، جانابىڭىز راستتىنلا قېرىغان ئىكەنسىز . لىشۇ
 ئەپەندى جانابىڭىزنىڭ قېرىغانلىقىڭىزنى كۆرۈپ ، خۇددى ئۆز پەدەرنىڭ
 قېرى تۇرقىنى كۆرگەن چاغدا يۈز بەرگەن كەيپىياتقا ئوخشاش « ئىچى
 سېرىلىپ » كېتىپتۇ ، مەنمۇ ياشانغان دادامنى ھەمىشە ياد ئېتىپ تۇرىمەن ،
 لېكىن مەندە ، خەق ماڭا ھۇجۇم قىلغاندەك « ۋاپادار ئوغۇل » بولۇش
 ئويى يوق ، پەقەت تۇغما خىسلەت تۇپەيلىدىن ، بەزىدە ھاياجانلىنىپ كې-
 تىپ ، ياد ئەيىلەپ قېلىشتىن خالىي بولالماي قالىمەن ، شۇڭا مەن لىشۇ
 ئەپەندىنىڭ ماقالىسىنى ئوقۇغىنىمدا ، دادامنى ئەسلەپ كەتتىم . ئەمما ،
 جانابىڭىزنىڭ قېرىغانلىقىڭىزدىن تەشۋىشكە چۈشتۈم ۋە ھەيران بولدۇم .
 بىزنىڭ ئەدەبىيات ساھەسىدىكى قەدىرلىك پېشقەدىمىمىز قېرىغانلىقى ئۇ-
 چۇن ، فىزىئولوگىيە جەھەتتىكى سەۋەبلەر بىلەن ئۆز ئىشىنى توختىتىدۇ
 دەپ تەشۋىشلەندىم ۋە ھەيران بولدۇم . مۇشۇنداق قەدىرلەيدىغان زوھىي
 ھالەت ۋە كۆزقاراش ئېتىبارى بىلەن ، مەن بۇ يىل جانابىڭىز
 توغرىسىدىكى يامان تەسىراتلىرىمنى تارمار قىلىمەن ، جانابىڭىزنىڭ ماڭا
 تەلىم بېرىشىڭىزنى سەمىمىي ئىلتىماس قىلىمەن . بىراق ، ئەستايدىل
 پوزىتسىيە قوللىنىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن ، « پۇش - پۇش » دېيىشتە ،
 تەنە ئوقى ئېتىشتا ئېھتىيات قىلغايىسىز ، قارشى تەرەپ قايىل بولسۇن .
 ئىككىنچى ئوي مېنى ... بۇ لىشۇ ئەپەندىگە تەئەللۇق ئىشى
 بولغاچقا ، بۇنى سۆزلەپ تىنچ قۇلىقىڭىزنى ئاغرىتقۇم كەلمىدى .
 مۇبادا ، بۇ خېتىمنى جاۋاب قايتۇرغىچىلىكى بار ، دەپ قارىسىڭىز ،
 جاۋابىڭىزنى بۇ يەردىكى « مەدەنىيەت پويىزى » مۇھەررىرىنىڭ ئېلان
 قىلىشى ئۈچۈن ئەۋەتىپ بېرىمەن ، يا بولمىسا ، ماقالە يېزىپ ، مېنى قات-
 تىق يېپەن قىلىشىڭىزمۇ بولىدۇ . ئېلان قىلىش ئۈچۈن نەگىلا ئەۋەتسىڭىز ،
 مېنىڭچە ، قارشى ئالىدۇ .

سەمىمىي ھۆرمەت بىلەن سالام يوللايمەن ۋە سالامەتلىك
 تىلەيمەن .

ھۆرمەت بىلەن : ياڭ سۇنرېندىن
 1933 - يىلى 12 - ئاينىڭ 3 - كۈنى

ئاخىرىدا بىر ئېغىز سۆزنى قوشۇپ قوياي ، بۇ خەتنى جۇۋاينىمەك-
 لەر مېنى ، سىز قەلەم ئارقىلىق دەۋالاشىپ چەرەندىگە ئايلىنىپ قالدى ،
 دەپ تىللىغاندىن كېيىن ، جانابىڭىز ناماقۇل بولۇپ ... « كاتتا ئادەم » بو-
 لۇش ئويى بىلەن ئەمەس ، پۈتۈنلەي سەمىمىيەت بىلەن يازدىم .
 سۇنرېندىن .

تۆۋەندىكىسى ئەمدى مېنىڭ جاۋاب خېتىم . سالام خەت شەكىلدە
 يازغانلىقىم ئۈچۈن ، قائىدە بويىچە مۇنداق باشلايمەن —

سۇنرېن ئەپەندى :

جانابىڭىزنىڭ ماڭا يازغان خېتىڭىزنىڭ جاۋاب قايتۇرغۇچىلىكى
 يوق . مەن جانابىڭىزنى « قايىل » قىلىش ئۈمىدىدە ئەمەس ، جانابىڭىزمۇ
 مېنىڭ يېپەن قىلىشىمغا موھتاج ئەمەس ، چۈنكى يېقىنقى ئىككى يىلدىن
 بۇيانقى ماقالىلىرىڭىز ئۆزىڭىزنىڭ ئوبرازىنى بەكمۇ ئېنىق سۈرەتلەپ
 بەردى . تەبىئىي ، مەن « جۇۋاينىمەك » لەرنىڭ جۈپلۈشلىرىگە ھەرگىز
 ئىشەنمەيمەن : بىراق ، جانابىڭىزغىمۇ ئىشەنمەيمەن .

مەن جانابىڭىزنىڭ سۆزلىرىنى پۈتۈنلەي خاۋازلارچە قاۋىغانلىق ،
 دېمەكچى ئەمەسمەن . ئېھتىمال ، سىز ئۆزىڭىزنى مەڭگۈ سەمىمىي
 ھېسابلايدىغاندۇرسىز . بىراق ، تېز ئاينىپ كەتكەنلىكىڭىز ، پۈتۈن ئېسى -
 يادىڭىز بىلەن ئۆزىڭىزنى دالدىغا ئېلىپ يۈرۈشلىرىڭىز ، دۇدۇقلاپ ، ئۆز
 سۆزىڭىزدە تۇرمىغانلىقىڭىز ئارقىسىدا ، سۆزلىرىڭىز ئاخىر سەپسەتكە
 ئايلىنىپ قالدى ، شۇڭا ئاڭلىغۇچىلارنىڭ نەزىرىدىمۇ ئۆز ۋەزىنى يوقات-
 تى . مۇشۇ خېتىڭىزنى ئالساق ، ئەگەر سەل - پەل ئۆزىڭىزنى ئۆزىڭىز
 سورىغان بولسىڭىز ، يېزىشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى .

سىز ئالدى بىلەن مېنىڭ « قانداقسىگە جۇگې لياڭ ④ بولۇپ قالغان » لىقىمنى سورايسىز . مانا بۇ قىزىق سوئال . لىشۇ ئەپەندىنى مەن كۆرگەن ، ئۇ ساۋ جۇيرىن ئەپەندى ئەمەس ؛ لى يۈرەن ⑤ ئەپەندىمۇ - يوق ؟ بۇنى ئېنىق ئېيتالمايمەن ، چۈنكى يۈرەن ئەپەندىنى مەن بۇرۇن كۆرمىگەن . « قانداقسىگە جۇگې لياڭ بولۇپ قالغان » مەن ؟ باشقىلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىگە مەن جاۋاب بېرەلمەيمەن ، جاۋاب بېرىشىمنىڭمۇ ھا- جىتى يوق ؛ بولمىسا ، كۈن بويى جاۋاب بېرىش بىلەنلا بولۇشۇمغا توغرا كېلىدۇ . مېنى « ئادەملەرگە چۈشكەن مەتە » ⑥ دېيىشكەنلەرمۇ بولدى . « نېمىشقا ؟ » - مەن ھەممىسىنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بەردىم . لېكىن مې- نىڭ بىلىشىمچە ، ۋېي يەننىڭ ⑦ نىيىتى جۇگې لياڭ ئۆلگەندىن كېيىن ئۆزگەرگەن ، مەن تېخى ھايات ، جۇگې لياڭنىڭ تاجىسى ماڭا ياراش- مايدۇ ، دېمەك ، « پرولېتارلار ئاممىسى قاچان ئادۇ ⑧ غا ئايلىنىپ قالغاندۇ ؟ » دېگەن سوئالمۇ ئورۇنسىز بولۇپ چىقىدۇ . ئەگەر « ئۈچ پادى- شاھلىق ھەققىدە قىسسە » نى ياكى ۋۇجى خۇي ئەپەندىنىڭ سۆزلىرىنى ئۇنتۇمىغان بولسىڭىز ، بۇ قۇرۇق گەپلەرنى ئاغزىڭىزدىن چىقارمىغان بولاتتىڭىز . خەلق ئادۇ دەپ ، كىتابتىمۇ يېزىلمىغان ، باشقىلارمۇ دېمىگەن ، ئەمدى خاتىرجەم بولۇڭ . لېكىن جانابىڭىز « ئۇششاق بۇرۇنۇئا- زىيە ئەدەبىيات ئىنقىلابى » ⑨ بايرىقى ئاستىدا تۇرۇۋېتىپمۇ يەنلا « پرولېتارلار ئاممىسى » دەپ يۈرسىڭىز ، بۇ خەتلەرگە كۆزىڭىز چۈشكەندە خەجىل بولمامسىز ياكى مەسخىرىگە قېلىشىڭىزنى ھېس قىل- مامسىز ؟ بۇ سۆزلەرنى ئەمدى يەنە ئېغىزغا ئالماڭ ، بولامدۇ ؟

ئاندىن قالسا ، جانابىڭىز مېنىڭ قېرىغانلىقىمدىن « ئالاقزادە » بولۇپ كەتكەنلىكىڭىزنى ئېيتىپسىز ، « ئالاقزادە » بولۇشىڭىزمۇ ناھايىتى ئەجەبلىنەرلىك . مەن ئۆلمەسنىڭ دورىسىنى ئىچكىنىم يوق ، تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتى مېنى سۆزسىز قېرىتىۋېرىدۇ ، بۇ قىلچىمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئە- مەس ، ئۆزىڭىزنى بىرئاز تۇتۇۋالغىنىڭىز ياخشى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، مەن كېيىن تېخى ئۆلمەن ، بۇمۇ تەبىئەتنىڭ قانۇنىيىتى ، ئالدىنلا ئېيتىپ قويماي ، ھەرگىز « ئالاقزادە » بولۇپ كەتمەك ، بولمىسا ، بارا - بارا

نېرۋىڭىز ئاجىزلىشىپ ، بارغانسېرى ئاغزىڭىزغا كەلگىنىچە قۇرۇق گەپ قىلىدىغان بولۇپ قالسىز . مەن قېرىغان ، ئۆلگەن تەقدىردىمۇ ، يەر شارىنى ھەرگىز گۆرگە ئالغاچ كەتمەيمەن ، ئۇ تېخى ياش ، مەۋجۇت بو- لۇپ تۇرىۋېرىدۇ ، ئۇمىد كېلەچەكتە . جانابىڭىزنىڭ بايرىغىنى ھازىر ئۇنىڭغا قانداقسىگەمۇ بولۇپ بېرىدۇ . بۇنىڭغا مەن كېپىل ، خاتىرجەم ئىشلە- ۋېرىمەن .

ئەمدى « ئۈچ پوش - پوش » مەسىلىسىگە كېلەيلى . بۇ - بار گەپ . لېكىن ، خەۋەرلەردە بېسىلغىنى بىلەن بىرئاز ئوخشاشمايدۇ . ئۇ چاغدا ، بىر ئاشخانىدا گەپتىن گەپ چىقىپ ھەممىمىز بىرنەچچە كىشىنىڭ ماقالىسى ئۈستىدە سۆزلىشىپ قالغاندۇق ، مەن ، دەرۋەقە ، بۇ نەرسىلەرنى پوش دەپ قويساقلا كۇپايە ، ئۇلار رەددىيە بېرىشكە ئەرزىمەيدۇ ، دېگەند- دىم . ئاشۇ بىرنەچچە ماقالە ئىگىلىرىنىڭ ئىچىدە جانابىڭىزمۇ بار . مەن جانابىڭىزنىڭ ھېلىقى دەيدەبىلىك « ئىقرار » ⑩ نىڭىزدا دېھقانلارنىڭ ئاق كۆڭۈل ، ئۇششاق بۇرۇنۇئا زىيالىيلىرىنىڭ ئارىسالدى ۋە شەخسىيەتچى ئىكەنلىكىنى ئېنىق ئېيتىپ تۇرۇپمۇ ، يەنە ئۇششاق بۇرۇنۇئا زىيە ئىنقىلابىي ئەدەبىياتى بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ، ئۆزىڭىزنى ئۆزىڭىز كاپاتلىغانلىقىڭىزنى دېمەكچى بولغانىدىم . شۇنداق بولسىمۇ ، بۇ گەپ- لەرنى دېمىگەندىم . تارقىلىپ كېتىۋېرىدۇ ، ئىش تۈگىگەندى . ئەمما ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ تارقىلىپ كەتتىمۇ ياكى شۇ چاغدا مۇخبىر داخىل بولغانمۇ ، بىلمىدىم . ئارىدىن كۆپ ئۆتمەيلا گېزىتتە داۋراڭ بىلەن بېسىلىپ چىقتى . ھەم مۇشتەرىلارغا پەرمەز قىلىپ تېپىش تەۋسىيە قى- لىندى . يېقىنقى بەش - ئالتە يىلدىن بۇيان ، مەن توغۇرلۇق ناھايىتى كۆپ نەرسىلەر بېسىلدى ، مەيلى مېنى يامانلىغان ياكى ياخشى تەرىپىمنى قىلغان بولسۇن ، مەيلى يالغان بولسۇن ياكى راست بولسۇن ، ھېچقايسىسى بىلەن كارىم بولمىدى ، چۈنكى مېنىڭ ئادۋوكات تەكلىپ قىلىش ، دائىم ئېلان باستۇرۇش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان نۇرغۇن پۇلۇم يوق ، تۈرلۈك گېزىت - ژۇرناللارنى ئالا قويماي ئوقۇپ چىقىدىغان ۋاقتىمۇ يوق . مۇخبىرلارنىڭ مۇشتەرىلارنى غۇلغۇلىغا سېلىۋېتىش مەقسىتىدە بەزى

كۆپتۇرۇش ۋاستىلىرىنى ئىشلىتىدىغانلىغىمۇ ھەممەيلەنگە ئايان ، ھەتتا پۈتۈنلەي ئويدۇرۇپمۇ چىقىرىدۇ . مەسىلەن ، جانابىڭىز تېخى « ئىنقىلابىي ئەدەب » بولۇپ تۇرغان چاغلىرىڭىزدا ، « كىچىك مۇخبىر » تەخەللۇسى بىلەن بىر گېزىتتە مېنى نەنجىڭدىكى مەركىزىي پىرقە بۆلۈمىنىڭ ئەدەبىيات مۇكاپاتىنى ئېلىپ ، كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپ ، بالىسىنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى تەبرىكلەيدى ، شۇنىڭ بىلەن كۈتمىگەن يەردىن ، يۈي دافۇ ئەپەندى ئۆزىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەن ئوغلىنى ئەسلەپ قېلىپ ، كۆڭلى بۇزۇلۇپ كەتتى ⑩ ، دەپ يازغانىدىڭىز . بۇنى ، ھەقىقەتەن ، شۇنداق قاملاشتۇرۇۋەتكەندىڭىزكى ، ھەتتا تۇغۇلغىنىغا بىر يىل بولمىغان بوۋاق نىسبەتەن قاتارىدا زەھەرلىك تىل بىلەن ھاقارەتلىگەندىڭىز . لېكىن ، بۇ پاكىت پۈتۈنلەي « ئىجادىيەت » تەھرىراتىدىن چىققان ، بۇنى مەن بىلىمەن ، دافۇ ئەپەندى بىلىدۇ ، مۇخبىر ھەم يازغۇچى بولغان سىز ياكى سۇنرېن ئەپەندىمۇ ، ئەلۋەتتە ، بىلمەيسىز ئەمەس .

شۇ چاغدا مەن ئۇن چىقارمىدىم . نېمىشقا ؟ ئىنقىلابچى مەقسەتكە يېتىش يولىدا ھەرقانداق ۋاستىنى قوللانسا ، مەن ئۇنى دۇرۇس قىلدى ، دەپ قارايمەن . شۇڭا ، مېنىڭ گۇناھىم ناھايىتى ئېغىر بولۇپ ، ئىنقىلابچى ئەدەبىياتنىڭ تۇنجى قەدىمدە مېنى ئوپېراتسىيە قىلىش زۆرۈر بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ ، چىشىمنى چىشلەپ چىداشلىق بېرەلەيمەن ، ئۆلمەي قالسام ، ئوت - چۆپ ئارىسىغا داچىپ كىرىپ ، يارامدىكى قان داغلىرىنى قويماي يالۋېتىمەنكى ، ھەرگىز باشقىلارغا چاپا سېلىپ دورا سۈرگۈزمەيمەن . لېكىن ، ئادەم ئەۋلىيا ئەمەس ، ئاۋارىچىلىك ئۈچۈن ھاياجانلىنىپ كېتىدىغان ۋاقىتلارمۇ بولىدۇ ؛ دۇرۇس ، مەن جانابىڭىز « لار » نى سۆكتۈم ، بۇ ماقالىلەرنى كېيىن « ئۈچ بىكار » توپلىمىغا كىرگۈزدۈم ، ئازراقمۇ قىسقارتىدىم ، لېكىن بۇنى جانابىڭىز « لار » پىنتە ۋە ھۇجۇم بىلەن تولغان ماقالىلىرىڭىزلارنىڭ سانىغا سېلىشتۇرغاندا ، ئوندىن بىرىگىمۇ يەتمەيدىغۇ ؟ بۇلا ئەمەس ، مەن لىكسىيلىرىمىدىمۇ بەزىدە يې لىڭفېڭ ئەپەندى ئۈستىدىن ياكى جانابىڭىزنىڭ ئۈستىدىن كۈلدۈم ، جانابىڭىزلار « ئالدىنقى پوس » نامى بىلەن جەسۇرانە قىياپەتتە مەيدانغا

چۈشكەن چاغدا ، مەن ماتەم تۇغىنىڭ نەزىر چالىدىغان قۇربانلىق مېلى ئىدىم . بىرنەچچە نۆۋەت ئېلىشمايلا ، ئالدىنقى سەپتىن ئۆمىلەپ - پاپىلاپ تىكىۋەتكەن چاغلىرىڭىزدا بولسا ، مەن كۈلكەمنى زادىلا باسالماي قالغۇدەك بولغانىدىم . مەن سىنىپى مەيدانىم جەھەتتىنمۇ ، شەخسىي مەيدانىم جەھەتتىنمۇ بىر كۈلۈۋېلىشقا ھەقلىق ئىدىم . لېكىن مەن ھېچقاچان كۆرەلمەپ ، « ۋىجدان » ياكى « پرولېتارىيات ئاممىسى » دېگەن ناملاردىن پايدىلىنىپ ئۆز رەقەبلىرىمگە زۇلۇم سالمايدىم ، سۆزۈمنىڭ ئاخىرىدا ، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا بەزى شەخسىي ئاداۋەتلەر بولغانلىقى ئۈچۈن مۇشۇنداق بولۇۋاتىدۇ ، دەپ جەزمەن ئېيتىپ كەلدىم . ئەپەندىم ، مۇشۇنداق يول قويساممۇ تېخى كۇپايە قىلامدۇ ؟

لېكىن ، مېنىڭ جاۋابكارلىقىم بولمىغان خەۋەر جانابىڭىزنى « رەنجىتىپ » قويۇپتۇ . شۇنداق بولسىمۇ ، ئادەتتىن تاشقىرى زور ئېتىبار بىلەن ، « يېڭى ئۆلىمالارنىڭ غەيرىي رەسمىي قىسسىسى » ⑪ دا تېخى ماڭا بىر قىلىچ ھەدىيە قىلىپسىز . قائىدە بويىچە مەن سىزگە رەھمەت ئېيتىشىم كېرەك ، لېكىن ، ئەمەلىيەتتە ، خۇددى كاتتا زىياپەت بولمىغىنىغا ئوخشاش ، مېنىڭ قىلىچىم يوق ، بىرلا قەلەم بار ، ئۇنىڭ ئېتى - « ئالتۇنغا بەرگۈسىز » . ئۇ - كىچىكىمدىن تارتىپ تۇتۇپ ئۆگىنىپ قالغان ، بەش پۇڭغا بىرنى بېرىدىغان ئەرزان قەلەم . مەن ، دەرۋەقە ، ئەشۇ قەلەم بىلەن جانابىڭىزنىڭ چىشىغا تېگىپ قويدۇم . بۇ پەقەت مۇرتى كەلگەندە بىرەر تەمسىلىنى ئېلىپلا ئىشلەتكەنگە ئوخشاش توغرا كېلىپ قالغان بىر ئىش . بۇنىڭدا ئالاھىدە ئىنتىقام ئېلىۋالاي ، دېگەن يامان نىيەت يوق . ئەمما ، جانابىڭىز ماڭا « ئۈچ پاي تەنە ئوقى » ئېسىپ قويۇپسىز . بۇنى سىزدىن كۆرگۈلى بولمايدۇ ، چۈنكى بۇ پەقەت چېن يۈەن جياۋشۇنىڭ توقى - لەنتى ⑫ . مەيلى ، مەن ئىنتىقام ئېلىۋاتقانمۇ بولاي ، لېكىن ، يۇقىرىقى سەۋەبتىن ، مەنمۇ تېخى « ياخشىلىققا يامانلىق » قىلىدىغانلارنىڭ سېپىگە قوشۇلۇپ كېتىش دەرىجىسىگە بېرىپ يەتكىنىم يوق .

« بىيىڭدىكى بەش لېكسىيە ۋە شاڭخەيدىكى ئۈچ پوس - پوس »

دېگىنىڭىزگە كەلسەم ، ئەمەلىيەتتە ، ئۇنى تاھازىرغىچە يازغىنىم يوق ، بىي-
پىڭدە بىر پارچە « بەش لېكسىيە » ناملىق كىتاب نەشىر قىلىنىپتۇ . لېكىن
ئۇنى مەن يازمىغان ، ئۇ كىتابنى مەنمۇ كۆرمىدىم . بىراق ، غۇلغۇلا
چىققاندىن كېيىن ، كەلگۈسىدە تەۋەككۈل دەپلا يازىۋېتەمدىمەن ، بۇنىڭ
خىمۇ بىرنەمە دېيەلمەيمەن . مۇبادا يېزىپ قالسام ، ئۇنىڭغا « بەش لېكسىيە ،
ئۈچ پۈش - پۈش توپلىمى » دەپ نام بەرگۈم بار . لېكىن ، كېيىنكى
يېرىمى دەل گېزىتتە ئېيتىلغان ئۈچ كىشىدىن ئىبارەت بولۇشىمۇ ناتايىن .
جانابىڭىز لىياڭ شىچىۋ ، جاڭ روگۇ ئەپەندىلەر بىلەن بىر سەپتە
تۇرۇشتىن نومۇس قىلىدىغاندەك تۇرىسىز ، مېنىڭچە ، بىر سەپتە تۇرسى-
ڭىزمۇ ھېچقانداق ئاھانەت چەكمەيسىز ، پەقەت جاڭ روگۇ ئەپەندىلەر بىر ئاز
چىنىپ قالسۇن ، بەكمۇ پۇچەك ، ھەتتا « پۈش » دېگۈچىلىكىمۇ يوق ،
ئۇنىڭ ئورنىغا بىرىنى سەپلەيدىغاندەك تۇرىمەن .

جانابىڭىز توغرىسىدا مۇشۇ تاپتىكى ئوي - پىكرىم بويىچە يازساممۇ
ھېچقانداق يامان يېزىلمىدىغاندەك تۇرىسىز . مېنىڭچە ، سىز ئىنقىلاب
مەيدانىدىكى بىر يايىمچى بولسىڭىزمۇ ، لېكىن مەككەر سودىگەر ئەمەسىز .
مەن ئېيتقان مەككەر سودىگەرلەرنىڭ بىر خىلى - گومىنداڭ بىلەن
گۇڭچەنداڭ ھەمكارلاشقان دەۋردىكى كاتتىلار ، ئۇلار شۇ چاغدا سوۋېت
ئىتتىپاقىنى كۈيلىگەن ، كوممۇنىزمنى مەدھىيىلىگەن ، ھەممىگە ئۈلگۈرۈپ
تۇرغانىدى ، « پارتىيىنى تازىلاش » باشلىنىشى بىلەنلا ، ئۆز قولىنى كوم-
مۇنىست ياشلارنىڭ ، كوممۇنىست دەپ گۇمان قىلىنغان ياشلارنىڭ قېنى
بىلەن يۇيۇپ ، كاتتىلىقىدا قالدۇردى ، زامان ئۆزگەرسىمۇ ، ئۇلارنىڭ
كاتتىلىقى ئۆزگەرمىدى ؛ يەنە بىر خىلى - ئىنقىلابنىڭ باتۇرلىرى ، ئۇلار
زالىم بەگلىرىنى ئولتۇرۇپ ، ئاغدۇرۇپ ، ناھايىتى ئاكتىپلىق كۆرسەتكە-
نىدى ، بىر مۇدۇرۇپ چۈشۈش بىلەنلا ، « يامانلىقتىن قول ئۇزۇپ ،
ھەقىقەتكە قايتقانلار » دېگەن ئاتاققا كىرىۋېلىپ ، « باندېت » لارنى
تىللاپ ، سەپداشلىرىنى ئولتۇرۇپ ، يەنە ئوخشاشلا ئاكتىپلىق كۆرسەتتى ؛
مەسلىكى ئۆزگەردىمۇ ، باتۇرلۇقىنى تاشلىمىدى . جانابىڭىز چۇ ، « ئىقرار »
ڭىزغا قارىغاندا ، ئىنقىلاب قىلىش - قىلماسلىقىڭىز ئىنقىلاب قىلىپ چا

چەككەن ياكى راھەت كۆرگەنلىكىڭىزگە باغلىق ئىكەن ، سىزدە بەزى
ساختىپەزلىك ئەھۋاللىرىنىڭ بارلىقىدا شەك يوق ؛ لېكىن ، سىز
تەتۈرىسىگە ئۆرۈلۈپلا چوڭ سودىلارنى قىلمايسىز ، پەقەت ئىنقىلابچىلار-
دىن ياخشىراق كۈن كەچۈرۈش ئۈچۈنلا « 3 - خىل ئادەم » گە ئايلىنىشقا
پۈتۈن كۈچىڭىز بىلەن تىرىشىۋېتىيسىز . سىز ئىنقىلابىي فرونتتىن قايتىپ
كەلگەنلىكىڭىز ، ئۆزىڭىزنى ئاقلاپ ، « 3 - خىل ئادەم » بولۇپ
تۇرىۋېرىش ئۈچۈن ھامان ئانچە - مۇنچە توۋا قىلىشىڭىزغا توغرا كېلىدۇ ،
بۇ ، ھۆكۈمرانلار ئۈچۈن ، ئەمەلىيەتتە ، خېلى پايدىلىق . شۇنداق تۇرۇق-
لۇقمۇ ، « ئىككى ياندىن ھۇجۇم » غا ئۇچرىغانلىقىڭىزغا كەلسەك ، ئۇ
تەرەپتىكىلەر جانابىڭىزنىڭ يۈزىنى بەك كىچىك كۆرۈپ قالغان ئوخشايدۇ ،
بۇ ، بانكا خىزمەتچىلىرىنىڭ كىچىك سەرراپخانا خادىملىرىنى كۆزىگە
ئىلمىغىنىغا ئوخشاش ، جانابىڭىز بۇنىڭدىن ئەلەم چەككەن بولسىڭىزمۇ ،
لېكىن « 3 - خىل ئادەم » لەرنىڭ مەۋجۇتلۇقىغا ئىشەنمەيدىغانلار يالغۇز
سولقاناتلارلا ئەمەسلىكىنى ئۆز تەجرىبىلىرىڭىز بىلەن ئىسپاتلاپ
بەردىڭىز ، بۇمۇ ناھايىتى زور تۆھپە .

لىلا گەپ قىلغاندا ، جانابىڭىز مەغلۇپ بولغان ھېسابلانمايسىز ،
سىز ئۆزىڭىز « ئىككى ياندىن ھۇجۇم » قىلىشقا ئۇچراۋاتىمەن ، دېگەن
ئويىدا بولۇۋاتىسىز . لېكىن دەرھال ئادەم ئولتۇرۇشكە ھوقۇقلا بولمىغان
كىشىلەردىن كىم ھازىر باشقىلارنىڭ ھۇجۇمغا ئۇچرىماپتۇ ؟!
تۇرمۇشىڭىز ، ئەلۋەتتە ، جاپالىقتۇر ، شۇنداقنىمۇ ، ئۆلتۈرۈلگەن ، نەزەر-
بەنت قىلىنغان كىشىلەرنىڭكىدىن ، ھەقىقەتەن ، ئاسمان - زېمىن پەرق
قىلىدۇ ؛ ماقالىلىرىڭىزنىمۇ خالىغان ئورۇندا ئېلان قىلالايسىز ، قامال قى-
لىشقا ، زۇلۇمغا ، مەنئى قىلىشقا ئۇچراۋاتقان ئاپتورلارغا
قارىغاندىمۇ كۆپ ئەركىن - ئازادىسىز . ئەمدى كاتتىلارغا ، با-
تۇرلارغا سېلىشتۇرغاندا ، تۇرمۇشىڭىز تېخى بەك ناچار ، ئەلۋەتتە ، بۇ ،
جانابىڭىزنىڭ مەككەر سودىگەر بولمىغانلىقىڭىزدىن بولغان . سىزنىڭ چې-
كىۋاتقان دەرد - ئەلەملىرىڭىز ، شۇنداقلا سىزنىڭ ياخشى يېرىڭىز ئەنە
شۇ .

گەپنى بەك كۆپ قىلىۋەتتىم ، ئەمدى توختىتاي . قىسقىسى ، مەن يەنە باشتىكىگە ئوخشاشلا ، پىتنە ئويدۇرۇش ، يالغان گەپ قىلىش بىلەن جانابىڭىزغا ئالاھىدە ھۇجۇم قىلىۋېلىشنى خالىمايمەن ، ئەمما بۇنىڭلىق بىلەن ، باشقا بىر خىل پوزىتسىيە قوللىنىشىمۇ ناتايىن . مەن سىزنىڭ « رەنجىش » لىرىكىڭىز بىلەن ياكى « ھۆرمەت » قىلىشلىرىڭىز بىلەن قىلچىمۇ ھېسابلاشمايمەن . جانابىڭىزنىڭ « فىزىئولوگىيە جەھەتتىكى سەۋەبلەر بىلەن ئۆز ئىشىمنى توختىدىغان » بولغانلىقىم ئۈچۈن مېنى ئەپۈ قىلماسلىقىڭىزنى ئۆتۈنمەن ، بەختلىك بولۇڭ .

ئالاھىدە جاۋاب يازدىم ، سىزگە تىنچ - ئامانلىق نېسىپ بولسۇن .
لۇشۇن .
1933 - يىلى 12 - ئاينىڭ 28 - كۈنى .

ئىزاھات :

① بۇ ماقالە توپلامغا كىرگۈزۈلۈشتىن ئىلگىرى گېزىت - ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنمىغان .

② « مەدەنىيەت پويىزى » - ئەدەبىي سەنئەت خاراكتېرلىك بەش كۈن - لۈك ژۇرنال ، فاك خەنجاڭ ، چېن نۇمىن بىرلىشىپ تەھرىرلىك قىلغان ، 1933 - يىلى 12 - ئاينىڭ 1 - كۈنى شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلاپ ، 1934 - يىلى 3 - ئاينىڭ 25 - كۈنى 12 - سانغىچە چىقىرىلغاندىن كېيىن توختىتىلغان .

③ ياكى سۇنرېن (1901 - 1955) - گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسى چاۋئەن ناھىيىسىدىن ، 1925 - يىلى جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىگە قاتناشقان ، 1928 - يىلى « قۇياش » تەھرىراتىغا قاتناشقان ؛ 1932 - يىلى ئىنقىلابتا ئاسىيلىق قىلغان .

④ جۇڭگىلىك (181 - 234) - تەخەللۇسى كۇڭمىڭ ، لاڭيايگۇ (ھازىرقى شەندۇڭ ئۆلكىسىنىڭ يىنەن دېگەن يېرى) دىن . ئۈچ پادىشاھلىق دەۋرىدىكى سىياسىچى ، ھەربىي ئالىم ، باش ۋەزىر ، « ئۈچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە » دە ، ئۇ يۈكسەك ئەقىل - پاراسەتكە ئىگە ۋە تەدبىرلىك ، تىپىك شەخس قىلىپ تەسۋىرلەنگەن .

⑤ لى يۈن - يەنى ساۋىي . جىجياڭ پۇجياڭ ناھىيىسىدىن ، ساۋجۇيرىن نىڭ ئىنىسى ، ئۇنىڭ « (ساختا ئەركىنلىكنامە) نى ئوقۇغاندا » دېگەن ماقالىسى « دولقۇن ساداسى » نىڭ 2 - جىلد 40 - سانغا (1933 - يىلى 10 - ئاينىڭ 21 -

كۈنى) بېسىلغان .

⑥ « ئادەملەرگە چۈشكەن مېتە » - بۇ « جەمئىيەت ئاخباراتلىرى » نىڭ 5 - جىلد 13 - ساندىكى (1933 - يىلى 11 - ئاي) « شىن » دەپ ئىمزا قويۇلغان « (ساختا ئەركىنلىكنامە) نى ئوقۇغاندىن كېيىن » دېگەن ماقالىدە لۇشۇننى تىللىغان سۆز .

⑦ ۋېي يەن (؟ - 234) ئۈچ پادىشاھلىقنىڭ يىياڭ (ھازىر خېنەنگە تەۋە) دىگەن يېرىدىن ، شۇ پادىشاھلىقنىڭ سەركەردىسى . « ئۈچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە » نىڭ 105 - بابىدا قەيت قىلىنىشىچە : « جۇڭگىلىك يىياڭ ۋېي يەننىڭ كالىسىنىڭ ئارقىسىدا بىر ئاسىيلىق ئۇستىخىنىنىڭ بارلىقىنى بىلىۋېلىپ ، ھەر قېتىم ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتمەكچى بولپتۇ ؛ ئەمما ئۇنى باتۇرلۇقنى كۆزدە تۇتۇپ قالدۇرۇپ قويۇپتۇ . » جۇڭگىلىك يىياڭ ئۆلگەندىن كېيىن ، چاڭ سى ، ياكى يى جۇڭگىلىك يىياڭنىڭ ھايات ۋاقتىدا تۈزگەن تەدبىرى بىلەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن .

⑧ ئادۇ - ئۈچ پادىشاھلىق شۇ پادىشاھلىقنىڭ كېيىنكى پادىشاھى ليۇ - چەننىڭ ئەركىلەتمە ئىسمى ، تارىخنامىلەردە قەيت قىلىنىشىچە ۋە « ئۈچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە » دە تەسۋىرلىنىشىچە ئۇ بىر قاپاقباش ، ئىقتىدارسىز ئادەم ئىكەن .

⑨ « ئۇششاق بۇرۇنۇزىيە ئەدەبىيات ئىنقىلابى » - ياكى سۇنرېن « ھازىرقى زامان » نىڭ 2 - جىلد 4 - سانى (1933 - يىلى 2 - ئاي) دا ، « ئۇششاق بۇرۇنۇزىيە ئەدەبىيات ئىنقىلابىنىڭ بايرىقىنى كۆتۈرۈپ » دېگەن ماقالىسىنى ئېلان قىلىپ : « پىرۇلېتارىيات ئەدەبىياتىنىڭ بايرىقىنى تىكلەيدى ھەمدە مۇستەھكەم قورغانغا ئىگە بولدى ، بىزمۇ كەڭ ئۇششاق شەھەر ئاھالىلىرى ۋە دېھقانلار ئاممىسىنى ئويغىتىش خىزمىتى ئۈچۈن ، ئۇششاق بۇرۇنۇزىيە ئىنقىلابى ئەدەبىياتىنىڭ تۇغىنى تىكلەپ ، يولداشلارغا چاقىرىق قىلىپ ، قوشۇنمىزنى رەتلىك قىلىپ ، لاگىرىمىزنى مۇستەھكەملىشىمىز لازىم ... بىزمۇ ئەدەبىياتنىڭ سىنىپلىققا ئىگە ئىكەنلىكىنى ، بەلكى مەلۇم سىنىپنىڭ يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرى ئىختىيارسىز ھالدا ئۆزى تەئەللۇق بولغان سىنىپنىڭ مەنپەئەتىنى ھىمايە قىلىدىغانلىقىنىمۇ ئېتىراپ قىلىمىز . بىز ئۇششاق بۇرۇنۇزىيە يازغۇچىلىرىمىز ، بىزمۇ نۆۋەتتىكى ئۇششاق بۇرۇنۇزىيە ئاھالىلىرى ۋە دېھقانلار ئاممىسىنىڭ ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىۋاتقان كۆرەشلەرنى ھىمايە قىلماقتىمىز » دېگەن .

⑩ « ئىنقىلاب » - ياكى سۇنرېننىڭ ئىنقىلابقا ئاسىيلىق قىلغان « پارتىيىلىك تۇرمۇشنىڭ ئاكوپلىرىدىن ئادا - جۇدا بولدۇم » دېگەن بىر پارچە ماقالىسى (1933 - يىلى 2 - ئايدا شاڭخەي « كىتاب ئوقۇش مەجمۇئەسى » نىڭ 3 - جىلد 1 - سانغا بېسىلغان) نى دېمەكچى . ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن : « ئارقامغا بۇرۇلۇپ ، ئۆ -

زۈمگە نەزەر سالسام ، ئاتام ياشنىپ قالدى ، ئائىلەم كەمبەغەل ، ئىنىلىرىم گۆدەك ، ئۆمرۈمنىڭ يېرىمدا لەيلەپ يۈرۈپ ھېچ ئىشنى باشقا ئاچقالىدىم ، ئىنقىلاب قاچان مۇۋەپپەقىيەت قازىنار ، ئائىلەمدىكىلەر ھازىر ئاچارچىلىق ئىچىدە كۈن كەچۈرۈۋال- تىدۇ ، كەلگۈسىدە ئىنقىلاب مۇۋەپپەقىيەت قازانغان تەقدىردىمۇ ، خۇنەن - غەربىي خۇبېي سوۋېت رايونىنىڭ ئەھۋالىدىن قارىغاندىمۇ ، يەنىلا ئاچارچىلىق ئىچىدە قە- لەندەر بولۇشتىن خالىي بولغىلى بولمايدىكەن . جان بولسا جاھان دەپتىكەن ، ھازىرچە ئۆز ئائىلەمنى باقاي دەيمەن . كېسەللىكتە كۆپ باش قاتۇرۇپ ، ئاخىر ئەقلىم مېنىڭ جۇڭگو كومپارتىيىسىدىن ئايرىلىش قارارىغا كەلمەكچى .»

⑩ بۇ يەردە ياك سۇنرېننىڭ 1930 - يىلى ئۆز ئىلكىدىكى « جانلىق تىل گېزىتى » نىڭ 1 - ساندا « ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى سەرۋاز » دېگەن تەخەللۇسى بىلەن ئېلان قىلغان « لۇشۈن كاتتا توي ئۆتكۈزدى » دېگەن ماقالىسىنى دېمەكچى . ئۇنىڭدا لۇشۈنغا مۇنداق دەپ يېتتە - ئىغۋا ئويدۇرۇپ تۆھمەت قىلىنغان- نىدى : « بۇ چاغدا لۇشۈن دەل ھازىرقى گومىنچىڭفۇ مائارىپ ۋازارىتى ھۇزۇرىدىكى ئالىي مەكتەپ ئىدارىسىنىڭ مۇكاپاتىنى ئالغانىدى . شۇنىڭ بىلەن بۇ تويىنى ئۆتكۈزۈلدى . . . بۈگۈن لۇشۈننىڭ تويىغا قاتناشقانلارنىڭ ھەممىسى ئاتاقلىق كىشىلەر ، مەشھۇر ئۆلىمالار ، چوڭ - كىچىك ئەدىبلەر ، ھېلىقى يۈي دافۇ ئەپەندى ئەسلىدە ئەنخۇي داشۆسىنىڭ مەسئۇلى ئىدى ، بۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلاپ نەنجىڭ قەسىرىسىدىن كېچىلەپ كېمىگە چۈپپىتىپ كېلىپتۇ . يۈي دافۇ ئەپەندى بۇلتۇر بىر ئوغۇل تاپقان ، شۇ كۈنى يۈي خېنىم بىلەن كىچىك ئوغلىنى تويغا بىللە ئېلىپ كېلىپتۇ ، توي ئادەتتىن تاشقىرى قىزىپ كېتىپتۇ . رومكا ئۈچ مەرتىۋە كۆ- تۈرۈلگەندىن كېيىن ، يۈي دافۇ ئەپەندى ئالدى بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ تەبرىك سۆزى سۆزلەپتۇ ، كۆپچىلىك لۇشۈننى تەبرىكلەپ بىر رومكىدىن ھاراق تۇتۇپتۇ ، لۇشۈن كەمتەرلىك بىلەن سۆز قىلىپ ، بوۋاقنىڭ كەلگۈسىدە ئەجدىھا بولىدىغان ياكى پىستە بولىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايدۇ . ھەر قايسىلىرىنىڭ بۈگۈن ئۇنچىۋالا مۇبارەكلەپ كېتىشلىرى ھاجەتسىز ، دەپتۇ . سورۇندا ئولتۇرغان شىپىر غوجام ، ئاپپاق خېنىملار بىردىنلا چوقۇم لۇڭئېر (ئەجدىھا) بولۇپ قالىدۇ ! دەپتۇ . بۇ سۆز يۈي دافۇ ئەپەندىنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىپ قويۇپتۇ . چۈنكى ئالدىنقى يىلى بەختكە قارشى ۋاپات بولۇپ كەتكەن ئوغلىنىڭ ئىسمى لۇڭئېر ئىكەن .»

⑪ « يىڭبى ئۆلىمالارنىڭ غەربىي رەسمىي قىسمى » - بۇ ياك سۇنرېننىڭ ئىسمىنى لىيۇسى دەپ ئۆزگەرتىپ لۇشۈنگە ھۇجۇم قىلىپ يازغان ماقالىسى ، 1933 - يىلى 6 - ئاينىڭ 17 - كۈنىدىكى « ئۇلۇغ ئاخشام گېزىتى ، مەشئەل » گە بېسىلغان . بۇنىڭدا لۇشۈننىڭ ئۇنىڭ ئۈستىدە قىلغان پىيەننى « قولغا قىلىچ ئې-

لىپ ، » « ھەق - ناھەقنى ئايرىماي » « قالايمىقان چاپقان » دەپ تۆھمەت قىلغان . ⑫ چېن يۈەن جياۋشۈننىڭ تۇفى دەپ تۈكۈرۈپ لەنەت ئوقۇشى - چېن يۈەن 1926 - يىلى 1 - ئاينىڭ 30 - كۈنى « سەھەر گېزىتىنىڭ قوشۇمچە بېتى » دە « بىكار پاراڭنىڭ بىكار پارىڭدىن بولغان بىكار پاراڭ كەلتۈرۈپ چىقارغان بىرنەچچە پارچە خەت » نى ئېلان قىلغان ، ئۇنىڭدا لۇشۈننى « ئۇنىڭ ئوق ئاتمايدىغان ماقالىسى يوق » دەپ ھاقارەتلىگەن .

جۇڭگودىكى بەزى ئىشلار توغرىسىدا ①

1. جۇڭگودىكى ئوت توغرىسىدا

ئاڭلىشىمچە ، گرېكلەر ئىشلىتىۋاتقان ئوتنى خېلى بۇرۇنلا فرومېتى ② ئاسماندىن ئوغرىلاپ چۈشكەنكەن . ئەمما ، جۇڭگودا ئۇنداق بولماپتۇ . جۇڭگودا ئۇنى سۇيرىنىشى ③ تاپقان ياكى كەشپ قىلغانىكەن . ئۇ ئوغرى بولمىغانلىقتىن ، تاغنىڭ چوققىسىغا باغلاپ قويۇپ ، بۇر كۈتكە چوقۇتىدىغان بالا - قازادىنمۇ قۇتۇلۇپ قالغانىكەن . شۇنداق بولسىمۇ ئۇ فرومېتىدەك داڭقمۇ چىقارمىغان ، ھېچكىممۇ ئۇنىڭغا چوقۇنمىغان .

جۇڭگودىمۇ ئوت ئىلاھى بار ، ئەمما سۇيرىنىشى ئەمەس بەلكى خالىغىنىچە ئوت قويىدىغان غەلىتە بىر نەرسە .

سۇيرىنىشى ئوتنى تاپقان ياكى كەشپ قىلغاندىن بۇيان ، كىشىلەر ناھايىتى مەزىلىك داڭقان شورپىلىرىنى ئىچەلەيدىغان ، كېچىلىرى چىراغ ياندۇرۇپ قويۇپ ئىشىمۇ قىلالايدىغان بولغان . بىراق بۇرۇنقى دانىشمەنلەرنىڭ « پايىدا بار يەردە زىيان بار » دېگىنىدەك ، ئوت ئاپەتلىرىمۇ پەيدا بولۇشقا باشلىغان ، قەستەن ئوت قويۇپ ، يۇچاۋسى ④ كەشپ قىلغان ئۇۋا - رۇزغالارنى كۆيدۈرۈۋېتىدىغان قالىتىس قەھرىمانلارمۇ كېلىپ چىققان .

ئاق كۆڭۈل سۇيرىنىشىمۇ ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى . يېمەك - ئىچمەكنىڭ دەرد - ئەلىمى يەتكەن بولسىمۇ ، كېيىن زامان شېن نۇڭسىغا ⑤ تەۋە بولۇپ قالدى . شۇنىڭ ئۈچۈن شېن نۇڭسىنى بۈگۈنگە قەدەر كىشىلەر ئېسىدە ساقلاپ كەلمەكتە . ئوت ئاپىتىنى كەشپ قىلغۇچىنىڭ زادى كىم ئىكەنلىكى مەلۇم بولمىسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ھامان پىرى بولىدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن كىشىلەر ئومۇملاشتۇرۇپ ، ئوت ئىلاھى دەپ ئاتايدۇ ،

ئۇنىڭغا بەيئەت قىلىشقا مەجبۇر بولغان . ئۇنىڭ سۈرىتىگە قارىسىڭىز ، چىرايى قىزىل ، بۇرۇت - ساقاللىرىمۇ قىزىل ؛ بىراق ئۇنىڭ ھەقىقىگە ئاتاپ نەزىر - چىراغ قىلغاندا بارلىق قىزىل نەرسىلەرنى تەرك ئېتىپ ، ئۇنىڭ ئورنىغا يېشىل نەرسىلەرنى قويۇش پەرز ئىكەن . ئۇ ئېھتىمال ئىسپانىيە كا - لىسىغا ⑥ ئوخشاش قىزىل نەرسىنى كۆرگەندە مۆڭرەپ چىچاڭلاپ قورقۇنچلۇق ھەرىكەتلەرنى قىلسا كېرەك .

دېمەك ، كىشىلەر ئۇنىڭ ھەقىقىگە ئاتاپ نەزىر - چىراغ قىلىدۇ . جۇڭگودا ئەنە شۇنداق ياۋۇز ئىلاھلارمۇ ئاز ئەمەس .

لېكىن ئىنسانىيەت دۇنياسى ، ئەكسىچە ، ئەنە شۇلارنىڭ سەۋەبىدىن قىزىپ كېتىۋاتىدۇ . تاۋاپ قىلىش سەيلىسىنى ئالساق پەقەت ئوت ئىلاھىغا تاۋاپ قىلىش سەيلىسىلا بار ، سۇيرىنىشىغا تاۋاپ قىلىدىغان سەيلى يوق . ئەگەر ئوت ئاپىتى يۈز بېرىپ قالسا ، ئاپەتكە ئۇچرىغانلار ۋە ئۇلارنىڭ ئوت ئاپىتىگە ئۇچرىمىغان قوشنىلىرى ئوت ئىلاھىنىڭ ھەقىقىگە نەزىر - چىراغ قىلىپ شۈكۈر ئېيتىدۇ . ئاپەتكە ئۇچرىغان تۇرۇغلۇق يەنە شۈكۈر ئېيتىش بىر ئاز غەلىتە ئىشتەك كۆرۈنىدۇ ، لېكىن ئەگەر نەزىر - چىراغ قىلمىسا ئىككىنچى قېتىم يەنە ئوت ئاپىتىگە ئۇچراپ قېلىش ئېھتىمالى بار ئىكەن ، شۇڭا شۈكۈر ئېيتىش خاتىرجەمەك بولىدىكەن . يالغۇز ئوت ئىلاھىغا ئەمەس ، بەزىدە ئادەملەرگىمۇ شۇنداق قىلىش ، مېنىڭچە قايىدە - يوسۇنلارنىڭ بىر خىلى بولسا كېرەك .

ھەقىقەتتە ، ئوت قويۇش ئىنتايىن قورقۇنچلۇق ئىش ، شۇنداق بولسىمۇ ئوچاققا ئوت يېقىشقا قارىغاندا تېخىمۇ پەيزىلىك بىر ئىش بولسا كېرەك . چەت ئەللەردىكى ئىشلاردىن خەۋىرىم يوق ، جۇڭگونى ئالىدىغان بولسام ، مەيلى ھەرقانداق تارىخنى تەكشۈرۈپ كۆرەيلى ، ئوچاققا ئوت ياققان ۋە چىراغ ياققانلارنىڭ تەزكىرىسىنى تاپقىلى بولمايدۇ . جەمئىيەتتە ئوچاققا ئوت يېقىشقا ، چىراغ يېقىشقا ھەرقانچە ماھىر بولغان ئادەملەرنىڭمۇ داڭق چىقىرىشىغا قىلچىمۇ ئۈمىت باغلىغىلى بولمايدۇ . چىن شىخۇاڭ كىتابلارنى كۆيدۈرۈش بىلەن تا ھازىرغىچە مەشھۇر ئادەم بولۇپ كەلگەن مەكتە ، ھەتتا گىتلىرنىڭ كىتابلارنى كۆيدۈرگەنلىكىنىڭمۇ نەمۇنىسى

قىلىنماقتا. ئەگەر گىتلېرنىڭ خوتۇنى ئېلىكتىر يېقىشقا، بولكا پىشۇرۇشقا ماھىر بولغان بولسا، تارىختىن ئۇنىڭ نەمۇنىسى تېپىش قىيىن بولسا كېرەك. ئۇنداق ئىشلار دۇنياغا داڭق چىقىرالمىدۇ.

ئۆي - ئىمارەتلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىش ئىشىنى، سۇڭ دەۋرىدىكى كىشىلەرنىڭ خاتىرىلىرىگە قارىغاندا، موڭغۇللار باشلاپ بەرگەنكەن؛ چۈنكى ئۇلار چېدىرلاردىلا ئولتۇرۇپ، ئۆي - ئىمارەتلەردە ئولتۇرۇشنى بىلىمگەنلىكتىن، بارغانلا يېرىدە ئوت قويغانىكەن. لېكىن بۇ يالغان گەپ. موڭغۇللار ئىچىدە خەنزۇچىنى بىلىدىغانلار ناھايىتى ئاز. شۇڭلاشقا ئۇلار بۇ يالغان گەپلەرنى تۈزىتىپ ئولتۇرمىغان. ئەمەلىيەتتە چىن سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا شياڭ يۈي ئوت قويۇش بىلەن داڭق چىقارغان؛ ئۇ ئا-فاڭگۇڭ ئوردىسىنى كۆيدۈرۈۋېتىش بىلەن ئالەمگە مەشھۇر بولۇپ كەتكەن؛ ئۇ ھازىرمۇ چاڭچىلە سەھنىلىرىدە پەيدا بولۇپ تۇرىدۇ، ھەتتا ياپونىيىدىمۇ داڭقى بار. لېكىن، ئوت قويۇلۇشتىن ئىلگىرىكى ئافاڭگۇڭ ئوردىسىدىكى چىراغ ياققۇچىلارنىڭ ئىسمىم - فامىلىسى كىمنىڭ ئېسىدە قالغان؟

ھازىر پارلاتقۇچى بومبا، كۆيدۈرگۈچى بومبا دەيدىغان بىرنىمىمىلەر ياسالدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئايروپىلانلارمۇ ناھايىتى تەرەققىي قىلىپ كەتتى. نام چىقىرىش توغرا كەلسە، ئۇنىڭ يولى تېخىمۇ ئاسانلىشىپ كەتتى. مۇبادا ئوت قويۇشتا بۇرۇنقىلاردىن ئاشۇرۇۋەتسە، ئۇ كىشى تېخىمۇ ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ. يىراقتىن قارىغاندا، ئۇ بەئەينى مەسىھ ⑦ نىڭ ئۆزى بولۇپ قالىدۇ، ئۇنىڭ قويغان ئوتلىرىنىڭ يورقنى كىشىلەر نۇر دەپ ئويلىشى مۇمكىن.

2. جۇڭگودىكى ھىدايەت توغرىسىدا

ئالدىنقى يىلى جۇڭلى جېيشەننىڭ ⑧ « چىن ۋە چىن خەلقىگە خەت » دېگەن كاتتا ئەسىرىنى ئوقۇش نېسىپ بولۇپ قالدى. ئېسىمدە قېلىشچە، ئۇ شۇ ئەسىردە: جۇ پادىشاھلىقىنىڭمۇ، خەن پادىشاھلىقىنىڭمۇ تاجاۋۇزچىلىق خۇسۇسىيىتى بار ئىدى، چىن ⑨ خەلقى ئۇلارنى

ناخشىلارغا قوشۇپ مەدەھىيىلىدى ۋە ئۇلارنى ئالقىشلىدى. ھەتتا شىمال تەرەپتىكى يۈەن ۋە چىڭنىمۇ ناخشىلارغا قوشۇپ مەدەھىيىلىدى ۋە ئۇلارنى ئالقىشلىدى. ئەشۇ تاجاۋۇزچىلىقنىڭ دۆلەتنى خاتىرجەم قىلىدىغان كۈچ - قۇۋۋىتى، خەلقنىڭ تىرىكچىلىكىنى ئاسرايدىغان ئەمەلىيىتى بولىدىغان بولسا، ئۇ چىن خەلقى ئارزۇ قىلغان ھىدايەت بولۇپ قالىدۇ « دەپ، چىن خەلقىنىڭ شۇنداق غەپلەتكە پېتىپ قالغانلىقىدىن قاتتىق غەزەپلەنگەن.

ئۇ « خەت » مانجۇرىيىدە چىقىدىغان بىر ژۇرنالغا تەرجىمە قىلىپ بېسىلغانىدى. بىراق، ئۇ ژۇرنال جۇڭگوغا كىرمىگەنلىكى ئۈچۈن ھازىرغا قەدەر ئۇنىڭغا جاۋاب بولغۇدەك بىرەر ماقالە كۆزگە چېلىقمىدى. پەقەت ئالىم خۇشىنىڭ ئۆتكەن يىلى شاڭخەي گېزىتلىرىدە بېسىلغان سۆھبىتىدە: « جۇڭگونى بويىسۇندۇرۇشنىڭ بىرلا ئۇسۇلى بار، يەنى تا-جاۋۇزچىلىقنى پۈتۈنلەي توختىتىپ، ئۇنىڭ ئەكسىچە جۇڭگو مىللەتلىرىنىڭ قەلبىنى بويىسۇندۇرۇش كېرەك » ⑩ دېگەن گەپلەر بار. بۇ گەپنىڭ تاسادىپىي گەپ ئىكەنلىكىدە سۆز يوق، لېكىن، بۇ گەپ كىشىنى ھېلىقى خەتكە بېرىلگەن جاۋاب بولسا كېرەك، دېگەن ھېسسىيات-قىمۇ كەلتۈرىدۇ.

جۇڭگو مىللەتلىرىنىڭ قەلبىنى بويىسۇندۇرۇش كېرەك — بۇ، ئالىم خۇشىنىڭ جۇڭگودىكى ھىدايەت دېگەن نەرسىگە بەرگەن تەبىرى. لېكىن مېنىڭچە، خۇشى ئۆزىنىڭ بۇ گېپىگە بەلكىم ئۆزىمۇ ئىشەنمىسە كېرەك. جۇڭگودا، ھەقىقەتتە ئۈزۈل - كېسىل ھىدايەت بولۇپ باقمىغان؛ بۇنى « تارىخ مەستانىسى ۋە ئاسارەت تىقىشۇناسلىق مەستانىسى » بولۇپ قالغان ئالىم خۇشى بىلمەي قالماس.

دۇرۇس، جۇڭگودىمۇ يۈەن، چىڭ پادىشاھلىقلىرىنى ناخشىلارغا قوشۇپ مەدەھىيىلىگەن كىشىلەر بولغانىدى. لېكىن ئۇ ئوت ئىلاھىغا شۇ-كۈر ئېيتىدىغان ئىشلار جۈملىسىگە كىرىدىكى، ھەرگىز پۈتۈنلەي قەلبىمۇ بويىسۇندۇرۇلغانلىقىنىڭ دەلىلى ئەمەس. ئەگەردە ناخشىلارغا قوشۇپ مەدەھىيىلىمىسە ئۇلار تېخىمۇ خارلىنىشىلەر دەپ بېشارەت بېرىلىدىغان بولسا، ئۇ

ھالدا مەلۇم دەرىجىدە خارلاپ تۇرۇپمۇ ، كىشىلەرنى ناخشىلارغا قوشۇپ مەدھىيىلەيدىغان قىلىش مۇمكىن بولغان بولاتتى . بۇندىن تۆت - بەش يىل ئىلگىرى ، مەن ئەركىنلىكنى تەلەپ قىلىدىغان بىر تەشكىلاتقا قاتناشقاندىم . ⑩ شۇ چاغدا شاڭخەي مائارىپ ئىدارىسىنىڭ جۇيچاڭى چې دېجېڭ ئەپەندى قەھەر - غەزەپ بىلەن : سەنمىنجۇيىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا تۇرۇپمۇ نارازى بولۇۋاتامسەن ؟ ھازىر بېرىلىپ تۇرغان كىچىككىنە ئەركىنلىكىنىمۇ يىغىشتۇرۇۋالمايمەن ، دېگەندى . دەرۋەقە راستتىنلا يىغىشتۇرۇۋالدى . بۇرۇنقىدىنمۇ ئەركىنلىك ھېس قىلغان چاغلىرىمدا بىر تەرەپتىن چېن ئەپەندىنىڭ ھىدايەتىنى مۇكەممەل ئۆزلەشتۈرگەن بىلىمگە قايىل قالسام ، يەنە بىر تەرەپتىن بەزى چاغلاردا ، سەنمىنجۇيىنى مەدھىيىلەسەم بويىچە ، دېگەن خىيالغىمۇ كېلىپ يۈردۈم ، بىراق كېچىككەندىم .

جۇڭگودىكى ھىدايەت (ئادىللىق) ⑪ زالىملىققا قارىمۇ قارشى بىر نەرسىدەك كۆرۈنسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە بۇ ئىككىسى بىر تۇغقان ؛ ھىدايەتتىن ئىلگىرى ياكى كېيىن چوقۇم زالىملىق كېلىپ چىقىدۇ . خەلقنىڭ مەدھە يىلەشتىن غەربىزى زالىملىقنىڭ يەڭگىللىتىلىشىنى ياكى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇلماسلىقىنى ئارزۇ قىلىش .

تارىخشۇناسلارنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا ، خەن سۇلالىسىنىڭ بو- ۋىسى ئەجدىھار نەسلىدىن ئىكەن . لېكىن ئەمەلىيەتتە ئۇ بىۋاكا بىر ئادەم ئىدى ⑫ . ئۇنى تاجاۋۇچى دېسە ئېھتىمال ئانچە توغرا بولماس ، جۇ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى ۋۇۋاڭ ⑬ جۇڭگوغا بويسۇندۇرغۇچى سۈپەت بىلەن كىرگەن ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ يىڭ سۇلالىسى بىلەن ھەتتا مىللەت جەھەتتىمۇ ئوخشاش ئەمەس ئىدى ؛ ھازىرقى زامان تىلى بىلەن ئېيتقاندا ، تاجاۋۇزچى دېگەن ئەنە شۇ . بىراق شۇ زامانلاردىكى ئاممىنىڭ سادالىرىدىن ھازىر ساقلىنىپ قالغانلىرىمۇ يوق . كۇڭزى بىلەن مىڭزى ⑭ ھىدايەتنى ھەقىقەتەن ئىنتايىن كۈچەپ تەرغىپ قىلىشقاندى ، لېكىن بۇ جانابلار جۇ سۇلالىسىنىڭ پۇخرالىرى بولۇش بى- لەنلا قالماي ، بەلكى بىرقانچە دۆلەتلەرنى ساياھەت قىلغان ، قۇتۇرغان ؛

دېمەك ئۇلار ئەمەلدار بولۇشنى مەقسەت قىلغان بولۇشى ئېھتىمال . چىرايلىقراق ئېيتسام ، ئۇلار « تەرىقەتلىرىنى يولغا قويۇش » نى مەقسەت قىلغان ؛ ئەمەلدار بولۇۋالساق ، تەرىقەتلىرىمىزنى يولغا قويۇش تېخىمۇ ئا- سانراق بولىدۇ ، جۇ سۇلالىسىنى مەدھىيەلەسەك ئەمەلدار بولۇش تېخىمۇ ئاسان بولىدۇ ، دەپ ئويلىغان . لېكىن ، باشقا خاتىرىلەرگە قارىغاندا ، ھىدايەتنىڭ پىرى ۋە مۇتەخەسسسى بولغان جۇ پادىشاھى ھۇجۇمغا ئۆتسىدىغان چاغدا ، بويى بىلەن شۇچى ئۇنىڭ ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ تۇرۇپ ، بۇ ئىشتىن قولىمىزنى تارتماساق بولمايدۇ ، دەپ مەسلىھەت بەرگەندە ⑮ جۇ پادىشاھى ئۇلارنىڭ قولىدىن تىزگىننى تارتىۋالغان ؛ يىن سۇلالىسىنىڭ لەشكەرلىرىمۇ جۇ لەشكەرلىرىنىڭ قېنىنى سوقىنىڭ تېشىنى لەپىلتىۋەتكۈدەك تۆكۈۋەتمەسەك ھېساب ئەمەس ⑯ ، دەپ قارشى- لىق كۆرسەتكەن . كېيىن ، يىڭ سۇلالىسىنىڭ خەلقى ئىسيان كۆتۈرگەندە ، بۇلارنى « نەرسا » ⑰ دېگەن ئالاھىدە نام بىلەن ئاتاىپ ، ھىدايەت ئالىمىدىكى خەلق قاتارىدىن چىقىرىۋەتكەن بولسىمۇ لېكىن ھىدايەتنىڭ يىغىرى ئېچىلىپ قالغان . تەرسالار ھۇلسىز قىلىپ قويغان ھىدايەتتىن ئۆرگىلىپ كېتەي .

رايىش موللىلار بىلەن مۇنەججىملەر ⑱ — جۇڭگونىڭ ئۆزىگە خاس مەخلۇق ، مۇنەججىملەرنىڭ يۈكسەك غايىسى ئەزىزانلىك ، رايىش موللىلارنىڭ بولسا ھىدايەت . بىراق ، ئەپسۇسكى بۇ غايىنىڭ ھەر ئىككى- لىسى جۇڭگودا ئەمەلدە كۆرۈلۈپ باقمىغان ، تارىختىكى كۆپ زامانلاردىن بۇيانقى پاكىتلارنىڭ ئىسپاتلاپ بېرىشىچە ، ئەگەردە ئىلگىرىكى ۋاقىتلاردا ھەقىقىي ھىدايەت بولغان دېيىلسە ، ئۇ قۇرۇق گەپ بولىدۇ ؛ ھازىرمۇ بار دېيىلسە ئۇ يېڭى دورىدىن ئىبارەت . مېڭزى جۇ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ياشىغان ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ زالىملىق توغرىسىدا گەپ قىلىشنى ئار - نومۇس دەپ بىلگەن ⑲ . ئەگەر ئۇ ھازىرقى زاماندا ياشىغان بولسا ، ئىنسانلارنىڭ ئەقىل - پاراستىنىڭ راۋاج تاپقانلىقى ئۈچۈن ، ھىدايەت توغرىسىدا گەپ قىلىشنى نومۇس دەپ بىلگەن بولاتتى .

3. جۇڭگودىكى تۈرمە توغرىسىدا

مەن ئويلايمەن ، كىشىلەر ھەقىقەتەن پاكىت تۈپەيلىدىن يېڭىباش-تىن ئەقىل - ھوشىنى تاپىدۇ ، ئەھۋال مۇ شۇنىڭ بىلەن يۈز بېرىدۇ ، ئۆز گىرىپ تۇرىدۇ . سۇڭ سۇلالىسىدىن تارتىپ چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىغىچە بولغان نۇرغۇن يىللار ئىچىدە ، ئادەملەرنى مەخسۇسلا پەيغەمبەر - ئەۋلىيالار ئورنىدا ئەمىر - مەرۇپ قىلىدىغان « بەدىئىي نىزام » ① بويىچە مۇشكۈل ماقالىلەرنى يازدۇرۇش يولى بىلەن مەنەسپدارلىققا ئېلىش ئۇسۇلى قوللىنىلغانىدى ، بۇ ئۇسۇلنىڭ خاتالىقى فىرانسىيە بىلەن ئۇرۇشقا مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن ② ئاندىن مەلۇم بولدى . شۇنىڭ بىلەن ، بۇ خاتالىقنى تۈزىتىش ۋاسىتىسى سۈپىتىدە غەربكە ئوقۇغۇچى چىقىرىلدى ، ھەربىي قورال ياساش زاۋۇتىلىرى قۇرۇلدى ③ . بۇنىڭ كۈپايە قىلمايدىغانلىقى ياپونلار بىلەن بولغان ئۇ-رۇشتا ④ مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن بىلىندى ، شۇ چاغدا ھە دەپ مەكتەپ ئېچىشقا تۇتۇش قىلىندى . شۇنىڭ بىلەن ، ئوقۇغۇچىلار ھەر يىلى غەلىيان كۆتۈردى . چىڭ سۇلالىسى ئاغدۇرۇلغان ، ھاكىمىيەتنى گومىنداڭ قولغا ئالغان ۋاقىتتىن ئېتىبارەن ، بۇ خاتالىق يەنە ھېس قىلىنىپ ، بۇنى تۈزۈ-تىشنىڭ ۋاسىتىسى سۈپىتىدە تۈرمىلەرنى كەڭ كۆلەمدە سېلىشتىن باشقا نەرسە قالمىدى .

جۇڭگودا ، تەۋەرىۋكەلەردىن بولۇپ قالغان مىللىي تۈرمىلەر ئالدى-قاچانلا ھەممە يەرلەردە بار ئىدى . چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىغا كەلگەندە ئەجنەبىي ، يەنى ئاتالمىش مەدەنىي تۈرمىلەرمۇ ياسالدى ، ئۇلارنى شۇ يەرلەرگە ساياھەت قىلىپ كەلگەن چەتئەللىكلەرنى كۆرسۈن ، دەپ ياسىغان ؛ بۇ ، چەتئەللىكلەر بىلەن ئۆزئارا باردى - كەلدى قىلىش ئۈچۈن ، مەدەنىي ئادەملەرنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىنى ئۆگىنىشكە ئاتايتەن ئوقۇغۇچى چىقارغانغا ئوخشاش بىر ئىش . ئەنە شۇ-نىڭ خاسىيىتى بىلەن مەھبۇسلارغا قىلىنىدىغان مۇئامىلىمۇ ياخشىلىنىپ

قالدى ، ئۇلارنىڭ يۇيۇنۇشىغا ئىمكانىيەت تۇغۇلدى ، ئۇلارغا بەلگىلىك مىقداردا تاماق بېرىلىدىغان بولدى ، دېمەك تۈرمە ئەكسىچە راھەت بىر جايغا ئايلاندى . بۇنىڭدىن ئىككى - ئۈچ ھەپتە ئىلگىرى ھۆكۈمەت مېھىر - شەپقەت قىلىش ئۈچۈن ، مەھبۇسلارنىڭ ئاشلىقىنى قىسىپ قىلىشقا رۇخسەت قىلىنمايدۇ ، دەپ ئېلانمۇ چىقاردى . شۇنىڭدىن كېيىن ، تېخىمۇ راھەتلىنىپ كەتتى .

ئەمدى كۈنىچە تۈرمىلەردىن گەپ ئاچساق ، كۈنىچە تۈرمىلەر بۇددا دوزاقلارغا تەقلىد قىلىنغانلىقتىن ، ئۇ تۈرمىلەرنىڭ مەھبۇسلارنى قاماش بىلەنلا قالماستىن ، ئۇلارنى ئازابلاش ۋەزىپىسىمۇ بار . ئۇ تۈرمىلەر بەزىدە مەھبۇسلارنى بالا - چاقىلىرىدىن پۇل ئېلىپ ، ئۇلارنى ھەددىدىن تاشقىرى كەمبەغەللەشتۈرۈۋېتىش ۋەزىپىسىنىمۇ ئۆتەيدۇ ، شۇنداق بولسىمۇ كۆپچىلىك ئادەملەر شۇنداق قىلىشقا تېگىشلىك دەيدۇ . ئەگەردە كىمكى قارشى تۇرىدىغان بولسا ، ئۇ مەھبۇسلارغا يان باسقان بولۇپ ، گېزەندە ⑤ دېگەن گۇمانغا قالدۇ . لېكىن مەدەنىيلىكتە قالتىس ئېشىپ كەتتى ، بۇلتۇر مەھبۇسلارنىڭ جىنسىي تەلەپلىرىنى ھەل قىلىۋېلىشىغا پۇرسەت يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن ، مەھبۇسلارنى ھەر يىلى بىر قېتىم ئۆ-يىگە قويۇپ بېرىشنى تەشەببۇس قىلغان ناھايىتى ئىنسانپەرۋەر ئەمەلدارلارمۇ چىقتى . ئەمەلىيەتتە ئۇمۇ مەھبۇسلارنىڭ جىنسىي تەلەپلى-رىگە ئالاھىدە غەمخورلۇق قىلغان ئەمەس . ئۇ بۇ تەشەببۇسنىڭ ئەمەلدە جارى بولمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ ، شۇڭا ئۆزىنىڭ ئەمەلدار سۈپەتتە مەۋ-جۇت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈنلا داۋراڭ سېلىپ قويغان . شۇنداق بولسىمۇ ئەپكار ئامما ناھايىتى قايىناپ كەتتى . بىر تەنقىدچى تېخى ، شۇنداق بولىدىغان بولسا ، ھېچكىم تۈرمىگە كىرىشتىن قورقماي ، خۇشال - خۇراق كېتىۋېرىدۇ ، دەپ پەلەكتىن نالە قىلىپمۇ يۈردى . ئۇ تەنقىدچىنىڭ ئاتالمىش پەيغەمبەر - ئەۋلىيالارنىڭ تەلىمىنى شۇنچە ئۇزۇن ئالغان بولسىمۇ ، ھېلىقى ئەمەلداردەك مۇغەمبەر ئەمەسلىكى كىشىلەردە تەنقىدچى ئاق كۆڭۈل ئادەم ئىكەن دېگەن ھېسسىياتىنىمۇ پەيدا قىلىدۇ ، ئەلۋەتتە ؛ لېكىن بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ پىكىرىدىن مەھبۇسلارغا

جەبىر - زۇلۇم قىلماي بولمايدۇ دېگەن مەنە چىقىپ تۇرىدىغانلىقىنىمۇ بىلىۋالغىلى بولىدۇ .

يەنە بىر تەرەپتىن ئويلىغاندا ، تۈرمە ھەقىقەتەن « بىخەتەرلىك ئەلا » نى شوئار قىلىۋالغان كىشىلەرنىڭ غايىسىدىكى ماكانغا ئوخشىمايدىغان جايىمۇ ئەمەس . ئۇ يەردە ئوت ئاپەتلىرى ناھايىتى ئاز بولىدۇ ؛ ئۇ يەرگە ئوغرىلار كېلەلمەيدۇ ؛ باسمىچىلارمۇ ھەرگىز بۇلاڭچىلىق قىلىپ كەلمەيدۇ ، ئۇرۇش بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ تۈرمىنى نىشانلاپ بومباردىمان قىلىدىغان تەلۋە يوق ؛ ئىنقىلاب بولغاندا ، مەھبۇسلارنى قوغداپ يۇۋېتىدىغان ئىشلار بولغان ، لېكىن قىرىپ تاشلاش ئىشلىرى كۆرۈلمىگەن . فۇجىيەن يېڭى مۇستەقىل بولغاندا ① مەھبۇسلارنى قويۇۋەتسە ، ئۇلار تاشقىرىغا چىقىش بىلەنلا ، ئۇلار بىلەن پىكرى ئوخشاشمايدىغان كىشىلەر ئەكسىچە دېرەكسىز يوقىلىپ كېتىپتۇ دېگەن مىش - مىش گەپلەر پەيدا بولغان بولسىمۇ ، لېكىن مۇنداق مىساللار ئىلگىرى بولۇپ باقمىغان . قىسقىسى ، تۈرمە تولىمۇ يامان جاي بولمىسا كېرەك . ئەگەر بالا - چاقىلارنى بىللە ئېلىپ كىرىشكە رۇخسەت قىلسىلا ، ھازىرقىدەك سۇ ئاپىتى ، ئاچارچىلىق ، ئۇرۇش ، تېررورلۇق بولمىغان تەقدىردىمۇ ، تۈرمىگە كۆچۈپ كىرىشنى تەلەپ قىلىدىغان كىشىلەر چىقماي قالسا كېرەك . شۇنىڭ ئۈچۈن جەبىر - زۇلۇم قىلىش پەرز بولۇپ قالغان .

نىۋلان ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى قىزىل تەشۋىقاتچى سۈپەتتە نەنجىڭ تۈرمىسىگە قامالدى ، ئۇلار ئۈچ - تۆت قېتىم ئاچلىق ئېلان قىلدى ② ، لېكىن ھېچقانداق ئۈنۈم ھاسىل قىلالىدى . بۇنىڭغا ئۇلارنىڭ جۇڭگو تۈرمىلىرىنىڭ ماھىيىتىنى بىلمىگەنلىكى سەۋەبىچى بولدى . بىر ئەمەلدار ئەجەبلىگەن ھالدا : ئۇلار ئۆزلىرى تاماق يېمىسە ، ئۇنىڭ باشقىلار بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بولسۇن ؟ دېگەن . بۇ ئىش مېھىر - شەپقەتلىك سىياسەت بىلەن ئالاقىسىز بولۇپلا قالماستىن ، بەلكى ئاز - پاز ئاشلىق تېجەلسە ئەكسىچە تۈرمە ئۈچۈن پايدا - دە . گەندى ③ ئۆز كارامىتىنى مۇۋاپىق جايىنى تاللاپ تۇرۇپ كۆرسەتمىگەن بولسا ، قىلچە ئۈنۈم ھاسىل

قىلالىغان بولاتتى .

شۇنداق خېلىلا مۇكەممەل بولغان تۈرمىنىڭمۇ كەمچىلىكى بار : ئۇ تاكى بۈگۈنگە قەدەر ئىدىيە جەھەتتىكى ئىشلارغا ئانچە ئېتىبار قىلماي كەلگەندى . بۇ كەمچىلىكنى تۈگىتىش ئۈچۈن ، يېقىندىن بۇيان كەشپ قىلىنغان « تۆۋەنخانا » دەپ ئاتىلىدىغان ئالاھىدە تۈرمىدە تەربىيە بېرىدىغان بولدى . مەن ئۇ يەرگە بېرىپ تۆۋە قىلىنغانلىقىم ئۈچۈن ، تەپسىلىي ئەھۋالدىن خەۋەردىم يوق ، لېكىن ئاساسەن ئېيتقاندا ، مەھبۇسلارغا سەنمىنجۈيىدىن پات - پات دەرس بېرىپ ، ئۇلارنى ئۆز خالتالىقىرىغا تۆۋە قىلدۇرسا كېرەك . ئاڭلىشىمچە ، بۇلاردىن باشقا ، كوممۇنىزىمنى چەتكە قاقىدىغان ماقالىلەر يېزىشقىمۇ مەجبۇر قىلىدىكەن . ئەگەر يازمىسا ياكى يازالمىسا ، ئۆمرىنى تۆۋە بىلەن ئۆتكۈزۈشكە مەجبۇر قىلىنىشى تەبىئىي ؛ يارىغۇدەك يازمىسىمۇ ئۆلگۈچە تۆۋە قىلدۇرۇشى تۈر - غان گەپ . ھازىر كىرىۋاتقانلارمۇ ، چىقىۋاتقانلارمۇ بار . ئاڭلىشىمچە تۆۋەنخانلارنى يەنە كۆپەيتىدىكەن ، بۇنىڭدىن كىرىۋاتقانلارنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىنى بىلىش بولىدۇ . سىناقنى تاماملاپ قويۇپ بېرىلگەن مۆمىنلەرمۇ گايىدا ئۇچراپ قالىدۇ . لېكىن ئۇلارنىڭ تولىسى ناھايىتى ھالسىز بولۇپ كەتكەن ، ئېھتىمال ئۇلار بارلىق كۈچلىرىنى تۆۋە قىلىشقا ، سىناقنى پۈتتۈرۈش ماقالىلىرىنى يېزىشقا سەرپ قىلىپ تۈگەتكەن بولسا كېرەك ، ئۇلارنىڭ ئىستىقبالى ئۈمىد يوق دېگەن تەرەپتە .

ئىزاھات

① لۇشۈن بۇ ماقالىنى ياپونىيە « ئىسلاھات » تەھرىراتىنىڭ تەكلىپى بويىچە يازغان ، دەسلەپ 1934 - يىلى 3 - ئايدا شۇ ژورنالدا « ئوت ، ھىدايەت ، تۈرمە » دېگەن سەرلەۋھە بىلەن بېسىلغان .

② فرۇمبېتى - فرۇمبېتىئۇس دەپمۇ ئاتىلىدۇ ، يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى ئىلاھ ، رىۋايەتلەرگە قارىغاندا ، ئۇ باش ئىلاھ زىمۇسىنىڭ ھۇزۇرىدىن ئىنسانلارغا ئوت ئوغرىلاپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن جازالانىپ ، كاپكاز تاغلىرىغا مىخلاپ ، ئۇچار قاناتلارغا يەم قىلىپ بېرىلگەنمىش .

③ سۈيىرىنى - خەنزۇ رىۋايەتلىرىدە بۇرۇنقى ئۈچ شاھنىڭ بىرى ، يا -

غاچتىن ئوت چىقىرىشنى ھەممىدىن بۇرۇن كەشىپ قىلغان ئادەم .
④ يۇچاۋسى — جۇڭگونىڭ قەدىمكى رىۋايەتلىرىگە قارىغاندا ، دەل -
دەرەخلەر ئۈستىگە ئۇۋا ياساپ ، ئىنسانلارغا ئۇۋا - ماكان تۇتۇپ ئولتۇرۇشنى ئۆ-
گەتكەن .

⑤ شېن نۇڭسى — جۇڭگونىڭ قەدىمكى رىۋايەتلىرىگە قارىغاندا ،
ياغاچتىن سايمان ياساشنى كەشىپ قىلىپ ، ئىنسانلارغا دېھقانچىلىق قىلىشنى ئۆ-
گەتكەن ئادەم . يەنە بىر رىۋايەتتە ، ئۇ ھەر تۈرلۈك ئۆسۈملۈكلەرنىڭ تەمىنى
تېتىپ كۆرۈپ ، دورا - دەرەملەرنى تېپىپ ، ئىنسانلارغا كېسەللەرنى داۋالاشنى
ئۆگەتكەنىكەن . .

⑥ ئىسپانىيەدە كالا بىلەن چېلىشىدىغان ئادەت بار ئىدى . كالا بىلەن
چېلىشىدىغان ئادەم بىر پارچە شەلپەرنى ئېگىز كۆتۈرۈپ پۇلاڭلىتىپ ، كالانىڭ
چىشىغا تەگسە ، كالا ئادەمگە ئېتىلىدىكەن .

⑦ ناسارا دىنىدىكىلەر ئەيسانى « مەسىھ » (ئاللاننىڭ ئەلچىسى ، نىجات
قىلغۇچى) دەپ ئاتايدۇ ۋە : ئەيسا ھازىر بولغان يەردە ئاجايىپ بىر خىل نۇر چاق-
ناپ تۇرىدۇ ، دەيدۇ .

⑧ جۇڭلى جىپىشەن (1885 - 1944) - ياپونىيىنىڭ ئاممىباب ھېكايە
يازغۇچىسى .

⑨ مەملىكىتىمىزنىڭ چىن سۇلالىسى دەۋرىدە دۆلەت بىرلىككە كەلتۈرۈ-
لۈپ ، چەت ئەللەر بىلەن بولغان بېرىش - كېلىش كۈچەيتىلگەن . شۇنىڭ
ئۈچۈن ، قەدىمكى ھىندىستان ، يۇنان ، رىم ئەللىرى جۇڭگونى « چىن » دەپ ئا-
تاشقان . تاكى جۇڭگونىڭ خەن ، چىن سۇلالىلىرىگە قەدەر چەت ئەللىكلەر
جۇڭگونى « چىن » دەپ ئاتىشمايتتى . كېيىنرەك ، جۇڭگو راھىبلىرى بۇددا كىتاب-
لىرىنى تەرجىمە قىلغان . شۇڭا يېقىنقى زامانغا كەلگەندە ياپونلار مۇشۇ مۇناسىۋەت
بىلەن جۇڭگونى « چاينا » دەپ ئاتىغان .

⑩ بۇ ماقالىدە نەقىل كەلتۈرۈلگەن سۆز خۇشىنىڭ 1933 - يىلى 3 - ئاي-
نىڭ 18 - كۈنى بېيجىڭدا مۇخبىرلارغا قىلغان سۆھبىتىدىن ئېلىنغان .

⑪ بۇ يەردە لۇشۈننىڭ « جۇڭگو بۈيۈك ئەركىنلىك ھەرىكىتى ئىتتىپاقى »
غا قاتناشقانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

⑫ قەدىمكى زاماندىكى فېئودال ھۆكۈمرانلار سىنىپى خەلقى ئالەمنى
« ۋاپادارلىق ، دىيانەت » دېگەن نەرسىلەر بىلەن ئىدارە قىلىشنى « ھىدايەت »
(ئادىللىق) دەپ ئاتىشمايتتى .

⑬ بۇ يەردە خەن سۇلالىسىنىڭ بوۋىسى ليۇباڭ كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

« تارىخنامە ، گاۋزۇنىڭ تەزكىرىسى » دە : « گاۋزۇ . . . نىڭ دادىسى تەي گۇڭ :
ئانىسى ليۇئاۋ . ئىلگىرى ليۇئاۋ دائىم چوڭ كۆل بويىدا دەم ئالىدىكەن . بىر كۈنى
چۈشىدە بىر مالا ئىكە بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ . شۇ چاغدا چاقماقلار چېقىلىپ
پۈتۈن ئالەمنى قاراڭغۇلۇق بېسىپ كېتىپتۇ . تەي گۇڭ ئىزلەپ بېرىپ قارىسا ، ليۇ-
ئاۋنىڭ ئۈستىدە بىر ئەجدىھا چىرمىشىپ يېتىپتۇ . كېيىن ليۇئاۋ ھامىلىدار بولۇپ ،
گاۋزۇنى تۇغۇپتۇ » دېگەن رىۋايەتلەر بار . يەنە مۇنداق رىۋايەتلەرمۇ بار . ليۇئاۋ
ئۆز يۇرتىدا تۇرغان چاغلىرىدا « ئىش قىلمايتتى . ياش قۇرامىغا يەتكەندە
ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ سىشۆيگە مىرشاپ بېگى بولغان . مىرشاپخاندىكى ئەمەلدارلار-
نىڭ ئۇنى خورلىمايدىغىنى يوق ئىدى . چۈنكى ئۇ كەيپ - ساپاغا بېرىلىپ
كەتكەن . »

① جۇ پادىشاھى ۋۇ ۋاڭنىڭ فامىلىسى جى ، ئىسمى فا . ئۇ جۇ ئەۋلادى-
نىڭ داھىيىسى ئىدى . مىلادىدىن 11 ئەسىر ئىلگىرى جى فا غەربىي شىمال ۋە
غەربىي جەنۇبتىكى ئىقلىملار بىلەن بىرلىشىپ ، شەرقتىكى يىڭ پادىشاھلىقىغا ھۇ-
جۇم قىلىپ ، يىڭ پادىشاھى بولغان جۇنىڭ قوشۇنلىرىنى مەغلۇپ قىلىپ ، جۇ
پادىشاھلىقىنى قۇرغان .

② كۇڭزى (مىلادىدىن 551 - 479 - يىلى ئىلگىرى) — « يىلنامە »
دەۋرىنىڭ ئاخىرىدىكى لۇ پادىشاھلىقى (ھازىرقى شەندۇڭ) لىق ئادەم . ئۇ
« كۇڭزىچى موللىلار » تەلىماتىنىڭ ئاساسچىسى .

③ مېڭزى (مىلادىدىن 372 - 289 - يىلى ئىلگىرى) — ئۇرۇشقاق دۆلەتلەر
دەۋرىدىكى جۇ (ھازىرقى شەندۇڭ) لىق ئادەم ؛ كۇڭزى تەلىماتىغا ۋارىسلىق قىل-
غۇچى .

④ « تارىخنامە . بويىنىڭ تەزكىرىسى » دە يېزىلىشىچە : بويى بىلەن
شۇچى يىڭ پادىشاھلىقىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىكى گۇجۇ ھەزرەتنىڭ ئوغۇللىرى
ئىكەن . جى فا ئەسكەر باشلاپ پادىشاھى جۇغا قارشى جەڭگە ئاتلانغاندا ، بويى
بىلەن شۇجى « ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ تۇرۇپ مەسلىھەت بېرىپ » ، جى فانى
ئۇرۇشمايلىققا دەۋەت قىلغان ۋە : « خىزمەتكار » نىڭ « پادىشاھ » قا ھۇجۇم قىل-
مىشى « ۋاپا » سىزلىق بولىدۇ ، دەپ قارىغان .

⑤ جۇ پادىشاھى ۋۇۋاڭ يىڭ پادىشاھى جۇغا قارشى ھۇجۇمغا ئۆتكەندە ،
جۇنىڭ قوشۇنلىرى بىلەن مۇيى (ھازىرقى خۇنەن ئۆلكىسىنىڭ چىشەن ناھىيىسى)
دە قاتتىق سوقۇشقان ، بۇ ھەقتە « قانلىرىنى سوقا تېشىنى لەيلىتتۈۋەتكۈدەك
تۆكۈش » دېگەن خاتىرە بار .

⑥ « تارىخنامە ، يىڭ پادىشاھلىقىنىڭ تەزكىرىسى » دە يېزىلىشىچە : جى فا

ئۆلگەندىن كېيىن ، يىڭ پادىشاھى جۇنىڭ ئوغلى ۋۇگېن ، گۇەن شۇ ۋە سەيشۇ بىلەن بىرلىكتە ئىسيان كۆتۈرگەن . شۇ چاغدا جۇ پادىشاھى چىڭ ۋاڭنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئەسكەر باشلاپ بېرىپ ئۇلارنى يوقاتقان ، ۋۇگېن ، گۇەن شۇ ۋە سەيشۇنى ئۆلتۈرگەن . « تەرسالار » يىڭ پادىشاھلىقىدىن قالغان خەلق ئىچىدىكى جۇ پادىشاھلىقىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا بويسۇنمىغان ئادەملەر .

⑩ قەدىمكى زاماندا كۇڭزى تەلىماتىغا ئېتىقاد قىلىدىغانلار « رايىش موللا » ، مالاڭكە — ئەۋلىيا بولۇشقا ئىنتىلىدىغانلار « مۇنەججىملەر » دەپ ئاتىلاتتى .

⑪ « مېڭزى ، لياڭ خۇيۋاڭ » خاتىرىسىدە يېزىلىشىچە : چى شۇەنۋاڭ مېڭزىدىن يىلىنامە دەۋرىدىكى چى خۇەنگۇاڭ بىلەن جىن ۋېنگۇڭنىڭ خوجايىنلىق تالاشقانلىقى توغرىسىدىكى ۋەقەلەرنى سورىغاندا ، مېڭزى جاۋاب بېرىشتىن ئۆزىنى قاچۇرغان ، كېيىنرەك سۇڭ سۇلالىسى زامانىدا ياشىغان جۇشىنىڭ « چاھار كىتاب شەرھىلىرى » دە ئېيتىشىچە ، كۇڭزىنىڭ مۇخلىسلىرى « بەش دەۋر زالىملىقى توغرىسىدا گەپ قىلىشنى ئار — نومۇس دەپ بىلگەن » ئىكەن .

⑫ « بەدىئىي نىزام » — قەدىمكى دەۋردە ئىمتىھان تۈزۈمى بويىچە بەلگىلەنگەن ئۇسلۇبقا ئاساسەن ماقالە يېزىش « بەدىئىي نىزام » دەپ ئاتالغان . چىڭ سۇلالىلىرى دەۋرىدە بولسا ئومۇمەن باگۇ ئەدەبىياتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ . ⑬ بۇ يەردە 1884 — 1985 — يىللاردىكى جۇڭگو — فرانسىيە ئۇرۇشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ . بۇ ئۇرۇش نەتىجىسىدە مەنچىڭ ھۆكۈمىتى فرانسىيە بىلەن تەڭسىز شەرتنامە تۈزۈشكە مەجبۇر بولغان .

⑭ بۇ يەردە چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ھۆكۈمەت باشقۇرغان جياڭنەن ھەربىي قورال زاۋۇتى (شاڭخەي قورال زاۋۇتىمۇ دېيىلىدۇ) كۆزدە تۇتۇلىدۇ . بۇ زاۋۇتتا مىللىتىق ، توپ ۋە كېمە ياسىلاتتى . بۇنىڭ ئورنى شاڭخەيدە بولۇپ ، چىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ كۆلىمى ئەڭ زور ھەربىي سانائىتى ئىدى .

⑮ بۇ يەردە 1894 — يىلىدىكى جۇڭگو — ياپونىيە ئۇرۇشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ . بۇ ئۇرۇشتا مەنچىڭ ھۆكۈمىتى مەغلۇب بولغان .

⑯ بۇ ياپىتا گەپ بولۇپ ، جۇڭگو گۇڭچەنداڭى دېگەن سۆز . شۇ چاغلاردا گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى جۇڭگو گۇڭچەنداڭىنى « باسمىچىلار پارتىيىسى » دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر بىلەن ھاقارەتلەيتتى .

⑰ بۇ يەردە 1933 — يىلى 11 — ئايدىكى فۇجىيەن ۋەقەسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ . 1932 — يىلى « 28 — يانۋار » دىن كېيىن ، جياڭ جېيىشى شاڭخەيدە ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى كۆرەش قىلىۋاتقان 19 — ئارمىيىنى گۇڭچەنداڭغا قارشى ئىچكى

ئۇرۇش قىلىش ئۈچۈن فۇجىيەنگە يۆتكىدى . 1933 — يىلى 11 — ئايدا 19 — ئارمىيەنىڭ قوماندانلىرى ۋە ئەسكەرلىرى جۇڭگو گۇڭچەنداڭىنىڭ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى تۇرۇش توغرىسىدىكى تەشەببۇسنىڭ تەسىرى ئاستىدا ، گومىنداڭدىكى بىر قىسىم كۈچلەر بىلەن بىرلىشىپ ، فۇجىيەندە « جۇڭخۇا جۇمھۇرىيىتى خەلق ئىنقىلابىي ھۆكۈمىتى » — نى قۇردى ھەمدە ياپون باسقۇنچىلىرىغا ، جياڭ جېيىشىگە قارشى تۇتۇش توغرىسىدا قىزىل ئارمىيە بىلەن كېلىشىم تۈزدى . بۇ ۋەقە جياڭ جېيىشىنىڭ ئەسكىرىي كۈچىنىڭ بېسىمى ئاستىدا ، ئۇزۇن ئۆتەيلا مەغلۇب بولدى .

⑱ نىۋلان — ئەسلى ئىسمى پياۋۋول رىگ . شۇ چاغدىكى خەلقئارا ئىنقىلابىي تەشكىلاتلارنىڭ بىرى بولغان « پان تىنچۇكىيان سانائەت ئىتتىپاقى » نىڭ پولىتېلىك كاتىپى ئىدى . 1931 — يىلى 6 — ئاينىڭ 17 — كۈنى گومىنداڭ ھۆكۈمىتى شاڭخەيدە ئۇنى ۋە خۇتۇننى قولغا ئېلىپ ، نەنجىڭ تۇرمىسىگە ئەۋەتتى . بىر بەرگەن . 1932 — يىلى 7 — ئاينىڭ 1 — كۈنى « مىنگوئا زىيانكەشلىك قىلغان » دېگەن بەئىنام بىلەن سوراق قىلغان . نىۋلان تېز پۈكەي ، گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ يولسىزلىق بىلەن قولغا ئېلىپ ، سوراق قىلغانلىقىغا نارازىلىق بىلدۈرۈپ 7 — ئاينىڭ 2 — كۈنىدىن باشلاپ ئاچلىق ئېلان قىلغان . كېيىن سۇڭ چىڭلىنى ، سەي يۇەنپىلارنىڭ ياردىمى بىلەن تۈرمىدىن قۇتۇلۇپ چىققان .

⑳ گەندى (1869 — 1948) — ھىندىستان مىللىي مۇستەقىللىك ھەرىكىتىنىڭ داھىيىسى . ئۇ « زورلۇق كۈچى ئىشلەتمەي قارشى تۇرۇش » نى تەشەببۇس قىلغان ، بىر قانچە قېتىم قامىلىپ ، قاماقتا ئاچلىق ئېلان قىلىش يولى بىلەن قارشىلىق كۆرسەتكەن .

بىر نەچچە كىتاب ئوقۇش كېرەك ①

ئۆلۈك كىتابلارنى ئوقۇۋەرگەن ئادەم گومۇش بولۇپ قالىدۇ ، ھەتتا كىتاب خالتىسى بولۇپ قالىدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنىڭغا بەزىلەر خېلى بۇرۇنلا قارشى چىققانىدى . كىتاب ئوقۇشقا قارشى تۇرىدىغان پىكىر ئېقىملىرىمۇ ۋاقىتنىڭ تىنماي ئۆتۈشى بىلەن كامالەت تېپىش دەرىجىسىگە قاراپ ماڭدى . شۇنىڭ ئۈچۈن بەزىبىر ئادەملەر ھەر قانداق كىتابنى ئوقۇشقا قارشى چىقىۋاتىدۇ . ئۇلار شوپىنخائۇننىڭ نىڭ ، ئەگەر باشقىلار- نىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇساڭ ، ئۆز مېڭەڭدە ئاپتورنىڭ ئات يورغىلىتىشىغا ئورۇن بېرىپ قويغان بولسەن ، دېگەن كونا سۆزىنى پەتۋا قىلىۋالغان . بۇ سۆز ئۆلۈك كىتابلارنى ئوقۇيدىغان ئادەملەرنىڭ بېشىغا ئۇرۇلغان بىر كالتەك . لېكىن بۇ سۆز ئىلىم تەلەپ قىلمەن دەپ يۈرگەندىن كۆرە تانسا - ئۇسسۇل ئوينىغان ياكى بىكاردىن - بىكارغا قىزىلئۆڭگەچ- لىك قىلغان ، بىھۇدە كوتۇلدىغان ياخشى دەيدىغان زەككى تالانتلىق ئادەملەرگىمۇ تەۋسىيە قىلىشقا ئەرزىيدىغان گۆھەر سۆز . بىراق شۇنىمۇ بىلىپ قويۇش كېرەككى ، شۇ گۆھەر سۆزگە سالجىدەك چاپلىشىۋالغان زەككى تالانتلىق ئادەملەرنىڭ مېڭىسىدە شوپىنخائۇننىڭ ئات يورغىلىتىپ ، ئۇنىڭ مېڭىسىنى قوچماقتا .

ھازىر ياخشىراق ئەسەرلەر بولمىغاچقا ، تەنقىدچىلەر غۇتۇلداۋاتىدۇ ؛ توغرا تەنقىد بولمىغاچقا ، ئىجادىيەتچىلەرمۇ كوتۇلداۋا- تىدۇ . مەسىلەن : پىلانچى - يوكۇنچىنىڭ ئەسەرلىرىنى ئىشارىتىزىم ③ دېسە ، يوكۇنچىمۇ ئۆزىنى ئىشارىتىزىمچى بولسا كېرەك دەپ ئويلايدۇ ، كىتابخانلارمۇ ئەلۋەتتە ئۇنى ئىشارىتىزىمچى دەپ ئويلايدۇ . لېكىن قانداق بولغاندا ئىشارىتىزىمچى بولىدۇ ؟ بۇنى ئەزەلدىن ئايدىڭلاشتۇرمىغاچقا ، يوكۇنچىنىڭ ئەسەرلىرىنى دەلىل كەلتۈرۈپلا تۈگىشىدۇ . دېمەك ، جۇڭگونىڭ ئىشارەتتىزىم دېگىنى باشقا ئەللەرنىڭ Symbolism دېگىنىگە

ئوخشىمايدۇ . ئىشارەتتىزىم دېگەن سۆز ئەسلىدە Symbolism دېگەن سۆزنىڭ تەرجىمىسى . لېكىن مەيلىتىرلېنىڭ ④ ئىشارەتتىزىمچى يازغۇچى ئىكەن ، شۇنىڭ ئۈچۈن يوكۇنچى جۇڭگونىڭ مەيلىتىرلېنىكى بولۇپ قالىدۇ . بۇندىن باشقا ، جۇڭگونىڭ فرانسى ⑤ ، جۇڭگونىڭ باب- بىتى ⑥ ، جۇڭگونىڭ كىرىپوتىنى ⑦ ، جۇڭگونىڭ گوركىسى ⑧ ۋاھاكازالارمۇ پەيدا بولۇپ قالىدۇ . لېكىن ھەقىقىي فرانس ۋە باشقىلارنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ تەرجىمىلىرى جۇڭگودا ناھايىتى ئاز . بۇ ئەھۋال « مىللى نەرسە » لەرنىڭ بار بولغانلىغىدىنمۇ ؟

جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدە « مىللى نەرسە » چىلەردىن بولغان بىرنەچچە ئەدەب ھەقىقەتەن تولىمۇ ئۇزۇن ئۆمۈر سۈرۈپ كەتتى ؛ « ئەجنەبىي نەرسە » چى ئەدەبلەرنىڭ ئۆمرى بولسا ھەقىقەتەن تولىمۇ قىسقا ، ئۇلارنىڭ ئىسىم - فەمىلىلىرىنى پىششىق بىلىۋالغۇچە ، ئۇلار توغ- رىسىدا ، ئاللىقاچان ۋاقتى ئۆتتى ، دېگەن گەپلەرنى ئاڭلاپ قالمىز . ئېسىننىڭ ⑨ توپلاملىرىنى تولۇق چىقىرىدىغان گەپلەر خېلى كۆپ ئىدى ، لېكىن ھازىرغىچە 3 - تومنى كۆرگىنىمىز يوق ؛ چىخوپ ⑩ بىلەن مۇ- پاسساننىڭ ⑪ تالانما ئەسەرلىرىنى چىقىرىدىغان ئىشمۇ ئوتتەك قىزىق باشلىنىپ ، مۇزدەك سوۋۇپ قالىدۇ . لېكىن بىز دوزاختەك يامان كۆرىد- ىغان ياپونىيىدە بولسا « دون كىخوت » ⑫ نىڭ ، « مىڭ بىر كېچە » ⑬ نىڭ تولۇق تەرجىمىسى بار ؛ شىكسپېر ⑭ ، گيوتى ⑮ . . . لارنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ تولۇق تەرجىمىلىرى بار ؛ تولىستوينىڭ ⑯ ئۈچ خىل ، دوستويۋسكىنىڭمۇ ⑰ ئىككى خىل تەرجىمىسى بار .

ئۆلۈك كىتابلارنى ئوقۇغان ئادەم ئۆزىگە زىيان كەلتۈرىدۇ ، ئاغا- زىنى ئاچسىلا باشقىلارغا زىيان يەتكۈزىدۇ ؛ لېكىن كىتاب ئوقۇماسلىقىمۇ ياخشى بولماس . ھېچبولمىغاندا ، مەسىلەن ، تولىستوينى باھالاشتا ، ئۇنىڭ بىرنەچچە ئەسىرىنى كۆرۈش زۆرۈر . تەبىئىيىكى دۆلەتنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈنلەر چۈشۈپ تۇرغان ھازىرقى ۋاقىتتا ، ئۇ كىتابلارنى تەرجىمە قىلىشقا ، ئوقۇشقا كىمىنىڭمۇ چولىسى تەگسۇن ؟! لېكىن مەن دۆلەتنىڭ بېشىغا چۈشكەن ئېغىر كۈنلەرگە قارشى ئاتلىنىۋاتقان ياكى « رىيازەت

چېكىۋاتقان « قەھرىمانلارغا ئەمەس ، پەقەت قېنىداپ ۋە كوتۇلداپ يۈر-
گەن كاتتا ئەربابلارغا تەكلىپ بېرىۋاتىمەن . چۈنكى بۇ ئەربابلار كىتاب
ئوقۇمايدۇ ، دۆلەتنىڭ بېشىغا چۈشكەن ئېغىر كۈنلەرگىمۇ قارشى ئاتلان-
مايدۇ ، پەقەت ئويۇن - تاماشا بىلەنلا بولۇۋاتىدۇ .

5 - ئاينىڭ 14 - كۈنى

ئىزاھات :

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1934 - يىلى 5 - ئاينىڭ 18 - كۈنى « شېنباۋ »
گېزىتىنىڭ « ئەركىن پاراك » بېتىگە بېسىلغان .

② شاڭخەيدە چىقىدىغان « ئەل سۆزى » ناملىق ھەپتىلىك ژورنالنىڭ 1 -
جىلد 10 - سانىغا (1934 - يىلى 4 - ئاينىڭ 21 - كۈنى) خۇيەننىڭ « كىتاب
ئوقۇش ھەققىدە » سەرلەۋھىلىك ماقالىسى بېسىلغان . ماقالىدە ، ئالدى بىلەن شو-
پىنخائۇئېرنىڭ « ئۆز مېڭەڭدە باشقىلارنىڭ ئات يورغىلىتىشىغا ئورۇن بېرىپ
قويغان بولسىن » دېگەن سۆزى نەقىل كەلتۈرۈلگەن ، ئاندىن مۇنداق دېيىلگەن :
« بىر كىتابنى ئوقۇپ چىقساڭ ، باشقىلارنىڭ مېڭىسىدە بىر قېتىم ئات
يورغىلىتىشىغا ئورۇن بەرگەن بولسىن . كىتابنى قانچىكى كۆپ ئوقۇساڭ ، مېڭەڭ
شۇنچە بەيگە مەيدانىغا ئايلىنىپ قالىدۇ ، ھەممىلا يەر باشقىلارنىڭ ئات يورغىلىتىش
يولى بولۇپ قالىدۇ . . . مېنىڭچە ، كىتابنى زادى ئوقۇمىغان ياخشى . » شوپىنخائۇ-
ئېرنىڭ « كىتاب ئوقۇش ۋە كىتاب » دېگەنگە ئوخشاش ماقالىلىرىدە كىتاب
ئوقۇشقا قارشىلىق كۆرسىتىلگەن ھەمدە : « كىتاب ئوقۇغان چېغىمىزدا ، مېڭىمىز
ئۆزىمىزنىڭ پائالىيەت ئورنى بولماي ، باشقىلارنىڭ ئىدىيىسىنىڭ جەڭ مەيدانى
بولۇپ قالىدۇ ، » « ئۆزى پىكىر قىلىپ ھەقىقەتنى تېپىشى كېرەك » دېيىلگەن .

③ ئىشارەتسىز - 19 - ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا فرانسىيىدە پەيدا بولغان
چۈشكۈن ئەدەبىيات - سەنئەت ئېقىمىنىڭ تارماقلىرىدىن بىرى . ئۇ رېئال دۇنيانى
خىيالىي ، ئازابلىق دەپ ، « باشقا دۇنيا » نى بولسا ، راست گۈزەل دەپ ھېسابلاپ ،
چۈشىنىكسىز تۇتۇق سۆزلەر ۋە ئوبرازلار ئارقىلىق سېزىم ئەزالىرىغا تەسىر كۆرسىتىپ
كىشىنى پەرىشان قىلىدىغان سىرلىق خىياللارنى پەيدا قىلىپ ،
مەلۇم « تەسەۋۋۇرلار » نى ، يەنى « ئىشارەت » دېگەن نەرسىنى شەكىللەندۈر-
رۇپ ، شۇ يول بىلەن ئاشۇنداق خىيالىي « باشقا دۇنيا » دىن بىشارەت بېرىشنى
تەلەپ قىلىدۇ .

④ مەيتىرلېنك (M · Maeterlnhck ، 1849 - 1862) — بېلگىيىلىك
دراماتورگ ، ئىشارەتسىزچى دراماتورگىيەنىڭ ۋەكىلى . ئۇنىڭ « ئەلچى قۇش »
دېگەنگە ئوخشاش ئاساسلىق رومانلىرى بار .

⑤ فرانس (A · France ، 1844 - 1924) — فرانسىيە يازغۇچىسى . ئۇنىڭ
« پونالنىڭ جىنايىتى » ، « تەيسى خانىم ۋە پىنگۈئىن ئارنىلى » دېگەنگە ئوخشاش
ئاساسلىق رومانلىرى بار .

⑥ بابىت (I · Babbitt ، 1865 - 1933) — ئامېرىكىدىكى يېقىنقى زامان
يېڭى ئىنسانپەرۋەرلىك ھەرىكىتىنىڭ يولباشچىلىرىدىن بىرى . ئۇنىڭ « يېڭى راۋ-
كۈن » ، « روسسو ۋە رومانسىزم » « دېموكراتىيە ۋە رەھبەرلىك » دېگەنگە
ئوخشاش ئەسەرلىرى بار .

⑦ كىرپوتىن (B · Я · Жирпотин) سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئەدەبىي
تەنقىدچىسى — ئۇنىڭ « روسىيىدە ماركسىزم - لېنىنىزم ئىدىيىسىنىڭ باشلامچى-
لىرى » دېگەنگە ئوخشاش ئەسەرلىرى بار .

⑧ گوركىي (M · Горький ، 1936 - 1968) — روسىيە يازغۇچىسى ،
ئۇنىڭ ئاساسەن « فوما گوردىيىۋ » ، « ئانا » رومانلىرى ۋە تەرجىمىھال شەكىلدە
يېزىلغان « بالىلىق چاغلىرىم » ، « كىشىلەر ئىشىكىدە » ، « مېنىڭ دارىلپۇنۇنۇم »
دېگەنگە ئوخشاش رومانلىرى بار .

⑨ ئىبسن (H · Ibsen ، 1828 - 1906) — نورۋىگىيىلىك دراماتورگ .
ئۇنىڭ ئاساسەن « قورچاقلارنىڭ ئۆيى » ، « خەلقنىڭ ئومۇمىي
دۇشمىنى » ، « ئالۋاستلار » دېگەنگە ئوخشاش ئەسەرلىرى بار . ئەينى ۋاقىتتا
شاڭخەي تىجارەت نەشرىياتى فەن جياشۇن تەرجىمە قىلغان « ئىبسن ئەسەرلەر
توپلىمى » نىڭ ئىككى نۇسخىسىنىلا نەشر قىلغان .

⑩ چېخوپ (a · ц · Чехов ، 1860 - 1904) — روسىيە يازغۇچىسى .
ئۇنىڭ ئاساسەن « ئۈچ ئاچا - سىڭىل » ، « گىلاس باغچىسى » دېگەنگە ئوخشاش
سەھنە ئەسەرلىرى ۋە « خامبىلئون » ، « غىلاپ بەندىسى » دېگەنگە ئوخشاش
نۇرغۇن ھېكايىلىرى بار . ئەينى ۋاقىتتا « تەرەققىيپەرۋەر » كىتابخانىسى جياۋ
جىڭشىن تەرجىمە قىلغان « چېخوپنىڭ مەشھۇر ھېكايىلەر توپلىمى » دىن سەككىز
كىتابنى نەشر قىلغان .

⑪ مۇپاسسان (G · Maupfssant de ، 1850 - 1893) — فرانسىيە ياز-
غۇچىسى . ئۇنىڭ ئاساسەن « ئۇنىڭ ھاياتى » ، « چىرايلىق دوستۇم » دېگەن
رومانلىرى ۋە « دۇنداق » دېگەنگە ئوخشاش ھېكايىلىرى بار . ئەينى ۋاقىتتا تىجا-
رەت نەشرىياتى لى چىگيا تەرجىمە قىلغان « مۇپاسسان ھېكايىلىرى توپلىمى » دىن

ئەكىلىشپەرۋەرلىك^①

جۇڭگو ئەزەلدىن « بېكىنىۋالغۇچى »؛ ئۆزى بارمايتتى، باشقىلار- نىمۇ كەلتۈرمەيتتى. توپ - زەمبىرەكلەر دەرۋازىسىنى چىقىۋەتكەندىن كېيىن، بۇرنىغا يەپ، مانا ئەمدى ھەممىدە « سۇڭلاپ بەرگۈچى » بولۇپ قالدى. باشقىسىنى قويۇپ تۇرۇپ، تېخنىكا ئۆگىنىش جەھەتتىكى نەرسىلەرنىلا ئالسا، يېقىندا بىر تۈركۈم ئاسارەتلىقلەرنى فرانسىيىگە كۆرگەزمە قىلىشقا ئەۋەتىشتى. لېكىن، ئاخىرى « كېيىن قانداق بولغانلىقى نامەلۇم »؛ يەنە بىر نەچچە « پىر - ئۇستاز » بىر قانچە قەدىمىي ۋە يېڭى رەسمىيەتلەرنى كۆتۈرۈپ، « مىللىي تەۋەررۈكلىرىمىزنى جانلاندىرۇمىز » دەپ، ياۋروپا دۆلەتلىرىنىڭ ھەممىسىگە بېرىپ، ئېسىپ كۆرسەتتى. ئاڭلىشىمچە يېقىندا مېي لىنفاڭ بوشىنى سوۋېت ئىتتىپاقىغا ئەۋەتىپ، « ئىشارەتتىز » نى ئىلگىرى سۈرمەش، ئاندىن كېيىن ياۋروپاغا ئەۋەتىپ، ۋەز ئېيتقۇزارمىش^②. مەن بۇ يەردە مېي لىنفاڭ بوشىنىڭ سەنئىتى بىلەن ئىشارەتتىزنىڭ مۇناسىۋىتىنى مۇزاكىرە قىلماقچى ئەمەسمەن. قىسقىسى، تىرىك ئادەم ئاسارەتلىقلەرنىڭ ئورنىنى ئالسا، مەن شۇنداق دېيىشكە جۈرئەت قىلالايمەنكى، بۇنىڭ بىلەنمۇ تەرەققىياتتىمىزنى بىر ئاز نامايان قىلغىلى بولىدۇ.

لېكىن بىزدە « ئالماقنىڭ بەرمىكى بار » دېگەن قائىدىگە ئاساسەن، ئەكەل! دەيدىغان ئادەم چىقمايۋاتىدۇ.

ئەلۋەتتە، سۇڭلاپ ئاپىرىپ بېرىشلا يامان ئىشۇ ئەمەس، بىرىد- چىدىن، ئۆزىنىڭ بايلىقىنى نامايان قىلغىلى بولىدۇ، ئىككىنچىدىن، ئۆزىنىڭ مەرد - سېخىلىقىنى نامايان قىلغىلى بولىدۇ. نېتسى^③ ئۆزىنى كۈنگە ئوخشىتىپ، كۈننىڭ نۇرى چەكسىز ئىسسىق، ئۇ پەقەت بېرىدۇ ۋە لېكىن ئېلىشىنى تەمە قىلمايدۇ، دەپتىكەن. لېكىن نېتسى قانداقلا بولمىسۇن، كۈن ئەمەس، ئۇ ئېلىشىپ - ئالغىپ قالغان. جۇڭگومۇ كۈن

ئۇچ كىتابىنى نەشىر قىلغان.

⑫ « دون كىخوت » - 16 - ئەسىردە ياشىغان ئىسپانىيە يازغۇچىسى

سېرۋانتسنىڭ رومانى.

⑬ « مىڭ بىر كېچە » - كلاسسىك ئەرەب خەلق چۆچەكلىرى توپلىمى

« ئەلىپلەيلى » دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

⑭ شىكسپېر W · Shakespeara (1564 - 1616) - ياۋروپا ئەدەبىي

ئويغىنىش دەۋرىدىكى ئىنگلىز دراماتورىگ، شائىر. ئۇنىڭ ئاساسەن « ياز كېچىسى

كۆرگەن چۈش »، « رومىئو - ژۇلى »، « گاملىت » دېگەنگە ئوخشاش 37 خىل

سەنئەت ئەسەرى بار.

⑮ گىيۇتى (J · W · von Goethe 1749 - 1832) - گېرمانىيىلىك

شائىر ۋە ئالىم. ئۇنىڭ ئاساسەن « فائۇست دېگەن » شېئىرىي دراممىسى ۋە

« ياش ۋېتىرنىڭ غېمى » دېگەنگە ئوخشاش نەسرېي ئەسەرلىرى بار.

⑯ تولستوي (Л · Н · Толстой 1828 - 1910) - روسىيىلىك

يازغۇچى. ئۇنىڭ ئاساسەن « ئۇرۇش ۋە تىنچلىق »، « ئانا كارىننا »،

« تىرىلىش » دېگەنگە ئوخشاش رومانلىرى بار.

⑰ دوستوۋېئوسكى (X · M · Достоевский 1821 - 1881) - روسىيە-

لىك يازغۇچى. ئۇنىڭ ئاساسەن « كەمبەغەل »، « خورلانغانلار ۋە

زەخمەت چەككەنلەر »، « جىنايەت ۋە جازا » دېگەنگە ئوخشاش رومانلىرى بار.

ئەمەس ، بەزىلەر ، يەر ئاستىدىكى كۆمۈرنى قازىساق ، پۈتۈن دۇنياغا بىرنەچچە يۈز يىل ئىشلىتىشكە يېتىدۇ ، دەيدۇ . لېكىن بىرنەچچە يۈز يىلدىن كېيىنچۇ ؟ بىرنەچچە يۈز يىلدىن كېيىن بىز ئەرۋاھقا ئايلىنىپ ، ياكى جەننەتكە كىرىپ كېتىمىز ياكى دوزاخقا چۈشۈپ كېتىمىز ، ئەلۋەتتە : لېكىن بىزنىڭ ئەۋرە - چەۋرىلىرىمىز ھايات تۇرىدۇ ، ئۇلارغىمۇ ئاز - تولا سوۋغا قالدۇرۇشىمىز كېرەك . ئۇنداق قىلماساق ، ھېيت - ئايەم ، بايراملاردا ئۇلارنىڭ داستانغا ياغۇدەك بىرنەرسىسى بولمىسا ، باشقىلارنىڭ مەرىكىلىرىنى باش ئۇرۇپ تەبىرىكلەپ ، ئاشقان - تاشقانلارنى تىلەپ ، ئۇنى سەدىقە - مۇكاپات قىلىۋېلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ .

بۇنداق سەدىقە - مۇكاپاتنى « سۇنۇپ بەرگەن » نەرسە دەپ سەۋەن چۈشىنىپ قالماسلىق كېرەك ، ئۇلارنى « ئاشلاپ بەرگەن » . چىرايلىقراق قىلىپ ئېيتقاندا « سۇڭلاپ » بەرگەن دېيىش مۇمكىن . مەن بۇ يەردە ئەمەلىي مىسال كەلتۈرۈپ ئولتۇرمايمەن ① .

مەن بۇ يەردە « سۇڭلاپ - ئاپىرىپ بېرىش » توغرىسىدىمۇ بىر نەرسە دېمەكچى ئەمەسمەن . دەيدىغان بولسام « مودا » سۆز بولماي قا-لىدۇ . مەن ئۆزىمىزنىڭ يەنە بىرئاز بېخىلراق بولۇشىمىزنىلا تەرغىپ قىلماقچىمەن . « سۇڭلاپ - ئاپىرىپ بېرىش » تىن تاشقىرى ، « ئەكى-لىش » ىمىز ، « ئەكىلىشپەرۋەر » بولۇشىمىز كېرەك .

لېكىن بىز « ئەكىلىپ بېرىلگەن » نەرسىلەردىن قورقۇپ كەتتۇق : ئاۋال ئەنگىلىيىنىڭ ئەپيۇنى ، گېرمانىيىنىڭ كېرەكتىن چىققان توپ - زەمبىرەكلىرى ، كېيىن فرانسىيىنىڭ ئۇپىسى ، ئامېرىكىنىڭ كىنوسى ، يا-پونىيىنىڭ « پۈتۈنلەي مىللىي مال » دېگەن سۆزلەر بېسىلغان مىلىش ماللىرى . شۇنىڭ ئۈچۈن ، ھەتتا ئەقىل - ھوشى بار ياشلارمۇ چەت ئەل ماللىرىدىن تەشۋىشلىنىدىغان بولدى . ئەمەلىيەتتە ، بۇنىڭغا ئۇلارنىڭ « ئېلىپ كېلىنكەن » بولماستىن ، « ئەۋەتىپ بېرىلگەن » نەرسە بولغانلىقى سەۋەبچى بولغان .

دېمەك ، بىز كاللىمىزنى ئىشلىتىپ ، كۆزىمىزنى ئېچىپ ، ئۆزىمىز

ئەكىلىشىمىز كېرەك !

مەسىلەن : بىزنىڭ ئىچىمىزدە بىر كەمبەغەل ياش يىگىت ئاتا - بوۋىسىنىڭ خاسىيىتىدىن (ھازىرچە شۇنداق دەپ تۇراي) چوڭ بىر قورۇ - جاي تاپقان بولسۇن ، ئۇنى كۆز بويىپ تاپسۇن ، بۇلاپ ئالسۇن ياكى قانۇنلۇق مىراس قىلىپ ئالسۇن ۋە ياكى كۇيۇغۇل بولۇش مۇناسىۋىتى بىلەن تاپقان بولسۇن ② ، بۇنى سۇرۇشتۇرماي قويۇپ تۇرايلى . ئۇ ھالدا ، قانداق قىلىش كېرەك ؟ مېنىڭچە ئالدى بىلەن نېرى - بېرىسىنى قويۇپ تۇرۇپ ، « ئەكەل ! » دېيىش كېرەك . لېكىن ، ئەگەر بۇ قورۇ - جايىنىڭ كونا ئىگىسىگە قارشى تۇرۇپ ، ئۇنىڭ بەرگەن نەرسىسى بۇلغاپ قويىدۇ دەپ ئەندىشە قىلىپ ، ئۇ قورۇ - جايغا كىرىشكە پېتىنالمىي تېڭىرقاپ يۈرسە ، توخۇ يۈرەك بولۇپ قالىدۇ ؛ ئۆزۈمنىڭ پاك-لىقىنى ساقلايمەن دەپ ، قاتتىق غەزەپكە كېلىپ ، ئوت يېقىپ كۆيدۈرۈۋېتىدىغان بولسا ، ئەخمەق بولۇپ قالىدۇ . بىراق ، بۇ قورۇ - جايىنىڭ كونا خوجايىنىنى ئەسلىدىن ياخشى كۆرىدىغان بولسا ، بۇ نۆۋەت ھەممىسىنى ئۆتكۈزۈۋېلىپ ، خۇرسەنلىك بىلەن ئۇنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ ، ئېشىپ قالغان ئەپيۇنىنى ھە دەپ چەككىلى تۇرسا ، ئائىھلى بولۇپ قالىدۇ ، ئەلۋەتتە . « ئەكىلىشپەرۋەر » ئادەم ھەرگىز ئۇنداق قىلمايدۇ . ئۇ ئۆز ئىلكىگە ئالىدۇ ، تاللايدۇ . بېلىق گۆشىنى ئۇچراتسا ، ئۆزۈمنىڭ « ساددا پۇخرالاشقان » لىقىمنى نامايىش قىلىۋېتەي دەپ ئۇنى كوچىغا چۆرۈۋەتمەيدۇ ، ئوزۇقلا بولىدىكەن ، ئۇنى ئۆز يار - بۇرادەرلىرى بىلەن خۇددى چامغۇر - بەسەينى يېگەنگە ئوخشاش يەيدۇ ، لېكىن كاتتىلارغا زىياپەت قىلىپ ئولتۇرمايدۇ ؛ ئەپيۇنىنى ئۇچراتسا ، ئۇنىمۇ ئۈزۈل - كېسىل ئىنقىلابچى ئىكەنلىكىمنى بىر كۆرسىتىپ قوياي دەپ كۆپچىلىك ئالدىدا خالا جايغا چۆرۈۋەتمەستىن ، كېسەل داۋالاشقا ئىشلەتسۇن دەپ دورىخانغا ئاپىرىپ بېرىدۇ ۋە لېكىن « تەۋەررۈك دورىنى ساتمەن ، تۈگىسە قالمايدۇ » دېگەندەك قىزىلكۆزلۈك قىلمايدۇ . ئەپيۇن غاڭزىسى بىلەن ئەپيۇن چىرىغى شەكىل جەھەتتە ھىندى ، پارسى ، ئەرەبلەرنىڭ ئەپيۇن جابدۇقلىرىدىن پەرقلىق بولغاچقا ، ئۇلارنى مىللىي تەۋەررۈك ھېسابلاشقا

سېتىۋېلىشقا سەرپ قىلغانىدى . ئاپتور بۇ يەردە ئەنە شۇ ئەھۋاللارنى كۆزدە تۇتسا كېرەك .

⑤ بۇ يەردە شاۋ شۈنپېيگە كىنايە قىلىنىدۇ . ئۇ مەنچىڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان چوڭ دەللال مەنسەپدار ، مىليونېر باي شېڭ شۈنخەينىڭ قىزىغا ئۆيلىنىپ ، قېيىن ئاتىسىنىڭ پۇلى بىلەن نەشرىيات قۇرغان . كىتاب - ژورنال نەشر قىلغان .

بولسىمۇ ، ئۇلارنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ دۇنيانى ئايلانغاندا كۆرگۈچىلەر چىقىسىمۇ ، لېكىن ، مېنىڭچە ، ئازراقنى موزېيغا ئەكىرىپ بەرگەندىن تاشقىسى ، قالغانلىرىنى يەنچىپ تاشلاش كېرەك . قالغان كىچىك خوتۇنلارنىمۇ ئۆز يولۇڭلارغا كېتىڭلار دەپ تارقىتىۋېتىش كېرەك ، ئۇنداق قىلماساق ، « ئەكىلىشپەرۋەر » لىكىمىزگە بىرئاز خەۋپ يېتىدۇ .

قىسقىسى ، بىزگە ئەكىلىش كېرەك . ئۇنى ئۆزىمىز ياكى ئىشلىتىشىمىز ، ياكى ساقلاپ قويۇشىمىز ۋە ياكى يوقىتىشىمىز كېرەك . شۇنداق قىلغاندا ، ئۇنىڭ ئىگىسى يېڭى ئىگە بولىدۇ ، ئۆي - جايىمۇ يېڭى ئۆي - جايغا ئايلىنىدۇ . لېكىن بۇ ئادەم ھەممىدىن ئاۋال تەمكىن ، باتۇر - غەيرەتلىك ، پەملىك ، شەخسىيەتسىز بولۇشى كېرەك . ئەكەلگىنى بولمىسا ، ئادەم ئۆزىچە يېڭى ئادەم بولالمايدۇ ؛ ئەكەلگىنى بولمىسا ، ئەدەبىيات - سەنئەتمۇ ئۆزىچە يېڭى ئەدەبىيات - سەنئەت بولالمايدۇ .

6 - ئاينىڭ 4 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالا دەسلەپ 1934 - يىلى 6 - ئاينىڭ 7 - كۈنى « جۇڭخۇا » گېزىتىنىڭ « ئۇچۇر » ناملىق قوشۇمچە بېتىگە خوجۇڭ دېگەن تەخەللۇس بىلەن بېسىلغان .

② « ئۇلۇغ ئاخشام گېزىتى » 1934 - يىلى 5 - ئاينىڭ 28 - كۈنى بىر خەۋەر بېسىپ ، ئۆز ۋاقتىدىكى رەسسام ليۇ خەيلى ۋە شۈي بېيخۇڭ ياۋروپادا تەسۋىرىي سەنئەت كۆرگەزمىلىرى ئۆتكۈزۈپ ، « سوۋېت روسسىيىسىدە ئەۋج ئېلىۋاتقان ئىشارىتىزمچە ئەسەرلەرگە ئۇيغۇنلاشماقتا » ۋە مېي لەنفاڭنىمۇ تۈرتكە بولۇش ئۈچۈن ئەۋەتىشكە ھازىرلانماقتا ، دەپ يازغان . لۇشۈن ئەنە شۇ خەۋەرگە قارشى ماقالە يېزىپ ، شۇ بۇرمىلانغان خەۋەرگە تەنقىد بەرگەن .

③ نېتسىي (1844 - 1900) - گېرمانىيە پەيلاسوپى « غەيرىي ئىنسان »

پەلسەپىسىنىڭ تەرغىباتچىسى .

④ گومىنداڭ ھۆكۈمىتى 1933 - يىلى 6 - ئاينىڭ 4 - كۈنى ئامېرىكا بىلەن « پاختا ، بۇغداي ئۈچۈن قەرز پۇل » (جەمئىي 50 مىليون ئامېرىكا دوللىرى) توختىمى تۈزگەن ؛ بۇنى ئامېرىكىنىڭ بۇغداي ۋە پاختا نەرسىلىرىنى ، پاختىسىنى

سۇنىڭ تىلى ①

ھاۋانىڭ ئۇدا پىنژ - پىنژ ئىسسىق بولۇۋاتقىنىغا يىگىرمە كۈندەك ۋاقىت بولۇپ قالدى . شاڭخەي گېزىتلىرىگە قارىسىڭىز ، ھەر كۈنى دېگۈدەك بىرمۇنچە ئادەمنىڭ دەريادا سۇغا چۈشۈپ تۇرۇۋاتقانلىقى ، بەزى ئادەملەرنىڭ سۇغا غەرق بولۇپ ئۆلگەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەرلەرنى كۆرىسىز . سۇغا غەرق بولۇپ ئۆلۈش ھادىسىلىرى ئېقىن سۈيى كۆپ يېزىلاردا ناھايىتى كەم ئۇچرايدۇ .

ئېقىن سۈيى كۆپ يېزىلاردا سۇ توغرىسىدىكى بىلىم كۆپ ، سۇ ئۈزلەيدىغان ئادەملەرمۇ كۆپ ؛ سۇ ئۇزۇشنى بىلمەيدىغان ئادەملەر ئاسانلىقىچە سۇغا چۈشمەيدۇ . مۇشۇنداق سۇ ئۇزۇش ماھارىتى ئادەتتە « سۇنىڭ تىلىنى بىلىش » دەپ ئېيتىلىدۇ .

« سۇنىڭ تىلىنى بىلىش » دېگەن سۆزنى « دەلال » لارچە جانلىق تىل بىلەن تەپسىلىيەك قىلىپ شەرھلەيدىغان بولسام ، بىرىنچىدىن ، ئوتنىڭ ئادەمنى كۆيدۈرۈپ ئۆلتۈرىدىغانلىقىنى ، لېكىن سۇنىڭ ئاسان چىقىشىپ كەتكىلى بولىدىغان دەرىجىدە مۇلايىم ئىكەنلىكىنى ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ دامغا ئاسانلا چۈشۈپ قېلىش ئېھتىمالى بارلىقىنى بىلىش دېمەكتۇر ؛ ئىككىنچىدىن ، سۇ ئادەمنى چۆكتۈرۈپ ئۆلتۈرەلمىمۇ ، ئادەمنى لەيلىتەلەيدىغانلىقىنى ، ھازىر ئۇنى تىزگىنلەشنىڭ ئىلاجى بولمىدۇ ، خاچقا ، ئۇنىڭ پەقەت ئادەمنى لەيلىتەلەيدىغان تەرىپىدىنلا پايدىلىنىشنى بىلىش دېمەكتۇر ؛ ئۈچىنچىسى بولسا ، تىزگىنلەش ئۇسۇلىنى ئۆگىنىۋېلىش دېمەكتۇر ؛ بۇ ئۇسۇلنى ئوبدان بىلىۋالغاندا ، « سۇنىڭ تىلىنى بىلىش » ئىشى كامالىتىگە يەتكەن بولىدۇ .

لېكىن چوڭ شەھەرلەردىكى ئادەملەر سۇدا لەيلەپ ئۇزۇشنى بىلمىگەننىڭ ئۈستىگە ، ھەتتا سۇنىڭ ئادەمنى غەرق قىلىپ ئۆلتۈرىدىغانلىقىنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ قويغاندەك تۇرىدۇ . ئادەتتە تە-

رەددۇتىنى قىلماي ، ۋاقتى كەلگەندە سۇنىڭ ئوي - چوڭقۇرىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈمەي ، ھاۋا ئىسسىغاندا چىداپ تۇرالماي ، كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ بولدۇڭ قىلىپ سەكرەيدىغان بولسا ، ئەگەر تەتۈر پېشانىلىك بىلەن چوڭقۇر يەرگە چۈشۈپ كەتسە ، ئۇنىڭ ئۆلۈشى تەبىئىي . مەن ئوبلايمەنكى ، ئەنە شۇنداق ۋاقىتتا ئۇنى قۇتقۇزۇۋېلىشنىڭ ئىلاجىنى قىلىدىغان ئادەملەرمۇ يېزىغا قارىغاندا چوڭ شەھەرلەردە ئاز بولسا كېرەك . لېكىن چوڭ شەھەرنىڭ ئادەملىرىنى قۇتقۇزۇۋېلىش خېلى تەس بولسا كېرەك ، چۈنكى قۇتقۇزغۇچى « سۇنىڭ تىلىنى بىلىشى » كېرەك ، قۇتقۇزۇلغۇچىمۇ « سۇنىڭ تىلى » نى ئۆز لايىقىدا بىلىشى كېرەك ، ئۆزى كۈچەپ كەتمەستىن ، قۇتقۇزغۇچىنىڭ ئېگەكتىن كۆتۈرگىنىچە تېپىز يەرگە قاراپ لەيلىتىپ مېڭىشىغا قويۇپ بېرىشى كېرەك . ئەگەر تولىمۇ ھودۇقۇپ ، قۇتقۇزغۇچىغا مەھكەم چاپلىشىۋالىدىغان بولسا ، ئەگەر قۇتقۇزغۇچى سۇ ئۇزۇشكە ماھىر بولمىسا ، ئۇ چاغدا قۇتقۇزغۇچىنىڭ ئۆزىمۇ چۆكۈپ غەرق بولۇپ كېتىدۇ .

شۇنىڭ ئۈچۈن ، مەن ئوبلايمەنكى ، ئەڭ ياخشىسى ، ئاۋال لەيلىشنى بىرىنچى ئۆگىنىش كېرەك ، بۇنىڭ ئۈچۈن قايسىبىر باغچىنىڭ سۇ ئۇزۇش مەيدانىغا بېرىشنىڭ ھاجىتى يوق ، دەريا بويىمۇ بولۇپ بېرىدۇ ؛ لېكىن سۇ ئۇزۇشنى بىلىدىغان ئادەم يېتەكچىلىك قىلىشى شەرت . ئاندىن قالسا ، ئەگەر بىرەر سەۋەب بىلەن سۇدا لەيلەشنى ئۆگىنىشكە مۇمكىن بولماي قالسا ، ئۇزۇن تاياق بىلەن ئاۋال سۇنىڭ ئوي - چوڭقۇرلۇقىنى بىلىۋېلىپ ، پەقەت تېپىز يېرىدە ئانچە - مۇنچە يۇيۇنسىمۇ بولىدۇ ياكى ھەممىدىن خاتىرجەم چارە شۇكى ، دەريا بويىدا سۇنى ئۇسۇپ ، ئۈستىبېشىدىن قويسىمۇ بولىدۇ . لېكىن ھەممىدىن مۇھىمى شۇكى ، سۇنىڭ ئۇزۇشنى بىلمەيدىغان ئادەمنى غەرق قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتىش خۇسۇسىيىتىنى بىلىش كېرەك ۋە بۇنى ئەستىن زادىلا چىقارماسلىق كېرەك !

مۇشۇنداق ساۋاتنى تەشۋىق قىلىشنى ھازىر تەشەببۇس قىلىپ يۈرسەم ، ئالچىپ قالغاندەك كۆرۈنەر مەن ياكى قەستى « چېلتەك » ② تە دەيدىغان گەپلەر چىقار ، لېكىن مەقسىتىمنىڭ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەسلى-

كىسىنى پاكىت ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ . نۇرغۇن مەسىلىلەردە راۋان كېتىۋاتقان تەنقىدچىلەرگە ياخشى كۆرۈنەرمەن دەپ ، قارىسىغا يوغان گەپ قىلىش يارمايدۇ .

7 - ئاينىڭ 17 - كۈنى .

ئىزاھات :

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1934 - يىلى 7 - ئاينىڭ 20 - كۈنى « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەر كىن پاراك » ناملىق قوشۇمچە بېتىگە بېسىلغان .
② « چېلتەك » - بۇ ھەقتە مۇشۇ كىتابنىڭ ئاخىرىدىكى « < چېلتەك - لىك ئەدەبىيات > قا كىرىش سۆز » دېگەن ماقالىگە ۋە ئىزاھاتىغا قاراڭ .

جەدىتلىك ۋە مۇتەئەسسىپلىك ①

بەننۇڭ ئەپەندىنىڭ ئالەمدىن ئۆتكەنلىكىمۇ ، خۇددى يازغۇچى جۇ شياڭ بىلەن لۇ يىڭغا ئوخشاشلا ، بەزى گېزىت - ژورناللارنى بىر مەھەل قىزىتىۋەتتى . بۇ ئەھۋالنىڭ قاچانغىچە داۋام قىلىدىغانلىقىغا ھازىر تېخى ھۆكۈم قىلغىلى بولمايدۇ . لېكىن بۇ ئۆلۈمنىڭ رولى ھېلىقى ئىككىي- لەننىڭ رولىدىن كۆپ چوڭ بولغاندەك تۇرىدۇ : بەننۇڭ ئەپەندىنىڭ « جەدىت » ② لىك قىلىدىغان ئادەملەرگە ئۆز ئەرۋاھى بىلەن پەشۋا بېرىشكە يارايدىغان مۇتەئەسسىپلەر پىرى قىلىۋېلىنىشىغا ئازلا قالدى .

بۇ پەشۋانىڭ تورى (كۈچى) بار ، چۈنكى ئۇ ھەم قەدىمىي ئۇس- لۇبتا يازىدىغان مەشھۇر ئادەم ، ھەم سابىق جەدىت ئىدى ، جەدىتلىككە مۇشۇنداق جەدىت بىلەن پەشۋا بېرىش ، خۇددى زەھەرنى زەھەر بىلەن قايتۇرغانغا ئوخشاش ، كونىراپ - داتلىشىپ كەتكەن ئاسارەتلىقلەرنى دەستەك قىلغاندىن ئۈنۈملۈك بولىدۇ . لېكىن گەپنىڭ كۈلكىلىك يېرى مانا مۇشۇ يەردە . نېمە ئۈچۈن ؟ شۇنىڭ ئۈچۈنكى ، بەننۇڭ ئە- پەندى بولسا « جەدىت » لىك بىلەن داڭق چىقارغان ئادەم .

ئىلگىرىكى چاغلاردا لىيۇ بەننۇڭ دېگەن ئىسىمنىڭ ياشلارنىڭ قەلبىگە سىڭىپ كېتىشىگە ئۇنىڭ فونىتىكىغا ماھىر بولغانلىقى ياكى پات - پات غەزەل توقۇپ تۇرىدىغانلىقى ئەمەس ، ئۇنىڭ قوشماق ئۆردەك ۋە جۈپ كېيىنەكچىلەر ④ قاتارىدىن سەكرەپ چىقىپ ۋاڭ جىڭشۈەننى مات قىلىپ ، ⑤ « ئەدەبىيات ئىنقىلابى » سېپىدىكى جەڭچىگە ئايلانغانلىقى سەۋەب بولغانىدى . شۇڭا ئۆز ۋاقتىدا بىر قىسىم ئادەملەر ئۇنى « جەدىت » دەپ ھاقارەتلىگەنىدى . زامان ھەر ھالدا بىرئاز ئىلگىرىلىگەندەك قىلدى ، ۋاقىت بارا - بارا بۇ لەقەمنى يۇيۇۋەتتى ؛ ئۇنىڭ ئۆزىمۇ بىرئاز يۇقىرى يامىشىپ ، زامانىمۇ بىرئاز باقىدىغان بولۇپ قالدى ، شۇنىڭ بىلەن ئاخىر

پاكپاكىز مەشھۇر ئادەمگە ئايلىنىپ قالدى . لېكىن « ئادەم داڭقى چىقىشتىن ، چوشقا سەمرىشتىن قورقسا بولىدۇ » دېگەندەك ، شۇ چاغدا ئۇ يېڭى « جەدىت » لىك كېسىلىنى ساقايتىدىغان دورىغىمۇ ئايلىنىپ قالدى . بۇ يالغۇز بەننۇڭ ئەپەندىنىڭلا بېشىغا كەلگەن كۈلپەت ئەمەس ، ئۇنداق كونا مىساللار ئەمەلىيەتتە خېلى كۆپ . گۇاڭدۇڭدا ئۆلىمالار شۇنچە كۆپ تۇرسا ، نېمىشقا يالغۇز كاڭ يۇۋېينىڭلا داڭقى چىقىپ قالدى ؟ چۈنكى ئۇ پاشالىق ھارۋىغا چۈشۈپ بېرىپ پادىشاھقا مەكتۇپ سۇنغانلارنىڭ سەردارى ، ۋۇشۈي سىياسىي ئۆزگىرىشنىڭ يېتەكچىسى ، يەنى جەدىت بولغان . ئەنگلىيىگە بېرىپ ئوقۇغانلارمۇ ئاز ئەمەس ، لېكىن شۇلاردىن يەن فۇ نىڭ نامىنىڭ تېخىچە ئۆچمىگەنلىكى ئۇنىڭ ئىلگىرى پەرەزلىرىنىڭ بىرنەچچە كىتابىنى ئەستايىدىل تەرجىمە قىلغانلىقىدىن ، يەنى جەدىتلىك قىلغانلىقىدىن بولدى . چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى دەۋرلىرىدە ئاسارەتتە تىقىشۇناسلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەملەر يالغۇز تەييەن ئەپەندىنىڭ ئىبارەت ئەمەس ئىدى ، لېكىن ئۇنىڭ شۆھرىتىنىڭ سۇن يىراڭدىنمۇ ئۈستۈن بولۇشى ، ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ئىرقىي ئىنقىلابىنى تەشەببۇس قىلغانلىقىدىن ، يەنى جەدىتلىك قىلغانلىقىدىن ، ھەتتا « ئىس-يان » كۆتۈرگەنلىكىدىن بولدى . كېيىن ئۇلار « جەدىت » لىكىنىمۇ ۋۇجۇتقا چىقىرىپ ، تىرىك ، ساپ پىر بولۇپ قالدى . لېكىن پالاكەتچىلىكىمۇ ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئىز باستۇرۇپ كەلدى ؛ كاڭ يۇۋېي بولسا ھالاك بولغان پادىشاھلىق تۈزۈمىنى ئەسلىگە كەلتۈرگۈچىلەرنىڭ بوۋىسى دېگەن مەڭگۈلۈك بەتنامغا قالدى ؛ پادىشاھ يۈەن شىكەي بولسا يەن فۇنى پادىشاھلىق تۈزۈمىنى تىرىلدۈرۈشنىڭ تەشەببۇسكارى قىلماقچى بولدى ؛ سەردار سۇن چۈەنفاڭ مۇتەييەن ئەپەندىنى لوڭقىغا ئوق چۈشۈرۈش ئويۇنىغا تەكلىپ قىلدى . ئىلگىرى ئۇلار ھارۋىنى ئالدىغا تارتىپ ماڭغان نەۋقىران ئىدى ، پاقالچەكلىرى كۈچلۈك ، بىلەكلىرىمۇ توم ئىدى ، بۇ نۆۋەتمۇ شۇلارنى ھارۋا تارتىشقا تەكلىپ قىلىشتى ، ئۇلار ھارۋىنى تارتىشنى تارتتى . لېكىن كەينىگە تارتتى . بۇ يەردە قەدىمكى ئۇسلۇب بويىچە « ئەلھۆكىمىللا » دېمەكتىن باشقا چارە يوق .

مەن بۇ يەردە بەننۇڭ ئەپەندىگە « جەدىت » لىك قىلغان دەپ تەنە قىلىۋاتقىنىم يوق ، مېنىڭ بۇ يەردە ئېيتىۋاتقىنىم ئادەتتىكى « جەدىت » لىكىنىڭ بىر قىسمىدىن ، يەنى « باشلامچى » دېگەن مەنىدىن ئىبارەت . ئۇ « زاۋال » ناپىتىم دەيدۇ ، ئەمەلىيەتتە بولسا كۈرەش قىلىپ كەلگەن . شۇنىڭ ئۈچۈن ، ئۇنى قەدىرلەيدىغان كىشىلەر ئۇنىڭ ئەنە شۇ كۈرەش قىلغان تەرىپىنى كۆپرەك تەسۋىرلىشى كېرەك ، ئۇنىڭغا تەرەپ - تەرەپتىن چاڭ سېلىپ ، ئۇنى ئۆزلىرى ياخشى كۆرىدىغان مايعا ياكى لايغا بۇلاپ ، ئۆزلىرىگە ئالتۇن ھەل بىلەن يېزىلغان ۋىنۇسكا قىلىۋالمىسلا بولىدۇ .

8 - ئاينىڭ 13 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1934 - يىلى 8 - ئاينىڭ 15 - كۈنى « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەركىن پاراك » ناملىق قوشۇمچە بېتىگە كومپىرادۇر « ئىمزاىسى بىلەن بېسىلغان .

② جۇ شياڭ (1904 - 1933) - ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ تەيخۇ ناھىيىسىدىن ، ئەنخۇي داشۆ ئىنگىلىز ئەدەبىياتى شىسىنىڭ جۇرنى بولغان . ئۇنىڭ « گىياھ » قاتارلىق شېئىر توپلاملىرى بار . ئۇ 1933 - يىلى 12 - ئايدا دەرياغا سەكرەپ ئۆلۈۋالغان . لۇيىڭ (1898 - 1934) - ئەسلى ئىسمى خۇاڭ يىڭ ؛ فۇجى يەن ئۆلكىسىنىڭ مېنخۇ ناھىيىسىدىن ، ئايال يازغۇچى . ئۇنىڭ « دېڭىز بويىدىكى قەدىناس » قاتارلىق ئەسەرلىرى بار ؛ 1934 - يىلى 5 - ئايدا تۇغۇتتا ئۆلگەن .

③ « جەدىت » - شۇ چاغدا ئەدىب لىن يۇيتاڭنىڭ ئىلغار زاتلارغا قىلغان تەنەسى . 1934 - يىلى 7 - ئاينىڭ 20 - كۈنى « كىشىلىك دۇنياسى » نىڭ 8 - سانىدا بېسىلغان . « دەۋر ۋە ئادەم » دېگەن ماقالىسىدە ، « گەرچە جەدىتلىك مۇھىم بولسىمۇ ، ئادەملىك خىسەلتىنى ساقلاپ قېلىشۇمۇ ئوخشاشلا مۇھىم » دېگەن .

④ جۇپ كېيىنەكچىلەر - جۇپ كېيىنەكچىلەر چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرى مىنگونىڭ باشلىرىدا بارلىققا كەلگەن . بۇلار قەدىمكى تىل ئۇسلۇبىدا موللا ئەدىب ، گۈزەل نازىنىلارنى تەسۋىرلەيدىغان ھېكايىلەر يازاتتى . بۇ ھېكايىلەرنى مىشچانلار ياقىتۇراتتى . ئۇلار 1914 - يىلىدىن 1923 - يىلىغىچە « شەنبە » ناملىق ھەپتىلىك ژورنال چىقارغانلىقى ئۈچۈن شەنبەچىلەر دەپمۇ ئاتالغان . لىۋ بەننۇڭ

دەسلەپكى مەزگىللەردە « بەنۇك » دېگەن تەخەلۇستا شۇلارنىڭ ژورنىلىغا ماقالە يېزىپ تۇرغان .

⑥ ۋالڭ جىڭشۇەننى مات قىلىش — 1918 — يىلىنىڭ بېشىدا « يېڭى ياش » تەھرىرلىرىدىن بىرى بولغان چەن شۇەنتۇڭ ئەدەبىيات ئىنقىلابى ھەرىكىتىنى ئىلگىرى سۈرۈش ، قەدىمكىنى تىرىلدۈرگۈچىلەرگە قارشى كۈرەشنى قانات يايدۇرۇش ئۈچۈن ، ئەينى چاغدا جەمئىيەتتىكى يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىگە قارشى تۇرغۇچى مۇقاملارنى مەركەزلەشتۈرۈپ ، قەدىمكىنى تىرىلدۈرگۈچىلەرنىڭ سۆز - ئىبارىلىرىنى دوراپ « يېڭى ياش » تەھرىراتىغا ۋالڭ جىڭشەن تەخەلۇسىدا خەت يازغان ؛ لېۋ بەنۇڭمۇ بىر پارچە جاۋاب خەت يېزىپ قاتتىق رەددىيە بەرگەن . بۇ ئىككى پارچە خەت شۇ يىلى 3 - ئايدا « يېڭى ياش » نىڭ 4 - جىلد 3 - سانىغا تەڭ بېسىلغان .

⑦ كاڭ يۇۋېي (1927 - 1958) — يەنە بىر ئىسمى گۇاڭ شيا ، لەقىمى چاڭسۇ ، گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسىنىڭ نەنخەي دېگەن يېرىدىن . چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىكى بۇرۇنقا ئىسلاھاتچىلىق - يېڭىلىق ھەرىكىتىنىڭ رەھبىرى . ئۇ ، 1895 - يىلى ھەر قايسى ئۆلكىلەردىن ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ بېيجىڭغا كەلگەن 1300 دىن كۆپرەك تالىپ بىلەن بىرلىشىپ پادىشاھ گۇاڭشۈيگە « ئىلتىماسنامە » سۈنۈپ ، « قانۇننى ئۆزگەرتىپ ، يېڭىلىققا كۆچۈش > نى ، مۇستەبىت مۇنارخىيە تۈزۈمىنى پادىشاھلىق ئاساسىي قانۇنلۇق تۈزۈمىگە ئۆزگەرتىشنى تەلەپ قىلغان . بۇ ، تارىختا < پادىشاھلىق ھارۇنغا چۈشۈپ بېرىپ ئىلتىماس سۈنۈش > دەپ ئاتىلىدۇ . بۇ سۆز كېيىنكى چاغلاردا تالىپلارنىڭ پايىتەختكە بېرىپ ئىمتىھانغا قاتنىشىشنى بىلدۈرىدىغان سۆزگە ئايلانغان . 1998 - يىلى 6 - ئايدا ، ئۇ ، تەنسى - تۇڭ ، لياڭ چىچاۋ قاتارلىقلار بىلەن بىللە پادىشاھ گۇاڭشۈيىنىڭ يارلىقى بىلەن ھۆكۈمەت ئىشلىرىغا ئارىلىشىپ ، قانۇننى ئۆزگەرتىش ئىشىنى سىناق قىلغان . ئۇلار ، شۇ يىلى 9 - ئايدا سى شىتەيخۇ ۋە كىللىكىدىكى جاھىللار تەرىپىدىن باستۇرۇلغان ھەمدە يېڭىلىق ھەرىكىتىمۇ مەغلۇپ بولغان . كېيىن كاڭ يۇۋېي چەت ئەلدە پادىشاھنى قوغداش ئۇيۇشمىسى تەشكىللەپ ، سۇن جۇڭشەن رەھبەرلىكىدىكى دېموكراتىك ئىنقىلابىي ھەرىكەتكە قارشى تۇرغان ، 1917 - يىلى مىلىتارىست جاڭ شۇن بىلەن ئالاقە باغلاپ ، بىكار قىلىنغان چىڭ سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى فۇ - يىنى تىرىلدۈرۈشكە بار - يۆلەكتە بولغان .

⑧ يەن فۇ (1921 - 1953) — يەنە بىر ئىسمى يۇلىڭ ، يەنە بىر ئىسمى جى داۋ . فۇجىيەن ئۆلكىسىنىڭ مىنخۇ دېگەن يېرىدىن . چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە ئۆتكەن مەرىپەتچى مۇتەپەككۈر ، تەرجىمان . ئەنگىلىيىنىڭ دېڭىز

ئارمىيىسى مەكتىپىدە ئوقۇغان . 1894 - يىلقى جۇڭگو - ياپونىيە ئۇرۇشىدىن كېيىن ، قانۇننى ئۆزگەرتىپ ئىسلاھات ئېلىپ بېرىشنى تەشەببۇس قىلغان ، غەرب - نىڭ تەبىئىي پەنلەر ئىدىيىسىنى تونۇشتۇرۇشقا بېرىلىپ ، گېڭسلىيىنىڭ « ئېرسىيەت نەزەرىيىسى » ، ئادام سىمىتىنىڭ « مىللىي بايلىق » ، جامس مىللىتىنىڭ « لوگىكا سېستىمىلىرى » چارل مونتېسكوننىڭ « قانۇن روھى توغرىدا - سىدا » قاتارلىق ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلغان . ئۇ ئەينى چاغدا جۇڭگو ئىدىئولوگىيىسىگە ناھايىتى چوڭ تەسىر كۆرسەتكەن . شىنخەي ئىنقىلابىدىن كېيىن ئىدىيىدە بارا - بارا ئارقىغا چېكىنگەن ، 1915 - يىلى « ئامانلىققا تەييارلىق ئۇيۇشمىسى » غا قاتنىشىپ ، يۈەن شىكەينىڭ پادىشاھ بولۇشىنى ھىمايە قىلغان .

⑨ تەيپەن — جاڭ بىڭلىن (1869 - 1936) ، يەنە بىر ئىسمى جاڭ تەي - يەن ، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ يۇيخاڭ دېگەن يېرىدىن ، چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە ئۆتكەن ئىنقىلابچى ۋە ئالىم . ئۇ ھاياتىنىڭ دەسلەپكى مەزگىلىدە چىڭ خاندانلىقىغا قارشى كۈرەشكە ئاكتىپ قاتناشقان ، شىنخەي ئىنقىلابىدىن كېيىن ئاستا - ئاستا رېئال كۈرەشتىن ئايرىلغان ، ئىدىيىدە چۈشكۈنلۈك تەرەپكە يۈزلەنگەن . ئۇنىڭ « جاڭ مەجمۇئەسى » ، « جاڭ مەجمۇئەسىنىڭ داۋامى » قاتارلىق كىتابلىرى بار .

⑩ سۇن يىراڭ (1848 - 1908) — يەنە بىر ئىسمى جۇڭ رۇڭ ، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ رۇيەن ناھىيىسىدىن . چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى مەزگىلىدە ئۆتكەن ئاسار ئەتىقىشۇناس . ئۇنىڭ « جۇ سۇلالىسى ئەدەب - قائىدىلىرىنىڭ توغرا تەپسىرى » ، « موزىنىڭ شەرىھى » دېگەن كىتابلىرى بار .

⑪ سۇن چۈنفاڭ (1848 - 1908) — شەندۇڭ ئۆلكىسىنىڭ لىچىڭ دېگەن يېرىدىن . شىمالىي مىلىتارىستلاردىن خېيپىلىك مىلىتارىست . ئۇ شەرقىي جەنۇب - تىكى بەش ئۆلكىنى ئىشغال قىلىپ تۇرغاندا ، قەدىمكىنى تىرىلدۈرۈشنى تەشەببۇس قىلىش ئۈچۈن ، 1926 - يىلى 8 - ئاينىڭ 6 - كۈنى نەن - جىڭدا « لوڭقىغا ئوق چۈشۈرۈش » مۇراسىمى ئۆتكۈزگەن . بۇ مۇراسىمغا چىڭ تەيپەننى رىياسەتچىلىك قىلىشقا تەكلىپ قىلغان بولسىمۇ ، چىڭ تەيپەن بارمىغان . لوڭقىغا ئوق چۈشۈش — قەدىمكى زامان زىياپەتلىرىدىكى بىر خىل ئويۇن . مېھمانلار بىلەن ساھىبخانە كامالەكنىڭ ئوقىنى نۆۋەت بىلەن لوڭقىغا چۈشۈرىدۇ ، ئۇتتۇرۇپ قويغىنى ھاراق ئىچىدۇ .

« گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە » نىڭ خاتىمىسى ①

بۇ 60 نەچچە پارچە زاۋىبىنى بىرمەھەل زۇلۇم چەككەندىن كېيىن بۇلتۇر 6 - ئايدىن باشلاپ باشقا ھەر خىل تەخەللۇس بىلەن تەھرىر ئەپەندىلەرنىڭ ۋە تەكشۈرگۈچى جانابلارنىڭ كۆزلىرىنى پەردىلەپ قويايۇپ، « ئەركىن پاراڭ » دا ئېلان قىلغانىدىم . كېيىن ئۇزۇن ئۆتمەي ، « ئىلھام » لىرى ناھايىتى قايناپ تۇرىدىغان بەزى « ئەدىب » لەر بۇ زاۋىبىلارنى ماختىدى . ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ھىدلاپ بىلگەنلىرىگە ئاساسەن چىقارغان ھۆكۈملىرى بەزىدە پاكىتقا ئۇيغۇن كەلمىگەن بولسىمۇ ، يوشۇرۇشنىڭ ئامالى بولمىدى . دېمەك ، تۆۋەن قىلمايدىغان ئادەم ھەرقانچە قىلسۇم ئۆزىنى يوشۇرۇپ كېتەلمەيدىكەن . شۇنىڭ ئۈچۈن يېرىم يىل ئۆتمەستىنلا بېشىمغا تېخىمۇ قاتتىق زۇلۇم چۈشتى ، 11 - ئاينىڭ باشلىرىغىچە ئەپەلەپ - سەپەلەپ يازىۋەردىم ؛ شۇندىن كېيىن ، ئۆز قەلەمىمنىڭ نىقاپ تارتىۋالغان قۇماندانلىق قىلىشى سايسىدە كۆكرەك كېرىپ چىققان باتۇرلارغا ھەقىقەتەن تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ ، قەلەمنى توختىتىپ قويۇشقا مەجبۇر بولدۇم .

ماقالە يېزىشنى توختىتىپ قويغاندىن كېيىن ، كونا ماقالىلىرىمنى رەتلەش بىلەن شۇغۇللاندىم ، ئۆز ۋاقتىدا باشقىلار چىقىرىپ تاشلىغان زاۋىبىلارنى قىنىمغا بېسىپ چىقىرىشقا مۇمكىن بولمىغان پارچىلارنىمۇ قوشۇپ ، يىل ئاخىرىدا بىر كىتاب قىلىپ تەييارلىدىم ؛ ۋەزنى بۇنىڭدىن ئىلگىرىكى « ساختا ئەر كىنىلىكنا مە » دىنمۇ كۆپرەك بولۇپ چىقتى . بۇ يىل 3 - ئايدا نەشرگە بېرىش نىيىتى بىلەن بىر پارچە مۇقەددىمە يازدىم ؛ مەتبەدە تىزىلدى ، كوررېكتورىنى كۆرۈپ بەردىم ، شۇنداق قىلىپ تۇيماستىنلا يەنە يېرىم يىل ئۆتۈپ كەتتى ؛ قەلەمنى توختىتىپ قويغان چېغىمدىن تارتىپ ئەسلىپ كۆرسەم ، بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتۈپ كېتىپتۇ . ۋاقىت ھەقىقەتەن ئۇچقاندەك ئۆتۈپ تۇرىدىكەن . لېكىن مېنىڭ

زاۋىبىلىرىمنىڭ خۇددى ھازىر ياكى ھەتتا كېلەر يىل ئۈستىدىن گەپ قىلىۋاتقاندەك تۇرغانلىقىدىن ئەندىشە قىلدىم .

ھېلىمۇ يادىمدا تۇرۇپتۇ ، « ساختا ئەر كىنىلىكنا مە » نەشرىدىن چىققاندا ، « ئىجتىمائىي ئاخبارات » تا مېنىڭ شۇ كىتابىنى نەشر قىلدۇرغانلىقىم توغرىسىدا ، ئەسلى مەقسىتى پۈتۈنلەي قۇيرۇقتا — « خاتىمە » دە ، دېگەن باھا چىققانىدى . ئەمەلىيەتتە ئۇ ئۇقۇشماستىن . مەن ئۆزۈمنىڭ زاۋىبىلىرىمدا دائىم بىرەر بۇرۇن ، بىرەر ئېغىز ، بىرەر تال تۈكىنى يازمەن ؛ لېكىن بۇلار قوشۇلۇپ تولۇق بىرەر ئوبراز بولۇپ چىقىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆز زاۋىبىلىرىمغا يەنە باشقا بىرەر ئوبرازنى قوشمىساممۇ رەتكە ئۆتۈۋېرەتتى . بىراق ، ئۇلارغا بىر قۇيرۇقنى قوشۇپ قويسام ، تېخىمۇ كامالەتكە يېتىدىغاندەك تۇردى . دېمەك ، مېنىڭ خاتىمە يېزىشتىن مەقسەتتىم « پۈتۈنلەي قۇيرۇقتا » ئەمەس ؛ مەن بولسام قەلەم بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ، شۇڭا ھەر قاچان قەلەم تەۋرەتكۈم كېلىدىغان ئادەم ؛ مانا بۇنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، مېنىڭ خاتىمە يېزىشتىن مەقسەتتەم پەقەت شۇ كىتابتا سىزىلغان ئوبرازلارنى تېخىمۇ مۇكەممەل قىلىشقا كىرگۈزۈشتىن ئىبارەت .

مەزمۇنىمۇ ئىلگىرىكىگە ئوخشاش . جەمئىيەتتىكى ھادىسىلەرگە ، بولۇپمۇ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى ئەھۋاللارغا تەنقىد بېرىلگەن . تەخەللۇس سۇمىنى پات - پات يەڭگۈشلەپ تۇرغانلىقىم ئۈچۈن ، دەسلەپكى چاغلاردا چاتاق - پاتاق چىقىمىغانىدى . لېكىن « تاغۇ دەريانى يۆتكىمەك ئاسان ، مىجەزنى ئۆزگەرتىش تەس » دېگەندەك ، ئۆزۈمنىڭ قىنىمغا پاتمايدىغانلىقىمنى بىلىپ قالدىم . « مۇقەددىمىنىڭ ئازادلىقى » دېگەن ما - قالەم زىڭ جىنىكىنىڭ جىنىغا تېگىپ كېتىپتۇ ؛ « لاينى مات قىلىش » دېگەن ماقالەم چاڭ زېپىڭنىڭ جېنىغا تېگىپ كېتىپتۇ . بۇلاردىن باشقا يەنە بەزى كاتتا ئادەملەرنىمۇ رەنجىتىپ قويۇپتىمەن ، بۇنىڭدىن تېخى ئۆزۈمنىڭ خەۋىرىم يوق . لېكىن « سېتىۋالغان ئەمەللەر » ۋە « كۈيۈغۈل بولۇش ھۈنەرىدىن تەرمىلەر » سەرلەۋھىلىك ماقالىلەرنى يازغىنىمدىن كېيىن ، بۇ دەۋا تېخىمۇ يوغىناپ كەتتى .

بۇلتۇر 8 - ئايدا شائىر شۇنمېي ئەپەندى ئىلكىدىكى كىتابخانا « ئون كۈنلۈك پاراك » ناملىق ژورنال چىقارغانىدى ، بۇ شائىر كۆرەڭ . مەپ ، شۇ ژورنالنىڭ 2 - ساندا (20 - كۈنى نەشىردىن چىققان) « ئەدىب تاپسىز بولىدۇ » دېگەن گەپنى چىقىرىپ ، ئاۋۋال ئەدىبلەرنى بەش خىلغا ئايرىپ ، ئاندىن كېيىن بۇنداق خۇلاسىنى چىقاردى -

يۇقىرىدىكى بەش خىلدىن باشقا يەنە بىرمۇنچە تىپلىرىمۇ بار ، ئەلۋەتتە ؛ لېكىن ئۇلار قورسىقىغا نان تاپالمىغانلىقى ياكى نان تاپسىمۇ توغۇدەك تاپالمىغانلىقى ئۈچۈن ، ئەدىب بولۇشقا مەنەپىدار بولۇش ياكى تىجارەت قىلىشلارغا قارىغاندا ھېچقانچە دەسمايە كەتمەيدىغانلىقى ئۈچۈن ئەدىب بولۇۋالدى ؛ ئۇلار بىر تال قەلەم ، ئازغىنە سىياھ ، بىرنەچچە ۋاراق ماقالە قەغىزى تەييارلىسا بولىدۇ . دەسمايسىز تىجارەتنى ھەممە ئادەمنىڭ قىلغۇسى كېلىدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئەدىب كۆپىيىپ كەتكەن . كەسپى يوق ئادەملەرنىڭ ئەدىب بولىدىغانلىقىنىڭ پاكىتى ئەنە شۇ .

بىزنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىمىز ئەنە شۇنداق ئەدىبلەردىن تەركىب تاپقان . ئۇلار كەسپى بولمىغانلىقتىن ئەدىب بولغانلىقى ئۈچۈن ، ئۇلارنىڭ مۇددىئاسى ئەدىبلىكتە ئەمەس ، كەسپتە . ئۇلار ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدە كىنلەرنىڭ زىياپىتى دېگەن باھانە بىلەن ھە دەپ كاتتا ئادەملەرنى ئۆز يېنىغا تارتىدۇ ؛ ئەدەبىيات - سەنئەت ژورنىلى ياكى قوشۇمچە بەتلەردىن پايدىلىنىپ ، ھە دەپ ئۆزلىرىنى ئېلان قىلىدۇ ؛ ئۇلار شۆھرەتكىلا بېرىلىدۇ ، شەرم - ھايانى بىلەمەيدۇ .

ئەدىب بولۇپلا ئالسا باشقىلارنىڭ ئەدىب دەپ قارايدىغانلىقىنى ، باشقىلار ئەدىب دەپلا قارىسا ، ئۇنداق ئادەملەرنىڭ كەسپسىز بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ۋە بۇنداق بىر نېمىلەرنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىنى مەڭگۈ كولدۇرلىتىپ يۈرىدىغانلىقىنى كىم بىلسۇن !؟

ئەدىبلەرنىڭ تولىسىنىڭ كەمبەغەل ئىكەنلىكى ھەق راست ؛ سۆز ۋە ئىجادىيەت زۇلۇمغا ئۇچرىغاندىن بۇيان ، بەزى ئاپتورلارمۇ دەرۋەقە قورساق باقالمايدىغان بولۇپ قالدى . شاۋ شۇنمېي ئەپەندى بولسا « شائىر » ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەشھۇر دوكا بايلاردىن بولغان « مۇشاۋىر شىڭ شۇەنخۇەي » نىڭ نەۋرە كۇيغۇغلى ؛ ئۇنىڭ « بۇنداق

بىر نېمىلەر » نىڭ بېشىغا يۈندىسىنى چېچىشىمۇ ئادەتتىكى بىر ئىش . لېكىن مېنىڭچە ئەدىب بولۇش ھەر ھالدا « كاتتا مۇسبەت » كە بىرئاز ئوخشىمايدۇ ، ئەدىب بولۇش ئۈچۈن بىرمۇنچە گۇپياڭچىنى ياللىۋېلىپ ، داپ داراڭلىتىپ ، ناغرا - كاناي چېلىپ ، « پوش - پوش ! يولنى بىكار قىل ! » قىلىپ داۋراڭ سالغان تەقدىردىمۇ ، بۇ داۋراڭ تۈگەپ كەتكەندىن كېيىن ، كوچا يەنە ئاۋالقىدەكلا قۇرۇق قىلىپ قالىۋېرىدۇ ، « كاتتا مۇسبەت » نىڭ ئۆتۈپ كەتكىنىگە نەچچە ئون يىل بولسىمۇ ، يەنىلا بەزىدە بەزى مىشچانلارنىڭ تىلدا داستان قىلىپ يۈرگىنىگە دال بولالمايدۇ . ئادەم تولىمۇ گادايلىشىپ كەتسە قەلەم تەۋرىتەلمەيدۇ ، لېكىن ئالتۇن - كۈمۈش ماقالىنىڭ جان تومۇرى ئەمەس ، ئۇ چاڭجياڭ دەرياسىنىڭ بويىدىن يەر - زېمىن سېتىۋېلىشقا يارايدۇ . شۇنداق بولسىمۇ بايۋەچچىلەر ، پۇل بولسا شەيتاننى ئۇسۇلغا سالغىلى بولىدۇ ، قەلەمنىمۇ ئىشقا سالغىلى بولىدۇ ، دەپ خاتا چۈشۈنۈۋالغان . شەيتاننى ئۇسۇلغا سالغىلى بولىدىغانلىقى راست بولسا كېرەك ، مالا ئىككىلەرنىمۇ ئىشقا سالغىلى بولۇشى مۇمكىن ، لېكىن قەلەمنى ئىشقا سالغىلى بولمايدۇ ، بۇنىڭغا شائىر شاۋشۇنمېي ئەپەندىنىڭ ئۆزىنىڭ شېئىرلىرى دەلىل بولۇپ تۇرۇپتۇ . مېنىڭ ھېلىقى ئىككى پارچە ماقالەمنىڭ بىر قىسمى مەنەسەپ - ئەمەلنى پۇلغا سېتىۋالغىلى بولىدىغانلىقىنى ، ئەدىبلىكنى پۇلغا سېتىۋالغىلى بولمايدىغانلىقىنى ، خوتۇننىڭ شاراپىتىدىن مەنەسەپ تاپقان ئەمەلدارلار بولىدىغانلىقىنى ، لېكىن خوتۇننىڭ شاراپىتىدىن قەلەم تۇتىدىغان بولالايدىغان ئەدىبلەرنىڭ بولمايدىغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىدۇ .

شۇنداق بولسىمۇ مەدەتكارى پەيدا بولۇپ قالدى ، بۇ مەدەتكار يەنە كېلىپ سەنئەتلىك « مەركىزىي گېزىت » (9 - ئاينىڭ 4 - ۋە 6 - كۈنلىرىدىكى سانى) تە پەيدا بولدى -

كۇيغۇغۇل مەسلىسى

رۇشى

« ئەركىن پاراك » نىڭ يېقىنقى سانلىرىدا كۇيغۇغۇل مەسلىسى ھەققىدە

ئىككى پارچە ماقالە بېسىلدى ، ئۇنىڭ بىرى سۇن يۇڭنىڭ « مەنۇن بولۇش ۋە يازماسلىق » ، يەنە بىرى ۋېي سۇنىڭ « كۈيۇغۇل بولۇش ھۇنېرىدىن تەرمەلەر » . كېيىنكىسى 9 - ئاينىڭ 1 - كۈنى چىقتى ؛ ئالدىنقىسى قولۇمدا يوق ، ئېھتىمال 8 - ئاينىڭ ئاخىرىدا چىققان بولسا كېرەك .

ۋېي سۇ ئەپەندى : « ئەدەبىيات مۇنبىرىگە كۈيۇغۇل كېرەك ئەمەس ، لېكىن كۈيۇغۇل ئەدەبىيات مۇنبىرىگە چىقىشى مۇمكىن » دەپ يازغان . ئۇنىڭ « كۈيۇغۇل ئەدەبىيات مۇنبىرىگە چىقىشى مۇمكىن » دېگەن سۆزى ناھايىتى ئورۇنلۇق ، ئۇنىڭدىن قۇسۇر تاپقىلى بولمايدۇ . بىزنىڭ بوۋىمىز باشقىلارنىڭ كۈيۇغۇلى ، ئاتىمىزمۇ باشقىلارنىڭ كۈيۇغۇلى ، بىز ئۆزىمىزمۇ باشقىلارنىڭ كۈيۇغۇلى بولۇشتىن خالىي ئەمەس . مەسىلەن : بۇگۈنكى كۈندە ئەدەبىيات مۇنبىرىدە « شىمال تەرەپكە قاراپ » ئولتۇرغان لۇشۇن ۋە ماۋدۇنغا ئوخشاش بىر نېمىلەرمۇ باشقىلارنىڭ كۈيۇغۇلى . دېمەك ، « كۈيۇغۇل ئەدەبىيات مۇنبىرىگە چىقىشى مۇمكىن » ئىكەنلىكىدە گەپ يوق . لېكىن « ئەدەبىيات مۇنبىرىگە كۈيۇغۇل كېرەك ئەمەس » دېگەن سۆز ئىز بېسىپ تۇرالمىدۇ . مېنىڭچە ، ئەدەبىيات مۇنبىرى ھەر ۋاقىت كۈيۇغۇل ئىزلەيدۇ ، بىر مۇنچە جۇڭگو يازغۇچىلىرى ھازىر روسىيەگە كۈيۇغۇل بولۇپ قالدى .

يەنە : « باي قېيىن ئاتاڭ بولسا ، دۆلەتچەن خوتۇنۇڭ بولسا ، خوتۇنۇڭنىڭ تويىدا ئۈستەك قىلىپ بەرگەن پۇلنى ئەدەبىي دەسمايە قىلساڭ . . . » دەپ يازغان . خوتۇننىڭ ئۈستەك قىلىپ بەرگەن پۇلنى ئەدەبىي دەسمايە قىلغان ئادەمگە مېنىڭچە بارىكالا ئېيتىش كېرەك ، چۈنكى خوتۇننىڭ پۇلنى ئەدەبىياتقا دەسمايە قىلىش خوتۇننىڭ پۇلى بىلەن باشقا ناتوغرا ئىشلارنى قىلغاندىن ياخشىراق . ھالبۇكى ، ھەر قانداق ئىشقا دەسمايە كېرەك . ئەدەبىياتقىمۇ شۇنداق ، ئەگەر پۇل بولمىسا مەتبەھە قىنى تۆلىيەلمىسە ، ژورنال - توپلاملارنى چىقىرالمىدۇ ؛ دېمەك كىتابخانا ئېچىش ، ژورنال چىقىرىش ئۈچۈن ، ھەر كىم ئۆزىنىڭ خۇسۇسىي پۇلنى ئاز - پاز ئوتتۇرىغا چىقىرىشى كېرەك ، خوتۇننىڭ پۇلىمۇ ، تەبىئىيىكى ، خۇسۇسىي پۇلنىڭ بىر تۈرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ . باي ئا - دەمگە كۈيۇغۇل بولۇش ، خۇددى گېزىتخانا خوجايىنىغا تۇغقان بولۇش

جىنايەت ھېسابلانمىغاندەك ، جىنايەت ئەمەس ؛ ئەگەر گېزىتخانا خوجايىنىڭ تۇغقانلىرىدىن بىرەر ئادەم ۋە تەنگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئىش قىلماي بىكار يۈرۈپ ، تۇغقىنىنىڭ دۆلىتىدە بىرەر قوشۇمچە بەتنى قولغا كىرگۈزۈۋېلىپ چىقارسا بولىدىكەنۇ ، باي ئادەمنىڭ كۈيۇغۇلى بولغان ئادەم ئۆزى ھەۋەس قىلغانلىقتىن خوتۇننىڭ ئۈستەك پۇلنى ئەدەبىياتقا دەسمايە قىلسا ، بۇنىڭ بولمايدىغان نېمىسى بار ؟

« كۈيۇغۇل » مەسىلىسىنىڭ شاخلاپ كېتىشى

شېڭ شېيەن تۈلكە ئۇزۇمنى يېبەلمىگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنى ئاچچىق دەيدىكەن . بەزىلەر ئۆزى باي خوتۇن ئالالمىغانلىقى ئۈچۈن ، باي قېيىن ئاتىسى بار ئادەملەردىن ھەسەت قىلىدىكەن ، ھەسەتخورلۇق نەتىجىسىدە ھۇجۇمغا ئۆتۈۋاتىدۇ . باشقىلارغا كۈيۇغۇل بولغان ئادەمۇ ئەدەبىيات بولالامدۇ ؟ ئەلۋەتتە بولالمايدۇ . مەسىلەن : ئالدىنقى كۈنى رۇشى ئەپەندى ئۆزىنىڭ مۇشۇ بەتتە ئېلان قىلغان « كۈيۇغۇل مەسىلىسى » سەرلەۋھىلىك ماقالىسىدە يازغىنىدەك ، ھازىرقى كۈندە ئەدەبىيات مۇنبىرىدە شۆھرەت قازىنىپ يۈرگەن لۇشۇن ، ماۋدۇن قاتارلىق ئادەملەر بىر تەرەپتىن ئەدەبىيات ، يەنە بىر تەرەپتىن باشقىلارنىڭ كۈيۇغۇلى . لېكىن ئەدەبىيات بولغان ئادەم ئەينى ۋاقىتتا باشقىلارغىمۇ كۈيۇغۇل بولغان بولسا ، بۇ كۈيۇغۇل كەمبەغەل قېيىن ئاتىغا مەنسۇپ بولامدۇ ياكى باي قېيىن ئاتىغىمۇ ؟ بۇ ھەقتە پېشقەدەم يازغۇچىلارنىڭ تېخى ئۆز تەشەببۇسلىرىنى ئوتتۇرىغا قويغىنى يوق ، زادى « بايغا مايىل » بولغىنى توغرا بولامدۇ ياكى « گاداغا مايىل » بولغىنى توغرا بولامدۇ ، بۇنى بىلمەيمەن . لېكىن « ئەركىن پاراڭ » تائىپىسىدىكى ئاپتورلار باي قېيىن ئاتىسى بار كۈيۇغۇللارغا ھۇجۇم قىلىش پوزىتسىيىسىنى تۇتقاندىن ، بىزنىڭ ھېس قىلىشىمىزچە ، ھېچبولمىغاندا ، باي قېيىن ئاتىغا كۈيۇغۇل بولغان ئادەمنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىگە ئاياغ قويماسلىقى لازىم بولسا كېرەك ، « باي قېيىن ئاتىنىڭ كۈيۇغۇلى » بىلەن « ئەدەبىيات » بىر - بىرىگە زىت بولسا كېرەك ، ئىككىسىنىڭ بىرىگە تۇرۇش لازىم بولسا كېرەك .

ھازىر جۇڭگودىكى ئەدەبىيات مۇنبىرىدە بىرەر ئەدەبىيات ئۆزىنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى تىرىشچانلىقىغا قارىماستىن ، پەقەت ئۇنىڭ باي خوتۇنى ياكى گاداى خوتۇنى بارمۇ - يوقمۇ دېگەندەك ئائىلىۋى ئۇششاق - چۈششەك ئىشلىرىنى

سۈرۈشتۈرۈش بىلەنلا بولۇپ كېتىدىغان ھادىسە باردەك كۆرۈنىدۇ . ئەگەر سەن بۈگۈن بىرەر كىتابخانغا ئاچساڭ ، بۇ كىتابخاننىڭ دەستىمىسى سېنىڭ خوتۇنۇڭنىڭ ئۈستەك يۈلىمۇ - ئەمەسمۇ ، بەزى ھەسەتخور ئەدىبلەر ھۇجۇم قىلىشقا ، كىنايە قىلىشقا ئاساس تېپىش ئۈچۈن تەكشۈرۈپ - سۈرۈشتۈرۈپ كۆرمەي تۇرالمىدۇ .

جۇڭگودىكى ئەدەبىيات مۇنبىرى چوقۇم شۇنداق بىر ئەھۋالغا ، يەنى چېن جياڭپىننىڭ رېزىنكى ئايىغىنى كىيگەنلەر ئەدەبىيات مۇنبىرىگە چىقالايدىغان ، بە- تىنكى كىيگەنلەر بولسا ئاقسۆڭەكلەر سىنىپىغا مەنسۇپ بولۇپ ، ھۇجۇم قىلىنغۇچىلار قاتارىغا ئۆتۈپ قالىدىغان ئەھۋالغا بېرىپ قالىدىغاندەك تۇرىدۇ .

چەتئەللەردە ئوقۇپ كەلگەن ئوقۇغۇچىلار ئىشىزىز قالىدىغان ئەھۋاللار ھا- زىر ناھايىتى كۆپ . ۋەتەنگە قايتقاندىن كېيىن بىرەر قوشۇمچە بەتنى تەھرىرلەپ چىقارسا نومۇسىز ئىش قىلغان بولمايدۇ ، شۇ قوشۇمچە بەتنى چىقىرىشى تۇغقان- چىلىق مۇناسىۋىتى بىلەن بولغانمۇ - يوق ، بۇ تېخىمۇ مەسىلە ئەمەس ؛ تۇغقانچىلىق ئەسلىدە ئەنە شۇنداق يەردە ئەسقاتىدۇ . ئەدەبىيات مۇنبىرىنى سۈيۈرۈپ تاشلاشنى ئۆزىگە ۋەزىپە قىلىۋالغان ئادەملەر باشقىلارنىڭ ئۆز قولىغا ياقمايدىغان بىر - ئىككى ئېغىز سۆزىنى ئاڭلاپ قالسا ، ئولشىپ كېلىپ ئۇلارغا قايتۇرما ھۇجۇم قىلىشى ھەرگىز يارىمايدۇ . باشقىلارنى ئىتتەك كاپىشىدى دەپ تىللايدىغان ئادەمنىڭ ئۆزىمۇ ئىتتەك كاپىشىدىغانلارنىڭ قاتارىغا ئۆتۈپ قالماسلىقى كېرەك .

بۇ ئىككى ئاپتور بايلارنىڭ كۈيۈغۇللىرىغا چوقۇنىدىغان ئەر- بابلار . لېكىن رۇشى ئەپەندى ساددا ؛ ئۇ ئۆزىنىڭ بوۋىسىنى ، دادىسىنى ، لۇشۇننى ، ماۋدۇننى شىپى كەلتۈرگەندىن كېيىن ، نەتىجىدە «لۇشۇن رۇبلى ئالىدۇ» دېگەندەك مۇقامغىلا توۋلىغان . ھەييارلىق قىلىشتا شېڭ شىيەن ئەپەندىگە يېتىدىغان ئۇستا يوق ، ئۇ ھەتتا گەپنى شائىرنىڭ مېنىڭ خىيالىمغىمۇ كېچىپ باقمىغان تەتەي خېنىمنىڭ تەمىگە تارتىپ كەتكەن . چاڭچىلىدە ھەييار گۇپپاچىلىق قىلىپ تۇرۇپ ، بايۋەچچىنىڭ رەسۋاسىنى چىقىرىشتا شۇنداق گەپ قىلىدۇ . مەن كېيىن بۇنى «قىزىقچىلىق» نىڭ شەرھى » دېگەن ماقالەمدىمۇ نەقىل كەلتۈرگەنمەن .

شاۋ شۇنمېينىڭ ھوزۇرىدىمۇ ئىچىدە ئوغا قاينايدىغان مەسلەھەت- چىلەر بار ئىكەن . بۇ يىل 2 - ئايدا ياپونىيىنىڭ «ئىسلاھات» ژورنىلىغا

ئۈچ پارچە قىسقا مۇلاھىزە يېزىپ بەرگەندىم ، ئۇنىڭدا جۇڭگوغا ، ياپونى- يىگە ، مانجۇرىيىگە تەنە قىلىنغانىدى . شاۋ ئائىلىسى بۇنى كۆرۈپ ، « مانا ئەمدى تاپتىم » دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك . ئۇلارمۇ ئەنە شۇ ئۈزۈم بارد- ئىدى پەيدا بولغان «ئادەم سۆزى» (3 - ئاينىڭ 3 - كۈنىدىكى سانى) دە بىر تەرجىماننى ۋە بىر تەھرىرنى پەدازلاپ ئوتتۇرىغا چىقىرىپتۇ ، تەر- جىمانى پەقەت شۇ ئۈچ پارچىنىڭ « تۈرمە توغرىسىدا » دېگەن بىر پارچىسىنىلا تەرجىمە قىلىپ ، «ئادەم سۆزى» گە بەرگەن بولۇپتۇ ۋە تەرجىمىسىنىڭ بېشىغا «ئىلاۋە» ، ئاخىرىغا «ئەسكەرتىش» بېرىپتۇ —

تۈرمە توغرىسىدا

لۇشۇن

(ياپونچە ژورنال «ئىسلاھات» نىڭ 3 - سانى بىزنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرى- مىزدىكى پېشقەدەم سەرگەردە لۇشۇن ھەزرەتنىڭ ئۈچ پارچە زاۋىنىنى بېسىپ چىقىرىپتۇ ، بۇ زاۋىنلار ھەزرەتنىڭ جۇڭگو يېزىقى بىلەن قىسقا ئېلان قىلغان ماقا- لىلىرىدىنمۇ پاساھەتلىك ئىكەن . شۇنىڭ ئۈچۈن تەرجىمە قىلىپ ، «ئادەم سۆزى» گە يوللىدىم . ئەپسۇسكى ، پىقىر تەرجىمان لۇشۇن ھەزرەتنىڭ تۇرالغۇ- سىنى بىلىمىگە ئىلىكىم ئۈچۈن نېپىشەن كىتابخاننىڭ خوجايىنى ۋەنزاۋ @ ئەپەندىدىن سورىسام ، ئۇ ھەم ئېنىق بىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتقانلىقى ئۈچۈن ، تەر- جىمەمنى ئاۋۋال ھەزرەتنىڭ كۆزىدىن ئۆتكۈزۈشكە مۇۋەپپەق بولالمىدىم . شۇنداق بولسىمۇ ، ئەسلى ئەسەرنى قەدىرلەش يۈزىسىدىن ، يەنىلا ھەزرەتنىڭ ئىمزاسى بى- لەن ئېلان قىلىنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن . — تەرجىمان جىڭشاڭنىڭ ئىلاۋىسى) .

كىشىلەر ھەقىقەتەن پاكىت تۈپەيلىدىن يېڭىۋاشتىن ئەقىل - ھوشنى تاپىدۇ ، ئەھۋالمۇ شۇنىڭ بىلەن ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ . شۇڭ سۇلالىسىدىن تارتىپ ، چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىغىچە بولغان نۇرغۇن يىللار ئىچىدە ، ئادەملەرنى مەخسۇسلا پەيغەمبەر — ئەۋلىيالار ئورنىدا ئەمىر - مەرۇپ قىلىدىغان « بەدىئىي نىزام » بويىچە مۇشكۈل ماقالىلەرنى يازدۇرۇش يولى بىلەن مەنەسپدارلىققا ئېلىش ئۇسۇلى قوللىنىلغانىدى . بۇ ئۇسۇلنىڭ خاتالىقى فرانسىيە بىلەن بولغان ئۇرۇشتا مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن ، ئاندىن مەلۇم بولدى . شۇنىڭ بىلەن بۇ خاتالىقنى تۈ- زىتىش ۋاسىتىسى سۈپىتىدە غەربكە ئوقۇغۇچى چىقىرىلدى ، ھەربىي قورال ياساش زاۋۇتلىرى قۇرۇلدى . بۇنىڭ كۇپايە قىلمايدىغانلىقى ياپونلار بىلەن بولغان ئۇرۇشتا

مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن بىلىندى ، شۇ چاغدا ھە دەپ يېڭىچە مەكتەپ ئېچىشقا تۇتۇش قىلىندى . شۇنىڭ بىلەن ئوقۇغۇچىلار ھەر يىلى غەلىيان كۆتۈردى . چىڭ سۇلالىسى ئاغدۇرۇلغان ، ھاكىمىيەتنى گومىنداڭ قولغا ئالغان ۋاقىتتىن كېيىن ، بۇ خاتالىق يەنە ھېس قىلىنىپ ، بۇنى تۈزىتىشنىڭ ۋاسىتىسى سۈپىتىدە تۈرمىلەر كۆپلەپ سېلىندى .

بىزدە ، تەۋەرىۋ كىلەردىن بولۇپ قالغان مىللىي تۈرمىلەر قەدىمدىن تارتىپ ھەممە يەرلەردە بار ئىدى . چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىغا كەلگەندە ئەجەب بېي ، يەنى ئاتالمىش مەدەنىي تۈرمىلەرمۇ ياسالدى . ئۇلارنى شۇ يەرلەرگە ساياھەت قىلىپ كەلگەن چەت ئەللىكلەرنى كۆرسۈن دەپ ياسىغان ؛ بۇ چەت ئەللىكلەر بىلەن ئۆزئارا باردى - كەلدى قىلىش ئۈچۈن ، مەدەنىي ئادەملەرنىڭ قائىدە - يوسۇنىدىن رىنى ئۆگىنىشىگە ئاتايەن ئوقۇغۇچى چىقارغانغا ئوخشاش بىر ئىش . ئەنە شۇنىڭ خاسىيىتى بىلەن گۇناھكارلارغا قىلىندىغان مۇئامىلىمۇ ياخشىلىنىپ قالدى . ئۇلار - نىڭ يۇيۇنۇشىغا ئىمكانىيەت تۇغۇلدى ، ئۇلارغا بەلگىلىك مىقداردا تاماق بېرىلىدىغان بولدى ، دېمەك تۈرمە ناھايىتى راھەت بىر جايغا ئايلاندى ، بۇنىڭدىن 2 - 3 ھەپتە ئىلگىرى ھۆكۈمەت مېھىر - شەپقەت قىلىش ئۈچۈن ، گۇناھكارلارنىڭ ئاشلىقىنى قىسىپ قېلىشقا رۇخسەت قىلىنمايدۇ ، دەپ پەرمانمۇ چىقاردى . شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ راھەتلىشىپ كەتتى .

ئەمدى كۈنچە تۈرمىدىن گەپ ئاچساق ، كۈنچە تۈرمىلەر بۇددا دوزاخلىرىغا تەقىلىد قىلىنغانلىقتىن ، ئۇ تۈرمىلەرنىڭ مەھبۇسلارنى قاماش بىلەنلا قالماستىن ، ئۇلارنى ئازابلاش ۋەزىپىسىمۇ بار . ئۇ تۈرمىلەر بەزىدە مەھبۇسلارنىڭ بالا - چاقىلىرىدىن پۇل ئېلىپ ، ئۇلارنى ھەددىدىن تاشقىرى كەمبەغەللەشتۈرۈۋېتىش ۋەزىپىسىنىمۇ ئۆتەيدۇ . كۆپچىلىك ئادەملەرمۇ شۇنداق قىلىشقا تېگىشلىك دەيدۇ . ئەگەردە كىمكى قارشى تۇرىدىغان بولسا ، ئۇ مەھبۇسلارغا يان باسقان بولۇپ ، گۇناھ قىلدى دېگەن گۇمانغا قالدۇ . لېكىن مەدەنىيەتلىكتە ناھايىتى ئېشىپ كەتتى ، بۇلتۇر مەھبۇسلارنىڭ جىنسى تەلەپلىرىنى ھەل قىلىۋېلىشقا پۇرسەت يارىتىپ بېرىش ئۈچۈن مەھبۇسلارنى ھەر يىلى بىر قېتىم ئۆيىگە قويۇپ بېرىشنى تەشەببۇس قىلغان ناھايىتى ئىنسانپەرۋەر ئەمەلدارمۇ چىقتى . ئەمەلىيەتتە ئۇمۇ مەھبۇسلارنىڭ جىنسى تەلەپلىرىگە ئالاھىدە غەمخورلۇق قىلغان ئەمەس ، ئۇ بۇ ئۇمۇدىنىڭ ئەمەلدە جارى بولمايدىغانلىقىنى بىلىدۇ ، شۇڭا ئۆزىنىڭ ئەمەلدار سۈپەتتە مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈنلا شۇنداق داۋراڭ سېلىپ قويغان . شۇنداق بولسىمۇ ، ئەپكار ئامما ناھايىتى قايىناپ كەتتى . بىر تەنقىدچى تېخى ، شۇنداق بولدىغان بولسا ، ھېچكىم تۈرمىگە كى-

رىشتىن قورقماي ، خۇشال - خورام كىرىپ كېتىۋېرىدۇ ، دەپ پەلەكتىن نالە قىلىپمۇ يۈردى . ئۇ تەنقىدچىنىڭ ئاتالمىش پەيغەمبەر - ئەۋلىيالارنىڭ تەلىمىنى شۇنچە ئۇزۇن ئالغان بولسىمۇ ، ھېلىقى ئەمەلداردەك مۇغەمبىر ئەمەسلىكى كىشىلەردە تەنقىدچى ئاق كۆڭۈل ئادەم ئىكەن دېگەن ھېسسىياتنىمۇ پەيدا قىلىدۇ ، ئەلۋەتتە ؛ لېكىن بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ پىكىرىدىن ، جەبىر - زۇلۇم قىلماي بولمايدۇ ، دېگەن مەنە چىقىپ تۇرىدىغانلىقىنىمۇ بىلىۋالغىلى بولىدۇ .

يەنە بىر تەرەپتىن ئويلىغاندا ، تۈرمە ھەقىقەتەن « بىخەتەرلىك ئەلا » نى شوئار قىلىۋالغان كىشىلەرنىڭ غايىسىدىكى جايغىمۇ ئوخشايدۇ . ئۇ يەردە ئوت ئايەتلىرى ناھايىتى ئاز بولىدۇ ؛ ئۇ يەرگە ئوغرىلار كېلەلمەيدۇ ؛ باسمىچىلارمۇ ھەرگىز بۇلاڭچىلىق قىلىپ كەلمەيدۇ . ئۇرۇش بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ تۈرمىنى نىشان قىلىپ بومباردىمان قىلىدىغان ئەخمەق يوق ؛ ئىنقىلاب بولغاندا ، مەھبۇسلارنى قويۇۋېتىدىغان ئەھۋاللار بولغان ، لېكىن قىرىپ تاشلاش ئىشلىرى كۆرۈلمىگەن . فۇجىيەن مۇستەقىل بولغاندا ، مەھبۇسلارنى قويۇۋەتسە ، ئۇلار تاش قىرىغا چىقىش بىلەنلا ، ئۇلار بىلەن پىكرى ئوخشاشمايدىغان كىشىلەر ئەكسىچە دېرەكسىز يوقىلىپ كېتىۋېتىدۇ دېگەن مىش - مىش گەپلەر پەيدا بولغان بولسىمۇ ، مۇنداق مىساللار ئىلگىرى بولۇپ باقمىغان . قىسقىسى ، تۈرمە تولىمۇ يامان جاي بولمىسا كېرەك . ئەگەر بالا - چاقىلارنى بىللە ئېلىپ كىرىشكە رۇخسەت قىلىنسىلا ، ھازىرقىدەك سۇ ئايىتى ، ئاچارچىلىق ، ئۇرۇش ، تېررورلۇق بولمىغان تەقدىردىمۇ ، تۈرمىگە كۆچۈپ كىرىشنى تەلەپ قىلىدىغان كىشىلەر چىقماي قالسا كېرەك . شۇنىڭ ئۈچۈن جەبىر - زۇلۇم قىلىش پەرز بولسا كېرەك .

نۇلان ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى قىزىلاشتۇرۇشنى تەشۋىق قىلغانلىقى ئۈچۈن نەنجىڭ تۈرمىسىگە قامالدى . ئۇلار 3 - 4 قېتىم ئاچلىق ئېلان قىلدى ، لېكىن ھېچقانداق ئۈنۈم ھاسىل قىلالىمىدى . بۇنىڭغا ئۇلارنىڭ جۇڭگو تۈرمىلىرىنىڭ ماھىيىتىنى بىلمىگەنلىكى سەۋەبىچى بولدى . بىر ئەمەلدار : ئۇلار ئۆزلىرى تاماق يېمىسە ، ئۇنىڭ باشقىلار بىلەن نېمە مۇناسىۋىتى بولسۇن ؟ دەپ ناھايىتى ئەجەب لەنگەن . بۇ ئىش مېھىر - شەپقەتلىك سىياسەت بىلەن ئالاقىسىز بولۇپلا قالماستىن ، بەلكى ئاز - پاز ئاشلىق تېجەلسە ئەكسىچە تۈرمە ئۈچۈن پايدا . گەندى ئۆز كارامىتىنى مۇۋاپىق جايىنى تاللاپ تۇرۇپ كۆرسەتمىگەن بولسا ، مەغلۇپ بولغان بولاتتى . شۇنداق خېلىلا مۇكەممەل بولغان تۈرمىنىڭمۇ كەمچىلىكى بار ؛ ئۇ ئىلگىرى ئىدىيە جەھەتتىكى ئىشلارغا ئانچە ئېتىبار قىلماي كەلگەندى . بۇ كەمچىللىكىنى تۈگىتىش ئۈچۈن ، يېقىندىن بۇيان يېڭى كەشىپ قىلىنغان « توۋىخانا » دەپ ئاتىلىدىغان ئالاھىدە تۈرمىدە تەربىيە بېرىدىغان بولدى . مەن ئۇ يەرگە بېرىپ

توۋە قىلىنغانلىقىم ئۈچۈن ، تەپسىلىي ئەھۋالدىن خەۋەرم يوق . قىسقىسى ، مەھ بۇسارغا سەنمىن جۇيىدىن پات - پات دەرس بېرىپ ، ئۇلارنى ئۆز خانالىقلىرىغا توۋە قىلدۇرسا كېرەك . ئاڭلىشىچە ، بۇلاردىن باشقا ، كوممۇنىزمىنى چەتكە قاقىدىغان ماقالىلەرنى يېزىشقىمۇ مەجبۇر قىلىدىكەن . ئەگەر يازمىسا ياكى يازالمىسا ، ئۆمرىنى توۋە بىلەن ئۆتكەزۈشكە مەجبۇر قىلىنىشى تەبىئىي ؛ يارىغۇدەك يازمىسىمۇ ئۆلگۈچە توۋە قىلدۇرۇشى تۇرغان گەپ . ھازىر كىرىۋاتقانلار بار ، چىقىۋاتقانلارمۇ بار ، توۋەخانلار يېڭىدىنمۇ سېلىنىۋاتىدۇ ، ھەر ھالدا كىرىۋاتقانلار كۆپرەك . سىناقنى تاماملاپ قويۇپ بېرىلگەن مۆمىنلەرمۇ گايىدا ئۇچراپ قالىدۇ . ئۇلارنىڭ تولىسى قۇرۇپ قاقشال بولۇپ كەتكەن ، ئېھمال ئۇلار بارلىق كۈچلىرىنى توۋە قىلىشقا ، سىناقنى پۈتتۈرۈش ماقالىلىرىنى يېزىشقا سەرپ قىلىپ تۈگەتكەن بولسا كېرەك . ئۇلارنىڭ ئىستىقبالىدىن ئۈمىد يوق .

(بۇنىڭدىن باشقا ، يەنە « ھىدايەت » ۋە « ئوت » سەرلەۋەھلىك ئىككى پارچىسىمۇ بار ، ئەگەر تەھرىر ئەپەندى كېرەك قىلىدىغان بولسا ، ئۇلارنىمۇ تەرجىمە قىلىپ يوللاپ بېرىمەن - تەرجىماندىن ئەسكەرتىش .)

فامىلىدە ياپونلارنىڭ فامىلىسىنى ئىشلەتكەن بولسىمۇ ، لېكىن تەرجىمىسى ھەقىقەتەن ياخشى ئەمەس . بىلىمى شاۋ ئائىلىسىدىكى گوپ-پاڭچى مۇتەخەسسس جاڭ كېيياۋ ئەپەندىنىڭ كىچىلىك بار ئىكەن . لېكىن سۆزىنى ئەستايىدىل تەرجىمە قىلىشىمۇ زۆرۈر تاپمايتتى . چۈنكى مۇھىم بولۇپ تۇرغىنى ئاخىرىدىكى ئاتالمىش تەھرىرنىڭ جاۋابى -

تەھرىردىن ئىزاھات : لۇشۈن ئەپەندىنىڭ ماقالىلىرى يېقىندىن بۇيان مەنى قىلىنىۋاتىدۇ . بۇ ماقالە ياپونچىدىن تەرجىمە قىلىنغاچقا ، ھەربىي سوتتىن قۇتۇلۇپ قېلىشى مۇمكىن . لېكىن بىز بۇ ماقالىنى پاساھەتلىك يېزىلغانلىقى ياكى مۇھاكىمىسىنىڭ ئۆتكۈر بولغانلىقى ئۈچۈن بېسىپ چىقاردۇق دېگەندىن كۆرە ، ئۆز دۆلىتىدە تەقىپ قىلىنغانلىقى ئۈچۈن چەت ئەللىك نوپۇز ئىگىلىرىنىڭ قاننى ئاس-تىغا پاناھ تىلەپ كىرىۋالغان ئادەملەرنىڭ مۇقالبىگە مىسال قىلىش مەقسىتى بىلەن بېسىپ چىقاردۇق ، دېگىنىمىز تۈزۈك . لۇشۈن ئەپەندى ئەسلىدە ماقالىنى ناھايىتى ياخشى يازىدۇ ، سۆزمەن ، سۆزلىرىمۇ ئورۇنلۇق ئىدى ، لېكىن بۇ ماقالىسىگە نەزەر سالىدىغان بولساق ، مۇھاكىمىدىن زەردە كۆپ ، دەلىلدىن ئويىدۇرما كۆپ ، ئەگەر تەرجىمىسى خاتا بولمىغانلا بولسا ، مەن بۇنداق پوزىتسىيىسىنى ماقۇل كۆرمەيمەن .

مۇشۇ بىر پارچە ماقالىدىنلا مەدەنىيەت جەھەتتىكى ھۆكۈمرانلىق شارائىتىدىكى نىدىلارنى ئومۇمەن بىلىۋالغىلى بولىدۇ . « ھىدايەت » بىلەن « ئوت » نى باسمايدىغان بولۇق ، تەرجىمان بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قالسۇن ، ئۇلارنى ئەۋەت-مىسۇن .

تەھرىرنىڭ « چەت ئەللىك نوپۇز ئىگىلىرىنىڭ قاننى ئاستىغا پاناھ تىلەپ كىرىۋالغان » دېگەن سۆزى تەرجىماننىڭ « نېپىشەن كىتابخا-نىسىنىڭ خوجايىنى ۋەنزىۋ ئەپەندىدىن سورىسام » دېگەن سۆزى بىلەن بىر - بىرىگە دوست تارتىشقان سۆز ؛ « ھەربىي سوت » نى تىلغا ئالغان-لىقىمۇ ئاپتونوم ناھايىتى ئۈستىلىقى ، بۇ سۆزدىن خۇنخورلۇق ناھايىتى ئېنىق بىلىنىپ تۇرىدۇ . بايلارنىڭ بۇ تايغانلىرى مىڭ خانىدانلىقى دەۋرىدە ھوقۇقدارلارنىڭ قويىنغا ئۆزىنى ئېتىپ ، شۇلارنىڭ يۈنىدىسىنى يالىغان ئا-دەملەرنىڭ ئىچى قانداق ئىكەنلىكىنى تولىمۇ ئوبدان بىلىدىكەن . ئۇلارنىڭ خوجا ئاكىسى بولغان شائىر شاۋ شۇنپىي ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىق شائىرلارنى ماختىغان ماقالىلىرىدە نېگىر شائىرلارنى چۆكۈرۈپ ، ئۇلار-نىڭ « بۇنداق شېئىرلىرىنىڭ ئامېرىكىدىن چىقالمايدىغانلىقىغا ، ھېچبولمىغاندا ئىنگىلىز تىلى دائىرىسىدىنمۇ چىقالمايدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن » دېگەندى . (« ھازىرقى زامان » نىڭ 5 - جىلد 6 - سانىغا قاراڭ) مەن جۇڭگودىكى بايلار - ئېسىلزادىلەر ۋە ئۇلارنىڭ تايغانلىرى نەزىرىدە نېگىر قۇللاردىن قېلىشمىساممۇ ، لېكىن مېنىڭ ئاۋازىم پەرۋاز قىلماقتا . بۇ ئەھۋال ئۇلارنى ناھايىتى داغدا قالدۇرماقتا . ئەمەلىيەتتە نېگىرلارنىڭ شېئىر-لىرىمۇ « ئىنگىلىز تىلىنىڭ دائىرىسى » دىن چىقىپ كەتكەندى . ئامېرىكا بايلىرى ۋە ئۇلارنىڭ كۇيىغۇللىرى ھەم ئۇلارنىڭ تايغانلىرىمۇ ئۇنىڭغا قارشى ھېچقانداق ئامال قىلالمايدى .

لېكىن بۇ تايغانلار شۇنداق بەشىرىسىنى « لۇشۈن ئەپەندىنىڭ ماقالىلىرى يېقىندىن بۇيان مەنى قىلىنىۋاتىدۇ » دەپ ماڭا قاراتماقتا ، ئۇلارغا دەرھال بىر تەستەك سالىدىغان بولسام ، ئۇلار پىستەكلەردىنمۇ بەكرەك ياۋاشلىشىپ قالىدۇ . بۇ يەردە « (قىزىقچىلىق) نىڭ شەرىھى » دە تىلغا ئېلىنغان ، « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ بۇلتۇر 9 - ئاينىڭ 21 - كۈنى

دىكى سانغا بېسىلغان بىر ئېلاننى نەقىل كەلتۈرەي —

« ئون كۈنلۈك پاراك » نىڭ « تاش ئەينەك » گېزىتىگە ئۇقۇشۇلماسلىقى ئىزھار قىلىپ ئۆزۈزە بىلدۈرۈشى

ئون كۈنلۈك پاراگىدىن شۇنى ھۈرمەت بىلەن ئېلان قىلىمىزكى 2 - سانىمىزدىكى قىسقا مۇلاھىزىلەردە جۇ چىڭنىڭ ئىئانى ئېلان قىلماقچى بولغانلىقى توغرىسىدىكى ماقالىنىڭ ئاخىرىدا تاش ئەينەك گېزىتىدە ئۇقۇشۇلماسلىق بولغانلىقى تىلغا ئېلىنغان ، دېمەك گېزىتىمىزنىڭ سۆزى جايىدا قىلمىغانلىقى تاش ئەينەك گېزىتىنىڭ شاۋ شۇنېي جانابلىرى ئۈستىدىن جىنايى دەۋا قىلىشقا زامىن بولغان ، بىزگە مەلۇم ھەر ئىككى تەرەپ جەمئىيەتتە شۆھرىتى بار مەتبۇئات ، بۇلارنىڭ بىر - بىرىگە تىل تەگكۈزۈشنىڭ يولى يوق ئىدى ، شۇنىڭ ئۈچۈن جاڭ شىچاۋ ، جياڭ رۇڭ ، پىڭ خېڭ ھەزرەتلەرنىڭ چۈشەندۈرۈشى نەتىجىسىدە تاش ئەينەك گېزىتى پۈتۈنلەي كەچۈردى ، تاش ئەينەك گېزىتى ئۆزىنىڭ دەۋا قىلىپ تۇتقان ئەرزىنى ئۆزى ئەمەلدىن قالدۇرىدىغان بولدى ، بۇنى گېزىتتە ئىزھار قىلىپ ئۆزۈزە بىلدۈرمىز .

« ھەر ئىككى تەرەپ جەمئىيەتتە شۆھرىتى بار مەتبۇئات ، بۇلارنىڭ بىر - بىرىگە تىل تەگكۈزۈشنىڭ يولى يوق ئىدى » ئىشى ، بۇ تولىمۇ غەلىتە « يول » ئىكەن ، ئۇنداق بولسا « يېقىندىن بۇيان مەنى قىلىنىۋاتقان » مەتبۇئاتلارغا تىل تەگكۈزۈش زۆرۈر بولسا كېرەك . يىلىكى ئالتۇن بولغان تەقدىردىمۇ تىك تۇرالمىدىغانلىقىنىڭ پولاتتەك دەلىلىنى مانا مۇشۇنىڭدىن كۆردۈم .

« كۈيۈغۇل مەسىلىسى » بىلەن قەغەز تولىمۇ زايە بولۇپ كەتتى ، ئەمدى باشقا بىرىگە ، يەنى « جۇاڭزى » بىلەن « تالانما » غا ئۆتەي . بۇ دەۋا توغرىسىدا دېيىلگەن سۆزلەر ۋە جاۋابىلار شۇ ماقالىلەرنىڭ ئۆزىگە كىرگۈزۈلگەن ، بۇ يەردە ئۇ ھەقتە يەنە سۆزلەپ ئولتۇرمايمەن ؛ باشقىلارنىڭ مۇھاكىمىلىرىنىمۇ ، قەغەزنى ئىقتىساد قىلىش ئۈچۈن ، بۇ يەردە نەقىل كەلتۈرمىدىم .

دەل شۇ كۈنلەردە « ئون كۈنلۈك پاراك » مۇ ئۆزىنىڭ ھۈنرىنى كۆرسەتكىلى تۇردى ، ھەتتا ھەجۈپى رەسساملارمۇ يەڭلىرىنى تۇرۇپ ئوتتۇرىغا سەكرەپ چىقىپ ، چېن جىڭنىڭ ئەپەندى سىزغان « لۇشۈن ھەزرەتنىڭ نېيى » سەرلەۋھىلىك بىر پارچە رەسىم تۈپەيلىدىن « شاۋ - قۇن » ناملىق ژورنالدا ساۋ جۇيرىن ئەپەندى بىلەن مۇنازىرە جېدىلىنىمۇ چىقارغانىدى ، لېكىن مۇنازىرە تۈگىمەستىنلا « شاۋقۇن » مەنى قىلىنىدى . دېمەك ئامىتى بار ئادەملەرنىڭ دائىم پېشانىسىگە نۇر ياغدۇرۇپ تۇرىدىغان بەخت يۇلتۇزى بار ئىكەن . . . .

شۇنداق بولسىمۇ ۋاقىت رەھىمسىز بولىدۇ ، ئاتالمىش « 3 - خىل ئادەم » لەر بولۇپمۇ شى جېسۇن بىلەن دۇخېڭ ، يەنى سۇۋېن ① بۇ يىل ئۆزلىرىنىڭ ئەسلى ئەپت - بەشىرىسىنى ئاشكارىلاپ قويۇشتى . بۇ ھەقتە ئاخىرقى ماقالىنى تىلغا ئېلىش كېرەك ، نۇقسان يېڭى ماقالىلەرنى ئىشلىتىشتىن چىقتى .

ئاڭلىشىمچە ھازىر ھەتتا كونا ماقالىلەرنى ئىشلەتسىمۇ بەزىدە تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلار مەنى قىلىۋېتىدىكەن ، مەسىلەن ، چېن شىخۇاڭنى تىلغا ئالسا ، بۇلتۇر ھېچگەپ يوق ئىدى ، لېكىن يېڭى ماقالىلەرنى ئىشلەتسە ئاز - پاز چاتاق چىقماي قالمايتتى . مېنىڭ ئاخىرقى « ياشلار ۋە ئاتىلار » سەرلەۋھىلىك ماقالەم ياكى سۇنرېن ئەپەندىنىڭ تۇپىقىنى سىرقىرىتىپ قويغانلىقتىن (ماقالە بېسىلىپ چىقىدىغان چاغدا ئۇنىڭدىكى ئىسمىنى تەھرىر ئەپەندى ئۆچۈرۈپ تاشلىغان بولسىمۇ) ، كېيىن « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ شەھرىمىزگە بېغىشلانغان خان « پاراك » ئىسىملىك قوشۇمچە سانى (11 - ئاينىڭ 24 - كۈنى) دا ھىكمەتلىك بىر پارچە ماقالە بېسىلىپ چىقتى . بىراق ئۇنى چۈشىنىش خېلى تەس ، ئۇنىڭدا يېزىلىشچە ، مەن ئۆزۈمنى ئاتا - ئانىسىغا ۋاپا قىلىدىغان بالا دەپ ساناپ تۇرۇقلۇق ، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىغا ۋاپا قىلىدىغان بالا بولغانلىقىغا ھۇجۇم قىلىپتۇمىشەن ، دېمەك « ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپمەك » دېگەندەك ئىش قىلىپتەن . بۇ ماقالە بىزنىڭ « تۆۋە قىلغان ئىنقىلابچى » مىزنىڭ نەمۇنىلىك ئەسىرى بولغاچقا ، بۇنىڭ تاشلىنىپ قېلىشى

لىشىغا كۆڭلۈم ئۈنىمىدى ، بىر تەرەپتىن ياك ئەپەندىنىڭ ھازىرقى زامان « ئىبىرە تىلىك سۆز ئۇسلۇبى » ② دا يازىدىغان يازغۇچىلارنىڭ باشلامچىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپ قويۇش ، يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزۈم - نىڭ « خاتىمە » نىڭ ئاخىرقى جوۋىسى ئورنىدا ھېسابلاش ئۈچۈن ، ئۇنى ھۆرمەت بىلەن تولۇق نەقىل كەلتۈردۈم —

ئەقىللىق بولۇشنىڭ يولى

سۇنرېن

ئالدىنقى كۈنى كېچىدە جاھانسان بوۋاينىڭ ھوزۇرىغا زىيارەت قىلىپ باردىم : ئۇنىڭ ئولتۇرغان ئىمارىتى ئۈچ قەۋەتلىك بىنا ئىكەن ، بۇ بىنا رەستىگە قاراپ تۇرىدىكەن ، ترامۋايىلار تاقاقلاپ ئۆتۈپ تۇرسىمۇ ، ئاپتوماشىنلار دۇدۇتلەپ ئۆتۈشۈپ تۇرسىمۇ ، بازارنىڭ شاۋقۇنى قۇلاقنى ئاغرىتىپ تۇرسىمۇ ، لېكىن بۇ بىنا ئىچىدىكى بوۋاينىڭ تەسىر بەتكۈزۈلمەيدىكەن ، بوۋاي خۇددى دەرۋىشلەردەك خاتىرجەم ياشايدىكەن ، ئۇنىڭ ئىلمىي ھېكمەتلىرى ناھايىتى چوڭقۇر ئىكەن . بوۋاي : « نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭىز ؟ » دېدى . مەن : « ئەقىللىق بولۇشنىڭ يولىنى سوراپ كەلدىم » دېدىم . سۆھبىتىمىزنىڭ ئاساسىي مەقسىتى ئايان بولغاچقا ، پارىژ - گىمىز بارا - بارا سوئال - جاۋابقا ئايلىنىپ كەتتى .

— ئەقىللىق بولۇشنىڭ يولى ، ھەي ، مۇشكۈلەي ! كۈڭزىنىڭ دانىشمەن شاگىرتلىرىدىن يەنخۇي گەپنىڭ ئۇچىنى چىقىرىپ بولغۇچە تېگىگە يېتىپ بولمىدىكەنمىش ، شۇڭا كۈڭزى ئۇنى ناھايىتى ئەقىللىق ئادەم دەپتەكەن . ھازىرقى كۈندە گەپنىڭ ئۇچىنى چىقىرىپ بولغۇچە تېگىگە يېتىپ بولالايدىغان ئادەملەر ئە - قىللىق ئادەم ھېسابلانمايۋاتسا ، سىزنىڭ ئەقىللىق بولۇشنىڭ يولىنى سوراشتىكى مۇددىئايىڭىز مەندەك كۆزىنىڭ نۇرى كېتىپ قالغان چالنى مات قىلىش ئەمەسمۇ ؟ — ياق ، ياق ، مېنىڭ مۇددىئايىمنى خاتا چۈشىنىپ قاپلا ! مېنىڭ نىيىتىم تەپەككۈر قىلىش توغرىسىدىكى ھۈنەردىن تەلىم ئېلىش ئەمەس ، مەن ئەسلى تەبىئىتىمدىن نادان ، دۆت بىر ئادەممەن ، جاھاندار چىلىقنىڭ يولىنىمۇ بىلمەيمەن ، دائىم پەشۋا يېگەنلىكىم ئۈچۈن ، جاھاندار چىلىق قىلىشتا ئەقىللىق بولۇشنىڭ يولىنى سوراۋاتىمەن .

— ئىھى ، راست نادان ، دۆت بولسىڭىز ، جاھاندار چىلىقنىڭ يولىنى سورى - غىنىڭىز نېمىسى !؟ ھازىرقى دۇنيادا ھەر كىم ھەر نېمە دەيدۇ ، سىنىپ ئوخشاش بولمىغاچقا ، پىكىرىمۇ پەرقلىق بولىدۇ ، ئاتا بىلەن بالىنىڭ ، ئاكا بىلەن ئۇكىنىڭ ،

ئەر بىلەن خوتۇننىڭ ، ئاچا بىلەن سىڭىلىنىڭ پىكىرى ئوخشاش بولمىغاچقا ، بىر ئائىلىدىكى ئادەملەرنىڭ ھەر قايسىسىنىڭ ئۆزىگە خاس تەشەببۇسلىرى ، ئۆزىگە خاس قاراشلىرى بولىدۇ ، ئۇلار قان قېرىنداش بولسىمۇ ، بىر - بىرى بىلەن توقۇنۇشۇپ ، ھەر قايسىسى ئۆز يولىغا ماڭىدۇ . قەدىمكى زامانلاردىكى باتۇرلارمۇ ، شاھى مەردانلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ خوجىلىرىغا قۇللۇق قىلىش تۈپەيلىدىن بىر - بىرىگە رەقىب بولۇپ ئۆتكەنلىكى . بۈگۈنكى كۈندىكى ئاتالمىش ۋىجدان ئىگىلىرى ، ئىنقىلابچىلار ئۆز سىنىپىنى دەپ بىر - بىرىگە دۈشمەن بولماقتا ؛ ھەتتا مەيدانىنىڭ ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن بىر تۇغقان قېرىندىشىنىمۇ كەچۈرمەي ئۆلتۈرمەكتە . بەزى ئادەملەر قۇۋلۇق - مۇغەببەتلىك بىلەن بىر مەھەل دەۋران سۈرسىمۇ ، لېكىن ، ئاخىر ، ئۇلارنىڭ دۇنيادا ياشىمىقى تەس . ئەقىللىق بولۇشنىڭ يولى ھەقىقەتەن قالمىدى ، لېكىن ھەم دۆت ، ھەم نادان ئادەملەرلا چەكسىز بەخت - سائادەتلىك بولۇۋاتىدۇ . . .

— جانابلىرىنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭ ھەممىسى يوللۇق ، ئورۇنلۇق ؛ لېكىن ئە - قىللىق بولۇشنىڭ يولى راست يوقمۇ ؟

— پەقەت قۇۋلۇق - مۇغەببەتلىك قىلىشنىڭلا يولى بار . سىزگە ئېيتىپ كۆرەي : قۇۋلۇق - مۇغەببەتلىكنىڭ يولى قىزىلكۆز بولۇشتا . قىزىلكۆزلۈك ئاللىقا . چان مەخسۇس ئىلىمگە ئايلىنىپ قالغان . غەربىي ياۋروپادا ئىلمىنىڭ تۈرلىرى ئىچىدە پەن ، پەلسەپە دېگەن نېمىلەر بار . قىزىلكۆزلۈك جەھەتتىكى ئىلمىنى قىزىلكۆزلۈك ئىلمى دەپ ئاتاش مۇمكىن . ئالىي مەكتەپ پروفېسسورلىرىنىڭ كونسىپىك تەييارلاش ئۇسۇلى بويىچە ئىش قىلغاندا ، قىزىلكۆزلۈك ئىلمىنى بىر قانچە بابقا ، ھەر بىر بابنى بىر قانچە پاراگرافقا ، ھەر بىر پاراگرافنى بىر قانچە ماددىغا بۆلۈش مۇمكىن ؛ ئۇلارغا قەدىمدىن ، ھازىردىن ، جۇڭگودىن ۋە چەت ئەللەردىن دەلىل - نەقىللەرنى كىرگۈزۈش مۇمكىن ؛ ئۇنىڭدىكى نەزەرىيەلەرنىڭ چوڭقۇرلۇقى پەلسەپىنىمۇ بېسىپ چۈشىدۇ ؛ ئۇنىڭغا شۇنداق كۆپ دەلىل - نەقىللەر ئېلىنىدۇكى ، جۇڭگو ۋە چەتئەللەرنىڭ تارىخى ، فېزىكا ۋە خىمىيە ، سەنئەت ۋە ئەدەبىيات ، سودا - تىجارەت يوللىرى ، ئازدۇرۇش ۋە ئالداش ھۈنەرلىرى پۈتۈنلەي شۇ قاتارغا كىرگۈزۈلىدۇ ، دېمەك ئۇنىڭ ئۆز ئىچىگە ئالمايدىغان تەرەپلىرى بولمايدۇ ؛ ئالىي مەكتەپلەرنىڭ تەييارلىق سىنىپىدىن تارتىپ 4 - سىنىپىغىچە بۇ كونسىپىكنىڭ ئاران مېڭىدىن بىرىنى سۆزلەپ بولۇش مۇمكىن ؛ ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرگەن ئوقۇغۇچى باشقا پەنلەردە ئىمتىھاندىن ئۆتەلمىسىمۇ ، لېكىن ھەر قانچە زەككىي - ئەقىللىق ئوقۇغۇچىمۇ قىزىلكۆزلۈك ئىلمىدە ئىمتىھاندىن ئۆتەلمەيدۇ ؛ ھەتتا ئالىي مەكتەپلەرنىڭ جياۋشۇسى بولغان ئادەملەرنىڭ ئۆزىمۇ بۇنىڭ سەۋەبىنى

بىلىمىسە كېرەك ، بۇ ئىلىمنى ئۆگىنىشنىڭ مۇشكۈلۈكىنى ئەنە شۇنىڭدىنمۇ بىلىۋال-
 خىلى بولىدۇ . مېنىڭ جاھاندارچىلىق قىلىۋاتقىنىغا نەچچە ئون يىل بولۇپ قالدى ،
 بېشىمنىڭ چېپى چۈشۈپ بولدى ، ساقال - بۇرۇتلىرىم ئاقىرىپ كەتتى ،
 كۆرگەنلىرىم ئاز ئەمەس ، ئالغان ساۋاقلارنىمۇ كۆپ ؛ لېكىن قىزىلكۆزلۈك ئىلىم-
 دىن كونسىپىك تەييارلاشقا كىرىشكىنىمىدىن بۇيان ، ئاران بىرىنچى بابنىڭ بىرىنچى
 پاراگرافىنى ، بىرىنچى پاراگرافنىڭ بىرىنچى ماددىسىنىلا تەييارلىيالىدىم . بۇ
 بىرىنچى بابنىڭ بىرىنچى پاراگرافىنىڭ بىرىنچى ماددىسىنىڭ ماۋزۇسى - «
 سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش قىل » يەنى باشقىلار نېمە دېسە سەنمۇ شۇنى دە ۋە
 يەنى باشقىلار خۇش كۆرگەننى سەنمۇ خۇش كۆر ، باشقىلار يامان كۆرگەننى
 سەنمۇ يامان كۆر . مىسال بىلەن ئېيتسام ، باشقىلار ئاتا - ئانىسىغا ۋاپا قىلىدىغان
 بالىنى ، ئاتالمىش فېئودال - ئاقساقاللار جەمئىيىتىدىكى ئەدەب - قائىدىلەرنىڭ قال-
 دۇق مەرمەزلىرىدىن بىرىنى يامان كۆرىدىغان بولسا ، سەنمۇ ئۆز ۋاقتىدا دورا
 قاينىتىپ ، تېۋىپ - دۇئاخان چاقىرىپ بەرگەن ، ئۆز تەبىئىتىڭ بويىچە ئاتا - ئا-
 ناغغا خىزمەت قىلغان بولساڭمۇ ، لېكىن گەپ ئۆز تەبىئىتى بويىچە ئاتا -
 ئانىسىنىڭ خىزمىتىنى قىلغان ئادەملەر ئۈستىدە بارغاندا ، ئۇلارغا « ۋاپادار بالا »
 دېگەن قاشقىنى چاپلاپ ئەيىبلەپ ۋە ، ياشلارنىڭ بارىكالىسىنى ئالساڭلا بولدى ،
 ئۆز قەلبىڭنىڭ ، قارىشىڭنىڭ ۋە ھەرىكىتىڭنىڭ قانداق بولۇشى بىلەن كارىڭ بول-
 مىسۇن . ئەيىبلەنگۈچىنىڭ دەۋرى كەتسە ، ئۇ غىڭ - پىڭ قىلالمايدىغان بولىدۇ ،
 غىڭ - پىڭ قىلسا ئۇنىڭ ئەكسىيەتچىلىكى تېخىمۇ ئىسپاتلىنىپ قالىدۇ ، شۇنىڭ
 بىلەن ياشلار چاۋىكىنى چېلىپ ھۇجۇمغا ئۆتۈپ ، ئۇنىڭ ۋەتەنچىلىكىنى چىقىرىدۇ ،
 سېنىڭ غەلبەڭ ھۆججەتلىك بولۇپ قالىدۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ياشلارمۇ سېنى كامال-
 لەت تاپقان دانىشمەن دەپ بىلىدۇ ، ئەسەرلەر توپلىمىنىڭ ئەنە شۇنداق بىرەر پارچە
 كونسىپىكىنىڭ قىستۇرۇلۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن ئەل ئىچىدە قولدىن قولغا
 تارقىلىدۇ ، شۇنىڭ بىلەن شان شۆھرىتىڭ ، مال - دۇنيانىڭ كۆپىيىدۇ ، دۆلىتىڭ
 چەكسىز زىيادە بولىدۇ . قىزىلكۆزلۈك ئىلمى توغرىسىدىكى كونسىپىكىنىڭ بىرىنچى
 بابىنىڭ بىرىنچى پاراگرافى ، بىرىنچى پاراگرافنىڭ ئىككىنچى ماددىسى
 - « ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپىكەك » . بۇ ھەقتە ئاز - تولا مەلۇماتىم بار
 ئىدى ، لېكىن ئۆلگەننىڭ ئۈستىگە تەپىكەك ئادەم كۆز ئالدىغا كەلدى - دە ، بې-
 شىمغا ئاغرىق كىردى ، بۇ ھەقتە يېزىشقا ھەپسىلەم قالمىدى . قىزىلكۆزلۈك ئىلمى
 ئەقىللىق بولۇشنىڭ يولىغا مەنسۇپ بولسىمۇ ، لېكىن ئۇ كۆپۈرلۈك ، سىز ئۇنى ئۆ-
 گەنمەك .

— جانابلىرىنىڭ ئېيتقانلىرى ۋە پىكىرلىرى ناھايىتى ئورۇنلۇق . ھازىر

جەمئىيەتتە بۇنداق ئىلىمنى دەرۋازا قاقىدىغان پاختە خىشى قىلۇپلىپ ، شۇنىڭ بى-
 لەن جان باقىدىغان ئادەملەر ئاز ئەمەس ؛ ئۇلار ئەمەلىيەتتە مۇرادىغىمۇ يېتىپ ،
 شان - شۆھرەت ۋە نەپ تېپىۋاتىدۇ . بىراق مەن بولسام نادان ، دۆت بىر ئادەم ،
 ئۆگىنىمەن دېگەن تەقدىردىمۇ ئۆگىنەلمەسەنمىكى ؟
 — بەللى ، سىز ئەقىللىق بولۇشنىڭ يولىنى ئىزلەيدىكەنسىزۇ ،
 ئۆگەنمەيدىكەنسىز ، بۇ ئىشىڭىزغۇ دۇرۇس ، لېكىن پەشۋاغىمۇ ئاسان ئۇچراپ قال-
 لىسىز ! شۇ كېچە جاھانساز بوۋايدىن يول سوزاپ قايتىپ كەلسەم ، مەن يەنە
 ئەسلى ھالىدا تۇرۇپتىمەن . ئىھى - ھى - ھى !

لېكىن بىز « ئىھى - ھى - ھى » گىلا مەنزۇر بولۇپ كەتمەيلى ، چۈنكى
 بۇنىڭدىن ئىلگىرى بەزى جايلاردا « تولۇق قوراللىق ھەرىكەت » يۈز بەردى .

بۇ ھەقتىمۇ گېزىتىلەردىن پارچىلارنى نەقىل كەلتۈرگىنىمىز
 ياخشى ، بۇ يەردە ناھايىتى ئاددىي خاتىرىلەنگەنلىرىدىن بىرئاز نەقىل
 كەلتۈرەي —

« سەنئەت گۈلى » كىنو فىلىم شېركىتى « كىنو ساھەسىدىكىلەرنىڭ
 كوممۇنىستلارنى ئوتاپ تاشلىغۇچى مەسلەكداشلار جەمئىيىتى »
 تەرىپىدىن ۋەيران قىلىندى

تۈنۈگۈن ئەتىگەن سائەت توققۇزلاردا ، سەنئەت گۈلى شېركىتىنىڭ
 شاڭخەي غەربىي كاننوت كوچىسى جىنىستۇ بۇتخانىسى يېنىدىكى يېڭى سېلىنغان
 فىلىم تارتىش مەيدانىدا ئەلپىزى باشقىچە رەك تۇرغان ئۈچ نەپەر ياش يىگىت پەيدا
 بولۇپ قاپتۇ ، ئۇلار بۇ شېركەتنىڭ دەرۋازىۋەنىگە يالغاندىن ، بىراۋ بىلەن كۆرۈ-
 شۇش ئۈچۈن كەلگەندۇق ، دەپتۇ ؛ ئۇلارنىڭ بىرى قەلىمىنى قولغا ئېلىپ ، قول
 قويۇش دەپتىرىگە قول قويۇۋاتقاندا ، يەنە بىرى « ھايت ! » دەپ بىرلا توۋلىغاند-
 كەن ، تاشقىرىدا ئالدىن يوشۇرۇنۇپ تۇرغان ، ھەممىسى ئوخشاشلا كۆك رەختتىن
 كۆينەك ۋە كالتە شىم كىيگەن 7 - 8 لۈكچەك دەرۋازىدىن ئېتىلىپ كىرىپ ، ھەر -
 قايسى ئىشخانلارغا بېسىپ كىرىپ ، يېزىق ئۈستەللىرىنى ، دېرىزىلەرنىڭ ئەينەك-
 لىرىنى ، ئورۇندۇقلارنى ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش سەرەمجانلارنى قولدىن كەلگىنىچە
 بۇزۇپ - چېقىپتۇ . ئاندىن كېيىن ئىشخانلارنىڭ سىرتىغا چىقىپ ، ئۇ يەرلەردە زا-
 پاس تۇرغان ئىككى دانە ئاپتوموبىلىنى ، بىر دانە فىلىم قۇرۇتۇش ماشىنىسىنى ، بىر

دانه فىلىم تارتىش ماشىنىسىنى سۇندۇرۇپ - چېقىپ تاشلاپتۇ؛ « خالايق ، ھەم - مېمىز بىردەك قوزغىلىپ كوممۇنىستلارنى يوقىتايلى » ، « ئاممىغا خائىنلىق قىلىدىغان كوممۇنىستلار يوقالسۇن » ، « قانخور ، ئوت قويغۇچى كوممۇنىستلارنىڭ كۈلىنى كۆككە سورۇيلى » ۋاھاكازا دېگەن سۆزلەر بېسىلغان ئاق قەغەزلىك تەشەۋىق ۋە رەقلىرىنى تارقىتىپتۇ ؛ شۇنىڭ بىلەن بىللە شاپىگرافتا بېسىلغان خىتابنامىمۇ تارقىتىپتۇ ، بۇ خىتابنامىنىڭ ئاخىرىدا « جۇڭگو كىنو ساھەسىدىكىلەرنىڭ موممۇنىستلارنى ئوتاپ تاشلىغۇچى مەسلەكداشلار جەمئىيىتى » دېگەن ئىمزا بار ئىكەن . تەخمىنەن يەتتە مىنوت ئۆتكەندە ، ئۇلارنىڭ بىرى « چۇر - ر - ر - ر ! » قىلىپ جىددىي ھۇشتەك چالغانىكەن ، لۈكچەكلەرنىڭ ھەممىسى توپلىنىپتۇ ۋە سەپ بولۇپ تىزىلغىنىچە چېقىپ كېتىپتۇ . بۇ تەۋەدىكى 6 - رايون بۇ جىددىي ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ ، ساقچىلارنى ، رازۇبىچىكلارنى ئەۋەتىپ قارىسا ، ھېلىقى لۈكچەكلەرنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ . بۇ جەمئىيەت : تۇنۇگۈن سەھەردە يۈز بەرگەن ھەرىكەتنىڭ مەقسىتى بۇ شېركەتكە ، ئەگەر شېرىكتىڭلار ۋە باشقا شېرىكەتلەر ئۆز نىشانىسىنى ئۆزگەرتىمىسە ، بۇندىن كېيىن تېخىمۇ كەسكىن ۋاسىتىلەر بىلەن جاۋاب بېرىشكە تەييارمىز ، ئەھۋالنى « ئىتتىپاق جۇڭگو » ، « چولپان » ، « جاھاندا بىر » قاتارلىق شېرىكەتلەر ۋە جەمئىيىتىمىزمۇ تولۇق تەكشۈرۈپ بىلگەن ، دەپ ئاگاھلاندۇرغانلىقىدىنلا ئىبارەت ، دەيدۇ .

گېزىتلەرنىڭ خەۋەرلىرىگە قارىغاندا ، بۇ خىتابنامىدە : سەنئەت گۈلى شېرىكىتى بولسا كوممۇنىستلارنىڭ تەشۋىقات ئورگانى ؛ پرولېتارىيات مەدەنىيەت ئىتتىپاقى كىنو ساھەسىدىكىلەرنى قىزىللاشتۇرۇش ئۈچۈن ، بۇ شېرىكەتنى باش شتاب قىلىۋالغان ، مەسىلەن ، ئۇلارنىڭ « مىللىي ھاياتلىق » دېگەنگە ئوخشاش كىنو فىلىملىرى سىنىپىي كۈرەشنى تەسۋىرلىگەن بولسىمۇ ، نەنجىڭدىكى تەكشۈرۈش ۋېبىيۇنەنخۇيىگە پارا بېرىپ ، ئۇلارنى تەستىقلاشتۇرۇۋالغان ، دېگەن مەزمۇن بار ئىكەن . يەنە : ھازىر جەمئىيىتىمىز ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنىڭ بۇ شېرىكەتكە تەييارلاپ بولغان فىلىملىرىنى دەرھال كۆيدۈرۈۋېتىش ، شېرىكەتنى قايتىدىن تەشكىللەپ ، بارلىق قىزىل پاجاقلارنى تازىلاپ چىقىرىۋېتىش توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشۈرۈشنى ، پارا ئالغان كىنو فىلىملىرىنى تەكشۈرۈش ۋېبىيۇنەنخۇيىنىڭ مەسئۇل خادىملىرىغا چارە كۆرۈشنى تەلەپ قىلىپ ، مائارىپ ۋازارىتىگە ، ئىچكى ئىشلار ۋازارىتىگە ، مەركىزىي پىرقە بۆلۈمىگە ۋە شەھەرلىك ھۆكۈمەتكە مۇراجىئەت سۇندى ، دېگەن گەپلەرمۇ بار ئىكەن .

ۋەقە يۈز بەرگەندىن كېيىن شېرىكەت ، ھەقىقەتەن بۇلاڭ - تالاڭغا ئۇچۇر - رىدۇق دېگەن ۋە ساۋجىادۇ 6 - رايونلۇق ساقچى ئىدارىسىگە مەلۇم قىلغانلىقىنى

ئېيتقان . مەن (مۇخبىر) بۇ ئەھۋاللارنى ئاڭلاپ بېرىپ تەكشۈرۈپ قارىسام ، دەرۋەقە بۇ شېرىكەتنىڭ ئىچكى جاھازىلىرى پۈتۈنلەي بۇزۇلغان ، جوزا ۋە ئورۇندۇقلىرى سۇنۇپ - چېقىلىپ ، ئوڭىتى - توڭىتى بولۇپ يېتىپتۇ ، بۇنىڭ سىرنىڭ نېمە ئىكەنلىكى يېقىندا ئايدىڭلاشسا كېرەك .

« گۈزەل ئاخشام » گېزىتىنىڭ 11 - ئاينىڭ 13 - كۈنىدىكى سانىدىن

كىنو ساھەسىدىكىلەرنىڭ كوممۇنىستلارنى ئوتاپ تاش جەمئىيىتى كىنوخا - نىلارغا تىيەنخەن قاتارلىق ئادەملەرنىڭ فىلىملىرىنى قويماسلىق توغرىسىدا ئاگاھلاندۇردى

سەنئەت گۈلى شېرىكىتى ھۇجۇمغا ئۇچرىغاندىن كېيىن ، شاڭخەيدىكى كىنو ساھەسىدە ئۇشتۇمۇتۇتلا يېڭى غۇلغۇلا پەيدا بولدى ، بۇ غۇلغۇلا فىلىم ئىشلىگۈچى سودىگەرلەردىن تارتىپ كىنوخانىلارغىچە تارقالدى . شەھىرىمىزدىكى چوڭ - كىچىك كىنوخانىلار تۇنۇگۈن شاڭخەي كىنو ساھەسىدىكىلەرنىڭ كوممۇنىستلارنى ئوتتۇرىغا چىقىرىش مەسلىھەتداشلار جەمئىيىتىنىڭ تىيەنخەن قاتارلىق ئادەملەر يازغان ، رېژىسورلۇق قىلغان ۋە باش رولغا چىققان فىلىملىرىنى قويماسلىق توغرىسىدا ئاگاھلاندۇرۇلغان خەتلەرنى تەڭلا تاپشۇرۇۋالدى ، ئۇ خەتنىڭ ئەسلى مەزمۇنى مۇنداق :

جەمئىيىتىمىز مىللەتنى ، دۆلەتنى ئاسراش نىيىتىدە بولغاچقا ، كىنو ساھەسىدىكىلەرنىڭ كوممۇنىستلار تەرىپىدىن پايدىلىنىپ كېتىشىگە چىداپ تۇرالماي ، قىزىل كىنولارنىڭ باش شتابى بولغان سەنئەت گۈلى فىلىم شېرىكىتىگە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىش ھەرىكىتىنى قوللاندى .

كىنوخانىگىزلار كىنو ئىشلىرىغا جان كۆيدۈرۈپ كەلمەكتە ، شۇنىڭ ئۈچۈن جىددىي ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇمىزكى ، تىيەنخەن (چېن يۇي) شېن دۇ ەنشىيەن (يەنى سەي شۇشېڭ ، دىڭ چىيەنزى) ، بۇ ۋە نىساڭ ، خۇپىڭ ، جىن يەن قاتارلىق ئادەملەر رېژىسورلۇق قىلغان ، يازغان ، باش رولغا چىققان ، سىنىپىي كۆرۈشنى ، گادايلار بىلەن بايلارنىڭ قارىمۇ قارشىلىقىنى تەرغىب قىلىدىغان ئەكسىيەتچىل كىنولارنى قويمايلىقىڭىزلارنى تەلەيمىز ؛ ئۇنداق بولمىسا ، خۇددى سەنئەت گۈلى شېرىكىتىگە قوللانغانغا ئوخشاش ، زورلۇق ۋاسىتىلىرى بىلەن جاۋاب بېرىمىز ، ھەرگىز رىئايە قىلمايمىز . بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قېلىڭلار .

شاڭخەي كىنو ساھەسىدىكىلەرنىڭ كوممۇنىستلارنى

ئوتتۇغۇچى مەسلەكداشلار جەمئىيىتى

11 - ئاينىڭ 13 - كۈنى

« گۈزەل ئاخشام » گېزىتىنىڭ 11 -

ئاينىڭ 16 - كۈنىدىكى سانىدىن

لېكىن « كوممۇنىستلارنى ئوتاش » ھەرىكىتى « كىنو ساھەسى » بىلەنلا چەكلىنىپ قالمىدى ، مەتبۇئات ساھەسىمۇ باتۇرلانىڭ ھۇجۇملىرىغا ئۇچرىدى . يەنە گېزىتتىن نەقىل كەلتۈرەي --

« ياخشى دوست » كىتاب شېركىتىگە بۇگۈن سەھەردە ئۇشتۇم . تۇتلا بىر غەلىتى ئادەم كەپتۇ .

تۆمۈر بولغا بىلەن ئەينەكلىك دېرىزىنى چېقىۋەتكەندىن كېيىن بەدەر تىكىۋېتىپتۇ ؛ پولىتسىيە تەكشۈرۈۋېتىپتۇ .

... « نۇرلۇق جۇڭگو » كىتابخانىسى مۇھاپىزەت تەلەپ قىپتۇ .

شاڭخەي غەربىي كاننوت كوچىسىدىكى سەنئەت گۈلى فىلىم شېركىتىدە تۇنۇگۈن ئەتىگەن سائەت توققۇزلاردا ئىشچى قىياپەتلىك نەچچە ئون ئادەم فىلىم تارتىش مەيدانىغا بېسىپ كىرىپ ، « جۇڭگو كىنو ساھەسىدىكىلەرنىڭ كوممۇنىستلارنى ئوتتۇغۇچى مەسلەكداشلار جەمئىيىتى » دېگەن ئىمزا قويۇلغان تەشۋىق ۋەزەقلىرىنى تارقاتقاندىن كېيىن بەدەر قايتىپ كېتىپتۇ . بۇ ئەلەڭگۈلۈك بېسىقماي تۇرسا ، يەنە بىر ئەلەڭگۈلۈك پەيدا بولدى : تومۇر بولغا كۆنۈرگەن بىر ئەر كەك ئادەم بۇگۈن چۈشتىن بۇرۇن سائەت 11 لاردا شىمالىي سىچۇەن كوچىسى 851 -

نومۇرلۇق بىنادىكى « ياخشى دوست » ناملىق كىتاب بېسىش شېركىتىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا پەيدا بولۇپ ، تومۇر بولغا بىلەن بۇ شېركەتنىڭ چوڭ دۇكىنىنىڭ ئەينەك دېرىزىسىگە ئۇرۇپ ، ئەينەكلىرىنى چېقىپ ، يوغان كامار قىلىۋېتىپتۇ .

ئۇ شۇنىڭ بىلەن مەقسىتىگە يېتىپ ، دەرھال قېچىپ كېتىپتۇ . شۇ تەۋەدىكى خۇڭكۇ پولىتسىيىسى خەۋەر تاپقاندىن كېيىن دەرھال ئادەم ئەۋەتىپ تەكشۈرۈپ قارىسا ، « ياخشى دوست » شېركىتىنىڭ سولچىل ئىدىيىدىكى كىتابلارنى ساتقانلىقى سەنئەت گۈلى شېركىتىنىڭ ۋەيران قىلىنغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتسىز ئەمەس ئىكەن . بۇگۈن چۈشتىن بۇرۇن 4 - كوچىدىكى « نۇرلۇق جۇڭگو » كىتابخانىسى بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن ناھايىتى ھودۇقۇپ - چۆچۈپ ، بىر ماھال دىسىگە ئۇچرىماسلىق ئۈچۈن شۇ تەۋەدىكى مەركىزىي پولىتسىيەدىن بىر ئامال

قىلىپ مۇھاپىزەت قىلىشنى تەلەپ قىپتۇ ، لېكىن مەن مۇخبىر بۇ ماقالانى يېزىپ بولغۇچە بىرەر ھادىسە يۈز بەرگەنلىكىنى ئاڭلىمىدىم .

« ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتىنىڭ 11 -

ئاينىڭ 13 - كۈنىدىكى سانىدىن

« جۇڭگو ئەپكار مۇنبىرى » ۋەيران قىلىندى

باسمىخانىسى ۋەيران قىلىندى تەھرىر بۆلۈمى

زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىمىدى

ئامېرىكىلىق ئىروسىن تەھرىرلىكىدە چىقىدىغان « جۇڭگو ئەپكار مۇنبىرى » گېزىتىنىڭ خۇڭكۇ رايونى تىيەنتۇڭ كوچىسىدىكى رېئول باسمىخانىسىغا تۇنۇگۈن ئاخشام لۇكچەكلەر يوشۇرۇن بېسىپ كىرىپ ، باسما سېخىنى ۋەيران قىلدى ، تەھرىر بۆلۈمى بولسا زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىمىدى .

« گۈزەل ئاخشام » گېزىتىنىڭ 11 -

ئاينىڭ 15 - كۈنىدىكى سانىدىن

« مۇقەددەس ئەل ھۆسىنى » نەشرىياتى ئۇشتۇمۇت

ھۇجۇمغا ئۇچرىدى

تۇنۇگۈن ئاخشام سائەت 7 دە تۆت ئادەم مەركىزىي تارقىتىش بۆلۈمىگە بېسىپ كىرىپ ، نۇسخا تاكچىلىرىنىڭ ئەينەكلىرىنى بولغا بىلەن چېقىپ تاشلاپتۇ ، زىيان - زەخمىتى ئانچە كۆپ ئەمەس ئىكەن .

خېنەن كوچىسىنىڭ 5 - رەستىسى ئاغزىدىكى « مۇقەددەس ئەل ھۆسىنى » ناملىق نەشرىياتىنىڭ مەركىزىي تارقىتىش بۆلۈمىگە تۇنۇگۈن ئاخشام 7 دە ، يەنى چىراغ ياندۇرىدىغان ۋاقىتتا ، ئۇزۇن چاپان كىيگەن بىر خېرىدار پەيدا بولۇپ قايتۇ ، ئۇ ئەلپازىدىن كىتاب سېتىۋالدىغان ئادەمگە كۆرۈنۈپتۇ . بىراق ئۇ ئادەم ئىشىكتىن كىرگەندىن كېيىنلا ، ئارقىسىدىن ئۈچ ئادەم ئىز باستۇرۇپ كىرىپتۇ . ھېلىقى ئۇزۇن چاپانلىق ئادەم ئارقىسىدىن ئۇچەيلەننىڭ كىرىپ كەلگىنىنى كۆرۈپ ، دەرھال ئاقلاپ بېرىپ ، بۇ نەشرىياتىنىڭ سول كارىدورىدىكى تامدا ئېسىقلىق تۇرغان تېلېفوننى يۇلۇپ ئېلىپ تاشلاپتۇ . ھېلىقى كالتە چاپانلىق

ئۈچەيلەنمۇ دەرھال بۇزۇش - چېقىشقا كىرىشىپ ، بولمىلىرىنى ئوينىتىپتۇ . ئۇزۇن چاپانلىق ئادەممۇ ھەرىكەتكە كىرىشىپتۇ ، تۆتەيلەن بۇ كىتاب دۇكىنىنىڭ سول تەرەپتىكى نۇسخا كىتابلار تاكچىسىنىڭ ئەينەكلىرىنى ئۇرۇپ چېقىپ ، بىمالال چىقىپ كېتىپتۇ . شۇ چاغدا بۇ دۇكاندا 3 - 4 نەپەر خىزمەتچى ۋە شاگىرتلارمۇ بار ئىكەن ، ئۇلارمۇ چۆچۈگەنلىكىدىن زۇۋان سۈرەلمەپتۇ . ھېلىقى ئۇزۇن چاپانلىق ئادەم ئىشىكتىن چىقىپ ئون نەچچە قەدەم نېرىراقتىكى سىجىن كوچىسىنىڭ دوقمۇشىغا بارغاندا ، ساقچىلار ئۇنى تۇتۇۋاپتۇ ، چۈنكى ئۇ تاكچىنىڭ ئەينەكلىرىنى چاققاندا ، ئەينەك ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ يۈزىگە چاچراپ تېگىپ ، يۈزىنى زەخمىلەندۈرگەچكە ، قان توختىماي ئېقىپ تۇرغانىكەن ۋە شۇ جاراھەتنىڭ ئاغرىقلىقى تۈپەيلىدىن تېز ماگالماي قالغانىكەن .

ئۇزۇن چاپانلىق ئادەم 4 - رەستىدىكى مەركىزىي پولىتسىيىگە ئېلىپ بېرىلغاندىن كېيىن ، ئۆزىنىڭ بۇزۇش ، چېقىشقا قاتناشقانلىقىدىن تېنىۋالغانىكەن ، ساقچىلار ئۇنى قويۇۋېتىپتۇ .

« گۈزەل ئاشام » گېزىتىنىڭ 12 -
ئاينىڭ 1 - كۈنىدىكى سانىدىن

ئامېرىكىلىقلار ئاچقان گېزىتخانىنى بۇزۇش - چېقىشتا ھەممىدىن بەك رەھىم قىلغان ، ھەربىي ئەمەلدارلار ئاچقان كىتابخانىنى ⑬ ھەممىدىن كېيىن چاققان . « بىمالال چېقىپ كېتىپتۇ » دەپ تەسۋىرلىشى ھەممىدىن قىزىق .

كىنو شېركىتىنى بۇزۇپ چېقىش بىلەن تەڭ خىتابنامىمۇ تارقاتقان ، بىرنەچچە گېزىت بۇ خىتابنامىنى تولۇق مەزمۇنى بىلەن بېسىپ چىقارغان ؛ كىتابخانا بىلەن گېزىتخانا توغرىسىدا بولسا بىرەر مۇلاھىزە يوق ، چۈنكى بۇ ھەقتە بىرەر خاتىرىمۇ بېسىلمىدى . لېكىن يوقمۇ ئەمەس ، شاپىگراف بىلەن كۆك رەڭدە بېسىلغان بىر ئاگاھلاندۇرۇش بار ، ئەسلىدە كىتابخانا ياكى گېزىتخانىنىڭ ئىسمى چۈشىدىغان ئورۇن بوش قالدۇرۇلۇپ بېسىلىپ ، كېيىن موي قەلەم بىلەن تولدۇرۇلغان ، يېزىلىشىدىن قارىغاندا ، بۇنى قەلەم ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم يازغاندەك ئەمەس ؛ ئاخىرىغا سۆسۈن رەڭ بىلەن ئۇزۇنچاق ياغاچ تامغا بېسىلغان .

بەختكە يارىشا بۇ خىتابنامىنىڭ ئەينەن نۇسخىسىنى ساقلاپ قويغانىكەن . مەن . مانا ھازىر تىنىش بەلگىلىرىنى قويۇپ ، بۇ يەردە ئەينەن نەقىل كەلتۈردۈم -

جەمئىيىتىمىزنىڭ مىللەت ۋە دۆلەتنى قوغداش نىيىتىدە ، مەدەنىيەت ساھەسى بىلەن ئىدىيە ساھەسىنىڭ كوممۇنىستلار تەرىپىدىن پايدىلىنىپ كېتىۋاتقانلىقىغا چىداپ تۇرالمىي ، قىزىل كىنولارنىڭ باش شتابى بولغان سەنئەت گۈلى شېركىتىگە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىش ھەرىكىتىنى قوللاندى . مۇشۇنداق ۋەزىپىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ، ھازىر مەدەنىيەت ساھەسىنى تازىلىماقچىمىز . « ياخشى دوست » كىتاب شېركىتىگە دەسلەپكى ئاگاھلاندۇرۇشنى بەرگەندىن تاشقىرى ، باشقا كىتابخانلارنىڭ مەتبۇئاتلىرىنىڭ ھەممىسىنى تەپسىلىي تەكشۈرۈپ چىقتۇق .

مۆھتەرەم . . . . سىلەر مەدەنىيەت ئىشلىرىغا ھەممىدىن بەكرەك جان كۆيدۈرۈۋاتىسىلەر . شۇنىڭ ئۈچۈن ئالاھىدە جىددىي ئاگاھلاندۇرۇمىزكى ، قىزىل يازغۇچىلارنىڭ يازغان نەرسىلىرىنى ، مەسىلەن ، لۇشۇن ، ماۋدۇن ، فېڭزى ، شېن دۈنشىيەن ، چيەن شىڭسۇن ۋە باشقا قىزىل يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ، ئەكسىدە يەتچىل ماقالىلىرىنى ۋە سەھنە ئەسەرلىرى توغرىسىدىكى ئەكسىيەتچىل مۇلاھىزىلەرنى ، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدىكى تونۇشتۇرۇشلارنى نەشىر قىلىشقا ، بېسىپ چىقىرىشقا ، تارقىتىشقا يول قويۇلمايدۇ . بۇنىڭغا رىئايە قىلمايدىغان بولساڭلار « سەنئەت گۈلى » ۋە « ياخشى دوست » شېركىتىگە قوللانغان ۋاسىتىدىنمۇ قاتتىق ئۇزۇل - كېسىل ۋاسىتىلەرنى قوللىنىپ جاۋاب بېرىمىز ، ھەرگىز كەڭچىلىك قىلمايمىز ! بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قېلىڭلار . . . .

شاڭخەي كىنو ساھەسىدىكىلەرنىڭ كوممۇنىستلارنى ئوتوغۇچى مەسلىكداشلار جەمئىيىتى ، 11 - ئاينىڭ 13 - كۈنى

« مەدەنىيەت ئىشلىرىغا ھەممىدىن بەكرەك جان كۆيدۈرىدۇ » غان « ۋىجدانلىق » ئادەملەردىن بولغان تەقدىردىمۇ ، ۋاقتى كەلگەندە بولسا ئۇچۇپ كېلىپ ، ئۇنىڭ نەچچە يۈز سەر تەڭگىگە توختىغان چوڭ ئەيىبنەكلىرىنى چېقىپ تاشلاش ئېھتىمالى كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇرسا ، ئەگەر « بۇنىڭغا رىئايە قىلمايدىغان » بولسا ، ۋاقتى كەلگەندە بىرەر قىزىل قالىپاق

ئۇچۇپ كېلىپ ، ئۇنىڭ چوڭ ئەينەكلەردىنمۇ قىممەتلىك بېشىغا زامىن بولىدىغان تۇرسا ، ئۇ ھالدا ئۇنىڭ دىلىنىڭ شىكەستلىنىشى تەبىئىي . دېمەك كىتابخانا ۋە گېزىتخانىلارنىڭ بىر ئاز مۇشكۈلچىلىككە قالغانلىقىنى ئەنە شۇنىڭدىن بىلىۋالغىلى بولىدۇ . « بەدەر تىكسۇۋەتكەن » باتۇرلار مېنى « قىزىل يازغۇچى » دەپ بېكىتكەنكەن ، باشقىلارغا زامىن بولماي ، قەلەمنى تاشلاپ قويۇپ ، شۇك ئولتۇرۇپ ، ئۇلارنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈپ باقايچۇ دېگەن نىيەتكە كەلدىم . شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ كىتابقا كىرگۈزۈلگەن زاۋىنلار 11 - ئاينىڭ 7 - كۈنىگىچە يېزىلغانلار بىلەن چەكلەندى . چۈنكى 7 - كۈندىن تارتىپ ئاگاھلاندىرۇشقا مۇيەسسەر بولغان ۋاقىتقىچە ، يەنى 11 - ئاينىڭ 13 - كۈنىگىچە ھېچقانداق بىر نەرسە يازمىدىم .

لېكىن ئەلەم كۈچىنىڭ ھۇجۇمغا ئۇچرىغان چاغلىرىدا قەلەم كۈچىنىڭ ھۇجۇمىمۇ ئۇچرايدىغانلىقىمنى تەجرىبىلەردىن بىلىۋالدىم . قەلەم ئىگىلىرىنىڭ تولىسى « ئىنسىپراتىئون » (ئىلھامچان) بولىدۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىر ھىدلاش سېزىمى ناھايىتى تەرەققىي قىلىپ كەتتى ، ئۇلار قانداق « ئىجاد » قىلسا مۇۋاپىق بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ . دېمەك مەن جەمئىيەتنى تەنقىدلىمەيدىغان ، ئادەملەر ھەققىدىمۇ مۇلاھىزە يۈرگۈزمەيدىغان ، باشقىلار بولسا مېنىڭ ئۈستۈمدىن مۇلاھىزە يۈرگۈزىدۇ . خان ۋاقىت بولۇپ قالدى . مەن بولسا ماتېرىيال يىغىش بىلەن مەشغۇل بولىدۇم . ماتېرىيال يېتەرلىك بولسىمۇ ، تۈزۈكرەكلىرى كۆپ ئەمەس . قەلەمنى ، سىياھنى تېخىمۇ ئاسراش توغرا كەلدى ، شۇڭا بۇ يەردە پەقەت ئالتە پارچە ماتېرىيالنى تاللىدىم . ھۆكۈمەت ئىلكىدىكى « مەركىزىي گېزىت » ماڭا ھەممىدىن بۇرۇن ھۇجۇم قىلدى ، ئۇ « مەركەز » بولغىنىغا مۇناسىپ بولغىنى ھالدا ھەممىدىن ئاۋۋال باشلاپ بەردى ؛ « ئېقىم مەسىلىلىرىدىن يېڭى خەۋەر » ⑩ « تولۇق قوراللىق ھەرىكەت » ئەۋج ئالغان بىر ۋاقىتتا زامانغا ناھايىتى ئۇيغۇنلاشقان بولسىمۇ ، لېكىن تولىمۇ كولىدۇرلاپ قالدى ؛ « ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتى بىلەن « گۈزەل ئاخشام » گېزىتى ⑪ ھەممىدىن كېيىن ئوتتۇرىغا سەكرەپ چۈشتى . ئۇ

« سودىگەرلەر ئىلكىدە بولغان » لىقى ئۈچۈن چېچەن ئىدى ، شۇڭا ئېھتىياتچانلىق قىلدى ؛ ئېھتىياتچانلىق قىلغاندا كالىۋالىشىپ قالمايدۇ ، ئۇ شېرىكلىشىپ ھۇجۇمغا ئۆتۈش قارارىغا ئەمدىلا كەلگەندە ، نورۇز بايرىمى قىستاپ كېلىپ قالدى ، يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان يىلدا سودىگەرلەرگە غەمخورلۇق قىلىپ ، يېڭى نىزام بەلگىلەپ بېرىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن كىتاب - گېزىتلەر تەكشۈرۈلمەكچىدى . دېمەك ئۇ چاغدا ۋەزىيەت باشقىچە بولاتتى . نورۇز بايرىمى ھازىر تېخى يېتىپ كەلمىدى ، ھازىرچە « مەركىزىي گېزىت » نىڭ ئىككى پارچە ماقالىسىنى كۆرۈپ تۇرايلى —

پارچە تەسرات

جۇ

يېقىندىن بۇيان بىر مۇنچە ژورناللار ئۇششاق ماقالىلەرنى تەرغىپ قىلىدىغان بولۇپ قالدى . « شېنباۋ گېزىتىنىڭ ئايلىق ژورنىلى » ، « شەرق ژورنىلى » ۋە « ھازىرقى زامان » لاردا پارچە تەسرات ، فىلىيە تۈن ستونلىرى چىققۇتادى ، 1933 - يىلى ئۇششاق ماقالىلەر يىلى بولۇپ قالىدىغاندەك تۇرىدۇ . ھازىر جۇڭگودا پارچە تەسرات يازغۇچىلار بۇرۇنقىدىن جىق كۆپىيىپ كەتتى ، بۇمۇ لۇشۈن ئەپەندىنىڭ يېگانە تۆھپىسى بولسا كېرەك . لۇشۈن جۇڭگونىڭ پارچە تەسرات يازىدىغان يازغۇچىلىرىنىڭ پېشقەدىمى بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ پىر - ئۇستازلارچە ئىبارىلىرى شۇنداق زەھەردەك ئاچچىقكى ، ئۇنىڭغا باشقا ھېچكىم يېتىشەلمەيدۇ . ئۇ « ئىسسىق شامال » ، « سايۋەن » ، « سايۋەننىڭ داۋامى » دېگەن توپلاملارنى چىقاردى ، بۇلتۇر « ئالا كۆڭۈل » - پالا كۆڭۈل دېگەندەك بىر نېمىنىمۇ چىقاردى . ئۇنىڭ يېقىنقى بىر يىلدىن بۇيانقى « قىلمىش » لىرىدىن قارىغاندا ، ئۇنىڭ چالا كۆڭۈل ، تاغىل كۆڭۈل دېگەندەك بىر نېمىلەرنىمۇ ئوتتۇرىغا چىقىرىشى ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس . لۇشۈن ئەپەندى ئۇزۇندىن بۇيان ئىجادىي ئەسەر نەشىر قىلدۇرغىنى يوق ، روسىيەنىڭ بەزى قارا بولكىلىرىنى تەرجىمە قىلغاندىن باشقا ، يازغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئەنە شۇنداق چەلەڭگۈچ زاۋىنلاردىن ئىبارەت . چەلەڭگۈش زاۋىنلار بىرەر مىڭ ھەرپلىك قىسقا بولغاچقا ، قەلەمنى بىر تەۋرىتىش بىلەنلا پۈتتۈرگىلى بولىدۇ . بىرەر تال تاماكنى چېكىپ بولغۇچە مې-

گىسىنى ئاز - ياز ئىشقا سېلىپ قويسلا ، نەتىجىدە مىڭ ھەرپىگە 10 دوللاردىن تاپىۋېرىدۇ . چەلەڭگۈش زاۋىنلارنى يېزىشنىڭ بىرلا يولى بولسا كېرەك ؛ ياكى كەننايە قىلىش ۋە ياكى مەسخىرە قىلىش . ئەگەر كىنايە قىلغاندىن كېيىن بىرەر ئېغىز مەسخىرىنى قوشۇپ قويسا ياكى مەسخىرىگە بىر - ئىككى ئېغىز كىنايىنى قوشۇپ قويسا ، ئۇنداق ماقالە تېخىمۇ قالتىس بولۇپ چىقىدىكەن .

لېكىن ، ئومۇمەن ئالغاندا ، بەزى پارچە تەسراتلىرىدا تەنە كۆپرەك . مەسىلەن ، مەلۇم بىرەر شەيئىدىن نارازى بولغانىكەن (نارازى - بۇ سۆز جايىدا چۈشمىگەندەك تۇرىدۇ - لۇشۇن) ، تەنە ماقالە يېزىشى تەبىئىي . لۇشۇن ئەپەندى ئۇنداق قىلساڭمۇ ياراتمايدۇ ، بۇنداق قىلساڭمۇ ياراتمايدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنداق ئەھۋال توغرىسىدىمۇ تەسراتى كېلىپ چىقىدىكەن ، بۇنداق ئەھۋال توغرىسىدىمۇ تەسراتى كېلىپ چىقىدىكەن .

بىزنىڭ كەنتىمىزدە ھەم سەت ، ھەم غەيۋەتچى بىر قېرى ئايال بار . ئەندىدىن - كەچكىچە باشقىلارنىڭ غەيۋەتلىرىنى قىلىپلا يۈرىدۇ ، گويا ھېچنەرسىنى ياراتمىغاندەك ، كەنتنىڭ شەرقىي مەھەللىسىگە بېرىپ بېشىنى چايقىسا ، كەنتنىڭ غەربىي مەھەللىسىگە بېرىپ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويدۇ . لېكىن ئۇنىڭدىن زادى قانداق بولسا بولاتتى دەپ سورىدىغان بولسىڭىز ، ئۇ ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ . مېنىڭچە لۇشۇن ئەپەندى ئەنە شۇ ئايالغا ئوخشاپ كېتىدۇ ، ئۇ ئەندىدىن - كەچكىچە كىنايە قىلىپلا ، تەنە قىلىپلا يۈرىدۇ ، پارچە - پۇرات تەسراتلىرىنى مەسئۇلىيەتسىزلىك بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىرىدۇ . ئەگەر ئۇنىڭدىن زادى قانداق قىلىش كېرەك دەپ ئەقىل سورىدىغان بولسىڭىز ، ئۇ ھەرگىز روشەن جاۋاب بەرمەيدۇ .

10 - ئاينىڭ 31 - كۈنى چىققان « مەركىزىي گېزىت » نىڭ « مەركىزىي باغچە » بېتىدىن

ئەدەبىيات مۇنبىرى ۋە مەرد مەيدانى

مىڭچۈن شاڭخەيدىكى ئەدەبىيات مۇنبىرى مەردلەرنى سىنايدىغان مەيدانغا ئايلىنىپ قالدى . لۇشۇن ئەپەندى مەيداننىڭ باۋىڭى ① بولۇپ قالدى . لۇشۇن ئەپەندى خۇددى ئۆز ئۆيىدە كۆزىگە ھەممىنى كۆرەلەيدىغان دۇربۇن تارتىۋالغاندەك ، ئەگەر ئەدەبىيات مۇنبىرىدە قايسىبىر ئادەمنىڭ سۆزى ياكى ھەرىكىتىدىن بىرەر قۇسۇرنى بايقاپ قالسا ، دەرھال ئېتىنى چاپتۇرۇپ ، نەيزىسىنى ئويىنىتىپ كېلىپ ، شۇ ئادەمنى

① بۇ يەردە « خوجا » دېگەن مەنىدە - تەرجىمان .

دۇمبالاپ تىرىپىرەن قىلىۋېتىدۇ . دېمەك لۇشۇن ئەپەندى قىسمەتلىك ۋاقتىنى ئۆزىنىڭ قەلەم تىغىنى قانداق ئۆتكۈرلەشتۈرۈش ، باشقىلارنىڭ جېنىغا تېگەلەيدىغان دەرىجىگە يەتكۈزۈپ ، باشقىلارنى مەڭگۈ قەد كۆتۈرەلمەس ھالغا چۈشۈرۈپ قويۇش كويىدا باش قاتۇرۇشقا سەرپ قىلماقتا .

مەن لۇشۇن ئەپەندىنىڭ غېمىنى يەپ قويماي ، لۇشۇن ئەپەندى بۇ ھەقتە ئۆزىنى سەل زايلا كەتكۈزۈۋاتىدۇ ، لۇشۇن ئەپەندى ، سىز ئۆزىڭىزنىڭ تۇتقان ئورنىڭىزنى ئوبدان چۈشىنىڭ ، ھەتتا سىزگە قارشى ئادەملەرمۇ سىزنىڭ جۇڭگو بويىچە ناھايىتى قەدىرلىك يازغۇچى ئىكەنلىكىڭىزنى ئۆز كۆڭلىدە ئىنكار قىلالمايدۇ ؛ سىزنىڭ سۆزىڭىز ياشلارغا ئۆز تەسىرىنى سىڭدۈرۈۋاتقانلىقى ، سۆزىڭىزدە ئېھتىيات قىلىڭ . قېنى ئۆزىڭىز ئويلاپ كۆرۈڭ ، « ئا Q نىڭ ھەقىقىي تەرجىمىسى » نى يازغاندىن كېيىن ، قەلەم كۈرىشىگە قانچىلىك ۋاقتىڭىزنى زايە قىلغانسىز ؟ بۇ قەلەم كۈرىشىڭىز ياشلارغا قانداق تەسىرلەرنى بەرگەندۇ ؟

بىرىنچى قاتاردىكى يازغۇچىلار دائىم بىر - بىرى بىلەن تۇتۇشقانىكەن ، ئادەتتىكى ئەدەبىيات - سەنئەتچى ياشلار بۇ جەڭ تاكتىكىسىدىن بىر مۇنچە تەنە تەكلىپلەرنى ئۆگەنمەي قالمايدۇ . بۇنىڭ كاساپىتى شۇ يەرگىچە يېتىپ بارماتتىكى ، ھەتتا چاچىقنى ئالمەن دەپ قارىغۇ قىلىپ قويدىغان ، دوپپىسىنى ئال - لىمەن دەپ كالىسىنى ئالىدىغان ئەھۋاللار يۈز بەرمەكتە . باشقىلارنى تەنە قىلىدىغان ئادەملەر تولا چاغلاردا تەنە قىلىنغۇچىلارنىڭ سۆزى ۋە ئىدىيىسىدىن چەتنەپ ، قەلەمنى يۆتكەپلا ، ئۇلارنىڭ شەخسىيەتكە تېگىدىغان ، كۆزەينىكىنى ناھايىتى سەت تاقىۋاپتۇ دەيدىغان ، ھەتتا بەننىكىسىنىڭ تۇمشۇقى تۆشۈك ئىكەن دەيدىغان بولۇپ قالدى ؛ ھەتتا ئۆپكەسىنى بېسۋاللاي ، باشقىلارنىڭ ئاتا - ئانىسىنى چىشلەپ تارتىدىغان ھەتتا قەلەمنى تاشلاپ قويۇپ ، مۇشتۇمنى تەڭ لەيدىغان بولۇپ قالدى . مېنىڭچە ، ھازىر ئەدەبىيات مۇنبىرىدە مۇشۇنداق يامان ئادەتنىڭ يەنى كۆرۈلگىلى ، پەسلىك ، قوپاللىق ۋاھاكازالارنىڭ پەيدا بولۇپ قالغاندەكلىقىغا لۇشۇن ئەپەندىگە ئوخشاش ئادەملەر ھەر ھالدا ئاز - تولا جاۋابكار بولۇشى كېرەك .

ھەقىقەتتە بۇ قەلەم كۈرەشلىرىنىڭ بىر مۇنچىسى ماجەتسىز ، مەسىلەن ، بىراۋ نەزمىنىڭ ئازادلىقىنى تەشەببۇس قىلغانىكەن ، سەن ئۇنى تىللىمساڭمۇ باشقا ئادەملەرنىڭ ئۇنى دوراپ ، « پۇستان نېمەگە ھېساب » دەپ نەزمە توقۇشىمۇ ناتايىن ؛ بىراۋ « جۇڭزى » بىلەن « تاللانما » نى ئوقۇشنى تەرغىپ قىلغانىكەن ، ئۇنىڭ ياشلارنى ئەپيۇن چېكىشكە دەۋەت قىلغانلىقى ناتايىن ، سېنىڭ چىشلەرنى غۇچۇرلىتىپ ، كۆزلىرىڭنى ئالايىتىپ ، ئۇنى ئوسال قىلىشىڭنىڭ نېمە

ئېسىمدە تۇرۇپتۇ ، جۇڭگو تىلىنى مۇكەممەل بىلىدىغان روسىيىلىك ئەدىبى B · A · Vassiliev ئەپەندىنىڭ « ئا Q نىڭ ھەقىقىي تەرجىمىھالى » سىغا باھا بېرىپ : « لۇشۇن جۇڭگو خەلقىنىڭ روھىي دۇنياسىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىدىغان يازغۇچى ، ئۇنىڭ يۇمۇر ئىستىلى كىشىنىڭ كۆزىگە ياش كەلتۈرىدۇ ، دېمەك لۇشۇن يالغۇز جۇڭگونىڭلا يازغۇچىسى ئەمەس ، ئۇ پۈتۈن دۇنيادىكى يازغۇچىلارنىڭمۇ بىرى » دېگەن . لۇشۇن ئەپەندى ، سىز ھازىر قېرىپ قالدىڭىز ، ئۆتمۈشتىكى شان - شەرەپلىرىڭىزنى كۆزدە تۇتۇڭ ، ئوقۇغانلىرىڭىز كۆپ ، كۆزىتىشىڭىز چوڭقۇر . تۇرمۇش تەجرىبىڭىز ناھايىتى مول بولۇپ تۇرغان ھازىرقى ۋاقتىڭىزدا « ئا Q نىڭ ھەقىقىي تەرجىمىھالى » دىنمۇ ئۇلۇغ بىر نەچچە ئەسەر يېزىش يولىدا غەيرەت قىلىشىڭىز بولماسمىدى ؟ ئۇلۇغ ئەسەرنىڭ مىڭ يىللاپ ئۆچمەي تۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىكەن ، قەلەم كۇرۇشى بىلەن يېزىلغان ماقالىلەرمۇ بىر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ئېھتىمال . ياشلار مەردلەرنى سىناش مەيدانىنىڭ خوجايىنىدىن كۆرە ، ئۇلۇغ ئەدىبىنى قەدىرلەيدۇ . بىز شىكسىيەر ، تولستوي ⑩ گىيۇتى قاتارلىق ئادەملەرنىڭ ماقالىلىرىنى ئوقۇغان ، ئۇلارنىڭ « ئادەم تىللايدىغان زاۋىنلار تاللانمىسى » نى كۆرگىنىمىز يوق .

11 - ئاينىڭ 16 - كۈنى چىققان « مەركىزىي

گېزىت » نىڭ « مەركىزىي باغچە » بېتىدىن

بۇ ئىككىيلەننىڭ بىرى مېنى قېرى ماكماك ئابالغا ئوخشىتىپتۇ ، يەنە بىرى مېنىڭ « ئۇلۇغ ئەسەر » يارىتىشىمنى ئارزۇ قىپتۇ . بۇلارنىڭ ئىبارىلىرى ئوخشاش بولمىسىمۇ ، مەقسىتى بىر ، يەنى بۇلار « ئۇنداق ئەھۋال توغرىسىدىمۇ تەسىراتى كېلىپ چىقىدىكەن ، بۇنداق ئەھۋال توغرىسىدىمۇ تەسىراتى كېلىپ چىقىدىكەن » ئىكەنلىكىمىدىن ، دېمەك پات - پات « چەلەڭگۈش زاۋىنلار » يازىدىغانلىقىمىدىن بىزار . دەرھەقىقەت ، بۇ ئەھۋال كىشىنى بىزار قىلىدۇ ، لېكىن « چەلەڭگۈش زاۋىن » شۇنىڭ ئۈچۈن تېخىمۇ زۆرۈر ، چۈنكى « جۇڭگو خەلقىنىڭ روھىي دۇنياسى » ھازىر مېنىڭ چەلەڭگۈش زاۋىنلىرىمدا ئەكس ئەتمەكتە .

جۇ ئەپەندى مېنىڭ بىرەر روشەن ئەقىل كۆرسىتىپ بەرمىگەنلىك

كىمگە نەشتىرىنى سانجىپتۇ . ئۇنىڭ غەربىنى چۈشەندىم . لېكىن مىڭچۇن ئەپەندىنىڭ شىكسىيەر قاتارلىق بىر تالاي ئادەملەرنى شىپى كەلتۈرگەنلىكىگە ھەيران بولدۇم . نېمە ئۈچۈندۇر ، يېقىنقى بىر يىلدىن بۇيان بەزىلەر پات - پاتلا مېنى تولستويىنى دورىغىن دەپ دەۋەت قىلىدىغان بولۇپ قالدى ، ئېھتىمال ئۇلار « ئۇلارنىڭ (ئادەم تىللايدىغان زاۋىنلار تاللانمىسى) نى كۆرمىگەن » لىكى ئۈچۈن ، ئۇنى ماڭا ئۈلگە قىلىپ كۆرسەتكەندۇر . بىراق ياۋروپا ئۇرۇشى دەۋرىدە تولستويىنىڭ پادىشاھنى تىللاپ يازغان خېتىنى كۆرگەنمەن ؛ ئەگەر ئۇ جۇڭگودا بولغان بولسا ، ئۇمۇ « ھازىر ئەدەبىيات مۇنبىرىدە مۇشۇنداق يامان ئادەتلەرنى ، يەنى كۆزەڭلىك ، پەسلىك ، قوپاللىق ۋە ھاكازالار پەيدا قىلغان » دېگەن بەتنامغا قالغان بولاتتى ، تولستويىنى دورىغىلى بولمايدۇ ، دورىغان تەقدىردىمۇ ياشىماق تەس ، ئۇ ھايات چېغىدا يونان دىندارلىرى ئۇنى دەۋزىخى دەپ ھەر يىلى قاغىغانىدى .

ئوتتۇرىغا « ئېقىم مەسىلىلىرىدىن يېڭى خەۋەر » گە بېسىلغان ئىككى پارچە ماقالىنى قىستۇرۇپ قويماي -

چېقىمچىلىق توغرىسىدا

چېن دەي

چېقىمچىلارغا يولۇقۇپ قېلىشتىن ھەممىدىن بەك تەشۋىش قىلىدىغان ۋە ئۇلارغا ھەممىدىن ئۆچ ئادەم لۇشۇن ئەپەندى بولسا كېرەك . ئۇنىڭ بۇ مەسىلىگە دىققەت قىلىۋاتقانلىقىنى « ساختا ئەركىنلىكنامە » - يەنە بىر ئىسمى : « ناشايان توپلام » - نىڭ « مۇقەددىمە » سى بىلەن « خاتىمە » سىدىنمۇ بىلگىلى بولىدۇ . لېكىن لۇشۇن ئەپەندىنىڭ چېقىمچىلىق دېگىنى بەزى ئادەملەرنىڭ ئۇنىڭ تۇرار جايىنى ياكى قاچان ، قەيەردە بولغانلىقىنى پولىتسىيىگە (ياكى ئۇنىڭ « سىرى » نى بىلىمەكچى بولۇپ تۇرغان باشقا بىرەر ئورگانغا) يوشۇرۇن ھالدا ئېيتىپ قويۇپ ، ئۇنىڭ قولغا ئېلىنىپ كېتىشىگە زامان بولغانلىقىغا قارىتىلغان ئەمەس . ئۇ - نىڭ سۆزى بەزىلەرنىڭ ئۇنىڭ « ئىلگىرىكى تەخەللۇسلارنى بەزىدە قوللىنىشقا مۇمكىن بولمىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزگەرتىۋەتكەن » دىن كېيىنكى تەخەللۇسنى ئاشكارىلاپ قويۇپ ، « بۇ تەخەللۇس لۇشۇننىڭ » ئىكەنلىكىنى ئاشكارىلاپ قويۇشقا قارىتىلغان .

يوشۇرۇن ئوق ئېتىش توغرىسىدا

چېن دەي

ئالدىنقى كۈنى لۇشۈن ئەپەندىنىڭ «ساختا ئىككىلىك نامە» نىڭ «مۇ-قەددىمە» سى بىلەن «خاتىمە» سىنى ئوقۇپ، چىقىمچىلىق توغرىسىدا قىسقىچە توختالغانىدىم، ھازىر تاڭ تاۋ ئەپەندىنىڭ «يېڭى قىياپەت تۈلبەشەر» دېگەن ماقالەسىنى ئوقۇۋېتىپ، يوشۇرۇن ئوق ئېتىش توغرىسىدىمۇ قىسقىچە توختالغۇم كەلدى.

تاڭ تاۋ ئەپەندى «يېڭى قىياپەت تۈلبەشەر» دە ناھايىتى كۆپ تەرەپلەپ ھۇجۇمغا ئۆتكەن؛ شۇ تەرەپلەرنىڭ بىرى «يوشۇرۇن ئوق ئېتىش». تاڭ ئەپەندىنىڭ ماقالىسىمۇ پۈتۈنلەي دېگۈدەك «يوشۇرۇن ئوق» لاردىن تەركىب تاپقان، گەرچە بىرمۇنچە ئوقلارنىڭ بەلگىسى ئانچە ئېنىق بولمىسىمۇ.

«ئېقىمنىڭ تەسىرى يەتكەنلىكتىن، ئەدەبىيات سەھنىسىدىكى ئويۇنلارنىڭ ھەربىر كۆرۈنۈشىنى يەڭگۈشلەپ تۇرۇۋاتىمىز، دېيىشىدۇ. رولغا چىققانلار يەنە شۇ كونا ئادەملەر بولسىمۇ، لېكىن بەشىرىسى يېپىڭى.» — مانا بۇ، يوشۇرۇن ئوقنىڭ بىرىنچىسى. بۇ ئوق يوشۇرۇن ئېتىلغان بولسىمۇ، لېكىن قارىلىغان يەرگە بېرىپ تەگكەن. چۈنكى ھازىر ھەقىقەتەن بىرمۇنچە ئەدەبىي رول باركى، ئۇلار تاماشىچىلارنىڭ ئالاقىسىغا ئېرىشىش ئۈچۈن، ئادەتتە قويۇپ كېلىۋاتقان كونا ئو-يۇنلىرىنى تاشلاپ قويۇپ، يېڭى ئويۇنلارنى قويۇۋاتىدۇ، ئۆزلىرىنىڭ قاتاردىن قالغانلىقىنى چاندۇرماشلىق ئۈچۈن، ئاغزىدا «ئېقىمنىڭ تەسىرى يەتكەن» دەيدۇ، تېخى. يەنە بەزىلىرىنىڭ ئاچچىقان رولىنىڭ ئىلگىرىكىدە كونا ئىكەنلىكىنى ئېيتماي قويايلى، ئۇلارنىڭ بەشىرىسىمۇ يېڭى ئەمەس، پەقەت سەرلەۋەسىنىلا يېڭىلىغان، قويۇۋاتقىنى يەنە شۇ كونا بىر نېمىلەر، مەسىلەن: «شۇي پىڭگۈيىنىڭ غەربىي لياڭ ئوردىسىدىن ئۆيلىنىشى» نى «ئاشق ۋە مەشۇق» قا ئۆزگەرتكەن ۋە باشقىلار. بۇلارنىڭ مەزمۇنى بولسا يەنىلا كونا.

ئىككىنچى ئوق بولسا — ياق، بۇنداق يازىۋېرىش يارمايدۇ. بۇنداق يازىۋېرىش ئۈچۈن چوڭقۇر مەلۇمات كېرەك، — ماقالىنىڭ ھەر بىر جۈملىسى بىر پاي ئوق، ھەتتا بىر جۈملىسى بىر نەچچە پاي ئوق، ئۇنى كۆرگەن ئادەمنىڭ كۆزلىرى تولىشىپ، مېڭىسى ئېلىشىپ، ئۇ ئوقلارنى تۇتۇۋالماي قالسا، قاتما تەرجىمىلەرنى چۈشىنىشتىنمۇ قىيىن بولىدۇ.

لېكىن تاڭ تاۋ ئەپەندىنىڭ ئۆزى بۇنداق پوزىتسىيىدىن مەمنۇن بولمىسا

«بۇ نۆۋەت» — دەپ يازىدۇ لۇشۈن، — «ئاۋال ۋاڭ پىڭلىن ⑦ ئەپەندى چاقىتى، كېيىن جۇمۇزەي ئەپەندى پاش قىلدى». لېكىن ئۇ لۇشۈن ئەپەندى سەھنىگە چىقماستىنلا تەھرىرنىڭ بىشارەت بېرىپ قويىدىغانلىقىنى بىلمەي ئۇنتۇپ قالغان. چۈنكى خې جياگەن ⑧ ئەپەندى باشقا بىر ئەپەندى بىلەن بىللە سەھنىگە چىقىدىغان چاغدا، تەھرىر: ھازىر سەھنىگە چىقىدىغان ئىككىيلەن بولسا ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭ سەركەردىسى، دەپ ئالدىن تونۇشتۇرۇپ قويىدۇ، شۇڭا باشقا كىشىلەر ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭ بۇ ئىككى سەركەردىسىنىڭ سەھنىگە چىقىشىنى ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتىدۇ. ئەگەر باشقا بىر ئورۇندا ياكى باشقا بىر ۋەزىيەتتە بولسا، لۇشۈن ئەپەندىنىڭ، تەھرىر تەنە قىلىۋاتىدۇ، دېيىشى ئېھتىمال. بىرەر قوشۇمچە بەتتە بىرەر يات ئىسىم پەيدا بولۇپ قالسا، شۇ ئىسىمنىڭ ئەسلى ئىسىم ياكى باشقا بىرەر تونۇش ئادەمنىڭ يەنە بىر تەخەللۇسى ئىكەنلىكىنى بىلگىمىز كېلىدۇ، بۇ ئادەملەردە بولىدىغان بىر ئادەت. ھەتتا لۇشۈن ئەپەندىمۇ ۋاڭ پىڭلىن ئەپەندىنىڭ «(ھەممىدىن چۈشىنىشلىك) ئەدەبىيات — سەنئەت» دېگەن ماقالىسىنى كۆرگەندىن كېيىن، ئىختىيارسىز ھالدا: «بۇ ۋاڭ پىڭلىن ئەپەندىنىڭ ئىسمى ئەسلى ئىسمىمۇ ياكى تەخەللۇسىمۇ؟» دەپ سوئال قويغان. ئەگەر ئۇ شۇ ئىسىمنىڭ كىمىنىڭدۇر بىرىنىڭ تەخەللۇسى ئىكەنلىكىنى بىلگەن بولسا، شۇ كىشىنى ئېيتىپ بېرىشى ئېھتىمال. بۇ ھېچقانداق بوھتان ئەمەس، بۇنىڭغا ئىمانم كەمىل. چۈنكى ئۇنىڭغا مەلۇم بولغان كىشى ئەمەلىيەتتە «ليۇسى بولسا ياكى سۈنرېن ئەپەندى... نىڭ تەخەللۇسى» دەپ، ئۆزىنىڭ بوزەك بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرۋاتامدۇ؟

يەنە، ئەگەر چىقىمچىلىق قىلىدىغان بولسا، نېمىشقا «ئاشكارا» شەكلىنى قوللىنىدۇ؟ خۇپىيانە بولسا چىقىمچى تېخىمۇ بىخەتەر بولمامتى؟ ھەقىقەتەن شۇنداق چىقىمچى بولىدىغان بولسا، ئۇنداق چىقىمچىنىڭ پەم — پاراستىدىن بىر ئاز گۇمانلىنىمەن.

ئۇنداق ياكى بۇنداق تەخەللۇس بىلەن ئېلان قىلغان ماقالىلىرىنى توپلاپ توپلام قىلىدىغان چاغدا، شۇ بىر مۇنچە ئىسىملارنى بىر ئىسىمغا جۇغلانغان، بۇنىڭدىن قارىغاندا، ئاپتورنىڭ ئۆزى ئۆزىنىڭ ئاخىرقى چىقىمچىسى بولسا كېرەك. 11 — ئاينىڭ 21 — كۈنى چىققان «ئېقىم مەسىلىلىرىدىن يېڭى خەۋەر» نىڭ «كۆك نۇر» بېتىدىن

⑦ لۇشۈننىڭ تەخەللۇسى «كىم ئىشلىگەن؟» دېگەن مەنىدىكى سۆز. —

تەرجىمان.

كېرەك . ئۇنداق بولمىسا نېمىشقا باشقىلارنى « ۋارقىراپ - جارقىراپ ، شىلتىلاپ خىرىس قىلىۋاتىدۇ » دەپ تىللايدۇ ؟ لېكىن ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ئۆزى « ۋارقىراپ - جارقىراپ ، شىلتىلاپ خىرىس قىلىۋاتىدۇ » .

ئېھتىمال ئۇ خىرىس قىلماي ، پەقەت يوشۇرۇن ئوق ئېتىۋاتقاندا ؛ چۈنكى « قاتتىق جەك » دە « تارتىشماق » بولغان تەقدىردىمۇ ھەر ھالدا خېلى كۈچ كېتىدۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە « مەغلۇپ » بولغاندىن كېيىن « يەنە ئېلىشىش » ۋاقتىدا بەشىرىنى « يېڭىباشتىن پەردازلاش » توغرا كېلىدۇ . يوشۇرۇن ئوق ئېتىش بولسا ئاسانغا چۈشىدۇ ، ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ تۇرۇپ ، ئاتقۇدەك بىرەر قارىنى كۆرگەندە يايىنى كېرىپ تۇرۇپ چاندۇرماستىن قويۇۋەتسە ، ئوق بەھۇزۇر ئالغا ئۇچۇپ كېتىۋېرىدۇ . شۇنداق تۇرۇقلۇق ، ئۇ يەنە يوشۇرۇن ئوق ئاتقۇچىلارنى تىللىماقتا . يوشۇرۇن ئوقنى ئاۋال ئۆزى ئاتالايدىغان ئادەم باشقىلارنىڭ ئېتىشىنى تىللىسا ئاندىن سۆزى ئورۇنلۇق بولۇپ چىقىدۇ .

11 - ئاينىڭ 22 - كۈنى چىققان « ئېقىم مەسىلىلىرىدىن

يېڭى خەۋەر » نىڭ « كۆك نۇر » بېتىدىن

بۇ چېپىن ئەپەندى ھۇجۇمچى قوشۇن ئىچىدىكى لامزەللىلەرنىڭ بىرى ئىكەن ، ئۇ ھەتتا ئۆزىنىڭ كېيىن ئىزاھلىشى بىلەن باشقىلارنىڭ ئىلگىرى پاش قىلىشى ئوتتۇرىسىدىكى پەرقنىمۇ چۈشەنمەيدىكەن . ئەگەر مەن سۇيىقەستكە ئۇچرىغان بولساممۇ ئۆلمەي ، كېيىن « ئۆز . . . بىلەن ۋاپات قىلغان » بولسام ، ئۇ مېنى ئۆزىنىڭ ئاخىرقى قاتىلى دەپىشتىن يانمايدىغان ئوخشايدۇ .

ئۇ : ئەگەر چېقىمچىلىق قىلىدىغان بولسا ، نېمىشقا « ئاشكارا » شەكىلنى قوللىنىدۇ ؟ دېگەن سوئالنىمۇ قويۇپتۇ . جاۋاب : بۇنى ھەقىقەتەن چۈشىنىش تەس ، لېكىن بۇنىڭغا « ئەدىب » نىڭ سۈپىتىگە لايىقراق ئۇسۇلدا چېقىمچىلىق قىلىش مۇددىئاسىمۇ سەۋەب بولغان ؛ ئۇنداق قىلىمىسا ، تۆردىن پەگاغا چۈشۈپ قالىدۇ - دە ، پايلاقچىلار مۇنبىرىگە ئۆتۈپ قالىدۇ . قەستەنلىك بىلەن سەۋەنلىكنىڭ پەرقىنى چۈشىنىمەن . مېنىڭ چېقىمچى دېگىنىم پىستەكلەرگە قارىتىلغان ، چېپىن ئەپەندى ئەنە شۇنداق پىستەك - كۈچۈكلەرنىڭ بىرى ئىكەن . ئويلاپ كۆرۈڭ ، خەۋەر تاپىدىغان قۇلىقى ئۆتكۈر بولمىغاچقا ، ئەكسىچە ئۆزىگە قىيىن بولمىغانمۇ ؟

ئىككىنچى ماقالىسىنى پەقەت ئۆزىلا چۈشەنمەسە كېرەك . مەن پەقەت بىرلا نۇقتىسىنى چۈشەندىم : ئۇ بۇ نۆۋەت توغرا ھىدلىيالمىي ، تاڭ تاۋ ئەپەندىنى ماڭا ئوخشىتىۋاپتۇ . ئۇ ماقالىنى بۇ يەرگە پەقەت ئۆزىنى مېنىڭ مۇخالىپىم قىلىۋالغانلارنىڭ ئۈلگىسى سۈپىتىدىلا كىرگۈزۈپ قويىدۇم . ئەمدى « ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتىدىكى بىر پارچە نەرسىنى نەقىل كەلتۈرەي -

چېپىن جىبو لۇشۇن ھەققىدە

چىشى

يېقىندا بىراۋ لۇشۇن توغرىسىدىكى تەنقىدىي ماقالىلەرنى « لۇشۇن ھەققىدە » ناملىق بىر كىتاب قىلىپ چىقاردى . بۇنىڭغا لۇشۇننى ماختايدىغان ماقالىلەر كىرگۈزۈلگەن . ھەقىقەتتە لۇشۇن ھەققىدە يېزىلغان ماقالىلەردە چۆكۈرۈشمۇ ، تەرىپىمۇ بولۇشى كېرەك ؛ چۆكۈرۈشمۇ ، تەرىپىمۇ بولغاندا ، ئاندىن ھەق - لىللا بولغان بولىدۇ . چېپىن جىبو جاناب يازغان « ھازىرقى زامان جۇڭگو ئەدەبىياتى تارىخى » دېگەن ئەسەر 300 مىڭ سۆزلۈك ئۇزۇن ئەسەر بولۇپ ، ئۇ - نىڭدا جانلىق تىل ئەدەبىياتى توغرىسىدىكى سۆزلەر ئاران 10 مىڭ ھەرپتىن ئاشىدۇ ، بۇنىڭغا خۇشى تاللاپ كىرگۈزۈلگەن ، لۇشۇن بىلەن سۈي جىبو - شۇمچە قىستۇرۇلغان . بۇلار ئۈستىدىن قاتتىق غەيۋەت قىلىنغان . يېقىندىن بۇيان كونا يازغۇچىلار ئىچىدە ماقالىلەرنى ۋە ئادەملەرنى باھالاشتا چېپىن جانابتەك يۈرەكلىك ئادەم يوق ، يېڭى چىققان ئادەملەر تېخى بۇنىڭغا دىققەت قىلماپتۇ . ھازىر ئۇنىڭ « لۇشۇن ھەققىدە » دېگەن ئەسىرىنى ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى لەتىپە سۈپىتىدە تونۇشتۇراي .

چېپىن جانابنىڭ يېزىشىچە ، ياۋروپا گرامماتىكىسىنى دورايدىغان ، ياۋروپالاشتۇرۇلغان ئانا تىل ئەدەبىياتى دېگەن سۈپەت بېرىلگەن ئەدەبىيات بار ، بۇ ئەدەبىيات جېياڭلىق جۇ شۇرېن ① نىڭ غەرب ھېكايىلىرىنى تەرجىمە قىلىشى بىلەن باشلانغان ؛ ئۇنىڭدا سۆزمۇ سۆز تەرجىمە قىلىش قەدىرلەنگەن ، مەنەن تەرجىمە بولسا ساداقەتسىزلىك دەپ چەتكە قېقىلغان ؛ ياۋروپا گرامماتىكىسىنى دورايدىغان ئانا تىلنىڭ شاتۇتغا ئوخشاش دورامچىلىق قىلىشى ئەنە شۇنىڭدىن باشلاندى ؛ كۈلەلمىسىمۇ ھىجىيىپ باقىدىغان چاكىنا دورامچىلار ھەتتا بەس - بەس بىلەن ماقالىلەر يېزىپ ، ئۆزلىرىنىڭ ياۋروپالاشتۇرۇش

① لۇشۇن . - تەرجىمان .

ئىرادىلىرىنىمۇ بايان قىلىدىغان بولدى ، « ھېكايىلەر مەجمۇئەسى » بۇنداق دورامچىلىقنى تېخىمۇ ئەۋج ئالدىردى . لېكىن ياۋروپا گىرامماتىكىسىنى دوراپ ئانا تىل بىلەن يازغان ماقالىلەرنى ئوقۇپ چۈشىنىش ھەتتا « جۇ پادىشاھنىڭ پەرمىنى » دىنمۇ قىيىن بولۇپ ، ئۇلارنى ئىلىم ئەھلىلىرى چۈشىنەلمەيۋاتسا ، ئامما قانداقمۇ چۈشىنەلسۇن ؟ شۇنىڭ ئۈچۈن شاڭخەيدىكى ساۋ مۇگۇن مەسخىرە قىلىپ مۇنداق دېگەندى : بىز ياۋروپا تىلىنى ئوقۇشنى ئارزۇ قىلىمىزكى ، بۇنداق تىلىسىم ماقالىلەرگە نەزەر سېلىشنى خالىمايمىز ! بۇ ماقالىلەر خۇددى مودا كىيىم كىيىگەن پوزۇر ئاياللارنىڭ غەرىپچە ئېگىز پاشىلىق بەتىنىكى كىيىپ ، تايانغلاپ مېڭىپ ، رەسۋا بولغىنىغا ئوخشايدۇ ! قەدىمكى ئادەملەرنىڭ ئۇسلۇبىنى دوراشنى قۇللۇق مىجەزگە بېرىلىپ كېتىش دەپ ھاقارەتلىشىۋاتىدۇ ، چەتئەلنى دوراش قۇللۇق مىجەزگە بېرىلىپ كەتكەنلىك بولماسمىش . بۇ تۆھمەت زۇلۇم قامچىسىنى كۆتۈرگەنلىك بىلەن باراۋەر بولسا كېرەك ! خوش ، جانلىق تىل ئەدەبىياتىنى دەسلەپ تەشەببۇس قىلغاندا ، تىل بىلەن يېزىقنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ ، ھەممە ئادەم چۈشىنەلەيدىغان ھالغا كەلتۈرىمىز دېيىشكەندى ، بۇ ئىرادىسى ياۋروپا ياشقان ئانا تىل ئەدەبىياتىنىڭ جانلىنىشى بىلەن تۇتۇندەك تۇزۇپ كەتمىدۇمۇ ؟ ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە زىت بولغان بۇنداق تەشەببۇسلىرى ئۆزلىرىنىڭ سۆزلىرىنى يوققا چىقارماقتا . شۇنىڭ ئۈچۈن لۇشۇننىڭ چەتئەل ئەدەبىياتىنى سۆزمۇ سۆز تەرجىمە قىلىشى ۋە ئۇنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى تەسىرى لەنەت ۋە نەپرەتكە ئۇچرىماقتا . لىلا گەپ قىلىدىغان بولسام ، لۇشۇننىڭ تەرجىمە ئەسەرلىرىدە ئوقۇپ چۈشەنگىلى بولمايدىغان يەرلەر يوق ئەمەس . سۆزمۇ سۆز تەرجىمە قىلىش بولامدۇ - يوقمۇ ، بۇ بىر مەسىلە ؛ ياۋروپا ياشقان ئانا تىل ئەدەبىياتى يەنە بىر مەسىلە . بەزىلەر بۇنىڭ ھەر ئىككىسى يارىمايدۇ ، دەيدۇ . بۇنىڭغا زادى كىم جاۋابكار ، بۇنى ئېيتىشىمۇ قىيىن . چىيەن ئەپەندىنىڭ سۆزى پىقىرنىڭ قارىشىچە ئورۇنلۇق بولسا كېرەك !

چىيەن ئەپەندىنىڭ ئېيتىشىچە ، خۇشى جانلىق تىل - ئەدەبىياتىنى دەسلەپ تەشەببۇس قىلغاندا ، بىزگە ئاقسۆڭەكلەر ئەدەبىياتى كېرەك ئەمەس ، ئاددىي خەلق ئەدەبىياتى كېرەك ، دېگەن شوئارنى دەستۇر قىلغانىدى . بىر چاغلاردا جۇ شۇرېن ئۇنىڭغا خۇددى كۆلەڭگىدەك ئەگىشىپ ، ئۆزىنىڭ ھېكايىلىرى بىلەن داڭق چىقارغانىدى . كېيىن جۇ شۇرېن ھەپسىلىسى پىر بولۇپ ، كۆرەش قىلىشقا لايىق بولالماي قالدى . ئۇ پەقەت ئۆتمۈشتىكى خاتىرىنىلا يېزىش بىلەن بولۇپ كەتتى ، كەلگۈسى ئۈچۈن يېڭىلىق يارىتىشقا سەئىي قىلمىدى ، شەخسەن ئۆزىنىڭ دەرد - ئەلەملىرى بىلەنلا بولۇپ كېتىپ ، ئاممىغا بەخت - سائادەت كەلتۈرۈش كويىغا

چۈشىمىدى ئۇ ئادەمنىڭ يۈرىكىدە ، نەزىرىدە ئامما نېمىش قىلسۇن ؟! شۇنىڭ ئۈچۈن چىيەن ئەپەندى : جۇ شۇرېن بىلەن شۇي جىمۇ يېڭى ئەدەبىيات - سەنئەت - نىڭ ئوڭ ئاغمىچىلىرى ، دەپ ھۆكۈم چىقاردى . دېمەك ئۇ لۇشۇننىڭ ئىجادىيەتلىرىگىمۇ ئۇنىڭ ئىدىيىسى بىلەن قوشۇپ لەنەت ئوقۇدى . ئۇنىڭ لۇشۇننى ئوڭ ئاغمىچى دەپ ئاتىغانلىقى ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئۆزىگە خاس زەكىيلىكى ۋە ئالاھىدە قازىلىقى ! گومورو بىلەن جياڭ گۇاڭچىنىڭ سول ئاغمىچىلىقىنىمۇ ياراتماي ، لۇشۇن بىلەن شۇي جىمۇنىڭ ئوڭ ئاغمىچىلىقىنىمۇ ياراتماي ، ئاتالمىش « خەيرلىك چىڭ سۇلالىسى » دىن تەۋەرىۋك بولۇپ قالغان مۇسىپىتلىرىنىڭ يېزىق ئۇسلۇبىغا خۇشتار بولۇپ ، ئۇلارنىڭ ماقالىلىرىنى ، ھەتتا ئىدغاملىرىنى چىقىرىپ ھوزۇرلىنىپ ئوقۇيدىغانلىقى - بۇ ئەھۋال چىيەن ئەپەندىنىڭ ئىرادىسىنى ئەينەكتەك كۆرسىتىپ تۇرۇپتۇ . ھازىرقى كۈندە ھەر قانچە ئىجتىھات قىلغان تەقدىردىمۇ ئادەم بولماقنىڭ تەس ئىكەنلىكىنى ، ھەق بىلەن ناھەقنىڭ چېگرىسى ئاجرىم ئەمەسلىكىنى چىيەن ئەپەندىنىڭ لۇشۇن توغرىسىدىكى سۆزلىرىدىنمۇ بىلگىلى بولىدۇ !

چىيەن ئەپەندىنىڭ بۇ كىتابى بۇ يىل 9 - ئايدا نەشر قىلىندى ، بۇلتۇر 12 - ئايدا يازغان خاتىمىسىمۇ بار .

« ئۇلۇغ ئاخشام » گېزىتىنىڭ 12 - ئاينىڭ 29 - كۈنىدىكى « مەشەل » ناملىق قوشۇمچە بېتىدىن .

بۇ چوڭ ماقالىنى چىشى ئەپەندىنىڭ « ئۆزىگە خاس زەكىيلىك دېگەن سۆزى بىلەنلا ماختىماقتىن باشقا سۆزنىڭ ھاجىتى يوق . ئۇ مېنى ھەقىقەتەن شۇنداق » تەنقىد « لەپتۇكى ، ھەتتا مېنىڭ ئۆزۈمنىڭمۇ بىر نەرسە دېگۈم كەلمىدى ، » ھەپسىلەم پىر « بولدى . شۇنداق بولسىمۇ مېنىڭ نەزىرىمدە ناھايىتى پەيزلىك بولغاچقا ، » لۇشۇن ھەققىدە « نىڭ بىر قىسمى سۈپىتىدە ئالاھىدە ساقلاپ قويغانىدىم .

ئاخىرقىسى « گۈزەل ئاخشام » گېزىتى ؛ بۇنىڭدا سەھنىگە چىققان كىشى يەنە يېزىق جەھەتتە رابىتىمىز بولۇپ ئۆتكەن ۋاڭ پىڭلىن ئەپەندى -

تىللاش ۋە ئىقرار قىلىش

ۋاڭ پىڭلىن

ئىلىم ئىشى توغرىسىدا بىر نەرسە دېمەك ناھايىتى تەس ؛ ئىلىمدا كامالەت

12 - ئاينىڭ 30 - كۈنى چىققان « گۈزەل ئاخشام » گېزىتىنىڭ « چىنار پانۇسى » دىن

« ساختا ئەر كىلىكنا مە » دە ۋاڭ ئەپەندىنىڭ تىلنۇمار سۆزلىرىنى « ھۆكۈمەت تەرەپ » سۆزلىرىگە مەنسۇپ دەپ ئەيىبلەنگەندىم ⑩ ، بۇ ماقالىسىنى ئەنە شۇنىڭغا قارشى يازغان ، لېكىن بۇ ماقالىسىنىڭ مەنىسى ئانچە چۈشىنىشلىك ئەمەس . « ئۆزى ئاداش ئويىناپ تۇتۇلۇپ قالغان ئۇرۇقلۇق ، باشقىلارنى پاهىشۇۋاز دەيدۇ » دېگەن سۆزىدىن قارىغاندا ، ئەكسىچە مەن « ھۆكۈمەت تەرەپ » مېشىمەن ، لېكىن « قىلارغا گېپى بار ئادەمنى ھېچكىمۇ بىرەر تەرەپكە ۋەكىللىك قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلىمايدۇ » غانلىقىنى بىلمەسمېشىمەن . ئەگەر شۇنداق ئويلايدىغان بولسا ، باشقىلارنى ئەكسىيەتچى دېگەن ئادەمنىڭ دەل ئۆزى ئەكسىيەتچى ؛ باشقىلارنى باس-مىچى دېگەن ئادەمنىڭ دەل ئۆزى باسمىچى . . . دېگەن بولاتتىم . ھاي ، بەس ، يەنە « زەھەرلىك باھا » بولۇپ قالدى . ئەيسا : « توۋا قىلىڭلار » ⑪ دېگەن ئەمەسمۇ ؟ بالا - قازادىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن يەنە كىچىككىنە بىر قۇيرۇقنى قوشۇپ قويماي : مېنىڭ بۇنداق يامان ئادىتىم ئەدەبىيات مۇنبىرى بىلەنلا چەكلەنگەن ، بۇنىڭ ھۆكۈمەت تەرەپ بىلەن ئالاقىسى يوق .

ۋاڭ پىڭلىن ئەپەندى كىنو تەكشۈرۈش ھەيئىتىنىڭ ⑫ ئەزاسى ، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن پۇخرادار چىلىقىمنى قىلاي . ئەمدى راستىن بەس قىلاي . يېزىش ۋە نەقىل كەلتۈرۈش ئۈچۈن ، يەنى ئۆزۈم ئۈچۈن ۋە باشقىلار ئۈچۈن يېرىم كېچىدىن كۆپزەك ۋاقىت سەرپ قىلدىم ، ھەممىسى 8 - 9 مىڭ ھەرپكە يېتىپ قالغان بولسا كېرەك . بۇ قۇيرۇقمۇ كىچىك ئەمەس .

ۋاقىت كۈنلەپ ئۆتۈپ كېتىۋېرىدۇ ؛ چوڭ - كىچىك ئەھۋاللارمۇ ۋاقىت بىلەن بىللە ئۆتۈپ ، ئۇزۇنغا قارىمايلا خاتىرىمىزدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ ؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەھۋاللارمۇ تارقاق . ئۆزۈمنى ئېلىپ ئېيتسام ، ئۆزۈم ھېچ قىلمىغان ۋە بىلمىگەن ئەھۋاللار ھەقىقەتەن ئاز ئەمەس . لېكىن بۇ چاققىچە يازغان مۇشۇ نەچچە ئون پەرچە ماقالەمنى رەتلەپ قارىسام ۋە شۇ ماقالىلەر تۈپەيلىدىن يۈز بەرگەن نىزالارنى « خاتىمە » بىلەن تو-

تاپقان چوڭ موللار كېيىن چىققان شاكىچىكلەر بىلەن ھەمسۆھبەتتە بولۇشنى ئار كۆرىدۇ ، شاكىچىكلەر بىرەر نەرسە يازسا ، « چاكىنا ، تېتىقسىز » دەپ تەنە قىلماي قويمايدۇ ؛ قورسىقىدا بىرئاز ئومىچى بار ياشلارمۇ شۇنداق كامالەت تاپقان چوڭ موللارنىڭ ئېغىز ئاچسىلا سوۋېت روسىيىسىنى ماختىغانلىقىنى ، قەلەم تەۋرەتسىلا پىرولبىتارىياتنى ماشايىخ قىلىۋالدىغانلىقىنى كۆرۈپ ، خۇددى پىشىمغان چۈچۈك غورىنى چايناپ سېلىپ چىشلىرىنى قامىتىۋالغاندەك بولۇپ قالىدۇ .

جاھاندا ھەر قانداق جېدەل - ماجرا توختاپ قېلىشى مۇمكىن ، لېكىن ئىندى سانلارنىڭ ئىندىيىۋى توقۇنۇشلىرى كۆپىنچە خاپىلىق - ئاچچىققا يېقىن بولغاچقا ، تۈگەش ۋاقتى بولمايدۇ . بەزىلەر گوبيا باشقىلارنى سۆكۈشنى ، باشقىلاردىن قەس تەن قۇسۇر ئىزلەشنى كەسپ قىلىۋالغان ؛ ھەممىنى بىۋاسىتە ئىنكار قىلىشنى ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى ۋاسىتىلىك ھالدا ئۆستۈرۈشنىڭ ھېكمىتى قىلىۋالغان . ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ زادى قانداق بىر نېمە ئىكەنلىكىنى پەقەت ئۆزلىرىلا بىلىدۇ ، باشقىلارنىڭ سوراپ كۆرۈشىگە رۇخسەت قىلمايدۇ . ئەمەلىيەتتە بۇنداق ئادەملەر - نىڭ باشقىلارغا قاراتقان زەھەرلىك دارىتمىلىرى بەزىدە دەل جايدىن چىقماي ، ئەكسىچە ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئاڭسىز ئىقارنامىسى بولۇپمۇ قالىدۇ .

ئىنجىلدا مۇنداق بىر رىۋايەتنى كۆرگەندەك تۇرىمەن : بىر توپ جامائەت ئەر كەك بىلەن ئويىناپ تۇتۇلۇپ قالغان بىر پاهىشە ئايالىنى چالما - كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتىمىز دەپ كوچىدا ئالدىغا سېلىپ كېتىۋاتقاندا ، ئەيسا : « توۋا قىلىڭلار ! بۇ پاهىشە ئايالىنى چالما - كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈشكە پەقەت گۇناھ قىلمىغان ئادەملا مۇناسىپ بولىدۇ » دەپتۇ . شۇنىڭ بىلەن جامائەت نومۇس قىلىپ تارقىلىپ كېتىپتۇ . بۈگۈنكى ئەدەبىيات مۇنبىرى شۇنداق ئەمەسمۇ ؟ ئۇ مۇنبەردىكىلەر ئۆزلىرى ئاداش ئويىناپ تۇتۇلۇپ قالغان تۇرۇقلۇق ، باشقىلارنى پاهىشۇۋاز دەپ قارىلايدۇ . مەسىلەن : لۇشۇن ئەپەندى ئادەم تىللاش ھۆكۈمەت تەرەپكە ۋە كالىتەن سۆزلىگەنلىك بولىدۇ دېگەن زەھەرلىك باھانى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ . لېكىن بۇ جانابنىڭ ئۆزى نېمە « تەرەپ » كە ۋەكىللىق قىلىدىكىن - تاڭ !

ئەسلىدە گەپ قىلغۇچى كەلمىگەن ئادەمنىڭ گېپى بولمايدۇ ؛ گېپى بولمىدىكەن ئۇ گەپنى قىلىدۇ ؛ قىلارغا گېپى بار ئادەمنى ھېچكىمۇ بىرەر تەرەپكە ۋەكىللىق قىلىۋاتىدۇ دەپ ئويلىمايدۇ . لۇشۇن ئەپەندى دائىم « باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى ئۆز كۆڭلى بىلەن ئۆلچەيدۇ » ، ئۇ « ئۆز ئەيىبىنى سىيلاپ - سىيلاپ ئۆتكۈزىدۇ ، باشقىلارنىڭكىنى بولسا دەرىلەيدۇ » .

ئەدەبىيات مۇنبىرىدە بۇنداق ئەھۋال سامان نەرقى ئۇچرايدۇ ، يالغۇز لۇشۇن ئەپەندى بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ .

لۇقلاپ يېزىپ قارىسام ، ئېقىم مەسىلىلىرىنىمۇ ئەينەكتەك كۆرسىتىپ بەردى . بۇ ھەجىمى كىچىك بولسىمۇ بىرەر ئوبرازنى سۈرەتلەپ بېرىۋاتىدۇ . دىغۇ ؟! ھازىرقى كۈندە ئۆزىنىڭ شىكسىپىرگە ، تولستويغا تەلپۈنىدىغان ھۇبارەك نەزىرىنى تۆۋەن تۇتۇپ كۆز ئالدىدىكى زۇلمەتكە نەزەر سېلىپ ، شۇ زۇلمەت توغرىسىدا بىرەر نەرسە يازىدىغان يازغۇچى ناھايىتى ئاز . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزۈمنىڭ پارچە تەسىراتلىرىمنى ساقلاپ قويۇش تېخىمۇ زۆرۈر بولۇپ قالدى ، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن بۇ پارچە تەسىراتلىرىم ئۆمۈر سۈرسۇن ، شۇ سەۋەبتىن باشقىلارنىڭ تېخىمۇ بەك ئۆچمەنلىكىگە يولۇقۇلسۇم ، مۇھاسىرە ئىچىدە تېخىمۇ ئۆسۈپ يېتىلسۇن . ئە ! « بولمىغاچ شۇ زاماندا قەھرىمان ، چىقاردى كىسپۇرۇشلار ئۇندا نام » ② ؛ ئۆزۈمنى دەپ ، جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىنى دەپ بۇنداق ئەھۋالغا ھەسرەت چېكىمەن .

ئەدەبىيات مۇنبىرىدە يۈز بەرگەن ۋەقەلەر يەنە تېخى خېلى كۆپ . مەسىلەن : تەكشۈرگۈچىلەرگە مەخپىي ئەقىل كۆرسىتىش ، غەلئە بۆلگۈنچىلىك تەدبىرلىرىنى ئىشلىتىش ، پىتئە - ئېغۇ ئۈچۈن مەسلىھەتلىك قىلىش ، ھەقىقەتنى يوشۇرۇش ۋە مەخسەتنى بۇرمىلاش ، ئۆتكەن يىللاردا تەسلىمچىلىك بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ، بۈگۈنكى كۈندە نو-مۇس قىلماي قەدىناس دوستۇم دەپ قوقۇنلىرىنى ئېرىتىش . . . لېكىن بۇلار مۇشۇ « گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە » نى يازغان مەزگىلدىكى ئەھۋاللار بولمىغاچقا ، بۇ يەردە ئۇلارنى تىلغا ئالمىدىم ، مەڭگۈ تىلغا ئالماسلىقىم مۇمكىن . بۇلار ، بۇنى بەللىرىم تېلىپ ئاغرىغۇچە يازدىم ، ئەمدى راستتىن بەس قىلاي .

1934 - يىلى 10 - ئاينىڭ 16 - كۈنى
كېچىدە شاڭخەيدە يېزىلدى ، لۇشۈن

ئىزاھات

① « گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە » - لۇشۈننىڭ 1933 - يىلى 6 - ئايدىن 11 - ئايغىچە يازغان زاۋىڭلىرىنىڭ توپلىمى بولۇپ ، جەمئىي 64 پارچە ماقالە ئىچىدە ئىبارەت . بۇ توپلام دەسلەپ 1934 - يىلى نەشر قىلىنغان . بۇ ماقالە مۇشۇ توپلامنىڭ نەشر قىلىنىشىغا بېغىشلاپ يېزىلغان خانىمىدىن ئىبارەت .

« ئىجتىمائىي ئاخبارات » - بۇ ژورنال 1932 - يىلى 10 - ئايدا شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلاپ ، 1937 - يىلى 10 - ئايدا نەشرىدىن توختىغان . بۇ ژورنالنىڭ 5 - جىلد 13 - سانى (1933 - يىلى 11 - ئاينىڭ 9 - كۈنى) دا « شىن » < ئىمزا سىدا » < ساختا ئەركىنلىك نامە > نى ئوقۇغاندىن كېيىن « سەرلەۋھىلىك ماقالا بېسىلىپ ، لۇشۈنگە مۇنداق ھۇجۇم قىلىنغان : « ساختا ئەركىنلىك نامە » لۇشۈن يازغان ، شىمال يېڭىلىقلىرى كىتاب ئىدارىسى نەشر قىلغان ، باھاسى 70 تىيىن . بۇ كىتابنىڭ باھاسى قىممەت ئەمەس ، لۇشۈننىڭ بۇ كىتابتىكى ئەسەرلىرى < شىنباۋ . ئەركىنلىك پاراڭ > غا بىر قېتىمىدىن بېسىلغان بولسىمۇ ، لېكىن شۇنى بىلىپ قويۇڭكى ، بۇ كىتابتا سەككىز مىڭ خەتلىك خاتىمە بار ، شۇ خاتىمىنىڭ ئۆزىنى سېتىۋېلىشقىمۇ ئەرزىيدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە لۇشۈن ئەپەندىنىڭ بۇ كىتابنى نەشر قىلدۇرۇشتىكى ئەسلى مەقسىتىنى چۈشىنىۋېلىش ، مەقسىتى < ئەركىن پاراڭ > غا يازغان پارچە تەسىراتلىرىنى نەشر قىلىشىمۇ ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس ، ئۇنىڭ مەقسىتى - پۈتۈنلەي ئەنە شۇ قۇيرۇقتىن ئۆزىنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى تەختىنى مۇستەھكەملەش ئۈچۈن قايتۇرما ھۇجۇم قورالى ئورنىدا پايدىلىنىش .

② جاڭ زىپىڭ (1893 - 1959) - گۇاڭدۇڭ مىشېن ناھىيىسىدىن ، ئىلگىرى « ئىجادىيەت تەھرىراتى » نىڭ ئەزاسى بولۇپ ئۈچ تەرەپلىمە مۇھەببەت ھىكايىلىرىنى كۆپ يازغان . ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش دەۋرىدە خائىن بولۇپ كەتكەن .

③ « ئون كۈنلۈك پاراڭ » - شاۋ سۈنپېننىڭ ئىلگىرىدىكى ئەدەبىي ژورنال . بۇ ژورنال 1933 - يىلى 8 - ئاينىڭ 10 - كۈنى چىقىشقا باشلىغان . 1934 - يىلى نەشرىدىن توختىغان .

④ « مۇشاۋىر شېك شۇەنخۇەي » - چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى دەۋرى - لىرىدىكى گۈەنلىياۋ كاپىتالىست ، 1844 - يىلى تۇغۇلۇپ ، 1916 - يىلى ئۆلگەن ، ئەسلى جياڭسۇلۇق ، مەنەسپدار ، پاراخوت شېركىتى قاتارلىق شېركەتلەرنى قۇرغان ، قىزىلكۆزلۈك قىلىش يولى بىلەن ئۆز ۋاقتىدا ئاتاقلىق بايلاردىن بولۇپ قالغان . چاڭجياڭ دەرياسى بويلىرىدىن نۇرغۇن يەر - زېمىن ئالغان . ئۇ ۋاپات بولغاندا ، بالا - چاقىلىرى ناھايىتى ھەشىمەتلىك ماتەم مۇراسىمى ئۆتكۈزگەن .

⑤ « مەركىزىي گېزىت » - گومىنداڭ مەركىزىنىڭ ئورگان گېزىتى ، 1928 - يىلى 2 - ئايدا نەنجىڭدا نەشر قىلىنىشقا باشلىغان .

⑥ « ئىسلاھات » - ياپونچە ئايلىق ئونبۇرسال ژورنال ، 1919 - يىلى 4 - ئايدا نەشر قىلىنىشقا باشلىغان ، 1955 - يىلى 2 - ئايدا نەشرىدىن توختىغان .

لۇشۇننىڭ « جۇڭگودىكى بەزى ئىشلار توغرىسىدا » سەرلەۋھىلىك ماقالىسى ئەنە شۇ ژورنالغا ئۈچ بۆلەك بېسىلغان .

⑦ « ئادەم سۆزى » — گومىڭ قاتارلىق كىشىلەر تەھرىرلىكىدە چىققان ھەپتىلىك گېزىت ، 1934 - يىلى 2 - ئايدا شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلىغان . « تۈرمە توغرىسىدا » ئەنە شۇ گېزىتنىڭ 1 - جىلد 3 - سانغا بېسىلغان . جاڭ كېيياۋ ، شاۋشۇنمېيلەر « ئادەم سۆزى » ژورنىلىنىڭ تەھرىرلىرىدىن ئىدى ، ئاپتور 1934 - يىلى 6 - ئاينىڭ 2 - كۈنى جىڭ چىڭدۇغا يازغان خېتىدە جاڭ كېيياۋنىڭ « ئادەم سۆزى » نى چىقىرىۋاتقانلىقى توغرىسىدا : « جاڭ كېيياۋ تولىمۇ ناچار ئادەم ئىكەن ، مېنىڭ ماقالىمىنىڭ چەتئەلدە ئېلان قىلىنغانلىقى ئۈچۈن ھۆكۈمەت دائىرىلىرىگە مېنى ھەربىي سوتقا تاپشۇرۇش توغرىسىدا بىشارەت بەرگەن كىشى ئەنە شۇ » دەپ يازغان .

⑧ ۋەنزىۋا — نىسەن ۋەنزىۋا (1885 - 1959) — ياپون ، 1913 - يىلى جۇڭگوغا كېلىپ ، شاڭخەيدە نىسەن كىتابخانىسى ئاچقان ؛ لۇشۇن بىلەن قويۇق مۇناسىۋەتتە بولغان .

⑨ شاۋ شۇنمېيىنىڭ « ئامېرىكىنىڭ ھازىرقى زامان شېئىرىيەت مۇنبىرىگە نەزەر » دېگەن ماقالىسىگە قارالسۇن .

⑩ 1933 - يىلى 10 - ئاينىڭ 20 - كۈنى نەشىردىن چىققان « ئون كۈنلۈك پاراك » نىڭ 8 - سانغا بىر پارچە رەسىم بېسىلدى . رەسىمدە لۇشۇن نەي چېلىپ ماڭىدۇ ؛ ئۇنىڭ ئارقىسىدا بىر توپ چاشقانلار ماڭىدۇ . ساۋ جۇيرېن « شاۋقۇن » نىڭ 2 - جىلد 43 - سانغا ماقالا يېزىپ ، ئۇنىڭغا رەددىيە بەرگەن ؛ رەسىمنىڭ ئاپتورى « ئون كۈنلۈك پاراك » نىڭ 11 - سانىدا « ھۆكۈمەتچە گەپ قىلماسلىق شەرتى بىلەن شاۋقۇنغا جاۋاب » نى يېزىپ ، ئۆزىنى ئاقلىغان .

⑪ دۇخېڭ (1907 - 1964) — تەخەللۇسى شۇۋىن ، 30 - يىللاردا « 3 - خىل ئادەم » بولۇۋېلىپ ، سولقانائەت دەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتىگە ھۇجۇم قىلغان ، « يېڭى ئەدەبىيات - سەنئەت » ، « ھازىرقى زامان » ناملىق ژورناللارنى چىقارغان .

⑫ بۇ يەردە لىن يۇيتاڭ ۋە باشقىلار « مۇھاكىمە » قاتارلىق ژورناللاردا تەشەببۇس قىلغان ، مىڭ سۇلالىسى كىشىلىرىنىڭ فىلىيەتونلىرىغا تەقلىد قىلىنغان « ئىبىرەتلىك سۆزلەر ئۇسلۇبى » دىكى ماقالىلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

⑬ بۇ يەردە شاڭخەيدىكى « مۇقەددەس ئەل ھۆسنى » نەشرىياتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ ، بۇ نەشرىيات 1931 - يىلىدىن كېيىن گومىنداڭ 19 - ئارمىيىسىنىڭ جياڭلىڭى چېن مىڭشۇ قوشقان سەرمايىنى قوبول قىلغان .

⑭ « ئېقىم مەسىلىلىرىدىن يېڭى خەۋەر » — 1907 - يىلى 12 - ئايدا شاڭخەيدە نەشر قىلىنغان كۈندىلىك گېزىت . دەسلەپتە بۇرژۇئا ئىسلاھاتچىلىرىنىڭ گېزىتى بولۇپ ، شىنخەي ئىنقىلابىدىن كېيىن شىمالىي مىللەت ئارىست دۇەن چىرۋىنى ھىمايە قىلىدىغان تەتقىقاتچى سىياسەتچىلەر گېزىتىگە ئايلانغان . 1949 - يىلى 4 - ئايدا شاڭخەي ئازاد بولغاندا نەشىردىن توختىغان .

⑮ « گۈزەل ئاخشام گېزىتى » — 1929 - يىلى 4 - ئايدا ئامېرىكىلىقلار شاڭخەيدە چىقارغان ئېنگلىزچە گېزىت ، كېيىن خەنزۇچە نۇسخىسىمۇ چىقىرىلغان ، 1949 - يىلى 5 - ئايدا نەشىردىن توختىغان .

⑯ تولستوي 1904 - يىلىدىكى ياپونىيە - روسىيە ئۇرۇشى مەزگىلىدە چار پادىشاھ بىلەن ياپونىيە پادىشاھى تىبەنخۇاڭغا خەت يېزىپ ، ئۇلارنىڭ ئۇرۇش قوزغىغان جىنايەتلىرىنى ئەيىبلەگەن . تولستوي ئۆز ئەسەرلىرىدە چېركاۋلارغىمۇ شىددەتلىك ھۇجۇم قىلغان . شۇڭا 1901 - يىلى 2 - ئايدا چېركاۋنىڭ رويخېتىدىن رەسمىي ئۆچۈرۈلگەن .

⑰ ۋاڭ پىڭلىن (1898 - 1964) — جياڭسۇننىڭ لياڭ ناھىيىسىدىن . گو-مىنداڭنىڭ ياللانما ئەدىبى .

⑱ بۇ ھەقتە « ساختا ئەركىنلىكنامە » نىڭ قوشۇمچىسى « ھۆكۈمەت سۆزى » گە قاراڭ .

⑲ بۇ سۆز « توۋا قىل » دەپمۇ ئېيتىلغان . ئەسلى ئىنجىلدىن ئېلىنغان .

⑳ گومىنداڭ ھۆكۈمىتى 1933 - يىلى 3 - ئايدا مەركىزىي تەشۋىقات ھەيئىتىنىڭ رەھبەرلىكىدە « مەركىزىي كىنو تەكشۈرۈش ھەيئىتى » قۇرۇپ ، سولقانائەت ئەدەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتىگە زىيانكەشلىك قىلىدىغان ئورگانلارنىڭ بىرى قىلغان .

㉑ بۇ سۆز ئەسلىدە « جىن سۇلالىسى تارىخى » نىڭ 49 - جىلد « رۇەن جىنىنىڭ تەزكىرىسى » دىن چىققان ؛ رۇەن جى دائىم گۇاڭخۇغا چىقىپ چۈ خاندانلىقى ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش بولغان جايغا نەزەر سېلىپ ھەسرەت بىلەن : « بولمىغاچ شۇ زاماندا قەھرىمان ، چىقاردى كىسىپۇرۇشلار ئۇندا نام ! » دېگەن .

ناھايىتى كۆپ كىتاب ئوقۇغاندەك تۇرغانلىقىمنى ھېس قىلىپ قالغىمەن . لېكىن بۇنىڭ دائىم ئۇنى - بۇنى ئوقۇپ قويغانلىقىمىدىن بولغانلىقىنى ، ئەمما شۇ كىتابلارنىڭ ھەممىسىنى كۆڭۈل قويۇپ تەپسىلىي ئوقۇمىغانلىقىمنى كىم بىلسۇن !؟

ئاسانراق تاپقىلى بولىدىغان « تۆت دىۋان كىتابلىرىنىڭ مەپھۇمى » ناملىق كىتابمۇ بار ؛ ئەگەر ئۇ قىيىن كەلسە ، « قىسقىچە مۇندەرىجە » ④ نى ئوقۇسىمۇ بولىدۇ ، لېكىن بۇنى تەپسىلىي كۆرۈش كېرەك ، چۈنكى بۇنى كۆرگەندىن كېيىن نۇرغۇن كىتابلارنى ئوقۇغاندەك بولىسىز . مەن ئۆزۈم خېلى سەئىيى - ئىجتىھات قىلىپ كۆردۈم ، مەسىلەن « مىللىي ئىلىم ⑤ » دېگەن بىر نېمىلەر توغرىسىدا ئۇستازلاردىن دەرس ئېلىپمۇ باقتىم ، ئالىملار قوشۇمچە پايدىلىنىش ئۈچۈن كۆرسەتكەن كىتابلارنىڭ تىزىملىرىغىمۇ سەپسالدىم ، لېكىن بۇلارنىڭ ھېچقايسىسى مېنى قانائەتلىنەندۈرەلمىدى . ئالىملارنىڭ بەزىلىرى كىتابلارنىڭ تىزىمىنى تولۇم كۆپەيتىۋەتكەن ، ئۇلارنى ئون يىلدەك ۋاقىت ئىچىدە ئاران ئوقۇپ بولۇش مۇمكىن ، شۇڭا مەن ، ئالىمنىڭ ئۆزىمۇ ئوقۇپ چىقىمىغان بولسا كېرەك ، دەپ ئويلايمەن . بىرنەچچە پارچىلا كىتابنىڭ تىزىمىنى كۆرسىتىپ بەرگىنى ياخشىراق بولىدۇ ، لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن شۇ تىزىمنى كۆرسىتىپ بەرگەن ئۇستازلارغا قاراش كېرەك ، ئەگەر ئۇنىڭ ئۆزى قاپاقباش بولسا ، ئۇ كۆرسىتىپ بەرگەن كىتابلارمۇ چوقۇم ئۇچىغا چىققان چاتاق كىتاب بولۇپ چىقىدۇ ، ئۇنداق كىتابنى ئوقۇمىغان ياخشى ، ئوقۇپ قالسىڭىز كولدۇرلاپ قالسىز .

مېنىڭ بۇ سۆزلىرىمىدىن ، جاھاندا ئىز باسارلارنىڭ كىتاب كۆرۈشىگە يېتەكچىلىك قىلىدىغان ئۇستاز يوق ، دېگەن مەنە چىقمايدۇ ؛ ئۇستازلارنىڭ بارلىقى بار . لېكىن ئۇلارنى تېپىش تەس .

مەن بۇ يەردە ئۆزۈمنىڭ ئىشى پۇشۇقۇمنى چىقىرىش ئورنىدا كىتاب كۆرىدىغانلىقىم ئۈستىدىلا سۆزلەۋاتىمەن . بەزى تەقۋادار ئادەملەر ، ئۇنداق بولسا « چەلەڭگۈش » بولۇپ قالىدۇ ، « چەلەڭگۈش » دېگەن سۆز ھازىر ناھايىتى يارىماس دېگەن سۈپەت بولۇپ قالدى ، دەر . لېكىن

ئۇنى - بۇنى ئوقۇپ قويۇش كېرەك ①

ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقىرىش ئورنىدا كىتاب كۆرىدىغانلىقىمنى - ئۇنى - بۇنى ئوقۇپ قويىدىغانلىقىمنى - بىرئاز سۆزلەپ بېرەي . ئۇنى - بۇنى ئوقۇغاندا پەخەس بولمىسا ، ئوقۇغان كىتابلارنىڭ زىيىنىغا ئۇچراپ قېلىش ئېھتىمالمۇ يوق ئەمەس .

مەن دەسلەپتە مەدرىسىدە ئوقۇدۇم ، ئوقۇغان بىرىنچى كىتابم « ئىبىرەتنامە » ② . جوزا ئۈستىدە ئەنە شۇ كىتاب ۋە ھۆسنى خەت ئەندىزىسى ③ ، قاپىيە تىزىملىرى (نەزمە توقۇشنىڭ تەييارلىقى) دېگەندەك دەرىسلىكلەردىن باشقا كىتابلارنىڭ بولۇشىغا روخسەت قىلىنمايتتى . كېيىن بارا - بارا خەت ساۋادىمۇ چىقتى ، شۇنىڭ بىلەن كىتابقا ھەۋەس قىلىدىغان بولۇپ قالدىم . ئۆيىمىزدە كونىراپ كەتكەن ئىككى - ئۈچ ساندۇق كىتاب بار ئىدى ، ئۇلارنى ۋاراقلاپ كۆرىدىغان بولىدۇم ، بۇنىڭدىن مەقسەتتەم رەسىملەرنى كۆرۈش ئىدى ؛ كېيىنچە يېزىقلىرىنىمۇ ئوقۇيدىغان بولىدۇم . بۇ ماڭا ئادەت بولۇپ قالدى ، قولۇمغا كىتاب چىقسىلا ، ئۇنىڭ قانداق كىتابلىغىغا قارىماي ۋاراقلايدىغان ياكى مۇندەرىجىلىرىنى ئوقۇپ باقىدىغان ، گايىدا مەزمۇنىدىنمۇ بىر نەچچە بەت ئوقۇپ باقىدىغان بولىدۇم ؛ ھازىرمۇ شۇنداق ، بۇنىڭغا مېڭىمۇ سەرپ بولمايدۇ ، كۈچۈم كەتمەيدۇ ، تولا چاغلاردا ، ماقالەمنى يېزىپ بولغاندىن كېيىن ياكى ئوقۇش زۆرۈر بولۇپ قالغان كىتابلارنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن ھارغىنلىق يەتكەندىمۇ شۇ يول بىلەن ئىچ پۇشۇقۇمنى چىقىرىمەن ، بۇنىڭ بىلەن ھەقىقەتەن ھاردۇقمۇ چىقىدىكەن .

ئەگەر ئالدامچىلىق قىلىمەن دەيدىغان بولسا ، مۇشۇنداق ئۇسۇل بىلەن بىلەرمەن ئېسىل ئادەم بولۇۋالغىلىمۇ بولىدۇ . ھازىر بەزى گول ئادەملەر مەن بىلەن پاراڭلىشىپ قالسا ، مېنى ناھايىتى كۆپ كىتاب ئوقۇغان ئىكەنسىز ، دەيدۇ . بىرئاز پاراڭ قىلىپ بەرگىنىدىن كېيىن ، ئۆزۈممۇ

مېنىڭچە بۇنىڭمۇ پايدىسى بار. مەسلەن: بىرەر ئادەمنىڭ روزغارىنىڭ كۆپ يىللىق ھېسابات دەپتىرىدە ھەر كۈنى «دۇفۇ — ئۈچ داچەن»؛ چىڭسەي — ئون داچەن؛ بېلىق — 50 داچەن؛ جياڭيۇ — بىر داچەن» دەپ يېزىلغانلىقىنى كۆرسەك، ئىلگىرىكى چاغلاردا ئەنە شۇ بىر نەچچە داچەنگە بىر ئائىلىگە بىر كۈن يەتكۈدەك كۆكتات كېلىدىغانلىقىنى بىلە- لەيمىز. كونا تەقۋىمدە «سەپەرگە چىقىش ھارام، سۇغا چۈشۈش ھارام، دەرەخكە چىقىش ھارام» دەپ يېزىلغانلىقىنى كۆرسەك ئىلگىرىكى چاغلاردا مەنى — ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنىڭ شۇنچە كۆپ ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز. سۇڭ دەۋرىدە ياشىغان ئادەملەرنىڭ خاتىرىلىرىدىكى «كۆك- تات يەپ، شايا تونلارغا سېغىنىدۇ» ① دېگەن سۆزلەرنى مىڭ دەۋرىدە ياشىغان ئادەملەرنىڭ خاتىرىلىرىدىكى «ئون ئارىسلان، بەش يولۋاس» ② دېگەن سۆزلەرنى كۆرسەك، «بەلىلى، ئەسلىدە (بۇرۇندىن تارتىپلا بار) ئىكەن» لىكىنى بىلەلەيمىز. لېكىن بىرەر كى- تابىنى كۆرۈپ چىقىشىڭىز، ئۇ تامامەن ئۆز زامانىسىدىكى مەشھۇر ئادەملەر توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر، مەسلەن: پالانى سەر كەردە ھەر قېتىملىق تا- ماقتا 38 چىنە ئاش يەيدىكەن، پوكۇنى جاناب 175 يېرىم جىڭ كېلىدىكەن، دېگەندەك رىۋايەتلەر بولسا ياكى پالانى كەنتتە ئاسماندىن چاقماق چۈشۈپ بىر مىكجىنى يېرىۋېتىپتۇ، پوكۇنى ئايال ئادەم يۈزلۈك ئىلان تۇغۇپتۇ دېگەندەك ئاجايىپ — غارايىپ گەپلەر بىلەن تولغان بولسا، دېمەك ئەنە شۇنداق قىلچىلىك پايدىسى يوق بولسا، ئۇ چاغدا ھوشۇڭىزنى تېپىۋېلىپ، ئۇنىڭ گۇپياڭچى ئەدىبلەر يازغان كىتاب ئىكەن- لىكىنى بىلىپ قويۇشىڭىز كېرەك. گۇپياڭچىلىق قىلىدىغان ئادەم بولغانىكەن، ئۇ ھەر قانداق ئادەمنى ئۆزىنىڭ گۇپياڭچىلىقى بىلەن كاردىن چىقىرىۋېتەلەيدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ بۇ جەھەتتە قوللىنىدىغىنى ھەممىدىن يامان ئۇسۇل. ئەگەر دىققەت قىلماي، ئۇنىڭ كەينىگە كىرىپ كەتسىڭىز، بالا — قازا دامىغا چۈشۈپ قالسىز — دە، مىڭىز پۈتۈنلەي پالانى سەر كەردىنىڭ تاماقخورلۇقى بىلەن، پوكۇنى جانابنىڭ ئېغىرلىقى بىلەن، مىكجىن ۋە ئادەم يۈزلۈك ئىلان بىلەن تولۇپ كېتىدۇ.

پال — رەممال توغرىسىدىكى كىتابلار، جالاپ توغرىسىدىكى كىتابلار توغرا كېلىپ قالسا، سەسكىنىپ قوشۇمىڭىزنى تۇرمەستىن، ئۇلارنىمۇ ئوقۇپ بېقىش كېرەك؛ ئۆزىڭىزنىڭ پىكىرىگە قارىمۇ قارشى ئىكەنلىكى ئېنىق بىلىنىپ تۇرغان، ۋاقتى ئۆتكەن كىتابلارنىمۇ شۇنداق چارە بىلەن ئوقۇپ قويغىنىڭىزنىڭ زىيىنى يوق. مەسلەن: ياكە جانابنىڭ «ئائىلاج» ① دېگەن ئەسىرى چىڭ سۇلالىسىنىڭ باشلىرىدا يېزىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىدىيىسى تىرىك. ھازىرقى ۋاقىتتا ئۇنىڭغا ئوخشىشىپ كېتىدىغان ئىدىيىدىكى ئادەملەر ناھايىتى كۆپ. لېكىن بۇنداق كىتابنى ئوقۇشتا بىر ئاز خەۋپمۇ يوق ئەمەس، يەنى ئۇنداق كىتابلارنىڭ ئوقۇغان ئادەمنى ئازدۇرۇپ كېتىشى مۇمكىن. ئۇنى — بۇنى ئوقۇۋەرسىڭىز، ئوقۇغانلىرىڭىز كۆپەيسە، ئۇلارنى بىر — بىرىگە سېلىشتۇرالايسىز. سې- لىشتۈرۈش ئالدىنىش كېسىلىنى داۋالاشنىڭ ياخشى چارىسى. سەھرالىق ئادەملەر بەزىدە ئادىشىپ، تۇنجى ئالتۇن دەپ چۈشىنىپ قالىدۇ، ئۇلارغا گەپ بىلەن چۈشەندۈرۈپ كېتەلمەيسىز، ئېھتىمال ئۇلار تېخى سىزنى گۆھىرىمنى ئالداپ ئېلىۋالىدىغان ئوخشايدۇ دەپ، دەرھال سىزدىن يو- شۇرۇشى مۇمكىن. ئەگەر جىڭ ئالتۇنىنى ئۇچرىتىپ قالغاندا، قولى بىلەن ئېغىر — يېنىكلىكىنى دەڭسەپ كۆرسىلا، تازا چۈشىنىپ كېتىدۇ.

«ئۇنى — بۇنى ئوقۇپ قويۇش» باشقا ھەر خىل مەدەنلەر بىلەن سېلىشتۇرۇش ئۇسۇلى. بۇ ئۇسۇل جىڭ ئالتۇن بىلەن سېلىشتۇرغاندەك ئاسان ۋە چۈشىنىشلىك ئەمەس. ھازىر ياشلارنىڭ، قانداق كىتابلارنى ئوقۇساق بولار، دەپ سوراپ يۈرگەنلىكىدىن مەقسەتمۇ تۇچ بىلەن ئالدىنىپ قېلىشتىن ساقلىنىش ئۈچۈن جىڭ ئالتۇنىنى كۆرۈپ، بىلىپ قو- يۇشتىن ئىبارەت. ئەگەر جىڭ ئالتۇنىنى بىلىۋالسا، تۇنجىمۇ ھەقىقىي ھالدا بىلىۋالىدۇ، دېمەك بىر چالمادا ئىككى پاختەنى سوققان بولىدۇ.

لېكىن جۇڭگودا ھازىر بار كىتابلار ئىچىدىن شۇنداق ئوبدان نەرسىلەرنى تېپىش ئاسان ئەمەس. ئۆزۈمنىڭ ئاز — پاز بىلىم ئېلىشىمنى ئەسلىيدىغان بولسام، ھەقىقەتەن كۆپ جاپا چەككەنمەن. بالا ۋاقتىدا، جۇڭگودا «ئەلمىساق» تىن كېيىن ئۈچ پادىشاھ، بەش سۇلتان...

سۇڭ سۇلالىسى، يۈەن سۇلالىسى، مىڭ سۇلالىسى، «ئۇلۇغ چىڭمى» ① دەۋرلىرى ئۆتكەنلىكىنى بىلىدىم. 20 يېشىدا «بىزنىڭ» ھەممىدىن كاتتا بولۇپ ياشىغان دەۋرىمىز ئىكەنلىكىنىمۇ ئاڭلىدىم. 25 يېشىدا ئاندىن ھېلىقى «بىزنىڭ» ھەممىدىن كاتتا بولۇپ ياشىغان دەۋرىمىزدە ئەمەل-پەتە موڭغۇللارنىڭ جۇڭگونى ئىستېلا قىلغانلىقىنى، بىزنىڭ قۇل بولغانلىقىمىزنى بىلىدىم. بۇ يىل 8 - ئايدا، بەزىبىر رىۋايەتلەرنى تېپىش مەقسىتى بىلەن ئۈچ پارچە موڭغۇل تارىخىنى ۋاراقلاپ قالدىم، ئەنە شۇ چاغدا موڭغۇللارنىڭ «روسىيە» نى ئىستېلا قىلىشى، ۋېنگرىيە - ئا-ۋىستىرىيەگە بېسىپ كىرىشى پۈتۈن جۇڭگونى ئىستېلا قىلىشتىن ئىلگىرى بولغانلىقىنى، ئۇ چاغدا چىڭگىزخان بىزنىڭ خانىمىز ئەمەسلىكىنى، روسلارنىڭ قۇل بولۇش تارىخى بىزدىن كونا ئىكەنلىكىنى، «بىزنىڭ چىڭگىزخان جۇڭگونى ئىستېلا قىلغان، بىزنىڭ ھەممىدىن كاتتا بولۇپ ياشىغان دەۋرىمىز» دېگەن گەپنى رۇسلارنىڭ قىلىشى زۆرۈر ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم.

ھازىرقى تارىخ دەرسلىكلىرىنى كۆرۈپ باقمىغىنىمغا خېلى كۆپ ۋاقىت بولۇپ قالدى. ئۇلاردا بۇ ھەقتە نېمە دەۋاتقانلىقىنى بىلمەيمەن. لېكىن گېزىت - ژورناللاردا بەزىدە چىڭگىزخان بىلەن پەخىرلىنىدىغان ماقالىلەرنىمۇ كۆرۈپ قالمەن. ۋەقە ئاللىقاچان ئوتۇپ كەتكەن، ئۇنىڭ بىزگە ھېچقانچە چوڭ مۇناسىۋىتى يوق، شۇنداق بولسىمۇ ناھايىتى چوڭ مۇناسىۋىتى بولسا كېرەك، ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، ھەر ھالدا گەپنىڭ راستىنى قىلغان ياخشى. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئويلايمەنكى، مەيلى ئەدەبىياتنى ئۆگىنىدىغان ئادەم بولسۇن، مەيلى پەن ئۆگىنىدىغان ئادەم بولسۇن، ئاۋۋال تارىخقا ئالاقىدار قىسقىچە ۋە ئىشەنچلىك كىتابتىن بىرەرنى ئوقۇشى كېرەك. لېكىن ئەگەر ئۇ مەخ-سۇسلا ئۇران، نېفىتون ياكى قىسقىچىچاقىنىڭ نېرۋا ھۇجەيرىلىرى توغرىسىدىلا لېكسىيە قىلىپ ۋە ياكى لالگۈل ھەققىدىلا مەدھىيە ئوقۇپ، يارىم - گۈزىلىم دەپ يۈرسە، جەمئىيەت توغرىسىدا مۇلاھىزە يۈرگۈزمەيدىغان بولسا، تەبىئىيىكى، ئوقۇمىسىمۇ بولار.

ياپونچە تىلنى ئاز - تولا بىلگەنلىكىم ئۈچۈن، «دۇنيا تارىخىدىن دەستۇر» نىڭ ياپونچە تەرجىمىسىنى ۋە يېڭى نەشر قىلىنغان «جۇڭگو جەمئىيىتىنىڭ تارىخى» ② نى كۆرۈپ، شۇنىڭ بىلەن ئۆزۈمنىڭ دەر-مەھەللىك ھاجىتىدىن چىقىمەن، بۇ كىتابلاردا ۋەقەلىك مەن ئىلگىرى كۆرۈپ كەلگەن تارىخ كىتابلىرىنىڭكىدىن ئېنىق بايان قىلىندۇ. «دۇنيا تارىخىدىن دەستۇر» نىڭ جۇڭگودا تەرجىمىسى بار ئىكەن، لېكىن پەقەت بىرىنچى تومنىڭلا تەرجىمىسى؛ قالغان بەش تومى تەرجىمە قىلىنمىغان؛ تەرجىمە قىلىنغانلىرىنىڭ تەرجىمىسىنىڭ سۈپىتى قانداق، ئۇنى ئوقۇپ كۆرمىگەنلىكىم ئۈچۈن بىلمەيمەن، «جۇڭگو جەمئىيىتىنىڭ تارىخى» بولسا ئاۋۋال جۇڭگودا تەرجىمە قىلىنغان. ئۇنىڭغا «جۇڭگو جەمئىيىتى-نىڭ تەرەققىيات تارىخى» دەپ ئىسىم قويۇلغان، بىراق ياپونچە تەرجىماننىڭ ئېيتىشىچە، خاتالىق كۆپ ئىكەن، قىسقارتىلغانىكەن، شۇڭا ئۇنىڭغا ئىشەنگىلى بولمايدىكەن.

شۇنداق بولسىمۇ جۇڭگودا شۇ ئىككى كىتابنىڭ بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمەن. ھايت دېسە گۈررىدە كېلىپ، ھۇيت دېسە پۇررىدە تۈزۈپ كەتمەسلىكىنىمۇ ئارزۇ قىلىمەن؛ تەرجىمە قىلىدىكەنمىز، تولۇق تەرجىمە قىلىپ پۈتتۈرۈش كېرەك. قىسقارتىپمۇ قويماسلىقىمىز كېرەك، ئەگەر قىسقارتىدىكەنمىز، ئەسكەرتىپ قويۇشىمىز كېرەك؛ لېكىن ھەر ھالدا ئاپ-تورنىڭمۇ، كىتابخانلارنىڭمۇ ھەقىقىي ھۈرمىتى ئۈچۈن، دىققەت بىلەن تولۇق تەرجىمە قىلىشىمىز كېرەك.

11 - ئاينىڭ 2 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1934 - يىلى 11 - ئايدا «كىتابخانلار تۇرمۇشى» ئاي-لىق ژورنىلىنىڭ 1 - جىلد 2 - سانغا بېسىلغان.
② «ئىبرەتنامە» - چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى ۋاڭ شىيۇنىڭ ئەسىرى، ئىلگىرىكى چاغلاردا مەرىپەتچىلىكتە ئىشلىتىدىغان بىر خىل تارىخىي كىتاب.

③ ھۆسن خەت ئەندىزىسى — ھۆسن خەت ئۆگىنىشكە باشلىغان بالىلارغا خاس . بالىلار قىزىل بوياق بىلەن ھۆسن خەت بېسىلغان قەغەزنىڭ ئۈستىگە ، نېپىز قەغەز قويۇپ ، خەتنىڭ شەكلى بويىچە ، ھۆسن خەت يېزىشنى ئۆگىنىدۇ .
④ « تۆت دىۋان كىتابلىرىنىڭ مەپھۇمى » — جەمئىي 200 جىلد . بۇ چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى يۇڭ رۇڭ بىلەن جى يۈەننىڭ باش مۇھەررىرلىكىدە تۈزۈلگەن بولۇپ ، چىڭ سۇلالىسى چيەنلۇڭ زامانىسىدا تۈزۈلگەن « تۆت دىۋان كىتابلىرى » نىڭ ماۋزۇيلىرىنىڭ شەرھى . 1781 - يىلى تاماملانغان « قىسقىچە مۇندەرىجە » — يەنى « تۆت دىۋان كىتابلىرىنىڭ قىسقىچە مۇندەرىجىسى » جەمئىي 20 جىلد .

⑤ « مىللىي ئىلىم » — جۇڭگونىڭ قەدىمدىن بار بولغان ئىلىم مەدەنىيىتى .

⑥ « كۆكتات يەپ ، شاياتۇنلارغا سېغىنىش » — بۇ يەردە سۇڭ سۇلالىسى دەۋرىدە دېھقانلار قوزغىلاڭ كۆتۈرگەندە پايدىلانغان مەخپىي دىنسىي تەشكىلات « مىڭجياۋ » كۆزدە تۇتۇلىدۇ . « مىڭجياۋ » دىندىكىلەر جانىۋار گۆشىنى يېمەي كۆكتات يەيتتى قەدىمكى پارسلاردىن تارقالغان مانى دىنىغا ئېتىقاد قىلاتتى . شۇڭا بەزىلەر ئۇلارنى « شەيتانغا سېغىنىدۇ » دەيتتى .

⑦ « ئون ئارىسلان ، بەش يولۋاس » — توغرىسى « بەش يولۋاس ، بەش ئارىسلان » بولسا كېرەك . مىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى جى ليۇچى يازغان « مىڭ سۇلالىسىنىڭ شىمال تارىخى » دېگەن ئەسەرنىڭ « بەش يولۋاس ، بەش ئارىسلان » سەرلەۋھىلىك 4 - جىلدىدە مۇنداق گەپلەر بار : « ھوقۇقدارلارنىڭ قانىتى ئاستىغا كىرىۋېلىپ ھۆكۈمەتنىڭ ھۆلىنى قازغانلارغا ئىبرەت قىلىش ئۈچۈن ، بەش يولۋاستىن لى شىيېنۇڭ ، ۋۇ چۇنفۇ ، نى ۋېنخۇەن ۋە تىيەن جىلارنى خىيانەتچى دەپ سۈرگۈن قىلغان ؛ بەش ئارىسلاندىن تىيەن ئېرگىن ، شۇي شىيەنچۇنگە ئۆلۈم جازاسى بەرگەن ؛ سۇي يىڭيۈەن ، ياك خۇەن ، سۇڭ يۇڭخېلارنى چېگرىغا سۈرگۈن قىلغان . »

⑧ « نائىلاج » — چىڭ دەۋرىدىكى ياك گۇاڭشىيەن يازغان . ئۇ كاڭشى دەۋرىدە گېرمانىيىلىك كاتولىك دىنىدىكى تاڭ روۋاڭنىڭ ئورنىدا رەسەتخانىە (سەييارىلار ، ھاۋارايى ۋە باشقىلارنى كۆزىتىدىغان بىنا — تەرجىمان) باشلىقى بولۇپ ، كونا قەمەرىيىنى تىرىلدۈرگەن ؛ 1668 - يىلى كەبىسەنى توغرا ھېسابلىمە خاتالىقى ئۈچۈن تۈرمىگە تاشلانغان . « نائىلاج » — ياك گۇاڭشىيەننىڭ تاڭ روۋاڭنى يېپەن قىلىش ئۈچۈن يازغان ئەسىرى .

⑨ « ئۇلۇغ چىڭم » — ئۆز ۋاقتىدا ناھايىتى ئومۇملاشقان « ئېلىپبە »

كىتابىدىكى ئىبارە . ئايسىن گورلار جۇڭگوغا كىرىپ ھۆكۈمران بولغاندىن كېيىن ، ئادەتتىكى خەنزۇ ئەمەلدارمۇ چىڭ ھۆكۈمىتىنى « ئۇلۇغ چىڭم » دەپ ئاتايتتى . لۇشۇن بۇ يەردە بۇ سۆزنى تەنە بىلەن ئېيتقان .

⑩ « دۇنيا تارىخىدىن دەستۇر » — بۇنى روسىيىلىك بوچاروپ قاتارلىقلار يازغان ، بىرىنچى قىسمى « فېئودالىزم جەمئىيىتىنىڭ تارىخى » بولۇپ ، خەنزۇچە تەرجىمىسى 1934 - يىلى نەشر قىلىنغان ، شۇي لۇنيىڭ قاتارلىقلار تەرجىمە قىلغان . « جۇڭگو جەمئىيىتىنىڭ تارىخى » — ئەسلى ئىسمى « جۇڭگو تارىخىدىن قوللانما » ، روسسىيىلىك سافاروپ يازغان ، خەنزۇچە « جۇڭگو جەمئىيىتىنىڭ تەرەققىيات تارىخى » دەپ تەرجىمە قىلىنغان . 1932 - يىلى نەشر قىلىنغان . لى لىرېن تەرجىمە قىلغان .

جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى جىن - شىيانلار ①

I

گومىنداڭ گۇڭچەنداڭ بىلەن ھەمكارلىشىش سىياسىتىنى گۇڭچەنداڭنى يوقىتىشقا ئۆزگەرتكەندىن كېيىن ، بەزىلەر ، گومىنداڭ باشتا ئۇلاردىن پەقەت پايدىلانماقچى بولغانىدى ، شىمالغا يۈرۈش ۋۇجۇدقا چىقماي قاي دەپ قالغاندا ، يوقىتىشنى يولغا قويغانلىقى ئالدىنلا بەلگىلەنگەن پىلان ئىدى ، دېيىشتى . لېكىن ، مېنىڭچە ، بۇ گەپ راست ئەمەس . گومىنداڭدىكى بەزى ھوقۇقدارلار كوممۇنىزمنى تازا خالايتتى ، ئۇلارنىڭ ئۆز پەرزەنتلىرىنى سوۋېت ئىتتىپاقىغا بەس - بەس بىلەن ئوقۇشقا ئەۋەتكەندىن كىلى بۇنىڭ بىر دەلىلى . جۇڭگودا ئانا - ئانىلار ئۈچۈن بالىلار ئەڭ قىممەتلىك بولغاچقا ، ئۇلار ئۆز بالىلىرىنى ھەرگىزمۇ ئۇ يەرگە يوقىتىش ماتېرىيالى بولۇشنى مەشىق قىلىشقا ئەۋەتمەيتتى . بىراق ، ھوقۇقدارلاردا بىر خىل خاتا ئوي باردەك قىلاتتى . ئۇلار ، جۇڭگودا كوممۇنىزم يولغا قويۇلسىلا ، مېنىڭ ھوقۇقۇم تېخىمۇ چوڭىيىدۇ ، مال - مۈلكۈم ۋە توقاللىرىم تېخىمۇ كۆپىيىدۇ ، ھېچبولمىغاندا ، ھال - ئەھۋالىم بەزىبىر كوممۇنىزم يولغا قويۇلمىغان چاغدىكىدىن يامان بولمايدۇ ، دەپ قارايتتى . بىزدە بىر رىۋايەت بار . بۇندىن ئىككى مىڭ يىلچە ۋاقىت بۇرۇن ، لىيۇ پەمىلىلىك بىر جاناب ئۆتكەنكەن ، ئۇ نۇرغۇن ئەجر قىلىپ ، پەرىشە تىلىك كاماللىتىگە يېتىپ ، ئۆزىنىڭ خوتۇنى بىلەن بىللە ئەرشكە چىقىپ كېتەلەيدىغان دەرىجىگە يېتىپتۇ ، ئەمما ئۇنىڭ تەبىئىي ئەرشكە چىقىپ كېتىشىنى خالىماپتۇ . نېمىشقا ؟ ئۇ ئولتۇرۇۋاتقان كونا ئۆيىنى ، بېقىۋاتقان توخۇ ۋە ئىتلىرىنى تاشلاپ كېتىشكە كۆزى قىماپتۇ . جانابى لىيۇ ئائىلە خۇداغا ئىلتىجا قىلىپ ، كونا ئۆيى ، توخۇ ، ئىتلىرىنىمۇ ئامال قىلىپ ئۆزلىرى بىلەن ئەرشكە ئاچىقىپ پەرىشتە بولۇۋاپتۇ . دېمەك ، ناھايىتى چوڭ ئۆزگىرىش ياسىغاندەك قىلىسۇ ، ئەمەلىيەتتە ئۆزگەرمىگەن . ئەگەر

كوممۇنىستىك دۆلەتتە ھوقۇقدارلارنىڭ بۇرۇنقى ھالىتى قىلچىمۇ ئۆزگەر - تىلمەيدىغان ياكى ئۇلار زەردارلىقىدا قالدۇرىدىغان بولسا ، ئۇلار كوممۇنىزمنى سۆزسىز قۇۋۋەتلىگەن بولاتتى . ئەمما كېيىنكى ئەھۋاللار كوممۇنىزمنىڭ خۇداغا ئوخشاش مادارا قىلمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى ، شۇندىن كېيىنلا ئۇلار كوممۇنىزمنى يوقىتىش نىيىتىگە كەلدى . ئۇلار با - لىرىنىڭ قەدىرلەيدۇ ، لېكىن ئۆزلىرىنى تېخىمۇ قەدىرلەيدۇ .

شۇنىڭ ئۈچۈن ، بىرمۇنچە ياشلار ، كوممۇنىزمچىلار ۋە كوممۇنىزمچى دەپ گۇمان قىلىنغانلار ، سولچىلار ۋە سولچى دەپ گۇمان قىلىنغانلار ھەم بۇ گۇمانلىق كىشىلەرنىڭ دوستلىرى ھەممىلا يەردە ئۆزلىرىنىڭ ھەم ھوقۇقدارلارنىڭ خاتالىقلىرىنى ئۆزلىرىنىڭ قانلىرى بىلەن يۇيۇشقا مەھكۇم بولدى . ھوقۇقدارلارنىڭ بۇرۇنقى خاتالىقى ئۇلارغا ئالدىن - ئىلگىرى كەتكەنلىكى ئىمىش . شۇڭا ئۆز خاتالىقىنى كوممۇنىزمچىلارنىڭ قېنى بىلەن يۇيۇشنى زۆرۈر تاپقان . لېكىن يەنە باشقا بىرمۇنچە ياشلار تېخى ئىشنىڭ تېگى - تەكتىگە يەتمەي ، سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئوقۇش پۈتتۈر - گەندىن كېيىن ، تۆگىگە مىنىپ ، خۇشال ھالدا موڭغۇلىيە بىلەن قايتماقتا . بىر چەتئەللىك ساياھەتچى ئايالنىڭ ئۇلارنى كۆرۈپ ئىچ ئاغ - رىتقانلىقى ئېسىمدە . ئۇ ، ئۇلار ئۆزلىرىنى ھازىر ۋەتەندە ئاسىدىغان دار كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى تېخى بىلمەيدۇ ، دېگەندى .

دۇرۇس ، دار كۈتۈپ تۇرۇپتۇ . لېكىن دارنى تېخى يامان دېگىلى بولمايدۇ ، بوينۇڭغا سىرتماق سېلىش بىلەنلا كۇپايەلەنسە ، بۇ ئېتىبار قىلغانلىقى . ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭلا دارغا قاراپ مېڭىشىمۇ ناتايىن ، ئۇلار - دىن بەزىلىرى باشقا بىر يولىنىمۇ تاپىدۇ ، يەنى بوينىغا سىرتماق سېلىنغان دوستىنىڭ پۇتىنى كۈچەپ تارتىپ ، ئۆزىنىڭ چىن قەلبىدىن توۋا قىلغان - لىقىنى ، تۆۋە قىلالىغان ئادەمنىڭ روھى ئىنتايىن پاك بولىدىغانلىقىنى شۇ ئەمەلىيەت بىلەن ئىسپاتلايدۇ .

2

شۇندىن كېيىن تۆۋە قىلىشنى بىلمىگەن كوممۇنىزمچىلار جۇڭگودا

ئۆلۈمگە مەھكۇم گۇناھكارلارغا ئايلاندى . ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ گۇناھكارلار تېخى باشقىلارغا چەكسىز ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بەردى ؛ ئۇلار ساتسا پۇلغا يارايدىغان ، باشقىلارغا كەسپ تېپىپ بېرەلەيدىغان تاۋارغا ئايلاندى . مەكتەپلەرە يۈز بەرگەن غەلىيانلاردا ، ئىشقى - مۇھەببەت ماجىرالارىدىمۇ ھامان كوممۇنىست ، يەنى گۇناھكار دەپ ئەيىبلەندىغانلار بولدى ، شۇنىڭ بىلەن ئىش بەكمۇ ئاسان ھەل قىلىنىدىغان بولدى . مۇبادا بىراۋ پۇلى بار باي شائىر بىلەن مۇنازىرلىشىپ قالسا ، بۇ شائىر ئاخىرىدا : كوممۇنىست مۈلۈكدارلارغا قارشى تۇرىدۇ ، مېنىڭ پۇلۇم بار ، ئۇ ماڭا قارشى تۇردى . شۇڭا ئۇ كوممۇنىست ، دەپ خۇلاسىە چىقىرىدۇ . شۇنىڭ بىلەن شائىر ھەرزەت ئالتۇن تانكىسىغا چۈشۈپ ، زەپەر ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلىدۇ . لېكىن ، ئىنقىلابىي ياشلارنىڭ قېنى ئىنقىلابىي ئەدەبىيات مايسىلىرىنى سۇغاردى . ئەدەبىيات جەھەتتە ، ئىنقىلابىيلىق بۇرۇنقىدىنمۇ كۈچەيدى . چەتئەلدە ئوقۇپ كەلگەن ياكى مەملىكىتىمىزدە ئوقۇغان ھۆكۈمەت تەركىبىدىكى بەزى بىلىملىك ياشلار ئەڭ دەسلەپ ئىنتايىن ئاددىي ۋاسىتىلەر قوللىنىلغانلىقىنى ، يەنى مەتبۇئاتنىڭ چەكلەنگەنلىكىنى ، ئاپتورلارغا زۇلۇم سېلىنغانلىقىنى ، ئاخىرىدا ئاپتورلارنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ، بەش نەپەر ياش سولقاننى يازغۇچى بۇ نامايىشنىڭ قۇربانى بولغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ . لېكىن بۇ ۋەقە ئېلان قىلىنمىدى ، ئۇلار بۇنىڭ قىلىشقا بولىدىغان ، ئېيتىشقا بولمايدىغان ئىش ئىكەنلىكىنىمۇ ئوبدان بىلىدۇ . قەدىمكى كىشىلەرمۇ بۇرۇنلا : « شەھەرنى ئاتلىق ئالغىلى بولغىنى بىلەن ، ئاتلىق سورغىلى بولمايدۇ » دېگەنىكەن . دېمەك ، ئىنقىلابىي ئەدەبىياتنى يوقىتىش ئۈچۈن ، يەنە ئەدەبىيات قۇراللىنى ئىشقا سېلىشى زۆرۈر بولدى .

ئەنە شۇنداق قورال سۈپىتىدە « مىللىي ئەدەبىيات » دېگەن بىر نېمە بارلىققا كەلدى . ئۇلار دۇنيادىكى تۈرلۈك ئىرقلارنىڭ رەڭگىنى تەتقىق قىلىپ ، بىر خىل رەڭدىكى ئىرقلار ئوخشاش ھەرىكەت قوللىنىشى كېرەك ، شۇڭا سېرىق رەڭلىق پرولېتارىيات سېرىق رەڭلىك بۇرژۇئازىيىگە قارشى كۈرەش قىلماي ، ئاق رەڭلىك پرولېتارىياتقا قارشى كۈرەش قىلماي .

لىشى كېرەك ، دېگەن قارارغا كېلىشتى . ئۇلار يەنە چىڭگىز خاننى ئەسلىپ ، ئۇنى ئۆزلىرى ئۈچۈن تازا باب ئۈلگە قىلىۋېشتى ، ئۇنىڭ نەۋ-رىسى باتۇر خاننىڭ قانداق قىلىپ نۇرغۇن سېرىق تەنلىك مىللەتلەرنى باشلاپ ، روسىيەگە بېسىپ كىرىپ ، ئۇلارنىڭ مەدەنىيىتىنى ۋەيران قىلغانلىقىنى ، ئاقسۆڭەكلەرنىمۇ ، پۇخرالارنىمۇ قۇل قىلغانلىقىنى ④ تەسۋىرلەيتتى .

جۇڭگولۇقلارنىڭ موڭغۇل خاقانىغا ⑤ ئەگىشىپ ئۇرۇشقا بارغانلىقىنى ، ئەمەلىيەتتە ، جۇڭگو مىللىتىنىڭ شان - شەرىپى دەپ قارىغىلى بولمايدۇ . ئەمما روسىيىنى يوقىتىش ئۈچۈن ئۇلار شۇنداق قىلماي تۇرالمايدى . چۈنكى بىزنىڭ ھوقۇقدارلىرىمىز قەدىمكى روسىيىنىڭ بۈگۈنكى سوۋېت ئىتتىپاقى ئىكەنلىكىنى ، ئۇلارنىڭ مەسلەك - ئىزىمىنىڭ ھوقۇقدارلارنىڭ ھوقۇقى ، مال - مۈلكى ۋە توقاللىرىنى ھەرگىزمۇ كۆپەيتىمەيدىغانلىقىنى ئەمدى چۈشەندى . بىراق ، ھازىرقى باتۇر خان كىم ؟

1931 - يىلى 9 - ئايدا ياپونىيە شەرقىتىكى ئۈچ ئۆلكىمىزنى بېسىۋالدى ، بۇ ، ھەقىقەتەن ، جۇڭگولۇقلارنىڭ كەلگۈسىدە باشقىلارغا ئەگىشىپ سوۋېت ئىتتىپاقىنى ۋەيران قىلىدىغانلىقىنىڭ مۇقەددىمىسى بولدى . مىللەتپەرۋەر ئەدىبلەر بۇنىڭدىن قانائەت ھاسىل قىلىشقانىدى . لېكىن ، ئاددىي خەلق ئاممىسى ھازىر شەرقىي ئۈچ ئۆلكىنىڭ قولىدىن كەتكەنلىكىنى كەلگۈسىدە سوۋېت ئىتتىپاقىنى ۋەيران قىلىشتىنمۇ چاتاق ئىش دەپ قاراپ ، دەۋرەپ كەتتى . شۇنىڭ بىلەن ، مىللەتپەرۋەر ئەدىبلەرمۇ ئائىلاج سۇنىڭ ئېقىشىغا قاراپ ئىش تۇتۇپ ، ۋەتەن ئۈچۈن كۆز يېشى قىلغۇچىلارغا ئۆزگىرىۋېلىپ ، نالە قىلىشقا كىرىشتى ، بىرمۇنچە ئوت يۈرەك ياشلار نەنجىڭگە ئەرزىيەت ئېيتىپ بېرىپ ، ئەسكەر چىقىرىشنى تەلەپ قىلدى ؛ لېكىن ، بۇنىڭ ئۈچۈن ئىنتايىن جاپالىق سىناقلارنى باش تىن كۆچۈرۈشكە توغرا كەلدى . پويىزغا چۈشۈرمىسە ، بىرنەچچە كۈن تالادا ياتتى . شۇندىن كېيىنلا ئاران نەنجىڭگە ئاپىرىپ قويۇشتى ؛ بىر مۇنچىسى ئائىلاج پىيادە مېڭىپ باردى . ئەمما نەنجىڭگە يېتىپ بارغاندىن

كېيىن ، كۈتۈلمىگەن يەردىن ، كالتەك ، قامچا ، تاپانچا كۆتۈرگەن بىر توپ مەخسۇس تەربىيە كۆرگەن « ئامما » ئۇلارنى قاتتىق ئۇرۇشتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار نەتىجە ئورنىدا ، يۈز - كۆزلىرى ۋە بەدەنلىرى ئىش-شىخان ھالدا ئائىلاج سالىيىپ قايتىشتى . شۇندىن كېيىن بەزىلىرى ئىز - دېرەكسىز يوقىلىپ كەتتى ، بەزىلىرى سۇدا غەرق بولۇپ ئۆلۈپ كەتتى . گېزىتلەردە يېزىلىشىچە ، ئۇلار سۇغا ئۆزلىرى چۈشۈپ كېتىپتۇمۇش ⑩ . مىللەتپەرۋەر ئەدىبلەرمۇ كۆز يېشى قىلىشى شۇندىن تارتىپ توختاتتى ، ئۇلارنىڭ قارىسىنىمۇ كۆرگۈلى بولمايدىغان بولدى . ئۇلار مې-يىت ئۇزىتىش ۋەزىپىسىنى تۈگەتكەندى . بۇ ، شاڭخەينىڭ دەپنە مۇراسىملىرىدىكى سەپكە تىزىلىشقا تازىمۇ ئوخشايدۇ . چىققان چاغدا رەت-سىز مۇزىكىچىلار بىللە بولىدۇ ، ناخشا ئېيتقاندا يىغا ئاۋازلىرى چىقىپ تۇرىدۇ ، لېكىن بۇنىڭدىن مەقسىتى — قايغۇنى بېسىپ تاشلاش ، قايتا ئەسلىمەسلىك ؛ مەقسەتكە يەتكەن ھامان ، كۆپچىلىك تاراپ كېتىدۇ ، يەنە ھېچقانداق سەپ بولۇپ تىزىلمايدۇ .

3

لېكىن ، ئىنقىلابىي ئەدەبىيات تەۋرىنىپ قالمىدى ، بەلكى راۋاجلاندى ، كىتابخانلارمۇ ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئىشىنىدىغان بولدى . شۇنىڭ بىلەن ، يەنە بىر تەرەپتە ئاتالمىش « 3 - خىل ئادەم » لەر پەيدا بولدى ، ئۇلار ، ئەلۋەتتە ، ھەرگىز سولقانلار ئەمەس ، لېكىن ئوڭقانلارمۇ ئەمەس ، ئۇلار سولقانلار ۋە ئوڭقانلاردىن تاشقىرى ئا-دەملەر . ئۇلار : ئەدەبىيات مەڭگۈلۈك ، سىياسىي ھادىسە ۋاقتىلىك بولىدۇ ، شۇڭا ئەدەبىياتنى سىياسىي بىلەن چېتىشقا بولمايدۇ ، چېتىلىپلا قالسا ، ئۇنىڭ مەڭگۈلۈكلۈكى يوقىلىدۇ - دە ⑪ ، جۇڭگودا شۇندىن ئېتىۋارەن ئۇلۇغ ئەسەرلەر بارلىققا كەلمەيدۇ ، دەپ ئويلايدۇ . بىراق ، ئۇلارمۇ — ئە-دەبىياتقا سادىق « 3 - خىل ئادەم » لەرمۇ ئۇلۇغ ئەسەرلەرنى يېزىپ چىقالمايۋاتىدۇ . نېمىشقا ؟ سولقان تەنقىدچىلەر ئەدەبىياتتىن خەۋەرسىز بولغاچقا ، ئۆسەك سۆزلەر بىلەن قايىمۇقۇپ ، ئۇلارنىڭ ياخشى ئەسەرلىرىنى

قاتتىق ، ناتوغرا تەنقىد قىلغانمىش . شۇڭا ، سولقان تەنقىدچىلەر جۇڭگو ئەدەبىياتىنىڭ جاللانلىرى ⑫ ئىمىش .

ھۆكۈمەتنىڭ كىتاب - ژورناللارنى مەنئى قىلغانلىقى ، يازغۇچىلارنى ئۆلتۈرگەنلىكى توغرىسىدا بولسا ، ئۇلار گەپ قىلمايدۇ ، چۈنكى بۇ سىياسىيغا تەئەللۇق ئىش بولغاچقا ، گەپ قىلىپلا قويسا ، ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ مەڭگۈلۈكلۈكى يوقىلىپ كېتەرمىش . ھالبۇكى « جۇڭگو ئەدەبىياتىنىڭ جاللانلىرى » نى باستۇرغان ۋە ئۆلتۈرگەنلەر دەل « 3 - خىل ئادەم » لەرنىڭ مەڭگۈلۈك ئەدەبىياتى ۋە ئۇلۇغ ئەسەرلىرىنىڭ ھامىلىرى - دە .

مۇنداق جانسىز ھەم ساختا نالىلەرمۇ گەرچە بىر خىل قورال بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ كۈچى تەبىئىي ھالدا بەكمۇ ئاجىز بولغاچقا ، ئىند-قىلابىي ئەدەبىياتنى چېكىندۈرەلمىدى . « مىللەتپەرۋەر ئەدەبىيات » ئۆز - ئۆزىدىن يوقالغاندىن كېيىن ، « 3 - خىل ئەدەبىيات » مۇ پۈت تىرەپ تۇرالمىغاندىن . كېيىن ، ئەمدى ، يەنە بىر قېتىم ھەقىقىي قورالنى ئىشقا سېلىشقا مەجبۇر بولدى .

1933 - يىلى 11 - ئايدا شاڭخەيدىكى « سەنئەت گۈلى » كىنو فىلىم شېركىتىگە بىر توپ ئادەم ئۇشتۇمتۇت بېسىپ كىرىپ ، ئۇرۇپ - چېقىپ ، ئوڭتەي - توڭتەي قىلىۋەتتى ⑬ . ئۇلار ناھايىتى تەشكىللىك ئىدى ، بىر پۇشتەك چېلىنىشى بىلەن تۇتۇش قىلدى ، يەنە بىر پۇشتەك چېلىنىشى بىلەن توختىدى ، يەنە بىر پۇشتەك چېلىنىشى بىلەن تارقىلىشىپ كەتتى . كېتەر چاغدا تېخى تەشۋىقات ۋە مەقلىرىنى قالدۇرۇپ كەتتى . ئۇنىڭدا : شېركەتتىن كوممۇنىستلار پايدىلىنىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ، ئۇنىڭغا قارشى يۈرۈش قىلدۇق دەپتۇ . ئۇلارنىڭ يۈرۈشلىرى تېخى كىنو - فىلىم شېركەتلىرى بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي ، كىتابخانا ساھەسىگەمۇ كېڭەيدى ، ئۇنداق يۈرۈشلەرنىڭ چوڭراقلىرىدا ، بىر توپ ئادەم بېسىپ كىرىپ ھەممىنى ۋەيران قىلدى ؛ كىچىكرەكلىرىدە ، نەدىندۇ بىر تاش ۋىزىلداپ كېلىپ ، قىممىتى 200 تەڭگىگە توختايدىغان دېرىزە ئەينەكلە-رىنى كۈكۈم - تالقان قىلىۋەتتى . بۇنىڭمۇ ، تەبىئىي ھالدا بۇ

كىتابخاندىن كوممۇنىستلارنىڭ پايدىلىنىپ كەتكەنلىكى سەۋەب قىلىپ كۆرسىتىلگەن . قىممەت باھالىق دېرىزە ئەينەكلىرىنىڭ ئامان قالمىغانلىقىدىن كىتابخاننىڭ خوجايىنى بەكمۇ قايغۇرغان . ئارىدىن بىر-نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ، « ئەدەب » لەر ئۆزلىرىنىڭ « ياخشى ئەسەرلىرى » نى ئۇنىڭغا سېتىش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ، ئۇ بۇنى بېسىپ چىقسا ھېچكىمنىڭ ئوقۇمايدىغانلىقىنى بىلىمۇ ، سېتىۋېلىشقا مەجبۇر بولغان . چۈنكى ئۇنىڭ نەرقى ئاران بىر پارچە دېرىزە ئەينىكىنىڭ باھاسى بىلەنلا تەڭ تۇراتتى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئىككىنچى تاشتىن ساقلىنىپ قالاتتى - دە ، ئىشك - دېرىزىلەرنى رېمونت قىلدۇرۇش ئاۋارچىلىقىدىن قۇتۇلاتتى .

4

كىتابخانلارغا زۇلۇم سېلىشنى ، ھەقىقەتەن ، ئەڭ ياخشى جەنلۇ قىلىشۇالدى .

لېكىن ، بىرنەچچە پارچە تاش ئازلىق قىلىپ قالدى . مەركىزىي تەشۋىقات ۋېببۇئەنخۇيمۇ ناھايىتى كۆپ كىتابنى مەنئى قىلدى ، بۇ كىتابلارنىڭ تۈرى 149 غا يېتىدۇ ، ئۇنىڭ ئىچىدە بازىرى ئىتتىكرەك كىتابلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك بار . جۇڭگو سولقاننىڭ يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ ئومۇمەن مەنئى قىلىنىشى تۇرغان گەپ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەنئى قىلىش تەرجىمە ئەسەرگىچە يېتىپ باردى . بۇنىڭغا بىرنەچچە ئايدىن تەننورنى مىسال كەلتۈرسەك ، ئۇلار گوركىي (Gorky) ، لۇناچارىسكى (Lunacharsky) ، فېدىن (Fedin) ، فادېيىپ (Fadeev) ، سىرافىموۋىچ (Serafimovich) ، سىنكلاير (Upton Sinclair) ، لار ، ھەتتا مەيتېرلىنىك (Maeterlinck) ، سولوگۇب (Sologub) ، سترىندبېرگ (Strindberg) @ لارمۇ بار .

بۇ ئەھۋال نەشرىياتچىلارنى ناھايىتى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ قويدى ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى دەرھال كىتابلارنى تاپشۇرۇپ ، كۆيدۈرۈتۈۋەتتى ؛ بەزىلىرى بولسا ، زىياننى تۆلىتىۋېلىش ئۈچۈن ، ھۆ-

كۈمەت ئىدارىلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىۋىدى ، نەتىجىدە ، بىر قىسىم زىياندىن ساقلىنىپ قالدى . ئەمەلدارلار بىلەن نەشرىياتچىلار كەلگۈسىدە نەشرىياتچىلىقتا بولىدىغان قىيىنچىلىقلارنى ئازايتىشنى كۆزدە تۇتۇپ ، تېخى بىر مەجلىس ئېچىشتى ، بۇ مەجلىستە ، « 3 - خىل ئادەم » دىن بىر نەچچىسى ، ياخشى ئەدەبىيات ۋە نەشرىياتچىلارنىڭ كاپىتالىنى قوغداپ قالماقچى بولىدىغانلىقى ئۈچۈن ، باشقىلارنىڭ ئەسەرلىرىمۇ سولقاننى ياز-غۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن بىر تاياققا ھەيدىلىپ مەنئى قىلىنىپ كەتمەسۇن ياكى ئەسەر بېسىلىپ چىققاندىن كېيىن مەنئى قىلىش يولغا قويۇلسا ، نەشرىياتچىلار زىيان تارتىپ قالمىسۇن دەپ ، ياپونىيىنىڭ چارىسىنى قوللىنىپ ، ئەسەرنى بېسىشتىن بۇرۇن ئەسلى كۆپىيىنى تەك-شۈرۈپ ، قىسقارتىش ۋە تۈزۈش كىرگۈزۈشنى ژورنال مۇھەررىرى سالاھىيىتى بىلەن تەكلىپ قىلىپتۇ . بۇ تەكلىپتىن ھەممە تەرەپ ناھايىتى قانائەتلىنىپ ، ئۇنى دەرھال قوبۇل قىلىشىپتۇ ، گەرچە بۇ شەرەپلىك باتۇرخاننىڭ كونا ئۇسۇلى بولمىسىمۇ @ .

بۇ تەكلىپ شۇ ھامانلا يولغا قويۇلۇشقىمۇ باشلىدى ، بۇ يىل 7 - ئايدا شاڭخەيدە كىتاب - ژورناللارنى تەكشۈرۈش باشقارمىسى @ تەسىس قىلىندى ، شۇنىڭ بىلەن بىر مۇنچە « ئەدەب » لەرنىڭ ئىشىنىز قىلىش مەسلىسى يوقالدى ، تېخى بەزى تۆۋە قىلغان ئىنقىلابىي يازغۇچىلار ۋە ئەدەبىيات بىلەن سىياسىيىنى چېتىشقا قارشى تۇرىدىغان « 3 - خىل ئادەم » لەرمۇ تەكشۈرگۈچى ئورۇندۇقىغا ئولتۇرۇشتى @ . ئۇلار ئەدەبىيات ساھەسىنىڭ ئەھۋالى بىلەن ئوبدان تونۇش ؛ ئۇلارنىڭ كالىسى سېپى ئۆزىدىن بولغان ئەمەلدارلارنىڭ كەلكۈندە گال ئەمەس ، ئۇلار ئازراق مەسخىرىنىڭمۇ ، بىر ئېغىز ياپتا گەپنىڭمۇ مەنىسىنى بىر قەدەر چۈشىنىدۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئۇنى ئەدەبىي قەلەم بىلەن ئۆچۈرۈپ تاشلايدۇ ، قانداقلا قىلغان بىلەن ، ئۇلارغا ئىجاد قىلىش ئاۋارچىلىكى بولمايدۇ ، شۇڭا بۇنىڭ نەتىجىسى ئىنتايىن ياخشى بولۇۋېتىپتۇمىش .

لېكىن ، ئۇلارنىڭ ياپونىيىنى ئۆلگە قىلىشى خاتا . ياپونىيىدە ، دەرۋەقە ، سىنىپىي كۈرەشنى سۆزلەشكە يول قويۇلمايدۇ ؛ ئەمما ، دۇنيادا

سىنىپىي كۈرەش يوق ، دېيىلمەيدۇ ، جۇڭگودا بولسا ، دۇنيادا سىنىپىي كۈرەش دېگەن نەرسە يوق ، ئۇنىڭ ھەممىسىنى ماركس ئويدۇرۇپ چىقارغان ، شۇڭا شۇ ھەقتە سۆزلەشكە يول قويۇلمايدۇ ، مەقسەت — ھەقىقەتنى قوغداش ، دېيىلىدۇ . ياپونىيىدىمۇ ، دەرۋەقە ، كىتاب — ژورناللار مەنى قىلىنىدۇ ، قىسقارتىۋېتىلىدۇ ، ئەمما ، قىسقارتىۋېتىلگەن سۆزلەرنىڭ ئورنىنى ئاق قالدۇرۇشقا بولىدۇ ، شۇڭا كىتابخانلار بىر كۆرۈپلا ، ئۇ يەردىكى سۆزلەرنىڭ قىسقارتىۋېتىلگەنلىكىنى بىلىۋالالايدۇ ، جۇڭگودا بولسا ، ئاق قالدۇرۇشقا يول قويۇلمايدۇ ، جەزمەن ئۇلاپ تاشلىنىدۇ ، شۇڭا كىتابخانلارنىڭ نەزىرىدە ، يەنىلا بىر پارچە كەم — كۈتسىز ماقالىگە ئوخشاپ قالىدۇ ، ئۇلارغا پەقەت ئاپتور مەنىسى چۈشىنىكسىز گەپلەرنى چۆيۈۋاتقاندا تۇيۇلىدۇ . ھازىرقى جۇڭگو كىتابخانلىرى ئالدىدا مۇشۇنداق چۆيۈلۈشلەردىن فىرىچى (Friche) ، لۇناچارىكىلارمۇ خالىي بولمايۋاتىدۇ .

شۇنىڭ بىلەن ، نەشرىياتچىلارنىڭ كاپىتالى بىخەتەر بولدى ، « 3 خىل ئادەم » لەرنىڭ بايرىقى غايىپ بولدى ، ئۇلارمۇ خۇپىيانە تۈردە ھېلىقى دارغا ئېسىلغان كەسپداشلىرىنىڭ پۈتتىكى كۈچەپ تارتماقتا . ۋاھالەنكى ، ئۇلارنىڭ ئەسكى قىياپىتىنى سۈرەتلەپ بېرەلەيدىغان بىرەر گېزىت — ژورنال چىقمايۋاتىدۇ ، چۈنكى ئۇلار ئۆچۈرۈش قەلىمىنى ۋە ھايات — ماماتىنى بەلگىلەش ھوقۇقىنى ئۆز قولىدا تۇتۇۋالىدۇ . كىتابخانلار بولسا ، پەقەت گېزىت — ژورناللارنىڭ يوقىلىپ ، ئەسەرلەرنىڭ ئازلاپ كېتىۋاتقانلىقىنىلا ۋە چەتئەللەردىكى ئەزەلدىن مەشھۇر بولۇپ كېلىۋاتقان ئىلغار يازغۇچىلارنىڭمۇ بۇ يىل ، ئومۇمەن ، بىردىنلا قولىدىن ئانچە ئىش كەلمەيدىغان ئادەملەرگە ئايلىنىپ قالغانلىقىنىلا كۆرمەكتە ، خالاس .

لېكىن ، ئەمەلىيەتتە ، ئەدەبىيات ساھەسىدىكى سەپ تېخىمۇ روشەنلەشتى ، قايمۇقتۇرۇش ئۇزاققا بارالمايدۇ ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن باشلىنىدىغىنى يەنە قانلىق جەڭ .

ئىزاھات

① بۇ ماقالا دەسلەپ ئىنگلىز تىلىدا چىقىدىغان « ھازىرقى زامان جۇڭگوسى » ناملىق ئايلىق ژورنالنىڭ 1 — جىلد 5 — ساندا ئېلان قىلىنغان ، كېيىن يەنە ئىنگلىز تىلىدىن تەرجىمە قىلىنىپ ، نېمىس ۋە فرانسوز تىللىرىدا چىقىدىغان « خەلقئارا ئەدەبىيات » تا بېسىلغان .

② بۇ — خەن سۇلالىسى ۋاقتىدىكى خۇەينەن پادىشاھى ليۇ ئەن توغرىسىدىكى رىۋايەت .

③ بۇ ، خەن سۇلالىسىدە ياشىغان لۇ جيانىڭ سۆزى ، « تارىخنامە . لۇ جيانىڭ تەزكىرىسى » گە قارالسۇن . بۇ سۆزنىڭ ئاساسىي مەنىسى مۇنداق : خەن سۇلالىسىنىڭ ئاساسچىسى ليۇ باڭ مەدەنىيەت — مائارىپنىڭ رولىنى چۈشەنمىگەچكە ، لۇ جيانى « مەن دۆلەتنى قورال كۈچى بىلەن ئالغان ، سەن ھەممىشە نەزمە ، تارىخ كىتابلىرى بىلەنلا ھەپىلىشىپ نېمە قىلىسەن ؟ » دەپ ئەيىبلەنگەن . لۇ جيا جاۋاب بېرىش ئورنىغا ئۇنىڭدىن : « دۆلەتنى قورال كۈچى بىلەن ئالغاندىن كېيىن ، يالغۇز قورال كۈچى بىلەنلا ئىدارە قىلىپ كەتكىلى بولارمۇ ؟ » دەپ سورىغان .

④ « مىللەتپەرۋەر ئەدەبىيات » نىڭ ۋەزىپىسى ۋە تەقدىرى » گە قارالسا .

⑤ خاقان — قەدىمكى زاماندىكى شىيەننى ، تۈرك ، موڭغۇل قاتارلىق مىللەتلەرنىڭ ئالىي ھۆكۈمرانىنىڭ نامى ، بۇ يەردە يۈەن سۇلالىسىنى قۇرغۇچى چىڭگىزخاننىڭ نەۋرىسى باتۇر كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

⑥ 1931 — يىلى « 18 — سېنتەبر » ۋەقەسىدىن كېيىن ، مەملىكەتنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى ۋە تەنپەرۋەر ئوقۇغۇچىلار گومىنداڭنىڭ قارشى تۇرمايدىغان تەسلىمچىلىك ، خائىنلىق سىياسىتىگە قارشى تۇرۇش ئۈچۈن ، ئارقا — ئارقىدىن نەنجىڭگە ئەرزىيەت ئېيتىپ بېرىپ ، گومىنداڭ ھۆكۈمىتىدىن قارشى تۇرماسلىق سىياسىتىنى ئۆزگەرتىپ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئەسكەر چىقىرىشنى تەلەپ قىلدى . گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى 12 — ئاينىڭ 14 — كۈنى مائارىپ ۋازارىتى ناھەق مىسلىدىن ئومۇمىي بۇيرۇق چىقىرىپ ، مەملىكەت بويىچە ئەرزىيەت ئېيتىشنى مەنئى قىلدى ؛ كېيىن يەنە 17 — كۈنى ھەربىي — ساقچىلارغا ئوقۇغۇچىلارنى تۇتقۇن قىلىش ۋە ئېتىش توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشۈردى .

⑦ 1932 - يىلى ئۆزىنى « 3 - خىل ئادەم » دەپ ئاتىۋالغان سۇۋېن « مۇداخىلىچىلىككە قارشى تۇرايلى » دېگەن شئارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ، ئەدەبىياتنىڭ مەقسىتى — « ئىنسان ھاياتى ئۈچۈن مەڭگۈلۈك بولغان ۋەزىپە » نى ئورۇنداش ، « مەلۇم سىياسىي كۈچلەرنىڭ مۇداخىلىسى » گە قارشى تۇرۇش ، دەپ تەرغىپ قىلغان .

⑧ 1932 - يىلى سۇۋېن قاتارلىقلار سولقانائ ئەدەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتىگە تەنە قىلىپ ، ئەدەبىيات ساھەسىنى « ئىگىلىۋالدى » ، سولقانائ تەنقىدچىلەرنىڭ دەستىدىن « 3 - خىل ئادەم » لەر « قەلەم تەۋرىتىشكە جۈرئەت قىلالمايدۇ » غان بولۇپ قالدى ، دېگەن .

⑨ « گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە » نىڭ خانىمىسى » گە قاراڭ .

⑩ فىدىن — سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ رومان يازغۇچىسى . ستىرنىدبېرگ (1849 - 1912) — شۋېتسىيە يازغۇچىسى .

⑪ 1933 - يىلى 11 - ئاينىڭ 5 - كۈنى لۇشۈن ياۋكېغا يازغان خېتىدە مۇنداق دەپ پاش قىلىپ : « بۇندىن بىرنەچچە كۈن بۇرۇن ، بۇ يەردىكى ئەمەلدارلار بىلەن نەشرىياتچىلار ۋە كىتابخانا مۇھەررىرلىرى بىر زىياپەت ئۆتكۈزۈپتۇ . زىياپەتتە ئاۋۋال ئەمەلدارلار ئەكسىيەتچىل كىتابلارنى چىقارماسلىق توغرىسىدا كۆرسەتمە بېرىپتۇ ، ئاندىن كېيىن شى جىپسۇن خەۋەرلەرنى تەكشۈرگەنگە ئوخشاش ، ژورنال ماقالىلىرىنىمۇ ئالدىن تەكشۈرۈشنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ . ئۇنىڭ ئارقىسىدىن جاۋ جىڭشىڭ ياپونىيىدىن ئۈلگە ئېلىپ ، قىسقارتىش ياكى قىسقارتىلغان يەرلىرىگە ××× بەلگىلىرىنى يېزىش توغرىسىدا قوشۇمچە قىلىپتۇ . سولچىل گېزىت - ژورناللارنى پۈتۈنلەي يوقىتىۋەتسە ، كىتابخانلارنىڭ تاقىلىپ قالدىغانلىقىنى ، شۇڭا سولقانائ يازغۇچىلارنىڭ نەرسىلىرىنى يەنىلا چىقىرىشقا ، ئەمما ئانچە - مۇنچە بىر نېمىگە ئېرىشىش ئۈچۈن ، ئۇنىڭ ئومۇرتقىسىنى ئېلىپ تاشلاشقا توغرا كېلىدىغانلىقىنى ئۇلارمۇ بىلىدۇ » دەپ يازغان ۋە مۇنداق كىتاب - گېزىت تەكشۈرۈش تۈزۈمى قورال كۈچىنى بىۋاسىتە ئىشقا سالغاندىنمۇ بەك ھىيلە - مىكىرلىك ۋە خەۋپلىك بولغاچقا ، « شەرەپلىك باتۇرخاننىڭ كونا ئۇسۇلى ئەمەس » دېگەن .

شى جىپسۇن شۇ چاغلاردا ئۆزىنى « 3 - خىل ئادەم » دەپ ئاتىۋېلىپ ، « ھازىرقى زامان » ژورنىلىنىڭ باش مۇھەررىرى بولغان . جاۋ جىڭشىڭ — « تەرەققىيپەرۋەرلىك » كىتابخانىسى ، « شىمال يېڭىلىقلىرى » كىتاب ئىدارىسىنىڭ مۇھەررىرى بولغان .

⑫ بۇ يەردە گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنىڭ قورچاق مەركىزىي كىتاب -

ژورنال تەكشۈرۈش ۋېبىيۇەنخۇيى كۆزدە تۇتۇلدى . بۇ ۋېبىيۇەنخۇيى 1934 - يىلى 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى شاڭخەيدە قۇرۇلغان .

⑬ بۇ يەردە « 3 - خىل ئادەم » دىن كىتاب - ژورنال تەكشۈرۈش ۋېبىيۇەنخۇيىنىڭ تەكشۈرگۈچىلىرىگە ئۆزگەرگەن سۇۋېن ، مۇشېنىڭ قاتارلىقلار كۆزدە تۇتۇلدى .

⑭ فىرىچى (1870 - 1929) — سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ مېخانىك ۋېبىيۇلۇنچە ئەدەبىي تەنقىدچىسى ، ئۇ « سەنئەت سوتسىيالىزىمى » ، « 20 - ئەسىردىكى ياۋروپا ئەدەبىياتى » ، « ياۋروپا ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىيات تارىخى » قاتارلىق كىتابلارنى يازغان .

ھازىرقى زامان جۇڭگوسىدىكى كۇڭفۇزى ①

شاڭخەيدىكى گېزىتلەرنىڭ يېقىندا خەۋەر قىلىشىچە ، ياپونىيىنىڭ تاڭداۋ كوچىسىدا ② كۇڭفۇزىنىڭ ئىبادەتخانىسى پۈتتۈرۈلگەنلىكتىن ، خۇنەن ئۆلكىسىنىڭ جۇشى خې جىيەن جياڭجۇن ئۇزۇندىن بۇيان قەدىرلەپ ساقلاپ كەلگەن كۇڭفۇزىنىڭ سىزما سۈرىتىنى ھەدىيە قىلىپ ئەۋەتىپ بېرىپتۇ . گەپنىڭ راستىنى ئېيتقاندا ، جۇڭگودىكى ئادەتتىكى خەلق كۇڭفۇزىنىڭ تەقى - تۇرقىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى تازا بىلمىسە كېرەك . قەدىمدىن تارتىپ ھەربىر ناھىيىدە كۇڭفۇزىنىڭ « مۇقەددەس ئىبادەتخانىسى » دېگەن ئىبادەتخانىلار بار بولسىمۇ ، ئىبادەتخانىلاردا ، ئومۇمەن كۇڭفۇزى پەيغەمبەرنىڭ سۈرىتى بولمىغانىكەن . ئېھتىرام بىلەن دۇرۇشكە لايىق ئادەملەرنىڭ سۈرىتىنى سىزىش ياكى ھەيكىلىنى ياساش توغرا كەلگەندە ، ئادەتتە ، ئادەتتىكى ئادەملەرنىڭكىدىن چوڭراق قىلىش شەرت ئىكەن ؛ لېكىن ھەممىدىن چوڭراق ئېھتىرام بىلدۈرۈشكە لايىق ئادەملەرنىڭ ، مەسىلەن كۇڭزىغا ئوخشاش ئەۋلىيالارنىڭ ھەتتا ئوبرازىنى سۈرەتلەشمۇ گۇناھ بولىدىكەن ، شۇنىڭ ئۈچۈن ، ئوبرازىنى سۈرەتلەشتىن سۈرەتلىمگەن ياخشى ئىكەن . بۇنىڭمۇ ھېكمىتى يوق ئەمەس . كۇڭفۇزى ئۆزىنىڭ ئەينەن سۈرىتىنى قالدۇرۇپ چاقما ، ئۇنىڭ ئەسلى تەقى - تۇرقىنى بىلىپ كېتىش مۇمكىن ئەمەس . تارىخىي ھۆججەتلەردە بەزى خاتىرىلەر بولسىمۇ ، لېكىن ئاغزىغا كەلگىنىچە ئېيتقان قۇرۇق گەپ بولۇشمۇ ئېھتىمال . ئەگەر يېڭىدىن سۈرەتلەيمەن دەيدىغان بولسا ، سۈرەتلىگۈچىنىڭ خىيالىي تەسەۋۋۇرىگە قويۇپ بەرمەكتىن باشقا ئامال يوق ، بىراق بۇنىڭغا ئىشىنىش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس . شۇنىڭ ئۈچۈن كۇڭفۇزىچىلار ، ئاخىر ، « بولسا تولۇق بولسۇن ، بولمىسا پۈتۈنلەي يوق بولسۇن » دەيدىغان بىلانتچە ③ پوزىتسىيىسىنى قوللىنىشقا مەجبۇر بولغان .

شۇنداق بولسىمۇ ، سىزما رەسىملىرىمۇ گاھدا ئۇچراپ قالىدۇ . مەن ئۆزۈم ئۈچ قېتىم كۆرگەنمەن : بىر قېتىمقىسى — « كۇڭفۇزىنىڭ ھەدىسلىرى » دېگەن كىتابتىكى قىستۇرما رەسىم ؛ يەنە بىر قېتىمقىسى — لياڭ چىچاۋ ④ ئەپەندى ياپونىيىگە مۇساپىر بولۇپ بارغاندا خېڭبىڭ شەھرىدە نەشىر قىلغان « خالىس مۇلاھىزە » ناملىق ژۇرنالنىڭ بېشىغا بېرىلگەن رەسىم ، بۇ رەسىم ياپونىيىدىن جۇڭگوغا قايتىپ كىرگەن ؛ يەنە بىر قېتىمقىسى — خەن پادىشاھىنىڭ قەبرى تېشىغا ئويۇلغان كۇڭفۇزىنىڭ لاۋزى بىلەن كۆرۈشۈپ تۇرغان رەسىمى . كۇڭفۇزىنىڭ تەقى - تۇرقى توغرىسىدا ئەنە شۇ رەسىملەردىن ئالغان تەسىراتلىرىمغا قارىغاندا ، بۇ جاناب ناھايىتى ئورۇق - ياداڭخۇ بىر بوۋاي بولۇپ ، يەڭلىرى كەڭ ئۇزۇن چاپان كىيگەن ، بېلىگە بىر دانە خەنجەرنى قىستۇرۇۋالغان ياكى قولتۇقىغا ھاسا تايماق قىستۇرۇۋالغان ، لېكىن زادىلا كۈلمەيدىكەن ، ئىنتايىن سۈرلۈك ئىكەن . ئەگەر ئۇنىڭ يېنىدا خىزمىتىنى قىلىپ ئولتۇرغان بولسام ، خۇددى قېقىپ قويغان قوزۇقتەك راۋۇرۇس ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولاتتىم - دە ، 2 - 3 سائەت ئۆتكەندىن كېيىن بەللىرىم تېلىپ ئاغرىغان بولاتتى ؛ ئەگەر ئۇ ئادەتتىكى ئادەم بولغان بولسا ، قېچىپ كېتىشكە ئالدىرىغان بولاتتىم . كېيىن شەندۇڭغا سەپەر قىلىپ باردىم . يولنىڭ ئوي - دوڭغۇللۇقىدىن ئازابلانغىنىمدا ، بىردىنلا كۇڭفۇزى ھەزرىتىم كۆز ئالدىمغا كەلدى . ئۇ سالاپەتلىك - سۈرلۈك پەيغەمبەرنىڭ ئىلگىرى ئاددىي ھارۋىدا ئولتۇرۇپ ، چايقىلىپ - سىلكىنىپ ، مۇشۇ يەرلەردە پالاقلاپ يۈرگەنلىكىنى ئويلاپ ، ئۆز كۆڭلۈمدە مەسخىرىلەپ كۈلدۈم . بۇنداق ھېسسىيات ، تەبىئىيىكى ، ياخشى ئەمەس ، ھەتتا ھۈرمەتسىزلىك بولۇپ قا- لىدۇ ؛ ئەگەر كۇڭفۇزىنىڭ مۇرىدى بولغان بولسام ، بۇنداق ھېسسىيات ھەرگىز پەيدا بولمىغان بولاتتى . لېكىن شۇ چاغلاردا ماڭا ئوخشاش ئە- دەبىسىزلىك قىلىش روھىي ھالىتىدە تۇرغان ياشلار ناھايىتى كۆپ ئىدى . مەن تۇتۇلغان ۋاقىت چىڭ خاندانلىقىنىڭ ئاخىرقى يىللىرى ئىكەن ، ئۇ چاغدا كۇڭفۇزىنىڭ « ساھىب كامال ئەۋلىيائى ئەزەم مەرىپەت سەردارى » دېگەن ، كاتتىلىقتا كىشىنىڭ قورققۇسى كېلىدىغان ئۇنۋانى

بار ئىكەن ، شۇ ۋاقتىنىڭ پۈتۈن مەملىكەتتە پەيغەمبەرنىڭ تەرىقەتلىرى ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان بىر ۋاقىت ئىكەنلىكىدە گەپ يوق : ھۆكۈمەت موللىلارغا بەلگىلىك كىتابلارنى يەنى « تۆت كىتاب » ۋە « بەش نامە » نى ئوقۇشنى ، بەلگىلىك تەپسىرلەرگە رەئايە قىلىشنى ، بەلگىلىك ماقالە ، يەنى ئاتالمىش « باگۇ ماقالىلىرى » يېزىشنى ھەمدە بەلگىلىك نىزام بويىچە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈشنى پەرز قىلىپ بەلگىلەپ بەرگەن ئىكەن . ئەنە شۇنداق ئوخشاش بىر خىل مىزاندىن چىقىپ كېتەلمىگەن موللىلار تۆت چاسا يەرنى ئوبدان بىلىدىغان بولسىمۇ ، يۇمىلاق يەر شارى توغرىسىدا ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىكەن ، شۇڭا « تۆت كىتاب » تا ئىزھار قىلىنمىغان فىرانسىيە ۋە ئەنگىلىيە بىلەن سوقۇشقاندا مەغلۇپ بولۇپ قالغان ئىكەن . كۇڭفۇزغا سەجدە قىلىپ ئۆلگەندىن كۆرە ئۆزىمىزنى قوغدىغىنىمىز ياخشى ئىكەن دېگەن نىيەتكە كېلىپ قالغانمۇ ياكى باشقا بىر مۇددىئىغا كەلگەنمۇ ، قىسقىسى ، كۇڭفۇزغا ھە دەپ چوقۇنۇپ كەلگەن ھۆكۈمەتمۇ ۋە مەنەسەپدارلارمۇ كېيىنكى چاغلاردا ھەممىدىن ئاۋۋال تەۋرىنىپ ، ھۆكۈمەت خەزىنىسىدىن پۇل ئاجرىتىپ ، ئەجنەبىي شەيتانلارنىڭ كىتابلىرىنى كۆپلەپ تەرجىمە قىلىشقا كىرىشىپتۇ . شۇنداق كىتابلارنىڭ پەنگە دائىر كلاسسىكىلىرىدىن ھېرشېلىنىڭ « ئاسمان توغرىسىدا » دېگەن ئەسىرى ، لېيلىنىڭ « زېمىن ئىلمى توغرىسىدا قىسقىچە تەپسىر » دېگەن ئەسىرى ، دەينانىڭ « مەدەنلەرنى پەرقلەندۈرۈش » دېگەن ئەسىرى ⑤ ھەتتا ھازىرمۇ ئۆز زامانىسىنىڭ تەۋرەرۈكلىرى سۈپىتىدە بەزى كونا كىتاب دۇكانلىرىدا ئۇچراپ قالىدۇ .

لېكىن ئەكسىيەتچىلىك يۈز بەرمەي قالدى . چىڭ خانىدانلىقىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىكى ئاتالمىش رايىش ئۆلىمالارنىڭ قەدىرلىك جەۋھىرى ھەم ۋەكىلى بولغان شۇي تۇڭ ئەللىم ⑥ پەيدا بولغان . ئۇ ھەتتا ماتېماتىكىنىمۇ ئەجنەبىي شەيتانلارنىڭ ئىلمى ئىكەن دەپ يەكلىگەن . ئۇ دۇنيادا فىرانسىيە ، ئەنگىلىيە دېگەندەك دۆلەتلەرنىڭمۇ بار ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان بولسىمۇ ، ئىسپانىيەنىڭ ۋە پورتۇگالىيەنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىگە زادىلا ئىشەنمىگەن ؛ ئۇ : ئىسپانىيە ، پورتۇگالىيە دېگەن نامنى

دائىم ھەق تەلەپ قىلىپ كېلىۋېرىپ ، ئۆزلىرىمۇ خىجىللىقتا قالغان فىرانسۇزلار بىلەن ئىنگىلىزلار قارىسىغا ئاتىۋالغان ، دېگەن پەتىۋانى چىقارغان . ئۇ 1900 - يىلىدىكى مەشھۇر بوكسىرچىلارنىڭ پەردە ئارقىسىدىكى تەشەببۇسچىسى ھەم يېتتە كچىسى ئىكەن . لېكىن بوكسىرچىلار پۈتۈنلەي مەغلۇپ بولغاندا ، ئۇمۇ ئۆزىنى ئۆزى ئۆلتۈرۈۋالغان ئىكەن . شۇنىڭ ئۈچۈن ھۆكۈمەت يەنە ، چەت ئەللەرنىڭ سىياسىي قانۇنلىرى ۋە ئىلىم - تېخنىكىلىرى ناھايىتى ئەسقا ئىدىكەن ، دېگەن خىيالغىمۇ كېلىپ قالغان ئىكەن . مېنىڭ ياپونىيىگە بېرىپ ئوقۇش ئارزۇسىغا كېلىپ قالغانلىقىمۇ ئەنە شۇ چاغدا بولغان . مەن ئارزۇيۇمغىمۇ يەتتىم ، جاپانا ئەپەندى دۇڭجىڭدا ئاچقان خۇڭۋېن دارىلىپۇنۇنغا ⑦ كىردىم ؛ ئۇ يەردە سەنئەت تەييارلاش پەندى ماگا سۇنىڭ ئوكسىگېن بىلەن ھىدروگېننىڭ قوشۇلمىسى ئىكەنلىكىنى ئۆگىتىپ قويدى ، سەنئەتتە ئۇ ئەپەندى بولسا قۇلۇلە قېپىدىنىڭ قايسى بېرىنىڭ « تاشقى پوستى » دەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى ئۆگىتىپ قويدى . شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە مۇنداق بىر ئەھۋال يۈز بەردى : مۇپەتتىش داچىۋېياۋ ئەپەندى ھەممىمىزنى يىغىپ : سىلەر بولساڭلار كۇڭزىنىڭ مۇخلىسلىرى ئىكەنسىلەر ، بۇگۈن يۇچا جىشۇيدىكى كۇڭزى ئىبادەتخاھىسىغا بېرىپ ، تائەت - ئىبادەت قىلىپ كېلىڭلار ! دېدى . مەن ئاچايىپ ھەيران بولۇپ قالدىم . شۇ چاغدا ، كۇڭفۇزىدىن ۋە ئۇنىڭ مۇخلىسلىرىدىن بىزار بولغانلىقىم ئۈچۈن ياپونىيىگە كەلگەن تۇرسام ، يەنە ئىبادەت قىلامدەك نىمىنا ؟ دەپ ئويلىغانلىقىم ھازىرمۇ ئېسىمدە تۇرۇپتۇ . شۇ چاغدا ناھايىتى ئەجەبەلەنگەندىم ، بۇنداق ھېسسىيات يالغۇز مەندىلا پەيدا بولمىغان بولسا كېرەك .

كۇڭفۇزنىڭ ئۆز مەملىكىتىمىزدە نەزەردىن قېلىشى 20 - ئەسىردە باشلانغان ئەمەس . مېڭزى ئۇنى باھالىغىنىدا ، « زامانىۋى پەيغەمبەر » دېگەن ئىكەن ؛ بۇ سۆزنى ھازىرقى زامان تىلىغا تەرجىمە قىلساق ، « مودا پەيغەمبەر » دېمەكتىن باشقا چارە يوق . بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن خەۋپلىك سۈپەت ئەمەس ، تولىمۇ ئالقىشلاپ كەتكۈدەك ئۇنۋانمۇ ئەمەس . لېكىن ئەمەلىيەتتە ئۇنداق بولماسلىقىمۇ ئېھتىمال . كۇڭفۇزنىڭ « مودا

پەيغەمبەر « بولۇپ قېلىشى ئۆلگەندىن كېيىن بولغان ئىش ، ئۇ ھايات ۋاقتىدا خېلى كۆپ رىيازەت چەككەنكىن . ئۇيان - بۇيان قاتراپ - پالاقلاپ يۈرۈپ ، لۇ پادىشاھلىقنىڭ ساقچى ۋازىرى ⑥ مەرتىۋىسىگە كۆتۈرۈلگەن بولسىمۇ ، لېكىن يەنە ئۇزۇن ئۆتمەيلا مەنەپىتىن ئايرىلىپ ، ئىشىسىز - بىدگانە بولۇپ قالغانىكەن ؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە ھوقۇقدارلار ئالدىدا خار - زار بولغان ، رەئىيە ئالدىدا مەسخىرىگە قالغان ، ھەتتا ئىسيانچىلارنىڭ مۇھا-سىرىسى ئىچىگە چۈشۈپ قالغان ، قورسىقىنى باقالماي ئاچ يۈرگەنكىن ؛ تالىپلىرى ئۈچ مىڭ بولسىمۇ ، كارغا يارايدىغانلىرى ئاران 72 ئىكەن ، بۇلاردىن ئىشەنچ قىلالايدىغىنى ئاران بىر ئادەم ئىكەن . كۈنلەرنىڭ بىرىدە كۇڭفۇزى : « تەرەقەتلىرىم ئاقماي قالسا ، سال بىلەن يات ئىقلىمغا كېتىمەن ، ماڭا پەقەت جۇڭيۇلا يار بولامدۇ ؟ » دەپ پىغان قىلغانىكەن . ئۇنىڭ ھال - ئەھۋالىنى مانا مۇشۇ پاسسىپ نىيىتىدىن بىلگىلى بولىدۇ . لېكىن ئەنە شۇ بىر نەپەر تالىپى - جۇڭيۇ كېيىنكى چاغلاردا دۈشمەنلىرى بىلەن سوقۇشۇپ قالغاندا ، دۈشمەنلىرى كۇلاسى-نىڭ پۇپۇكىنى زەرب بىلەن ئۈزۈپ تاشلىغانىكەن ، شۇ چاغدىمۇ بۇ سادىق مۇخلىس جۇڭيۇ ئۆزىنىڭ موللىسى بولغان كۇڭفۇزىدىن ئالغان تەلىمىنى ، يەنى « ئەھلى موللا ئادەم ھەتتا ئۆلگەن تەقدىردىمۇ بېشىدىن كۇلاسىنى ئالماسلىق كېرەك » دېگەن سۆزنى ئېسىدىن چىقارماي ، دۈشمەنلىرى چا-ناپ قىيما - چىيما قىلىۋەتكۈچە كۇلاسىنىڭ پوپۇكلىرىنى چىگكەنكىن . ئۇ قالىتسىمۇ ئىشەنچلىك جۇڭيۇ ئىكەن - ھە ! ئۆزىنىڭ بىردىنبىر ئىشەنچ-لىك تالىپىدىنمۇ ئايرىلىپ قالغان كۇڭزىنىڭ ناھايتى پەرىشان بولۇپ كەتكەنلىكى تۇرغان گەپ . ئۇ شۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ھامان ئاشخانىسىدىكى قىيما گۆشىنى تۆكتۈرۈۋەتكەنكىن .

كۇڭفۇزى ئۆلگەندىن كېيىن ھالى بىرئاز خەيرلىك بولۇپ قالغاندۇ ، چۈنكى ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن كاپىشىپ يۈرەلمەيدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن ، تاجى - تەختى بار ئادەملەر ئۇنى پەردازلاپ ، ئادەمنى ئەيمىندۈرىدىغان دەرىجىدە ئەزىزلىگەن بولۇشى مۇمكىن ، دەپ ئويلايتتىم . لېكىن ئۇنىڭ ھالى كېيىنكى چاغلاردا ئىمپورت بولۇپ كىرگەن ساكيامو-

ندىنمۇ ⑥ بەتتەر ئىكەن . دۇرۇس ، ھەربىر ناھىيىدە كۇڭزىنىڭ « مۇقەددەس ئىبادەتخانا » دېگەن ئىبادەتخانىسى بار ، لېكىن ئۇ ئىبادەتخانىلاردىن بوران ئۇچۇپ تۇرىدۇ ، ئادەتتىكى رەئىيە ئۇ يەرلەرگە ھەرگىزمۇ تاۋاپ قىلىپ بارمايدۇ ؛ بارىدىغان بولسا بۇددا ئىبادەتخانىسىغا ياكى بۇتخانىلارغا بارىدۇ . ئەگەر پۇخرادىن ، كۇڭفۇزى قانداق ئادەم ؟ دەپ سوراپ قالسىڭىز ، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر دەپ جاۋاب بېرىدىغانلىقىدا شەك يوق ، لېكىن ئۇلار تاجى - تەختى بار ئادەملەرنىڭ پاتېفۇنى . ئۇلارمۇ خەت پۈتۈلگەن قەغەزلىرىنى دەسسىمەيدۇ ، لېكىن ئۇنى دەسسىۋەتمەي ئە-زىزلىگەنلىكى بېشىغا چاقماق چۈشۈش قازاسىغا يولۇقۇشتىن ساقلىنىدىغان خۇراپىي ئېتىقاد سەۋىيىدىن بولغان ؛ نەنجىڭدىكى كۇڭزى ئىبادەتخانىسى قايناپ تۇرىدىغان ئاۋات يەر . لېكىن بۇ يەرنىڭ قايناپ تۇرۇشى تۈرلۈك ئويۇن - تاماشىنىڭ بولۇپ تۇرىدىغانلىقىدىن ۋە ساماۋارخانىلارنىڭ بولغانلىقىدىن بولغان . كۇڭزى « يىلنامە » نى يازغاندا يۇرت بۇزۇقلىرى-نىڭ بېشىغا غەم چۈشكەن ، دېگەن رىۋايەت بار ، لېكىن ھازىرقى ئادەملەر ئىچىدە قەلەم جازاسىغا ئۇچرىغان بىرەر يۇرت بۇزۇقنىڭ ئىسمىنى بىلىدۇ-غان بىرەر ئادەممۇ بولمىسا كېرەك . يۇرت بۇزۇقى دېگەن سۆز تىلغا ئېلىنسا ، كىشىلەر ئۇ ساۋ ساۋ بولسا كېرەك دەپ ئويلىسا كېرەك ، لېكىن بۇنداق قاراشنى جەڭنامە ۋە چاڭچىلە ئەسەرلىرىنى يازغان نامسىز يازغۇچىلار ئۆگەتكەن ، بۇنى پەيغەمبەر ئۆگەتكەن ئەمەس .

گەپنىڭ قىسقىسى ، كۇڭفۇزىنى جۇڭگودا تاجى - تەختى بار ئادەملەر ماختاپ ماشايىخ قىلىۋالغان ؛ ئۇ تاجى - تەختى بار ئادەملەرنىڭ ياكى تاجى - تەختلىك بولۇش تەمەسى بار ئادەملەرنىڭ پەيغەمبىرى ، ئۇنىڭ ئادەتتىكى خەلق بىلەن ھېچقانداق ئالاقىسى يوق . كۇڭزى ئىبادەتخانىسىنى بولسا ، تاجى - تەختى بار ئادەملەر ۋاقىتلىق ھاجەتتىن چىقىۋېلىش ئۈچۈنلا بەرپا قىلغان . ئۇلار كۇڭزىغا ئىبادەت قىلىۋاتقاندا ، قورسىقىغا باشقا مەقسەتنى پۈككەن ، دېمەك مەقسىتىگە يېتىۋالغاندا ، ئۇ قورالنىڭ كېرىكى قالمايدۇ ، مەقسىتىگە يېتەلمەي قالسا ، تېخىمۇ كېرەك قىلمايدۇ . بۇندىن 30 - 40 يىل ئىلگىرى ، تاجى - تەختلىك بولۇش كو-

يىغا چۈشكەن ئادەملەر يەنى مەنسەپدارلار بولۇپ ئارزۇسى بار ئادەملەر « تۆت كىتاب » ۋە « بەش نامە » نى ئوقۇپ « باگو نىزامى بويىچە كىتاب ۋە ماقالە يازغانىكەن ؛ باشقىلار بۇ كىتاب ۋە ماقالىلەرنى قارا - قويۇقلا » دەرۋازا قېقىشقا ئىشلىتىدىغان پاختە خىش » دەپ ئاتىغانىكەن . دېمەك ، مۈلكى ئەمەلدارلىققا ئېرىشىش ئۈچۈن ئىمتىھان بەرگەن ئادەملەر ئىمتىھاندىن ئۆتۈۋالسىلا ، بۇ نەرسىلەرنى ، خۇددى پاختە خىشنى دەرۋازا قاقىدىغان چاغدا ئىشلىتىپ ، دەرۋازا ئېچىلغاندىن كېيىن چۆرۈپ تاشلىغانغا ئوخشاش ، ئۇنتۇپ كېتىدىكەن . كۆڭزى ئۆلگەندىن بۇيان ئەمەلىيەتتە ئەنە شۇنداق « دەرۋازا قېقىشقا ئىشلىتىدىغان پاختە خىش » ئورنىدا ئىشلىتىپ كەلمەكتە .

يېقىنقى مىساللارغا قاراپ باقىدىغان بولساقلا تېخىمۇ ئوبدان چۈشۈنۈۋالالايمىز . 20 - ئەسىر باشلانغاندىن بۇيان ، كۆڭفۇزنىڭ ئامىتى كېتىپ قالغانىدى ، لېكىن يۈەن شىكەي دەۋرىدە يەنە يېڭىباشتىن ئەسكە ئېلىدى ، ئۇنىڭ ئەرۋاھىغا ئاتاپ نەزىر - نۇسرەت ئۆتكۈزۈش ئىشى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈش بىلەنلا قالماستىن ، نەزىر - نۇسرەت ئۆتكۈزۈش ۋە تاۋاپ قىلىش ۋاقتىدا كېيىدىغان ئاجايىپ - غارايىپ كىيىملەرمۇ پەيدا بولدى ، ئىبادەت قىلغۇچىلار ئەنە شۇنداق غەلىتە كىيىملەرنى كېيىدىغان بولدى . بۇنىڭ كەينىدىلا پادىشاھلىق تۈزۈمى پەيدا بولدى . لېكىن يۈەن شىكەي ھېلىقى دەرۋازىنى قېقىپ ئاجالماي ، دەرۋازا سېرتىدا ئۆلدى . ئاندىن قالسا شىمالىي جۇنفالارمۇ ⑩ زاۋاللىققا يۈز تۇتقاندا ، باشقا بەخت دەرۋازىسىنى ئېچىش ئۈچۈن بۇنىڭدىن پايدىلانماقچى بولدى . جياڭسۇ بىلەن جېجياڭنى ئۆز چاڭگىلىدا تۇتقان ، يول بويى پۇخرانى ئۆزى خالىغىنىچە چېپىپ ئۆلتۈرگەن سۇن چۇنفاڭ ⑪ جياڭجۇن تەلەي سىناپ لوڭقىغا ئوق چۈشۈرۈش ⑫ مۇراسىمنى يېڭىباشتىن ئەسلىگە كەلتۈرگەن بولسا ، شەندۇڭغا كىرىۋالغان ، ئالتۇن - كۈمۈشلىرىنىڭ ، چېرىكىلىرىنىڭ ۋە كىچىك خوتۇنلىرىنىڭ سانىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدىغان جياڭزۇڭچاڭ ⑬ جياڭجۇن « 13 نامە » نى قايتىدىن كۆچۈرۈپ باستۇردى ، ھەتتا ئەۋلىيا - ئەنبىيالىقنى خۇددى جىنسىي مۇناسىۋەت بىد-

لەن يۇقتۇرغىلى بولىدىغان سېلىس كېسىلىگە ئوخشاش بىر نەرسە قىلىۋېلىپ ، كۆڭزىنىڭ پۇشتى بولغان بىراۋنى ئۆزىگە كۇيۇغۇل قىلىۋالدى . شۇنداق قىلغان بولسىمۇ ، بەخت دەرۋازىسىنى يەنىلا ھېچقايسىسى ئاچالمىدى .

بۇ ئۈچەيلىەن كۆڭفۇزنى پەخشە خىش ئورنىدا ئىشلەتكەن بولسىمۇ ، لېكىن دەۋر ئۆزگەرگەچكە گەپ - سۆزسىز مەغلۇپ بولدى . ئۆزلىرى مەغلۇپ بولۇش بىلەنلا قالماستىن ، كۆڭفۇزنىڭ تېخىمۇ پاجىئەلىك ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىشىغا ھەم زامان بولدى . ئۇلار ھەتتا ئېلىپنىڭ سۇنۇقىنىمۇ بىلمەيدىغان ئادەملەر ئىدى ، شۇنداق تۇرۇقلۇق « 13 نەمە » ۋە ھاكازالار ئۈستىدە گەپ سېتىشقا ئۇرۇنغانلىقى كىشىلەرنىڭ كۈلكىسىنى قىستايدۇ ؛ ئۇلارنىڭ سۆزلىرى بىلەن ھەرىكىتىنىڭ بىر يەردىن چىقىمىغانلىقى كىشىنى تېخىمۇ بىزار قىلىدۇ . كىشىلەرنىڭ راھىبىلاردىن بىزار بولغانلىقى ، كاسايا ⑭ غا ئۈچ بولۇپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ، كۆڭفۇزنىڭ بىرەر مەقسەت ئۈچۈن قۇرال سۈپىتىدە سۈيىستېمال قىلىنىۋاتقانلىقىمۇ يېڭىباشتىن ناھايىتى ئايدىڭلىشىپ قالدى ، شۇنىڭ ئۈچۈن كىشىلەرنىڭ ئۇنى يوقىتىش ئارزۇسىمۇ بارغانسېرى كۈچىيىپ كەتتى . شۇ سەۋەبتىن كۆڭزىنى ناھايىتى ھۆرمەتلىك قىلىپ پەردەزىلغان چاغلاردا ، ئۇنىڭ قۇسۇرلىرىنى ئىزلەيدىغان ماقالىلەر ۋە ئەسەرلەر پەيدا بولۇپ تۇردى . كۆڭزىنىڭ ئۆزى پەيغەمبەر بولسىمۇ ، ئۇ كەمچىلىك - قۇسۇرلاردىن خالىي ئەمەس ، بۇنىڭ بىلەن ئادەتتە ھېچكىمنىڭ كارى يوق ، چۈنكى كىشىلەرنىڭ قارىشىچە پەيغەمبەرمۇ ئادەم ، ئۇنىڭ قۇسۇرلىرىنى كەچۈرگىلى بولىدۇ . لېكىن پەيغەمبەرنىڭ مۇرتلىرى ئوتتۇرىغا چىقىپ ، پەيغەمبەرىم ئانداق ئىدى ، پەيغەمبەرىم بۇنداق ئىدى ، شۇنىڭ ئۈچۈن سەنمۇ شۇنداق بولمىساڭ بولمايدۇ ، دەپ كاپىشىدىغان بولسا ، كىشىلەرنىڭ ئىختىيارسىز كۈلۈشى تۇرغان گەپ . بۇندىن 5 - 6 يىل ئىلگىرى ، « كۆڭزىنىڭ نەزىرى بىلەن ئۇچرىشىشى » دېگەن سەھنە ئەسىرى ئوينالغاندا ، چاتاق چىققانىدى . شۇ سەھنە ئەسىرىدە كۆڭفۇزى رولغا چىقىرىلغان ، ئۇ پەيغەمبەر بولغان تەقدىردىمۇ ئاز - پاز شاللاقتىن ۋە تەلۋىلىكتىن خالىي

قالدۇرۇلمىغان ، لېكىن ئۇ ئادەم بولغانلىقى نوقتىسىدىن كىشىنىڭ نەزىرىگە سىغىدىغان ياخشى ئادەم قىلىپ چىقىرىلغان . شۇنداق بولسىمۇ ، پەيغەم- بەرنىڭ پۇشتىلىرى قاتتىق غەزەپكە كېلىپ ، ھۆكۈمەت ئورۇنلىغىچە دەۋالاشنىپ بارغان . ئويۇن قويۇلغان يەر دەل كۇڭفۇزنىڭ يۇرتى بول- غاچقا ، ئۇ يەردە ئۇنىڭ پۇشتى ناھايىتى كۆپ بولۇپ ، ئۇلار ھەتتا ساكيامونى بىلەن سوقرات ⑩ مۇ تەڭلەشتۈرۈشكە مۇناسىپ كەلمەيدىغان ئىمتىيازلىق سىنىپقا ئايلنىپ قالغانىكەن . ئېھتىمال بۇ دەۋاغىمۇ شۇ يەردىكى پەيغەمبەر پۇشتى بولمىغان ياشلارنىڭ « كۇڭفۇزنىڭ نەزى بىلەن ئۇچرىشى » نى ئالاھىدە سەھنىلەشتۈرۈشكە ئۇرۇنغانلىقى سەۋەب بولغان بولۇشى مۇمكىن .

جۇڭگونىڭ ئادەتتىكى خەلقى ، بولۇپمۇ ئاتالمىش نادان خەلق كۇڭزىنى پەيغەمبەر دەپ ئاتىسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى كۆڭلىدە تۇتمايدۇ ؛ ئۇنى ئىززەتلىسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭغا كۆڭلى يېقىن ئەمەس . شۇنداق بولسىمۇ ، كۇڭفۇزنى جۇڭگونىڭ نادان خەلقىدەك چۈشىنىدىغان خەلق دۇنيادا تېپىلمىسا كېرەك . دۇرۇس ، كۇڭفۇزى ئەل - يۇرتىنى ئىدارە قىلىشنىڭ قالىتىس ئۇسۇللىرىنى پىلانلىغان ، لېكىن ئۇنى خەلقنى ئىدارە قىلغۇچىلارغا ، يەنى تاجى - تەختى بار ئادەملەرگە ئاتاپ پىلانلىغان ؛ خەلقنىڭ ئۆزىگە بولسا ھېچنەرسىنى پىلانلاپ بەرمىگەن . ئۇنىڭ پىلانلاپ بەرگىنى « ئەدەب - قائىدە رەئىيەگە راۋا ئەمەس » دېگەن نەرسىدىن ئىبارەت . تاجى - تەختى بارلارنىڭ ماشايىخى بولۇپ قالغان پەيغەمبەر ، ئاخىر ، « دەرۋازا قېقىشقا ئىشلىتىلىدىغان پاخشە خىش » قا ئايلنىپ قالدى ، ئۇنىڭ بۇ جەھەتتە دات - پەريات قىلىشىمۇ مۇمكىن ئە- مەس . ئۇنىڭ خەلق ئاممىسى بىلەن مۇناسىۋەتسىز ئىكەنلىكىدە گەپ يوق ، لېكىن كۆڭلىدە قىلچىلىك يېقىنچىلىقى يوق دېگەن گەپ ، مېنىڭچە ناھايىتى كۆڭۈل ئايپ ئېيتىلغان سۆز . كىشىلەرنىڭ ئۆز كۆڭلىدە قىلچى- لىكىمۇ يېقىن كۆرمەيدىغان پەيغەمبەرگە يېقىنچىلىق قىلمايدىغانلىقى تەبىئىي ، مەيلى قاچاندا بولسا - بولسۇن ، يىرتىق - ياماق كىيىم كىيىپ ، يالىڭايات بولۇپ ، ئەۋلىيا ئىبادەتخانىسىنىڭ ئايۋىنىغا بېرىپ كۆرۈڭ ، گويا

شاڭخەيدىكى يۇقىرى دەرىجىلىك كىنو - تىياتىرخانىغا ئېزىپ كىرىپ قالغاندەك ياكى بىرىنچى دەرىجىلىك تىرامۇئاغا ئېزىپ چىقىپ قالغاندەك دەرهال ھايت - ھۇيت بىلەن ھەيدەپ چىقىرىلىشىڭىز ئېھتىمال . ئۇنداق يەر ۋە ئۇنداق ئىشلار كاتتا غوجاملارغا خاس ئىكەنلىكىنى ھەممە ئادەم بى- لىدۇ ، بۇ ئادەملەر « نادان خەلق » بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنداق ئەھۋالنى چۈشەنمەيدىغان دەرىجىدە نادان ئەمەس .

ئىزاھات

- ① بۇ ماقالا دەسلەپ 1935 - يىلى 6 - ئايدا چىققان ياپونچە ئايلىق ژورنال « ئىسلاھات » قا بېسىلغان ، خەنزۇچە تەرجىمىسى دەسلەپ 1935 - يىلى 7 - ئايدا « زاۋىنلار » ناملىق ئايلىق ژورنالنىڭ 2 - سانغا « كۇڭفۇزى ھازىرقى زامان جۇڭگوسىدا » دېگەن ماۋزۇ بىلەن بېسىلغان .
- ② تاڭداۋ كوچىسى - ياپونىيىدە كۇڭزىغا ئاتاپ سېلىنغان كۇڭزى ئىبا- دەتخانىسى بار كوچا . بۇ ئىبادەتخانا 1923 - يىلى كۆيدۈرۈلگەن ، 1932 - يىلى قايتا سېلىنىپ ، 1935 - يىلى 4 - ئاينىڭ 4 - كۈنى پۈتكەندە گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ ۋەكىللىرى « زىيارەت » قىلىپ بارغان .
- ③ بىلانت - ئىبىسنىڭ « بىلانت » ناملىق داستانىدىكى شەخس .
- ④ لىياڭ چىچاۋ (1873 - 1929) - مەنچىڭ خاندانلىقىنىڭ ئاخىرقى دەۋ- رىدە يولغا قويۇلغان يېڭىلاش ھەرىكىتىنىڭ ئاساسىي رەھبىرى بولغان ، مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن ياپونىيىگە قېچىپ كەتكەن .
- « خالىس مۇلاھىزە » - لىياڭ چىچاۋ ياپونىيىگە قېچىپ بارغىنىدا چىقار- غان ، « پادىشاھ (گۇاڭشۈي) نى قوغداپ ، مەلىكە (سى شىتەيخۇ) گە قارشى تۇرۇش » نى تەرغىپ قىلىدىغان ژورنال .
- ⑤ ھېرشېل (1792 - 1871) - ئەنگىلىيىلىك ئاسترونوم ، فىزىكا ئالىمى .
- لېيىل (1797 - 1875) - ئەنگىلىيىلىك گېئولوگ .
- دەينا (1813 - 1895) - ئامېرىكىلىق گېئولوگ ، كانشۇناس .
- ⑥ شۈي تۇڭ - مەنچىڭ خاندانلىقىنىڭ ئاخىرقى دەۋرىدىكى جاھىل مەنەسپدار ، يېڭىلىق ھەرىكىتىگە قارشى تۇرغان . سەككىز دۆلەت بىرلەشمە قوشۇنى بېيجىڭغا بېسىپ كىرگەندە ئۆلۈۋالغان .

⑦ خۇگۇن دارىلفۇنۇنى — مەخسۇسلار جۇڭگولۇق ئوقۇغۇچىلارنىڭ يا-
پونچە تىل ۋە ئاساسىي دەرسلەرنى ئۆگىنىشى ئۈچۈن دۇڭجىڭدا ئېچىلغان
تەبىئىيلىق مەكتىپى .

⑧ ساقچى ۋازىرى — ياپونىيىدە ساقچىلارنىڭ ئەڭ چوڭ باشلىقى .
كۇڭزى لۇ بەگلىكىدە بىر مەزگىل ئەدلىيە - تۈرمە ئىشلىرىنى باشقۇرىدىغان
ئەمەلدار بولغانىدى . شۇڭا ئاپتور بۇ يەردە ئۇنى « ساقچى ۋازىرى » بولغان دەپ
يازغان .

⑨ ساكيامۇنى (Sakyamuni) ، مىلادىدىن تەخمىنەن 566 - 486 يىل
ئىلگىرى) — بۇددا دىنىنىڭ ئاساسچىسى ، بۇددا دىنى غەربىي خەن دەۋرىنىڭ
ئاخىرقى مەزگىللىرىدە ئېلىمىزگە كېلىشكە باشلىغان .

⑩ يۈەن شىكەي — ئۇ 1914 - يىلى 2 - ئايدا پۈتۈن مەملىكەتكە
« كۇڭزىغا تاۋاپ قىلىش » توغرىسىدا بۇيرۇق چۈشۈرگەن ۋە بارلىق ۋەزىر ۋە
باشقا ھەربىي ، مۈلكىي ئەمەلدارلار بىلەن غەلىتە كىيىملەرنى كىيىشىپ ، بېيجىڭ-
دىكى كۇڭزى ئىبادەتخانىسىغا بېرىپ ، كۇڭزىنىڭ ئەرۋاھىغا ئاتاپ نەزىر -
نۇسرەت قىلغان .

⑪ شىمالىي جۇنغالار — يۈەن شىكەي قۇرغان مىلتارىستلار گۇرۇھى .
ئۇلار شىنخەي ئىنقىلابىدىن كېيىن مەركەزدىمۇ ، جايلاردىمۇ ھەربىي ، مەمۇرىي
ھۇقۇقلارنى قولغا كىرگۈزۈۋالغان ؛ 1927 - يىلىدىكى شىمالغا يۈرۈش ئۇرۇشىدا يو-
قالغان .

سۇن چۇەنفاڭ (1885 - 1935) — شىمال مىلتارىستى . ئۇ كۈنلىقنى
تىرىلدۈرۈش مەقسىتىدە 1926 - يىلى 8 - ئاينىڭ 6 - كۈنى نەنجىڭدە لوڭقىغا ئوق
چۈشۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزگەن .

⑫ لوڭقىغا ئوت چۈشۈرۈش — قەدىمكى زاماندا زىياپەتتە ئوينىلىدىغان
ئويۇن ؛ ساھىبخانىمۇ ، مېھمانلارمۇ نۆۋەت بىلەن لوڭقىغا ئوقيا ئوقى تاشلايدۇ ،
يېڭىلىپ قالغانلىرى ھاراق ئىچىدۇ .

⑬ جاڭ زۇڭچاڭ (1881 - 1932) — شىمال مىلتارىستى . ئۇ 1925 -
يىلى سەندۇڭدا ھەربىي ۋالىي بولۇپ تۇرغاندا ، كۇڭزىغا بەيئەت قىلىشنى ،
قەدىمىي كىتاب - نامىلەرنى ئوقۇشنى تەشەببۇس قىلغان .

⑭ كاسايا — ھىندىچە سۆز . بۇددا راھىبلىرى كىيىدىغان يەكتەك .

⑮ سوقرات (Sokrates) مىلادىدىن 469 - 399 يىل ئىلگىرى) — قە-
دىمكى يۇنان پەيلاسوپى ، مۇتەئەسسىپ قۇلدارلار ئىدىيىسىنىڭ ۋەكىلى .

مەشھۇر ئادەم ۋە مەشھۇر سۆز ①

« چولپان » ژورنىلىنىڭ 2 - جىلد 7 - ساندا نەن شەن ئەپەندە-
دىنىڭ « كىتابىي تىلنى ساقلاپ قېلىشنىڭ ئۈچىنچى تەدبىرى » ② دېگەن
مقالىسى بېسىلىپ چىقتى ، ئۇنىڭ ئېيتىشىچە : بىرىنچى
تەدبىر — « جانلىق تىل بىلەن يېزىش كىتابىي تىل بىلەن يازالماس-
لىقتىن بولغان » ؛ ئىككىنچى تەدبىر — « جانلىق تىل بىلەن ياخشى
يازالايدىغان بولۇش ئۈچۈن ئاۋۋال كىتابىي تىلنى پىششىق بىلىش كې-
رەك » ئارىدىن ئون يىل ئۆتكەندىن كېيىن تەبىئەن ③ ئەپەندىنىڭ
ئۈچىنچى تەدبىرى ئوتتۇرىغا چىقتى ، « ئۇ : سىلەر كىتابىي تىلنى قىيىن
دەيسىلەر ، جانلىق تىل تېخىمۇ قىيىن ، سەۋەب — ھازىرقى ئېغىز
تىلىدىكى نۇرغۇن سۆز قەدىمقى سۆز ، يېزىق ئىلمىنى بۇختا بىلمەي تۇ-
رۇپ ، ھازىرقى ئېغىز تىلىدىكى مەلۇم تاۋۇشنىڭ قەدىمقى زاماندىكى شۇ
تاۋۇش ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدۇ ، ئۇنىڭ قەدىمقى زاماندىكى ئەنە
شۇ مەلۇم خەت ئىكەنلىكىنى بىلمىگەندە خاتا يېزىپ قويۇش ئەھۋاللىرى
كېلىپ چىقىدۇ ، دەپ قارىغان ... »

تەبىئەن ئەپەندىنىڭ سۆزى ناھايىتى جايىدا ئېيتىلغان . ھازىرقى
ئېغىز تىلى ئۇشتۇمۇتۇتلا ئاسماندىن چۈشۈپ قالغان تىل ئەمەس ،
ئۇنىڭدىكى نۇرغۇن سۆزلەر ، ئەلۋەتتە ، قەدىمكى سۆز ؛ ئۇ سۆزلەر قە-
دىمكى سۆزلەر بولغاندىن كېيىن ، ئەلۋەتتە ، ئۇنىڭ بىر مۇنچىسى قەدىمكى
كىتابلاردا يېزىلغان ؛ ئەگەر جانلىق تىل بىلەن يازماقچى بولغان ئادەم ھەر
بىر خەتنىڭ ئەسلىسىنى « تىل - يېزىق لوغىتى » دىن ئىزلەيدىغان بولسا ،
بۇ ، دەرۋەقە ، خالىغانچە ئۆزلەشتۈرۈلگەن كىتابىي تىل بىلەن يازغاندىن
ھەقىقەتەن كۆپ قىيىن چۈشىدۇ . ئەمما ، جانلىق تىل تەشەببۇس
قىلغاندىن بۇيان ، تەشەببۇسچىلارنىڭ ھېچقايسىسى جانلىق تىلدا يېزىش-
تىن مەقسەت « يېزىق ئىلمى » دىن ئەسلى خەتنى تېپىپ چىقىش ، دەپ

قارىغان ئەمەس . بىز ئۆزىمىز ئىشلىتىپ ئادەتلىنىپ قالغان خەتلەرنى قوللىنىش ئېيتقاندىكى ، تەبىئەت ئەپەندى ئېيتقاندىكى ، « تونۇش كىشىلەر بىلەن ئۇچرىشىپ قالساق ، » كەيپ — ھالىك قانداق » دەپ ئەھۋاللىش . مىز ، « قانداق » دېگەن سۆز « ھالە كۆم » دېگەن سۆز بىلەن ئوخشاش ؛ جاۋاب بەرگۈچى كىشى « ياخشى » دەيدۇ ، « ياخشى » دېگەن سۆز « شۇكۇر ئەلھەمدۇللىلا » دېگەن سۆز بىلەن ئوخشاش . لېكىن بىز بۇ ئىككى سۆزنى بىلىۋالغان تەقدىردىمۇ ، « كەيپ ھالە كۆم » ۋە « شۇكۇر ئەلھەمدۇللىلا » دېمەي ، « ئەھۋاللىك قانداق » ، « ياخشى » دەپ قوللىنىۋېرىمىز . چۈنكى ، جانلىق تىلدىكى ئەسەرلەر شاڭ ، جۇ ، چىن ، خەن سۇلالىلىرىدىكى ئەرۋاھلارغا ئەمەس ، ھازىرقى دەۋردىكى كىشىلەرگە ئاتاپ يېزىلىدۇ ، قەدىمكى كىشىلەر گورىدىن قويۇپ ، چۈشەنمەي قالسا قالمۇرسۇن ، بىز ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمايمىز . دېمەك ، تەبىئەت ئەپەندىنىڭ ئۈچىنچى تەدبىرى ، ئەمەلىيەتتە ، پايپاققا ناھال قاققاندىكى بولۇپ قالغان ، ئاشۇ جانابنىڭ ئۆزى پىششىق بىلىدىغان يېزىق ئىلمىنى بەك كەڭ دائىرىدە قوللانغانلىقىدىن بولغان .

بىزنىڭ بىلىمىمىز ناھايىتى چەكلىك ، شۇڭا مەشھۇر كىشىلەرنىڭ يول كۆرسەتمىلىرىنى ئاڭلاشقا ھەممىمىز خۇشتار ، لېكىن : ھەر تەرەپلىمە بىلىم ئىگىلىرىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ياخشىمۇ ياكى مۇتەخەسسسلەر . نىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ياخشىمۇ ؟ دېگەن سوئال تۇغۇلىدۇ . بۇنىڭغا ، ھەر ئىككىلىسى ياخشى ، دەپ جاۋاب بېرىش ئاسان بولسا كېرەك . ھەر ئىككىلىسىمۇ ياخشى ، ئەمما مەن بۇ ئىككى خىل ئادەملەرنىڭ تۈرلۈك يول كۆرسەتمىلىرىنى كۆپ قېتىم ئاڭلىغاندىن كېيىن ، خېلى پەخەس بولۇش كېرەك ئىكەن ، دېگەن ئويغا كېلىپ قالدىم . چۈنكى ، ھەر تەرەپلىمە بىلىم ئىگىلىرىنىڭ سۆزى بەك پۇچەك ، مۇتەخەسسسلەرنىڭ سۆزى بەك بىمەنە بولىدىكەن .

ھەر تەرەپلىمە بىلىم ئىگىلىرىنىڭ سۆزىنىڭ پۇچەك بولىدىغانلىقى ئۆزلىكىدىن مەلۇم ؛ مۇتەخەسسسلەرنىڭ سۆزىنىڭ بەك بىمەنە بولىدىغانلىقىنى بولسا ، بىرئاز چۈشەندۈرۈپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ . ئۇلارنىڭ

بىمەنەلىكى ئۆزلىرىنىڭ ئىختىساسلىرى ئۈستىدە سۆزلىگەندە كۆرۈلۈشى ناتايىن ، ئۇلارنىڭ بىمەنەلىكى مۇتەخەسسسلەرنىڭ نامىغا تايىنىپ ، ئۆز ئىختىساسىدىن تاشقىرى ئىشلار ئۈستىدە گەپ ساتقانلىقىدا كۆرۈلىدۇ . جەمئىيەتتە كىشىلەر مەشھۇر ئادەملەرنى ھۆرمەت قىلىدۇ ، شۇڭا مەشھۇر ئادەملەرنىڭ سۆزىنى مەشھۇر سۆز دەپ قاراپ ، ئۇنىڭ قايسى ئىلىم ياكى قايسى ئىشتا مەشھۇر ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالىدۇ ؛ مەشھۇر ئادەملەرمۇ ئىززەت - ھۆرمەتتىن خۇددى ئىكەنلىكىنى يوقىتىپ قويۇپ ، ئۆزىنىڭ قايسى ئىلىم ياكى قايسى ئىشتا مەشھۇر ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قېلىپ ، بارا - بارا ، ھېچكىم ماڭا يېتەلمەيدۇ ، ھەممىدىن سۆز ئاچالايمەن ، دەپ قارايدۇ - دە ، بىمەنەلىشىپ كېتىدۇ . ئەمەلىيەتتە ، مۇتەخەسسسلەرنىڭ ئارتۇقچىلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئۇلارنىڭ كۆپلىگەن بىلىملىرى تولا چاغلاردا ھەر تەرەپلىمە بىلىم ئىگىلىرىنىڭكىگە ياكى ئومۇمىي ساۋاتقا ئىگە ئادەملەرنىڭكىگە يەتمەيدۇ . تەبىئەت ئەپەندى ئىنقىلابنىڭ دانىشىمى ، يېزىق ئىلمىنىڭ پىرى ، ئەگەر ئۇ كونا كىتابلار ۋە « تىل - يېزىق لوغىتى » ئۈستىدە سۆزلىسە ، كىشىنىڭ زوقى كەلگۈدەك سۆزلەيدۇ ، ئەمما ھازىرقى جانلىق تىلغا ھۇجۇم قىلغان ھامان ، گەپلىرى يېك باسماي قالىدۇ ، مانا بۇ مىسال . ئۇندىن باشقا ، ئالىم جياڭ كاڭخۇ^① نى ئالسا ، ئۇ بۇرۇن سوتسىيالىزمنى تەرىپلەشتە داڭق چىقارغان مەشھۇر ئادەم ، ئۇنىڭ سوتسىيالىزمنى زادى قانداق ، مەن بۇنىسىنى بىلمەيمەن ، بىلىدىغىنىم پەقەت شۇكى ، ئۇ بۇ يىل ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ ، يېزىق ئىلمىدىن سۆز ئېچىپ ، « 德 » خېتىنىڭ قەدىمكى شەكلى ” 直 ” بولۇپ ، ” 直 ” بىلەن ” 心 ” دىن تۈزۈلگەن ، ” 直 ” توغرىدىن - توغرا ھاسىل قىلىنغان چۈشەنچە ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ » دەپ ، ھەقىقەتەن ، قالسىنى بىلمەنلىشى ، ئۇ ھەتتا ئەشۇ خەتنىڭ يۇقىرىقى يېرىمىنىڭ ئەگرى - تۈزدىكى ” تۈز ” (直) دېگەن خەت ئەمەسلىكىنىمۇ بىلمەيدىكەن . مۇنداق مەسىلىلەردە تەبىئەت ئەپەندىنىڭ شەرھىسىنى ئاڭلاش توغرا كېلىدۇ .

بىراق ، جەمئىيەتتە كىشىلەر ھامان ، مەشھۇر ئادەملەرنىڭ سۆزى

مەشھۇر سۆز بولىدۇ ، ئۇنداق ئادەملەر مەشھۇر ئادەم بولغاچقا ، ئۇلارنىڭ چۈشەنمەيدىغان ، بىلمەيدىغان نەرسىسىمۇ بولمايدۇ ، دەپ قارىسا كېرەك . شۇڭا بەزىلەر ياۋروپا تارىخىغا دائىر بىرەر كىتابنى تەرجىمە قىلسا ، ئىنگلىز تىلىنى ياخشى سۆزلەيدىغان مەشھۇر ئادەمنى تەكلىپ قىلىپ سېلىشتۇرىدۇ ؛ ئىقتىسادشۇناسلىققا دائىر بىرەر كىتابنى تۈزۈپ چىقىشىمۇ قەدىمكى زامان تىلىنى ياخشى بىلىدىغان مەشھۇر ئادەملەرگە يېلىنىپ بېغىشلىما يازدۇرىدۇ ؛ ئىلىم ساھەسىدىكى مەشھۇر ئادەملەر دوختۇرنى تەرىپلىسە ، ئۇنى « ھۈنەرگە كامىل لوتمان ھاكىم » ⑩ دېيىشىدۇ ، سودا ساھەسىدىكى مەشھۇر ئادەملەر رەسسامنى ماختىسا ، ئۇنى « ئالتە مىزاننى ⑪ سۈدەك بىلىدۇ » دېيىشىدۇ . . . .

بۇمۇ ھازىرقى بىر خىل ئومۇمىي كېسەل . گېرمانىيىنىڭ ھۈجەيرە كېسەللىكلىرى مۇتەخەسسى ۋىرشوۋ (Virchow) ⑫ دوختۇرلۇقنىڭ پىرى ، ئۇ پۈتۈن مەملىكىتىمىزگە مەشھۇر ، ئۇ تىببىي ئىلىم تارىخىدا ئىنتايىن مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ ؛ لېكىن ئۇ ئېرسىيەت نەزەرىيىسىگە ئىشەنمەيدۇ ، ئۇنىڭ دىن ئەھلى سۈيىستېمال قىلىپ كەتكەن بىر نەچچە لېكسىيىسى ، ھايكېل (Haeckel) ⑬ نىڭ ئېيتىشىچە ، ئاممىدا بىرمۇنچە يامان تەسىر پەيدا قىلىپتۇ . چۈنكى ئۇنىڭ بىلىمى ناھايىتى چوڭقۇر ، شۆھرىتى بەك چوڭ بولغانلىقى ئۈچۈن ، ئۇ ئۆزىنى ئۈستۈن چاغلانغان مەن چۈشەنمىگەن نەرسىنى بۇندىن كېيىنمۇ ھېچكىم چۈشەنمەيدۇ ، دەپ قارىغان ؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئېرسىيەت نەزەرىيىسىنى چوڭقۇر تەتقىق قىلمايلا ، ئۇنى بىر ئېغىز سۆز بىلەن ئاللاننىڭ ئىلتىپاتىغا تەئەللۇق ئىش قىلىپ قويغان . ھازىر جۇڭگودا كۆپ قېتىم تونۇشتۇرۇلغان فرانسىيىنىڭ بۈيۈك ھاشارەتشۇناسى فابرى (Fabre) ⑭ دىمۇ بۇنداق خاھىش خېلىلا بار . ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە يەنە ئىككى خىل نۇقسان بار : بىرى — ئاناتومىيە ئالىملىرى مەسخىرە قىلىنغان ، يەنە بىرى — ئىنسانىيەت ئەخلاقى ھاشارەت دۇنياسىغا تەتبىق قىلىنغان . ئەمما ئاناتومىيە بولمىغان بولسا ، ئۇمۇ ئۈنچىلىك مۇكەممەل كۈزەتمىگەن بولاتتى ، چۈنكى ، كۈزەتتىنىڭ ئاساسى يەنىلا ئاناتومىيە ؛ يېزا ئىگىلىك مۇتەخەسسىسلىرىنىڭ ھاشارەتلەرنى

ئىنسانلارغا كەلتۈرىدىغان پايدا - زىيىنىغا قاراپ پايدىلىق ھاشارەت ۋە زىيانلىق ھاشارەت دەپ ئايرىغانلىقىنىڭ ئاساسى بار . ئەمما ، شۇ زاماندىكى ئىنسانلارنىڭ ئەخلاقى ۋە قانۇنلىرى بويىچە ، ھاشارەتلەرنى ياخشى ھاشارەت ياكى يامان ھاشارەت دەپ بەلگىلەش بىھۇدە بىر ئىش . بەزى ئەستايىدىل ئالىملارنىڭ فابرىغا تىل تەڭكۈزۈشىمۇ ئەمەلىيەتتە سەۋەبسىز ئەمەس ، شۇنداق بولسىمۇ ، مۇشۇ ئىككى نۇقتىدىن ئالدىن ھەزەر ئەيلەيدىغان بولساق ، ئۇ ھالدا ، ئۇنىڭ چوڭ ئەسىرى — 10 توملۇق « ھاشارەتلەر خاتىرىسى » — يەنىلا ناھايىتى قىزىقارلىق ھەم ناھايىتى پايدىلىق كىتاب بولۇپ قالغۇدەك .

بىراق ، مەشھۇر ئادەملەرنىڭ تارقاتقان زەھەرلىرى جۇڭگودا بىر قەدەر ئېغىر ، بۇ يەنىلا كونا ئىمتىھان تۈزۈمىنىڭ ساقىندىلىرى . ئۇ چاغلاردا تالىپلار مەدرىسەلەردە « تەپسىر » ⑮ لەرنى ئوقۇش بىلەنلا بولۇپ كېتەتتى ، جاھان ، دۆلەت بىلەن كارى بولمايتتى ، ئەمما ، مەنەپكە ئېرىشكەن ھامان ، « بىر يوللا نام چىقىرىپ جاھانغا تونۇلۇپ » كەتكەن دەك بولاتتى - دە ، تارىخ يازالايدىغان ، ماقالىلەرنى باھالىيالايدىغان ، خەلق ئۈستىدىن نازارەت قىلالايدىغان ، سۇلارنى تىزگىنلىيەلەيدىغاندەك بولۇپ كېتەتتى ؛ چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا بولسا ، ھەتتا مەكتەپ ، كۆمۈر كانلىرى ئاچالايدىغان ، يېڭى قوشۇن يېتىشتۈرەلەيدىغان ، ئۇرۇش پاراخوتلىرى ياسىيالايدىغان يېڭى سىياسەتلەرنى ماددىمۇ - ماددا شەرىھلەپ بېرەلەيدىغان ⑯ ، چەت ئەللەرگە تەكشۈرۈش ئۈچۈن بارالايدىغاندەك بولۇپ كېتەتتى . نەتىجىسى قانداق بولاتتى ؟ بۇ ھەقتە مېنىڭ كۆپ سۆز - لىشىمنىڭ ھاجىتى يوق .

بۇ كېسەلنىڭ يىلتىزى تا ھازىرغىچە قومۇرۇپ تاشلانمىدى ، بەزىلەر « مەشھۇر ئادەم » بولۇۋېلىپلا « جاھانغا پاتماس » بولۇپ كېتىۋالدى . مېنىڭچە ، بۇندىن كېيىن بىز « مەشھۇر ئادەملەرنىڭ سۆزى » بىلەن « مەشھۇر سۆزلەر » نى ئاجرىتىۋېلىشىمىز لازىم ، مەشھۇر ئادەملەر - نىڭ ھەممىلا سۆزى مەشھۇر سۆز بولۇۋەرمەيدۇ ؛ كۆپلىگەن مەشھۇر سۆزلەر ، ئەكسىچە ، سەھرايىلارنىڭ ئاغزىدىن چىقىدۇ . باشقىچە قىلىپ

ئېيتقاندا ، بىز مەشھۇر ئادەملەرنىڭ نېمىدە مەشھۇر ئىكەنلىكىنى ئايرىۋېلىشىمىز ، ئۇنىڭ ئۆز ئىختىساسىدىن ھالقىپ كەتكەن گەپلىرىدىن پەخەس بولۇشىمىز لازىم . سۇجۇدىكى ئوقۇغۇچىلار ئەقىللىق ئىكەن ، ئۇلار تەيىيەن ئەپەندىنى بوغالتىرلىق ئىلمىدىن ياكى پىيادە ئەسكەرلەر نىزامنامىسىدىن سۆزلەپ بېرىشكە ئەمەس ، بەلكى مىللىي ئىلمىدىن سۆزلەپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىپتۇ ⑩ . ئەپسۇسكى ، كىشىلەر تېخىمۇ ئىنچىكىرەك ئويلاپ كۆرمەيدىغان بولۇپ قالدى .

مەن تەيىيەن ئەپەندىگە گاھىدا تىل تەگكۈزۈپ قويغانلىقىمغا ناھايىتى نادامەت قىلدىم ، لېكىن « ئاقلىنىڭ پىكىرىدە سەۋەنلىك بولماي قالمايدۇ » دېگەندەك ، مېنىڭ ئېيتقانلىرىم تەيىيەن ئەپەندىنىڭ « قۇياش بىلەن ئاينىڭ نۇرى » غا ئوخشاش روشەن پاراستىگە دەخلى يەتكۈزمەس كېرەك . ئۆزۈمنىڭ ئېيتقانلىرىم ، مېنىڭچە ، « ناداننىڭ بىرەر پىكىرى ئاقماي قالمايدۇ » دېگەندەك ، « تاشقا مۆر باسقان » سۆز بولۇپ چىقىشىمۇ مۇمكىن .

7 - ئاينىڭ 1 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالا باشتا 1935 - يىلى 7 - ئاينىڭ 20 - كۈنى « چولپان » يېرىم ئايلىق ژورنىلىنىڭ 2 - جىلد 9 - ساندا يۈي دىڭ دېگەن ئىمزا بىلەن ئېلان قىلىنغان .

② نەن شەن يەنى چېن ۋاڭداۋ (1890 - 1977) — ئەسلى جېجياڭلىق ، تەتقىقاتچى ، « يېڭى ياش » ژورنىلىنىڭ تەھرىرى بولغان . ئۇنىڭ « كىتابىي تىلنى ساقلاپ قېلىشنىڭ ئۈچىنچى تەدبىرى » سەرلەۋھىلىك ماقالىسى 1935 - يىلى 6 - ئاينىڭ 20 - كۈنى « چولپان » يېرىم ئايلىق ژورنىلىنىڭ ئىككىنچى جىلد بەتتىنچى ساندا ئېلان قىلىنغان . ماقالىنىڭ بېشىدىلا : « كىتابىي تىلنى ساقلاپ قېلىشنىڭ بۇرۇن ئىككى تەدبىرى بار ئىدى . . . مۇشۇ يېقىندىلا ، جالڭ تەيىيەن جانلىق تىل بىلەن يېزىش كىتابىي تىل بىلەن يازغاندىنمۇ قىيىن ، دېگەن گەپنى ئوتتۇرىغا چىقاردى ، شۇنىڭ بىلەن ، ئاران دېگەندە ، ئۈچىنچى تەدبىر ئوتتۇرىغا قويۇلغان بولدى » دېگەن سۆزلەر بار ئىدى . شۇڭا لۇشۇن جالڭ

تەيىيەننىڭ : « تونۇش كىشىلەر بىلەن ئۇچرىشىپ قالساق ، (كەيىپى ھالىڭ قانداق ؟) دەپ ئەھۋاللىشىمىز ؛ « قانداق » دېگەن سۆز « ھالەكۇم » دېگەن سۆز بىلەن ئوخشاش . جاۋاب بەرگۈچى كىشى « ياخشى » دەيدۇ ؛ « ياخشى » دېگەن سۆز « ئەلھەمدۇللىلا شۇ كۈر » دېگەن سۆز بىلەن ئوخشاش » دېگەن سۆزنى نەقىل كەلتۈرگەن . بۇ نەقىل توغرىسىدا جالڭ تەيىيەننىڭ « جانلىق تىل بىلەن كىتابىي تىلنىڭ مۇناسىۋىتى » گە قارالسۇن . بۇ سۆز نەن شەننىڭ « كىتابىي تىلنى ساقلاپ قېلىشنىڭ ئۈچىنچى تەدبىرى » دېگەن ماقالىسىدىمۇ نەقىل كەلتۈرۈلگەن .

③ تەيىيەن — يەنى جالڭ تەيىيەن ، يەنە بىر ئىسمى جالڭ بىڭلىن .

④ جياڭ كاڭخۇ — جياڭشىدىن ، شىنخەي ئىنقىلابىدىن كېيىن « جۇڭگو سوتسىيالىستىلار پارتىيىسى » نى ئۇيۇشتۇرۇپ ، پۇرسەتپەرەسلىك قىلغان ، ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش دەۋرىدە خائىن بولۇپ كەتكەن ، ۋاڭ جىڭۋېينىڭ قورچاق ھۆۈمىتىدە ئىمتىھان پالاتاسىغا باشلىق بولغان . ئۇ 1935 - يىلى 2 - ئايدا شاڭخەيدە « خەنزۇچە خەتنى ساقلاپ قېلىش يولى بىلەن كىتابىي تىلنى ساقلاپ قېلىش مەقسىتىدە » « يېزىقنى ساقلاش جەمئىيىتى » قۇرۇشنى تەشەببۇس قىلغان . بۇ يەردىكى « يېزىق ئىلمىدىن سۆز ئېچىپ » دېگەن سۆز ئۇنىڭ 1935 - يىلى 3 - ئايدا شاڭخەيدە « لېكسىيە » ئوقۇغان چاغدا قىلغان سۆزلىرىنى كۆرسىتىدۇ .

⑤ « لوڭمان ھاكىم » — بۇ يەردە تىبابەتچىلىكنى ئوبدان بىلىدىغان ئادەملەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

⑥ ئالتە مىزان — جۇڭگودا قەدىمكى زاماندا رەسىملەرنى باھالاشتا يولغا قويۇلغان ئالتە ئۆلچەم .

⑦ ۋېرشوۋ (1821 - 1902) — گېرمانىيىلىك كېسەللىك ئالىمى ، سىياسىي ئەرباب ، ئۇ بىئولوگىيە جەھەتتە ، ھۈجەيرە بولسا ھاياتنىڭ ئاساسىي ئامىلى ، دەپ تەشەببۇس قىلغان ؛ كېيىن دارۋىننىڭ ئىرسىيەت نەزەرىيىسىگە قارشى تۇرغان . ئۇنىڭ ئاساسىي ئەسەرلىرىدىن « ھۈجەيرە كېسەللىكى ئىلمى » قاتارلىقلار بار .

⑧ ھاىكېل (1834 - 1919) — گېرمانىيىلىك بىئولوگىيە ئالىمى ، دارۋىننىڭ قوغدىغۇچى ھەم تارقاتقۇچى ئىدى .

⑨ فابېرى (1823 - 1915) — فرانسىيىلىك ھاشاراتشۇناس . ئۇنىڭ « ھاشاراتلار خاتىرىسى » ھاشاراتلارنىڭ ھاياتىنى جانلىق سۆزلەر بىلەن بايان قىلىپ بېرىدىغان كىتاب . شۇ چاغدا بۇ كىتابنىڭ خەنزۇ تىلىغا قىسقارتىپ تەرجىمە قىلىنغان بىر نەچچە نۇسخىسى ، مەسىلەن : « فابېرنىڭ ئىلمىي ھېكايىلىرى » ، « ھاشاراتلار توغرىسىدا ھېكايە » ، « ھاشاراتلار خاتىرىسى » قاتارلىقلار بار ئىدى .

⑩ « تەپسىر » — ئەسلى ئەسەرنى شەرھلەيدىغان ئەسەر كۆزدە تۇتۇلدى.

⑪ ئاستىغا تەكىتلەش بەلگىسى قويۇلغان بۇ بىر نەچچە جۈملە سۆز ئۆز ۋاقتىدا مەتبۇئاتقا بېسىش ۋاقتىدا قىسقارتىۋېتىلگەن.

⑫ 1933 — يىلىدىن بۇرۇن ۋە كېيىن جاڭ تەييەن سۇجۇدا « جاڭ جانابلىرىنىڭ مىللىي ئىلىمىدىن لېكسىيە بېرىش جەمئىيىتى » نى قۇرۇپ ، مىللىي ئىلىمىدىن لېكسىيە سۆزلىگەندى .

« چىلتەكلىك ئەدەبىيات » قا كىرىش سۆز ①

مېنىڭ پات — پاتلا قىسقا مۇلاھىزىلەرنى يېزىشىم ھەقىقەتەن « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەركىن پاراڭ » ① بېتىگە ماقالا بېرىشتىن باشلاندى . 1933 — يىلى يازغانلىرىمنى توپلىۋېتىش ، « ساختا ئەركىنلىك نامە » ۋە « گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە » دېگەن ئىككى كىتاب بولۇپ چىقتى . كېيىن بۇنىڭ تەھرىرى لى لېيۋېن ② ئەپەندى ھەقىقەتەن قاتتىق سىقىلدى ، ئىككىنچى يىلى ئاخىر سىقىپ چىقىرىلدى . مەنمۇ ئەسلىدە قەلەمنى شۇ يەردىلا تاشلاپ قويسام بولاتتى ، لېكىن قورسىقىم كۆپكەنلىكتىن ، يېزىش ئۇسۇلۇمنى ئۆزگەرتىپ ، تەخەللۇسۇمنى يەڭگۈشلىۋېتىپ ، باشقىلارغا كۆچەرتىپ ئەۋەتىپ تۇردۇم ، يېڭى تەھرىر ④ ئوبدان پەرق ئېتەلمەي ، بېسىپ چىقىرىۋەردى . يەنە بىر تەرەپتىن دا-ئىرىنىمۇ كېڭەيتىپ ، « جۇڭخۇا گېزىتى » ⑤ نىڭ « ئۇچۇر » زورنىلىغا ⑥ ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارغىمۇ ئارىلاپ — ئارىلاپ شۇنداق ماقالىلىرىمنى ئە-ۋەتىپ تۇردۇم . 1934 — يىلى يازغان شۇ نەرسىلىرىمنى توپلىۋېتىش . مانا بۇ « چىلتەكلىك ئەدەبىيات » بولۇپ چىقتى .

بۇ ئىسىمنى ⑦ مەن بىلەن بىر سەپتە تۇرغان بىر ياش سەپداش ⑧ ئۆزىنىڭ ئىسىم — پەمىلىسىنى ئۆزگەرتىپ ، ماڭا يوشۇرۇن ئوققا يۆگەپ ئېتىپ بەرگەن . ئۇنىڭ غەربىي ناھايىتى ئاجايىپ : 1 . بۇ خىلدىكى قىسقا مۇلاھىزىلەرنى گېزىتكە بېسىش ۋاقتىدا ، مۇھىملىقىدىن ئىشارەت قىلىپ گۈللۈك رامكا ئىچىگە ئالغان ، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ سەپداشلىرىم بۇنى كۆرۈپ ، بېشىغا ئاغرىق كىرىپ كەتكەن ؛ 2 . « چىلتەك » تەڭگىنىڭمۇ يەنە بىر خىل ئىسمى ، بۇنىڭ بىلەن مېنىڭ بۇ ماقالىلەرنى يېزىشتىكى مەقسىتىمنى قەلەم ھەققى تېپىش دېمەكچى ، ئەمەلىيەتتە بۇنىڭ كارايتى يوق . پىكىرلىرىمىزنىڭ ئوخشاشمايدىغان يەرلىرىگە كەلسەم ، مەن چەت ئەللىكلەرنىڭ بىزنى توخۇ ، ئۆردەكتىنمۇ ئەلراق كۆرۈشىنى ئۈمىد

قىلىشىمىزنىڭ ھاجىتى يوق دەيمەن ، ئۇ بولسا بىزنى توخۇ ، ئۆردەكتىنمۇ ئەلاراق كۆرۈشى كېرەك دەيدۇ ؛ مەن غەربلىكلەرنى ئاقلاپتۇرمىشەن ، شۇڭا « دەللال » ئىسمىمەن . ئۇنىڭ ماقالىسىنى « بېشىنى تۆۋەن ساڭگىدەلىتىپ كۆتۈرۈش » دېگەن ماقالانىڭ ئاستىغا قوشۇمچە قىلىپ قويدۇم ، بۇ يەردە ئۇ ھەقتە كۆپ سۆزلىشىمىزنىڭ ھاجىتى يوق . بۇندىن باشقا ، ئەسلىگۈدەك بىرەر ئىشىمۇ يوق . « چاخچاق چاخچاق بولسۇن » دېگەن بىر پارچە ماقالەم ۋېن گۇڭجى ⑩ ئەپەندىنىڭ بىر پارچە خەت يېزىشىغا سەۋەبچى بولدى ، ئۇنىڭ قەلەم ھۇجۇمى تېخىمۇ قاتتىق ، ئۇ مېنى « خا-ئىن » دەپتۇ . ھازىر ئۇ خەتنى ئۆزۈمنىڭ جاۋاب خېتىم بىلەن بىللە ھېلىقى ماقالىنىڭ ئاخىرىغا قوشۇپ قويدۇم . ئۆز كۆلەڭگۈسىدىن ئۆزى ھۈركىگەن ئوغرىلارنىڭ مۆشۈكتەك يول بىلەن قىلغان ھۇجۇملىرى يۇقىرىدا ئېيتىلغان ئىككىيلەننىڭ ھۇجۇمىغا قارىغاندا ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدۇ ، ئۇلارنى بۇ يەردە كۆچۈرۈپ ئولتۇرمايمەن .

« چىلتەكلىك ئەدەبىيات » ھەققىدە تەن تەس كۈنگە قالدى . 1934 – يىلى 1935 – يىلىغا ئوخشىمايدۇ ، بۇ يىلى « پادىشاھ توغرىسىدا شاڭخو » ۋەقەسى ⑪ تۈپەيلىدىن ، ھۆكۈمەتنىڭ كىتاب – گېزىتلەرنى تەكشۈرۈش باشقارمىسى ⑫ ئۈستۈمتۇتلا غايىب بولۇپ كەتتى ، يەتتە نەپەر تەكشۈرگۈچىمۇ مەنسىپىدىن ئېلىپ تاشلاندى ، گېزىتلەردە چىقىرىۋېتىلگەن يەرلىرىمۇ بوش قالدۇرۇلدىغان بولدى (بۇ « توڭنۇك ئېچىپ قويۇش » دەپمۇ ئاتىلىدۇ) . لېكىن 1934 – يىلى ناھايىتى قاتتىق ئىدى ، بۇنداق يازساقمۇ بولمايتتى ، ئۇنداق يازساقمۇ بولمايتتى ، چىقىرىۋەتكەن يەرلىرىنى بوش – ئاق قالدۇرماي ، بىر – بىرىگە ئۇلاپ قويۇشاتتى ، نەتەجىدە گەپنىڭ قولاشمىغانلىقىنىڭ ، نېمە دەۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايدىغانلىقىنىڭ جاۋابكارلىقى يازغۇچىنىڭ ئۆزىگە ئارتىلىپ قالاتتى . ئەنە شۇنداق ئاشكارا ، يوشۇرۇن قىرغىنچىلىق ئاستىدا ، ئۆمرىنى ئۇزارتىپ ، كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشەلەيدىغانلىرى قوللۇق ئەدەبىياتى بولماي نېمە بولاتتى ؟

بىر نەچچە دوستۇم بىلەن پاراڭلىشىپ قالدۇم . ئۇ دوستلىرىمنىڭ

بىرى : ھازىر ماقالىنى ئۆتكۈر قىلىپ يازغىلى بولمايدىغان بولۇپ قالدى ، مەسىلەن ، بىرەر گېزىتنىڭ قوشۇمچە بېتىگە ماقالا ئەۋەتسەك ، قوشۇمچە بەتنىڭ تەھرىرى ئاۋۋال ئۇ ماقالىنىڭ بىر نەچچە تال قوۋۇرغىسىنى چىقىرىۋېتىدۇ ، باش تەھرىرمۇ بىرنەچچە تال قوۋۇرغىسىنى ئېلىپ تاشلايدۇ ، تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارمۇ بىرنەچچە تال قوۋۇرغىسىنى چىقىرىپ تاشلايدۇ ، يەنە نېمىسى قالسۇن ؟ دەيدۇ . مەن : مەن بولسام ئاۋۋال ئۆزۈم بىرنەچچە تال قوۋۇرغىسىنى چىقىرىۋېتىمەن ، ئۇنداق قىلىسام ، ھەتتا « قېپقالغان » لىرىمۇ قالمايدۇ ، دېدىم . دېمەك ، ئۇ چاغدا ئېلان قىلىنغان ماقالىنىڭ تۆت قېتىم تاراشلىنىش ئېھتىمالى بار ئىدى . ھازىر بەزىلەر ۋېن تىيەنشاڭنى ، فاڭ شياۋرونى ⑬ ھە دەپ تەرىپلەۋاتىدۇ . دۇغۇ ، خەيرەت ، ئۇلار سۇڭ ، مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئادەملىرى . ئەگەر ھازىر ھايات بولغان بولسا ، ئۇلارنىڭ سۆز – ھەرىكەتلىرىنى ھېچكىم بىلمەيگەن بولاتتى .

دېمەك ، ھۆكۈمەت رۇخسەت قىلغان ئۆتكۈر ماقالىلەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، كىتابخانلارنىڭ كۆرەلەيدىغىنى پەقەتلا جىگىرى يوق ماقالە . مەن چىڭ سۇلالىسى دەۋرىدە تۇغۇلغان ، ئەسلى قۇلدىن كېلىپ چىققان ؛ ھازىرقى 25 لەردىكى ياشلاردەك تۇغۇلۇش بىلەنلا جۇڭخۇا مىنگونىڭ ئىدىگىسى بولغان ئەمەس ، لېكىن ئۇلار بېشىدىن ئىسىق – سوغۇقنى ئۆتكۈزۈمگەن ، گاھدا « ئېسەنگىرەپ » كېتىدۇ . دە ، قاتتىق پەشۋا يەپ قالىدۇ . مېنىڭ ماقالە بېرىشتىن مەقسىتىم ئېلان قىلىش ، ئۇلارغا ئۆتكۈر قىلىپ كۆرسەتمەيمەن ، ئەلۋەتتە . شۇنىڭ ئۈچۈن « چىلتەك » بىلەن زىننەتلەشكەنلىرى ياش يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن ھەقىقەتەن كۆپ بولسا كېرەك . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، تەئەججۈپكى ، چىقىرىۋېتىلگەن يەرلىرىمۇ ناھايىتى ئاز . بىر يىلى ئىچىدە (چىقىرىۋېتىلگەنلىرى) پەقەت ئۈچ پارچە ، ھازىر ھەممىسىنى تولدۇرۇپ قويدۇم ، بۇ يەرلەرگە يەنىلا تەكىتلەش بەلگىسى قويۇپ قويدۇم ⑭ . مېنىڭچە ، « چىن لىجەي خانىمىنىڭ ۋەقەسى

⑩ بۇ يەردە ئېيتىلغان « تەكىتلەش بەلگىسى » بۇ كىتابتا « قارا ھەرىپ » بىلەن ئىپادىلەندى – تەھرىر .

توغرىسىدا « نىڭ ئاخىرىنى شېنباۋ گېزىتخانىسىنىڭ باش تەھرىرى چىقىرىۋەتكەن ، قالغان ئىككى پارچىسىنىڭكى تەكشۈرگۈچى ئەمەلدار چىقىرىۋەتكەن : بۇ يەردە ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان نىيىتى بىلىنىپ تۇرىدۇ .

بۇ يىل بىر يىل ئىچىدە ، مەن ماقالە بەرگەن « ئەر كىن پاراك » ۋە « ئۇچۇر » نەشرىدىن توختاپ كەتتى ؛ « چولپان » مۇ چىقمايدىغان بولدى . مەن : مەن ماقالە ئەۋەتكەنلىكى گېزىت ، دەسلەپتە بىر - ئىككى سانىغا ماقالا ئەۋەتسەم ، ھېچكەپ يوق ، ئەگەر داۋاملىق ئەۋەتسەم ، ئاخىر ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرەلمەيۋاتىدۇ ، دەپ ئويلاپ يۈرەتتىم ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يىلدىن باشلاپ ئۇنداق قىسقا ماقالىلەرنى ئانچە يازمايدىغان بولىدۇم ، چۈنكى ئۆز ئادەملىرىمنىڭ ئارقامدىن تۇيدۇرماستىن دۇمبالشىدىن ئۆزۈمنى ئايدىم ، ئۆزۈمنىڭ يول باشلاپ بەرگۈچى تەلۋە بولۇپ قېلىشىمنى خالىمىدىم ، مەتبۇئاتنىڭ ئىمكانقەدەر كۆپرەك ئۆمۈر سۈرۈشىنى ئازرۇ قىلدىم . شۇنىڭ ئۈچۈن بىراۋ مېنى ماقالە بېرىشكە دەۋەت قىلسا ، ئالاھىدە ئۆزۈم ئېيتىپ توختاپ قالدۇم ، بۇ « ھال پەيدا قىلىش » ئەمەس ، بەلكى ياخشى نىيەتلىك - لېكىن بەزىدە يامان نىيەتلىك - « جاھاننازلىق » . بۇ ھەقتە ماقالە تەلەپ قىلغۇچىلاردىن ئەپۇ سورايمەن .

بۇ يىلنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىلا مۇخبىرلارنىڭ « ھەققانىي جامائەت پىكرى قوغدالسۇن » دېگەن ئىلتىماسلىرىنى ۋە زىيالىيلار سىنىپىنىڭ سۆز ئەر كىنلىكى تەلپىنى كۆردۈم ⑩ . چاغان يېقىنلىشىپ قالدى ، نەتىجىسى نېمە بولۇپ چىقىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن . لېكىن مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن ماقالىلەرنىڭ ھەممىسى ئاممىنىڭ تىلىغا ئايلانغان تەقدىردىمۇ ، ئۇنىڭ ئۈچۈن كېتىدىغان بەدەل ناھايىتى زور بولىدۇ ، يەنى شىمالىي بەش ئۆلكە ئاپتونوم بولۇپ كېتىدۇ . بۇ خۇددى ئىلگىرى « ھەققانىي جامائەت پىكرى قوغدالسۇن » دەپ ئىلتىماس قىلىشقا ، سۆز ئەر كىنلىكىنى تەلەپ قىلىشقا پېتىنالمىغانلىقىنىڭ بەدىلى زور بولغانغا ، يەنى شەرقتىكى ئۈچ ئۆلكىنىڭ قولىدىن كەتكەنلىكىگە ئوخشايدۇ ⑪ . بىراق بۇ نۆۋەت قولغا كەلتۈرگەن

نەرسە پارلاق . ئەمما ، ئەگەر كېلىشمەسلىك بولۇپ قالسا ، كېيىن يەنە خۇددى مەن « چىلتەكلىك ئەدەبىيات » نى يازغان چاغدىكىدەك دەۋر قايتىپ كېلىپ قالىدۇ ، قېنى ئويلاپ كۆرۈڭلار ، ئۇنىڭ بەدىلى نېمە بولار ...

1935 - يىل 12 - ئاينىڭ 29 - كۈنى كېچىدە ، لۇشۈن .

ئىزاھات

① « چىلتەكلىك ئەدەبىيات » - لۇشۈننىڭ 1934 - يىلى يازغان زاۋېنلار توپلىمى ، جەمئىي 61 پارچە ؛ دەسلەپتە 1936 - يىلى 6 - ئايدا شاڭخەيدىكى « ئىتتىپاق جۇڭگو » باسماخانىسىدا نەشر قىلىنغان . بۇ ماقالە ئەنە شۇ توپلام نەشر قىلىنىش ۋاقتىدا لۇشۈن تەرىپىدىن يېزىلغان كىرىش سۆز .

② « شېنباۋ » گېزىتى - كونا جۇڭگودا ئەڭ ئۇزاق نەشر قىلىنغان بىر گېزىت ، ئۇ 1872 - يىلى 4 - ئاينىڭ 30 - كۈنى (چىڭ سۇلالىسىنىڭ تۇنجى 11 - يىلى 3 - ئاينىڭ 23 - كۈنى) ئەنگىلىيە سودىگەرلىرى تەرىپىدىن چىقىرىلىشقا باشلىغان . 1909 - يىلى كومپىرادور (دەللال) شى يۇيۇ تەرىپىدىن سېتىۋېلىنغان ، 1912 - يىلى شى لياڭسەيگە ئۆتۈنۈپ بېرىلگەن ، كېيىنكى يىلدا شى لياڭسەي تەرىپىدىن ئۆتكۈزۈۋېلىنغان . « 18 - سىنتەبىر » ۋەقەسى ۋە 28 - يانۋار ۋەقەسىدىن كېيىن ، بۇ گېزىت مىللىي بۇرژۇئازىيىنىڭ ياپون جاھانگىرلىكىگە قارشى تۇرۇش تەلپى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ، 1934 - يىلى 11 - ئايدا شى لياڭسەي گومىنداڭ تەرىپىدىن يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن ، مۇتەئەسسىپلىككە يۈزلەنگەن . ئۇ 1949 - يىلى 5 - ئاينىڭ 26 - كۈنى شاڭخەي ئازاد قىلىنغاندا نەشرىدىن توختىغان . « ئەر كىن پاراك » - بۇ گېزىتنىڭ قوشۇمچە بەتلەرنىڭ بىرى بولۇپ ، 1911 - يىلى 8 - ئاينىڭ 24 - كۈنى نەشر قىلىنىشقا باشلىغان . ئەسلىدە قوشماق ئۆردەك - جۇت كېيىنەكچىلەرنىڭ ئەسەرلىرىنى بېسىش ئاساس قىلىنغان ، 1932 - يىلى 12 - ئايدىن باشلاپ مەزمۇنى ئۆزگەرتىلىپ ، ئىلغار ياز-غۇچىلارنىڭ فېلېتتون ئەسەرلىرى ، قىسقا ئەنئەنىلىرى بېسىلىپ تۇرغان ، 1935 - يىلى 10 - ئاينىڭ 31 - كۈنىدىن كېيىن ، بىر مەزگىل نەشرىدىن توختىغان .

③ لى لېيۇن (1904 - 1972) - خۇنەن ئۆلكىسىنىڭ شياڭتەن دېگەن يېرىدىن ئاتاقلىق تەرجىمان . ئۇ 1932 - يىلى 12 - ئايدىن تارتىپ « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەر كىن پاراك » بېتىگە باش مۇھەررىر بولغان ، 1934 - يىلى 5 - ئايدا خىزمەتتىن بوشانغان .

④ يېڭى تەھرىر - لى لېيۋىندىن كېيىن « شىنباۋ » گېزىتىنىڭ « ئەركىن پاراك » بېتىگە باش مۇھەررىرلىككە تەيىنلەنگەن جاڭ زىشېڭنى كۆرسىتىدۇ . ئۇ جېجىياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىڭ دېگەن يېرىدىن بولۇپ ، لۇشۇن بىلەن تونۇش ئىدى .

⑤ « جۇڭخۇا گېزىتى » - گومىنداڭنى قايتا تەشكىللىگۈچى ۋاڭ جىڭ-ۋېيچىلەر گېزىتى 1932 - يىلى 4 - ئاينىڭ 11 - كۈنى شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلىغان . « ئۇچۇر » - بۇ گېزىتنىڭ قوشۇمچە بەتلەرنىڭ بىرى بولۇپ ، 1934 - يىلى 4 - ئاينىڭ 11 - كۈنىدىن باشلاپ نەشر قىلىنغان ، نېپ گەننۇ ئۇنىڭغا باش مۇھەررىر بولغان ، بۇ قوشۇمچە بەتتە دائىم بەزىبىر ئىلغار يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرى بېسىلىپ تۇرغان . شۇ يىلى 12 - ئاينىڭ 18 - كۈنى نەشرىدىن توختىغان .

⑥ « چولپان » - يېرىم ئايلىق فېلېتو ئورنىلى ، چېن ۋاڭداۋنىڭ تەھرىرلىگەن چىققان . شاڭخەيدىكى « تۇرمۇش » كىتابخانىسى تەرىپىدىن تارقىتىلغان ، ئۇ 1934 - يىلى 9 - ئاينىڭ 20 - كۈنى نەشر قىلىنىشقا باشلاپ ، 1935 - يىلى 9 - ئاينىڭ 5 - كۈنى نەشرىدىن توختىغان .

⑦ ياش سەبداش - لياۋ مۇشانى كۆرسىتىدۇ ، ئۇ خۇنەن ئۆلكىسىنىڭ چاڭا دېگەن يېرىدىن . سول قانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى ، لىن يو دېگەنگە ئوخشاش تەخەللۇسلاردا ماقالە يازغان ، بۇ ھەقتە مۇشۇ كىتابتىكى « بېشىنى تۇۋەن ساڭگىلىتىپ كۆتۈرۈش » سەرلەۋھىلىك ماقالىنىڭ قوشۇمچىسىگە قارالسۇن .

⑧ « چىلتەك » - بۇرۇنقى زاماندا كۈمۈش تەڭگىنىڭ گىرۋىكىگە چىقىرىلغان چىلتەككە ئوخشاش گۈلنى كۆرسىتىدۇ .

⑨ ۋېن گۇڭجى - جياڭشى ئۆلكىسىنىڭ پىڭشياڭ دېگەن يېرىمىدىن . ئەينى ۋاقىتتا ئۇ گومىنداڭ ھۆكۈمىتى قانۇن چىقىرىش پالاتاسىنىڭ تەلپى - تەرجىمە باشقارمىسىدا كوجاڭ بولۇپ ئىشلىگەن .

⑩ « پادىشاھ توغرىسىدا شاڭخو ۋەقەسى » - 1935 - يىلى 5 - ئايدا شاڭخەيدە چىقىدىغان « يېڭى ھايات » ھەپتىلىك ژورنىلىنىڭ 2 - جىلد 15 - سائىدا يى شۈي (ئەي خەنسۇڭ) يازغان « پادىشاھ توغرىسىدا شاڭخو » سەرلەۋھىلىك ماقالە بېسىلىپ ، ئۇنىڭدا قەدىمكى ، ھازىرقى جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردىكى مۇنارخىيە ئۈستىدە كەڭ مۇلاھىزە بايان قىلىنىپ ، ياپونىيە پادىشاھى ھەم تىلغا ئېلىنغانىدى . شۇ چاغدا ، ياپونىيەنىڭ شاڭخەيدىكى باش كونسولى « پادىشاھىمىزغا ھاقارەت قىلىپ ، دۆلەت مۇناسىۋىتىگە زىيان يەتكۈزدى » دېگەن باھانە

بىلەن ئېتىراز بىلدۈردى . گومىنداڭ ھۆكۈمىتى بېسىم ئالدىدا تىز پۈكتى ھەمدە پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئىلغار جامائەتچىلىكنى قىستى ، « يېڭى ھايات » ژورنىلىنى پېچەتلىدى . سوت تەرىپىدىن بۇ ژورنالنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى دۇجۇڭيۈەنگە بىر يىل ئىككى ئايلىق قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلىندى . شۇنىڭ بىلەن بۇ ۋەقە « يېڭى ھايات » ۋەقەسى دەپمۇ ئاتالدى .

⑪ كىتاب ، گېزىت - ژورناللارنى تەكشۈرۈش باشقارمىسى - بۇ « گومىنداڭ مەركىزىي كومىتېتى تەشۋىقات ھەيئىتىنىڭ كىتاب - ژورناللارنى تەكشۈرۈش ھەيئىتى » نىڭ ئۆزى بولۇپ ، 1934 - يىلى 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى شاڭخەيدە قۇرۇلغان . « يېڭى ھايات » ۋەقەسى يۈز بەرگەندىن كېيىن ، گومىنداڭ « مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلدى » دېگەن باھانە بىلەن 1935 - يىلى 7 - ئاينىڭ 8 - كۈنى ئاشۇ باشقارمىنىڭ تەكشۈرگۈچىسى بولغان شياڭ دېيەن باشلىق يەتتە كىشىنى ۋەزىپىسىدىن بوشاتقان .

⑫ ۋېن تىيەنشياڭ (1236 - 1283) - جىجۇنىڭ لولىن (ھازىرقى جياڭشى ئۆلكىسىنىڭ جىئەن) دېگەن يېرىدىن بولۇپ ، جەنۇبىي سۇڭ خانىدانلىقىنىڭ ۋەزىرى بولۇپ ئىشلىگەن ، ئۇ جەنۇبتا يۈەن خانىدانلىقىغا قارشى كۈرەشنى قەتئىي داۋاملاشتۇرغان ، ئەسكەرلىرى يېڭىلىپ ئەسەرگە چۈشۈپ كەتكەندىمۇ تەسلىم بولماي چىڭ تۇرغانلىقى ئۈچۈن ئۆلتۈرۈلگەن . فاڭ شياۋرۇ (1357 - 1402) - جېجىياڭ ئۆلكىسىنىڭ نىڭخەي دېگەن يېرىدىن . مىڭ خانىدانلىقىنىڭ شاھى خۇي دى جىيەنۋېن ۋاقتىدا مۇدەررىس بولۇپ ئىشلىگەن . جىيەنۋېننىڭ 4 - يىلى (مىلادى 1402 - يىلى) شاھ خۇي دىنىڭ تاغىسى ، يەن بەگلىكىنىڭ يېڭى جۇدى نەنجىگە ئەسكەر تارتىپ كىرىپ ، ئۆزىنى خان دەپ جاكارلىغان . ئۆزىنىڭ تەختكە چىققانلىقى توغرىسىدا پەرمان يېزىپ چىقىشنى فاڭ شياۋرۇغا بۇيرۇغان ، لېكىن ئۇ بۇنداق قىلىشتىن قەتئىي باش تارتقانلىقى ئۈچۈن ئۆلتۈرۈۋەتكەن .

⑬ مۇخىبىرلارنىڭ « ھەققانىي جامائەت پىكىرى قوغدىالسۇن » دېگەن ئىلمىي تىمسالىرى - 1935 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا بېيپىڭ ، تىيەنجىن ، نەنجىن ، شاڭخەيلەردىكى ئاخباراتچىلار گومىنداڭنىڭ مەركىزىي كومىتېتىغا ئارقا - ئارقىدىن تېلېگىرامما يوللاپ ، « سۆز ئەركىنلىكى بېرىش قورال كۈچى ياكى زورلۇق كۈچىگە ئاساسلانمىغان سۆزلەرنى ھۆكۈمەت قوغدىشى لازىم » لىقنى تەلەپ قىلدى ؛ شۇ يىلى 12 - ئايدا گومىنداڭ 5 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 1 - ئومۇم يىغىنى ئاتالمىش « ھۆكۈمەت ھەققانىي پىكىرنى ھەقىقىي يوسۇندا قوغداش توغرىدا سىدا پۈتۈن مەملىكەتكە ئومۇمىي بۇيرۇق چۈشۈرسە ئىكەن » دەيدىغان قارارنى ماقۇللىدى . زىيالىيلار سىنىپىنىڭ سۆز ئەركىنلىكى تەلپى - 1935 - يىلىنىڭ ئا.

خىرىدا بېيىڭ ، شاڭخەي ، قاتارلىق جايلارنىڭ مەدىنى - مائارىپ ساھەلىرىدىكى ئەربابلارنىڭ ياپون تاجاۋۇزچىلىرىغا قارشى تۇرۇپ ، ۋەتەننى قۇتقۇزۇش ھەرىكىتىنى قوزغاپ ، كەينى - كەينىدىن يىغىنلار ئۆتكۈزۈپ ، خىتابنامىلار ئېلان قىلىپ ، « يىغىن ئۆتكۈزۈش ، تەشكىلاتلارغا ئۇيۇشۇش ، سۆز ، مەتبۇئات جەھەتلىرىدىكى مۇتلەق ئەركىنلىك قوغدىالسۇن » دەپ تەلەپ قويغانلىقى كۆزدە تۇتۇلدى .

⑩ شىمالىي بەش ئۆلكە ئاپتونومىيىسى — 1935 - يىلى 11 - ئايدا ياپون جاھانگىرلىكى دۆلىتىمىزنىڭ شىمالىي قىسمىنى بېسىۋېلىش مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن ۋەتەن خائىنلىرىنى ئاتالمىش « شىمالىي بەش ئۆلكە ئاپتونومىيىسى ھەرىكىتى » نى قوزغاشقا قۇتراتتى ھەمدە « شەرقىي خېبېي كوممۇنىستلاردىن مۇداپىئەلىنىش ئاپتونومىيە ھۆكۈمىتى » نى قۇردى . شىمالىي بەش ئۆلكە ئەينى ۋاقىتتىكى خېبېي ، سەندۇڭ ، سەنشى ، چاخار ، سۈيبۇئەنلەرنى كۆرسىتىدۇ .

« كونس بوتكىسى زاۋېنلىرى » غا كىرىش سۆز

يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان « زاۋېن » دېگەن نەرسە ئىلگىرىكىدىن كۆپىيىپ قالدى ، ھۇجۇمغىمۇ ئىلگىرىكىدىن بەكرەك ئۇچراۋاتىدۇ . مەسىلەن ، ئۆزىنى « شائىر » دەپ ئاتىۋالغان شاۋ شۈنمېي^① ، سابىق « 3 - خىل ئادەم »^② شى جېسۇڭ^③ ۋە دۇخېڭ يەنى سۇۋېن^④ تېخىچە چالا موللىمۇ بولالمىغان ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى لىن شىجۇەن^⑤ دېگەن بىر نېمىلەر زاۋېنلارغا چىش - تىرنىقى بىلەن ئۆچمەنلىك قىلىپ ، ئۇنىڭغا خىلمۇ خىل بەتنامىلارنى چاپلاشتى^⑥ ، لېكىن كار قىلالىمىدى ، ئاپتورى كۆپىيىشكە ، كىتابخانلىرىمۇ كۆپىيىشكە باشلىدى .

ئەمەلىيەتتە ، « زاۋېن » ھازىر چىققان يېڭى نەرسىمۇ ئەمەس ، « قەدىمدىن تارتىپ بار » ئىدى . ماقالىلا بولىدىكەن ، ئەگەر تۈرگە ئايرىش توغرا كەلسە ، ھەر قايسىسىنىڭ ئۆز تۈرى بار ؛ ئەگەر يىلنامە بولسا ، يىل تەرتىپى بويىچە رەتلىنىدۇ ، مەيلى قايسى ئۇسلۇبتا بولسا بولسۇن ، يېزىلغان يىل ، ئايلىرى بويىچە جەملىنىدۇ ، شۇنىڭ ئۈچۈن « زا - يەنى چەلەڭگۈش » بولىدۇ . تۈرگە ئايرىلسا ماقالىلەر بىلەن قىياسەن تونۇشۇشقا پايدىلىق . يىل تەرتىپى بويىچە جەملىنگەن يىلنامە بولسا زامانى چۈشىنىشكە پايدىلىق . ئادەملەر بىلەن تونۇشماقچى ، زامان ھەققىدە بىر نەرسە دېمەكچى بولغان ئادەم يىل تەرتىپى بويىچە يېزىلغان ماقالىلەرنى كۆرمىسە بولمايدۇ ، ھازىرقى ۋاقىتتا يېڭى يېزىلغان قەدىمى ئادەملەر تەزكىرىلىرىنىڭ ئومۇملاشقانلىقى نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەھۋاللاردىن ۋاقىت بولغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ . ۋاھالەنكى ، ھازىرقى ۋاقىت تولىمۇ جىددىي ۋاقىت . يازغۇچىنىڭ ۋەزىپىسى — زىيانلىق شەيئىلەرگە دەرھال جاۋاب قايتۇرۇش ياكى قارشى چىقىش ؛ يازغۇچى — سەزگۈچى نېرۋا ، ھۇجۇمغا ئۆتكۈچى ۋە مۇداپىئەدە

تۇرغۇچى قول ھەم پۇت . ئۇ چوڭ ، يوغان ئەسەرلەرنى يېزىشقا بېرىلىپ ، كەلگۈسى مەدەنىيەتنىڭ غېمىنى يەيدىغان بولسا ، ناھايىتى ياخشى قىلدىغىنى ، ئەلۋەتتە . لېكىن يازغۇچى ھازىر ئۈچۈن كۈرەش قىلىمۇ ، ھازىر ۋە كېلەچەك ئۈچۈن جەڭ قىلىدىغان يازغۇچى بولۇپ بېرىدۇ ، چۈنكى ھازىر قولدىن بېرىپ قويۇلسا ، كېلەچەكمۇ يوق بولىدۇ - دە !

كۈرەشتە يۆنىلىش - خاھىش بولۇش كېرەك . مانا بۇ شاۋ ، شى ، دۇ ، لىن قاتارلىق بىر نېمىلەرنىڭ چوڭ كۈشەندىسى . ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ يامان كۆرىدىغىنى مەزمۇن ، ئۇلار ئەدەبىيات - سەنئەت يەكتەكلىرىنى يېپىنىۋالغان بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ئىچىدىكىسى ھاياتلىق بىلەن ھەرگىزمۇ چىقىشالمايدىغان « مامات ۋائىزى » ⑦ .

بۇ توپلام ۋە « چىلتەكلىك ئەدەبىيات » مېنىڭ بۇلتۇر بىر يىل ئىچىدە مەنەسەپدار ۋە رەئىيەتنىڭ « زاۋىن » غا ئاشكارا ھەم مەخپىي ، يۇمشاق ھەم قاتتىق قورشاپ ھۇجۇم قىلىدىغان قەلەم ۋە قىلىچلىرى ئاسىدا ۋۇجۇتقا چىقارغان مەھسۇلاتىم . شۇ يىلى يازغانلىرىمنىڭ ھەممىسى مانا مۇشۇنىڭ ئىچىدە . ئەلۋەتتە ، بۇنى داستان ⑧ دەپ ئېيتىشقا پېتىنالمىماي مەن . بۇنىڭ ئىچىدە دەۋرنىڭ قىياپىسى بار ، لېكىن بۇ ، قەھرىمانلارنىڭ ۋاقتى كەلگەندە بىر ئاچسىلا جۇلا قىلىپ نۇر ياغدۇرىدىغان گۆھەر ساندۇقى ئەمەس . مەن پەقەت تۇن كېچىدە كوچىنىڭ دوقمۇشغا تەنزەمنى يېپىپ قويدۇم ، بۇ تەنزىدە بار - يوقى بىر نەچچە تال مىق ، بىر نەچچە دانە غېدىر ؛ لېكىن بەزى ئادەمنىڭ بۇنىڭدىن ئۆزىگە كېرەكلىك نەرسىلەرنى تېپىۋېلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن ۋە تېپىۋالالايدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن .

1935 - يىلى 12 - ئاينىڭ 30 - كۈنى

شاڭخەيدىكى كونس بوتكىسىدا ⑧ يېزىلدى

ئىزاھات

① شاۋ شۇنمېي (1906 - 1968) - جېجياڭلىق . « ئالتۇن ئۆي » تەھرىراتىنى تەسسى قىلىپ ، « ئالتۇن ئۆي » ناملىق ئايلىق ژورنال چىقارغان ،

ئىستېتىزم ئەدەبىياتى دېگەن بىر نېمىنى تەرغىپ قىلغان . ئۇ ئۆزىنىڭ بىر « تەھرىر ئىلاۋىسى » دا لۇشۇن زاۋىنلىرىغا ھۇجۇم قىلىپ ، « مەمەدانلىق قىلىپتۇ » ، « مۇلاھىزىسىدىن ئاچچىقى كۆپ ، ھەق گەپتىن پىتنە - ئىغۋاسى كۆپ » دەپ يازغان .

② « ئۈچىنچى خىل ئادەم » - سۇۋېن يەنى دۇخېڭ ئۆزىنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى بىر ماقالىسىدە ئۆزىنى ئەكسىيەتچى ئەدەبىيات - سەنئەت بىلەن سول قانات ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ سىرتىدا تۇرىدىغان « ئۈچىنچى خىل ئادەم » دەپ ئاتاپ ، « ئەدەبىيات - سەنئەت ئىككىلىكى » نى ۋە ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ سەياسەتتىن خالىي تۇرۇشىنى تەرغىپ قىلغان . سول قانات ئەدەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتىگە ھۇجۇم قىلغان . شۇنىڭ ئۈچۈن لۇشۇن شۇنداق « ئۈچىنچى خىل ئادەم » - لەرنى « پارتىيىدىن خالىي تۇرىدىغانلارمىز دېگەنلەر ئەمەلىيەتتە ئوڭچىلاردۇر » دەپ كۆرسەتكەن .

③ شى جېسۇڭ - جياڭسۇلۇق يازغۇچى . ئۇ 1935 - يىلى ئاپرېلدا ئېلان قىلغان « ۋۇلتىر » سەرلەۋھىلىك ماقالىسىدە لۇشۇن زاۋىنلىرىنى « تەشۋىقات رولى بار ، ئەدەبىي قىممىتى يوق نەرسە » دېگەن .

④ دۇ خېڭ (1907 - 1964) - يەنە بىر ئىسمى سۇۋېن ، ئەسلى ئىسمى دەي كېچۇڭ ، جېجياڭلىق . « ئۈچىنچى خىل ئادەم » لەرنىڭ ۋەكىلى . ئۇ 1935 - يىلى 1 - نويابردا ئېلان قىلغان « ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى تىللاش ئادىتى » سەرلەۋھىلىك ماقالىسىدە مۇنداق دېگەن : « زاۋىننىڭ تومۇشلىشى » ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى « مالىمانچىلىق » نىڭ « مۇھىم بىر سەۋەبىگە ئايلىنىپ قالدى » شۇنىڭ ئۈچۈن « قىسقا ئوبزور بولسۇن ، زاۋىن بولسۇن ، بۇلار ئادەم تىللايدىغان ماقالىلەرنىڭ « چىرايلىق ئاتىلىشى » غا ئايلىنىپ قېلىۋاتىدۇ ، نەتىجىدە ، تىللاش ئادىتى كۆپىيىپ ، بۈگۈنكىدەك يىغىشتۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان بىر ۋەزىيەتنى پەيدا قىلىپ قويدى . »

⑤ لىن شىجۇەن - گۇاڭدۇڭلۇق ، ئۆز ۋاقتىدا شاڭخەيدىكى داشيا شۆبەسىنىڭ ئوقۇغۇچىسى ئىدى . ئۇ 1934 - يىلى سېنتەبىردە « ھازىرقى زامان » ناملىق ئايلىق ژورنالدا ئېلان قىلغان « زاۋىن ۋە زاۋىنچى » سەرلەۋھىلىك ماقالىسىدە : زاۋىن « يازغۇچىنىڭ ئەدەبىياتتا ئەستايىدىل ئىشلەش ئورنىغا ئۆزىنى بەربات قىلىپ ، ھىيلىگەرلىكنى قوللانغانلىقى » ئۈچۈن ئەۋج ئېلىپ كەتتى ، دەپ يازغان .

⑥ بۇ گەپ ئۆز ۋاقتىدىكى زاۋىننى چۆكۈرىدىغان سەپسەتلەرگە جاۋابەن ئېيتىلغان . مەسىلەن ، گومىنداڭنىڭ ئورگان گېزىتى « مەركىزىي گېزىت » تا

1933 - يىلى 16 - نوپابردا مىنگچۈەن ئىزاسى بىلەن ئېلان قىلىنغان « ئەدەبىيات مۇنبىرى ۋە باتۇرلار سەھنىسى » سەرلەۋھىلىك ماقالىدە : لۇشۈن « ھازىر قېرىپ - مۇكچىسىپ قالدى . . . (ئا Q نىڭ تەرجىمىھالى) دىنمۇ چوڭراق ئەسەرلەرنى يېزىشقا تىرىشىپ باققان بولسا بوپتىكەن . . . مۇنازىرە - مۇجادىلە ماقالىلىرى بىرەر ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن كىشىنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى مۇمكىن » دېيىلگەن .

⑦ « مامات ۋائىزى » - بۇ سۆز بۇ يەردە ئۆلۈمنى يەنى ماماتنى تەرغىپ قىلغۇچى ، شۇ ھەقتە ۋەئزە ئېيتقۇچى دېگەن مەنىنى بېرىدۇ ،
⑧ داستان - بۇ سۆز بۇ يەردە ، بىرەر دەۋرنى ئەكىس ئەتتۈرىدىغان ئەسەر ، دېگەن مەنىدە قوللىنىلغان .

⑨ كونس بوتكىسى - لۇشۈن ئۆز ۋاقتىدا شاڭخەيدىكى شىمالىي سچۈەن كوچىسىدا ئولتۇراتتى . بۇ كوچا « كونسېسىيە دائىرىسىدىن ھالقىتىپ يول ياساش » دائىرىسىگە (جاھانگىرلار كونسېسىيە دائىرىسىدىن ھالقىپ يول ياسايدىغان دائىرىگە) كىرىپ قالغاچقا ، يەنى « پېرىم كونسېسىيە » بولۇپ قالغاچقا ، لۇشۈن « كونسېسىيە » دېگەن سۆزنىڭ يېرىمىنى يەنى « كونس » دېگەن قىسىمىنى قوللىنىپ ، ئۆزى ئولتۇرغان كوچىنى « كونس » دەپ ئاتىغان . بۇ يەردىكى « بوتكا » سۆزى « ئۆي » دېگەن مەنىدە قوللىنىلغان .

تروتسكىچىلارنىڭ خېتىگە جاۋاب ①

1. كەلگەن خەت

لۇشۈن ئەپەندى :

1927 - يىلىدىكى ئىنقىلاب مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن ، جۇڭگو كوممۇنىستلىرى قايتا قوزغىلىشقا تەييارلىق كۆرۈش ئۈچۈن چېكىنىش سىياسىتىنى قوللانماي ، ھەربىي پۇرسەتپەرەسلىك قىلىشقا يۈزلەندى . ئۇلار شەھەر خىزمىتىنى تاشلاپ ، دېھقانلار ئاساسىدا Reds نى تەييارلاپ ، شۇنىڭ بىلەن ھاكىمىيەتنى قولغا ئېلىش مەقسىتىدە پارتىيە ئەزالىرىغا ئىنقىلاب دولقۇنى سېلىشىپ قالغاندىن كېيىن ھەممىلا يەردە قوزغىلاڭ كۆتۈرۈش توغرىسىدا بۇيرۇق بەرگەندى . 7 - 8 يىلدىن بۇيان نەچچە يۈز مىڭ جاسارەتلىك ياشلار ئەنە شۇنداق سىياسەتنىڭ قۇربانى بولۇپ كەتتى ، شۇنىڭ بىلەن ھازىر مىللىي ھەرىكەت ئەۋج ئېلىۋاتقاندا شەھەر خەلقى ئىنقىلاب داھىيىلىرىدىن مەھرۇم قالدى ، كېلەر نۆۋەتتىكى ئىنقىلابمۇ كۆز يەتكۈسىز يىراق كەلگۈسىگە سۈرۈلۈپ كەتتى .

ھازىر ھاكىمىيەتنى Reds بىلەن قولغا كەلتۈرۈش ھەرىكىتى مەغلۇپ بولدى . جۇڭگو كوممۇنىستلىرى ئەمدى يەنە موسكۋا گۇەنلىياۋلىرىنىڭ بۇيرۇقىنى قارىغۇلارچە قوبۇل قىلىپ ، « يېڭى سىياسەت » دېگەن بىرىمىگە بېرىلىپ كەتتى . ئۇلار ئۆتمۈشتىكى ھەرىكەتلىرىنىڭ ئەكسىچە ، سىنىپىي مەيداندىن ۋاز كېچىپ ، قىياپىتىنى ئۆزگەرتىپ ، باياناتلار ئېلان قىلىپ ، ۋەكىل ئەۋەتىپ سۆزلىشىپ ، گۇەنلىياۋلار ، سىياسەتۋازلار ، جۇنغالار بىلەن ھەتتا خەلقنىڭ جاللاتلىرى بىلەن « بىرلەشمە سەپ » تۈزۈشىنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ . ئۇلار ئۆز بايرىقىنى تىقىپ قويۇپ ، خەلقنىڭ چۈشەنچىلىرىنى بۇلغاپ ، خەلقنى گۇەنلىياۋلارنى ، سىياسەتۋازلارنى ، جاللاتلارنى مىللىي ئىنقىلابچى دەيدىغان ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى تۇرالايدۇ ، دەيدىغان چۈشەنچىگە كەلتۈرۈپ

قويدى ، بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئىنقىلابىي ئاممىنى چوقۇم جاللاتلارنىڭ قولغا تۇتقۇزۇپ قويدى ، ئۇلارنى يەنە بىر قېتىم قىرغىنچىلىققا ئۇچرىتىدۇ . ستالىن پارتىيىسىنىڭ بۇنداق شەرمەندە ئاسىيلىق ھەرىكىتى جۇڭگو ئىدى قىلابچىلىرىنى ئار - نومۇسقا قالدۇرىدۇ .

ھازىر شاڭخەيدىكى ئادەتتىكى ئەركىن بۇرژۇئازىيە بىلەن ئۇششاق بۇرژۇئازىيىنىڭ يۇقىرى تەبىقىلىرىنىڭ ستالىن پارتىيىسىنىڭ بۇ « يېڭى سىياسىتى » نى قارشى ئالمايدىغىنى يوق . بۇنىڭ ھەيران قالغۇچىلىكى يوق . موسكۋانىڭ ئەنئەنىلىك ئابرويى ، جۇڭگو Reds لىرىنىڭ قانلىق تا-رىخى ۋە ھازىرقى مەۋجۇت كۈچى - بۇلاردىنمۇ بەك پايدىلىنىشقا ئەرزىيدىغان نەرسە بارمۇ ؟ بىراق ، ستالىن پارتىيىسىنىڭ « يېڭى سىياسىتى » قانچىكى ئالقىشلانسا ، جۇڭگو ئىنقىلابى شۇنچە زەھەرلىنىدۇ .

بىزنىڭ تەشكىلاتىمىز 1930 - يىلدىن كېيىن ، ناھايىتى مۇشكۈل مۇھىتتا تۇرۇپ ، ئۆز تەشەببۇسىمىز ئۈچۈن ھارماي - تالماي كۈرەش قىلدى ، زور ئىنقىلاب مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن ، بىز ستالىنچىلارنىڭ تەۋەككۈلچىلىك سىياسىتىگە قارشى چىقىپ ، « ئىنقىلابىي دېموكراتىك كۈرەش » يولىنى ئوتتۇرىغا قويدۇق . يېڭىباشتىن ئىشلەش كېرەك . بىز ئىنقىلابىي كادىرلار بىلەن داۋاملىق ئىتتىپاقلىشىپ ، ئىنقىلاب نەزەرىيىلىرىنى تەتقىق قىلىپ ، مەغلۇبىيەت ساۋاقلارنى قوبۇل قىلىپ ، ئىنقىلابىي ئىشچىلارغا تەربىيە بېرىپ ، بۇ ئەكسىلىنىنقىلابىي مۇشكۈلچىلىك دەۋرىدە كېلەر نۆۋەتلىك ئىنقىلابقا مۇستەھكەم ھۇل سېلىش ئارزۇسىدا تۇرماقتىمىز . بىر نەچچە يىلدىن بۇيان يۈز بەرگەن ۋەقەلەر ، بىزنىڭ سىياسىي لۇشىيەنىمىز ۋە خىزمەت ئۇسۇلىمىزنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى . بىز ستالىن پارتىيىسىنىڭ پۇرسەتپەرەسلىك ، تەۋەككۈلچىلىك سىياسىتىگە ۋە گۇەنلىياۋچە پارتىيە تۈزۈمىگە قارشى تۇردۇق ، ھازىر ھېلىقى خائىنانە « يېڭى سىياسەت » كە قەتئىي زەربە بېرىۋاتىمىز . لېكىن دەل شۇ سەۋەبتىن ، ھازىر پۇرسەتپەرەسلىك بىلەن پارتىيە بيوروكراتلىرى بىزگە كۈشەندە بولۇۋاتىدۇ . بۇ خەيرلىك ئەھۋال ياكى شۇملۇقمۇ ؟ ئەپەندىم ، مەن سىلنىڭ بىلىملىرىگە ، ماقالىلىرىڭىزگە ۋە پەزىلەتلىرىڭىزگە

رىگە ئون نەچچە يىلدىن بۇيان ئىخلاىس قىلىپ كەلمەكتىمەن . بىرمۇنچە مۇتەپەككۈر ئادەملەر شەخسىيەتچىلىك پاتقىقىغا يېتىپ قېلىۋاتقان بىر ۋاقتتا ، يالغۇزلا جانابلىرى ئۆز قاراشلىرى بويىچە تىنماي كۈرەش قىلىۋاتىلا ! بىزنىڭ سىياسىي قاراشلىرىمىز جانابلىرىنىڭ باھاسىغا مۇ-يەسسەز بولالسا ، چىن قەلبىمىزدىن شان - شەرەپ ھېس قىلىمىز . ھازىر يېقىندا نەشىردىن چىققان ژورناللاردىن بىرنەچچە نۇسخا ئەۋەتتىم ، ئوقۇپ كۆرۈشلىرىنى ئۆتۈنمەن . ئەگەر جاۋاب يېزىشقا ۋاقىتلىرى يار بەرسە جاۋاب خەتلىرىنى × جايعا ئامانەت قويۇپ قويسىلا ، ئۈچ كۈن ئىچىدە بېرىپ ئېلىۋالىمەن .

سالامەتلىكلىرىنى سوراپ
چىن × × 6 - ئاينىڭ 3 - كۈنى .

2 . جاۋاب خەت

چىن ئەپەندى :

خېتىڭىزنى ۋە مەرھەمەت قىلىپ ئەۋەتكەن « كۈرەش » ، « ئۈچ-قۇن » قاتارلىق ژورناللىرىڭىزنى تاپشۇرۇپ ئالدىم . خېتىڭىزنىڭ ئومۇمەن ئىككى مەنىسى باردەك تۇرىدۇ ، بىرى ، ستالىن ئەپەندىلەرنى گۇەنلىياۋ دەپ تىللاپسىز ؛ يەنە بىرى ، ماۋ زېدۇڭ ئەپەندىلەرنىڭ « ھەر قايسى گۇرۇھلار بىرلىشىپ ، ياپون باسقۇنچىلىرىغا بىرلىكتە قارشى تۇرايلى » دېگەن تەشەببۇسىنى ئىنقىلابقا خائىنلىق دەپ ھاقارەتلەپسىز . بۇ مېنى ناھايىتى « گاڭگىرىتىپ » قويدى ، چۈنكى ستالىن ئەپەندىلەرنىڭ سوۋېت روسىيە سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقىدىكى نىڭ دۇنيا بويىچە ھەر قانداق جەھەتلەردە قازانغان مۇۋەپپەقىيەتلىرى تىروستىكى ئەپەندىنىڭ ئاخىر قوغلاندى ، سەرگەردان ۋە خانىۋەيران بولۇپ ، دۈشمەنلەرنىڭ پۇلىنى خەجلەشكە « مەجبۇر » بولغان پاجىئەسىنى چۈشەندۈرۈپ بەرمەمدۇ ؟ ھازىرقى سەرگەردانلىقى ئىنقىلابتىن بۇرۇنقى سىبىرىيىدىكى دىشۋارچىلىققا ئوخشمايدۇ ، چۈنكى ئۇ چاغدا ھەتتا بىر بۇردا نان بېرىدىغان ئادەممۇ يوق ئىدى ؛ شۇنداق بولسىمۇ ھازىرقى روھىي

ھالى يەنە باشقىچە ، چۈنكى ھازىر س س س ر مۇۋەپپەقىيەت قازاندى .
پاكىت مۇنازىرىدىن ئۇستۇن ، ھازىرقىدەك مۇشۇنداق رەھىمسىز
كىنايىنىڭ دوق بولۇپ تېگىشىنى نەدىنىمۇ ئويلىسۇن ؟! ئىككىنچىدىن ،
سىلەرنىڭ « نەزەرىيە » غلا ھەقىقەتەن ماۋ زېدۇڭ ئەپەندىلەرنىڭكىدىن
كۆپ يۈكسەك ئىكەن ، كۆپلا ئەمەس ، گويا بىرى ئەرشتە ، بىرى يەردە
ئىكەن . لېكىن يۈكسەكلىك ئەلۋەتتە قەدىرلىك بولىدۇ ، ئەپسۇسكى بۇ
يۈكسەكلىك ياپون تاجاۋۇزچىلىرىغا ياراپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ، ئەرشتىن
موللاقلاپ چۈشۈپ ، يەردىكى ھەممىدىن پاسكىنا جايغا چۈشۈپ كېتىشتىن
خالىي بولالمايدىغاندەك تۇرىدۇ . سىلەرنىڭ يۈكسەك نەزەرىيەلەر يا-
پونلارغا ياراپ كەتكەنلىكتىن ، بېسىپ چىقارغان ناھايىتى چىرايلىق
زورناللىرىنىڭلارنى كۆرۈپ ، سىلەر ئۈچۈن قارا تەرگە چۆمۈپ كەتتىم ،
ئەگەر بىراۋ كۆپچىلىك ئالدىدا سىلەرنىڭ غەيۋىتىڭلارنى قىلىپ ، ياپونلار
پۇل بېرىپ گېزىت - ژۇرنال چىقارتتۇرۇپتۇ دەپسە ، سىلەر ئۆزۈڭلارنى
پاكيكاز ئاقلاپ كېتەلمەسلىرى ؟ مەن بۇ سۆزنى سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىكى
بەزىبىر كىشىلەرنىڭ باشقىلارغا قوشۇلۇپ مېنى رۇبىلى ئالدى دەپ تىللى-
غانلىقى ئۈچۈن ئىنتىقام ئېلىش مەقسىتىدە دەۋانقىنىم يوق . ئۇنداق
ئەمەس ، مەن ئۇ قەدەر نامەرت ئەمەس ، چۈنكى مەن سىلەرنىڭ ياپونلار-
دىن پۇل ئېلىپ ، ئۇنىڭ بىلەن گېزىت - ژۇرنال چىقىرىپ ، ماۋزېدۇڭ
ئەپەندىلەرنىڭ ياپون باسقۇنچىلىرىغا بىرلىكتە قارشى تۇرۇش نەزەرىيە-
سىگە ھۇجۇم قىلىشىڭلارغا ئىشەنمەيمەن . سىلەر ھەرگىز ئۇنداق
قىلمايسىلەر . سىلەرگە شۇنىلا ئېيتىپ قويايىكى ، سىلەرنىڭ يۈكسەك نەزە-
رىيەڭلەرنى جۇڭگو جامائىتى قارشى ئالمايدۇ ، سىلەرنىڭ قىلمىشلىرىڭلار
جۇڭگولۇقلارنىڭ ھازىرقى ئادەمگەرچىلىك پەزىلىتىگە خىلاپ . مېنىڭ
سىلەرگە قىلىدىغان سۆزۈم پەقەت ئەنە شۇ .

ئاخىرىدا ، مېنى شۇ نەرسىمۇ بىرئاز رەنجىتتىكى ، سىلەرنىڭ
ئۇشتۇمۇتلا ماڭا خەت ، ژۇرنال ئەۋەتىشىڭلار سەۋەبىسىز ئەمەس . بۇنىڭغا
مېنىڭ بىرنەچچە « سەپدەش » لىرىم نىڭ ماڭا پالانچى ، پوكۇنچى دەپ
تۆھمەت چاپلىغانلىقى^① سەۋەب بولغان . لېكىن مەن ھەر قانچە يارىماس

بولۇپ كەتسەممۇ ، ئۆزۈمنى ھامان سىلەردىن ناھايىتى يىراق دەپ
ئويلايمەن . ھازىرقى جۇڭگولۇقلارنىڭ ھاياتى ئۈچۈن ھەقىقىي ، ئەمەلىي
ھالدا قان بېرىپ كۈرمەش قىلىۋاتقانلار^②نى يولدىشىم دېيىشى شەرەپ
بىلىمەن . كەچۈرۈڭ ، چۈنكى ئۈچ كۈنلۈك مۆھلەت ئۆتۈپ كېتىپ قال-
دى ، سىزنىڭ ئەمدى ئۇ يەرگە بېرىپ ئېلىشىڭىز ناتايىن ، بۇ خەتتە
ئاشكارا جاۋابىنى بەردىم .

سالامەتلىكىڭىزنى تىلەپ

لۇشۇن ، 6 - ئاينىڭ 9 - كۈنى .

(بۇ خەتنى لۇشۇن ئەپەندىنىڭ ئېغىزىچە ئېيتىپ بېرىشى بىلەن

0.7 ① (يازغان .)

ئىزاھات

① بۇ ماقالە 1936 - يىلى 7 - ئاينىڭ 1 - كۈنى « ئەدەبىيات مەجمۇئىسى »
نىڭ 4 - سانىغا ۋە « رېئال ئەدەبىيات » نىڭ 1 - سانىغا تەڭلا بېسىلغان .

خەت يازغان « چېن X X » نىڭ ئەسلى تەخەللۇسى « چېن
جۇڭشەن » . تروتسكىچىلارنىڭ بەزىسىنىڭ ئەسلىسىدىن مەلۇم بولۇشىچە ، ئۇ
ئۆز ۋاقتىدا تروتسكىچىلار مەركىزىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى ئىكەن .

② Reds - ئىنگلىزچە « قىزىلار » دېگەن سۆز بولۇپ ، بۇ يەردە قىزىل
ئارمىيە كۆزدە تۇتۇلغان .

③ تروتسكى (1879 - 1940) - ئىلگىرى روسىيە ئىنقىلابىي ھەرىكەتلىرىگە
قاتناشقان ؛ ئۆكتەبىر ئىنقىلابى ۋە دەسلەپكى سوۋېت دەۋرىدە رەھبەرلىك ئورگىنىدا
بولغان . 1927 - يىلى سوۋېت ھاكىمىيىتىگە قارشى تۇرغانلىقى ئۈچۈن ۋ ك پ ب
دىن چىقىرىلغان ، 1929 - يىلى دۆلەتتىن قوغلاپ چىقىرىلغان ، 1940 - يىلى مېك-
سىكىدا ئۆلگەن ، ئىلگىرى ئىككى قېتىم سىبىرىيىگە سۈرگۈن قىلىنغان . بۇ
ماقالىدىكى « ئىنقىلابتىن بۇرۇنقى سىبىرىيىدىكى دىنشارچىلىق » دېگەن سۆز ئەنە
شۇنىڭغا قارىتىلغان .

④ 0.7 - فېڭ شۇبېڭ (1903 - 1976) ئەسلى جېجياڭلىق ،

يازغۇچى ، ئەدەبىيات نەزەرىيىچىسى ، خۇڭگو سولقان ئازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ
رەھبەرلىرىدىن بىرى .

ھازىرقى ئەدەبىيات ھەرىكىتىمىز توغرىسىدا ①

— كېسەل ياتقاندا يوقلاپ كەلگەن زىيارەتچىنىڭ سوئاللىرىغا
جاۋاب؛ ۰.۷ خاتىرىلىگەن

« سولقانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » 5 - 6 يىلدىن بۇيان رەھبەر-لىك قىلىپ كېلىۋاتقان ۋە كۈرەش قىلىۋاتقان ھەرىكەت پرولېتارىيات ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ھەرىكىتى. بۇ ئەدەبىيات ۋە بۇ ھەرىكەت راۋاجلانماقتا؛ ھازىر تېخىمۇ كۈنكەپت ۋە ئەمەلىي كۈرەش قىلغان ھالدا راۋاجلىنىپ مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى دەرىجىسىگە يەتتى. مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى پرولېتارىيات ئىنقىلابىي ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتى، پرولېتارىيات ئىنقىلابىي ئەدەبىياتىنىڭ ھازىرقى ۋاقىتتىكى ھەقىقىي ۋە تېخىمۇ كەڭ مەزمۇنى. ھازىر مۇشۇنداق ئەدەبىيات مەۋجۇت ئۇرماقتا ۋە شۇ ئاساستا يەنە ئەمەلىي جەڭ-گىۋار تۇرمۇشتا كامالەت تېپىپ، باراقتان گۈللەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن يېڭى شوئارنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلغانلىقىنى ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ھەرىكىتىنىڭ توختاپ قالغانلىقى دەپ قاراش ياكى « ئەمدى ئاقمايدۇ » دەپ قاراش يارىمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن فاشىزمغا، بارلىق ئەكسىيەتچىلەرگە قارشى داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان قانلىق كۈرەشلەرنى توختىتىپ قويماستىن، بۇ كۈرەشلەرنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇش، تېخىمۇ كېڭەيتىش، تېخىمۇ ئەمەلىيلەشتۈرۈش، تېخىمۇ ئىنچىكىلەپ ئېلىپ بېرىش لازىم، كۈرەشنى ياپون باسقۇنچىلىرىغا، خائىنلارغا قارشى كۈرەشكە كۈنكەپتلاشتۇرۇش كېرەك. بارلىق كۈرەشنى ياپون باسقۇنچىلىرىغا ۋە خائىنلارغا قارشى كۈرەشنىڭ ئومۇمىي ئېقىمىغا قويۇش كېرەك. ئىنقىلابىي ئەدەبىياتنىڭ سىنىپىي رەھبەرلىك مەسئۇلىيىتىنى تاشلاپ قويماستىن، ئۇنىڭ مەسئۇلىيىتىنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇش، تېخىمۇ زورايىتىش، ھەتتا پۈتۈن مىللەتنى سىنىپ ۋە پارتىيە - گۇرۇھ دېمەستىن تاشقىرىغا بىرلىكتە قارشى

تۇرىدىغان ھالغا كەلتۈرىدىغان دەرىجىگىچە ئېغىرلاشتۇرۇش ۋە زورايىتىش كېرەك. مانا مۇشۇنداق مىللىي مەيدانلا ھەقىقىي سىنىپىي مەيدان بولالايدۇ. تروتسكىنىڭ جۇڭگودىكى پۇشتىلىرى ھەتتا ئەنە شۇنىمۇ چۈشەنمەيدىغان دەرىجىدە دۆتلىشىپ كەتكەندەك تۇرىدۇ. مېنىڭ بەزى سەپداشلىرىم @ ئىچىدىمۇ ئەكسىچە « شېرىن چۈش » كۆرۈپ تۇرغانلار بار؛ مېنىڭچە، ئۇلارمۇ ئۆتۈپ كەتكەن دۆت.

مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتىمۇ، خۇددى پرو-لىتېرىيات ئىنقىلابىي ئەدەبىياتى دېگەن شوئارغا ئوخشاش، باش شوئار بولسا كېرەك. باش شوئارنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ، كۈنكەپت شوئارلارنى، مەسىلەن « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى »، « مۇنقەرزلىكتىن قۇتۇلۇش ئەدەبىياتى »، « ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئەدەبىيات - سەنئەت » ۋاھاكازا دېگەن شوئارلارنى ئوتتۇرىغا قويۇشنىڭمۇ دەخلىسى بولمىسا كېرەك. دەخلىسى بولۇش بۇ ياقتا تۇرسۇن، بەلكى پايدىسى، زۆرۈرىيىتى بولسا كېرەك. لېكىن تولىمۇ كۆپ بولۇپ كەتسە كىشىلەرنىڭ بېشىنى قوچۇپ، مېڭىسىنى ئايلىندۇرۇپ قويۇشى تەبىئىي.

بىراق، شوئارلارنى ئوتتۇرىغا قويۇش، قۇرۇق گەپ سېتىش ناھايتى ئاسان. لېكىن ئۇلار تەنقىد جەھەتتە قوللىنىلسا، ئىجادىيەت جەھەتتە ئەمەلگە ئاشۇرۇلسا، چاتاق بولىدۇ. تەنقىدىمۇ، ئىجادىيەتمۇ ئەمەلىي ئىش. ئۆتمۈشتىكى تەجرىبىلەرگە قارىغاندا، بىزنىڭ تەنقىدچىلىكىمىز ئۆلچەم جەھەتتە تولىمۇ تار، قاراش جەھەتتە تولىمۇ پۇچەك بولۇپ كەلدى. بىزنىڭ ئىجادىيىتىمىزدىمۇ تېما چىقىرىپ بېرىپ باگوچە ماقالا يازدۇرۇشقا يېقىنراق ئاجىزلىقلار يۈز بېرىپ كېلىۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئويلايمەنكى، ھازىر مۇنداق بىر مەسىلىگە ئالاھىدە دىققەت قىلىش توغرا كېلىدۇ: مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى ھەرگىز پىدائىيلارنىڭ جەڭ قىلىشىنى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ تەلەپنامە سۇنۇپ نامايىش ئۆتكۈزۈشىنى... تەسۋىرلەش بىلەنلا چەكلىنىپ قالدىغان ئەسەر ئەمەس. ئەلۋەتتە، بۇلار ناھايىتى ياخشى، لېكىن ئۇنداق تار بولۇپ قالماسلىقى كېرەك. ئۇ تېخىمۇ كەڭ، ئۇ ھەتتا جۇڭگودىكى ھازىرقى ۋا-

قىتتىكى تۇرمۇش ۋە كۈرەشتە روي بەرگەن ئاڭلارنى تەسۋىرلەيدىغان بارلىق ئەدەبىياتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. چۈنكى، ھازىر جۇڭگودا ھەممە ئادەمگە ئورتاق بولۇپ تۇرغان ئەڭ زور مەسىلە مىللىي ھاياتلىق مەسىلىسى. تۇرمۇشنىڭ ھەممە تەرەپلىرى (تاماق يېيىش ۋە ئۇخلاشمۇ شۇنىڭ ئىچىدە) ئەنە شۇ مەسىلە بىلەن ئالاقىدار؛ مەسىلەن، تاماق يېيىشنىڭ ئىشقى - مۇھەببەت بىلەن ئالاقىسى بولماسلىقى مۇمكىن، لېكىن ھازىرقى ۋاقىتتا جۇڭگو خەلقىنىڭ تاماق يېيىشى ۋە ئىشقى - مۇھەببىتى ياپون تاجاۋۇزچىلىرى بىلەن مۇناسىۋەتسىز ئەمەس، بۇنى مانجۇرىيە بىلەن شىمالىي جۇڭگونىڭ ئەھۋالىغا قاراپ باقساقلا چۈشىنىۋالالايمىز. ھالبۇكى، جۇڭگونىڭ بىردىنبىر نىجات يولى - پۈتۈن مەملىكەت خەلقى ياپون باسقۇنچىلىرىغا بىرلىكتە قارشى چىقىدىغان مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇش. مانا بۇنى چۈشەنگەندە، يازغۇچىلارنىڭ تۇرمۇشنى كۆزىتىشى، ماتېرىياللارنى جايلاشتۇرۇشى خۇددى باپكارنىڭ دەستگاھىدىكى رەتلىك ئۇرۇشتەك ئاجىز بولىدۇ؛ يازغۇچىلار ئىشچىلارنىڭ، دېھقانلارنىڭ، ئو- قۇغۇچىلارنىڭ، قاراقچىلارنىڭ، پامشە - جالاپلارنىڭ، گادابىلارنىڭ، بايلارنىڭ تۇرمۇشىدىن ئىز كىرىپ يازالايدۇ، ھەر قانداق ماتېرىيالنى جايلاشتۇرۇپ كېتەلەيدۇ، يازغانلىرىنىڭ ھەممىسى مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى بولالايدۇ. ئەسەرنىڭ ئاخىرىغا مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇش دېگەن قۇبۇرۇقنى قەستەن بايراق قىلىپ دىڭگايىتىپ قىستۇرۇپ قويۇشقا ھاجەت قالمايدۇ. چۈنكى بىزگە زۆرۈر بولۇپ تۇرغىنى ئەسەرنىڭ ئاخىرىغا قىستۇرۇپ قويغان شوئار ياكى شىپاڭلاپ تۇرىدىغان قۇبۇرۇق ئەمەس، بەلكى پۈتۈن ئەسەردىكى ئەينى تۇرمۇش، ئارىسلاندىك مەردىگىتلىرىنىڭ كۈرىشى، گۈپۈلدەپ سوقۇپ تۇرغان تۆمۈر، ئىدىيە، قىزغىنلىق ۋە باشقىلار.

6 - ئاينىڭ 10 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالا دەسلەپ 1936 - يىلى 7 - ئايدا « رىسال ئەدەبىيات » ژورنىلىنىڭ 1 - سانىغا ۋە « ئەدىبلەر » ژورنىلىنىڭ 1 - جىلد 2 - سانىغا تەڭلا بېسىلغان.

يازنىڭ يېرىمىدىكى پارچە خاتىرىلەر ①

1

A: ھەممىڭلار بىرنېمە دەپ بېقىڭلار چۇ، B مېنىڭ كۆيىنىكىمنى ئۆكتەملىك بىلەن سالدۇرۇۋالدى!

B: A كۆيىنەك كىيىمىمىز چىرايلىق كۆرۈنىدىكەن. مەن ئۇنىڭ قەدىر - قىممىتىنى كۆتۈرۈپ قويۇش ئۈچۈن سالدۇرۇۋەتتىم. بولمىسا، سالدۇرۇپ نېمە قىلاتتىم.

A: بىراق، مېنىڭچە، كىيىۋالغىنىم ياخشى...

C: ھازىر شەرقىي شىمالدىكى تۆت ئۆلكە قولىدىن كەتكەن تۇرسا، ئۇنىڭ بىلەن كارنىڭ بولماي، كۆيىنكىڭ بىلەنلا بولۇپ قالدىڭمۇ، ھەي شەخسىيەتچى، ھەي چوشقا!

C خانىم: ئۇ B ئەپەندىنىڭ ھەمكارلاشقۇدەك ياخشى ئىلىپت ئىكەنلىكىنى قىلچىلىك چۈشەنمەيدىكەن، ھەي خۇمسا!

2

يات مىللەتكە قۇل بولۇپ قالغانلىقىنىڭ دەرت - ئەلەملىرىنى كۆپ- چىلىككە قەلەم ۋە تىل بىلەن دادلاش، تەبىئىيىكى، دۇرۇس ئىش؛ لېكىن ناھايىتى دىققەت قىلىش كېرەككى، كۆپچىلىكنى « ئۇنداق بولسا، بىزگە ئوخشاش ئۆز ئادەملىرىمىزنىڭ قولى بولغان ياخشى ئىكەن » دېگەن خۇلاسىگە كەلتۈرۈپ قويماسلىق كېرەك.

3

« بىرلىكسەپ » دېگەن گەپنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى بىلەنلا، ئىل- گىرى دۈشمەن قوينىغا ئۆزىنى ئاتقان بىر تۈركۈم « ئىنقىلابىي يازغۇچى » لار ئۆزلىرىنى « بىرلىشىش » نىڭ ئەۋلىيالىرى قىلىۋېلىپ،

A: ۋايئاللا، B ئەيەندى، ئۈچ يىل بوپتۇ سىزنى كۆرمىگىلى!
مەندىن ئۈمىدىڭىزنى ئۈزدىڭىزغۇ دەيمەن؟ ...

B: يوقسۇ... نېمىشقا؟

A: مەن شۇ چاغدا سىزگە: شىخۇ كۆلى بويىغا بېرىپ، 20 مىڭ مىسىراللىق ئۇزۇن شېئىر يازماقچىمەن، دېگەندىم. ھازىرغىچە ئېلىپنىمۇ تارتقىنىم يوق. ھا - ھا - ھا!

B: ھە... ئۈمىدىمنى ئۈزگىنىم يوق.

A: سىز « جاھانئاساز » لىقتا ئالغا بېسىپ كېتىپسىز، سىزنىڭ خاتىرىڭىزنىڭ ياخشىلىقى. « باشقىلارغا قاتتىق تەلەپ قويىدۇ » غانلىقىڭىز، ئۇ قەدەر بېيەرۋالىق قىلمايدىغانلىقىڭىز ھەممىگە مەلۇم ئىدى. سىزمۇ ئەمدى يالغان سۆزلەيدىغان بولۇپ قاپسىز.

B: يالغان سۆزلىگىنىم يوق.

A: ئۇنداق بولسا، راستتىنلا مەندىن ئۈمىدىڭىز مۇ؟

B: ھەي - ھەي، ئۈمىدىنى ئۈزگەن - ئۈزمىگەن دېگەن گەپ

يوق، چۈنكى مەن سىزگە زادىلا ئىشىنىپ باققان ئەمەس.

تالىپ جۇاڭزىنىڭ قارىشىچە، « يەر ئۈستىدە قالساڭ، قاغا - قۇز - غۇنلار يەيدۇ، يەر ئاستىدا يانتساڭ چۆمۈلە - قۇرۇت يەيدۇ »، ئۆلگەندىن كېيىن، تېنىڭ نېمە بولسا بولۇۋەرسۇن، مەيلى؛ چۈنكى قانداقلا بولمىسۇن نەتىجىسى ئوخشاش بولۇپ چىقىدۇ.

لېكىن مەن ئۇنداق بىخەستىلىك قىلمايمەن، ئەگەر مېنىڭ قېنىم، گۆشۈم ھايۋاناتلارنى بېقىشقا كېرەك بولسا، مەن شىر، يولۋاس، شۇڭقار، لاچىنلارغا يەم بولۇشنى ئارزۇ قىلىمەنكى، قوتۇر ئىتلارغا ھەرگىز بېدۈرمەيمەن.

ئاستا - ئاستا پەيدا بولۇشقا باشلىدى. تەسلىم بولۇش، دۈشمەنگە باغلىق نىشى دېگەندەك خۇمسا ھەزىكەتلەر ھازىرقى كۈندە گويا « ئىلغار » لىق، پارلاق ئىش بولۇپ قالغان.

بۇ، مىڭ خاندانلىقى ھالاك بولغاندىن كېيىنكى ئىش.

ئومۇمەن ياشاۋاتقانلارنىڭ بەزىسى كۆڭلىدىن تەن بەرگەن، كۆپچىلىكى بويسۇندۇرۇلغان. لېكىن ھەممىدىن بەك راھەت - پاراغەتتە ياشاۋاتقىنى خائىنلار؛ ھەممىدىن بەك پەرۋاسىز، ھۈرمەتلىك بولۇپ ياشاۋاتقانلار بولسا خائىنلارنى تازا قەھرى بىلەن ھاقارەتلەيدىغان بىگانىلەر. كېيىنكى كۈنلەردە بۇلارنىڭ ئۆزلىرى دەرەخ تۈۋىدىن يەرلىكىنى تاپقاندا، بالىلىرى مەنسەپ ئىمتىھانىغا قاتنىشىۋېرىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ياخشى ئات - لىق بولۇپ قالىدۇ. لېكىن مۇداپىئە ئۇرۇشىدا جىمجىت قۇربان بولغان شەھىتلەرنىڭ تەۋەرىۋك بالا قالدۇرايلىغانلىرى ناھايىتى ئاز.

ھازىرقى ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەردە كونا بىگانىلەرچە ⑥ مەجەزنىڭ بولماسلىقىنى ئارزۇ قىلىمەن.

A: B، بىز سېنى ئىشەنچلىك ياخشى ئادەم دەپ، ئىنقىلاب توغرىسىدىكى بەزى ئىشلىرىمىزنى سەندىن يوشۇرمىغاندۇق. نېمىشقا سىرىمىزنى دۈشمەنگە ئېيتىپ قويسەن؟

B: شۇمۇ گەپمىكەن! قانداقسىگە سىرنى ئېيتىپ قويۇش بولمىسۇن! ئۇلار مەندىن سورىغانلىقتىن ئېيتىپ بەردىمغۇ.

A: بىلمەيمەن دېسەڭ بولماسمىدى؟

B: شۇمۇ گەپ ئىكەن - دە! مەن ئۆمرۈم بويى يالغان گەپ قىلىپ باققان ئەمەس، مەن ئۇنداق ئىشەنچسىز ئادەملەردىن ئەمەس!

شىسر ، يولۋاس ، شۇڭقار ، لاچىنلارنى بېقىپ سەمەرتسەم ، ئۇلار ئاسماندا ، تاغ چوققىلىرىدا ، چۆللەردە ، جاڭگاللاردا ھەيۋەت كۆرۈنۈش بىلەن پەرۋاز قىلىپ تۇرىدۇ ؛ تۇتۇپ كېلىپ ھايۋانات باغچىلىرىغا قويۇپ قويسا ، ئۆلتۈرۈپ مودېل ياساپ قويسىمۇ كۆرگەن ئادەملەرنى زوقلاندىرىدۇ ، ئۇلارنىڭ پىخسىق - بېخىللىق قىلىش نىيىتىنى يوقىتىدۇ . لېكىن ئەگەر بىر تۈركۈم قوتۇر ئىتنى باقسام ، ئۇلار ئۇيان - بۇيان دوقۇرۇپ لاللىق قىلىشتىن ، كەلسە - كەلمەس قاۋاشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ ، لەنەت ئۇنىڭغا !

8

كسرو ⑤ سانكىت . فېۋ ⑥ نىڭ تەۋەرىۋك قول يازمىلىرىنى تەھرىر - لەپ ، ئۇنىڭ بىر قىسمىغا « مېنىڭ قەھرىم » (Mes Poisons) دەپ ئات قويغانىكەن . مەن ياپونچە تەرجىمىسىدىن مۇنداق بىر سۆزنى كۆردۈم :

« بىرەر ئادەمنى كۆزگە ئىلمايدىغانلىقىنى ئاشكارا ئېيتىش تولىمۇ كۆزگە ئىلماسلىق بولمايدۇ . پەقەت جىم تۇرۇۋېلىشلا ھەممىدىن بەك كۆزگە ئىلماسلىق بولىدۇ . - مېنىڭ بۇ يەردە گەپ قىلىشىمۇ بەھۋەدە » .

دۇرۇس ، « قەھرىمىز ئەر بولماس » ، قەلەم بىلەن تەسۋىرلىگەندە ، ئازغىنە قەھىر - غەزەپ بولۇپلا چىقىدۇ . كۆزگە ئىلماسلىقنىڭ ھەممىدىن يامىنى گەپ قىلماسلىق ، ھەتتا كۆز قارىچۇغىنىمۇ مەت قىلىپ قويماسلىق .

9

بىر كىشى كەمچىلىكى كۆپرەك ئادەملەرنىڭ مودېلى سۈپىتىدە بىرەر ھېكايىگە يېزىپ كىرگۈزۈلسە ، ئۇ كىشى ھامان ئۆزىنى پالاكەت باسقان دەپ ھېسابلايدۇ .

لېكىن بۇنىڭ چوڭ پالاكەت ئەمەسلىكىنى بىلمەيدۇ ، چۈنكى دۇنيادا ھەقىقەتەن ھېكايىگە يېزىپ كىرگۈزۈلگەن ئادەملەرمۇ بولىدۇ . ئەگەر يېزىپ كىرگۈزۈلسە ، ئۇنىڭ ئۈستىگە تولىمۇ ئوخشىتىپ يېزىلسا ،

بۇ ھېكايە نابۇت قىلىنىدۇ .

مەسىلەن رەسسامنى ئالساق ، ئۇ يىلاننى ، لەھەڭنى ، تاشپاقىنى ، مېۋە شوپىكىنى ، كېرەكسىز قەغەز ساندۇقىنى ، ئەخلەت دۆۋىلىرىنى سىزىۋىرىدۇ ؛ لېكىن تۈكلۈك قۇرتلارنى ، تاز يارىسىنى ، ماڭقىنى ، ئارقا پېشاپىنى (چوڭ تەرەتنى) سىزغان ئادەم ئۇچرىمايدۇ ؛ بۇلارنىڭ داۋىلىسى ئوخشاش .

بەزىلەر مېنىڭ ھېكايە يازىدىغان ئادەم ئىكەنلىكىمنى بىلگەن ھامان مەندىن ئۆزىنى قاچۇرىدۇ ، مېنىڭ ئۇلارغا ئەنە شۇنداق نەسىھەت قىلغۇم بار ، لېكىن ، ئەپسۇسكى ، مېنىڭ قەھىر - زەھرىم تېخى ئۇ دەرىجىگە يەتمەيدۇ .

ئىزاھات

① بۇ ماقالە دەسلەپ 1936 - يىلى 10 - ئايدا « يازغۇچى » ئايلىق ژورنىلى - نىڭ 2 - جىلد 1 - سانغا بېسىلغان .

② بۇ يەردە « بىرلىكسەپ » دېگەن سۆزدە « ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى مىللىي بىرلىكسەپ » كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

③ بۇ ئىككى جۈملە سۆزنىڭ مەنىسى : ئۆلگەندىن كېيىن مەيلى نېمە يەپ كەتسە كېتىۋەرسۇن دېگەن سۆز .

④ لۇشۇن بۇ يەردە شىر ، يولۋاس ، شۇڭقار ، لاچىنلارنىڭ گۈزەل ۋە ھەيۋەتلىك كۆرۈنۈشىنى باسقان ئىزىدىن قايتماس ئىنقىلابچىلارنىڭ ئالىيجاناب روھىغا تەمسىل قىلىدۇ ؛ « بىر تۈركۈم قوتۇر ئىت » نىڭ « لاللىق قىلىشى » ، « قاۋىشى » نى بولسا ئۇمۇرتقىسى سۇندۇرۇلغان خائىنلارنىڭ « چىقىمچىلىق قىلىدۇ » غان ، « ھۆكۈمەتكە ياردەملىشىپ ئادەم تۇتۇپ بېرىدۇ » غان جىنايى شۇملۇقلىرىغا تەمسىل قىلىدۇ .

⑤ گىرو - فرانسىيىدە 19 - ئەسىردە ياشىغان ئەدەبىيات تەنقىدچىسى

⑥ س . ئا . ساينىست - بېيىۋ (1804 - 1869) - فرانسىيىلىك ئەدەبىي تەنقىدچى ، يازغۇچى .

شۈي ماۋيۇنغا جاۋاب ۋە ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىكسەپ مەسلىسى ھەققىدە ①

لۇشۈن ئەپەندىم :

بىتاپلىقتىن تامام يېزىلىپ قالدىلارمۇ ؟ سېغىندىم . جانابلىرى كېسەل بولۇپ قالغاندىن بۇيان ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ جېدەل - تالاشلىرى بولۇپ تۇرغاچقا ، تەلىملىرىنى بىۋاسىتە ئېلىشقا مۇيەسسەر بولالمىدىم ، بۇنى ئويلىسام دائىم ھەسرەت چېكىمەن !

ھازىر تۇرمۇشۇم قىيىن ، تەن سالامەتلىكىم زەئىپ بولغاچقا ، شاڭخەيدىن يېزىغا كېتىپ ، نەق پۇلغا يارىغۇدەك بىرەر كىتاب تەرجىمە قىلىپ ، ئاندىن كېيىن شاڭخەيگە قايتىپ كېلىشكە مەجبۇر بولۇپ تۇرۇۋاتىمەن . مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ، ۋاقتىنچە شاڭخەيدىكى « ئەدەبىيات مۇنبىرى » نىڭ بىگانىسى بولۇپ ، بارلىق مەسلىلەر توغرىسىدا تەپسىلىي چۈشىنىپ قېلىشىم مۇمكىن بولسا كېرەك .

ھازىر دائىم شۇنداق ئويلايمەنكى ، جانابلىرىنىڭ يېقىنقى يېرىم يىلدىن بۇيانقى سۆز - ھەرىكەتلىرى يامان خاھىشلارغا ئاڭسىز ھالدا مەدەت بېرىۋاتىدۇ . خۇ فېڭنىڭ قىزىل كۆزلۈكىنى ، خۇاڭ يۈەننىڭ يالاقچىلىقىنى ئىنچىكىلەپ تەكشۈرمەي ، ئۇلارنىڭ مەڭگۈلۈك خۇسۇسىي مۈلكى بولۇپ قېلىپ ، ئۇلارنىڭ ئاممىنى ئازدۇرىدىغان مەئبۇدىغا ئايلىنىپ قېلىۋاتىلا ، شۇڭا ئۇلارنىڭ قارا نىيەتلىك بۆلگۈنچىلىك ھەرىكىتى يىغىش تۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە ئەۋج ئېلىپ كېتىۋاتىدۇ . خۇ فېڭلارنىڭ ھەرىكىتى ، روشەنكى ، شەخسىي غەزەزدىن كېلىپ چىققان ، چېكىدىن ئاشقان مەزھەپچىلىك ھەرىكەت ، ئۇلارنىڭ نەزىرىيىلىرى بىر - بىرىگە زىت ، خاتالىقلىرى تۇش - تۇشتا چېنىپ تۇرىدۇ . « مىللىي ئىدىئىيە ئۇرۇشىنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى » دېگەن شوئارىنى ئالسام ،

دەسلەپتە ئۇنى خۇفېڭ « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » غا قارشى ئوتتۇرىغا قويغانىدى ، كېيىن ، بۇنىڭ بىرى باش ، بىرى قوشۇمچە ، دېيىشتى ؛ ئۇ - نىڭدىن كېيىن يەنە ، بىرى بولسا سولقانات ئەدەبىيات تەرەققى قىلىپ ھازىرقى باسقۇچقا يەتكەندە ئوتتۇرىغا قويۇلغان شوئار ، دېيىشتى . ئەنە شۇنداق تەۋرىنىپ تۇرغاچقا ، جانابلىرىنىڭ ئۇنىڭ تەرىپىنى ئېلىپ سۆزلەشلىرىمۇ مۇمكىن ئەمەس . ئۇلارنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىگە پەشۋا بېرىش ئەسلىدە ناھايىتى ئاسان ئىدى ، لېكىن جانابلىرى ئۇلارغا بىكاردىن - بىكارغا قالغان بولۇپ قالدىلا . جانابلىرىنى كىم سۆيىمىسۇن ؟! شۇڭا ئەمەلىي ھەل قىلىشتا ۋە يېزىق كۈرىشىدە ھەممە ئادەم ناھايىتى قىيىنلىپ قالدى .

جانابلىرىنىڭ نىيىتىنى ئويدان بىلىمەن ، جانابلىرى بىرلىكسەپكە قاتناشقان سولقانات سەپداشلارنىڭ ئەسلى مەيدانىدىن ۋاز كېچىپ قېلىشىدىن غەم يەيدىلا ، جانابلىرى خۇ فېڭلارنىڭ كۆرۈنۈشتە ناھايىتى سول بولۇپ تۇرغانلىقىنى مەنزۇر كۆرگەن ، شۇڭا ئۇلارنى قۇۋۋەتلىگەن . لېكىن جانابلىرىنىڭ سەمىگە سېلىپ قويمايىكى ، بۇنىڭغا جانابلىرىنىڭ ھازىرقى تۈپ سىياسەتنى چۈشەنمىگەنلىكلىرى سەۋەبكار ، ھازىرقى بىر - لىكسەپ - جۇڭگودىمۇ ، پۈتۈن دۇنيادىمۇ ئوخشاش - پىرولېتارىياتنى ئاساس قىلىدۇ ، ئەلۋەتتە ؛ لېكىن ئۇنىڭ ئاساس قىلىنىشى ئۇنىڭ نامىدىن ، پەۋقۇلئاددە ئورنىدىن ۋە تارىخىدىن ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ رېئال توغرىلىقىنى ئىگىللىشىدىن ۋە كۈرەش ئىقتىدارىنىڭ زورلۇقىدىن بولغان . شۇنىڭ ئۈچۈن ، كېڭەن جەھەتتە ، پىرولېتارىياتنىڭ ئاساس بولۇشى ھەقىقەت . بىراق جۇڭگۇەن جەھەتتە ، پىرولېتارىيات روشەن ئىزنەك ئېسىۋال ماسلىقى كېرەك ، ئىشلىمەستىن پەقەت پەۋقۇلئاددە سالاھىيىتىنى دەستەك قىلىپ تۇرۇپ رەھبەرلىك ھوقۇقىنى تەلەپ قىلىپ ، باشقا تەبەقىلەردىكى سەپداشلىرىنى ھۈر كۈتمەسلىكى كېرەك . شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىرقى ۋاقىتتا بىرلىكسەپتە سولقاناتلار شوئارىنى ئوتتۇرىغا قويۇش خاتا ، بىرلىكسەپكە زىيانلىق . شۇنىڭ ئۈچۈن جانابلىرىنىڭ يېقىندا ئېلان قىلغان « كېسەل ياتقىنىدا يوقلاپ كەلگەن مېھمان سوتالىغا جاۋاب » لىرىدا « مىللىي ئىدىئىيە

قىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئامبىۋى ئەدەبىياتى » بولسا پروپىتارىياتنىڭ ھازىرقى تەرەققىياتى دەپ شەرھلىگەنلىكلىرى ، بۇنى بىرلىكسەپنىڭ باش شوئارى قىلىۋېلىش كېرەك دېگەنلىكلىرى توغرا ئەمەس .

خوش ، « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » گە قاتناشقان « سەپدەش » لارغا كەلسەم ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ، خۇددى جانابلىرى گۇمان قىلغاندەك ، ئوڭغا ئېغىپ چۈشكۈنلەشكەنلىكى ناتايىن . ئەجەب جانابلىرىنىڭ ئەتراپىغا توپلانغان « سەپدەش » لار ئىچىدە باجىن ۋە خۇاڭ يۈەندەك بىر نېمىلەر بار ئىكەن ، جانابلىرىنىڭ قارىشىچە « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » گە قاتناشقان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى باجىن ۋە خۇاڭ يۈەنگەن يەتمەيدىكەن ؟ گېزىت - ژورناللاردىن چۈشەنمىشچە ، فرانسىيە بىلەن ئىسپانىيىدىكى « ئانارخىزم » نىڭ ئەكسىيەتچىلىكى ، بىرلىكسەپنى بۇزغانلىقى تروتسكىچىلاردىن پەرقلەندۈرۈپ ، جۇڭگودىكى « ئانارخىزم » ھەرىكىتى بولسا تېخىمۇ قەيە . خۇاڭ يۈەن بولسا زادىلا پەمىسىز ، پەقەت مەشھۇر ئادەملەرگە يالاقچىلىق قىلىش بىلەنلا جان باقىدىغان بىر نەرسە . ئىلگىرى ئۇنىڭ قۇبۇقى بىلەن جېنغا پايىپتەك بولۇپ يۈرگەن چاغدىكى يالاقچىلىق ھازىرقى كۈندە جانابلىرىغا ساداقەتمەن ، ھۆرمەتچان بولۇپ يۈرگەنلىكىدىن پەرقلەنمەيدۇ . جانابلىرىنىڭ ئەنە شۇنداق بىر نېمىلەر بىلەن سەپدەش بولۇپ ، كۆپچىلىك ئادەملەر بىلەن ھەمكارلاشمايۋاتقانلىقىنىڭ ھىكمىتىنى ھەقىقەتەن چۈشەنمەيمەن .

مېنىڭچە ، جانابلىرىنىڭ يېقىنقى يېرىم يىلدىن بۇيانقى خاتالىقلارنىڭ يىلتىزى ئىشىغا باقمىي ئادىمىگە باققانلىق . ئادىمىگە بېقىشلىرىمۇ جايىدا ئەمەس . مەسىلەن : ئۆزۈمنى ئالسام ، ھەق راست ، بىر مۇنچە كەمچىلىكلىرىم بار ، لېكىن جانابلىرى مېنىڭ ئىلانى خاتا يېزىپ قويغانلىقىمنى چوڭ كەمچىلىك قىلىپ قويۇپلا ، بۇ ھەقىقەتەن كۈلكىلىك گەپ . (مەن نېمىشقا « 邱韵铎 » (چيۇيۇندۇ) دېگەن ئۈچ ھەرىپى قەستەن « 郑振铎 » (جېن جېڭدۇ) غا ئوخشىتىپ يېزىپ قويدۇم ؟ ئەجەب جېن جېڭدۇ بولسا جانابلىرى ياخشى كۆرىدىغان ئادەمىدى ؟)

مانا مۇشۇنداق كىچىككەن بىر سەۋەب بىلەن بىر ئادەمنى چەتكە قاققانلىقلىرى مېنىڭچە ھەقىقەتەن توغرا ئەمەس .

بۇگۈن شاڭخەيدىن كېتىش ئالدىدا تۇرىمەن ، سەپەر ئالدىراشچىلىقى بىلەن كۆپ يازالمىدىم ، بەلكى تولىمۇ كۆپ يېزىۋەتكەن بولۇشۇمۇ ئېھتىمال . يۇقىرىدا يازغانلىرىم جانابلىرىغا قەستەن ھۇجۇم قىلىش ئەمەس ؛ راستىنى ئېيتقاندا جانابلىرىنىڭ تۈرلۈك ئەھۋاللارنى تەپسىلىي ئويلاپ كۆرۈشلىرىنى ئۈمىد قىلىمەن .

يېقىن تەرجىمە قىلغان « ستالىننىڭ تەرجىمىھالى » نەشرىدىن چىقىش ئالدىدا تۇرىدۇ ، نەشرىدىن چىققاندىن كېيىن بىر نۇسخا ئەۋەتىپ بەرمەكچىمەن . بۇ كىتابنى تەپسىلىي ئوقۇپ بېقىشلىرىنى ئۈمىد قىلىمەن ، ئەسلى مەنىسى ۋە تەرجىمىسى ھەققىدە تەنقىدلىرىنى كۈتمەن .

ھۆرمەت بىلەن

سالامەتلىكلىرىنى تىلەپ :

شۈي ماۋيۇڭ

8 - ئاينىڭ 1 - كۈنى

يۇقىرىدىكى شۈي ماۋيۇڭنىڭ ماڭا يازغان خېتى ، ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئالمايلا بۇ يەردە ئېلان قىلدىم ، چۈنكى بۇ خەتتىكى سۆزلەرنىڭ ھەممىسى ماڭا تەنبە بەرگەن ۋە باشقىلارغا ھۇجۇم قىلغان سۆز ئىكەن ، بۇنى ئېلان قىلسام ، ئۇنىڭ سالاپىتىگە زىيان يەتمەيدۇ ، بەلكىم بۇ تېخى مېنىڭ ئېلان قىلىشىم ئۈچۈن يازغان ئەسىرى بولسا كېرەك . لېكىن تەبىئىيىكى ، بۇ مۇناسىۋەت بىلەن بۇ خەتنى يازغان كىشىنىڭ بىرئاز « قەيە » ياش ئىكەنلىكىنىمۇ بىلىۋېلىش مۇمكىن !

لېكىن مېنىڭ بىر تەلپىم بار : باجىن ، خۇاڭ يۈەن ② ، خۇ فېڭ ③ ئەپەندىلەرنىڭ شۈي ماۋيۇڭنى دورماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن . چۈنكى بۇ خەتتە ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىنغان سۆزلەر بولغاچقا ، ئۇلارمۇ ئالايمانغا ئالدى يىپى قالسا ، دەل ئۇنىڭ ھىيەل - مىكىر دامىغا چۈشۈپ قالغان بولىدۇ . دۆلەتنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈن چۈشكەن ھازىرقى ۋاقىتتا ، كۈندۈزى

چىرايلىق ھەشەمەتلىك سۆزلەرنى قىلىپ ، كېچىسى ئارىنى بۇرۇش ، نىزا - بۆلگۈنچىلىك پەيدا قىلىش نەيرەڭلىرى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلار دەل ئەنە شۇ ئادەملەر ئەمەسمۇ ؟ بۇ خەت پىلانلىق يېزىلغان ، بۇ ئۇلارنىڭ « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » ④ گە كىرمىگەن كىشىلەرگە قىلغان يېڭى خىرىسى ، ئۇلارنىڭ مەقسىتى بۇ كىشىلەرنى جەڭگە ئاتلاندىرۇش ، شۇ چاغدا بۇلارغا « بىرلىكسەپنى بۇزدى » ، « خائىن » دېگەن بەتنامىنى چاپلاش . لېكىن بىز قەلەم تىغىمىزنى ھەرگىزمۇ مەخسۇس بىرنەچچە ئادەمگە قاراتمايمىز . « ئاۋۋال ئىچىنى خاتىرجەم قىلىپ ، ئاندىن كېيىن تاشقىرىغا قارشى تۇرۇش » ⑤ بىزنىڭ چارىمىز ئەمەس .

لېكىن مېنىڭ بۇ يەردە ئېيتىدىغان بەزى سۆزلىرىم بار . ئالدى بىلەن ، مېنىڭ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىكسەپكە تۇتقان پوزىتسىيەم . ئەمەلىيەتتە ، بۇ ھەقتە مەن بىر قانچە جايدا سۆزلەپ ئۆتۈپ كەن ، لېكىن شۇي ماۋيۇڭ قاتارلىقلارنىڭ ئۇنىڭغا قاراپ قويغۇسى كەلمىگەندەك تۇرىدۇ ، ئۇلار مېنى ھە دەپ چىشلەپ - قاساپ ، ماڭا « بىرلىكسەپنى بۇزدى » دەپ تۆھمەت قىلماقچى ، ماڭا « ھازىرقى تۈپ سىياسەتنى چۈشەنمەيۋاتسەن » دەپ تەنبىھ بەرمەكچى . شۇي ماۋ-يۇڭلارنىڭ قانداق « تۈپ سىياسىتى » باركىن تاڭ (ئۇلارنىڭ تۈپ سىياسىتى مېنى قاساپ - چىشلەش ئەمەسمۇ ؟) ، لېكىن جۇڭگونىڭ ھا-زىرقى ئىنقىلابىي پارتىيىسى پۈتۈن مەملىكەت خەلقى ئالدىغا قويغان ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىكسەپ سىياسىتىنى مەن كۆردۈم ، ئۇنى ھىمايە قىلدۇم ، بۇ سەپكە شەرتسىز كىرىمەن . بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى ، مەن يالغۇز يازغۇچىلا ئەمەس ، بەلكى جۇڭگو ئادىمى ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سىياسەتنى ناھايىتى توغرا دەپ قارايمەن . مەن بۇ بىرلىكسەپكە كىرگەندە ، تەبىئىيىكى ، مېنىڭ ئىشلىتىدىغىنىم يەنىلا بىر تال قەلەم ، قىلىدىغان ئىشىم يەنىلا ماقالا يېزىش ، كىتاب تەرجىمە قىلىش ؛ بۇ قەلەم كارغا يارماي قالغاندا ، ئىشەنچىم باركى ، باشقا قورالنى ئىشلەتسەممۇ ھەرگىز شۇي ماۋيۇڭدەك بىر نېمىلەردىن قېلىشمايمەن !

ئاندىن قالسا ، مېنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ بىرلىكسەپى توغرىسىدىكى پوزىتسىيەم . بارلىق ئەدەبىياتچىلار ، ھەر قانداق ئېقىمىدىكى ئەدەبىياتچىلار ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى شۇئار ئاستىدا بىرلىككە كېلىشى ، دېگەن تەشەببۇسنى قۇۋۋەتلەيمەن . مۇشۇنداق بىرلىككە كەلگەن تەشكىلات قۇرۇش توغرىسىدىكى پىكىرىمنى ئىلگىرىمۇ ئوتتۇرىغا قويغانىدىم ، ئۇ پىكىرلىرىمنى ، تەبىئىيىكى ، بەزى ئاتالمىش « يېتەكچى » لەر بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋەتتى ، ئەكسىچە ماڭا « بىرلىكسەپنى بۇزدى » دېگەن بەتنامىنى خۇددى ئاسماندىن چۈشكەندەكلا چاپلاشتى . شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ئەھۋال ئالدى بىلەن مېنىڭ « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » گە كىرمەسلىكىمگە زامان بولدى ، چۈنكى ماڭا بىرئاز سەۋر قىلىپ ، ئۇلارنىڭ زادى قانداق نەيرەڭلەرنى قىلىدىغانلىقىغا قاراپ بېقىشقا توغرا كەلدى ؛ مەن شۇ چاغدا ئۆزلىرىمنى « يېتەكچى » دەپ ئاتىۋالغانلاردىن ۋە شۇي ماۋيۇڭچە ياشلاردىن ھەقىقەتەن بىرئاز گۇمان قىلدىم ، چۈنكى ئۆز تەجرىبىمگە ئاساسەن ، شۇنداق كۆرۈنۈشتە « ئىنقىلاب » قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ تۇرۇپ ، باشقىلارغا ئاسانلا « سانسۇن » ، « ئەكسىلىنىقلاپچى » ، « تروتسكىچى » ۋە ھەتتا « خائىن » دەپ بۆھتان قىلىدىغانلارنىڭ تولىسى توغرا يولدىكى ئادەملەر ئەمەس ، چۈنكى ئۇلار ئىنقىلابىي مىللىي كۈچ - قۇۋۋەتنى ئۈستىلىق بىلەن قىرىپ تاشلايدۇ ، ئىنقىلابىي ئاممىنىڭ مەنپەئىتىگە پەرۋا قىلمايدۇ ، ئىنقىلابتىن پايدىلىنىپ ، ئۆز شەخسىيىتىنى كۆزلەيدۇ . گەپنىڭ راستىنى قىلسام ، مەن ھەتتا ئۇلاردىن دۈشمەنلەر ئەۋەتكەن بولمىغىدى ، دەپمۇ گۇمان قىلغانىدىم . مەن ئۆزۈمگە زىيان يېتىتىش خەۋىدىن ۋاقتىنچە ئۆزۈمنى تارتىپ تۇراي ، ئۇلارنىڭ قۇماندانلىقىغا ۋاقتىنچە قۇلاق سالماي تۇراي ، دېگەن خىيالغا كەلدىم . تەبىئىيىكى ، ئۇلارنىڭ تېگى - تەكتىنى ، ئەينى ئەپت - بەشىرىنى پەكت ئىسپاتلاپ بېرىدۇ ؛ ئۇلارنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلىشنى ھەرگىز خالىمىدىم ، ئەگەر ئۇلارنىڭ ھەقىقىي نىيىتى ئىنقىلاب ۋە مىللەتتە بولسا ، پەقەت پىكىر قىلىش ئۈسۈلىدىكى ناتوغرىلىق ، چۈشەنچىسىدىكى ناتوغرىلىق ، ئۈسۈلىدىكى ئوساللىققا بولسا ، ئۇلار ھەقىقەتەن ئۆزلىرى تۈزىتىۋالار

دەپ ئويلىدىم .

« ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » توغرىسىدىكى پوزىتسىيەمگە كەلسەم ، مېنىڭچە ئۇ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى يازغۇچىلارنىڭ تەشكىلاتى ، ئۇنىڭدا شۇي ماۋيۇڭدەك ئادەملەر بولسىمۇ ، يەنە بەزى باشقا يېڭى ئادەملەرمۇ بار . لېكىن « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » نىڭ بولغانلىقى بىلەنلا ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ بىرلىكى يېتىپ كەلمەستىن ، ئۇنىڭغا تېخى كۆپ يىراق ، ئۇ بارلىق ئېقىمىدىكى ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنى بىرلەشتۈرۈپ كەتكىنى يوق . ئۇنىڭ سەۋەبى شۇكى ، « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » دە تېخى ناھايىتى قويۇق مەزھەپچىلىك ۋە تائىپچىلىك بار . باشقىسىنى قويۇپ تۇرۇپ ، پەقەت نىزامنامىسىگە قاراپ باقايلى ، كىرگۈچىلەرنىڭ سالاھىيىتى تولىمۇ قاتتىق چەكلەنگەن ؛ ئەزالارنىڭ جەمئىيەتكە كىرىش ئۈچۈن بىر دوللار تۆلەيدىغانلىقى ، يىلىغا ئىككى دوللار ئەزالىق بەدىلى تاپشۇرىدىغانلىقىمۇ « يازغۇچى دوكا » لار خاھىشىنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ ، ئۇ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى « خەلقچە » ئەمەس . نەزەرىيە جەھەتتە ، مەسىلەن « ئەدەبىيات ساھەسى » نىڭ تۇنجى ساندا ئېلان قىلىنغان ، « بىرلىشىش مەسىلىسى » ۋە دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » توغرىسىدا يېزىلغان ماقالادا نەقىل كەلتۈرگەن ۋە شۇ سۆزلىرىمنى ئاساس قىلغان ، شۇنىڭ ئۈچۈن ھەر قانداق ئېقىمىدىكى يازغۇچىلار بىلەن بىرلىشىمىز دېگەن سۆزنى ئاغزىدىن چۈشەرمىسىمۇ ، يەنىلا ئۆزلىرى پۈتۈشۈپ تۇرۇپ كىرىش توغرىسىدىكى چەكلىمە ۋە شەرتلەرنى تۈزۈپ چىققان . دېمەك ، ئاپتور دەۋرنى ئۇنتۇپ قالغان . مېنىڭچە ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنىڭ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى تۇرۇش مەسىلىسىدە بىرلىشىش شەرتسىز بولىدۇ ، ئۇ خاتىن بولمىسىلا ، ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى تۇرۇشنى خالايدىغان ۋە قۇۋۋەتلەيدىغان بولمىسىلا ، مەيلى ئاكىسى ، سىڭلىسى بولسۇن ، ئەلئىقىسىچىلەر بولسۇن ياكى قوشماق ئۆردەك ، جۈپ كېيىنەك بولسۇن ، ھەممىسىگە مەيلى . لېكىن ئەدەبىيات مەسىلىسىدە بىز يەنىلا بىر - بىرىمىزنى پىيەن قىلىۋېرىمىز . ھېلىقى ئاپتور فرانسىيىدىكى خەلق فرونتىنىمۇ مەسال كەلتۈرۈپتۇ . لېكىن

مېنىڭچە ئاپتور بۇ يەردە دۆلەتنى ئېسىدىن چىقىرىپ قويغان ، چۈنكى بىزنىڭ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى خەلق بىرلىكىمىز فرانسىيىدىكى خەلق فرونتىدىن كۆپ كەڭ . يەنە بىر ئاپتور ⑩ « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » نى شەرھلەپ ، « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » دا توغرا ئىجادىيەت ئۇسۇلى بولۇش شەرت دېگەن ؛ يەنە ھازىر « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » بولمىسا « خاتىنلار ئەدەبىياتى » بولۇپ قالىدۇ دەپ ، يازغۇچىلارنى « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » دېگەن شوئار بىلەن بىرلىككە كەلتۈرۈش نىيىتىدە ، كېيىنكى كۈنلەردە باشقىلارنى تەنقىد قىلىشتا لازىم قىلىش ئۈچۈن ئالدىن « خاتىنلار ئەدەبىياتى » دېگەن ئاتالغۇنى تەييارلاپ قويغان . بۇ ھەقىقەتەن ئاجايىپ مەزھەپچىلىك نەزەرىيىسى . مېنىڭچە : يازغۇچىلار « ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى تۇرۇش » بايرىقى ئاستىدا ياكى « دۆلەت مۇداپىئەسى » بايرىقى ئاستىدا بىرلىشەيلى ، دېيىش كېرەك . يازغۇچىلار « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » شوئارى ئاستىدا بىرلىشەيلى ، دېيىش مۇمكىن ئەمەس ، چۈنكى بەزى ئاپتورلار « دۆلەت مۇداپىئەسى تېما قىلىنغان » ئەسەرلەرنى يازمىسىمۇ ، ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىككە ھەر قايسى جەھەتتىن قاتنىشىشى مۇمكىن ؛ ئۇ ماڭا ئوخشاش « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » گە قاتناشمىغان تەقدىردىمۇ ، ئۇنىڭ « خاتىن » بولۇشى ناتايىن . « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » ئەدەبىياتىنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ كېتەلمەيدۇ ، چۈنكى ئۇلار « قىزىل راۋاقتىكى چۈش » ، « تاڭ ئالدىدا » ، « ئا Q نىڭ ھەقىقىي تەرجىمىھالى » لارنىمۇ « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » ياكى « خاتىن ئەدەبىياتى » دەپ ئىسپاتلاپ بېرىشكە چامى يەتسە بىر گەپ ، بولمىسا « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » بىلەن « خاتىن ئەدەبىياتى » دىن باشقا ھەقىقەتەن ياكى ئۇنىڭغا ياكى بۇنىڭغا مەنسۇپ بولمايدىغان ئەدەبىياتمۇ بار . بۇنداق ئەدەبىيات مەۋجۇت ، لېكىن ئۇ دۇ خېڭ ، خەن شىيەن ⑪ ، ياكى سۇنرېن قاتارلىق بىر نەپىلەرنىڭ « ئۈچىنچى خىل ئەدەبىيات » دېگەنلىرىنىڭ جۈملىسىدىن ئەمەس . دېمەك ، گومورو ئەپەندىنىڭ « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى كەڭ مەنىدىكى ۋە تەنپەرۋەرلىك ئەدەبىياتى » ۋە « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى - سەنئىتى يازغۇچىلار مۇنا-سىۋىتىنىڭ قاشقىسى ، ئۇ ئەسەر پرىنسىپىدىكى قاشقا ئەمەس » دېگەن

پىكرىگە ناھايىتى قوشۇلمەن . شۇنداق تەكلىپ بېرىمەنكى ، « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » نەزىرىيە ۋە ھەرىكەتتىكى مەزھەپچىلىكنى ، ئائىپچىلىك ھادىسىلىرىنى تۈگىتىپ ، چەكلىمىسىنى تېخىمۇ كەڭرەك قىلىشى كېرەك ؛ شۇنىڭ بىلەن بىللە ، ئەڭ ياخشىسى ، ئاتالمىش « رەھبەرلىك ھوقۇقى » نى شۇي ماۋيۇڭدەك بىر نېمىلەرنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويماستىن ھەقىقەتەن ئەستايىدىل ئىشلىيەلەيدىغان يازغۇچىلار ۋە ياشلارغا ئۆتكۈزۈپ بېرىشى كېرەك . ئۆزۈمنىڭ قاتنىشىش - قاتناشماسلىقىغا كەلسەم ، ئۇ ئانچە مۇھىم بىر ئىش ئەمەس .

ئاندىن قالسا ، مېنىڭ « مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى » دېگەن شوئار بىلەن مۇناسىۋىتىم . شۇي ماۋيۇڭدەك بىر نېمىلەرنىڭ مەزھەپچىلىكى بۇ شوئارغا تۇتقان پوزىتسىيىسىدەمۇ ئىپادىلەنمىدۇ . ئۇلار بۇنى « ئۆزگىچىلىك يارىتىش » دەيدۇ ، « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » بىلەن ئۆزەڭگە سوقۇشتۇرۇشۇمۇ دەيدۇ . ئۇلارنىڭ مەزھەپچىلىكتە شۇنداق دەرىجىگە بېرىپ قېلىشىنى ھەقىقەتەن ئويلىمىغانىكەنمەن . « مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى » دېگەن شوئار « خائىن » لارنىڭ شوئارى بولمىسىلا ، ئۇ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى كۈچ ھېسابلىنىدۇ ، نېمىشقا ئۇ « ئۆزگىچىلىك يارىتىش » بولىدىكەن ؟ بۇنىڭ « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » بىلەن ئۆزەڭگە سوقۇشتۇرىدىغىنى نەدىن كۆردۈڭلار ؟ دوست قوشۇننىڭ جانلىق كۈچىنى رەت قىلىدىغانلار ، ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى كۈچنى يوشۇرۇن قەست بىلەن بوغۇپ تاشلايدىغانلار سىلەرنىڭ ئۆزۈڭلارنىڭ ئەنە شۇنداق « ئاق يەكتە كىلىك موللا » ⑩ ۋاڭ لۇندىنمۇ ئۆتۈپ كەتكەن تار قورساقلىقلىقلار . مېنىڭچە ، ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى سەپتە ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ھەر قانداق كۈچنى قارشى ئېلىش كېرەك ، شۇنىڭ بىلەن بىللە ، ئەدەبىياتتا ھەر كىمىنىڭ يېڭى پىكىرلەرنى مۇزاكىرىگە قويۇشىمۇ رۇخسەت قىلىش كېرەك . « ئۆزگىچىلىك يارىتىش » مۇ قورقۇنچىلۇق ئىش ئەمەس ؛ بۇ ئەھۋال سورىگەرلەرنىڭ سېتىش ئىمتىيازىغا ئوخشىمايدۇ ، ئەمەلىيەتتە

ئۆزۈڭلار ئىلگىرى ئوتتۇرىغا قويغان « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » دېگەن شوئارنىمۇ نەنجىڭ ھۆكۈمىتىگە ياكى « سوۋېت » ھۆكۈمىتىگە بېرىپ ئەنگە ئالدۇرغىنىڭلار يوق . لېكىن ھازىر ئەدەبىيات مۇنبىرىدە « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » ماركىلىق ۋە « مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى » ماركىلىق ئىككى ئېقىم پەيدا بولۇپ قالغاندەك تۇرىدۇ ، بۇنىڭغا شۇي ماۋيۇڭلار جاۋابكار بولۇشى كېرەك ، مەن كېسەل يېتىپ تۇرۇپ زىيارەتچىگە بەرگەن جاۋابىم دېگەن ماقالەمدە ئۇلارنى ئىككى ئېقىم دەپ قارىمىغانىدىم . تەبىئىكى ، « مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى » دېگەن شوئارنىڭ خاتاسىزلىقىنى ۋە ئۇنىڭ « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » دېگەن شوئار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى سۆزلەپ ئۆتۈشۈم كېرەك — ئالدى بىلەن شۇنى ئېيتىپ ئۆتەيكى ، ئالدىنقى شوئارنى خۇ فېڭ ئوتتۇرىغا قويغان ئەمەس ، خۇ فېڭنىڭ بىر پارچە ماقالە يازغانلىقى راست ، لېكىن ئۇنى مېنىڭ تەكلىپىم بىلەن يازغان ، ئۇنىڭ ماقالىسىنىڭ مەسىلىنى ئېنىق شەرھلەپ بېرىلمىگەنلىكىمۇ راست . ئۇ شوئارمۇ يالغۇز مەن بىر ئادەمنىڭ « ئۆزگىچىلىك ياراتقان » لىقىم ئەمەس ، ئۇ بىر قانچە ئادەمنىڭ مەسلىھىتىدىن ئۆتكۈزۈلگەن ، ماۋدۇن ئەپەندى ئەنە شۇ مەسلىھەتكە قاتناشقانلارنىڭ بىرى . گومورو ئەپەندى ياپونىيىدە ئىشپيونلارنىڭ نازارىتى ئاستىدا ئىدى ، خەت يېزىپ مەسلىھەت سورايدۇمۇ قولايىسىز ئىدى . ئەپسۇسكى ، پەقەت شۇي ماۋيۇڭلارلا مۇزاكىرىگە قاتنىشىشقا تەكلىپ قىلىنمىغان . لېكىن گەپ بۇ شوئارنى كىمىنىڭ ئوتتۇرىغا قويغانلىقىدا ئەمەس ، ئۇنىڭ خاتاسىز ئىكەنلىكىدە . ئەگەر ئۇ پروپىتارىيات ئىنقىلابىي ئەدەبىياتى ئەتراپىدا توپلانغان سولقانلار يازغۇچىلارنى ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئالدىنقى سېپىگە بېرىشقا يېتەكلەيدىكەن ، « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » دېگەن ئىسمىنىڭ ئەدەبىي - ئىدىيىۋى ماھىيىتىدىكى ئېنىقسىزلىق قۇسۇرلىرىنى تۈگەتتىشىنى مەقسەت قىلىدىكەن ، « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » دېگەن ئىسمىغا سىڭدۈرۈلگەن ناتوغرا پىرىلەرنى تۈزىتىدىكەن ، ئەنە شۇ ئاساسلار بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇلغانىكەن ، ئۇ ھالدا ئۇ ھەقىقىي ، توغرا . ئادەملەر تاپىنى بىلەن پىكىر يۈرگۈزمەي ، بىر ئاز مېڭە ئىشلىتىدىغان بولسا ، « ئۆزگىچىلىك يارىد

تىش « دەپ قويۇش بىلەنلا ئىشنى تۈگەتمەسلىكى كېرەك . » مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى » دېگەن بۇ ئىسىم ئۆزىنىڭ ئەھمىيىتى جەھەتتىن « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » دېگەن ئىسىمنىڭكىدىنمۇ ئېنىق ، چوڭقۇر ۋە مەزمۇنلۇق . « مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى » ئاساسەن ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتقان ، سولقات دەپ ئاتىلىپ كېلىۋاتقان يازغۇچىلارغا تەشەببۇس قىلىنغان ؛ ئۇ شۇ يازغۇچىلارنىڭ تىرىشىپ ئالغا ئىلگىرىلىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ . ئەنە شۇ مەنىدىن ئالغاندا ، بىرلىكسەپ تۈزۈلۈۋاتقان ھازىرقى ۋاقىتتا ، شۇي ماۋيۇڭنىڭ ، بۇنداق شوئارنى ئوتتۇرىغا قويغىلى بولمايدۇ ، دېگىنى قۇرۇق گەپ ! « مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى » ئومۇمىي ياكى ھەر قايسى ئېقىمدىكى يازغۇچىلارغىمۇ تەشەببۇس قىلىنغان ، ئۇلارغا ئۈمىد باغلانغان ، ئۇلارنىڭمۇ تىرىشىپ ئالغا بېسىشىنى ئارزۇ قىلىدۇ . مۇشۇ مەنىدىن ئالغاندا ، ئومۇمىي ياكى ھەر قايسى ئېقىمدىكى يازغۇچىلارغا بۇنداق شوئارنى قويغىلى بولمايدۇ ، دېيىشمۇ قۇرۇق گەپ ! لېكىن بۇ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىكسەپنىڭ مىزانى ئەمەس ، تىۋى ماۋ-يۇڭنىڭ مېنى « بۇنى بىرلىكسەپنىڭ باش شوئارى قىلىش كېرەك دېدى » دېگىنىمۇ قۇرۇق كەتسۇن ! شۇي ماۋيۇڭ ئېيتىپ باقسۇنچۇ ، مېنىڭ ماقالەمنى زادى ئوقۇپ كۆرۈپتۇمۇ ؟ كىشىلەر ئەگەر مېنىڭ ماقالەمنى ئوقۇپ كۆرگەن بولسا ، ئەگەر ئۇ شوئارنى شۇي ماۋيۇڭلارنىڭ « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » نى شەرھلىگىنىدەك ئۇسۇل بىلەن شەرھلىمىسە ، ئەگەر نېپى چىيەننۇ قاتارلىقلارنىڭكىدەك خاتالىقلارنى سادىر قىلمىسا ، ئۇ ھالدا بۇ شوئار مەزھەپچىلىك ياكى تارىق بىلەن ئالاقىسىز بولۇپ چىقىدۇ . بۇ يەردىكى « ئامما » سۆزىنى ئادەتتىكى « ئامما » ، « خەلق ئاممىسى » دېگەن مەنىدە يېشىشمۇ مۇمكىن . ھالبۇكى ، ھازىرقى ۋاقىتتا « خەلق ئاممىسى » دېگەن مەنىسىمۇ بار ، ئەلۋەتتە . مېنىڭ « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » نى ھازىرقى ئەدەبىيات ھەرىكىتىمىزدىكى كونكرېت شوئارلارنىڭ بىرى دېيىشىمنىڭ سەۋەبى شۇكى ، « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » دېگەن شوئار ناھايىتى ئاممىباب ، ئۇ نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ قۇلقىغا سىڭىپ قال-

دى ، ئۇ بىزنىڭ سىياسىي ۋە ئەدەبىي تەسىرىمىزنى كېڭەيتىپ بېرەلەيدۇ ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنى يازغۇچىلارنى دۆلەت مۇداپىئە بايرىقى ئاستىدا بىرلەشتۈرۈپ بېرەلەيدۇ ، ئۇ كەڭ مەنىدىكى ۋە تەنپەرۋەرلىك ئەدەبىياتى دەپ شەرھلەش مۇمكىن . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ناتوغرا شەرھلەنگەن تەقدىردىمۇ ، ئۇنىڭ ئۆز ماھىيىتىدە قۇسۇرلىرى بولسىمۇ ، ئۇنى مەۋجۇت تۇرغۇزۇۋېرىش كېرەك ، چۈنكى ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقى ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ھەرىكەت ئۈچۈن پايدىلىق . مېنىڭچە ، بۇ ئىككى شوئارنىڭ تەڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشىنى شىڭ رېن ⑩ ئەپەندىنىڭ « زامان خاراكتېرلىك » ، « ۋاقىت خاراكتېرلىك » دېگەن سۆزلىرىگە ئوخشىتىشنىڭ ھاجىتى يوق ، « مىللىي ئىنقىلابىي ئۇرۇشنىڭ ئاممىۋى ئەدەبىياتى » غا تۈرلۈك چەكلىمىلەرنى تېڭىپ قويۇشقا تېخىمۇ قوشۇلمايمەن . ئەگەر « دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى » ئاۋۋال ئوتتۇرىغا قويۇلغان ، شۇنى مىزان قىلىش كېرەك دېيىلىدىغان بولسا ، ئۇ ھالدا مىزانلىق ھوقۇقىنى مىزانغا ئاشىق ئادەملەرگە ئۆتۈنۈپ بېرىۋەتسەڭمۇ بولۇپىرىدۇ ، چۈنكى گەپ شوئارنى تالىشىشتا ئەمەس ، ئەمەلىي ئىشلەشتە . شوئارنى توۋلاپ ، مىزانلىقنى تالىشىپ يۈرۈشىنىمۇ « ماقالە » قىلىۋېلىپ ، ئاز - پاز قەلەم ھەققى تېپىپ ، شۇنىڭ بىلەن جان باققىلىمۇ بولىدۇ ، لېكىن شۇنداق قىلىشنىڭ ئۆزىمۇ ، ئاخىر ، مەڭگۈلۈك چارە ئەمەس .

ئاخىرىدا ، ئۆزۈمگە دائىر بىر نەچچە ئەھۋالغا ئۆتەي . شۇي ماۋيۇڭ مېنى ، يېقىنقى يېرىم يىلدىن بۇيانقى سۆز - ھەرىكىتى قەبىھ خاھىشلارغا مەدەت بېرىپ قويدى ، دەيدۇ . مۇشۇ يېرىم يىللىق سۆز - ھەرىكەتلىرىمنى تەكشۈرۈپ كۆردۈم . سۆز دېگىنى 4 - 5 پارچە ماقالا ئېلان قىلغانلىقىم ؛ بۇندىن باشقا ، كۆپ بولغاندا ، زىيارەتچىلەر بىلەن ئاز - پاز پاراڭلاشقانلىقىم ، دوختۇرلارغا كېسىلىمنىڭ ئەھۋالىنى دوكلات قىلغانلىقىم . ھەرىكەت دېگىنى ، كۆپرەكى ، ئىككى نۇسخا ئويما رەسىملەر كىتابى ، بىر نۇسخا پارچە تەسىرات ⑪ باستۇرغانلىقىم ، « ئۆلۈك جانلار » دىن بىر نەچچە باينى تەرجىمە قىلغانلىقىم ، ئۈچ ئاي ئاغرىپ قالغانلىقىم ، بىر قېتىم ئىمزا قويغانلىقىم ⑫ . بۇلاردىن باشقا ، ئىپلاس پاهىشخانلارغا ياكى قى-

مار خانىغا بارغىنىم يوق ، بىرەر يىغىنغا قاتناشقنىم يوق . دېمەك ، قانداق مەدەت بېرىپ قويغانلىقىمنى ۋە قانداق قەبىھ خاھىشقا مەدەت بېرىپ قويغانلىقىمنى بىلمەيمەن . ئەجەبا ، كېسەل بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈن شۇنداق دېمەكچىمۇ ؟ كېسەل بولۇپ قالغان بولساممۇ ئۆلمەي قالغانلىقىم ئەجەبلىك نەرسىلىك بولغاندىن تاشقىرى ، مېنىڭچە مۇنداق دېيىشلا مۇمكىن : ئەيىپ مېنىڭ كېسەل بولۇپ قېلىپ ، شۇي ماۋيۇڭدەك قەبىھ خاھىشلارغا قارشى تۇتۇشالمىغانلىقىمدىن ئىبارەت بولسا كېرەك .

ئاندىن قالسا ، مېنىڭ خۇ فېڭ ، باجىن ، خۇاڭ يۈەن قاتارلىق ئادەملەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىم . مەن ئۇلار بىلەن يېقىندا تونۇشتۇم ، ھەممىسى ئەدەبىيات خىزمىتىدىكى مۇناسىۋەت بىلەن بولدى ، سىرداش دەپ ئېيتقىلى بولمىسىمۇ ، لېكىن دوست دەپ ئېيتىشقا بولىدۇ . مېنىڭ دوستلىرىمغا راست دەلىل - ئىسپاتسىزلا « ساتقۇن » ، « قەبىھ » دەپ مەيلىچە بوھتان قىلىدىغان ئادەملەر بىلەن ئېلىشىمەن ، بۇ مېنىڭ ئىلپەت-چىلىك ئەخلاقىم بولۇپلا قالماستىن ، ئادەمگە ، ئىشقا قارىشىمىڭمۇ نەتىجىسى . شۇي ماۋيۇڭ مېنى ئادىمىگىلا باقىدۇ ، ئىشىغا باقمايدۇ ، دەيدۇ ؛ بۇ - بوھتان . مەن ئاۋۋال بەزى ئىشلىرىنى كۆرۈپ ، ئاندىن كېيىن شۇي ماۋيۇڭدەك بىر نېمىلەرنى كۆردۈم ، جۇ فېڭ بىلەن ئىلگىرى ئوبدان تونۇشمايتتىم ، بۇلتۇر كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، بىر مەشھۇر ئادەم ⑩ مېنى سۆھبەتكە تەكلىپ قىلدى ، ئۇ يەرگە بارغىنىمدا ، بىر دانە پىكاپ يېتىپ كەلدى ، پىكاپتىن تۆت سولتەك چىقتى : تىيەن خەن ، جۇ چىيىڭ ، ⑪ يەنە ئىككىيلەن ⑫ . بۇلارنىڭ ھەممىسى كاستوم كىيىگەن ، ھالى چوڭ ؛ ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە ، ئۇلار ماڭا ، خۇ فېڭ ھۆكۈمەت تەرەپتىن ئەۋەتىلگەن ساتقۇنكەن ، دەپ ئۆقتۈرۈش ئۈچۈن كەپتۇ . دەلىل - ئىسپاتنى سورىسام ، مۇ مۇتيەن ئەل بولغاندىن كېيىن ئۇ ئاغزى بىلەن ئېيتىپ بەرگەنمىش . ئەل بولغان ئادەمنىڭ سۆزى سولقاتانلار بىرلەشمىسىدە ئۇلۇغ ھەدىس بولۇپ قالغانلىقى مېنى ھەقىقەتەن ھاڭتاك قالدۇردى . يەنە بىرنەچچە سوئال - جاۋابتىن كېيىن ، مەن : دە-لىل - ئىسپات تولىمۇ ئاجىز ئىكەن ، مەن ئىشەنمەيمەن ! دەپ جاۋاب

بەردىم . ئەلۋەتتە ، شۇ چاغدا ناخۇش تارقىلىپ كەتتۇق . لېكىن كېيىنكى كۈنلەردىمۇ خۇ فېڭ « ساتقۇن » ئىكەن دېگەن سۆزنى ئاڭلىمىدىم . ئەمما ئەجەبىكى ، شۇندىن كېيىن كىچىك گېزىتلەر ھەر قاچان خۇ فېڭغا ھۇجۇم قىلسا ، مېنى چىتۋالدىغان ياكى مېنىڭ مۇناسىۋىتىم بىلەن خۇ فېڭنى چاتىدىغان بولۇپ قالدى . يېقىنقىسىنى ئال-سام ، « رېئال ئەدەبىيات » تا ۰.۷ خاتىرىلىگەن مېنىڭ تەشەببۇسۇم ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن ، « جەمئىيەت » ناملىق گېزىت ، ۰.۷ نىڭ ئۆزى خۇ فېڭ ، دېدى . خاتىرىلىمۇ مېنىڭ ئەسلى نىيىتىمگە ئۇيغۇن ئەمەس دېدى . يىراقراقىنى ئالسام ، جۇۋېن فۇ دۇڭخۇاننىڭ ئۆز رومانىنى ئۆزگەرتكەنلىكىگە نارازىلىق بىلدۈرگەن چاغدا ، يەنە شۇ گېزىت مېنى ۋە خۇ فېڭنى بۇ ئىشنىڭ ئارقا تىرىكى قىلىپ كۆرسەتتى . ھەمدىن قەبىھ بولغىنى شۇكى ، بۇلتۇر قىش ياكى بۇ يىل ئەتىيازدا بولسا كېرەك ، يەنە شۇ گېزىت گۈللۈك رامكىلىق بىر مۇھىم خەۋەر باستى ، ئۇ خەۋەرگە قا-رىغاندا ، مەن نەنجىڭگە تەسلىم بولۇش ئالدىدا تۇرۇپتۇمىشەن ، بۇ يولدا كۈچ چىقىرىۋاتقۇن خۇ فېڭ ئىمىش ، مەيلى تېز ياكى ئاستا بولسۇن ، ئۇنىڭ چارىسىگە قاراپ تۇرۇپتۇمىش . ئۆزۈمدىن تاشقىرى ئىشلارغىمۇ قاراپ باقتىم : بىر ياش يىگىت « ساتقۇن » دەپ ئەيىبلەنگەنلىكى ئۈچۈن ، بارلىق دوستلىرى ئۇنىڭدىن يىراقلىشىپ كېتىپتۇ ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاخىر پاناھ تاپالماي كوچىلاردا سەرسان بولۇپ يۈرۈپ ، نەتىجىدە قولغا ئېلى-نىپ ، قىيىن - قىستاققا قالماپتۇمۇ ؟ يەنە بىر ياش يىگىتمۇ « ساتقۇن » دەپ قارىلىنىپ - لېكىن باتۇرئانە كۈرەشكە قاتناشقانلىقى ئۈچۈن ئەمەس - ھازىر سۇجۇ تۈرمىسىدە ئۆلۈك - تىرىكىدىن دېرەك يوق ياتمامدۇ ؟ بۇ ئىككى ياش ئۆزلىرىنىڭ مۇ مۇتيەندەك بىر نېمىلەرگە ئوخ-شاش داغدۇغىلىق تۆۋە قىلىش ماقالىلىرىنىمۇ يازمىغانلىقىنى ، تىيەن خەنگە ئوخشاش نەنجىڭ سەھنىلىرىدە ئۆز ئويۇنىنى ئويناپ ⑬ يۈرمىگەنلىكىنىمۇ پاكىت بىلەن ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ . شۇنىڭ بىلەن بىللە ، ئادەملەرگىمۇ قاراپ باقتىم : خۇ فېڭ ئىشەنچلىك بولمىغان تەقدىردىمۇ ، لېكىن مەن ئۆزۈمگە ھەر ھالدا ئىشەنەلەيمەن ، مەن خۇ فېڭ ئارقىلىق نەنجىڭ بىلەن

شەرتلەشكىنىم يوق . دېمەك ، ئەكسىچە ، خۇ فېڭنىڭ تۈز ئىكەنلىكىنى ، ئاسانلا تاپا - تەنىگە قالىدىغانلىقىنى ، يېقىنلاشسا بولىدىغان ئادەم ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ قالدۇم ؛ جۇ چىيىڭ قاتارلىق بىر نېمىلەردىن ، باشقىلارغا ئاسانلا بۆھتان چاپلايدىغان ياشلاردىن ، ئەكسىچە ، گۇمانلىنىدىغان ، ھەتتا يىرگىنىدىغان بولۇپ قالدۇم ، تەبىئىيىكى ، جۇ چىيىڭنىڭ باشقا ئارتۇقچىلىقىمۇ باردۇر ، بۇندىن كېيىن ئۇنداقمۇ قىلماي ، ھەقىقىي ئىنقىلابچىغا ئايلىنىپ كېتىشىمۇ ئېھتىمال . خۇ فېڭنىڭمۇ كەمچىلىكى بار ، ئەسەبىي ، ئۇششاق سۆز ؛ نەزەرىيە جەھەتتە كاجلىقىمۇ بار ، يېزىقتا ئاممىۋىلاشتۇرۇشقا ئۇنىمايدۇ ، لېكىن ئۇنىڭ قولىدىن ئىش كېلىدىغان ياش ئىكەنلىكى ئېنىق ، ئۇ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇشقا قارشى بىرەر ھەرىكەتكە قاتناشقان ياكى بىرلىككەپكە قارشى تۇرغان ئەمەس ، بۇنى شۇي ماۋيۇڭدەك بىر نېمىلەر ھەر قانچە باش قاتۇرسىمۇ يوقتا چىقىرىۋېتەلمەيدۇ .

خۇاڭ يۈەنگە كەلسەم ، مېنىڭچە ئۇ ئالغا ئىنتىلىدىغان ئەسنايدىل نەرجىمان ، بۇنىڭغا « تەرجىمىلەر » دېگەن ئەمەلىي ژورنال ۋە باشقا بىر نەچچە خىل تەرجىمە كىتابلىرى دەلىل بولالايدۇ . باجىن بولسا قىزغىن ، ئىلغار ئىدىيىلىك يازغۇچى ، بارماقلاپ سانغىچىلىكى بار ياخشى يازغۇچىلار قاتارىدىكى يازغۇچى . ئۇنىڭ « ئانار خىست » دېگەن نامى بولسىمۇ ، ئۇ بىزنىڭ ھەرىكىتىمىزگە قارشى چىققىنى يوق ، ئۇ ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى بىرلىكتە قول قويغان جەڭگىۋار خىتابنامىمۇ قول قويغان . خۇاڭ يۈەنمۇ قول قويغان . بۇنداق تەرجىمانلار ۋە يازغۇچىلار ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىككەپكە قاتناشسا ، بىز ئۇلارنى قارشى ئالىمىز . شۇي ماۋيۇڭ قاتارلىقلار نېمە ئۈچۈن ئۇلارنى « قەبىھ » دەيدىكىن تاڭ ؟ ئەجەبا « تەرجىمىلەر » ئۇلارنىڭ كۆزىگە قالدۇلمۇ يا ؟ ئەجەبا ئىسپانىيە « ئانارخىزمى » ئىنقىلابقا بۇزغۇنچىلىق سالسا ، بۇنىڭغا باجىن جاۋابكار بولامدەك ؟

يەنە ، جۇڭگودا يېقىندىن بۇيان ئادەتتىكى بىر ئەھۋال بولۇپ قا- رلىقلىقنى ، ئەمەلىيەتتە « مەدەت » بېرىلمىگەن بولسىمۇ دەل « قەبىھ

شاھىش » بولۇپ كېلىۋاتقىنى . ئىككىنچى تەرەپكە ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوقلا ئەڭ يامان بەتنامىنى چاپلاش . مەسىلەن : شۇي ماۋيۇڭنىڭ خۇ فېڭنى « كەرزاپ » ، خۇاڭ يۈەننى « يالاقچى » دېگىنى ئەنە شۇنىڭغا كىرىدۇ . تىيەن خەن ، جۇ چىيىڭلار خۇ فېڭنى « ساتقۇن » دېۋىدى ، ئا- خىر ئۇنداق بولماي چىقتى ، بۇ ئۇلارنىڭ كالىسى قاپاقلىشىپ قالغانلىقىدىن بولغان ؛ خۇ فېڭنىڭ « ساتقۇن » ئەمەسلىكى ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ ئۆزىنى يالغانچى قىلىپ قويدى . « جەمئىيەت » گېزىتىنىڭ يېزىشىچە ، خۇ فېڭ مېنى بۇرۇلۇش تەرىپىگە تارتقانمىش ، لېكىن تاكى ھازىرغىچە بۇرۇلۇپ كەتكىنىم يوق ، دېمەك ئاپتور قەستەن قارا چاپلىغان ؛ خۇ فېڭ كەرزاپلىق بىلەن مېنى تارتقانمىش ، ئەمەلىيەتتە تارتىمغانلىقى مۇخبىرنى پىتىنخورغا ئايلاندۇرۇپ قويدى . خۇ فېڭ « سۆيۈنۈپ كەتكۈ- دەك سولچى » ئەمەسمىش ، لېكىن مېنىڭچە ئۇنىڭ خۇسۇسىي رەقپىلىرى ھەقىقەتتە « قورقۇنچلۇق سولچى » ئىكەن . خۇاڭ يۈەن ماقالە يېزىپ مېنى ماختىغان ئەمەس ، ماڭا تەرجىمىھال يازغانمۇ ئەمەس ، لېكىن مەخسۇسلا بىر ئايلىق ژورنال چىقىرىۋاتىدۇ ، ئۇ ناھايىتى جاۋابكارلىق بىلەن ئىشلەيدۇ ، بۇ ھەقتە جامائەت پىكىرىمۇ يامان ئەمەس ، ئۇ قاندى- خىسىغا « يالاقچى » بولسۇن ، قاندىقىسىغا ماڭا « سادىق ، ھۈرمەتچان » بولسۇن ؟ ئەجەبا « تەرجىمىلەر » مېنىڭ خۇسۇسىي مۈلكىمىگەن ؟ خۇاڭ يۈەننىڭ « فۇ دۇڭخۇا بىلەن جېن جىڭدوغا » پايىپتەك بولۇپ يۈرگەن چاغلاردىكى يالاقچىلىقى « نى شۇي ماۋيۇڭ ئەمىر - پەرماندىن بىلگەن بولسا كېرەك ، لېكىن مەن بىلمەيمەن ، كۆرگىنىمۇ يوق ، ئۇ مەن بىلەن بېرىش - كېلىش قىلىپ يۈرگەن چاغلاردا ، ئۇنىڭ « يالاقچى » لىق قىلغانلىقىنى كۆرگىنىم يوق ، شۇي ماۋيۇڭمۇ بىر رەم قېتىمىمۇ بىللە بولۇپ باققان ئەمەس ، ئۇنىڭ فۇ ۋە جېنغا پايىپتەك بولۇپ يۈرگەنلىكى بىلەن « پەرقسىز » ئىكەنلىكىگە نېمىگە ئاساسلىنىپ ھۆكۈم قىلغانلىقىنى بىلمىدىم . شۇ قېتىمقى مەسلىھەت يىغىنىنى ئالسام ، مەنمۇ گۇۋاھ ، ئۆزى ئەمەلىيەتتە قاتناشمىغان شۇي ماۋيۇڭ ئەمەلىيەتتە شۇ سورۇندا بولغان مېنىڭ ئۈستۈمدىن شۇنداق ئاغزىغا كەلگىنىچە كاپىشىپ

تۆھمەت - بوھتان قىلغانلىقىنى ئۆتۈپ كەتكەن ئۆكتەملىك دەپ ئېيتىش مۇمكىن. بۇ « ھازىرقى تۈپ سىياسەت » نى « چۈشىنىپ » كەتكەنلىكىدىن بولغانمۇ يا؟ « پۈتۈن دۇنيادىمۇ شۇنداق » مۇ؟ ئۇنداق بولسا، بۇنىڭ ھەيۋىسى قالتىسقۇ!

ئەمەلىيەتتە، « ھازىرقى تۈپ سىياسەت » ھەرگىزمۇ ئۇنداق ھەم-ھىمىنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ كەتكەن ئەمەس. « ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى » تۇرسىلا سەپداش بولىدۇ دەۋاتاتتىڭلارغۇ؟ « كاززاپ-لىق »، « يالاقچىلىق » نېمەڭلارغا تاقاشتى؟ نېمىشقا خۇ فېڭنىڭ ماقالىسىنى قىرغىن قىلماقچى، خۇاڭ يۈەننىڭ « تەرجىمىلەر » نى يوقاتماقچى بولۇپ قالدىڭلار؟ ئۇلارنىڭ ماقالىلىرى « 21 ماددا » ۋە « مەدەنىيەت تاجاۋۇزى » بىلەن تولۇپ كېتىپتۇمىكەن؟ ھەممىدىن ئاۋۋال سۇيۇرۇپ تاشلاشقا تېگىشلىك بولغىنى، ئەكسىچە، چوڭ تۇغ بىلەن تېرە تارقىتىپ، باشقىلارغا پوپۇزا قىلىدىغان كىشىلەر؛ كۆڭلىگە كىچىككەنە ياقماي قالسا، مازار (!) لىرىنى ھىمات قىلىپ، باشقىلارغا بەتنام چاپلايدىغان، بەلكى قورقۇنچىلۇق ئېغىر بەتناملارنى چاپلايدىغان ئۆكتەم-لەر. تەبىئىيىكى، سەپ قۇرۇلىدۇ، لېكىن پوپۇزا بىلەن قۇرۇلغان سەپ جەڭگە يارمايدۇ. ئىلگىرى شۇنداق ساۋاقلار بولغان، كونا ساۋاقلارنى تەكرارلايدىغان مەلئۇنلار ئۆلگۈچە ھوشىنى تاپماي، مانا ئەمدى ھازىر مېنىڭ ئالدىمدا شۇي ماۋيۇڭ قىياپىتى بىلەن پەيدا بولۇپ تۇرۇپتۇ.

سولقانلار ئىتتىپاقى ۋۇجۇتقا چىقىشتىن ئىلگىرى - كېيىنكى بەزى ئاتالمىش ئىنقىلابىي يازغۇچىلار ئەمەلىيەتتە خاراۋاتلارنىڭ ئەبگاھ پۇشتى. ئۇلارنىڭ قورساق كۆپۈكى بار، ئۇلار قارشىلىق كۆرسىتىدۇ، جەڭ قىلىدۇ. لېكىن كۆپ ھاللاردا خانىۋەيران بولغان ئۇرۇقلار ئىچىدىكى كېلىن بىلەن قىزنىڭ قىزىرىشى، يەڭگە بىلەن ئاكتىڭ جېدەللىشىش ئۇسۇللىرىنى ئەدەبىيات مۇنبىرلىرىگە كۆچۈرۈپ كېلىدۇ، گىڭ - گىڭ قىلىپ، يوقلاڭ چاتاقلارنى تېپىپ، تىللىشىدۇ، چوڭ ئىشلارنى ھەرگىز نەزەردە تۇتمايدۇ. ئۇلار مانا مۇشۇنداق جەندىنى تەۋەررۈك قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. مەسىلەن، ماۋدۇن ۋە گو مورونى ئالسام، ئۇلار تونۇش بولاي

ياكى دىدارلاشمىغان بولاي ۋە ياكى توقۇنۇشۇپ قالمىغان ياكى قەلەم بىلەن كىنايە قىلىشقان بولاي، مەيلى، لېكىن چوڭ جەڭدە ھەممىمىز بىر نىشاندا بولۇپ كېلىۋاتىمىز، شەخسىي ئاغرىنچىنى ھەرگىز كېچە - كۈندۈز كۆڭۈل - كۆڭسىمىزدە تۇتقىنىمىز يوق. ئەمما كىچىك گېزىتچىلەر، خۇددى بىز ئورۇن تالىشىش، بىگىمىزنى كۆرسىتىش بىلەنلا بولۇپ قالغاندەك، لۇشۇن ماۋدۇنگە قارىغاندا ئۇنداق، گومورو لۇشۇنگە قارىغاندا مۇنداق دېگەن بىر نېمىلەرنى يېزىشقا خۇشتار بولۇپ يۈرۈۋاتىدۇ. « تەرجىمە ماقالىلەر » نەشرىدىن توختاپ قالغاندىن كېيىن، « دۇنيا ئەدەبىياتى خەزىنىسى » « ئۆلۈك جانلار » نىڭ بىرىنچى قىسمىنى بېسىپ بولغانىدى، لېكىن كىچىك گېزىتلەر « جېن جىڭدۇ » « ئۆلۈك جانلار » نىڭ بېلىنى تۇشتۇۋەتتى، لۇشۇن ئاچچىقىغا پايلىماي تەرجىمىسىنى توختىتىپ قويدى، دەپ يازدى. ھەقىقەتتە مانا بۇ دەل قەبىھ خاھىشنىڭ ئۆزى شۇ، بۇ ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىنىڭ كۈچىنى پىستىنە - ئېغۇزا بىلەن چېچىۋېتىدىغان « ساتقۇن » لۇققا يېقىن ھەرىكەت، شۇنداقلا خانىۋەيران بولغان ئەدىبلەرنىڭ ئاخىرقى يولى.

مېنىڭچە، شۇي ماۋيۇڭمۇ گىڭ - گىڭ قىلىدىغان ئاپتور، ئۇنىڭ كىچىك گېزىتلەر بىلەن ئالاقىسى بار، لېكىن ئۇ تېخى ئاخىرقى يولغا كىرىپ قالغان. بىراق تولىمۇ كۆلدۈرلەپ كەتكەن (ئۇنداق بولمىسا، ئەر كىلىكتە ئۆكتەم بولۇپ قالغان). مەسىلەن: ئۇ ئۆز خېتىدە: « ئۇلارنىڭ سۆز ھەرىكەتلىرىگە پەشۋا بېرىش ئەسلىدە ناھايىتى ئاسان ئىدى، لېكىن جانابلىرى ئۇلارغا بىكاردىن - بىكار قالغان بولۇپ قالدىلا... شۇڭا ئەمەلىي ھەل قىلىشتا ۋە يېزىق كۆرىشىدە ھەممە ئادەم ناھايىتى قىيىنلىق قالدۇ. دەيدۇ. خۇ فېڭنىڭ كاززاپلىقىغا، خۇاڭ يۈەننىڭ يالاقچىلىقىغا پەزىلەت جەھەتتىن پەشۋا بەرمەكچىمۇ ياكى خۇ فېڭنىڭ ماقالىلىرىگە، خۇاڭ يۈەننىڭ « تەرجىمىلەر » نىگە ماقالا يېزىش جەھەتتىن پەشۋا بەرمەكچىمۇ؟ مەن بۇلارنى بىلىشكە ئىنتىزار ئەمەسمەن. مەن شۇنى سورىماقچىمەنكى، نېمىشقا مەن ئۇلار بىلەن تونۇش بولغانلىقىم تۈپەيلىدىن ئۇلارغا « زەربە » بېرىشتە « ناھايىتى قىيىنلىق »

قالدىكىمەن ؟ پىنتە - ئىغۇا بىلەن چاتاق چىقىرىشقا مەن ھەرگىز قو-
 شۇلمايمەن ، ئەلۋەتتە ؛ لېكىن ئەگەر شۇي ماۋيۇڭلارنىڭ سۆزى
 ئورۇنلۇق ، ئىشى يوللۇق بولسا ، مەن ئۇلارغا ۋەكالىتەن خەلقى ئالەمنىڭ
 كۆزىنى بويلاپ بېرەمدىكەنمەن ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە « ئەمەلىي ھەل قىلىش »
 دېگەن نېمە ؟ سۈرگۈن قىلىشمۇ ياكى كالىسىنى ئېلىشمۇ ؟
 « بىرلىككەپ » دېگەن چوڭ تېما ئاستىدا باشقىلارغا شۇنداق بەتنام -
 تۆھمەت قىلىنمىدىكەن ، شۇنداق ھەيۋە قىلىنمىدىكەن ؟ « دۆلەت مۇداپىئە
 ئەدەبىياتى » دا يىرىك ئەسەرلەرنىڭ بارلىققا كېلىشىنى تىلەۋاتىمەن ،
 ئۇنداق قىلىمىغان بولسام ، ئېھتىمال مەن يەنە يېقىنقى يېرىم يىلدىن بۇيان
 « قەبىھ خاھىشلارغا مەدەت بەرگەن » بەتنامغا قالغان بولار ئىكەنمەن .
 ئاخىرىدا ، شۇي ماۋيۇڭ مېنى « ستالىننىڭ تەرجىمىھالى » ② نى
 ئوبدان ئوقۇشقا دالالەت قىتۇ . توغرا ، مەن ئۇنى ئوبدان ئوقۇيمەن ، ھا-
 ياتلا بولىدىكەنمەن ، ئەلۋەتتە ئۆگىنىۋېرىمەن ؛ لېكىن ئاخىرىدا مەنمۇ
 ئۇنىڭ بىر نەچچە ياندۇرۇپ تەپسىلىي ئوقۇپ چىقىشىنى ئۈمىد قىلىمەن ،
 چۈنكى ئۇ تەرجىمە قىلغان ۋاقتىدا ھېچنەرسىنى ئۆزلەشتۈرۈۋالالمىغاندەك
 تۇرىدۇ ، ھەقىقەتەن يېڭىباشتىن تەپسىلىي ئوقۇپ چىقىش زۆرۈرىيىتى
 بار . ئۇنداق قىلماي ، بىرەر تۇغنى قولغا ئېلىۋېلىپ ، شۇنىڭ بىلەن ئاكاڭ
 قارىغاي بولۇۋالسا ، قۇللارنىڭ خوجايىنىدەك قىياپەتكە كىرىۋېلىپ ،
 قامچىسىنى پۇلاڭلىتىشىنى بىردىنبىر كەسپ قىلىۋالسا ، بۇنىڭغا داۋا يوق ،
 بۇنىڭ جۇڭگو ئۈچۈنمۇ زىيىنى باركى ، قىلچىلىك پايىدىسى يوق .
 8 - ئاينىڭ 3 - 6 - كۈنلىرى

ئىزاھات

① بۇ ، اقالە دەسلەپ 1936 - يىلى 8 - ئايدا « يازغۇچى » ئايلىق
 ژورنىلىنىڭ 1 - جىلد 5 - سانغا بېسىلغان . لۇشۇن شۇ چاغدا كېسەل ياتقانلىق-
 تىن ، فېڭ شۇفېڭ بۇ ماقالىنى لۇشۇننىڭ پىكرىگە ئاساسەن يازغان ، لۇشۇن
 تولۇقلىغان ۋە تۈزەتكەن .

② باجىن - سىچۈەنلىك ، يازغۇچى ، تەرجىمان .
 خۇاڭ يۈەن - جېجياڭلىق ، تەرجىمان ، ئۆز ۋاقتىدىكى « تەرجىمىلەر »

ژورنىلىنىڭ تەھرىرى .
 ③ خۇ فېڭ - ئەسلى ئىسمى جاڭ گۇاڭرېن ، خۇبېيلىق ، ئەدەبىيات
 نەزەرىيىچىسى .
 ④ « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى » - 1936 - يىلى 6 - ئايدا
 قۇرۇلغان .
 ⑤ بۇ يەردە گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ ئىچكى جەھەتتە باستۇرۇش ، تاشقى
 جەھەتتە تەسلىم بولۇش سىياسىتى كۆزدە تۇتۇلدى .
 ⑥ « ئەدەبىيات ساھەسى » - جۇيۈەننىڭ تەھرىرلىكىدە چىققان ئايلىق
 ئەدەبىي ژورنال .
 ⑦ بۇ يەردە خې جياخۇەينىڭ « ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنىڭ بىرلىشىشى
 توغرىسىدا مېنىڭ پىكرىم » دېگەن ماقالىسى كۆزدە تۇتۇلدى .
 ⑧ « ئاكىسى ، سىڭلىسى » ، « قوشماق ئۆردەك ، جۇپ كېپىنەك » -
 بۇلار ئۆز ۋاقتىدا شاڭخەيدە دەۋر سۈرگەن مەخسۇسلا ئەپەندىلەر ، نازىنلارنى
 تەسۋىرلەپ يازىدىغان « قوشماق ئۆردەك ، جۇپ كېپىنەكچىلەر » ئەدەبىيات -
 سەنئىتىگە قارىتىلغان .
 ⑨ فرانسىيىدىكى خەلق فرونتى - فرانسىيىدىكى فاشىزمغا قارشى
 بىرلىككەپ تەشكىلاتى .
 ⑩ يەنە بىر ئاپتور - بۇ يەردە جۇياڭ كۆزدە تۇتۇلدى .
 ⑪ خەن شيەن - تېيەنجىنلىك ، ئەدىب .
 ⑫ « ئاق يەكتەكلىك موللا » ۋاڭ لۇن - « سۇ بويىدا » دېگەن جەڭ-
 نامىدىكى پېرسوناژلارنىڭ بىرى . « سۇ بويىدا » نىڭ 19 - بابىغا قاراڭ .
 ⑬ شىڭرېن - يەنى چېن شىڭرېن ، گۇاڭدۇڭلۇق ، ئۆز ۋاقتىدا
 توكيودىكى « جۇڭگو سول قانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى » نىڭ ئەزاسى ئىدى .
 ⑭ بۇ يەردە « چىلتەكلىك ئەدەبىيات » كۆزدە تۇتۇلدى .
 ⑮ بۇ يەردە « جۇڭگو ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرىنىڭ خىتابنامىسى » غا
 ئىمزا قويغانلىقى كۆزدە تۇتۇلدى .

⑯ « بىر مەشھۇر ئادەم » - شيەين .
 ⑰ جۇ چىيىڭ - جۇياڭ .
 ⑱ يەنە ئىككىيلەن - شيەين ، ياك خەنشىڭ .
 ⑲ تىيەن خەن 1935 - يىلى 2 - ئايدا قولغا ئېلىنىپ ، 8 - ئايدا كېپىلىك
 بىلەن تۇرمىدىن چىققان . تۇرمىدىن چىقىپلا ، نەنجىڭدە « جۇڭگو سانائىي نەپىسە
 جەمئىيىتى » نى تەشكىللەپ ، « قايتىپ كەلگەن باھارىم » ، « كەلكۈن » ،

« قوراللىق تۇتۇشۇش » دېگەندەك ئويۇنلىرىنى سەھنىلەشتۈرگەن . كېيىن پارتىيە تەشكىلاتىنىڭ تەنقىدىنى قوبۇل قىلىپ ، بۇ پائالىيەتلىرىنى توختاتقان .

② بۇ يەردە 1936 - يىلى 2 - ئايدا ئىسپانىيىدە فاشىزمغا قارشى قۇرۇلغان « ئىسپانىيە خەلق فرونتى » ناملىق بىرلىكسەپ تەشكىلاتىدىكى ئانارخىزمچىلار گۇرۇھىنىڭ كېيىنكى چاغدا ئىچكى ئىختىلاپ تۇغدۇرۇپ ، ئىنقىلابنى بۇزۇش رولىنى ئوينىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلدى .

③ فۇ ۋە جېن — ئۆز ۋاقتىدىكى يازغۇچى ، ئەدەبىياتشۇناس فۇدۇڭخۇا ۋە جېن جېڭدۇ .

④ « يىگىرمە بىر ماددا » — ياپون جاھانگىرلىكى جۇڭگونى يېگانە ئىشغال قىلىش غەربى بىلەن 1915 - يىلى شىمالىي مىلتاترىستلار ھۆكۈمىتىنىڭ زۇڭتۇڭى يۈەن شىكەيگە قويغان يىگىرمە بىر ماددىلىق مەخپىي شەرتنامە .

⑤ سول قاناتلار ئىتتىپاقى — جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ رەھبەرلىكىدە قۇرۇلغان ئىنقىلابىي ئەدەبىي تەشكىلات ، 1930 - يىلى مارتتا قۇرۇلۇپ ، 1935 - يىلىنىڭ ئاخىرىدا تارقىلىپ كەتكەن .

⑥ « ستالىننىڭ تەرجىمىھالى » — فرانسىيىلىك بابىت يازغان ، شۈي ماۋيۇڭ تەرجىمە قىلغان خەنزۇچە نۇسخىسى 1936 - يىلى « بىر ئادەم ئارقىلىق يېڭى دۇنياغا بىر نەزەر » دېگەن نام بىلەن چىققان .

بۇمۇ تۇرمۇش ... ①

بۇمۇ ئاغرىپ ياتقان چاغلاردىكى ئەھۋال .

بەزى ئىشلارنى ساق كىشىلەر ياكى كېسەل كىشىلەر ھېس قىلمايدۇ ، ئۇلارغا بۇنداق ئىشلار بەلكىم دۇچ كەلمىگەندۇر ، بەلكىم بەكمۇ ئەرزىمەس تۇيۇلغاندۇر . بۇنداق ئىشلارنى كىشى قاتتىق كېسەلدىن يېڭى ساقايغاندا ، ئاندىن ھېس قىلىدۇ ؛ مېنىڭ بېشىمدىن ئۆتكەن ھارغىنلىق تەشۋىشى ۋە دەم ئېلىش ھۇزۇرى بۇنىڭ ياخشى ئىككى مىسالى . مەن بۇ-رۇن ، تولا چاغلاردا ، ھېرىش دېگەننى زادى بىلمەيمەن دەپ ئۆزۈمگە تەمەننا قىلاتتىم . يېزىق ئۈستىلىمنىڭ ئالدىدا بىر يۇمىلاق ئورۇقدۇق بار ئىدى ، مەن ئۇنىڭغا ئولتۇرۇپ خەت يازاتتىم ياكى كۆڭۈل قويۇپ كىتاب ئوقۇيتتىم ، بۇ ، ئىشلىگىنىم ئىدى ؛ ئۈستىلىمنىڭ يېنىدا بىر دىۋان بار ئىدى ، مەن ئۇنىڭدا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ، باشقىلار بىلەن پاراڭلىشاتتىم ياكى ئىختىيارىمچە گېزىت ئوقۇيتتىم ، بۇ بولسا ، دەم ئالغىنىم ئىدى ؛ بۇ ئىككى ئىش ماڭا ئانچە چوڭ پەرقى يوقتەك تۇيۇلاتتى ، تولا چاغلاردا ، بۇنىڭ بىلەن ئۆزۈمگە تەمەننا قىلاتتىم ، بۇنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى ئەمدى بىلىۋاتىمەن ، ماڭا ئانچە چوڭ پەرقى يوقتەك تۇرغانلىقى ماڭا ھاردۇق يەتمىگەنلىكىدىن ، يەنى كۈچەپ ئىشلىمىگەنلىكىمدىن بولغانىكەن .

مېنىڭ بىر تۇغقىنىمنىڭ بالىسى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ، ئائىلاچ پايپاق فابرىكىسىغا شاگىرت بولۇپ كىرگەندى . ئۇنىڭ كەيپى ناھايىتى تۆۋەن ئىدى ؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىش بەك ئېغىر بولغاچقا ، كۈچىنى ئايىماي ، بىر يىلدىن كۆپرەك بەرداشلىق بېرىپ ئىشلىەپتۇ . بىر كۈنى ئۇ ئۇشتۇمتۇت يىقىلىپ قاپتۇ ۋە ئاكىسىغا « زادىلا ماغدۇرۇم قالمىدى » دەپتۇ . ئۇ شۇندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرالماي قاپتۇ . ئۆيىگە قايتۇرۇپ ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن ، تەكشۈرۈپ ياتاتتى . نە كۆڭلى تاماق تاتقاي ، نە ئورنىدىن قوزغالغۇسى ، سۆزلىگۈسى كەلگەي .

ئاسارلار ئىبادەتخانىسىنىڭ دوختۇرىنى چاقىرتىپ كېلىپ كۆرسىتىپتىكەن ، ئەزايدا ھېچقانداق كېسەل يوق ، بىراق ، ھېرىپ ھالىدىن كېتىپتۇ ، دەپتۇ . ئۇنى ساقايتىشىڭمۇ بىرەر ئامالى بولمىغاچقا ، ماغدۇرسىزلىقتىن كېيىن كېلىدىغان نەرسىنىڭ ئۇن - تۇنسىز ئۆلۈش ئىكەنلىكى تەبىئىي .

مۇشۇنداق ئەھۋال مېنىڭ بېشىمدىنمۇ ئىككى كۈن ئۆتتى ، لېكىن سەۋەبى ئوخشاش ئەمەس ، ئۇ ئىشلەپ ھالىدىن كەتكەن بولسا ، مەن كېسەل بولۇپ ھالىمدىن كەتتىم . مەندە ، ھەقىقەتەن ، ھېچقانداق ئارزۇ - ئارمانمۇ يوقتەك ، بارلىق ھەرىكەتلىرىم ئارتۇقچە ئىشتەك ؛ مەن ئۆلۈشنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرمەيتتىم ، لېكىن ، ھايات ياشاۋاتقانلىقىمىمۇ تۇيمايتتىم ؛ « ئارزۇ - ئارمانسىزلىق ھالىتى » ، يەنى ئۆلۈمنىڭ تۇنجى قەدىمى ئەنە شۇ . شۇڭا مېنى ياخشى كۆرىدىغانلار ئۆز ئىچىدە كۆزلىرىگە ياش ئايتتۇ . ئەمما مېنىڭ ھالىم بىرئاز تۈزىلىپ قالدى ، بىرئاز سۇيۇق - سىلەڭ نەرسە ئىچكىم كېلىدىغان بولدى ، بەزىدە ئەتراپىمدىكى نەرسەلەرگىمۇ ، مەسىلەن ، تام ، چىۋىن قاتارلىق نەرسىلەرگىمۇ نەزەر سالىدىغان بولدۇم ، شۇندىن كېيىن ، ھارغىنلىقىمى ، دەم ئېلىشقا موھتاج بولۇپ قالغانلىقىمى ھېس قىلدىم .

كۆڭۈل تارتقانچە يېتىپ كېرىلىپ ، قاتتىق بىر ئەسنەپ ئېلىش ، ئاندىن كېيىن پۈتۈن ئەزانى مۇۋاپىق ئورۇنغا قويۇپ ، بارلىق كۈچىگەن يەرلەرنى بوشاشتۇرۇۋېلىش - بۇ ھەقىقەتەن چوڭ راھەت . بۇنداق راھەتنى ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىپتىكەنمەن . قاۋۇل ياكى ئامەتلىك كىشىلەرمۇ كۆرۈپ باقمىغان بولسا كېرەك .

ئېسىمدە تۇرۇپتۇ ، ئالدىنقى يىلىمۇ ئاغرىپ ساقايغاندىن كېيىن ، « ساقايغاندىن كېيىنكى سۆزلەر » سەرلەۋھىلىك بەش بابلىق ماقاللا يېزىپ ، « ئەدەبىيات » قا ئەۋەتكەندىم ، لېكىن كېيىنكى تۆت بابنى ئېلان قىلىشقا ئامال تېپىشالماي قاپتۇ ، بېسىلىپ چىققاندىن كېيىن پەقەت باشتىكى بىر بابلا قاپتۇ . ماقالىنىڭ بېشىدا « 1 » دەپ ئېنىق يېزىلغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئاخىرى بىردىنلا ئۈزۈلۈپ

قالغانلىقى « 2 » ، « 3 » لىرى بولمىغانلىقى ئۈچۈن ، زەن قويۇپ ئويلىغان ئادەم ھەيران بولماي قالمايدۇ . لېكىن بۇ ھەقتە ھەر بىر كىتابخانغا تەلەپ قويغۇلى ، ھەتتا تەنقىدچىلەردىن ئۈمىد كۈتكىلى بولمايتتى . شۇنىڭ بىلەن ، كىمىدۇر بىراۋ ئەشۇ بىر بابقا قاراپلا ، مېنىڭ ئۈستۈمدىن « لۇشۇن كېسەل بولۇشنى قۇۋۋەتلەيدۇ » دەپ ھۆكۈم چىقىرىپتۇ . ھازىر بۇنداق ئاپەتتىن ، بەلكىم ، ۋاقىتنىچە قۇتۇلغان بولۇشۇم مۇمكىن ، شۇنداق بولسىمۇ يەنىلا ئاۋۋال مەشەدە ئېيتىپ قويغىنىم ياخشى : « مېنىڭ سۆزۈم شۇ يەردە تۈگەپ قالغىنى يوق . »

كېسىلىم بىرئاز ياخشى بولۇپ 4 - 5 كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ، بىر كېچىسى ئويغىنىپ كەتتىم ۋە گۇاڭپىڭنى ئويغاتتىم .
- ماڭا بىرئاز سۇ بېرىڭ . چىراغنىمۇ ياندۇرۇۋېتىڭ . ئۇياق - بۇياققا قارىۋالاي .

- نېمىشقا ؟ ... - دېدى ئۇ بىرئاز ئەنسىز ئاۋاز بىلەن ، بەلكى مېنى جۆيۈۋاتىدۇ ، دەپ ئويلىدى بولغاي .
- چۈنكى ، مەن ياشىشىم كېرەك ، چۈشىنىۋاتامسىز ؟ بۇمۇ تۇرمۇش .. دە . مەن ئۇياق - بۇياققا قارىۋالاي .

- ھە ... - ئۇ مېڭىشقا باشلىدى ، ماڭا بىرنەچچە يۈتۈم چاي ئىچكۈزدى ، بىرئاز تېڭىرقاپ ئۇيان - بۇيان ماڭغاندىن كېيىن يەنە ئاستا بېرىپ ياتتى ، چىراغنى ياندۇرمىدى .

مەن ئۇنىڭ مېنىڭ سۆزۈمنى چۈشەنمىگەنلىكىنى ئۇقتۇم .
كوچىدىكى چىراغنىڭ نۇرى دېرىزىدىن چۈشۈپ ، ئۆينىڭ ئىچىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى ، مەن ئەتراپىمغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتتۈم ، تونۇش تام ، بۇلۇڭ جەڭگىسى ، تونۇش كىتاب دەستلىرى ، دەستلىنىپ تۇرغان كىتابلار يېنىدىكى تۈپلەنمىگەن رەسىملەر توپلىمى ، تالادا ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان كېچە ، پايانى يوق يىراق جايلار ، سان - ساناقسىز كىشىلەر ، بۇلارنىڭ ھەممىسى مەن بىلەن ئالاقىدار . مەن مەۋجۇت تۇرۇۋاتىمەن ، ياشاۋاتىمەن ، داۋاملىق ياشايمەن . مەن ئۆزۈمنىڭ تېخىمۇ رېئال ئىكەنلىكىمنى ، ھەرىكەت قىلىش ئارزۇيۇمنىڭ بارلىقىنى ھېس قىلىشقا

باشلىدىم — بىراق ، كۆپ ئۆتمەي يەنە ئۇيقۇغا كەتتىم .

ئەتىسى ئەتىگەندە كۈن نۇرى چۈشكەن چاغدا قارىسام ، دېگەندەك ، يەنە شۇ تونۇش تام ، تونۇش كىتاب دەستىلىرى . . . بۇلارنى ئادەتتىكى چاغلاردىمۇ دائىم كۆرۈپ تۇراتتىم ، ئەمەلىيەتتە بولسا بۇنى بىر خىل دەم ئېلىش دەپ ھېسابلايتتىم . لېكىن بىز بۇنداق ئىشلارغا ئەزەلدىن سەل قاراپ كەپتىكەنمىز . ئۇلار تۇرمۇشنىڭ بىر بۆلىكى بولسىمۇ ، لېكىن ئۇلارنى سىنچايدىن كېيىنكى باش قاشلىغانچىلىكىمۇ كۆرمەپتىكەنمىز ياكى بىر ئىش قاتارىدىمۇ سانماپتىكەنمىز . بىزنىڭ دىققىتىمىز ئالاھىدە بولغان مېغىزىدىلا بولۇپ ، شېخىغا چۈشمەپتىكەن . مەشھۇر كىشىلەرنىڭ تەرجىمىھالىنى يازدىغانلارمۇ ، ئومۇمەن ، ئۇلارنىڭ ئالاھىدىلىكىنى ھە دەپ كۆپتۈرىدۇ ، لى بەينىڭ^② شېئىرنى قانداق يازغانلىقىنى ، قانداق مەست خۇشلۇق قىلغانلىقىنى ، ناپولېئوننىڭ^③ قانداق جەڭ قىلغانلىقىنى ، نېمىشقا ئۇخلىمايدىغانلىقىنى يازىدۇ يۇ ، ئۇلارنىڭ نېمىشقا مەستخۇشلۇق قىلمىغانلىقىنى ، نېمىشقا ئۇخلايدىغانلىقىنى يازمايدۇ . ئەمەلىيەتتە ، ئادەم ئۆمۈر بويى مەستخۇشلۇق قىلىش بىلەنلا بولسا ياكى ئۇخلىمىسا ھايات ياشىيالمايدۇ ؛ ئادەمنىڭ بەزىدە مەستخۇش بولالغانلىقى ۋە ئۇخلىمىغانلىقىمۇ دەل ئۇنىڭ بەزىدە مەستخۇشلۇق قىلمىغانلىقىدىن ھەم ئۇخلىغانلىقىدىن بولىدۇ . بىراق كىشىلەر بۇ ئادەتتىكى ئىشلارنى تۇرمۇشنىڭ ساقىندىلىرى دەپ كۆز قىرىنىمۇ سالمايدۇ .

دېمەك ، ئۇلارنىڭ ئادەمگە ، ياكى باشقا مەسىلىگە قارشى خۇددى قارىغۇ ئادەمنىڭ پىلىنى سىلاپ بىلگىنىگە ، پىلىنىڭ پۇتىنى سىلاپ تۇتۇپ ، پىلىنىڭ شەكلى تۇۋرۇككە ئوخشايدىكەن ، دېگىنىگە ئوخشايدۇ . جۇڭگودا قەدىمكى كىشىلەر ھەمىشە « مۇكەممەل » قىلىشقا بېرىلەتتى ، ھەتتا ئاياللار ئىشلىتىدىغان « قارا توخۇ ، ئاق سۇمۇرغ دورىسى » دېگەن دورىنى ياسىغاندىمۇ ھەتتا توخۇنى پەي ، قانلىرى بىلەن قوشۇپ دورىغا كىرگۈزۈپتە ، ئۇلارنىڭ ئۇسۇلى ، ئەلۋەتتە ، كۈلكىلىك ؛ لېكىن ، نىيىتى دۇرۇس .

شاخ — يوپۇرماقلىرىنى پۈتۈۋەتكەن ئادەم ھەرگىز مېۋە ئالالمايدۇ .

ماڭا چىراغنى ياندۇرۇپ بەرمىگەنلىكى ئۈچۈن ، گۇاڭپىڭدىن ناھايىتى رەنجىدىم ، ئۇ كۆزۈمگە كۆرۈنگەن ھامان ئۇنىڭغا دەشنام بېرىدىغان بولدۇم . ئۆزۈم ماڭالايدىغان بولغاندىن كېيىن ، بېرىپ ئۇنىڭ ئوقۇغان ژورناللىرىنى ۋاراقلاپ قارىسام ، دېگەندەك ، مەن ئاغرىپ ياتقان چاغلاردا ، ئېسىل نەرسىلەر بىلەن تولغان ژورناللار ئاز چىقماپتۇ . بەزىلەر رېنىڭ ئاخىرقى بەتلەردە يەنىلا ئىلگىرىكىدەك « چىرايغا ھۆسن كىرگۈزۈشنىڭ ئەپچىل ئۇسۇلى » ، « قېرى ئادەمنىڭ ياشىرىشى » ياكى « بۇۋىمنىڭ سىرى » بولسىمۇ ، لېكىن 1 — بېتىدە ھەر ھالدا ئاز — تولا مەردانە ماقالىلەر بېسىلىدىغان بولۇپتۇ . ماقالا يېزىش ئۈچۈن « ئەڭ مەركەزلىك تېما » پەيدا بولۇپتۇ : ھەتتا بۇ كىسىر چىلار دەۋرىدە گېرمانىيە باش قۇماندانى ۋالدىرسى بىلەن بىر مەزگىل بىر تەكلىپدە ياتقان سەي جىنخۇاڭمۇ ئاللىقاچان ۋەتەننى قوغدىغۇچى پەرىزات دېگەن سۈپەت بېرىلىپتۇ^④ .

تېخىمۇ ھەيران قالارلىقى شۇكى ، بۇرۇن « خۇش بوي ھىلەلە لىباسلىق مەلىكە »^⑤ نى بېسىپ چىڭ سۇلالىسى ئوردىسىنى شۆلگەيلىرىنى ئاقتۇرۇپ تەسۋىرلىگەن « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « يىلنامە » بېتىمۇ تۇرۇپلا خېلى بەك ئۆزگىرىپ قاپتۇ ، بىر كۈنى تېخى بەت بېشىدىكى « پارچىلار » ناملىق مەخسۇس ستۇنىدا كىشىلەرگە تاۋۇز يېگەن چاغدىمۇ ، زىمىنىمىزنىڭ ئەشۇ تاۋۇزغا ئوخشاش پارە — پارە قىلىۋېتىلگەندەك لىكىنى ئويلاش لازىملىقىنى تەۋسىيە قىپتۇ . تەبىئىيىكى ، بۇ ھەممە ۋاقىت ، ھەممە جايدا ، ھەممە ئىشتا ۋەتەننى سۆيىمەي قالغانلىق ، بۇنىڭغا گەپ سىغمايدۇ . ئەمما مەن مۇشۇنداق ئويلىغاچ تاۋۇز يېسەم ، ئېھتىمال ، گېلىمىدىن زادىلا ئۆتمەس ، غەيرەت قىلىپ يۇتۇۋەتكىنىمىدۇ ، ھەزىم بولماي ، قورسىقىدا بىرھازا غۇلدۇرلىشى مۇمكىن . بۇنىڭغا كېسەل بولغاندىن كېيىن نېرۋانىمىڭ ئاجىزلىشىپ كەتكەنلىكى سەۋەب بولۇشىمۇ ناتايىن . مېنىڭچە ، ئەگەر بىر ئادەم ۋەتەنگە كەلگەن خورلۇقلار توغرىسىدا تاۋۇزنى مىسال كەلتۈرۈپ سۆزلىسە ، لېكسىيە سۆزلەپ بولۇپلا ، شۇ تا .

ۋۇزنى قۇۋۋەت بولسۇن دەپ خۇشال - خۇراملىق بىلەن يەۋەتسە ، بەلكىم ئۇ ئادەم بىر ئاز ئالچىپ قالغان چىقار . بۇنداق ئادەمگە ھەر قانچە دەرس ئۆتكەن بىلەنمۇ قىلچىلىك كار قىلمايدۇ .

مەن پىدائىي ئەسكەر بولغان ئەمەسمەن ، شۇڭا دەل جايدا سۆزلىيەلمەيمەن . لېكىن ئۆزۈمگە شۇنداق سوئال قويىمەن : جەڭچى تاۋۇز يېگەندە ، ئومۇمەن ، يېگەچ ئويلايدىغان قائىدە بارمۇ - يوق ؟

مېنىڭچە ، بولۇشى ناتايىن ، ئۇنىڭ پەقەت ئۇسسغانلىقى ، يېڭىسى كەلگەنلىكى ، تەمىنىڭ ياخشى بولغانلىقى ئۈچۈنلا يېيىشى مۇمكىن ؛ لېكىن قۇلاققا خۇش ياقىدىغان باششقا بىرەر چوڭ داۋلىنى خىيالغا كەلتۈرمەسلىكى مۇمكىن . كىشى تاۋۇز يېگەندىن كېيىن روھلىنىدۇ ، جەڭ قىلغاندا گاللىرى قۇرۇپ ، كالىپۇكلىرى گەز باغلاپ كەتكەن چاغدىكىدىن ياشقىچىرەك جەڭ قىلىدۇ . دېمەك ، تاۋۇز يېيىش دۈشمەنگە قارشى تۇرۇش بىلەن ، دەرۋەقە مۇناسىۋەتلىك بولسىمۇ ، لېكىن ، قانداق ئويلاش لازىملىقى توغرىسىدا شاڭخەيدە بېكىتىلگەن جەنلۇ بىلەن ئالاقىسى يوق . ئەشۇنداق كۈن بويى ئۆمچىيىپ يۈرۈپ - يەپ ئىچمەرسە ، ئۇزۇن ئۆت-مەي ، ئاشقازان كاردىن چىقىدۇ ، ئۇ چاغدا دۈشمەنگە قانداق قارشى تۇرغىلى بولسۇن !؟

بىراق بەزىلەر تولا چاغلاردا غەلىتى گەپلەرنى قىلىدۇ ، ھەتتا بىر دانە تاۋۇزنىمۇ ئادەتتىكىچە يەۋىتىشنى تەشەببۇس قىلغۇسى كەلمەيدۇ . ئەمەلىيەتتە ، جەڭچىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشى پۈتۈنلەي تىللاردا داستان قىلارلىق بولىۋەرمەيدۇ ، ئەمما تىللاردا داستان قىلارلىق قىسمى بىلەن مۇناسىۋەتسىزمۇ بولمايدۇ . مانا شۇنداق جەڭچىلا ئەمەلىيەتتىكى جەڭچى ھېسابلىنىدۇ .

8 - ئاينىڭ 23 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ماقالا دەسلەپ 1936 - يىلى 9 - ئاينىڭ 5 - كۈنى « قاينام » ناملىق يېرىم ئايلىق ژورنالنىڭ 1 - جىلد 1 - ساندا ئېلان قىلىنغان .

② لى بەي (701 - 762 - يىللار) — يەنە بىر ئىسمى تەييەي ، تاڭ سۇلا-لىسى ۋاقتىدا ياشىغان شائىر . شېئىرلىرىنىڭ تولىسىدا روماننىڭ تۈس ناھايىتى قويۇق ؛ لېكىن ئەسەرلىرىدە مەيخورلۇق ، بىرەر ئەۋلىيانىڭ دۇنياغا كېلىشىنى تەلەشتەك پاسسىپ خاھىشلارمۇ بار .

③ ناپولىئون (1769 - 1821 - يىللار) — يەنى ناپولىئون بوناپارت ، فرانسىيىدە قۇرۇلغان بىرىنچى دىگونىڭ خانى ، ئۇ ئىچكى جەھەتتە بۇرژۇئا ھەربىي دىكتاتورىسى يۈرگۈزگەن ، تاشقى جەھەتتە ئۈزلۈكسىز تۈردە تاجاۋۇزچىلىق ئۇ-رۇشى قوزغىغان .

④ بوكسىرچىلار — چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدا خەلق ئارىسىدا قۇرۇلغان ئاممىۋى تەشكىلات ؛ ئۇنىڭ نامى 1899 - يىلى يىخېتۈەنگە ئۆزگەرتىلگەن . يىخېتۈەنچىلەر 1900 - يىلى سەككىز دۆلەت بىرلەشمە ئارمىيىسىگە قەھرىمانلىق بىلەن قارشى تۇرغانلىقى ئۈچۈن ، تارىختا جاھانگىرلىككە قارشى مەشھۇر ۋەتەنپەرۋەرلىك ھەرىكەت بولۇپ قالغان .

ۋالىدىرسى (1832 - 1904 - يىللار) — يىخېتۈەن قوزغىلىڭى ۋاقتىدا جۇڭگوغا تاجاۋۇز قىلغان سەككىز دۆلەت بىرلەشمە ئارمىيىسىنىڭ زۇڭمۇسلىڭى ، نېمىس .

سەي جىنخۇا — خائىن ، پاهىشە ئايالنىڭ ئىسمى .

پەرىزات — رىۋايەتلىرىدىكى ھۇر پەرى . بۇ ماقالىدە « ۋەتەننى قوغدىغۇچى » دېگەن سۆز شىياپەننىڭ « سەي جىنخۇا » ناملىق سەھنە ئەسىرىدە بۇ ئايالنىڭ كۆككە كۆتۈرۈلگەنلىكىنى مەسخىرە قىلىپ ئېيتقان .

⑤ « خۇش بۇي ھىلىلە لىباسلىق مەلىكە » يەنە بىر ئىسمى « پېشقەدەم مەبۇلى دەۋرىدىكى مەلىكە » — بۇ ، ئايسىن گور ، دىلىن يازغان كىتاب ، ئەسلى ئىنگىلىز تىلىدا بولۇپ ، 1933 - يىلى نەشىر قىلىنغان ، خەنزۇچە تەرجىمىسى 1934 - يىلى 4 - ئايدىن باشلاپ « شېنباۋ » گېزىتىنىڭ « يىلنامە » ناملىق قوشۇمچە بېتىگە بېسىلغان .

يىل « خىيال » غا كېتىشىمۇ ياش بىلەن ئالاقىدار ، ئەلۋەتتە ؛ لېكىن ئەسلىپ قارىسام ، بۇندىن ئون نەچچە يىل ئىلگىرى ئۆلۈمنى بۇ قەدەر چوڭقۇر ھېس قىلمايتتىم . ئېھتىمال ، باشقىد (رىزىنىڭ ھايات - ماماتىمىزنى ئەرزىمەس بىر نەرسە ، دەپ قاراپ ، ئاللىقاچان ئۆز مەيلىچە بىر تەرەپ قىلىپ قويغان بولسا كېرەك ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزىمىزمۇ ياۋروپالىقلاردەك ئەستايىدىللىق قىلماستىن ، بىپەرۋالىق بىلەن قارايدىغان بولۇپ قالغان بولساق كېرەك . بەزى چەت ئەللىكلەر جۇڭگولۇقلار ئۆلۈمدىن ناھايىتى قورقۇدۇ دەيدۇ . ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس ، لېكىن ، تەبىئىيىكى بىمەنە ئۆلۈپ كېتىش ئەھۋاللىرى يوق ئەمەس .

كۆپچىلىك ئادەمنىڭ ئۆلگەندىن كېيىنكى ھالەتلەرگە بولغان ئىشىنىشلىرى ئۆلۈمگە بىپەرۋا قاراشقا تېخىمۇ مەدەت بېرىپ كەلمەكتە . ھەممىگە مەلۇمكى ، بىز جۇڭگولۇقلار جىن (يېقىنقى ۋاقىتتىن بۇيان « ئەرۋاھ » دەپمۇ ئېيتىلىدىغان بولدى) غا ئىشىنىمىز . جىن - ئەرۋاھ بار ئىكەن ، ئۆلگەندىن كېيىن ئادەملىكتىن چىقىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ جىن - ئەرۋاھقا ئايلىنىپ كەتكەنلىكتىن ، ھېچنەرسىسى يوق دەپ ھېسابلاش ھەر ھالدا مۇمكىن ئەمەس . بىراق ، تەسەۋۋۇردىكى جىنغا ئايلىنىپ تۇرۇش ۋاقتىنىڭ ئۇزۇن - قىسقىلىقى شۇ ئادەمنىڭ ھايات ۋاقتىدىكى باي ياكى گادايلىقىغا قاراپ پەرق قىلارمىش . گادايلىرى ، ئومۇمەن ، ئۆلگەندىن كېيىن دەۋر قىلىپ تىرىلىپ@ تۇرىمىز دەپ ئويلايمىش ، بۇ گەپ بۇددا دىنىدىن كېلىپ چىققان بۇددا دىنىدىكى نۆۋەت بىلەن دەۋر قىلىپ تىرىلىشنىڭ يوللىرى ئۈنچە ئاددىي ئەمەس ، بەلكى ناھايىتى مۇرەككەپ ، لېكىن گادايلىرى قارا تۈرۈك بولغاچقا ، ئۇنى چۈشەنمەيمىش . ئۆلۈمگە مەھكۇم قىلىنغان گۇناھكارنىڭ جازا مەيدانىغا باغلاپ ئېلىپ بېرىلغاندا ، « 20 يىلدىن كېيىن يەنە بىر باتۇرغا نۆۋەت كەلدى » دەپ توۋلىشىنىڭ ، چىرايىدا قىلچىلىكىمۇ قورقۇش ئالامەتلىرىنىڭ كۆرۈنمەيدىغانلىقىنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ ئىمىش . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، جىنلارنىڭ كىيىملىرى شۇ ئادەملەرنىڭ جان ئۇزۇش ۋاقتىدا كىيگەن كىيىمىگە ئوخشاش بولارمىش ، گادايلىرىنىڭ ياخشىراق كىيىمى بولمىغاچ-

ئۆلۈم ①

كەيس . كوللۋىتس (Kawthe Kollwitz) نىڭ ئويمان رەسىملىرى تاللانمىسىنى مەتبەگە تەييارلىغاندا ، سىمپىلېي (A . Smedley) خانىمىنىڭ كىرىش سۆز يېزىپ بېرىشكە تەكلىپ قىلغانىدىم . ئۆز كۆڭلۈمدە ، تەكلىپ قىلغىنىم ناھايىتى جايىدا بولدى ، دەپ ئويلىغانىدىم ، چۈنكى ، بۇ ئىككىيلەن ئەسلىدە بىر بىرىگە ناھايىتى ئوبدان تونۇش ئىدى . ئۇزۇن ئۆتمەيلا ، كىرىش سۆزى يېزىپ ئەۋەتىپتۇ ، ماۋ - دۇن ئەپەندىگە زورلاپ تەرجىمە قىلدۇردۇم ، ھازىر تاللانمىلار توپلىمىغا بېسىلدى . ئۇنىڭدا مۇنداق سۆزلەر بار :

« كۆپ يىللاردىن بۇيان ، كەيس . كوللۋىتس خانىم - ئۇ ئۆزىگە تەقدىم قىلىنغان ئۇنۋاننى بىر قېتىم ئىشلىتىپ باققان ئەمەس ، - نۇرغۇن رەسىم ، تېز سىزما ، قېرىنداش ۋە تۆمۈر قەلەم بىلەن سىزىلغان تېز سىزما ، ياغاچ ئويمان ، مىس ئويمانلىرىنى ئىشلىدى . بۇلارنى تەتقىق قىلساق ، ئىككى چوڭ تېمىنى ئاساس قىلىۋالغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ . ئۇنىڭ ياشلىق دەۋرىدىكى ئاساسىي تېمىسى ئىس - يانكارلىق ئىدى ؛ ياشانغان ۋاقتىدىكى ئاساسىي تېمىسى بولسا ئانا مېھرى ، ئاياللارغا كاپالەتلىك قىلىش ، خەير - ئېھسان بېرىش ۋە ئۆلۈم بولدى . لېكىن ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى قاپلىۋالغان نەرسە دەرت - ئەلەم ، پاجىئە ۋە مەزلۇملارنى قوغداشقا جان كۆيدۈرىدىغان ئاڭ بولدى .

« بىر كۈنى مەن ئۇنىڭدىن : « ئىلگىرى سىز ئىسيانكارلىقنى ئاساسىي تېما قىلاتتىڭىز ، لېكىن ھازىر ئۆلۈم دېگەن قاراشتىن قول ئۈزۈلمەيدىغان بولۇپ قالغاندەك تۇرىسىز . بۇنىڭ سەۋەبى نېمە ؟ » دەپ سورىسام ، ئۇ ناھايىتى چوڭقۇر ھەسرەت بىلەن : « ئېھتىمال ، كۈندىن - كۈنگە قېرىپ كېتىۋاتقانلىقىمدىن بولسا كېرەك ! » دەپ جاۋاب بەرگەندى . . . »

شۇ چاغدا مەن بۇ قۇرلارنى ئوقۇپ خىيالغا كەتتىم . ھېسابلاپ قارىسام ، ئۇنىڭ رەسىم سىزىشتا « ئۆلۈم » نى ماتېرىيال قىلىپ خان ۋاقتى 1910 - يىل ؛ شۇ چاغدا ئۇ ئاران 43 ياشلاردا ئىدى . مېنىڭ بۇ

قا ، جىنىغا ئايلىغاندىن كېيىنمۇ ئانچە سالاپەتلىك بولالماسمىش ، ھەقىقەتتە دەرھال قورساققا ئۇنۇپ ، قىيپالغاچ بوۋاقتا ئايلىغانغا يەتمەس . بىز كىمىنىڭ ئۆيىدە تۇغۇلغان بالىنىڭ ئانىسىنىڭ قورسقىدىن قەلەندەرنىڭ ياكى سۇ ئۇزۇش ماھىرىنىڭ كىيىمىنى كىيىپ چۈشكىنىنى كۆرگەن ؟ زادىلا كۆرگەن ئەمەس . دېمەك ، كىيىمنى كېيىن يېڭىباشتىن كىيگەن . ئېھتىمال بەزىلەر : نۆۋەت بىلەن دەۋر قىلىپ تىرىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىكەنەن ، ئۇنداق بولسا قايتا تىرىلگەندىن كېيىن تېخىمۇ گادا يىلىق - غۇربە تىچىلىككە چۈشۈپ قېلىشى ياكى ھەتتا ھايۋانغا ئايلىنىپ كېتىشى مۇمكىندۇر ، بۇنداق بولسا تېخىمۇ قورقۇنچلۇق ئەھۋال بولار ، دەپ سوراپ قالار . لېكىن ، مېنىڭچە ، ئۇلار ئۇنى خىيالغا كەلتۈرمەيدۇ ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ھايۋانغا ئايلىنىپ قېلىشىغا سەۋەب بولغۇدەك يامانلىق قىلمىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ ، ئۇلار ھايۋانغا ئايلىنىپ قالغۇدەك ئورۇن ، ھوقۇق ۋە پۇلغا ھېچقاچان ئىگە بولۇپ باققان ئەمەس .

لېكىن ئورۇنغا ، ھوقۇققا ۋە پۇلغا ئىگە بولغان ئادەملەر ئۆزلىرىنىڭ ھايۋانغا ئايلىنىپ قېلىشىغا تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى ھەرگىز ھېس قىلمايدۇ ؛ ئەكسىچە ئۇلار بىر تەرەپتىن دەرۋىش بولۇۋېلىپ ، مالا ئىككىگە ئايلىنىپ كېتىشكە تەردەدۇت قىلسا ، يەنە بىر تەرەپتىن ، كونا كىتابلارنى ئوقۇپ ، كۈنىلىقنى تىرىلدۈرۈشنى تەشەببۇس قىلىپ ، دانىشمەن - پەيغەمبەر بولۇۋېلىشقا تىرىشىدۇ . ئۇلار خۇددى ھايات ۋاقىتىدا پانىي دۇنيادىن خالىي بولغىنىغا ئوخشاش ، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ دەۋر قىلىپ تىرىلىدىغانلار قاتارىدىن خالىي بولۇپ كېتىمىز دەپ ئويلايدۇ . ئازراق پۇلدار ئادەملەرگە كەلسەك ، ئۇلارمۇ نۆۋەت بىلەن دەۋر قىلىپ تىرىلىدىغانلىقىنى ھېس قىلمىسىمۇ ، لېكىن شۇ پۇلدىن باشقا چوڭراق كارامىتى بولمىغاچقا ، جىن - ئەرۋاھ بولۇپ ئۆتۈشكە تەييار . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار يېشى 50 لەرگە بېرىپ قالغاندىلا ئۆزىگە گور تېپىپ قويدۇ ، ئۆلۈملۈكىنى ھازىرلاپ قويدۇ ، باقىي دۇنيادا ئالدىن ئاما - نەت تۇرسۇن ، نەۋرە - چەۋرلىرىم ھەر يىلى سۇيۇق - سىلەڭ ئېشى بىلەن يوقلاپ قويماز دەپ ، قەغەز داچەنلەرنىمۇ كۆيدۈرىدۇ ، بۇنداق جىن -

ئەرۋاھ بولۇش ھەقىقەتەن ئادەم بولۇپ ھايات ياشاۋېرىشىنىمۇ راھەت ئىش . ئەگەر مەن ھازىر جىن - ئەرۋاھ بولۇپ قالغان بولسام ، پانىي دۇنيادا ياخشى نەۋرە - چەۋرلىرىم بولىدىغان بولسا ، پارچە - پۇرات ماقالەلىرىمنى سېتىپ يۈرۈشۈمنىڭ ياكى ھېساب - كىتاب قىلىشىمەن دەپ « شىمال يېڭىلىقلىرى » كىتابخانىسىغا قاتراپ يۈرۈشۈمنىڭ نېمە ھاجىتى بولسۇن ؟! قاياق تېرەك ياكى قارىياغاچتىن ياسالغان ساندۇقتا بەھوزۇر ياتتۇرەسەم ، ھېيت - ئايەم كۈنلىرىدە بىر جوزا شىرىن تاام ۋە بىر دەستە دۆلەت پۇلى ئالدىمدا تۇرسا ، نېمىدېگەن راھەت !

ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا ، ناھايىتى باي - دۆلەتمەن ئادەملەرنىڭ باقىي دۇنيا ۋە ئۇنىڭ قانۇنلىرى بىلەن ئالاقىسى يوقلۇقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئومۇمەن گادايلار تۇغۇلۇپ ھايات ياشاشتىن مەنپەئەتدار ، ھاللىقلار مەڭگۈ جىن - ئەرۋاھ بولۇپ كېتىۋېرىشتىن مەنپەئەتدار . ھاللىقلارنىڭ جىن - ئەرۋاھ بولۇپ كېتىۋېرىشكە تەن بېرىشىنىڭ سەۋەبى شۇكى ، جىن - ئەرۋاھلارچە تۇرمۇش (بۇ سۆزدە خېلىلا نۇقسان بار ، لېكىن مەن مۇۋاپىق سۆز تاپالمىدىم) ئۇلار تېخى كەچۈرۈپ زېرىكىمگەن ئادەم تۇرمۇشىنىڭ داۋامى . باقىي ئالەمنىڭمۇ خوجىسى بار ، ئۇ خوجا يېنى ئىنتايىن چىڭ ۋە ئادىل ؛ لېكىن ئۇ پەقەت ھاللىقلارغىلا يول قويدۇ ، خۇددى پانىي دۇنيادىكى ياخشى ئەمەلدارغا ئوخشاش ، ھاللىقلارنىڭ ئاز - پاز سوغا - سالاملىرىنىمۇ قوبۇل قىلىدۇ .

بىيەرۋا يۈرۈپىرىدىغان ئادەملەرمۇ بار ، ئۇلار ئەجىلنىڭ يېتىپ كېلىپ قالغانلىقىنىمۇ ئانچە ئويلاپ ئولتۇرمىسا كېرەك ، مەن ئەزەلدىن ئەنە شۇنداق بىيەرۋالار گۇرۇھىدىكىلەرنىڭ بىرى . بۇندىن 30 يىل ئىلگىرى دوختۇرلۇقنى ئوقۇغاندا ، روھنىڭ بار - يوقلۇقىنى تەتقىق قىلغاندىم ، نەتىجىدە روھنىڭ بار - يوقلۇقىنى بىلمىدىم ؛ ئۆلۈمنىڭ دەردلىك بولىدىغان - بولمايدىغانلىقىنىمۇ تەتقىق قىلغاندىم ، نەتىجىدە ئۆلۈمنىڭ ھەممە ئادەم ئۈچۈن بىردەك بولمايدىغانلىقىنى بىلدىم ، كېيىن تەتقىقمۇ قىلىندىم ، ئۇنتۇپ كەتتىم . يېقىنقى 10 يىل ئىچىدە ، بەزىدە يار - بۇرادەر - لىرىمنىڭ ئۆلۈمى مۇناسىۋىتى بىلەن بەزى ماقالىلەرنىمۇ يازدىم ، لېكىن ئۆز

ئۈستۈمدە ئويلىنىپ باقماپتىكەنمەن . مانا ئەمدى ئىككى يىلدىن بۇيان كۆپ ئاغرىدىم ، ھەربىر ئاغرىغىنىمدا كېسەل خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلدى ، شۇنىڭ بىلەن پات - پاتلا يېشىم كۆز ئالدىغا كېلىدىغان بولدى ؛ تەبىئىيىكى ، يەنە بىر تەرەپتىن بەزى يازغۇچىلارنىڭ قەلەم بىلەن بىلدۈرگەن ياخشى نىيەتلىك ياكى يامان نىيەتلىك بىشارەتلىرىنىمۇ نەزەردە تۇتىدىغان بولدۇم .

بۇلتۇردىن باشلاپ ، ھەر قېتىم كېسەل بولغاندىن كېيىن دىۋاندا يانپاشلاپ دەم ئېلىپ ياتقاندا ، ماغدۇرۇمغا كەلگەندىن كېيىن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى ئويلايدىغان بولدۇم : قانداق ماقالە يازسام بولار ، قايسى كىتابلارنى تەرجىمە قىلسام ياكى باستۇرسام بولار ، دەپ ئويلايدىغان بولدۇم . خىيالىم بىر يەرگە توختىغاندىن كېيىن ، شۇنداق قىلاي ، لېكىن تېزىرەك تۇتۇش قىلاي ، دەيدىغان بولدۇم . « تېزىرەك تۇتۇش قىلاي » دېگەن خىيال ئىلگىرىكى چاغلاردا يوق ئىدى ، مانا ئەمدى بىلىپ - بىلمەيلا ئۆزۈمنىڭ يېشىمنى ئېسىمگە ئالىدىغان بولدۇم ، لېكىن « ئۆلۈم » نى زادىلا بىۋاسىتە خىيالىمغا كەلتۈرگەن ئەمەسمەن .

بۇ يىل قاتتىق كېسەل بولغاندىن كېيىن ، ئۆلۈم تۇغرىسىدىكى نەسەۋۋۇر ئېنىقلا كۆز ئالدىمغا كەلدى . ئاۋۋال ، خۇددى ھەر قېتىم كېسەل بولغان چاغدىكىگە ئوخشاشلا ، ياپونىيىلىك دوختۇر S © گە كۆرۈندۈم . ئۇ ئۆپكە كېسىلى مۇتەخەسسسى بولمىسىمۇ ، ياشتا چوڭ ، تەجرىبىسى كۆپ ئىدى ، دوختۇرلۇقنى پىراكتىكا قىلىۋاتقان ۋاقىتىدىن تارتىپلا مەن ئۈچۈن پېشقەدەم ئىدى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ناھايىتى تونۇش ئىدۇق ، ئۇ شىرىن سۇخەن ئىدى . تەبىئىيىكى ، دوختۇر كېسەل بىلەن ھەرقانچە ئوبدان تونۇش بولسىمۇ ، لېكىن سۆزنى چەكلىك قىلىدۇ ، ماڭا كەم دېگەندە ئۈچ قېتىم ئاگاھلاندۇرۇش بەردى ، مەن ئۇنى كۆڭلۈمگىمۇ ئالىمىدىم ، باشقىلارغىمۇ ئېيتىمىدىم . ئېھتىمال كۈنلەرنىڭ ئۆتۈۋەرگەنلىكى ، كېسەلنىڭ ناھايىتى خەۋپلىك بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن بولسا كېرەك ، بىر نەچچە يار - بۇرادىرىم ئۆز ئىچىدە مەسلىھەتلىرىنى پىشىرىپ ، ئامبىرىكىلىق دوختۇر D © نى تەكشۈرۈپ كۆرۈشكە تەكلىپ قىلىشىپتۇ . شاڭخەي

بويىچە بىردىنبىر ياۋروپالىق ئۆپكە كېسىلى مۇتەخەسسسى بولغان بۇ دوختۇر چېكىپ - ئاڭلاپ تەكشۈرگەندىن كېيىن ، مېنى كېسەلگە ناھايىتى ئوبدان قارشى تۇرالايدىغان تىپىك خەنزۇ ئىكەن دەپ تەرىپلىگەن بولسىمۇ ، لېكىن مېنىڭ ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىمنىمۇ ئېلان قىلدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئەگەر ياۋروپالىق بولغان بولسا ، بۇندىن بەش يىل ئىلگىرىلا ئۆلۈپ كەتكەن بولاتتى ، دېدى . بۇ ھۆكۈم دىلى نازۇك دوستلىرىمنىڭ كۆزلىرىگە ياش كەلتۈردى . مەنمۇ دوختۇرغا دورا قەغىزى يېزىپ بېرىڭ دېمىدىم ؛ چۈنكى ، ئۇ دوختۇرلۇقنى ياۋروپادىن ئۆگىنىپ كەلگەن ، شۇڭا ئۆلگىنىگە بەش يىل بولغان كېسەلگە دورا قەغىزى يېزىپ بېرىش ئۇسۇلىنى ئۆگەنمىگەن بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىدىم . لېكىن دوختۇر D كېسىلىمگە ناھايىتى توغرا دىئاگنوز قويدى ، كېيىن رېنتگېن بىلەن كۆكسۈمنى سۈرەتكە ئالدۇرۇپ قارىسام ، سۈرەتتە كۆرۈنگەنلىرى ئۇنىڭ دىئاگنوزى بىلەن ئومۇمەن ئوخشاش بولۇپ چىقتى .

مەن ئۇنىڭ ئېلان قىلىۋەتكەنلىكىنى ئانچە كۆڭلۈمگە كەلتۈرمىگەن بولساممۇ ، لېكىن بىر ئاز تەسىرگە ئۇچرىدىم ، كېچە - كۈندۈز باتتىم ، گەپ - سۆز قىلغۇدەك ، كىتاب كۆرگۈدەك ماغدۇرۇم قالماي ، گېزىتىنىمۇ قولۇمغا ئالمايمىدىم ، « كۆڭلۈمنى تىنىق سۈدەك تىمتاس تۇتۇش » نىمۇ ئۆگەنمەپتىكەنمەن ، شۇڭا خىيالىغىلا بېرىلدىم ، شۇنىڭ بىلەن بەزىدە « ئۆلۈم » كۆز ئالدىمغا كېلىدىغان بولدى . لېكىن كۆز ئالدىمغا كەلگىنى « 20 يىلدىن كېيىن يەنە بىر باتۇرغا نۆۋەت كەلدى » دېگەندەك ياكى قاپاق تېرەكتىن ياسالغان ساندۇقتا ئۇزۇنغىچە قانداقمۇ ياتارمەن دېگەندەك ئىشلار ئەمەس ، پەقەت جان ئۇزۇش ئالدىدىكى ئۇش-شاق - چۈششەك ئىشلار بولدى . ئەنە شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنىڭ ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن جىن - ئەرۋاھقا ئايلىنىدىغانلىقىغا ئىشىنىدىغانلىقىمغا ئېنىق ئىشەندىم . ۋەسىيەتنامە يېزىپ قالدۇرۇشىمۇ كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم ؛ ئەگەر دۆلەتمەن ۋەزىر بولغان بولسام ، نۇرغۇن پۇل - مېلىم بولغان بولسا ، بالىلىرىم ، كۈيۈغۇللىرىم ۋە باشقىلار مېنى ياخشى ۋەسىيەت قالدۇرۇشقا قىستىغان بولاتتى ، ھازىر بۇنى ھېچكىممۇ ئېغىزغا

ئالمايۋاتىدۇ ، شۇنداق بولسىمۇ ، بىرەر پارچە يېزىپ قالدۇراي ، دېگەن خىيالغا كەلدىم . شۇ چاغدا ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمغا مۇنداق سۆزلەرنى يېزىپ قالدۇرۇشنى ئويلىنىپ قويغاندەك بولدۇم :

1. مۇسبەت سەۋەبى بىلەن ھېچكىمدىن بىر تىيىنىمۇ ئالماڭلار . — لېكىن قەدىناس دوستلارنىڭ بولسا ، بۇنىڭ سىرتىدا .
2. دەرھال كېپەنلەپ ، كۆمۈپلا تۈگىشىڭلار .
3. خاتىرىلەشكە دائىر بىرەر ئىشنى قىلماڭلار .
4. مېنى ئۇنتۇپ ، ئۆز ئۆرۈمۈشۈڭلار بىلەن بولۇڭلار — ئۇنداق قىلماساڭلار ھەقىقەتەن ئەخمەقلىك قىلغان بولىسىلەر .
5. بالىلار چوڭ بولغاندىن كېيىن ، ئەگەر ئالاھىدە ماھارىتى بولمىسا ، ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار بىلەن تىرىكچىلىك قىلىشىمۇ بولىدۇ ، لېكىن ھەرگىز قۇرۇق گەپ سانسىدىغان ئەدىب ياكى رەسساملاردىن بولمىسۇن .
6. باشقىلار سىزگە ۋەدە قىلغان ئىشلارغا ھەرگىز راست دەپ ئىشىنىپ كەتمەڭ .

7. باشقىلارنىڭ چىشىنى تۆكۈۋېتىپ ، كۆزىنى قۇيۇۋېتىپ تۇرۇقلۇق ، ئۇلارنىڭ ئىنتىقام ئېلىشىغا قارشى تۇرىدىغان ، كېچىرىشىنى تەشەببۇس قىلىدىغان ئادەمگە ھەرگىز يېقىن بولۇماڭلار .

بۇلاردىن باشقا گەپلەرمۇ بار ئىدى ، ھازىر ئۇنتۇپ قاپتىمەن . پەقەت بويۇم قىزىپ تۇرغاندا ، ياۋروپالىقلارنىڭ جان ئۇزۇش ۋاقتىدا بىر خىل مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ ، باشقىلاردىن ئەپسۇس سورايدىغانلىقى ، ئۆزىنىڭمۇ باشقىلارنى ئەپسۇس قىلىدىغانلىقى خىيالىمغا كەلگەنلىكى يادىمغا چۈشتى . مېنىڭ رەقىپلىرىم - كۈشەندىلىرىم ھەقىقەتەن كۆپ ، ئەگەر يېڭىياچە ئادەملەر مەندىن سوراپ قالسا ، قانداق جاۋاب بېرىمەن ؟ بىرئاز ئويلاپ خاندىن كېيىن شۇنداق قارارغا كەلدىمكى ، ئۇلار كۈشەندىلىكىنى قىلمۇرسۇن ، مەنمۇ ئۇلارنىڭ بىرىنىمۇ ئەپسۇس قىلمايمەن .

لېكىن ئۇنداق مۇراسىمنى ئۆتكۈزۈۋېتىش ، ۋەسىيەتمۇ يازمىدىم ، جىمىدىلا ياتتىم ، بەزىدە : ئادەم مۇشۇنداق ئۆلۈپ كېتىۋېرىدىغان بولسا ، ئانچە قىيىنلىقىمۇ كەتمەيدىكەن ، لېكىن جان ئۇزىدىغان پەيتتە بۇنداق

بولماس ، شۇنداق بولسىمۇ ئادەمگە بۇنداق ئېغىرچىلىق ئۆمرىدە پەقەت بىر قېتىملا كېلىدۇ ، قانداقلا بولمىسۇن ، ھەر ھالدا چىداشلىق بەرگىلى بو- لىدۇ . . . دېگەن تېخىمۇ جىددىي خىياللارغىمۇ كەلدىم . كېيىن ئوڭلىنىپ ، ياخشى بولۇپ قالدۇم . مانا ئەمدى شۇنداق ئويلايمەنكى ، بۇلار ئېھتىمال ھەقىقىي ئۆلۈم ئالدىدىكى ئەھۋال بولمىسا كېرەك ، ئەگەر ھەقىقىي ئۆلۈم يېتىپ كېلىدىغان بولسا ، بۇنداق خىياللارمۇ يۈز بەرمەس ، شۇنداق بولسىمۇ ، زادى قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن .

9 - ئاينىڭ 5 - كۈنى

ئىزاھات

① بۇ ئەسەر دەسلەپ 1936 - يىلى 9 - ئاينىڭ 20 - كۈنى « قاينام » يېرىم ئايلىق ژورنىلىنىڭ 1 - جىلد 2 - سانىغا بېسىلغان .

② سىمبولىيە (1890 - 1950) — ئايال ، ئامېرىكىلىق ئىلغار يازغۇچى ، مۇخبىر . ۋاپات بولغاندىن كېيىن ئۆز ۋەسىيىتى بويىچە جۇڭگودا يەرلىككە قويۇلغان .

③ دەۋر قىلىپ قايتا تىرىلىش — بۇددا تەقدىرچىلىكىنىڭ پەتمۇاسى . بۇ پەتمۇا بويىچە ، ھەممە جانلىق نەرسىلەر ئۆزلىرىنىڭ ياخشىلىق - يامانلىقلىرى ، سەۋەب - نەتىجىلىرى بويىچە ئالتە يول (تەڭرى ، ئىنسان ، ئاسۇرا (ئازازۇل) . دوزاخ ، ئاچ ئەرۋاھ ، ھايۋان) دا خۇددى ھارۋىنىڭ چاقى ئايلىغانغا ئوخشاش دەۋر قىلىپ ئۆزگىرىپ ، تۇغۇلغاندىن كېيىن ئۆلۈپ ، ئۆلگەندىن كېيىن يەنە تىرىلىپ تۇرىشى .

④ باقىي دۇنيا — خۇراپىي تەشۋىقاتلارغا قارىغاندا ، ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن ئەرۋاھى ياشايدىغان يەر ئىشى .

⑤ بۇ يەردە شۇي تىڭ كۆزدە تۇتۇلىدۇ ، ئۇ شاڭخەيدە دوختۇرلۇق قىلغان ياپون .

⑥ بۇ يەردە ئۆز ۋاقتىدا جۇڭگودا تۇرغان ئامېرىكىلىق ئۆپكە كېسەللىكى مۇتەخەسسسى دوختۇر توماس دۇن كۆزدە تۇتۇلىدۇ .

⑦ « باشقىلارنىڭ چىشىنى تۆكۈۋېتىپ ، كۆزىنى قۇيۇۋېتىپ » دېگەن سۆز « باشقىلارغا زىيان سېلىپ » دېگەن مەنىنى ئاڭلىتىدۇ .

تەييەن ئەپەندىنىڭ بەزى ئەھۋاللىرى توغرىسىدا ①

بۇندىن سەل بۇرۇن ، شاڭخەيدىكى ئەمەلدار - تۆرلەر تەييەن ② ئەپەندىگە بېغىشلاپ ماتەم مۇراسىمى ئۆتكۈزۈۋىدى ، ئۇنىڭغا قاتناشقانلار يۈزگىمۇ يەتمىدى . شۇڭا ماتەم مۇراسىمى جىمجىتلىق ئىچىدە ئاياغلاشتى . بۇ ئەھۋالنى كۆرگەنلەر : ياشلارنىڭ ئۆز دۆلىتىنىڭ ئالىمغا بولغان قىزغىنلىقى چەت ئەللىك گوركىغا بولغان قىزغىنلىقىغىمۇ يەتمەيدىكەن ، دەپ ئاھ ئۇردى . مۇنداق ئاھ ئۇرۇش ، ئەمەلىيەتتە ، مۇۋاپىق ئەمەس . ئەمەلدار - تۆرلەرنىڭ يىغىنلىرىغا ئاددىي پۇقرالار ئەزەلدىن قاتنىشالماي كېلىۋاتىدۇ ؛ گوركى بولسا جەڭگىۋار يازغۇچى - دە ؛ تەييەن ئەپەندى بولسا بۇرۇن ئىنقىلابچى سۈپىتىدە مەيدانغا چىققان بولسىمۇ ، ئەمما كېيىن ئۆزىنى پىنھانغا ئالغان ئالىم بولۇپ قېلىپ ، ئۆز قولى بىلەن سوققان ۋە باشقىلارنىڭ ياردىمى بىلەن سوقۇلغان تام ئارقىلىق دەۋردىن ئايرىلىپ قالغان . ئۇنى خانىرىلىگۈچىلەرغۇ تېپىلىدۇ ، لېكىن ، كەلگۈسىدە كىشىلەرنىڭ تولىسىنىڭ ئېسىدىن چىقىپ كېتىشى مۇمكىن .

مېنىڭچە ، تەييەن ئەپەندىنىڭ ئەمگىكى ئىنقىلاب تارىخىدا ساقلىنىپ قېلىپ ، ئەمەلىيەتتە ئىلىم تارىخىدا تۇتقان ئورنىدىنمۇ چوڭ ئورۇن تۇتىدۇ . ئەسلىپ باقسام ، بۇندىن ئوتتۇز نەچچە يىل بۇرۇن ياغاچ مەتبەئەدە « كىتابىي زەرۋىيە » ③ دېگەن كىتاب نەشر قىلىنغانىدى ، مەن ئۇنى قولدىن چۈشۈرمەي ئوقۇغان بولساممۇ ، چۈشىنەلمىگەندىم . ئېھتىمال ، ئۇ چاغدىكى ياشلاردىن ماڭا ئوخشاش چۈشىنەلمىگەنلىرى ناھايىتى كۆپ بولسا كېرەك . مەن جۇڭگودا تەييەن ئەپەندى دېگەن ئادەمنىڭ بارلىقىنى ئۇنىڭ تەپسىر ۋە يېزىق ئىلمىنى بىلىدىغانلىقى تۈپەيلىدىن ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ كاڭ يۇۋېيغا ④ رەددىيە بەرگەنلىكى ۋە زۇرۇڭنىڭ ⑤

« ئىنقىلاب قوشۇنى » غا مۇقەددىمە يازغانلىقى ⑥ ئۈچۈن ، شاڭخەيدىكى غەربىي تۈرمىدە ⑦ نەزەربەند قىلىنغانلىقىدىن بىلگەندىم . ئۇ چاغدا ياپونىيە يىمىدە ئوقۇۋاتقان جېجياڭلىق ئوقۇغۇچىلار « جېجياڭ ئۆركىشى » ناملىق ژورنالنى ⑧ چىقىرىۋاتاتتى ، بۇ ژورنالدا تەييەن ئەپەندىنىڭ تۈرمىدە يازغان شېئىرلىرى بېسىلدى ، بۇ شېئىرلارنى چۈشىنىش تەس ئەمەس ئىدى ، مەن بۇنىڭدىن تەسلىرىدىم ھەم ئۇ شېئىرلارنى ھازىرغىچە ئۇنتۇمىدىم ، ئۇ شېئىرلاردىن ئىككىسى مۇنداق —
زۇرۇڭغا تۈرمىدە يېزىلغان قەسىدە

قەدىردان ئىنىم زۇرۇڭ ئەزىمەتلىك چېغىدا ،
ئىجتىھاتلە ئوقىغاندى ياپون ئېلىدە .
ئەمەلدارلارنىڭ چېچىنى كېسىپ شۈكەم قايچىدا ،
قاق سېلىنغان گۆشلەرنى تائام قىلدى ئۆزىگە .
چۈشتى باتۇر ۋەتەنگە قايتقىنىدا تۈرمىگە ،
قالدى ئالەم نادامەت ، ئاھۇ - ھەسرەت ئىچىدە .
بەر قولۇڭنى ئىككىمىز بارايلى دارنىڭ ئالدىغا
چۆڭگىلىسۇن بۇ پەلەك مەردلىكىمىز ئىلكىدە .

تۈرمىدە يېتىپ شېرىن يۇيىشنىڭ ⑨ قەتل
قىلىنغانلىقىنى ئاڭلىغاندا

كۆرمىدىم شېرىن يۇيىشنى خېلى چاغلاردىن بۇيان ،
قىلدى پىنھان ئۆزىنى دېيىشكەن ئىدى ئاڭلىسام .
ۋادەرخا ، رەھىمسىز ئى بىۋاپا شۇم پەلەك ،
ئەشۇ مەردنى جىڭمىندە قەتل قىلىپ تاشلىغان .
تەڭ كېلەلمەس شۇم رەقىپ شەنىڭگە ئى قەھرىمان ،
پاساھەتلىك سەرتىرلىرىڭ كىمنى مەپتۇن قىلمىغان !?
كۈت مېنىڭدەك ھەمدەردنى بىجاندىل مەھشەردە ،
مېنىڭ قەبرەم قەبرەڭگە يار بولغاي جانجان .

تەييەن ئەپەندى 1906 - يىلى 6 - ئايدا تۇرمىدىن چىقىپ ، شۇ كۈنىلا شەرققە سەپەر قىلىپ ، دۇڭجىڭغا باردى ۋە ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەيلا « خەلقچىلىق » ژورنىلىنى ⑩ چىقاردى . مەن بۇ « خەلقچىلىق » ژورنىلىنى ئوقۇشقا ئامراق ئىدىم ، لېكىن ، بۇنىڭ سەۋەبى تەييەن ئەپەندىنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ قەدىمكى ئۇسلۇبىدا چوڭقۇر يېزىلغانلىقى ، چۈشىنىش قىيىن ياكى ئۇنىڭ بۇددا دىنىنىڭ تەرىقەتلىرىنى ، « پەرقلق ئىرسىيەت » نى سۆزلىگەنلىكى ⑪ ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ پادىشاھلىقنى ساقلاپ قېلىشنى تەشەببۇس قىلغان لياڭ چىچاۋ ⑫ غا ، « ×× » كەن ××× غا ⑬ ، « قىزىل راۋاقتىكى چۈش » نى ئەۋلىياھ بولۇشنىڭ ئاساسىي يولى قىلىشۇالغان » ××× غا ⑭ قارشى كۈرەش قىلىشتا تازا جەسۇرلۇق كۆرسىتىپ ، كىشىلەرنى ھەيران قالدۇرغانلىقى ئىدى . شۇ چاغدا مەنمۇ ئۇنىڭ لېكسىيىسىنى ئاڭلىغىلى بارا تىتم ⑮ ، لېكىن ، بۇنىڭ سەۋەبىدۇ ، ئۇنىڭ ئالىم بولغانلىقى ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ بىلىملىك ئىنقىلابچى بولغانلىقى ئىدى ، شۇڭا ، تەييەن ئەپەندىنىڭ خۇش ئاۋازى ، خۇش خۇي چىرايى ھازىرمۇ كۆز ئالدىمدا گەۋدىلىنىپ تۇرىدۇ ، ئەمما ئۇنىڭ « تىل - يېزىق لۇغىتى » توغرىسىدا سۆزلىگەن سۆزىدىن بىرىمۇ يادىمدا قالمايدى . مىنگونىڭ تۇنجى يىلىدىكى ئىنقىلابتىن كېيىن ، تەييەن ئەپەندىنىڭ ئىستىكى ئەمەلگە ئېشىپ ، نى - نى ئىشلارنى قىلىدىغان پەيتى كەلگەن بولسىمۇ ، لېكىن ئۇ يەنىلا مۇرادىغا يېتەلمىدى . بۇمۇ ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدا ھۈرمەتكە سازاۋەر بولغان ، ۋاپات بولغىنىدا شەرەپلىك ئۆزىتىلغان گورىكىيغا زادىلا ئوخشىمايدىغان يېرى . مېنىڭچە ، بۇ ئىككىيلەننىڭ سەرگۈزەشتىسىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىدىكى سەۋەب شۇكى ، گورىكىيىنىڭ بۇرۇنقى غايىسى كېيىن تامامەن ئەمەلىيەتكە ئايلاندى ، ئۇنىڭ ئۆزى ئاممىنىڭ بىر ئەزاسى ، ئۇنىڭ مۇھەببەت ھەم نەپرىتى ، قاينۇ ھەم خۇشاللىقى ئاممىنىڭكى بىلەن پۈتۈنلەي ئوخشاش ئىدى ؛ تەييەن ئەپەندى بولسا ، مانجۇ ھۆكۈمرانلىقىنى يوقىتىش مۇرادىغا يەتكەن بولسىمۇ ، لېكىن ئۇ - « بىرىنچىدىن ، ئىشەنچنى تۇرغۇزۇشتا ، خەلقنىڭ ئەخلاقىنى ياخشىلاشتا دىننى ۋاسىتە قىلىش ؛ ئىككىنچىدىن ، مىللەتپەرۋەرلىكنى

ئويغىتىشتا ، ۋە تەنپەرۋەرلىك قىزغىنلىقىنى ئاشۇرۇشتا مىللىي تەۋەرىۋىكىنى ۋاسىتە قىلىش » نى ھەممىدىن مۇھىم (« خەلقچىلىق » ژورنىلىنىڭ 6 - سانىغا قارالسۇن) ⑯ دەپ قاراپ ، سىرلىق خام خىياللار بىلەنلا چەكلەنمىسە ، نىسپ قالىغانىدى ؛ ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي يۈەن شىكەي يەنە دۆلەت ھوقۇقىنى تارتىۋېلىپ ، مۇددىئاسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا كىرىشكەندىن كېيىن ، تەييەن ئەپەندى ئەمەلىي ئىشتىن تېخىمۇ توختاپ ، قۇرۇق گەپ سانسىدىغان بولۇپ قالدى . بىزنىڭ تەييەن ئەپەندىنىڭ « جۇڭخۇا مىنگو توغرىسىدا چۈشەنچە » ⑰ (بۇ ئىسىمۇ دەسلەپتە « خەلقچىلىق » تا تىلغا ئېلىنغان) دېگەن ماقالىسىدىن كېلىپ چىققان « جۇڭخۇا مىنگو » دېگەن نامىمىز بۇگۈنكى كۈندە ناھايىتى كاتتا خاتىرىدىنلا ئىبارەت بولۇپ قالدى ، خالاس ؛ ئەمما بۇ مۇھىم ۋەقەنى بىلىدىغانلارمۇ ھازىر بەلكىم كۆپ بولمىسا كېرەك . تەييەن ئەپەندى ئاممىدىن چەتنەپ ئاستا - ئاستا ئارقىغا چېكىنىپ ، كېيىن لوڭقىغا ئوق چۈشۈرۈش مۇراسىمىغا قاتناشتى ، سوۋغا - تارتۇقلارنى قوبۇل قىلدى ، شۇنىڭ بىلەن مۇھاكىمىچىلەرنىڭ نارازىلىقىنى قوزغىدى ؛ لېكىن بۇ ھەرگىزمۇ ئۇنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىنى بۇلغىۋالغانلىقى ئەمەس ، بەلكى ئاق سەدەپكە چۈشكەن زەررىچە داغدىنلا ئىبارەت . ئۇنىڭ ھاياتىنى كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈرۈپ باقساق ، ئۇنىڭغا ئوخشاش ، كاتتا ئوردىن - مېداللارنى يەلپۈگۈچكە مەزەڭگە قىلىپ ئېسىپ قويغان ، زۇڭتۇڭ مەھكىمىسىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدىن ئۆتكەندە ، يۈەن شىكەينى شۇم نىيەت دەپ تازا تىللىغان ئادەمدىن دۇنيادا يەنە بىرىنى تاپقىلى بولمايدۇ ؛ ئۇنىڭغا ئوخشاش ، يەتتە قېتىم تۇتقۇن قىلىنغان ، ئۈچ قېتىم تۈرمىگە تاشلانغان ، ئىنقىلابىي ئىرادىسىدىن ھەرگىز قايتىمىغان ئادەمدىنمۇ دۇنيادا يەنە بىرىنى تاپقىلى بولمايدۇ ؛ دانىشمەنلىك روھ ، كېيىنكى ئەۋلادلارنىڭ ئۈلگىسى دېگەن ئەنە شۇ . يېقىندا مىشچان ئەدەبىلەرمۇ چاكىنا گېزىتلەر بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ ، تەييەن ئەپەندىنى خورلايدىغان ماقالىلەرنى يېزىپ ، شۇنىڭ بىلەن كۆرەڭلەپ كېتىشتى ؛ « چاكىنا ئادەم لەر باشقىلارنىڭ ياخشى تەئىرىپىنى قىلىشنى خالىمايدۇ » ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، « قارا چۈمۈلە دەرەخنى لىڭشىتمەن دەپ ، ئۆزىنى چاغلماي

كۈلكىگە قايتۇ» دېگەن گەپ ئەنە شۇ!

لېكىن ، ئىنقىلابتىن كېيىن ، تەبىئەن ئەپەندى ئۆزىنىڭ كېيىنلىكىنى ئويلاپ ، ئۆتكۈر تىغىنى يىغىشتۇرۇپ قويدى . جىجياڭدا مەتبەئەدە بېسىلغان « جاڭ جانابلىرىنىڭ ئەسەرلىرى » دېگەن كىتابنى ئۆز قولى بىلەن بېكىتىپ بەرگەن ؛ ئېھتىمال ، تەبىئەن ئەپەندى ماقالىدە رىمىدە رەددىيە ۋە ھۇجۇملار كۆپ ، زەردىلىك تىللىرىم قەدىمكى كۇڭزىچىلارنىڭ سالاپىتىگە قۇسۇر يەتكۈزۈپ قويۇشى مۇمكىن ، شۇنىڭ بىلەن بىر مۇنچە زاتلارنىڭ تاپا - تەنلىرىگە قېلىش مۇمكىن ، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن ئىلگىرى زۇرناللاردا بېسىلغان جەڭگىۋار ماقالىلىرىنىڭ تولىسىنى چىقىرىپ تاشلاپتۇ ، يۇقىرىدا نەقىل كەلتۈرۈلگەن ئىككى شېئىرمۇ « شېئىرلار سەھىپىسى » دە كۆرۈنمەيدۇ . 1933 - يىلى بېيپىڭدا مەتبەئەدە « جاڭ جانابلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ داۋامى » بېسىلدى ، بۇنىڭغا كىرگۈزۈلگەن ماقالىلەر كۆپ ئەمەس ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلار تېخىمۇ ئېھتىياتچانلىق بىلەن تاللانغان ، كونا ئەسەرلىرى كىرگۈزۈلمىگەن ، جەڭگىۋار ئەسەرلىرىمۇ ، ئەلۋەتتە ، كىرگۈزۈلمىگەن ، تەبىئەن ئەپەندى سەلتەنەتلىك ئالىملىق تونىنى كىيىۋېلىپ ، موللارنىڭ پىرى بولۇۋالغان ، شۇنىڭ بىلەن قول بېرىش سوۋغىسىنى ئېلىپ كېلىپ ئۇنىڭغا مۇخلىس بولۇشنى خالايدىغانلار ناھايىتى كۆپەيگەن ، شۇنىڭ بىلەن تەبىئەن ئەپەندى ئالدىراپ - تېنەپ « تالىپلار روپىخىتى » نى تۈزۈپ چىققان ⑩ . يېقىندا گېزىتنى ئوقۇسام ، ئۇنىڭدا نەشىر ھوقۇقىنى قوغداش ئېلانى ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ 3 - تومى توغرىسىدىكى خەۋەر بار ئىكەن . دېمەك ، ئۇنىڭ تەۋەررۈك قالدۇرۇپ كەتكەن ئەسەرلىرىمۇ بېسىلىدىغان بوپتۇ ، لېكىن ، ئۇنىڭ بۇرۇنقى جەڭگىۋار ماقالىلىرى قوشۇپ بېسىلامدۇ يوق ، بۇنى بىلگىلى بولمايدۇ . جەڭگىۋار ماقالىلەر بولسا ، تەبىئەن ئەپەندىنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ زور ، ئەڭ ئۇزۇن داۋام قىلغان ئەمگىكى . ئەگەر ئۇ ماقالىلەر تەييارلانمىغان بولسا ، مېنىڭچە ، بىرمۇ بىر رەتلەپ ، بېسىپ چىقىرىش كېرەك ، تەبىئەن ئەپەندى كېيىنكى ئەۋلادلاردا تەسىرات قالدۇرۇپ ، جەڭگىۋارلارنىڭ قەلبىدە ياشاپ قالسۇن . ئەمما ،

مۇشۇ پەيتتە ، بۇ ئارزۇ ئەمەلگە ئاشماسمىكىن ، تاڭھى !

10 - ئاينىڭ 9 - كۈنى

ئىزاھات

- ① لۇشۈن ۋاپات بولۇشتىن 10 كۈن بۇرۇن يازغان بۇ ماقالە دەسلەپ 1937 - يىلى 3 - ئاينىڭ 10 - كۈنىدىكى « خىزمەت ۋە ئۆگىنىش مەجمۇ - ئەسى » نىڭ « بەزى ئەھۋاللار » دېگەن قىسمىغا كىرگۈزۈلگەن . لۇشۈن ۋاپات بولغاندىن كېيىن ، شۈي گۇاڭپىڭ تەرىپىدىن « كونس بوت - كسى زاۋىنلىرى » نىڭ 3 - نۆپىسى غا كىرگۈزۈلگەن .
- ② تەبىئەن - يەنى جاڭ تەبىئەن (1896 - 1936) ، جىجياڭلىق مەنچىڭ دەۋرىدىكى ئىنقىلابچى ، ئالىم ، « قۇتۇلۇش جەمئىيىتى » نىڭ قۇرغۇچىلىرىدىن بىرى .
- ③ كىتابىي زەمىن - جاڭ تەبىئەننىڭ بىر ئىلمىي ئەسىرى . ياغاچ مەتبەئە نۇسخىسى 1899 - يىلى بېسىلغان ؛ 1914 - يىلى ئاپتور ئۇنىڭغا ئىككىنچى قېتىم تۈزىتىش كىرگۈزۈپ ، ئىسمىنى « ئۆرنەك » كە ئۆزگەرتكەن .
- ④ بۇ يەردە « كاڭ يۇۋېينىڭ ئىنقىلاب توغرىسىدىكى خېتىگە رەددىيە » كۆزدە تۇتۇلىدۇ . بۇ ماقالە كاڭ يۇۋېينىڭ « جەنۇبىي ۋە شىمالىي ئامېرىكىدىكى جۇڭگو سودىگەرلىرىگە خەت » دېگەن خېتىگە (كاڭ يۇۋېي بۇ خېتىدە جۇڭگودا پادىشاھلىق تۈزۈمىدىكى ئاساسىي قانۇننى يولغا قويۇشقا بولىدۇكى ، ئىنقىلاب قىلىشقا بولمايدۇ ، دەپ قارىغان) قارىتا يېزىلغان . دەسلەپ 1903 - يىلى 5 - ئايدىكى « جياڭسۇ گېزىتى » دە ئېلان قىلىنغان .
- ⑤ زۇرۇك (1885 - 1905) - چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدا ياشىغان ئىدى قىلابچى ، ياپونىيىدە ئوقۇغان ، چىڭ سۇلالىسىگە قارشى ئىنقىلابىي ئىدىيىنى كۈچەپ تەشۋىق قىلغان ؛ ۋەتەنگە قايتقاندىن كېيىن ، 1903 - يىلى « ئىنقىلاب قوشۇنى » نى يازغان ، ئۆزىنى « ئىنقىلاب قوشۇنىدىكى بىر پېشكا » دەپ ئاتىغان ، چىڭ ھۆكۈمىتى شاڭخەيدىكى ئەنگلىيە كونسېسىيىسىنىڭ پولىتسىيىسى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ قولغا ئېلىپ ، ئۈچ يىللىق قاماق جازاسى ھۆكۈم قىلغان ، 1905 - يىلى 4 - ئايدا تۈرمىدە ئۆلگەن .
- ⑥ « ئىنقىلاب قوشۇنى » - چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدىكى چىڭ سۇلا - لىسىگە قارشى ئىنقىلابىي تەرغىپ قىلغان مەشھۇر ئەسەرلەرنىڭ بىرى بولۇپ ، جاڭ

تەييەن مۇقەددىمە يازغان .

⑦ 1903 — يىلى 5 — ۋە 7 — ئايدا جاڭ تەييەن بىلەن زۇرۇڭ قولغا ئېلىندى . مەنچىڭ ھۆكۈمىتى ئەنگلىيە كونسېسىيە دائىرلىرى بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ ، ئۇلارنىڭ « جىنايىتى » : « جاڭ بىڭلىڭ » كىتابى زەرۇرىيە « نى ۋە » ئىنقىلاب قوشۇنى « غا » مۇقەددىمە « نى ھەمدە كاڭ يۇۋېيغا رەددىيە بېرىلگەن بىر كىتابنى يېزىپ ، ئوردىغا ھاقارەت كەلتۈرگەن ، بۇ ئاسىيلىق بىلەن باراۋەر ؛ زۇرۇڭ « ئىنقىلاب قوشۇنى » دېگەن كىتابنى يېزىپ يولدىن چىقىشقا ئۇرۇنغان ، ئۇنىڭدىنمۇ ئېشىپ يولسىزلىق قىلغان دەپ جاكارلىغان .

غەربىي تۈرمە — شاڭخەيدىكى كونسېسىيە تۈرمىسى .

⑧ « جېجياڭ ئۆركىشى » — ئايلىق ژورنال ، چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدا ياپونىيىدە ئوقۇغان جېجياڭلىق ئوقۇغۇچىلار چىقارغان ، 1903 — يىلى 2 — ئايدا دۇڭجىڭدا نەشىر قىلىنغان . ماقالىدە نەقىل كەلتۈرۈلگەن ئىككى شېئىر 1903 — يىلى 9 — ئايدا مۇشۇ ژورنالنىڭ 7 — سانىدا بېسىلغان .

⑨ شېن يۇيشى — چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدا چىڭ ھۆكۈمىتىگە قارشى ئىنقىلابىي ھەرىكەتلەر بىلەن شۇغۇللانغان . 1903 — يىلى قولغا ئېلىنىپ تۈرمىگە تاشلانغان ، كالتەكلەپ ئۆلتۈرۈلگەن .

⑩ « خەلقچىللىق » — ئىتتىپاقداشلار جەمئىيىتىنىڭ نەشىر ئەپكارى ، 1905 — يىلى 11 — ئايدا ياپونىيىنىڭ توكيو شەھىرىدە نەشىر قىلىنغان . 26 سان چىقىپ توختىغان ، 1906 — يىلى 7 — ساندىن باشلاپ ، جاڭ تەييەننىڭ مۇھەر-رىرلىكىدە چىققان .

⑪ جاڭ تەييەن 1906 — يىلى 9 — ئايدا نەشىردىن چىققان « خەلقچىللىق » نىڭ 7 — سانىدا « پەرقلق ئىرسىيەت » سەرلەۋھىلىك بىر ماقالە ئېلان قىلىپ ، ئىجتىمائىي ئىرسىيەت ھادىسىلىرىنى بۇددا تەلىماتى بىلەن شەرھ-لەپ ، ياخشىلىق بىلەن يامانلىق ، جاپا بىلەن راھەت « بۇ ئىككى تەرەپ خۇددى جىسىغا كۆلەڭگە ئەگەشكەندەك بىللە بولىدۇ » ، « ئىرسىيەتنىڭ ئەمەلىيىتىنى ئىند-كار قىلغىلى بولمايدۇ . ئىرسىيەتنىڭ زۆرۈرىتىدىن نەپ ئالغىلى بولمايدۇ » دېگەن .

⑫ بۇ يەردە جاڭ تەييەننىڭ باش مۇھەررىرلىكىدە چىقىدىغان « خەلقچىللىق » بىلەن لياڭ چىچاۋنىڭ رىياسەتچىلىكىدە چىقىدىغان « يېڭى خەلق مەجمۇئەسى ئوتتۇرىسىدا دېموكراتىك ئىنقىلاب بىلەن پادىشاھلىق ئاساسىي قانۇننى يولغا قويۇش توغرىسىدا بولغان بەس — مۇنازىرە كۆزدە تۇتۇلىدۇ ، « يېڭى خەلق مەجمۇئەسى » شۇ چاغدىكى پادىشاھلىق ئاساسىي قانۇننى تەرغىپ قىلغان ئاساسىي

ژۇرناللارنىڭ بىرى .

⑬ بۇ يەردىكى XXX — ۋوجىخۇي (جىڭخۇەن) نى كۆرسىتىدۇ . قوش تىرناق ئىچىدىكى XX « ئەقىل كۆرسەتكەن » دېگەن سۆز بولۇشى مۇمكىن . جاڭ تەييەن « خەلقچىللىق » نىڭ 19 — ۋە 22 — سانلىرىدا ئۇدا « ۋوجىڭخۇەنگە جاۋاب » ، « يەنە ۋوجىڭخۇەنگە جاۋاب » نى ئېلان قىلىپ ، ۋوجىڭخۇەننىڭ 1903 — يىلى چىڭ سۇلالىسىنىڭ جياڭسۇننىڭ كاندىدات ۋالىيسى يۇي مىڭجىڭغا « ئەقىل كۆرسىتىپ » ، زۇرۇڭ بىلەن جاڭ تەييەنگە خاتىلىق قىلىپ ، ئۇلارنىڭ ئىككىسىنىڭ قولغا ئېلىنىشىغا سەۋەبكار بولغان جىنايى ھەرىك-تىنى پاش قىلغان .

⑭ بۇ يەردىكى XXX — لەن گۇڭۋۇ (1887 — 1957) نى كۆرسىتىدۇ . ئۇ جياڭسۇننىڭ ۋۇجياڭ دېگەن يېرىدىن بولۇپ ، « مىللىي ئاخ-بارات » گېزىتخانىسىغا باشلىق ، « ئىقىم مەسىلىلىرىدىن يېڭى خەۋەر » گە باش مۇھەررىر بولغان .

⑮ 1908 — يىلى لۇشۈن ياپونىيىنىڭ دۇڭجىڭ شەھىرىدە تۇرغان چې-خدا جاڭ تەييەن تۇرغان جايغا بېرىپ يېزىق ئىلىمىدىن لېكسىيە ئاڭلىغان .
⑯ بۇ 1906 — يىلى 8 — ئايدا « خەلقچىللىق » نىڭ 6 — سانىدا بېسىلغان جاڭ تەييەننىڭ « نۇتۇق خاتىرىلىرى » دىكى سۆز .

⑰ « جۇڭخۇا مىنگو توغرىسىدا چۈشەنچە » دېگەن ماقالە دەسلەپ 1907 — يىلى 7 — ئايدىكى « خەلقچىللىق » نىڭ 15 — سانىدا ئېلان قىلىنغان ، كېيىن « تەييەن ئەسەرلىرىنىڭ خاتىرىسى . ئالاھىدە خاتىرىلەر » نىڭ بىرىنچى تومىغا كىرگۈزۈلگەن .

⑱ « تالىپلار رويخېتى » — ئوقۇغۇچىلار ئىسىملىكى .